

*Pochopit jakoukoli vědu znamená porozumět pojmům, kterými je formulována,
a také vztahům mezi těmito pojmy.*

Bez toho je jakékoli učení zbytečné, dokonce matoucí.

V přírodních vědách se s pojmy nešvindluje, ve společenských vědách ano.

Stačí vysvětlit je trochu jinak, a z původního smyslu je nesmysl.

Tak se bojuje proti marxismu; zkreslují se pojmy, a z marxismu se dělá pavěda.

*Dnešní generace už zná většinou jen pojmy zkreslené dřívějším zjednodušeným výkladem,
a hlavně falšované novější záměrnou dezinterpretací, šířenou školami i propagandou.*

Proto vznikl tento slovník; jako pomůcka k pochopení marxismu, ne jeho úplný výklad.

*Někde přesahuje rámec toho, jak se dříve často zjednodušeně učil,
avšak nikde ne Marxův radikalismus, humanismus a jeho racionalitu.*

*Je to marxismus, neuzavřený do historie, dívající se na dnešní svět;
marxismus tak jak jsem jej pochopil, přijal a šířil.*

Autor

Marx a Engels vytvořili pouze základy nové vědy,
kterou socialisté musí ve všech směrech rozvíjet,
nechtějí-li zůstat stranou života.
V. I. Lenin

Obsah

Absolutní a relativní	15
Abstraktní a konkrétní.....	16
Adaptabilita a konformismus.....	17
Agitace a propaganda	18
Agnosticismus	19
Akademismus	20
Akciové společnosti	21
Aktivita a běžné vědomí.....	22
Akumulace kapitálu	23
Altruismus a egoismus.....	24
Amnestie.....	25
Analogie, přirovnání.....	26
Analýza a syntéza	27
Anarchismus.....	28
Antikomunismus	29
Antisemitismus	30
Apolitičnost	31
Aristotelismus	32
Asimilace a akulturace.....	33
Asketismus	34
Ateismus.....	35
Autorita	36
Avanturismus.....	37
Behaviorismus	38
Benešovy dekrety	39
Bible.....	40
Bída	41
Boj ve společnosti.....	42
Bohatství.....	43
Buddhismus a hinduismus.....	44
Bůh	45
Buržoazie.....	46
Byrokracie.....	47
Bytí a vědomí.....	48
Celek a část.....	49
Centralizace.....	50

Cíl a prostředek	51
Církev	52
Civilizace	53
Čechoslovakismus.....	54
Člověk a příroda	55
Čučche	56
Daň	57
Darwinova teorie.....	58
Dav	59
Dědičnost.....	60
Děj a proces	61
Dějiny filozofie	62
Dělba moci.....	63
Dělba práce	64
Dělnická třída.....	65
Demokracie	66
Demokratický centralismus.....	67
Determinismus a indeterminismus.....	68
Dialektika	69
Dialektika a její pojmy	70
Dialektický materialismus	71
Diktatura proletariátu	72
Dlouhé, Kondratěvovy či jiné vlny	73
Dogmatismus.....	74
Domněnka, dojem, náhled a mínění.....	75
Družstevní rolníci.....	76
Ďábel a démoni	77
Eklekticismus.....	78
Ekonomika a politika.....	79
Emancipace.....	80
Emoce	81
Empirismus a racionalismus	82
Energie	83
Environmentalismus a ekologismus	84
Estetika a krásno	85
Etika.....	86
Etiketa a slušnost	87

Eugenika.....	88
Eurokomunismus.....	90
Evoluce.....	91
Existencialismus.....	92
Extremismus.....	93
Falsifikace.....	94
Fanatismus.....	95
Fantazie.....	96
Fašismus a neofašismus.....	97
Fatalismus.....	98
Feminismus.....	99
Fenomenologie.....	100
Fetišismus.....	101
Feudalismus.....	102
Filozofie.....	103
Filozofování.....	104
Filozofové.....	105
Formalismus.....	106
Fundamentalismus.....	107
Genialita.....	108
Globalizace.....	109
Historická role tříd.....	110
Historický materialismus.....	111
Historie.....	112
Hlavní a vedlejší.....	113
Hmota.....	114
Hmota, pohyb a vztah.....	115
Hodnota.....	116
Hodnota duchovní a materiální.....	117
Hranice.....	118
Hrdost a stud.....	119
Humanismus.....	120
Hypotéza a spekulace.....	121
Chaos a řád.....	122
Charita.....	123
Idea.....	124
Idealismus.....	125

Ideologie	126
Iluze a lež	127
Imperialismus	128
Incest a promiskuita	129
Individualismus	130
Indukce a dedukce	131
Inflace	132
Informace a dezinformace	133
Informační společnost.....	134
Iniciativa.....	135
Integrace.....	136
Intelektuál	137
Intelligence	138
Intelligence pracující.....	139
Internet	140
Intuice	141
Investice	142
Iracionalismus a mystika.....	143
Islám	144
Islamismus.....	145
Jazyk	146
Jedinec a společnost	147
Jedinečnost a neopakovatelnost	148
Jednání člověka.....	149
Jednoduché a složité	150
Jednota a rozrůzněnost	151
Jednota světa	152
Jméno a pojem	153
Jméno a pojmenované	154
Josefínské reformy	155
Kapitál.....	156
Kapitalismus	157
Katolicismus	158
Klerikalismus a teokracie	159
Klid	160
Klientelismus a kmotři.....	161
Klika a klaka	162

Koalice a opozice	163
Kognitariát	164
Kolonialismus a neokolonialismus	165
Kompromis a konsensus	166
Komunální politika	167
Komunismus.....	168
Konkurence	169
Konec a počátek, vznik a zánik	170
Konjunkturalismus	171
Konvence a stereotyp	172
Konzervatismus	173
Korupce	174
Kosmopolitismus	175
Kreacionismus a inteligentní design	176
Krize	177
Křesťanství	178
Kritický racionalismus	179
Kritika a sebekritika	180
Kulak a sedlák	181
Kult osobnosti	182
Kultura	183
Kumulace funkcí	184
Kvantita a kvalita	185
Leninismus	186
Leninova definice hmoty	187
Levice a pravice.....	189
Levičáctví.....	190
Liberalismus	191
Lidská práva	192
Leninismus	193
Listopad 1989	194
Logika a dialektika	195
Maoismus	196
Maloburžoazie	197
Maloměšťáctví a snobství.....	198
Malthusiánství.....	199
Marshallův plán	200

Marxismus a přístupy k němu	201
Marxistická filozofie	202
Marxologie	203
Masa a lid	204
Materialismus	205
Materialistické pojetí dějin.....	206
Matriarchát.....	207
Mccarthismus	208
Meditace, rozjímání a sebepoznání.....	209
Memetika	210
Metafyzika	211
Mimozemské civilizace	212
Migrace	213
Mínění.....	214
Moc.....	215
Monoteismus a polyteismus	216
Morálka	217
Moudrost.....	218
Možnost a skutečnost.....	219
Multikulturalismus	220
Myšlení	221
Myšlení a rozum	222
Mzda a plat	223
Náboženství, religiozita a jejich kořeny.....	224
Náboženství a jeho sociální funkce	225
Nacionalismus a šovinismus.....	226
Nadhodnota	227
Nadhodnota a jedna iluze o ní.....	228
Nadprodukt.....	229
Nálada	230
Národ.....	231
Národnost.....	232
Násilí v dějinách	233
Nástroj	234
Nazírání	235
Názor	236
Něcismus.....	237

Negace, konec a začátek	238
Nekonečno a nic.....	239
Nenávist a politika	240
Neomarxismus.....	241
Neutralita	242
Nevolnictví	243
Nezaměstnanost.....	244
Nihilismus	245
Nové a staré	246
Nutnost a nahodilost.....	247
Občanská společnost	248
Obecné, jednotlivé a zvláštní.....	249
Objekt a subjekt.....	250
Obsah a forma.....	251
Occamova břitva.....	252
Odcizení	253
Odraz.....	254
Oheň.....	255
Omluva komunistů	256
Omyl a zdání	257
Oportunismus	258
Organizace společnosti	259
Osobnost v dějinách	260
Otrokářství	261
Pacifismus	262
Padesátá léta.....	263
Parlamentarismus.....	264
Párové kategorie	265
Patriarchát	266
Peníze a poklad.....	267
Přestrojka	268
Písmo	269
Plánovitost a živelnost.....	270
Pluralita.....	271
Počitek a vjem	272
Podmínky a okolnosti	273
Podnět a záminka.....	274

Podstata a jev	275
Podvědomí, předvědomí a nevědomí	276
Pohyb	277
Pojmy a kategorie	278
Pokrok a úpadek	279
Pole	280
Politická ekonomie	281
Politické strany	282
Politický systém a režim	283
Politika	284
Politika a ekonomika	285
Politikaření	286
Politologie	287
Polygamie a monogamie	288
Popularita	289
Populismus	290
Postoj a póza	291
Potopa světa	292
Potřeby	293
Pozitivismus	294
Pozitivní a negativní	295
Poznání	296
Práce	297
Práce duševní	298
Práce neproduktivní	299
Pracovní síla	300
Pragmatismus a utilitarismus	301
Practicismus	302
Pravda	303
Pravda dvojitá	304
Právo	305
„Právo veta“ v Radě bezpečnosti OSN	306
Praxe a poznání	307
Prekariát	308
Privatizace	309
Proletariát	310
Proletářský internacionalismus	311

Prorok.....	312
Prostor a čas	313
Protestanství.....	314
Protiklady a jejich pronikání	315
Provincialismus a metropolitismus.....	316
Předsudek	317
Předtucha a tušení, obava a strach	318
Přerůstání a skok.....	319
Přesvědčení.....	320
Převrat, puč a kontrarevoluce	321
Příčina a účinek	322
Přirozené a nepřirozené	323
Racionalismus a empirismus	324
Radikalismus a pseudoradikalismus.....	325
Rasa a rasismus.....	326
Reálný socialismus	327
Redukcionismus a holismus	328
Reflex podmíněný a nepodmíněný	329
Reformismus	330
Relativismus	331
Renta a důchod	332
Restituce.....	333
Revizionismus	334
Revoluce.....	335
Romantismus.....	336
Rovnost a nerovnost.....	337
Rozdělování.....	338
Rozpor a jednota	339
Rozvoj.....	340
Řád světa a „Nový světový řád“	341
Řeč	342
Samopohyb	343
Samospráva	344
Seberealizace a frustrace	345
Sebeurčení národů	346
Sebevědomí	347
Sektářství.....	348

Sekularizace a sakralizace	349
Sensualismus a smyslové poznání.....	350
Sionismus	351
Skupina.....	352
Směna a obchod	353
Smysl života	354
Socialismus	355
Sociální darwinismus.....	356
Sociální demokracie	357
Sociální vrstvy	358
Sofistika	360
Soud a úsudek.....	361
Souvislost	362
Spirocycličnost a cykličnost vývoje	363
Společenské vědomí	364
Společenské vědy	365
Společnost a společenstvo	366
Spotřeba	367
Spotřební společnost.....	368
Spravedlnost.....	369
Srpen 1968	370
Stalinismus	371
Stát	372
Státní dluh	373
Státní rozpočet a přerozdělování	374
Stranickost vědy	375
Struktura a funkce	376
Střet civilizací.....	377
Svědění	378
Svět	379
Světová válka	380
Světový názor.....	381
Svoboda	382
Šlechta.....	383
Talent.....	384
Technokratismus	385
Teismus, fideismus a deismus.....	386

Teleologie	387
Telepatie a mimosmyslové vnímání	388
Temperament	389
Teokracie a klerikalismus	390
Teologie a religionistika	391
Teorie a praxe	392
Teorie elit.....	393
Terminologie společenských věd.....	394
Terorismus.....	395
Totalita.....	396
Totožnost a odlišnost.....	397
Trockismus	398
Trvale udržitelný rozvoj.....	399
Triáda: teze, antiteze a syntéza	400
Třídní boj	401
Třídy	402
Tři zdroje a tři součásti marxismu	403
Umění a kýč.....	404
Únor 1948.....	405
Utopický komunismus a socialismus	406
Užitná hodnota	407
Válka.....	408
Věda	409
Věda a filozofie	410
Věda, nauka a praxe	411
Vědecký komunismus.....	412
Vědomí	413
Vedoucí úloha, hegemonie	414
Velký třesk a rudý posuv světla	415
Veřejné mínění	416
Veřejnost	417
Víra a pochybnosti	418
Vládnutí a panování.....	419
Vlastenectví, patriotismus a fangličkářství	420
Vlastnické funkce.....	421
Vlastnictví	422
Vlastnost.....	423

Vnější a vnitřní	424
Vojensko-průmyslový komplex	425
Volby	426
Volný čas	427
Voluntarismus	428
Vůle	429
Vykořisťování	430
Výrobní síly	431
Výrobní vztahy	432
Výrobní způsob	433
Vývojový skok a míra	434
Vzdělání a vzdělanci	435
Vzdělanostní společnost	436
Vztah	437
Xenofobie a etnocentrismus	438
Zájmová činnost	439
Zájmy	440
Zaklínadla	441
Zákon a zákonitost	442
Závislost a nezávislost	443
Zisk	444
Zkušenosti a znalosti	445
Zobrazení a výraz v umění	446
Zprostředkování	447
Zpředmětnění a odpředmětnění	448
Způsob života	449
Zvěcnění a fetišismus	450
Zvyk a návyk	451
Životní úroveň	452
Závěr	453

Absolutní a relativní

V procesu abstrakce získal člověk schopnost izolovat myšlením příčiny od účinků, podstatu od jevu, obsah od formy, možnost od skutečnosti, a poznávat je samostatně, ale i zveličovat jedno i podceňovat druhé. Dokázal si představit věci i sám sebe jako nepodmíněné ničím jiným, jako existující samy o sobě.

**Absolutní, tj. chápané izolovaně od ostatního,
jako věčné, nepodmíněné a neměnné, platné samo o sobě**

Vše ale existuje jen ve vztazích s něčím jiným a jen za určitých podmínek, je podmíněné druhým, a tudíž proměnlivé a dočasné. Vše absolutní je tedy vždy současně abstraktním, vše konkrétní je vždy relativním. Absolutní existuje pouze prostřednictvím relativního, vše skutečné je relativní. Za absolutní, tedy všudypřítomnou a nezničitelnou považuje materialismus pouze hmotu a její pohyb v čase i prostoru, idealismus za absolutní považuje ducha. Obojí je nejvyšším stupněm abstrakce.

Relativní, tj. chápané jako podmíněné a dočasné

Vše je současně absolutní i relativní, a skutečné poznání je pochopením obojího. Poznat, znamená vidět absolutní i relativní stránku věci. Skutečnost je jednotou absolutního a relativního. Relativismus, stejně tak jako dogmatismus, jsou často jenom skrývanou neochotou či neschopností myslet. Ale stejně tak často jsou vědomou snahou zpochybnit skutečné poznání či brzdit jeho další rozvoj.

**Relativismus zpochybňuje to, co se mu nelíbí,
dogmatismus absolutizuje to, co se mu hodí**

Poznání je rozlišováním absolutního a relativního, které jsou pouhým gnoseologickým nástrojem a samy o sobě nikde neexistují; jsou kategoriemi odrážejícími podstatu a jev, dialektiku vnitřního a vnějšího, jsou to součástí existujícího, nepochopitelně odděleně, nesmyslné samy o sobě.

Vše konkrétní má svou absolutní i relativní stránku

Pravda je poznáním obou těchto stránek, neboť i sama pravda vždy tyto dvě stránky obsahuje. Žádný vztah nelze absolutizovat, protože nikdy není jediný, stejně tak jako žádný poznatek, protože nikdy není úplný. A žádné poznání nelze jenom relativizovat, protože potom by bylo úplně zbytečné. Engels to řekl podobnými slovy, jako Lenin:

Marxismus v sobě obsahuje relativismus, ale neredukuje se naň

Nejčastější chybou člověka je absolutizace, tj. vytržení pozorovaného jevu ze souvislostí a pohybu, přecenění jediného poznatku a přehlížení ostatních. Chceme-li cokoli poznat, musíme to vědomím vytrhnout z pohybu a souvislostí, prozkoumat, a pak to tam zase vrátit a prozkoumat znovu spolu s nimi.

Abstraktní a konkrétní

Vyšší organismy nemají vědomí. Poznávají nazíráním, tj. procesem, v němž vnitřní duševní pochody zpracovávající poznatky a ukládající je do paměti, nejsou odděleny od fyzické činnosti, a jsou její součástí. Nepoznávají abstraktní, pouze konkrétní. Stejně tak činí člověk tehdy, jestliže nezapojuje rozum, jen registruje, reaguje a ukládá do paměti. Dlouhým vývojem si však člověk vytvořil vyšší schopnost, rozum, jímž poznatky nejen registruje, ale i dále zpracovává. Rozlišuje jejich význam a do paměti ukládá jen to podstatné, důležité nejen pro momentální reakci, ale i pro budoucnost. Proniká od jevu k podstatě a dále pracuje s ní. Člověk svými smysly poznává pouze konkrétní, rozumem i abstraktní. Poznání je u něho jednotou obojího.

Abstraktní je vždy výtvorem myšlení, je naším obrazem skutečnosti oproštěným od všeho konkrétního, je odhlášením od souvislostí a podrobností, které považujeme za nedůležité, přičemž se můžeme mýlit. Abstrakcí vznikají zobecňující pojmy, které na rozdíl od jmen neoznačují celek, ale pouze jeho podstatnou část, společnou s ostatními podobnými celky. Z pojmů vzájemně propojených vztahy vytváří člověk abstraktní domněnky, ideje, hypotézy a teorie. Abstraktní, tj. existující pouze ve vědomí.

Abstraktní je spojením myšlenek, je to subjektivní realita

Skutečné je vždy konkrétní, mnohotvárnější, srostlé s mnoha souvislostmi, proměnlivější a složitější. Většinou však tak složité, že nám uniká podstata a poznáváme pouze jev, tedy ono konkrétní, časově a prostorově určité, srostlé souvislostmi s jiným konkrétním.

Konkrétní je spojením hmotné skutečnosti

Abstrakce je myšlenkovým postupem od jedinečného ke zvláštnímu a obecnému, je základem lidského rozumu. Je však stejně omylné jako smyslové poznání, dokonce ještě omylnější. Abstraktní, to je konkrétní přetvořené myšlením.

**Abstraktní a konkrétní jsou pouhými nástroji poznání,
které mohou vést k pravdě stejně jako k iluzi**

Pravdivé poznání je cestou od konkrétního k abstraktnímu a zpět. V. I. Lenin vyjádřil tento vztah slovy: „*Od živého nazírání k abstraktnímu myšlení a od něho k praxi - taková je dialektická cesta k poznání pravdy, poznání objektivní reality.*“

Abstrakce poznání pomáhá, ale nemůže jej nahrazovat

Člověk žije v konkrétním světě, v konkrétních vztazích s konkrétními věcmi i lidmi. Kdo se uzavře do svých abstrakcí, uzavře se před životem. Ale kdo abstrakci neužívá, nic nepochopí. Abstraktní je prostředkem k pochopení konkrétního.

**Abstrakce je nástrojem, když se účelně používá.
Ale každý nástroj, nepoužívá-li se účelně, pouze překáží.**

Konformismus se kdysi projevoval chozením do kostela, za socialismu chozením na schůze.
Dnes se projevuje chozením k volbám a nářky nad tím, co jsme si to zvolili.

Autor

Adaptabilita a konformismus

Adaptabilita je jednou z vlastností každého života. Je to s věkem klesající schopnost živého organismu přizpůsobovat se změně vnějších podmínek, umožňující přežít. Tuto schopnost má i člověk; adaptuje se v určitých mezích na změnu přírodních podmínek. Jedinci s jejími poruchami byli přirozeným výběrem v procesu vývoje odstraňováni, proto se jedná o vlastnost nejen u člověka, ale u všech živých organismů [přirozenou](#).

Adaptabilita je podmínkou přežití každého živého organismu

Člověk se zformoval a žije nejen v přírodě, ale i ve společnosti. Součástí jeho adaptability je nutnost přizpůsobovat se i sociálním vztahům, které si vytvořil a v nichž žije. [Evolucí](#) se biologická přizpůsobivost částečně snižuje, protože člověk choulostiví. Naopak sociální adaptabilita se zvyšuje, neboť člověk žije ve stále složitější společnosti. Člověk nemající schopnost adaptability je ze [společnosti](#) vyřazován nebo se vyřazuje sám; tím ztrácí možnost přežít a rozmnožovat se. Nepřenáší svou genetickou odlišnost na potomstvo a lidstvo zůstává sociálně adaptabilní.

Sociální adaptabilita je podmínkou přežití člověka

Její projevem je např. podřízení se, kázeň, [konvence](#), konformismus, ale i [migrace](#), bezdomovectví a mnoho dalších jevů. Její naprostá ztráta vede k osamocení i k sebevraždě. Nejběžnějším projevem sociální přizpůsobivosti člověka je konformita.

Konformismus je projevem sociální adaptability člověka

Je to přizpůsobování se způsobu života, chování a jednání, i převažujícím idejím a normám společnosti, v níž člověk žije. Je to rozporný postoj, při němž je přijímána pouze forma, nikoli obsah. Je to přizpůsobení chování, nikoliv sebe samého. Nevychází z vědomí, ale z nutnosti; je objektivní. Člověk si zvykne, ale svoboden se necítí.

Konformismus je pasivním přizpůsobením, opakem [iniciativy](#)

Člověk se však může se svou společností ztotožnit i svým vědomím, uznat její normy, zvyky, způsob života a ideje za správné, přijmout je za své a žít v souladu s nimi. Pak není konformní, je aktivním členem společnosti, a ačkoli se chová podobně jako ten konformní, cítí se na rozdíl od něho svobodněji.

Svoboda je vědomé, aktivní ztotožnění jednotlivce se společností

Kariérista se přizpůsobuje vědomě i aktivně, ale ne vědomím; jen svou praxí. Jev bývá stejný, ale kariérista to vždy přehání, je konjunkturalistou. Za socialismu nebyly ztotožnění se, konformismus, [konjunkturalismus](#) a kariérismus rozlišovány. Vznikala tak iluze o „pevné jednotě strany a lidu“, stejně jako dnes iluze o nadšení lidí nad soukromým podnikáním či možností „svobodných voleb“. Každá taková iluze je jenom dočasná, a se změnou podmínek mizí.

Dát si na dveře ceduli „Agitační středisko“ bylo sice poctivé, ale stejně stupidní jako požádat o tanec slovy „chci si tě namlouvat“.

Autor

Agitace a propaganda

Agitace je politické přesvědčování, které jednoduchou formou pracuje s konkrétními, známými tématy a fakty, jejichž vysvětlováním chce získat lidi pro obecnější cíle. Působí zpravidla na užší, předem definovaný okruh osob, využívá především neformálního slova, krátkého textu, obrazu a příkladu.

Agitace je politická reklama

Nejúčinnější formou je agitace osobní, zvláště působí-li při ní lidé, kteří se osobně znají a jdou-li dobrým příkladem. Nejpoužívanější je agitace názorná, avšak její účinnost klesá úměrně k množství reklamy, kterou je člověk zahlcen. Na jednoduchých, obecně známých či srozumitelných příkladech vysvětluje něco obecnějšího, nebo pro něco obecnějšího získává.

Agitace směřuje od konkrétního k obecnému

Obráceně postupuje propaganda. Agitace z propagandy vychází, má-li být účinná, nesmí jí odporovat, ale podporovat. Agitace, stejně jako reklama se nemá podbízet a nesmí obtěžovat, jinak působí kontraproduktivně.

Mezi agitací a propagandou je dialektická jednotu, jinak jsou obě zbytečné

Propaganda, to je politické působení spočívající v šíření ideologie určité třídy. Vychází z obecných idejí, působí na blíže nedefinovaný širší okruh osob a zpravidla při tom využívá masových sdělovacích prostředků. Konkrétní jevy vysvětluje z abstraktních principů a mívá vyšší teoretickou úroveň než agitace.

Propaganda směřuje od obecného ke konkrétnímu

Oficiální propaganda, někdy nazývaná bílou, mívá nejuhlazenější podobu. Angažují se v ní navenek seriózní politici, jejich informace pocházejí ze známých zdrojů, může skrývat pravdu, vytvářet iluze, ale nemůže příliš lhát. Je vyučována na školách a vydávána za vědu, mívá kultivovanou formu a opírá se o něčí autoritu. Když je zapotřebí sdělit nepříjemné skutečnosti nebo je zatajit či relativizovat, využívají oficiální činitelé své tiskové mluvčí. Dobré zprávy šíří představitel sám.

Šedá propaganda šíří vědomě a záměrně nesprávné informace a polopravdy. K tomu jsou využíváni novináři, publicisté a komentátoři, odvolávající se na neurčité či „dobře informované“ zdroje. Populističtí politici se v ní občas angažují i osobně.

Černá propaganda je tou nejhorší formou. Vědomě lže o skutečnosti i o svých zdrojích, vytváří fámy a šíří strach. Nepůsobí na rozum ale na nižší emoce. Angažují se v ní diktátoři a jejich aparát, nájemný novinářský plebs, tajné služby a hlupáci.

Neměli bychom se stávat obětí své vlastní propagandy.

Jan Keller

Existují věci poznané a dosud nepoznané. Neexistují věci nepoznatelné.
V. I. Lenin

Agnosticismus

Agnosticismus je [idealistická](#) filozofická koncepce obhajující nepoznatelnost světa, nebo alespoň jeho podstaty. Připouští poznání jevů, empirické poznání prostřednictvím bezprostřední [zkušenosti](#), což je obsahem [pozitivismu](#), a v nejrůznějších podobách se vyskytuje i v dalších idealistických koncepcích světa. V umírněné podobě se projevuje jako skepticismus či [relativismus](#); absolutizován přechází v [nihilismus](#). Ve všech podobách je [iracionalismem](#).

Agnosticismus je gnoseologický pesimismus odporující vědě

V náboženských otázkách zdůrazňuje, že existence boha se nedá prokázat ani vyvrátit, což Bedřich Engels nazval „stydlivým materialismem“. Obráceně to však stejně tak znamená stydlivé přiznání víry jinak racionálně uvažujícím [materialistou](#). Projevuje se to např. jako tzv. „[něcismus](#)“.

Agnosticismus je rezignací rozumu ve prospěch víry

Gnoseologickým zdrojem agnosticismu bývá zkušenosti skrytý kauzální řetězec dnešních složitých jevů, sahající až do nekonečné minulosti, ale také nekonečně složitý systém [zprostředkování](#), probíhajícího mezi všemi [příčinami](#), stejně tak jako všudypřítomný prvek [nahodilosti](#), doprovázející nutnost.

Agnosticismus skrývá neochotu nebo neschopnost poznat

Procesy proběhlé v nedosažitelné minulosti či nekonečné složitosti se tak jeví jako nepoznatelné. Avšak postupné lidské poznání probíhá i tam, kde se to dříve zdálo nemožné, odhaluje i to, co se zdálo nepoznatelným. Není důvodu se domnívat, že se to někde zastaví.

Vše poznané se kdysi jevílo jako nepoznatelné

Poznatelnost světa je sice vždy omezoována výchozím poznáním i prostředky, kterými disponuje, avšak není omezena ze samé podstaty, není omezena objektivní realitou, která je poznávána. Univerzální vlastností objektivní reality je schopnost [odrazu](#), obsažená v každé z [nekonečného](#) množství forem [hmoty](#) i jejího pohybu. Co existuje, musí být něčím odráženo; když ne smysly, tak rozumem, když ne přímo, tak [zprostředkovaně](#), když ne ihned, tak v budoucnosti.

Odráz, jako jedna z neoddělitelných vlastností hmoty, je základem poznatelnosti světa

Člověk existuje tak, že poznává. Nikoli [nazíráním](#), jako zvíře, ale [rozumem](#), což jej činí člověkem. Jakákoli představou nepoznatelnosti si sám sobě vytváří bariéru poznání, a tudíž i překážku svého [rozvoje](#). Jákýkoliv agnosticismus je brzdou jeho rozumu, stejně tak jako [iluze](#), že už ví všechno.

Agnosticismus se mýlí: svět je poznatelný, ale nejde to samo od sebe

Akademismus

Pojem akademismus se zrodil ve výtvarném umění. Označuje oficiální vkus prosazovaný na uměleckých školách (akademiích) ve snaze dosáhnout dokonalosti výukou a dodržováním teoretických [dogmat](#). Je to ale obecnější tendence, táhnoucí se dějinami [civilizace](#) jako červená nit v celém umění i [filozofii](#), [náboženství](#) i [politice](#), ve [vědě](#) i ve výuce. Je to samoučelnost dokonalosti a učený dogmatismus, je to sofistika netvořivých.

Akademismus je formální dokonalost při obsahové prázdnotě

Jeho podstatou je odtrženost od mnohotvárnosti života, lpění na formě a zvyku, nerespektování vývoje a strnulost. Je to školometský [formalismus](#), který je zčásti nutný při výuce, avšak nakonec vždy neúčinný v praxi. Ta musí teorii respektovat, ale i obohacovat, aplikovat a neopakovat.

Akademismus je oddělováním teorie a praxe; je absolutizací teorie

Neustálým zdůrazňováním teorie ji znevažuje a podceňováním praxe znevažuje i ji. Váží si jen sám sebe. Je opakem [prakticismu](#) a vede k podobným důsledkům.

Akademismus nemůže přinést nic nového, jen konzervuje staré

Je to odmítání zvláštností při [absolutizaci obecného](#), je to povýšené popírání jedinečnosti věcí. Je to myšlení jedinců vhodné ve strojové velkovýrobě, ale nevhodné v životě.

Akademismus přeceňuje znalosti a podceňuje zkušenosti

Akademismus se tváří jako chytrý, ve skutečnosti je jen přechytralý. Je vždy důstojný a neomylný, respektovaný za katedrou, ale směšný v praxi. Je životem neživotných vzdělavců.

Akademismus není vědění, ale vševědoucnost

I [marxismus](#) má své „*akademiky*“, hloubající nad zjevným, opakující staré a známé nevšímajíce si nového a jim neznámého. Je to teoretický dogmatismus, který zachvacoval výuku marxismu natolik, že ji zprofanoval.

Je snadné dávat jakékoli nálepky, tedy i nálepku akademismu. Možná se jí dočká i autor této knihy. Avšak to bude jeho chyba, nikoli chyba marxismu.

Akademismus je s marxismem neslučitelný

Podnikání jednotlivců v průmyslové výrobě se stalo pro velký průmysl poutem, které velký průmysl musí rozbít a rozbije.
Bedřich Engels

Akciové společnosti

Malé výrobní prostředky umožňují individuální [vlastnictví](#). Jednotlivec je schopen je řídit i spravovat, pracovat na nich fyzicky i duševně a osobně je využívat. S jejich rozšiřováním, způsobeným akumulací kapitálu, však tato schopnost jedince mizí. Zprvu si musí najímat lidi na jejich řízení a správu, později už jsou tak rozsáhlé, že je není schopen zakoupit a vlastnit sám. Čím širší je jejich společenský dosah, tím širší musí být jejich vlastnictví. Ve snaze zachovat soukromé vlastnictví vznikají společnosti vlastníků zprvu zjevných, později stále častěji a složitěji skrytých, zprvu národních, později nadnárodních. Vlastníci už nevlastní přímo, ale nepřímo prostřednictvím akcií, které jsou formou uložených [peněz](#), z nichž neplyne úrok ale o něco vyšší dividendy jako podíl na [zisku](#).

Akciová forma podnikání učinila vlastnictví a vykořisťování anonymním

Vlastníci jsou izolováni od svého majetku; už nebydlí ve vile vedle své továrny, nedocházejí do ní denně, nemohou být svými dělníky nenáviděni či milováni. Ukryli se v procesu [globalizace](#) za branami svých paláců, za hranicemi či oceány. Od jejich majetku je dělí akcie, složitý aparát bank, holdingů, mateřských i dceřiných společností, a spojují je s ním pouze peníze. Za nic neodpovídají, odpovědnost za vše nesou jimi vytvořené subjekty a jejich orgány. Stali se zbytečným prvkem ekonomiky, jejím pouhým parazitem.

Aby byl nejvyšší správní aparát zainteresován na zisku vlastníků, bývají mu zdarma vydávány nebo levně prodávány akcie, čímž se stávají spolupodílíky. Složitý systém kmenových, prioritních, gratis, zaměstnaneckých, bezhlasových, jedno i vícehlasových akcií vytváří fikci spoluúčasti a umožňuje [vládu](#) nejsilnějších.

Akciová forma podnikání umožnila zapojit do ekonomických procesů i peníze drobných akcionářů, spojovat menší vlastníky s většími, přičemž dále platí pravidlo, že silnější vítězí; nejen navenek, ale i uvnitř.

Největším vlastníkům to umožňuje ovládat majetek větší, než sami vlastní

Akciové společnosti se staly nástrojem finanční oligarchie k ovládnutí světové ekonomiky v epoše [imperialismu](#). Ostatní formy podnikání vedle nich přežívají, musí se jim přizpůsobovat, jsou jimi [determinovány](#) a pouze doplňují hospodářský systém. Podle [potřeby](#) vznikají a zanikají, zatímco akciové podnikání mění pouze svou vnější formu při zachování vlády [buržoazie](#) nad ekonomikou, a tím i [politikou](#).

Vznik akciových společností je dílčí změnou výrobních vztahů, vynucenou rozvojem výrobních prostředků. Je částečným zespolečenštěním vlastnictví, reagujícím na zespolečenštění [výrobních sil](#).

**Marxismus není proti organizační formě akciových společností,
nesouhlasí pouze s jejich soukromým vlastnictvím**

Aktivita a běžné vědomí

Aktivita, to je lidský způsob osvojování si světa. Člověk je jediným tvorem, který je aktivní bez zjevné biologické [potřeby](#). K tomu došlo tím, že se člověk naučil novým způsobům získávání obživy, které mu poskytovaly více energie, než potřeboval k uhájení své existence. Masitá potrava, její tepelné zpracování ohněm, které zkrátilo nutnou dobu trávení, pěstování rostlin, chov zvířat i spoustu jiných faktorů postupně způsobily, že člověk měl více volného času, který musel vyplnit, i energie, kterou musel vydat. Přestal být objektem, pasivně reagujícím na podněty přírody, a stal se aktivním. Chudí lidé jsou méně aktivní, protože nemají dostatečný přebytek energie. To je však omezuje v jejím získávání a rozvoji. Není to příčinou; je to důsledkem sociální nerovnosti, kterou to dále prohlubuje.

Aktivita se stala způsobem života člověka i jeho biologickou potřebou

Při aktivní činnosti člověk daleko více poznává než pouhým pasivním [nazíráním](#). Poznává věci hlouběji a všestranněji tím, že do nich zasahuje svou praxí. Avšak při vlastní činnosti dochází pouze k povrchnímu poznání, protože ta mu sama o sobě nedává potřebný odstup a čas k přemýšlení. K trávení duševní potavy je třeba čas a klid, stejně tak jako u potavy biologické. Onen volný čas si člověk stále více rozšiřoval svou aktivní činností. Mohl přemýšlet o věcech i jinak než přímo, mohl přemýšlet oklikou, vidět věci i z jiné strany. Mohl překonat zvířecí nazírání. Přemýšlení oklikou je jediný způsob hlubšího poznání, avšak umožňuje i zůstat v půli cesty, nebo myšlením zabloudit. Tento způsob [odrážení](#) světa postupně vytvářel jeho běžné [vědomí](#), které je odrazem jeho praxe, při které člověk vnímá jevy, nikoliv jejich [podstatu](#), rozlišuje důležité a nedůležité pouze z hlediska momentálních potřeb, mění svět skutečnosti ve svět svých zdání a představ.

Běžné vědomí je výsledkem praxe, falešným a neúplným odrazem skutečnosti

Běžné vědomí absolutizuje [zdání](#) a představy člověka, fetišizuje je; vydává představy o skutečnosti za skutečnost samu. Přeceňuje fyzikální obraz skutečnosti, který však skutečnost nevyčerpává, absolutizuje [zkušenost](#) s konkrétním, spoléhá se na jev, který sice podstatu nějak vyjadřuje, ale současně ji i nějak zakrývá. Přijímá fakta, která jsou šifrou skutečnosti, ale nedešifruje je.

Hlavní zásluhou pozitivismu bylo to, že očistil myšlení od vlivu teologie;
jeho hlavní chybou je přeceňování pozitivně daného,
tj. redukce světa na skutečnost fyzikální

Běžným myšlením si vytváříme svět zdání, a každodenní styk se světem to naše zdání utvrzuje. Zdání nemá pravidla, vnitřní logiku, je světem [iluzí](#), v němž je dovoleno vše. A tyto iluze jsou v nás neustále posilovány vědomě a záměrně každým, komu klam vyhovuje. Farář, politik, novinář, zaměstnavatel, a v posledních desetiletích hlavně televize a reklama, formují naše běžné vědomí jako falešný obraz světa.

Běžné vědomí je nutným, avšak ne konečným stupněm poznání

Bohatství ve formě peněz se může proměnit v objektivní podmínky práce jen proto a jen tehdy, jestliže jsou odpoutány od práce samé.

Karel Marx

Akumulace kapitálu

Jakékoli bohatství je výsledkem lidské práce. Ta vytváří nadprodukt, který, je-li prodán, se přeměňuje v nadhodnotu, a ta nabývá formu peněz. Po dlouhá staletí byla větší část bohatství neproduktivně spotřebovávána vlastníky výrobních prostředků, jejich družinami či mocenským aparátem, a jen malá část sloužila k nákupu dalších, již existujících výrobních prostředků. Schopnost člověka vytvářet nadprodukt stagnovala, nové výrobní prostředky vznikaly jen velmi pomalu, a lidstvo se proto rozvíjelo jen poznenáhlu. Se vznikem cechovní a manufakturní organizace, která výrobu počala centralizovat, však bohatství v rukou některých jednotlivců vzrůstalo natolik, že začalo být výnosné relativně omezit neproduktivní spotřebu a prostředky získané prací jiných přeměnit v kapitál, tj. investovat do nákupu další pracovní síly i nově vznikajících strojů. Začal se rodit kapitalismus jako nový výrobní způsob, a s ním započal rychlý rozvoj.

Akumulace je přeměna části nadhodnoty v nový dodatečný kapitál

Na jedné straně tak rostla kvalifikace pracovní síly, tedy schopnost vytvářet nadprodukt, která zůstávala ve vlastnictví pracovní síly, a současně s tím i nadhodnota, která kapitalizována ve výrobních prostředcích zůstávala v majetku vlastníka výrobních prostředků. Bohatství jedněch rostlo jen velmi pomalu, bohatství druhých rychle. Vznikl tak dojem, že bohatství je oprávněným výsledkem práce kapitalisty.

Akumulace kapitálu je výsledkem vykořisťování pracovní síly

Akumulace kapitálu vede k rozšířené reprodukci. Čím více kapitálu se akumuluje, tím více nadhodnoty se vyrábí, a tím se s rostoucí produkcí nadhodnoty zvyšuje akumulace kapitálu. Vznikla spirála živelného rozvoje, doprovázená diferenciací společnosti, a nutně vrcholící krizemi z nadvýroby, kterou již nemohla vykořisťovaná většina společnosti nakoupit.

Akumulace kapitálu přinesla rozvoj společnosti i její krize

Na počátku těchto procesů byla původní, neboli prvotní akumulace, která oddělila práci člověka od vlastnictví výrobních prostředků, donutila jej pracovat pro jiné, odloučila výsledky práce od práce samé. Byla to řada historických procesů začínající znevolněním rolníků, zabavováním půdy, majících podobu vyhánění pachtýřů ve středověké Anglii či Indiánů v USA, zotročení „barevných“ bělochy či arizace ve fašistickém Německu, a končící privatizací státního majetku v mnoha zemích současného světa. Byly to procesy násilné i nenásilné, posvěcené i neposvěcené právem, ale vždy byly zločinem proti lidem. A po celou dobu je provází odnímání nadproduktu těm, kteří pracují. Mohutné výrobní prostředky vznikly z práce mas. Výsledky práce mnohých se soustředily v málo rukou, jak pravil Machiavelli. A tak zvaní „humanisté“ si mohou lámat hlavu otázkou:

Je morálnější takové prostředky vlastnit, nebo je vyvlastnit?

Egoismus je jen podstata dnešní společnosti a dnešního člověka.
Lidství je už a priori, bezprostředně nezištné a obětavé.
Bedřich Engels

Altruismus a egoismus

Člověk vznikl v prvotní pospolitosti a prožil v ní většinu své existence. Byla to [společnost](#), v níž rod byl vším a jedinec ničím. Nemohl žít bez ní, musel žít pro ni. Kdo nectil tento princip, byl vyhnán a zahynul. Dále se rozmnožovali jen ti, kteří uměli žít pro všechny i obětovat se pro ně. Takové chování ve prospěch druhých nazýváme altruismem, a najdeme jej u mnoha živočišných druhů, zejména sociálně organizovaných.

Altruismus je přirozenou vlastností člověka

Výrazně se projevuje v péči o potomky, ve vztazích ke svým nejbližším, ale je běžný i při pomoci úplně cizím lidem. Na altruismu druhých je každý jedinec závislý, dokonce i v sobecké společnosti.

Opak altruismu, je egoismus, což je eufemistický termín pro sobectví. V idealistických interpretacích je to přirozená vlastnost člověka, což není pravda. Člověk se nerodí sobcem, teprve výchovou se jím stává. To, že si dítě od malá brání své hračky, to že obhájí své zájmy i svou identitu, to je sice přirozená vlastnost člověka, ale to není egoismus.

Egoismus je vypjatý individualismus

Ten nebyl vrozen člověku, ani jeho zvířecím předkům. Je asociálním postojem, s nímž sociálně organizovaní tvorové nemohou žít. Ten mohl vzniknout jen u člověka, a jen za podmínek, které to umožňovaly.

Teprve civilizace a soukromé vlastnictví ze sobectví udělaly přednost

Naštěstí to bylo příliš pozdě na to, aby se sobectví přirozeným výběrem geneticky rozšířilo na celé lidstvo jako jeho přirozená vlastnost. Mohlo se tak šířit pouze omezeně v majetných třídách. Prosazování vlastních [zájmů](#) na úkor druhých se stalo základem jejich úspěšnosti, součástí jejich [morálky](#) a prosazovaným principem.

Ani ve vládnoucích [třídách](#) však egoismus nemohl převládnout jako geneticky zakódovaný. Přirozený výběr zde byl ihned zpočátku nahrazen výběrem sociálním, a ten probíhal podle jiných pravidel. Majetek se nedědil podle genetické výbavy, získávali jej prvorození synové. Ostatní odcházeli zpravidla do duchovní služby, kde byli vyřazeni z rozmnožování, nebo do služby vojenské, kde se přílišný egoismus nevyplácel. Příslušníci těchto tříd často přicházeli o své postavení v důsledku válek, revolucí a politických změn, takže na genetické upevnění egoismu příroda neměla čas.

Absolutní egoismus ani altruismus nejsou možné, neboť člověk realizuje své individuální zájmy vždy jen v závislosti na zájmech společenských a naopak; jde jen o převládající přístup v jednání člověka.

Skutečným komunistou může být pouze altruista; egoista se zpravidla vyřazuje sám

Amnestie je velkomyslnost, kterou stát projevuje vůči oněm přestupníkům,
které by přišlo příliš draho trestat.
Bierce Ambrose Gwinett]

Amnestie

Amnestie je rozhodnutí o hromadném, a to úplném nebo částečném prominutí trestu, tedy o hromadném udělení milosti. Historicky vznikla jako výsadní právo panovníka, který ji uděloval obvykle při nástupu na trůn. Někdy bývá spojováno s či nesprávně zaměňováno s agraciací a abolicí, majícími z hlediska práva podobný význam.

Amnestie je hromadná milost panovníka pro lumpy, kteří mu pomáhali k moci

Vedle individuální milosti je to hromadný nástroj, umožňující panovníkovi hromadné odpuštění trestů při změně společenských podmínek, za nichž byly vyneseny. Umožňoval mu pro příchodu k moci propuštění svých trestaných spojenců bývalým panovníkem, ale také udělat ze svých z odpůrců či prostých zločinců své vazaly či alespoň příznivce. Byla v jakémkoli režimu jedním z důkazů toho, že [moc](#) výkonná je nadřazena moci soudní, neboť je [podepřena mocí ekonomickou](#).

Amnestie je zásah vyšší moci do výkonu práva

Amnestie bývá falešně vydávána za akt humanity. Zatímco individuální milost tak chápat lze, u hromadné milosti je vyloučeno přihlížet ke zvláštnostem jednotlivých případů, a tak se mění v hromadnou nespravedlnost.

Amnestie není nástrojem humanity, ale politiky

Vyhlašuje se i tehdy, jestliže jsou věznice plné nebo není-li na jejich provoz dostatek prostředků, ve snaze získat voliče v rodinách amnestovaných či pochybnou popularitu.

V České republice tento institut zcela zdiskreditoval Václav Havel, který po svém zvolení nechal propustit 75 % uvězněných. Zatímco byl Klement Gottwald obviňován z toho, že má krvavé ruce, protože neudělil milost svým politickým odpůrcům, Václav Havel obviňován nebyl, přestože jeho amnestie přinesla smrt více lidem, než bylo neprávem odsouzených k smrti v padesátých letech.

Podobné bezpráví přinesla i amnestie Václava Klause, který na konci svého prezidentského působení amnestoval 111 tisíc trestů, mezi nimiž se skryly i případy závažné hospodářské kriminality související s podvodnou privatizací se škodami za desítky miliard korun. Současně bylo zastaveno trestní řízení v desítkách podobných kauz. Václav Klaus tak udělal tlustou čáru za [privatizací](#) a dehonestoval práci orgánů činných v trestním řízení.

Z mnoha lumpů se tak stali početní příslušníci české buržoazie; a o to šlo

Amnestie je pozůstatkem otrokářské a feudální diktatury, která, pokud má být zachována, musí být zbavena autoritativního vlivu nezodpovědných jednotlivců.

Každé přirovnání kulhá na jednu nohu.
V. I. Lenin
(A blbec vás hned začne kopat do té kulhající.)
Autor

Analogie, přirovnání

Analogie je procesem porovnávání neznámého s jinými, známými jevy, hledání shody a podobností, které by umožňovaly pochopení nového. Je to prastará metoda poznávání, která však velmi často vede k chybným závěrům. Je to metoda dílčího [úsudku](#) o neznámém.

Analogie absolutizuje podobnost jevů, hledá absolutní jednotu tam, kde je jen částečná

Vše existující je vždy podobné němu jinému. Není na světě nic, co by bylo absolutně odlišné od jiného, avšak stejně tak neexistuje nic, co by bylo totožné s jiným. Vše je jednotou totožnosti a odlišnosti, a jakákoli [absolutizace](#) jedné z těchto dvou stránek je omylem. I [totožné](#) či podobné rysy jevů mají totiž často jinou [podstatu](#) a [příčinu](#), jiné souvislosti a důsledky. Analogií tak nemůžeme dospět k zobecnění totožnosti všech stránek či vztahů porovnávaných jevů; můžeme nacházet pouze dílčí shodu.

Analogie může sloužit jen jako předběžná metoda poznání

Člověk tuto metodu poznání či vysvětlování používá často, aniž ji doplní metodami podrobnějšími. Podobné stránky jevu svádějí ke ztotožnění jevu celého, a k vyvozování závěrů i ze stránek odlišných tak, jako by platily i v jevu porovnávaném. Potom ale [zobecňujeme jednotlivé a zvláštní](#), a tím si vytváříme si [iluzi](#) opakování jedinečného.

Uvedeme-li v diskusi analogii, ve snaze umožnit lepší pochopení společného, riskujeme odvedení diskuse k onomu rozdílnému. Přes všechny podobnosti, jichž je svět plný, je vše existující jedinečné, a porovnatelné pouze částečně. Každá podobnost je vždy projevem či odrazem materiální [jednoty světa](#), a každá rozdílnost je výsledkem zákonitého vývoje světa k rozmanitosti. A každá analogie svádí k vulgarizaci.

Nejčastější chybou člověka je nesprávné zobecňování

Myšlení záleží zrovna tak v rozkládání předmětů vědomí na jejich prvky jako ve slučování sounáležitých prvků v jednotu. Bez analýzy není syntézy.
Bedřich Engels

Analýza a syntéza

Svět se skládá z nekonečného množství nejrůznějších částí, spojených nekonečným množstvím vztahů v nekonečné množství celků. Chceme-li jej pochopit, musíme ve svém vědomí zasáhnout do jeho přirozenosti, vytrhávat jednotlivé předměty z jejich souvislosti, absolutizovat je a zkoumat samostatně. Nesmíme však uvěřit tomu, že takto odděleně skutečně existují, to bychom si vytvářeli iluze. Jakmile prozkoumáme samostatně kteroukoli věc vytrženou abstrakcí z reality, musíme ji do této reality znovu vrátit a zkoumat ve spojitosti s ní. Teprve takový postup umožní nalézat pravdu.

Analýza a syntéza jsou neoddělitelné procesy našeho myšlení

Analýza je myšlenkovým rozkladem skutečnosti na jednotlivé části. Sama o sobě nevysvětlí celek. Její přeceňování vede k redukcionismu, který podceňuje vztahy mezi částmi, ale i vnější vztahy celku. Každá analýza je vždy jednostranná, ze složitosti problému vybírá jen to, co je účelem rozboru. Je-li příliš povrchní či hluboká, vede k omylu. Jakmile se analýza stane specializací, samostatnou profesí, stává se analytik krátkozrakým, vidí přesně detaily, ale unikají mu vzdálenější souvislosti, pro stromy nevidí les. Bankovní analytik nenachází pak společenskou užitečnost bankovní operace, mediální analytik nehledá pravdivost zpráv a politický analytik přehlíží ekonomické zájmy za politikou stojící. Evoluční biologie pak nevidí vývoj živé přírody jako jednotu kvantitativních a kvalitativních změn, a proto nazývá vývoj evolucí, a teoretičtí fyzikové jsou schopni v nitru hmoty hledat vědomí.

Absolutizace analýzy utopí pravdu v detailech

Syntéza je myšlenkovým spojováním poznaného, pokud k sobě v reálných vztazích patří. Je pochopením vnitřních i vnějších vztahů poznaného v celkové souvislosti. Syntézou nesouvisejícího či jen zdánlivě souvisejícího a vnějškově podobného vzniká falešný obraz, nikoli pravda. Charakterizoval to kdysi někdejší televizní magnát v brýlích: „*Ze střípků skutečnosti vytváříme novou realitu*“. To není realita, ale fikce; je to virtuální svět, v němž se pravda utopí stejně jako v detailech.

Skládání mozaiky může být uměním, ale nemůže být vědou

Analýza a syntéza jsou myšlenkové postupy člověkem vytvořené a člověku sloužící k poznání. Jejich oddělování je metafyzické, jejich přeceňování vede k idealismu. Jsou jedním z mnoha prostředků pravdivého odrážení světa vědomím, ale samy o sobě, bez ostatních nástrojů poznání, které si člověk za statisíce let svého vývoje vytvořil, vedou ke stejným iluzím jako pouhé živočišné nazírání.

Analýza i syntéza ve vědě, filozofii i v běžném vědomí jsou užitečným a nutným nástrojem pokud nejsou samoučelné a jednostranné, pokud se člověk nedomnívá, že jimi lze vysvětlit všechno. Potom se stává stejným hlupákem jako ten, kdo chce opravit cokoli jinak velmi užitečným kladivem.

Anarchismus je produkt zoufalství; psychologie vyšinutého inteligenta nebo tuláka, ale ne proletáře.
V. I. Lenin

Anarchismus

Jako reakce na sílící útlak dělníků a [maloburžoazie](#) v období průmyslové revoluce se v polovině 19. století počal rodit ideový a politický proud, odmítající jakoukoli [moc](#) a zdůrazňující [svobodu](#) jednotlivce. Mezi jeho hlavní principy patří sebeorganizace, vzájemná pomoc a dobrovolnost sdružování. Navazoval na předchozí svobodomyšlné názory Tolstojce či Godwina, a jeho hlavními propagátory se stali Proudhon, Bakunin, Kropotkin. Vznikl anarchismus.

Anarchismus je individualistický, utopistický a subjektivistický odpor proti kapitalismu

Anarchisté byli zpočátku spolu s marxisty členy První internacionály, avšak pro značně odlišné postoje z ní byli vyloučeni. Anarchismus je neuznávání vyšších autorit než své vlastní. Je to široké spektrum utopických, intelektuálně-individualistických, ze subjektivistických a maloburžoazních kořenů vycházejících pseudorevolučních ideologií a hnutí, převážně odmítajících jakoukoli politickou organizaci a preferují [živelnost](#). Zpravidla usilují o "absolutní svobodu" cestou odstranění všech státních orgánů a donucovacích prostředků. Často se hlásí k [socialismu](#), požadují rovnostářství a decentralizovanou [samosprávu](#). Jde o planý [radikalismus](#), mající některé styčné body s [terorismem](#). V praxi se vyskytuje vždy ovlivněn dalšími politickými směry a ideologiemi.

Anarchismus je pseudorevolucionářství; oprávněně rozhořčené, ale naivní

Je to maloburžoazní [ideologie](#) a hnutí odmítající organizovaný politický [boj](#) a politickou organizaci společnosti, stát a jeho donucovací prostředky. Jde mu o vytvoření společnosti absolutně svobodné, absolutně [spravedlivé](#), v níž rovnosti a bratrství bude dosaženo jednorázovým násilným aktem, při němž bude odstraněna jakákoliv organizace společnosti i její donucovací prostředky. Jeho základním omylem je neuznání skutečnosti, že k jakékoli změně společnosti je nezbytné získat moc a udržet ji. Proto nikdy žádné změny ve společnosti nedosáhl.

Utopičnost tohoto názoru spočívá v tom, že při jednorázovém odstranění [státu](#) a jeho prostředků musí zákonitě dojít ke společenskému [chaosu](#) a bezvládní, v němž se nakonec, má-li společnost přežít, musí chopit moci a udělat pořádek ta společenská síla, která je dostatečně silná a organizovaná. Tyto znaky má např. armáda, policie, velcí vlastníci, ovládající výrobní i sdělovací prostředky.

Převládne-li ve společnosti anarchismus, pak ve svých důsledcích vede k otevřené diktatuře těch, proti kterým bojoval

Anarchismus může být slovy či jevem podobný [marxismu](#), avšak jeho podstata je jiná. Je [ultralevicovým](#) radikalismem, který krátkodobě může získávat [masy](#) příznivců, ale není pro ně schopen nic udělat.

Marxismus neusiluje o bezvládní, chce odstranit vládu jedné třídy nad společností

Kdyby matematické axiomy narážely na zájmy lidí, lidé by je vyvraceli.
V. I. Lenin

Antikomunismus

Každá akce budí reakci; platí to nejen v přírodě, ale i ve společnosti a myšlení. Antikomunismus je přirozenou reakcí [buržoazie](#), jejíž zájmy jsou ideály komunismu ohrožovány. A protože tato třída disponuje prostředky distribuce duchovní produkce i státní mocí, velmi snadno svou reakci rozšiřuje i na ty, jejichž zájmy [komunismus](#) neohrožuje, naopak je hájí.

Antikomunismus je pilířem obhajoby kapitalismu

Základní formou antikomunismu je vytváření iracionálních, emocionálních sociálních [předsudků](#) vůči komunismu, s cílem vyvolat v lidech strach. Bývají to velmi primitivní lži, jako např. dřívější tvrzení, že komunisté chtějí mít společné ženy, či pozdější nesmyslná vyprávění o tom, jak si komunističtí funkcionáři „*nakradli*“. Patří sem absolutizace tvrdších metod politického boje z padesátých let a vědomé zatajování toho, že tyto metody byly ve své době běžně užívány i ve vyspělém kapitalistickém světě. Jednou z nich je např. americký [mccarthismus](#). Současnou podobou je např. vytváření fám o hrůzostrašných formách poprav v Severní Koreji, přestože se tamní režim řídí vlastní [ideologií čuč-che](#) a nikoliv [marxismem](#). Vytvářením sociálních předsudků je možné masově ovládat lidi bez ohledu na úroveň jejich vzdělání, neboť působí na [emoce](#), ovlivňující zprostředkovaně rozum a zabraňující přijímání [pravdy](#). Je to vulgární antikomunismus.

Sociálních předsudků a strach je neúčinnější zbraní antikomunismu

Skrytěji a kultivovaněji působí antikomunismus v oblasti teorie, zaměřujíc se především na vzdělanější část populace. Jednak vytváří své vlastní teorie, zdánlivě vyvracející teoretické základy marxismu, a na druhé využívá jakýchkoli starších teorií, včetně náboženských. Současně s tím využívá [revizionismus](#) uvnitř marxismu, snažící se třeba i upřímně marxismus „*modernizovat*“, dává jim skrytou i otevřenou podporu a staví je proti marxismu skutečnému. Jeho obsah je zatajován, překrucován, zpochybňován, a nanejvýš stavěn do pozice jedné z variant lidského [myšlení](#), ve své době sice pochopitelné, ale vývojem překonané. To vše je základním obsahem oficiální [společenské vědy](#) a její výuky v kapitalismu.

Antikomunismus vždy disponoval většími prostředky, než měl marxismus

Nejotevřenější a nejkrutější formou antikomunismu jsou politické represe, ať jsou neskrývané, jako např. [fašismus](#), nebo zahalené v demokratickém rouchu, jako např. omezování vědecké, pedagogické a publicistické činnosti [levicovým intelektuálům](#). V tom nejlepším případě je oficiálně tolerováno pár jednotlivých kritiků kapitalismu, kteří však přesně vědí, kde jsou jejich hranice, za nimiž jsou otevřené sympatie s marxismem a komunismem.

Politické represe jsou nejbrutálnějším antikomunismem, ať jsou jakkoli kamuflované

Antikomunismus se nehlásí k tomu, že největším antikomunistou byl Hitler.

Antisemitismus

Jen málokterý pojem je tak zmatený a neurčitý jako je antisemitismus. Subjektivně je to dáno zmateností nositelů antisemitských [názorů](#) a zastánců antisemitské politiky. Objektivně je to podmíněno nesmírnou složitostí vývoje těch, kteří jsou objektem ideologie a politiky antisemitismu, ale i tím, že o tomto vývoji máme daleko starší avšak roztržitější informace, než o vývoji skupin jiných. Sama Bible, a prameny jí podobné, jsou dílem mnoha autorů z různých míst, a vznikaly v rozdílných dobách, popisují různé vývojové fáze a podávají poněkud nejistý obraz, ačkoli jsou považovány za posvátné.

Antisemitismus je obecně chápán jako protižidovské předsudky, ideologie a politika

Avšak Židé, židé, Semité, Hebrejci, izraelité a Izraelci neznamena totéž. Jsou to skupiny různě se mísící a prolínající geneticky, územím, jazykem, [náboženstvím](#), kulturou i tradicemi a hlavně procházející tak složitým vývojem, že jakýkoli stručný výklad této problematiky musí být nutně nepravdivý.

Antisemitismus se obrací hlavně proti potomkům těchto skupin, kteří už ve starověku museli opustit svá původní území, usazovali se v Evropě, byli vyháněni a putovali po ní. Zčásti asimilovali, zčásti si ponechali původní jazyk nebo jej přizpůsobili místním poměrům, mnozí setrvali na svém původním náboženství, ale jiní konvertovali, zčásti se odlišovali oděvem, vzhledem a [způsobem života](#).

Jejich společným rysem se stalo to, že překáželi usedlým majitelům nemovitostí, byli nevítanou [konkurencí](#), a tak nemohli získávat půdu, bylo jim odpíráno právo účasti na řemeslné výrobě, a tudíž se mohli žít jen obchodem se zbožím, ale také s [penězi](#), což náboženství [křesťanům](#) zakazovalo.

Skromnost a pracovitost, nutnost přizpůsobovat se měnícím se poměrům i vzájemná soudržnost tak mnohé z nich přivedla k [bohatství](#) srovnatelnému se středními, někdy i vyššími vrstvami tradiční populace, a to se jim stávalo kamenem úrazu. Jejich vyhánění i fyzická likvidace pod jakoukoli záminkou byly nástrojem zbavování se dluhů, zmocňování se jejich majetku a později i zbavování se konkurence. Tím byly vytvářeny i sociální [předsudky](#), tradované po generace.

**Antisemitismus měl vždy a dodnes má ekonomické příčiny.
Náboženská, biologická, kulturní i jiná zdůvodnění byly vždy jen záminkou.**

Potomci semitských skupin v Evropě vytvořili národnost a později se rozšířili i do USA. V mnoha ohledech dosahovali lepších výsledků, než většinová populace. Jejich podíl na majetku i na významných objevech je daleko vyšší, než by odpovídalo jejich počtu. Boj proti nim byl a zůstává bojem [konkurenčním](#), a vždy slouží k zakrývání jiných problémů. Využívá historicky vzniklých předsudků a vytváří nové.

**Antisemitismus je kosmopolitní forma šovinismu, neslučitelná s marxismem.
Komunisté odmítají antisemitismus stejně jako [sionismus](#).**

Apolitičnost

Apolitičnost je jev stejně tak starý, jako je [politika](#). Je to pasivní, lhostejný vztah ke společenskému životu a politické činnosti. Může být projevem vědomého indiferentismu, tedy netečnosti, nevšímavosti, a nerozhodnost zejména v politických a [morálních](#) otázkách. Spíše však bývá projevem bezmocnosti.

**Apolitičnost je produktem tupé závislosti člověka na politice
a tuto závislost prohlubuje**

Člověk může být nevšímavý ke svému zdraví nebo k počasí, pak bývá považován za hlupáka. Může být lhostejný ke svým financím, což se nazývá finanční negramotností. Může žít ve společnosti, být na [závislý](#) a nevšímát si jí. Pak je ale ignorantem.

Apolitičnost je politická negramotnost

Zpravidla není skutečným, ale předstíraným nezájmem o politiku, ve skutečnosti bývá demonstrací zklamání nad panujícími politickými poměry a bezmocností je změnit. Je formou pasivní rezistence. Apolitičnost je [iluzí](#) o tom, že se mé osoby politika netýká, je nepochopením skutečnosti, že pokud odmítám být [aktivním](#) subjektem politiky, zůstávám vždy jen jejím pasivním objektem. Jsem na tom stejně, jako ten Leninův negramotný.

Počasí člověk uteče, politice ne

Apolitičnost člověka v současných [liberálně demokratických](#) systémech je důležitou oporou těchto systémů v období relativního [klidu](#). Projevuje se jako [konformita](#) a relativně snadná ovladatelnost neinformovaných a nezajímajících se lidí v předvolebních kampaních prostřednictvím politických programů, ale pomocí mediálně zajímavých tváří. Umožňuje zvolení senátorů pouhými 10ti% hlasů, umožňuje straně mající 9 členů získat 14 poslaneckých mandátů; umožňuje vše, cokoli si přejí skuteční, neznámí vlastníci [státu](#), a jimi ovládané sdělovací prostředky.

**Apolitičnost obyvatel deklarovaná neúčastí ve volbách umožňuje vítězství sil,
proti nimž je tento skrývaný odpor namířen, nikoliv veden.**

Apolitičnost je pštrosí politika.

Apolitičnost lidí, předstíraná i skutečná, existovala i v období [socialismu](#). Lidé hlásající svou apolitičnost, tomuto systému nepomáhali, ale ani mu neškodili. Svou lhostejností a pasivitou, která mnohým, krátkozrakým mocným vyhovovala, mu však umožňovali setrvávat ve svých chybách; nenutili jej k jejich nápravě, a tím nepřímo škodili socialismu i sami sobě. Zvyšující se apolitičnost lidí musí být varováním pro každou vládnoucí politiku. Apolitičnost člověka má své [hranice](#) míry. Jednou hranice přeteče, apolitičnost zmizí, a bude pozdě.

Apolitičnost je produktem tupé závislosti na politice, a tuto tupou závislost prohlubuje

Člověk je tvor politický
Herakleitos

Aristotelismus

Aristoteles byl jedním z nejvýznamnějších myslitelů starověku. Většinu svých předchůdců i následovníků převyšoval svou všestranností i hloubkou svého pohledu na svět. Byl praktičtější a pojímal svět vcelku; zabýval se přírodou, člověkem, společností i myšlením.

Na Aristotelovo učení navazuje řada filozofických směrů, snažících se o racionální a systematické uspořádání pojmů a představ, o postižení skutečnosti v celé její šíři s důrazem na empirickou smyslovou zkušenost. Od [materialismu](#) se odklání svými [teleologickými](#) představami o vnitřním [cíli](#) či účelu. Duchovní a myšlenkové procesy nepovažuje pouze za odvozené ze smyslově zjistitelné hmotné skutečnosti, ale pokládá je za něco více. Zatímco většina [filozofů](#) se snaží podat jednotný obraz světa, Aristoteles a jeho následovníci především rozlišují a třídí.

Aristotelovo učení vycházející z představ, že člověk je něčím mezi přírodou a bohem, se stalo na dlouhá staletí základem křesťanské filozofie, ačkoli bylo původně církví zakazováno. Navázal na něj Tomáš Akvinský, který se stal hlavním ideologem křesťanství. V řadě případů Aristotela přizpůsobil vládnoucím poměrům, a takto vzniklý tomismus byl až do 18. století základem, podle něhož se vyučovalo na evropských školách.

Aristoteles byl překroucen i zbožštěn, a jeho [idealistický](#) přístup zneužit k duchovní nadvládě církve nad světem. Ve jménu moudrého a vzdělaného Aristotela bylo na staletí zakonzervováno evropské myšlení, které se této zátěže jen stěží zbavovalo, a která u části [křesťansky](#) orientovaných myslitelů přetrvává v podobě novotomismu dodnes. Kdo chtěl ve světě mocných uspět, musel se odvolávat na Aristotela, který se stal zaklínadlem, a proti své vůli i brzdou pokroku.

Ruský myslitel Alexandr Ivanovič Gercen to charakterizoval slovy:

„Celé svazky nesmyslných komentářů byly napsány o Aristotelovi; talenty, energie, celé životy se utrácely na nejneužitečnější logomachii; avšak mezi tím se obzor rozšiřoval.“

[Marxismus](#) v mnohém na Aristotela navazuje. Především na jeho všestrannost, hloubku pohledu, spjatost ze společenskými podmínkami v době svého vzniku, i snahou o logické uspořádání pojmů. Musí se však vyvarovat toho, aby jeho učení nenavázalo na osud toho Aristotelova.

I Marx byl ve své době absolutizován a zbožšťován, i jeho učení bylo vykládáno tak, že obsahuje všechnu moudrost světa. I Marx byl zneužíván k ospravedlňování vládnoucí praxe, která s ním často byla v [rozporu](#), i Marx byl stavěn proti rozvíjejícím se poznatkům věd. Nezasloužil si to, stejně tak jako Aristoteles.

Žádné učení nelze ani zneužívat, ani zakonzervovat, jinak přestává být vědou

Kdo se neutápí v nacionalistických předsudcích, musí vidět v tomto kapitalistickém procesu asimilace národů obrovský historický pokrok.
V. I. Lenin

Asimilace a akulturace

Vývojem lidstva se táhnou jako různobarevné nitě dvě protikladné tendence: biologické, kulturní a sociální [rozrůžňování](#) lidské populace, s nímž jsou při zaplnění obyvatelného prostoru a nezbytných vzájemných kontaktech [dialekticky](#) spjaty zpětné procesy vzájemného ekonomického a dalšího sjednocování.

Asimilace je historickým procesem splývání odlišně se vyvíjejícího lidstva

Započala už na úrovni rodů a kmenů, a je nezadržitelná. Lidstvo je tvořeno jediným [migrujícím](#) živočišným druhem, což je prvořadé, a zvláštnostmi jednotlivých skupin, což je druhotné. Neexistují biologické překážky vzájemného míšení, a všechny ostatní překážky kulturní, politické, náboženské a ekonomické si člověk vytváří, mění a odstraňuje sám.

Všechny existující [národy](#) jsou výsledkem, nikoli prvopočátkem asimilace

Asimilace je důsledkem společného života odlišných [skupin](#) na jednom území, jehož hranice se neustále rozšiřují v důsledku rozšiřování výrobních vztahů. Je to genetické míšení, vzájemné ovlivňování i přejímání způsobu obživy, jazyka, kultury, náboženství a ostatních stránek jejich existence. Výrazně převládající etnická skupina má při tom zpravidla dominantní postavení. Tyto procesy jsou přirozeným odrazem jejich pospolitosti všude tam, kde nejsou mezi etniky z důvodů ekonomických [zájmů](#) vládnoucích [tříd](#), transformovaných do politických či [náboženských](#) rozporů vytvářeny umělé bariéry.

Všechny překážky asimilace jsou tvořeny ekonomickými zájmy vládnoucích tříd

Umělé urychlování či brzdění procesů asimilace je proti lidskosti, vždy naráží na odpor a je zdrojem společenských konfliktů. V souladu s historickou tendencí rozšiřování [výrobních vztahů](#) a úplným zalidněním obyvatelného prostoru dlouhodobě nutně vítězí asimilační směr.

Západoevropská etnografie používá pojem akulturace, označující pronikání prvků euroatlantické civilizace do rozvojových zemí, což potomci kolonizátorů rádi vidí. Neradi ovšem vidí zpětné pronikání genů i kulturních prvků do jejich vlastních zemí, což se snaží eliminovat politikou [multikulturalismu](#), krátkozrakou, nehistorickou snahou izolovat se od přistěhovalců a zachovat jejich biologickou, kulturní a ekonomickou identitu. To je iluze, která může být pouze zdrojem narůstajících konfliktů.

Současný [globalizovaný](#) svět postupně směřuje k úplné asimilaci lidstva, jejímž výsledkem bude jen jeho další rozrůžnění při odstraňování všech příkrých rozdílů. To je ale ještě pro stovky generací nedohlédnutelné.

**Marxismus procesy asimilace respektuje,
ale odmítá jejich umělé urychlování či brzdění**

Asketismus

Odříkání nebylo počátečním stadiem vývoje lidstva. V prvotní pospolitosti žil člověk nuzně, když neměl dostatek potravy, a když ji měl, užíval si jí do sytosti. Teprve při rozpadu této pospolitosti na třídy se pro velkou část populace stávala střídmost trvalou, vynucenou součástí života, zatímco menší část společnosti žila relativně v hojnosti. Vytvářený [nadprodukt](#) se rozděloval nerovnoměrně, a bylo toho třeba dosahovat nejen silou, ale také vyvstala potřeba zdůvodňovat to. Aby na [třídu](#) panující zbývalo více, byly pro utlačované vymyšleny nejrůznější ideje zdůrazňující skromnost a odříkání. Tím bylo [vykořisťování](#) efektivnější.

Tohoto úkolu se ujala všechna světová [náboženství](#), která počala vedle pokory prosazovat do vědomí mas i asketismus, jako trvalou součást jejich života, přerušovanou jen občasnými svátky. Ty zpravidla souvisely s vegetačním obdobím a byly krátké. Masopust, karneval, fašank, šibřinky a mnoho jiných známých pojmů souvisí s asketismem a jeho krátkým přerušením, které se slavilo často i společně mezi sobě nerovnými.

Asketismus je produktem dvojí [morálky](#) třídně rozdělené společnosti

Zřeknutí se životních radostí a slastí, nepřírozené potlačování lidských přání i potřeb bylo hlásáno jako nejvyšší hrdinství, jako základní zákon života nejen [křesťanstvím](#). Smiřovalo potlačené masy s jejich těžkým životním údělem a usnadňovalo vládnutí.

V konzumní společnosti se už tyto ideje na řadě území staly anachronismem, překážely výrobnímu způsobu, a ve vyspělých společnostech už nemohou působit tak, jak dosud působí v izolovaném prostředí rozvojových zemích. Proto od nich část církví ustupuje a zachovávají se pouze pozůstatky tradic, s asketismem souvisejících.

Zříkání se hojnosti a radovánek nikdy nebylo součástí životního způsobu vládnoucích tříd, a tradice s asketismem související se dodržovaly jen částečně. Zejména svátky přerušující tento přikázaný způsob života byly okázale oslavovány. Ale skutečný asketismus, duchovní i tělesný, byl jen pro chudé. Platilo to i v církvích, jejichž duchovenstvo bylo také třídně diferencováno. Venkovský kněz, žijící lidem na očích, musel být také, alespoň částečně asketou, aby nešel špatným příkladem. Nejvyšší církevní představitelé, preláti, často žili životem ještě rozmařilejším, než světští vládci.

Asketismus je nepřírozeným způsobem života, neumožňujícím všestranný rozvoj člověka. [Marxismus](#) předpokládá budoucí společnost jako plně uspokojující všechny [potřeby](#) člověka a [politika](#) marxistů k tomu musí směřovat. [Socialismus](#) zatím vítězil jen v méně rozvinutých zemích. Vždy byl zvnějšku ekonomicky izolován, a vždy vlastními chybami ke svým ekonomickým obtížím přispíval sám.

**Asketismus není programem komunistů,
ale společnost vedená komunisty k němu byla často okolnostmi tlačena**

Žádáme, aby náboženství bylo soukromou věcí ve vztahu ke státu, ale naprosto nemůžeme považovat náboženství za soukromou věc v poměru k naší vlastní straně.
V. I. Lenin

Ateismus

Ateismus, tedy život bez víry v nadpřirozeno, byl prvotním stavem člověka. [Víra](#) v nadpřirozené bytosti vznikala až tam, kde člověk dosáhl schopnosti [abstraktně](#) myslet, jako výsledek zobecňování [zdání](#) a [iluzí](#), které jsou prvním stupněm poznání. Abstrakce, tedy schopnost oddělovat skutečnost od reality byla na jedné straně kořenem rozumového poznání, ale na druhé straně stejnou měrou kořenem víry v neexistující. Nevzniklo jedině společenství lidí na tomto stupni vývoje, po kterém by nezůstaly stopy [náboženství](#).

To ale neznamená, že vždy všichni věřili. Byli však pod vlivem [veřejného mínění](#) své společnosti, museli se přizpůsobit, protože na ní byli [závislí](#); náboženství bylo nevyhnutelnou [konvencí](#) a čím dál tím více se stávalo silným společenským tlakem, jímž mocní [ovládali](#) utlačované.

Ateismus začal být utajovanou, stal se soukromou záležitostí člověka

Avšak již v antickém starověku, zejména u starořeckých materialistů, začal vznikat otevřený odpor proti náboženskému výkladu světa, a provázel [materialismus](#) po celou dobu své existence. Odmítnutí [idejí](#) nezávislých na hmotném světě je jeho základem.

Ateismus je neoddělitelnou součástí materialismu

Odmítání náboženství však samo o sobě není ještě zcela vědeckým [světovým názorem](#), ani ateismem. Může být totiž doplněno neorganizovanou [vírou](#) v něco jiného, vyššího než příroda a člověk, nedefinovaného v personifikované podobě [boha](#), vírou v cosi neurčitého, označovanou někdy jako [něcismus](#).

Ateismem není ani panteismus, ztotožňující boha s celkem vesmíru, se vším bytím vůbec. Není jím ani antropomorfismus, přisuzující některé lidské vlastnosti výtvarům přírody, oduševňující neživé věci. Daleko od toho nemá ani zdánlivě materialistický přístup, přisuzující [vědomí](#) některým vyšším živočichům, např. delfínům či psům.

**Ateismus je vědomé odmítání jakéhokoli nadpřirozeného principu
nebo substanciálního protikladu materiálního světa,
a popírání vědomí jako vlastnosti kohokoli jiného než člověka**

Stejně jako náboženství, má i jeho odmítání mnoho forem, odlišujících se šířící, intenzitou a hloubkou tohoto názoru člověka na svět a jeho místo v něm.

Ateismus je postoj ke světu, který je nedokazatelný stejně jako náboženství

[Marxismus](#) nechce brát lidem žádnou víru, chce jim pouze brát možnost zneužívat vírou jiné. Sám však věří jen v materiální pravdu. Věřící-li komunista v boha, není marxistou; podvádí svého boha i svou stranu, ale hlavně sám sebe.

Čím menší má prezident autoritu, tím více potřebuje moci.
Francois Mitterrand

Autorita

Pojem autorita bývá používán pro označení schopnosti podřídit si druhého. Tak jako mnoho jiných slov v oblasti [společenských věd](#) však bývá užíván nejednoznačně a je často zaměňován s pojmy jinými, např. moc či vláda. Skutečná autorita je však pouze tam, kde jde o podřízení se dobrovolné, nevy nucené, neopírající se o [moc](#).

Autorita je vůle subjektu opřená o důvěru

Tam, kde není [vůle](#), tedy schopnost jednoho subjektu ovlivnit druhý, nemůže být autorita. A obráceně, kde chybí důvěra, není autorita. Jde tedy o společenský [vztah](#) dvou subjektů sjednocující jejich myšlení a úsilí a nevyvolávající odpor.

Nemůže však jít pouze o vztah nadřízenosti a podřízenosti. Autorita musí respektovat ovládaný subjekt, jeho [potřeby a zájmy](#), korigovat své chyby a vysvětlovat. Může se prosazovat pouze prostřednictvím přesvědčení toho, kdo ji respektuje; a přesvědčit nelze nikoho jednou pro vždy. Autorita se udržuje tím, že reaguje na měnící se podmínky.

Autorita musí být obnovována, jinak se vytratí

Autorita se může projevit pouze v činnosti lidí, nemůže spočívat v jejich pasivitě. Její podstatou je převzetí vedoucí úlohy jednoho subjektu na cestě za společnými [cíli](#).

Autorita neomezuje svobodu druhých, ale využívá ji

Taková schopnost bývá často označována za přirozenou autoritu, což je nesmysl, protože s ní se nikdo nerodí; tu si musí každý vytvořit sám. Matoucí je i obrat „neformální autorita“. Protikladem takového pojmu pak je tzv. „autorita formální“, což je také zatemňující, neboť to může znamenat pouze vůli opřenou o sílu, což je moc, a ne autorita. Pokud je formální autoritou myšlena pouze nerealizovatelná, papírová moc, pak nejde o autoritu ale bezmocnost. Ani pojem [morální](#) autorita, zdánlivě vystihující podstatu, není správný, protože jeho opak „nemorální autorita“ je ve skutečnosti také autoritou.

Autorita je vždy neformální, a jakýkoliv přívlastek k tomuto pojmu vždy znamená něco jiného

Někdy se autorita připisuje určitému dílu či soustavě názorů. Ty jsou však výsledkem činnosti subjektu. Mohou zprostředkovávat autoritu svému interpretovi, ale nemohou mu ji dát. Stejně tak respektované tradice jsou výsledkem vůle dřívějších subjektů, mohou posilovat autoritu svých obhájců nebo šířitelů, ale samy o sobě k jejich autoritě dlouho nepostačí. [Subjekt](#) mající autoritu se neopírá, o [právo](#), tradici, sílu či moc; ty však mohou být na jeho straně. Potom jeho autoritu nevytvářejí, ale posilují. A druhé straně slepá, hrubá a necitlivá moc autoritu získat nemůže, ani když je nesmyslně označována za „autoritářskou“.

Moc je vždy neúspěšnější, když se současně opírá o důvěru, tzn., že má i autoritu

Avanturismus

Avanturismus je sklon člověka k dobrodružnému až nezodpovědnému jednání, riskování, podceňování reálných [podmínek](#), spoléhání na náhodný úspěch. Je to podléhání okolnostem a podceňování nutnosti. U jednotlivců ve vedoucím postavení je často důsledkem podcenění [zájmů](#) těch, kterými byli do tohoto postavení vyzdviženi, a přeceňování vlastních subjektivních záměrů. Je vždy výsledkem přecenění sebe samého a svých přání.

Avanturismus je energická naivita či naivní arogance

Avanturismus je špatným vyhodnocením [možnosti](#), jako chybějící podmínky ke změně; je překročením této chybějící podmínky. Je výsledkem nerespektování skutečnosti, kterou je možné měnit jen tehdy, jestliže ji respektujeme. Je to přehlížení rizik a lehkomyšlnost spojená s vysokou aktivitou, při níž se emoce a víra spojují v neodůvodněný optimismus. Je to ztráta [pudu](#) sebezáchovy, často vedoucí ke zničení jiných. V osobním životě je avanturismus překážkou, ve spojení s mocí je neštěstím. Sklony k takovému jednání znemožňují úspěšné vedení a řízení lidí.

Avanturismus je romantický individualismus a voluntarismus

V [politice](#) je avanturismus vždy bezohledností. Je možné měnit skutečnost rázně, energicky, ale vždy pouze se znalostí možných vedlejších, nechtěných důsledků, a hlavně se znalostí dalšího postupu pro případ neúspěchu či porážky.

Revoluce, je-li hnána avanturismem, je vždy utopena v krvi

Socialistické revoluce většinou nebyly avantýrou, vycházely z reálných podmínek a byly uskutečněny často pragmaticky. Avšak v avantýru se občas zvrhl další vývoj, při němž docházelo k nesmyslnému urychlování a přeskokování vývojových etap. Dílčí úspěchy byly [absolutizovány](#), bouřlivě bylo rušeno vše staré a nebylo to nahrazováno novým, byly přehlíženy překážky a podceňovány problémy. [Radikalismus](#) změn byl nahrazován radikalizací metod, radikální činy byly nahrazovány radikálními slovy, byl podceňován [konzervatismus](#) společenského vědomí, a v zápalu revolučního boje se vršily chyby. Někteří funkcionáři získávali pocit, že mohou vše, nepřipouštěli sebemenší kritiku, a cesta vpřed se tak měnila ve stagnaci.

Hrdost nad dosaženými úspěchy se změnila v pýchu, a jak praví biblické přísloví:

Pýcha předchází pád

Člověk zvířetem byl, když neměl rozum, a zůstává jím, pokud jej nepoužívá.
Autor

Behaviorismus

Zkoumání společnosti vždy bylo plné iluzí vycházejících z předem vymyšlených konceptů do společnosti vkládaných. Jedním z mnoha pokusů „zvědečtit“ společenské vědy, vznést do nich materialistický přístup a vycházet z objektivně pozorovaných a měřitelných dat je i myšlenkový směr zvaný behaviorismus. Je projevem [pozitivismu](#) ve společenských vědách. Na jedné straně materialisticky odmítá předchozí pojetí lidské duše, avšak na druhé straně iracionálně odmítá existenci vědomí, neboť je nedokazatelné a neměřitelné; jsou s ním pouze subjektivní, nikoli objektivní zkušenosti. Idealistický přístup tak nahrazuje přístupem biologizujícím. Sám se považuje za přírodní experimentální vědu, avšak jeho přístupy pronikají do věd společenských, jako např. do sociologie, sociální psychologie, antropologie, pedagogiky či [práva](#), kde se stávají nevědeckými. Jde o směr velmi diferencovaný, nevytvářející jednotný filozofický pohled na svět, avšak vycházející z podobných principů a omylů. Plete si [společnost a společenstvo](#).

Behaviorismus nahrazuje vědomí člověka chováním, čímž jej redukuje na zvíře

Zkoumání chování živých organismů přineslo řadu objevů. Avšak chování je pouze projevem přírodní existence člověka, zatímco společenským projevem člověka je jeho jednání, tj. počínání ovlivněné vědomím. A prosté přenášení poznatků z chování bytostí nemyslicích na chování bytostí myslících je ve svých důsledcích stejně jako náboženské představy, proti nimž se staví.

Behaviorismus je mechanickým materialismem společenských věd

Redukuje člověka na kombinaci genetických vlivů a prostředí a podceňuje aktivní úlohu jeho vědomí. Buď vědomí přímo popírá, anebo nepřipouští možnost jeho vědeckého zkoumání, čím nakonec vždy dospívá k [agnosticismu](#). Při svých pozorováních a závěrech z nich vyplývajících chápe společnost tak jako skupiny jiných živých organismů, chovající se na předem vypočitatelném principu akce a reakce.

Společenské procesy chápe behaviorismus jako akci a reakci jednotlivců

Behaviorismus chápe chování člověka pouze sadu podmíněných reakcí na vnější podněty, přičemž jejich podmíněnost byla vytvořena předchozími úspěchy a neúspěchy. Je v podstatě biologickým [determinismem](#), odmítajícím subjektivní úlohu člověka při formování sebe samého. Zjednodušující postupy behaviorismu se snaží zmírnit jeho novější podoby.

Neobehaviorismus vědomí a mentální stavy považuje za odvozené; připouští vnitřní pochody organismu, které vztahy akce a reakce zprostředkovávají

Behaviorismus je ve všech svých podobách pozitivismem, který redukuje člověka na individuální biologickou bytost, podceňuje jeho společenskou podstatu a snaží se jej pochopit pouze empiricky, i když vědeckými prostředky.

Může se stát, že mé dekrety vydané právě z rozhodnutí vítězných mocností druhé světové války, budou odstupem času revanšisty prohlašovány za neplatné. Může se stát, že se najdou "čeští vlastenci", kteří se budou sudetským Němcům za jejich odsun omlouvat, a že budou nakloněni otázce jejich návratu.

Nenechte se oklamat a jejich návratu nedopustíte. Hitlerové odchází, avšak snaha o znovu ovládnutí Evropy Německem stále zůstává.

Edward Beneš

Benešovy dekrety

Pod tímto názvem se už dnes chápou jen ty zákonné normy, podle nichž bylo provedeno vysídlení Německého obyvatelstva. Oficiální [propagandou](#) je záměrně zatajováno, že nejde o osobní akty, ale o zákony, schválené demokraticky voleným parlamentem, a hlavně to, že jejich obsah směřoval především k socializaci země.

Benešovy dekrety vytvořily právní rámec pro cestu k socialismu

Obsahovaly znárodnění většiny průmyslových podniků, pojišťoven, bank, zavedení centrálního plánování a všeobecné pracovní povinnosti, o znárodnění filmové produkce a distribuce, o zřízení národních výborů a závodních i podnikových rad a mnoho dalších. Ač dosud platí, byla po listopadu 1989 v rozporu s nimi většina jejich opatření jinými cestami zlikvidována. Pouze Akademie múzických umění, Česká filharmonie a středoevropský čas přežily polistopadové běsnění.

Slavnostně vepsali do Ústavy, že se Edward Beneš zasloužil o Československý stát, tento stát rozbili, a vše, čím se Beneš opravdu zasloužil, ve vší tichosti odstranili. Zůstala jen vzpomínka na odsunutí Němců, jako by to byl hlavní a při tom sporný výsledek Benešovy činnosti.

Odsun německého obyvatelstva nepožadovali komunisté, ani Stalin. Pouze na něj po dlouhém přesvědčování přistoupili. Neschválil jej Beneš, ale vítězné mocnosti svou Postupimskou dohodou, a žádná z nich ji nehodlá měnit. Takový odsun nebyl žádnou výjimkou. Již dávno před tím byli masově stěhováni z rozhodnutí vyspělých demokratických mocností Řekové z Turecka, Turci z Bulharska a Řecka či Albánci z Kosova do Albánie, Arméni z Turecka do Sýrie, Němci z Carského Ruska, Francie a Polska i mnoho dalších. Mnichovská dohoda demokratických mocností s Hitlerem znamenala také odsun milionů Čechů a ve válce vysídlování obrovských mas lidí pokračovalo. Po 2. světové válce byli Němci vystěhováni nejen z Československa, ale i Holandska, Maďarska a Jugoslávie, Italové z Jugoslávie, Makedonci z Řecka do Albánie a mnoho dalších. Ve vší tichosti „očisťovaly“ své území od národnostních menšin i vyspělé kapitalistické státy. Vždy to bylo zdůvodňováno snahou udržet národnostní smír, vždy za tím byly ekonomické [zájmy](#) buržoazie a vždy to znamenalo utrpení ohromných mas lidí. Taková je historie lidstva.

Na odsun Němců nemůžeme být hrdi, ale nemůžeme se za něj ani stydět

Odsun německého obyvatelstva nebyl v zájmu české [buržoazie](#), ta byla příliš slabá na to, aby něco takového prosadila. Byl v zájmu českého [lidu](#) a byl důsledkem německé expanze. Našli se „*vlastenci*“, o nichž prozíravě mluvil Beneš, a dokonce získali moc. A německá snaha o ovládnutí Evropy také stále trvá, i když má jinou podobu než v minulosti.

Bible

Většina náboženství hledá své kořeny ve starých textech, které považuje za posvátné. Bible je výjimečná tím, že se k ní hlásí jako ke svým zdrojům různou měrou náboženství více: judaismus, [katolicismus](#), pravoslaví, [protestanství](#) a zčásti i [islám](#).

Vznikla jako soubor 39 knih, sepsaných různými jazyky a autory v různých dobách a nejprve z ní čerpal judaismus. Její starší část nazývaná Starý zákon, počala vznikat asi 1500 let př. n. l., v prvních fázích v ústním podání, a teprve později byly jednotlivé části zapisovány, překládány a různě redigovány, takže mezi jednotlivými církvemi nepanuje shoda na obsahu, počtu knih ani na názvu. Je to soubor nesourodých vyprávění, úvah, historických popisů, mýtů, legend, písní, modliteb a vidění vznikající v průběhu celého tisíciletí.

Nový zákon vznikl v písemné podobě na počátku našeho letopočtu v průběhu celého století jako soubor pojednání, dopisů a kázání. Obsahuje příkazy, napomenutí a varování různým kmenům, často vydávaná formou [proroctví](#). Hlásí se k němu pouze křesťanství.

Náboženství považuje autory bible za inspirované bohem

Bible je především literární památkou, v níž se velmi zkráceně odrážejí události, ideje, morálka, způsob života lidí a názory minulých dob. Zachycuje rozpad prvotní pospolitosti, vznik [tříd](#), [patriarchátu](#), [otrokářství](#) i [aristokracie](#). Je často jedinou písemnou památkou na některé události, a často nemůže být konfrontována ani s archeologickými nálezy. Její jednotlivé části mají rozdílnou literární, jazykovou i historickou úroveň a vždy jsou subjektivně zkráceným pohledem na skutečnost.

Bible byla více než tisíc let jediným povoleným klíčem k výkladu světa v Evropě

Sloužila k šíření [křesťanství](#) slovem, mečem i ohněm. Po staletí byla využívána k politickému ovládnutí utlačených a upevňování vlády mocných. Na jedné straně pomáhala k upevňování morálky, na druhé demoralizovala. Z jejích rozporuplných textů lze ospravedlňovat útlak i odpor proti němu. Sloužila ke zdůvodňování křížáckých válek proti nevěřícím, což byly vždy mocenské výboje, k likvidaci politických odpůrců, označovaných za odpadlíky. Jejím jménem byla posvěcena smrt milionů lidí, vykořisťování desítek generací otroků a nevolníků. Nebyla zdrojem pokroku.

Ať je svědomí těch, kteří ji uctívají jako svatou, jakkoli čisté, ve jménu Bible bylo spácháno nekonečné množství zločinů. Bible udržovala masy lidí ve slepé poslušnosti, odevzdanosti a [asketismu](#), a na druhé jejím jménem bohatly stovky vyvolených i církev sama.

Je zbytečné hledat dnes v bibli klíč k pochopení světa. Zakonzervovala totiž myšlení lidí i rozvoj poznání na dlouhá staletí. Je psána tak nejednoznačně a je tak rozporuplná, že její výklad může sloužit k čemukoli.

Bible je textem natolik nesourodým, že vytrháváním a absolutizací různých myšlenek lze podle ní vytvořit organizaci dobročinnou i zločinnou

Bída

Po většinu času žilo lidstvo v nedostatku hmotných statků, k životu potřebných. Rozvíjelo se jen tím, že tento nedostatek překonávalo. Živočišné druhy, které jej překonat nedokázaly, vyhynuly. Člověk nevyhynul proto, že překonával nedostatek tak, že neustále měnil své zdroje i způsob jejich využití, a tím měnil i sám sebe. Bídu nepociťoval, pociťoval pouze nedostatek a ten se snažil odstranit, aby mohl reprodukovat sám sebe i svůj rod.

Snažil se a rozvíjel tak dlouho, až dokázal z přírody vytěžit více, než potřeboval ke své pouhé reprodukci, až dosáhl schopnosti vytvářet [nadprodukt](#), čím se definitivně vydělil z říše zvířat. Tento nadprodukt se stal předmětem směny, a byl-li už vytvářen dlouhodobě a v dostatečné výši, si počala přisvojovat spolu s výrobními prostředky, díky kterým vznikal, jen silnější část společnosti. Vznikly [třídy](#), z nichž jedna se pouze reprodukovala a druhá se mohla rozvíjet. Spolu s tím počala vznikat bída.

**Bída není pouhým nedostatkem možností uspokojovat své potřeby.
Je to stav, kdy jedni tento nedostatek nemají a druzí jej nemohou překonat.**

Bída vzniká až z nadbytku. Není pouhou absencí hmotných statků, je důsledkem jejich nerovnoměrného rozdělení. Je nedostatkem pouze některých. Není to pouhý materiální vztah, je to sociální [nerovnost](#) lidí. Bída či chudoba je stav neumožňující člověku rozvoj, zatímco jiní se za nepřekonatelnou propastí rozvíjejí.

**Bída se jeví jako vztah člověka k hmotným statkům,
její podstatou je ale vztah mezi nerovnými lidmi**

Existují desítky falešných teorií, vysvětlující příčiny chudoby. Jsou hledány v geografických podmínkách, historickém vývoji, v chybné politice států, v individuálních vlastnostech a schopnostech jedinců či celých národů. To vše sice ovlivňuje některé rozdílnosti v možnostech lidí, avšak není to příčinou.

Příčinou bídy je soukromé vlastnictví výrobních prostředků

Existuje mnoho pokusů kvantitativně definovat hranice bídy nebo chudoby. Každý z nich ale může postihovat jen dílčí jevové stránky tohoto sociálního jevu, přičemž neodhaluje jeho [podstatu](#). Ta zůstává ukryta hluboko ve vztazích lidí k výrobním prostředkům, což objasňuje pouze [marxismus](#).

Existuje mnoho pokusů odstranit nejstrašnější důsledky bídy. Od tzv. pomoci rozvojovým zemím, které jsou současně s touto pomocí vysávány, až po sociální dávky či sociální stát, což na jedné straně částečně pomáhá, ale na druhé straně degeneruje člověka z aktivního tvůrce hodnot na jejich pasivního, leč poslušného konzumenta. A obojí udržuje stav, v němž bída vzniká a rozšiřuje se v celosvětový problém. Bída je relativní; je to vztah možností jedinců a společnosti.

Bída je vztah těch možností těch nejchudších a těch nejbohatších

Boj ve společnosti

Boj je jednou ze stránek biologického soužití, tou druhou je vždy určitý soulad. Absolutizovat jednu stránku občas dokáže ke své škodě pouze člověk. Jako biologický druh neumí žít jinak než v koexistenci s dalšími jedinci, tedy ve společnosti. Přes všechny své výjimečnosti zůstal součástí přírody a nehledě na stupeň svého vývoje, bojuje dál. Své [rozpory](#) s přírodou řeší prací, rozpory se společností řeší bojem. Jeho boj se postupně stává stále složitějším, mění své formy, ale nemění svou podstatu. Je stále materiálně podmíněn. Jakmile člověk dosáhl vědomí, začal svůj boj zdůvodňovat. Vytvořil ideje a bohy, prapory i hesla a dodnes tvrdí sám sobě i jiným, že bojuje za ně. Příčiny boje a jeho zdůvodnění se s rozvojem vědomí počaly diametrálně odlišovat.

Vědomí, které převážilo nad přirozenými pudy, obohatilo lidské způsoby boje. Vydělilo člověka z přírody i tím, že počal záměrně zabíjet příslušníky svého druhu. Vynalezl souboje i nájemnou vraždu, zločin i trest, vytvořil nejstrašnější formu boje – [válku](#). Bojovaly rodiny, rody i kmeny, církve i třídy, státy a národy. Každá činnost člověka je vlastně bojem, v němž zápasí s přírodou, ostatními individui i sám se sebou.

Boj je projevem rozporu ve společnosti

Základem každého boje člověka jsou materiální podmínky a hmotné zájmy. V okamžiku, kdy člověk dosáhl schopnost vytvářet [nadprodukt](#), stal se i tento nový, mimořádně důležitý statek předmětem boje. Nebojuje se už jen o teritoria a hmotný majetek, začalo se bojovat i o člověka, který je zdrojem [bohatství](#), o výsledky jeho práce, o jejich rozdělení a využití, dokonce i majetek, který teprve bude vytvořen.

V období civilizace se hlavním předmětem boje stává nadprodukt.

Soukromé vlastnictví, na jehož základě civilizace vznikla, se stalo hlavním předmětem lidských bojů. Jejich prostřednictvím bylo a dosud je vlastnictví přerozdělováno a kumulováno tak intenzivně, že to někdy budí dojem, jako když boje a násilí velké bohatství vlastně vytvořily. Nikoliv, soukromé [vlastnictví](#) muselo vzniknout dříve než boje o ně. Jakékoliv bohatství je výsledkem lidské [práce](#), nikoliv bojů, které jsou vedeny o výsledky této práce.

Žádné násilí nikdy nic nevytvořilo, ale vše nové jím bylo probojováno

Čím bohatší, rozmanitější a komplikovanější jsou hmotné i sociální životní podmínky člověka, tím složitější a skrytější jsou [příčiny](#) i formy jeho boje. Čím více se odchyluje k lepšímu i horšímu předmět jeho zápasu od běžného, v daných podmínkách dosažitelného standardu, tím je zpravidla jeho boj tvrdší a nemilosrdnější. Boj ve společnosti má mnoho forem: válka i [konkurence](#), [terorismus](#) i [boj tříd](#), kriminalita i [politika](#), [vykořisťování](#) i stávka, úrok i úvěr – to vše je boj. Kdo nebojuje, je obětí. Jde o to vybojovat takovou společnost, kde to bude jinak.

Ti, kteří odsuzují společenský boj, jej také vedou. Odsuzují pouze odpor proti němu.

Bohatství

Za bohatství bývá považováno vše, co člověk vlastní. Z toho pak vyplývá, že všichni něco vlastníme, a proto jsme všichni bohatí, a také že toho vlastníme čím dál tím více, a proto všichni bohatneme. Tato hrubá falzifikace je v propagandě běžná.

Spotřební předměty jsou jevem, výrobní prostředky podstatou bohatství

Skutečným bohatstvím nikdy v historii nebyly spotřební předměty, které jsou jeho jevovou formou. Ani luxus či okázalý způsob života samy o sobě nevypovídají nic o bohatství člověka. Pokud nebyly podloženy trvalými zdroji příjmů, z bohatství vyplývajícími, byly ve všech vrstvách a ve všech dobách pohrdlivě označovány za „lesklou či navoněnou“ bídu, pozlátko apod.

**Podstatu bohatství tvoří [vlastnictví výrobních prostředků](#),
které jsou hlavním zdrojem příjmů, nezávislým na práci vlastníka**

Teprve bohatství může být diverzifikováno, jeho část uložena formou [pokladu](#) do drahých kovů, uměleckých děl či nemovitostí, jejichž cena časem neklesá, ale naopak roste. Bohatstvím jsou proto, že mohou být kdykoli směněny za výrobní prostředek. Bohatstvím nejsou úspory, ale pouze vklady, z nichž úrok je vyšší než inflace, a z nějž je možné bez práce žít.

**Bohatstvím je to, co ve spojení s cizí prací přináší [zisk](#),
co přímo či nepřímo umožňuje [vykořisťování](#) lidské práce**

[Práce](#) člověka je jediným zdrojem bohatství. Vše, co přestává být přímo či nepřímo spojeno s lidskou prací, je pouze spotřebováno a jeho cena klesá, přestává být bohatstvím, a skuteční boháčci se toho zbavují. Bohatství, to je zhmotnělá lidská práce, umožňující spojení s prací živou, a tím zprostředkovávající její vykořisťování.

Za týchž vztahů, za nichž vzniká bohatství, se vytváří i bída

Bohatství nevzniká krádeží, ale prací; avšak velké bohatství může vznikat pouze tak, že si jednotlivci, přímo či zprostředkovaně, přivlastňují výsledky práce jiných, hromadí je a používají k dosahování dalších zisků. Je lhostejné, zda se tak děje formou ozbrojené loupeže či loupeže, při níž [násilí](#) představuje zákon, zajištěný ozbrojenou mocí. Na podstatě bohatství nemění nic neustále se měnící forma jeho rozdělování a přerozdělování, či rostoucí složitost i rozmanitost způsobů jeho akumulace, zakrývající skutečný vztah mezi jeho tvůrcem a konečným uživatelem.

**Bohatství je vytvářeno masou bezprostředních výrobců,
které jsou základem lidových mas,
a využíváno podstatně užší skupinou, tyto procesy ovládající.
Komunismus je odporem proti tomuto systému a snahou o jeho změnu.**

Není problém nasytit ty chudé, ale ty bohaté.
Matka Tereza

Marxismus se stará o spravedlivé využívání výrobních prostředků a osud pracujících; myslím, že jsem poloviční marxista a poloviční buddhista.
Jeho svatost **Tändzin Gjamcho, Dalajlama XIV.**

Buddhismus a hinduismus

V době rozpadu prvotně pospolných, rodových vztahů, vytváření třídních rozdílů a prvních otrokářských států v Indii vznikalo mnoho náboženství, protestujících proti zesilujícímu sociálnímu útlaku či tento útlak vysvětlujících. Původní védské náboženství se měnilo v bráhmanismus, nábožensky zdůvodňující sociální nerovnost, propagující asketismus a obracející pozornost člověka k budoucím životům i dovnitř sebe samého. Později s přeměnou otrokářského řádu ve feudální se toto náboženství stalo základem hinduismu.

Mezi tím, asi 500 let př. n. l., vznikl v Indii buddhismus. V době svého vzniku byl reakcí na vystupňování protikladů mezi sociálními skupinami. Postavil se dokonce do opozice proti oficiálnímu bráhmanistickému kastovnímu systému tím, že prohlásil všeobecnou rovnost. Nakonec však, stejně jako všechna ostatní náboženství, která chtěla přežít v rozdělené společnosti, a tudíž musela sloužit vládnoucí třídě, přijímal vždy momentálně vládnoucí představy o nezbytnosti nerovnosti. V Indii, kde vznikl, postupně ustoupil původnímu hinduismu, a v odlišných podobách se rozšířil jinde.

Všechna indická náboženství se vzájemně ovlivňovala i prolínala, a šířila se nejen v jižní Asii a Africe, ale pronikala na všechny kontinenty spolu s migrací lidí. K hinduismu se dne hlásí asi miliarda lidí, k buddhismu asi půl miliardy, ale jsou to odhady jen velmi nepřesné, protože přesně nelze definovat ani tato náboženství. Všechna mají mnoho verzí, a jsou známá pod nejrůznějšími názvy, a každé z nich ovlivňuje různé jednotlivé školy, znamenající vždy určitou odlišnost: Máhájna v Číně, Nepálu, Mongolsku, Koreji a Japonsku, Lámaismus v Tibetu, v Thajsku, Laosu, Kambodži, na Srí Lance a v Barmě je to théráváda, a jinde džinismus, sikhismus, tantra, a mnoho další. Tak, jak mezi sebou bojovala a šířila se politická a ekonomická moc, tak se stěhovala, proměňovala a bojovala mezi sebou tato indická náboženství.

**Indická náboženství, stejně jako všechna ostatní,
vznikla a existovala jako nástroj ovládnutí lidí,
sloužila politické moci a proměňovala se spolu s ní**

Je pošetilé hledat v nich poučení pro život v dnešním světě, i když to mnoho lidí ve vyspělých zemích dělá, nebo alespoň předstírá. Je to pro ně romantickým útekem od společnosti, která není jejich, jíž nerozumí, a nemohou nalézt uspokojení ve zkompromitovaných tradičních evropských církvích. Je to pro ně drogou.

Žádné z těchto náboženství nelze pochopit zkoumáním věroučných rozdílů mezi nimi, okolností jejich vzniku či osobností, stojících u jejich zrodu. Každé z nich vzniklo jako reakce na rozdílné společenské podmínky, a každé obsahuje mnoho zvláštností i nahodilostí. Spojená jsou svou gnoseologickou podstatou, tj. idealismem, a svou sociální funkcí. Každé, ať vzniklo z jakýchkoli důvodů, muselo sloužit vládnoucím třídám, jinak bylo potíráno a zaniklo. Pokud se rozšířilo, pak jen proto, že bylo vládnoucími silami podporováno a zneužíváno k ovládnutí lidí. To platilo a dodnes platí bez ohledu na existující společenský řád.

Tento bůh je produktem dlouholetého procesu abstrakce, koncentrovanou kvintesencí mnoha dřívějších kmenových a národních bohů.
Bedřich Engels

Bůh

Primitivní [ateismus](#) se spokojuje s jednoduchým vysvětlením, že bůh neexistuje. To je omyl. Božstva existují jako idea ve vědomí většiny obyvatel této planety, zakořeněna pevněji než věda, která je stejně nehmotná, a většinou i těžko pochopitelná. A stejně tak jako věda ovlivňuje božstva život člověka do té míry, do jaké podle nich žije a pracuje, do té míry, do jaké je svou praktickou činností materializuje. To že jsou bohové i [věda](#) stejně nehmotní, neznamená, že neexistují.

Bohové jsou subjektivní realitou, stejně tak jako věda

Člověk vyrůstá ve společnosti, která je silnější, moudřejší a trvalejší, než on sám. Je jeho kořenem i zárukou pokračování jeho rodu. Člověk tento pocit kontinuity potřebuje, stejně tak jako oporu někoho silnějšího potřebuje. Potřebuje i pocit, že žije pro něco více, než je on sám. A pokud mu toto vše neposkytuje [společnost](#), hledá to někde jinde, třeba v iluzi.

Člověk si vytváří iluze všude tam, kde je mu společnost nedostatečnou oporou

Takovou [iluzi](#) může poskytovat alkohol, drogy, stejně tak jako bůh. Ne nadarmo považoval Marx [náboženství](#) za „*opium lidstva*“. Problém je v tom, že jakmile si takové iluze začne vytvářet, zvykne si na to, a nemůže bez nich žít. Začne ho to ovládat.

Bohové jsou iluze člověkem vytvořené a mysl člověka ovládající

Bůh je zpravidla chápán jako neosobní původ všeho jsoucna, ochránce, spasitel a spolehlivý rádce. Nahrazuje člověku společnost, která ve svých funkcích selhává. Člověk jej ve svých představách vybaví vším, co sám nemá, učiní jej lepším, než je on sám. Je jeho otcem i vzorem, a místo dětí i smyslem života. Vysvětluje mu nevysvětlitelné a svým způsobem činí jeho život snadnějším. Boha může člověk považovat na rozdíl od sebe za věčného

Žádné božstvo však věčné nebylo. Člověk si je vytvářel a měnil podle svého skutečného života. Nejprve, v období animismu, to byla božstva skrytá v přírodních silách, pak personifikovaná v předcích v dobách totemismu. A ještě později vzniklo mnohobožství, [polyteismus](#), tak jak to míchal všechno dohromady i s bohy, které přijímal v důsledku soužití či asimilace s jinými etniky a [kulturami](#). Až daleko později přijímal [monoteismus](#), jediného boha, podobného jedinému pozemskému vládci.

Bozi nemění člověka, člověk mění bohy

Jakmile člověk své bohy vytvořil a uvěřil jim, stali materiální silou, protože podle nich žily a měnily svět masy lidí. Přišel na to už i papež.

Dnes jsem pochopil, že to není Bůh, co stvořil člověka na svůj obraz,
ale člověk stvořil Boha na svůj obraz!

Papež František

Buržoazie zničila moc šlechty tím, že zrušila její výsady. Dosadila svobodnou konkurenci, tj. takové společenské pořádky, za nichž, má každý právo podnikat, a může mu v tom podnikání bránit leda nedostatek potřebného kapitálu. Zavedení svobodné konkurence se tedy rovná veřejnému prohlášení, že od nynějška jsou si členové společnosti nerovni už jen potud, pokud jsou nerovné jejich kapitály, že kapitál se stal rozhodující mocí, a tím kapitalisté, buržoové, první třídou ve společnosti.

Karel Marx

Buržoazie

Slovo buržoazie znamenalo „měšťanstvo“; avšak to nebyli všichni ti, kteří bydleli ve městech. Měšťany byli jen svobodní a majetní, ti byli [občany](#) a sousedy, zatímco ti nemajetní byli jejich zaměstnanci či poddanými měst, pouhými obyvateli. V boji proti [feudalismu](#) se spojili všichni, i se stejně rozvrstvenými venkovany, tj. sedláky a chalupníky, aby nakonec vybojovali formální svobodu všem, a tu skutečnou svobodu jen těm nejbohatším. Ti vytvořili novou vládnoucí [třídou](#), buržoazii, ti méně majetní [maloburžoazii](#) a ostatní zůstali tím, čím byli – námezdní [pracovní silou](#).

**Buržoazie zavedla rovnost lidí před zákonem
a jejich ekonomickou nerovnost postavila nad zákon**

Zpočátku byla buržoazie viditelnou a zřetelně odlišnou třídou. Jezdila v kočárech jako předchozí panstvo, skupovala šlechtická sídla a stavěla nová, chodila jinak oblečena než ostatní. Svůj přepych neskrývala a zcela se slila se šlechtou, která ze svého historického majetku vytvořila [kapitál](#) a začala podnikat také. Tvořili ji továrníci, velkoobchodníci, bankéři a velkostatkáři, kteří se přímo i nepřímo zmocnili [politiky](#) a vytvořili zcela nový [výrobní způsob](#).

Ve svých počátcích byla buržoazie pokrokovou třídou. Stála na materialistických pozicích, vytlačovala z politiky náboženství, hájila národní zájmy. Odstraňovala feudální výsady, avšak čím dál tím více si budovala své. Odstraňovala závislost na půdě, avšak zaváděla ještě silnější závislost lidí na [mzdě](#). Dávala lidem práci, avšak současně je zbavovala jejich původních drobných zdrojů obživy, drobného zemědělství a řemeslné malovýroby. Přitahovala masy obyvatelstva do měst, avšak ponechávala je tam svému osudu a se zaváděním strojů je přestávala potřebovat.

Buržoazie vytváří pracovní příležitosti i nezaměstnanost

Buržoazie zdokonalila výrobu, zvýšila produktivitu práce a spotřebu, živelně zrychlila rozvoj ve všech oblastech života, avšak na druhé straně do života společnosti vnesla zcela nové jevy: prudkou sociální diferenciaci, nezaměstnanost a stávky, krize z nadvýroby, a nakonec i světové války. A na všem bohatla. Nesmí se o ní moc mluvit.

Buržoazie neodstranila, ale zdokonalila [vykořisťování](#) lidí

Dnes už buržoazie není viditelnou třídou. Je skryta za balíky svých akcií, za hranicemi i oceány, a její tváře lidé znají jen výjimečně. Jejím jménem jednájí právníci i politici, bankovní úředníci i generálové. Ovládá globalizovaný svět napříč národy, státy i náboženstvími; její zájmy obhajují politické strany i sdělovací prostředky bez ohledu na svůj název. Tvrdě bojuje mezi sebou i s každým, kdo ji klade odpor.

Buržoazie přestala být pokrokovou silou a stala se největším nebezpečím světa

Největším vnitřním nepřítelem je u nás byrokrat, tj. komunista,
jenž sedí na odpovědném místě v sovětském aparátu
a používá všeobecné úcty jako člověk svědomitý.
Má obě ruce levé, ale nekrade.
V. I. Lenin

Byrokracie

Byrokracie byla po staletí chápána jako negativní hodnocení „vlády úřadu“. Až německý sociolog Weber, hlásající hodnotovou neutralitu [společenské vědy](#), se snažil dát tomuto termínu neutrální, idealisticky chápající obsah, ve smyslu „úřednictvo“. To však není totéž, a tak se pojem byrokracie dále používá především v hanlivém slova smyslu.

Byrokracie je vláda úřadu

System úřednického vládnutí je průvodním jevem každé třídně rozdělené společnosti, při němž úředník, vykonavatel moci, má tendenci povyšovat se na její zdroj. Charakteristickým rysem je absolutizace formy na úkor obsahu, i prostředků na úkor cíle. Ctí předpisy, neboť je zná jen on, a vykládá je po svém. Neptá se po jejich smyslu, dodržuje jejich literu. Řídí se starým latinským heslem „Fiat justitia, pereat mundus“, což znamená, že právo musí zvítězit, i kdyby svět měl zhynout. Právo ale nevítež; vítězí byrokrat, který jej ovládá, a svět hyne. Byrokrat, pro něhož se vládnutí stává samo o sobě účelem, je schopen nadělat více škody než jakýkoli protivník.

Byrokracie je spojením pasivity a samoučelnosti

Vyznačuje se nedostatkem [iniciativy](#) a pružnosti, neosobností, nezájmem o lidské potřeby nebo veřejné mínění, a tendencí přesouvat nepřijemné rozhodování na nadřízené.

Byrokracie je vždy spojena s [formalismem](#)

Pro Marxe byla byrokracie tupé a domýšlivé, despotické a cizopasné těleso. Přes všechnu snahu o svou samovládu zůstává nástrojem vládnoucí [třídy](#). Je sice orgánem společnosti, ale staví se nad ni. „*Vytváří umělou kastu, pro kterou se udržení režimu stává otázkou vezdejšího chleba.*“

Životním zdrojem byrokracie je daň

Marxovo a Leninovo pojetí úřednictva je jiné. Úředníci by měli být volitelní a odvolatelní. Měli by se zodpovídat samosprávě. Státní správa by měla být zjednodušena tak, aby ji mohl vykonávat i průměrně vzdělaný člověk za průměrnou dělnickou mzdou, a zredukována na nezbytné minimum.

Takový přístup se však i v [socialismu](#) prosazoval ztuha, až na ty průměrné platy. Přednostování, Leninem kritizovaný způsob nadřazenosti při výkonu funkcí v carském Rusku, se přenesl po říjnové socialistické revoluci i do práce části nových vedoucích pracovníků a Lenin jej znovu kritizoval. Bohužel J. V. Stalin v této kritice nepokračoval a sám na tento vžitý způsob vedení přistoupil.

**Byrokracie v socialismu jen částečně změnila svou podobu, zachvátila stranu,
a stala se jednou z příčin porážky socialismu**

Bytí a vědomí

Bytí a vědomí jsou nejstarší a neobecnější filozofické kategorie vůbec. Jsou to nejvyšší stupně abstrakce vznikající při zkoumání člověka. Jejich význam se v různých dobách a v odlišných filozofiích měnil; rozdíly můžeme nalézt u jednotlivých autorů stejných filozofických směrů. Idealisté, považující vědomí za nezávislé na hmotné skutečnosti, či dokonce za tvůrce této skutečnosti, tyto kategorie do jisté míry zdiskreditovali. Pod vlivem toho někteří materialisté, včetně části autorů marxistických, měli tendenci od pojmu bytí upouštět. Bez ohledu na to vše ale tyto pojmy odrážejí existující svět, falešně či věrně. Na jednom se však materialisté shodují:

Bytí je ve vztahu k vědomí prvotní

Bytí je nejobecnější kategorie odrážející materiální existenci čehokoli, vědomí je nejobecnější kategorií odrážející existenci člověka. Bez konkrétního určení předmětu bytí je tato kategorie bezpředmětná. A konkrétní formy existence v materiálním světě nemůže zkoumat filozofie, ale pouze přírodní vědy. A protože vědomí je výlučnou schopností člověka, lze jej zkoumat pouze jako vědomí člověka.

**Bytí a vědomí jako filozofické kategorie mají smysl
pouze při zkoumání člověka a jeho společnosti**

Protože člověk jako individuum vzniká a žije pouze ve společnosti, je současně tvorem individuálním i společenským, existují spolu v dialektické jednotě i jeho individuální a společenské bytí, stejně tak jako individuální a společenské vědomí.

**Individuální a společenské vědomí jsou odrazem
individuálního a společenského bytí člověka**

Bytí člověka, to je souhrn jeho potřeb a zájmů i procesů jejich uspokojování. Své potřeby a zájmy uspokojuje člověk prostřednictvím vědomého jednání. Do té míry, do jaké tak činí úspěšně a vědomě, do té míry je člověkem.

Vědomí je aktivním a vždy jen přibližným odrazem bytí. Obojí se mění v závislosti na sobě, nikdy ne automaticky a nikdy okamžitě. Jedno může předbíhat druhé, avšak nikdy se od sebe nemohou odtrhnout.

**Bytí člověka je proces jeho přeměny objektu v subjekt,
zprostředkovaný vědomím**

Celek a část

Existující [hmotný svět](#) je největším celkem, dělícím se [nekonečně](#) na menší celky a jejich části.

Hmota je z hlediska makrosvěta i mikrosvěta nekonečně strukturována

Celek i část jsou vždy relativní; to co je v jednom vztahu celkem, je ve vyšším vztahu částí a naopak. Není nic, co by nebylo celkem i částí; vše je součástí něčeho, ale vždy také součástí něčeho jiného. Je to projevem univerzální [souvislosti](#) hmotného světa, způsobem jeho existence. I člověk je jeho součástí, a také on může vzniknout a žít jen jako součást určitých celků. Stejně tak [vědomí](#), odrážející jeho život vzniká tím, že jednotlivé poznatky zařazujeme do určitých celků, uchovávané je v nich a měníme ve vzájemné souvislosti. „*Celek je rozrůzněná úplnost*“, napsal Lenin.

**Celek a část jsou způsobem dynamické existence světa,
ale vždy jsou jen dílčím pohledem člověka na tento svět**

Celky i části se vytvářejí a mění jako důsledek pohybu, rozporů tímto pohybem vyvolaných a odrazů z nich vznikajících. Žádný celek či část nejsou věčné; vstupující neustále do nových vztahů se mění a vyvíjejí, rozpadají a vznikají nové.

Celek je souhrnem částí i svých vnějších a vnitřních vztahů

Celek není pouhým souhrnem částí. Vytváří se totiž v důsledku vztahů mezi nimi. A naopak části vznikají a mění se v celcích pod vlivem vnitřních [rozporů](#) celku. Chceme-li pochopit celek, musíme poznat jeho vnější vztahy, části i [vztahy](#) mezi nimi.

[Redukcionismus](#) redukuje celek na pouhé části, a pak jej chybně vykládá jen z nich

Ani obrácený postup není správný. Posuzovat jev pouze jako celek nám neumožňuje pochopit nic, a pak jsme nuceni do celku vkládat určité ideje či nepoznatelné principy, aby byl srozumitelný. To je idealistický přístup.

[Holismus](#) absolutizuje celek a činí jej mystickým

Ve skutečném světě jsou však celky a části vždy jen relativní a vzájemně se ovlivňující. Vznikají, jsou udržovány i měněny svými rozpory a zanikají jako jejich důsledek. Části se pak rozpadají i vstupují o nových celků, z částí se stávají celky a naopak. Nic není pochopitelné mimo tyto vztahy. Hmotný svět, [společnost](#) i vědomí existují jen v celcích a částech; nevidíme-li je tak, je pro nás jen beztvárová, nevysvětlitelná směsice, srozumitelnou jen za pomoci vlastních [iluzí](#), [bohů](#) či jiných vymyšlených věčných [pravd](#).

Celek a část jsou vnitřně rozpornou jednotou, neoddělitelnou od rozporů vnějších

Velký centralizovaný stát je obrovský historický krok od středověké roztržičnosti k budoucí socialistické jednotě světa.
V. I. Lenin

Centralizace

Lidstvo se vyvíjelo od malých, samostatně hospodařících rodů přes rodové svazy, kmeny, kmenové svazy až po velké, centralizované státy. Tato centralistická tendence má stejně jako [integrace](#) svůj ekonomický původ:

Rozšiřování výrobních sil vede k rozšiřování výrobních vztahů

Rozšiřující se výrobní vztahy si pak jako základní vztahy ve společnosti nutně vynucují rozšiřování vztahů politických, a poté i kulturních a ideových. Vždy to naráží na překážky i opačné zájmy, avšak ekonomická nutnost nakonec přece jen zvítězí. K ekonomické nutnosti patří i potřeba organizačně zvládnout tyto procesy, mají-li přinášet užitek, a to není možné bez současně probíhající centralizace.

Centralizace je jednou ze základních tendencí vývoje lidstva

Každý centralismus má vždy tendenci sklouznout k byrokracii, administrativnímu řízení procesů nejen tam, kde je to nutné, ale i tam kde to nutné není. [Byrokracie](#) chce řídit všechno. To bývá hlavní překážkou všech centralizačních snah. Jedinou obranou proti tomu, je [demokratický centralismus](#), doprovázený co možná nejširší samosprávou.

Centralizace musí být ekonomicky opodstatněná, nesmí být samoučelná

Centralizace začíná centralizací [výrobních sil](#) i [kapitálu](#), tj. jejich spojováním, a je vždy doprovázena jejich [akumulací](#). To není možné bez centralizace politické [moci](#), která z ekonomiky vyplývá. To vše si pak vynucuje v jisté míře i centralizaci ostatních základních vztahů, avšak nikdy nemůže vést k centralizaci všeho. Má-li být centralizace úspěšná, musí být doprovázena decentralizací všeho, co není nutné řídit centrálně. Oba tyto procesy vytvářejí [dialektickou jednotu](#), bez níž je každá snaha o centralizaci nakonec zmařena tím, co centralizováno být nemůže. A naopak přehnaná snaha o decentralizaci končí vždy zmarem a ekonomickým úpadkem.

Centralizace a decentralizace jsou dvě stránky téhož procesu

Objektem centralizace jsou nutně základní vnitřní i vnější ekonomické a politické vztahy, obrana, infrastruktura, ale i zásady vzdělávání, zdravotní a sociální péče. Avšak vlastní řízení a správa musejí být ponechány na té úrovni, na které to slouží, ze které je to možné řádně obhospodařovat a kontrolovat. Čím výše nad tuto úroveň, tím hůře, stejně tak jako čím níže pod ní.

Centralizace je procesem nevyhnutelným, avšak zneužívaným mocí

[Socialismus](#) byl centralizovaným systémem, v němž chyběly mnohé prvky decentralizace, [demokracie](#) a samosprávy, a to musí být poučením pro příště.

Použijeme-li k dobrému cíli špatných prostředků, přestává být cíl dobrý.
Karel Marx

Cíl a prostředek

Na rozdíl od ostatních živých tvorů nerealizuje člověk jen své [potřeby](#), ale i [zájmy](#); a neuskutečňuje je bezděčně, živelně, ale vědomě tak, že si nejprve vytvoří přání a poté cíl. Avšak cíl si může vytvořit teprve tehdy, pozná-li způsoby jeho dosažení. To je způsob lidského života.

Cíl je jednotou přání, aktivity a prostředků, jednotou subjektu a objektu

Cíl je kritickým poznáním současnosti, možností v ní obsažených, existujících nutností, a současně optimistickým hodnocením budoucnosti. Je subjektivním [odrazem](#) objektivních potřeb a zájmů. Cíl je motivem k [aktivitě](#) člověka, je nástrojem jeho přeměny z objektu v subjekt. Dosažení každého cíle umožňuje vytvářet cíle nové.

Člověk bez cílů je bytostí bez budoucnosti

Své cíle nemůže člověk tvořit libovolně, vždy jen s ohledem na prostředky, které má k dispozici, anebo současně s nimi. Cíl bez prostředků je pouhým snem, neuskutečnitelnou utopií.

Prostředek je nástroj, vložený mezi člověka a měněný objekt. Stává se součástí podmínek. Může mít materiální i ideální povahu, může být vytvořen nově, anebo se jím může stát objekt či metoda již existující. Musí však odpovídat cíli.

Prostředek je jednotou cíle a objektu

Mezi cílem a prostředkem existuje dialektický vztah, vzájemně se podmiňují a ovlivňují, stávají se tím, čím jsou pouze ve vzájemném spojení a spolu se mění. Jejich spojení je zprostředkováno aktivitou člověka, jinak neexistují.

Nepochopení vzájemného vztahu těchto dvou pojmů vede k mnoha omylům a chybám. [Opportunismus](#) opomíjí cíle, [prakticismus](#) vede k samoučelnému využívání prostředků, [dogmatismus](#) odmítá měnit prostředky v návaznosti na změnu podmínek, [voluntarismus](#) prostředky přeceňuje, [fanatismus](#) je bezhlavě zneužívá, [romantismus](#) je nemá, [pragmatismus](#) je všechny považuje za užitečné, a pro [maloměšťáka](#) se stávají cílem.

Každý prostředek může být využit dobře i špatně, použit, opomenut i zneužit. Cíle se mění spolu s prostředky a prostředky je nutno měnit spolu s cíli. Žádný prostředek ani cíl nejsou věčné, neexistují mimo [čas a prostor](#). Mění se spolu s člověkem a jeho společností. Každý cíl i prostředek, který obrací člověka proti společnosti, jej zbavuje lidskosti, je zavrženíhodný a neospravedlnitelný. Každá absolutizace cíle či prostředku je nepochopením světa a místa člověka v něm, a nakonec se vždy proti svému „vynálezci“ obrátí. I my, komunisté, s tím máme své [zkušenosti](#).

Účel nesvětí prostředky, ale prostředky znesvěcují cíle

Stát podporuje církev a církev podporuje stát. Slouží mu jako duchovní policie.
T. G. Masaryk

Církev

Aby mohlo náboženství plnit svou sociální funkci, vytvořilo si své instituce. Jsou v různé míře obdobou světské moci, neboť se formovaly v dialektické jednotě s ní. Přestože pojem „církev“ používají pouze křesťané, rozdrobení v mnoha církvích, obdobné organizace s jiným jménem vytvářejí i jiná náboženství, jako např. islám.

Sociální funkcí církví je ovládnání lidí v zájmu určité třídy

Církev je náboženská organizace sjednocující lidi na základě společné víry. Má svou vnitřní organizační strukturu, disciplínu, hierarchii podřízenosti jednotlivých článků i funkcí, a také dělení svých členů na prosté věřící, laiky a na duchovenstvo, klérus, což jsou více či méně profesionalizovaní organizátoři a vykladači víry. Ti vždy nakonec tuto organizaci ovládají a prosazují i zájmy své vlastní. Církevní organizace byla vzorem pro daleko později organizované politické strany, jak to kdysi charakterizoval hluboce věřící T. G. Masaryk:

„Církev mi moc připomínají politické partaje“

Církev vždy byly politickou organizací. Obhajovaly, zdůvodňovaly a prosazovaly zájmy určité třídy. Pokud to byla třída vládnoucí, pak byla církev podporována, ale církve hájící zájmy tříd utlačovaných byly vždy státem omezovány a zakazovány. Chtěla-li kterákoli církev přežít, musela se přizpůsobit vládnoucím vztahům. Církev vždy na jedné straně sloužila vládnoucí moci, avšak na druhé straně s ní bojovala o svou vlastní moc. Měla i své vlastní ekonomické zájmy, které byly silnější než její vnitřní ideje. Svou moc vždy prosazovala tak, jakoby byla zdůvodněna bohem. Mistr Jan Hus proti tomu bojoval slovy:

„Nemá býti věřeno v církev, poněvadž není církev Bohem“

Některá náboženství jsou však organizována odlišně, nevytvářejí příliš pevnou strukturu a hierarchii, a jsou pouze organismem majícím stejnou funkci jako církve. Patří mezi ně např. konfucianství svým systémem výchovy.

Od církví se odlišují menší skupiny, jako např. sekty a denominace, které se rozešly z nejrůznějších důvodů s původní velkou církví, zpravidla pro její autoritářství a centralismus, při čemž si často vytvářejí vnitřní systém ještě rigorózněji. Bývají uzavřenější a považují se za lepší. Vznikají vždy z praktických důvodů, reprezentují odlišné zájmy, a svými ideovými odlišnostmi je tyto rozdílné zájmy zakrývají.

Ve všech typech těchto organizačních struktur je věřící člověk manipulován, nevědomky se stává něčím nástrojem, a jeho „osvobozující“ víra v nadpřirozené síly se mění v pevné sociální pouto.

Nejstrašnější jest, když stát nebo církev zakládá svou moc na nevědomosti člověka
Jan Amos Komenský

Civilizace

Tento pojem se často používá jako synonymum pojmu [kultura](#). Pak ale nic nevyovídá, je zbytečný. Takové pojetí většinou záměrně zamlčuje skutečný, racionální obsah. Civilizace je po divošství a barbarství třetím vývojovým stupněm lidské [společnosti](#).

Civilizace je společnost rozdělená na třídy

Je to takový stupeň vývoje lidstva, v němž již výroba [nadproduktu](#) nebyla náhodným či přechodným jevem, ale samozřejmostí. To vedlo k rozpadu prvotní pospolitosti, k čemuž docházelo na některých územích asi 7 tisíc let př. n. l. Trvalá výroba nadproduktu umožnila oddělení [práce](#) a [vlastnictví výrobních prostředků](#).

Počátkem civilizace je vznik soukromého vlastnictví

Zajatci přestali být zabíjeni, a spolu se slabšími příslušníky vlastního společenství počali být nuceni k práci pro vznikající [třidu](#) vlastníků. Uvnitř společnosti nastal boj o vytvářený nadprodukt, který bylo možno odnímat jeho bezprostředním výrobcům, aniž by zahynuli, soustředit jej v rukou nejsilnějších jedinců, [akumulovat](#) jej, ve velkém směřovat a využívat k dalšímu rozvoji. Novým základem společnosti se stalo [vykořisťování](#).

Civilizace, to je společnost bojující o vytvořený nadprodukt

Nová [dělbá práce](#) umožnila rozdělení vytvářeného nadproduktu tak, že se část vlastníků, ale i [otroků](#), mohla věnovat pouze řízení a [duševní práci](#). Vzniká písmo, [monogamie](#) jako soukromé vlastnictví ženy a dětí, centralizuje se [moc](#), což proniká i do [náboženských](#) představ; stejně jako pozemská moc se postupně centralizují i [božstva](#) a v důsledku toho se objevuje [monoteismus](#).

Civilizace je období dějin lidstva, kterým se zabývá [historie](#)

Z potřeby udržet poslušnost ovládané vzniká [stát](#), vybavený zvláštní ozbrojenou mocí. Předchozí platné [morální](#) principy jsou přeměňovány podle nové skutečnosti a nabývají podobu psaného práva, nad jehož dodržováním dohlíží nová zvláštní vrstva úředníků, hájící [zájmy](#) vládnoucí třídy. Vzniká sociální skupina [intelligence](#), rekrutující se ze všech vrstev a sloužící třídě vládnoucí. Formuje se stát, ovládající určité území. Jeho úkolem je udržet poměry rozdělující společnost na třídy ovládané a vládnoucí, a umožňující [násilím](#) trvale nové rozdělovat vyráběný nadprodukt.

Tento nově vytvářený aparát ozbrojených i neozbrojených strážců nových pořádků je třeba uživit, a tak vznikají daně, které dále přerozdělují již rozdělený společenský nadprodukt. Musejí je platit i ti, kteří, kteří nejsou zařazeni v otrokářských či [feudálních](#) vztazích a živí se samostatně. A z [daní](#) jsou financovány i nové výboje ozbrojené moci, rozšiřující dosavadní státy.

Civilizace přinesla lidstvu nové hrůzy, ale i nový, daleko rychlejší rozvoj

Čechoslovakismus

Čechoslovakismus je pojem dvojího významu. Označuje politiku směřující k vytvoření a udržení samostatného československého státu, ale také s tím spjatou, avšak chybnou teoretickou konstrukci existence jednoho československého [národa](#).

Za tvůrce politiky čechoslovakismu a zakladatele Československa bývá považován T. G. Masaryk, což je v rozporu s historickou pravdou. Masaryk byl stoupencem Palackého koncepce autonomie uvnitř Rakousko-Uherska. V květnu 1918 sice podepsal s americkými Slováky Pittsburskou dohodu o vytvoření společného státu, avšak později zpochybňoval její právní platnost. Ještě v srpnu 1918 podporoval poválečné uspořádání v Evropě podle čtrnácti zásad amerického prezidenta Wilsona, z nichž ta desátá hovořila o autonomii pro národy Rakousko-Uherska. Československo vzniklo [revoluční](#) cestou bez jeho účasti, neboť byl v té době v USA, a v listopadu téhož roku byl ještě za své nepřítomnosti zvolen jeho prvním prezidentem. Nelze odmítat jeho podíl na vzniku Československa, ale nelze jej ani absolutizovat.

Vznik Československa byl výslednicí působení mnoha protichůdných revolučních sil, mezi nimiž Masaryk pragmaticky plul, prosazoval své měnící se názory, a které jej nakonec přijaly jako jediného vhodného za hlavu nového státu

Otcem teoretické koncepce jednoho československého národa však TGM je. Objektivně vycházela z podobného, a často společného odporu českého i slovenského národa proti rakousko-uherskému útlaku. Usnadňovala prosazení se proti německým, rakouským i uherským zájmům, měla vytvářet protiváhu proti těmto již zformovaným se národům, a u velmocí Dohody pomáhala posilovat ochotu zájmy malých středoevropských národů se vůbec zabývat. Byla československým [nacionalismem](#).

Subjektivně byla tato teorie podmíněna Masarykovou národní nezařazeností. Pocházel z rodiny, v níž matka byla z německo-českých rodičů, negramotný otec byl slovensko-maďarského původu, doma se hovořilo směsicí těchto jazyků, z nichž však čeština měla podobu Slováckého nářečí. Chodil do německých škol, velkou část života prožil ve Vídni, a ve svých třiceti letech, když mu dohazovali místo profesora v Praze, napsal, „že se musí konečně pořádně naučit česky“. Nemohl tušit, co je to národ.

Vadou teorie čechoslovakismu bylo to, že se jednotný [národ](#) nikdy nezformoval na základě jednoty území, hospodářského života a z nich vyplývajících společné řeči, tradic a kulturních zvláštností. Podobnost jazyků, ani sedmdesátiletá existence společného státu před tisíci lety k vytvoření národa nestačí.

Československý národ byl teoretickou fikcí

Komunisté teorii jednoho národa nikdy nepřijali. Stala se oficiální doktrínou první republiky a byla opuštěna až v Košickém vládním programu. Skrytě však přetrvávala. Založila koncepci podceňování slovenské svébytnosti a faktické nadřazenosti českého národa, která byla jednou z příčin rozpadu Československa.

Ani celá společnost, národ, nebo dokonce všechny současně existující společnosti dohromady, nejsou vlastníky zeměkoule. Jsou jen v jejím držení, s právem užívat výnosů bez jejího poškození, a jak "boni patres familias", musí jí předat následujícím generacím ve vylepšeném stavu.

Karel Marx

Člověk a příroda

Příroda, to je souhrn veškeré hmoty a energie, který mění své formy samovolně, bez vnějšího zásahu, v neustálém střetu svých vlastních pohybů, a který se, alespoň na naší planetě, rozvinul do nekonečné rozmanitosti, z níž vznikl i život. V takové přírodě už ale člověk stovky let nežije. Člověk žije v druhé, vlastní prací přetvořené přírodě.

Stejně jako každý živý organismus, spotřebovává své životní prostředí. Jako jediný druh se však rozmnožil natolik, že nespotebovává přírodu pouze lokálně, ale globálně. Spotřebuje-li své zdroje, nemá se kam přestěhovat – přemnožil se. A protože si vytvořil vědomí, vyhynout se mu tak, jako vyhynuly miliony jiných druhů, které tuto možnost také neměly, prostě nechce. Jediné, co mu zbývá, je, nalézat neustále nové a nové způsoby přetváření i spotřebovávání přírody.

Živé organismy spotřebovávají přírodu jednostranně, člověk univerzálně

Živé organismy přežívají i tak, že žijí v symbióze druhů a obnovují si vzájemně své životní prostředí, jako např. rostliny živočichům a naopak. Na vysokém stupni svého vývoje se však člověk z takové symbiózy počal vymykat. Ničí své životní prostředí sobě i ostatním druhům, a z velké části jej neobnovuje.

Jediný způsob existence lidstva byl a zůstává ve vzájemné symbióze s ostatními živými organismy

Živé organismy odebírají z přírody jen tolik, kolik potřebují k uhájení své existence. Člověk se však naučil vyrábět, a tudíž i spotřebovávat více, než potřebuje ke své reprodukci. Všichni sice zanechávají po sobě odpad, ale člověk jako jediný tvor vytváří odpad přírodou nerecyklovatelný. Všechny organismy spotřebovávají přírodu jen s ohledem na sebe samé, protože žádné jiné ohledy mít nemohou. Člověk ano.

Zvířata nejsou bezohledná, člověk ano

S rozvojem průmyslové výroby a zánikem naturálního hospodářství se počalo zdát, že se člověk vydělil z přírody už natolik, že ji zcela ovládá. Ale člověk se může vydělovat do nekonečna, jen oddělit se z ní nemůže. Jeho zdánlivě rostoucí nezávislost na přírodě je jen zdáním. Roste jen míra zprostředkování této závislosti společností, skutečná závislost na přírodě u jedinců zůstává stejná, zatímco závislost celé společnosti na přírodě roste úměrně s čerpáním přírodních zdrojů a devastací přírody. Člověk zůstává částí přírody. Lidstvo má jedinou možnost přežít tím, že si tuto závislost uvědomí, a přistoupí na trvale udržitelný rozvoj.

Jen si však příliš nelichoťme vítězstvími člověka nad přírodou. Za každé takové vítězství se na nás mstí. Každé má sice především důsledky, s nimiž jsme počítali, ale v druhé a třetí řadě má docela jiné, nepředvídané důsledky, které často první důsledky zase ruší.

Bedřich Engels

Čučche

Je snadné soudit jiné země cizíma očima, bez znalosti jejich problémů, tradic a mnoha dalších zvláštností, které zdálky ani zblízka pochopit nemůžeme, protože nám jsou a zůstanou cizí. A tak se ve svých soudech můžeme mýlit natolik, že se staneme směšnými. Posoudit však lze teorii, která má-li být teorií, musí zobecňovat natolik, že je platná všude.

Čučche je, alespoň podle oficiálních představitelů, základní teorií politiky KILDR. Původně se hlásila k marxismu, později ohlašovala, že jej rozvíjí a překonává, nyní už marxismus označuje za „*předchozí filozofii*“. Jejím hlavním principem je „**Člověk vše vede a rozhoduje**“. To není nic nového, už Marx napsal, že „*lidé jsou autory i herci svého dramatu*“. Stalin to zúžil na své „*Kádry rozhodují vše*“, i když tato myšlenka pocházela spíše od Napoleona, který pojem „kádry“ použil jako první. Nejobecnější rovině z takového předpokladu vcházejí i ústavy všech tzv. demokratických zemí, podle nichž „*lid je zdrojem veškeré moci*“.

Toto všeobecné prohlášení má jedinou vadu: Je-li absolutizováno a opomíjí materiální i sociální [determinovanost](#), objektivní podmínky a možnosti, pak vede k [subjektivismu](#) a [voluntarismu](#). Člověk může rozhodovat jen v mezích možného, a to je slabinou čučche.

Absolutizací subjektivního faktoru spojenou s tuhým [centralismem](#) byl vytvořen [kult osobnosti](#), který, je-li uplatňován dlouhodobě, vede vždy k úpadku. Opuštění Marxova principu kolektivního vedení, v němž není žádný předseda, ale pouze tajemník jako výkonný orgán kolektivnímu vedení podřízený, bylo vždy rozchodem s marxismem. Natož tehdy, když byl momentální vůdce učiněn bohem.

Základními myšlenkami čučche jsou **nezávislá politika, ekonomická soběstačnost a sebeobrana ve vojenské politice**. Ani to není nic nového. Kdyby se stejnými zásadami neřídila vláda USA, byla by svržena. Chybou je, když se kterákoli, sebesprávnější zásada v praxi přežene do krajnosti, absolutizuje se, když se ze strategie stane [dogma](#) uplatňované bez taktiky. Všechny konkrétnější úvahy v čučche jsou buď převzaty z marxismu aniž se k němu hlásí, anebo jsou zcela nesrozumitelné. Není to teorie, je to propagandistické zdůvodňování momentální praxe.

Nejnověji byla čučche obohacena o další zásadu, stanovující jako prioritu armádu. K tomu je dobré připomenout Einshowerovo varování před [vojensko-průmyslovým komplexem](#) či Stalinova slova: „*aby strana a lid měli na pozoru své ozbrojené síly, nikoli aby ozbrojené síly měly na pozoru komunistickou stranu a lid!*“

Není účelem tohoto výkladu soudit praxi KILDR. Ale marxismus se s ní neztotožňuje, a nemůže se z ní ani poučit.

**Čučche není teorií rozvíjející nebo dokonce překonávající marxismus.
Je to praxe, která již marxismus opustila, už i v terminologii.**

Daň

Se státem vznikla i daň. Je vztahem jedince či jeho ekonomických sdružení a státu. Vládnoucí třída v ní odevzdává část nadhodnoty a hradí tím náklady svého státu. Formou státních zakázek pak část přečerpává zpět do svých zisků. Spolu s ostatními daní platí reprodukci společenských vztahů.

Daň si člověk platí buď svou nadvládou, nebo své potlačování

V daních odevzdává zaměstnanec část mzdy, určenou k reprodukci jeho pracovní síly a jeho rodu. Stát za tuto daň přejímá některé funkce společenské, např. ve školství, kultuře apod. Zda k tomu stát něco přidává, nebo z toho naopak utrácí na jiné výdaje, a tím vykořisťuje, je proměnlivé. Kdykoli však tyto služby zajišťují soukromé organizace, stát jim musí dotovat zisk, a tím mu zprostředkovává vykořisťování.

Daň zprostředkovává život společnosti i vykořisťování

V odvodech na sociální a zdravotní zabezpečení odevzdává zaměstnanec obdobnou část mzdy, určenou k reprodukci jeho života při ztrátě pracovní způsobilosti. Stát či jiný správce těchto prostředků s nimi hospodaří jako s kapitálem. Do jaké míry vrací zisk do systému, a do jaké míry vůbec vložené prostředky vrací, je proměnlivé. Pokud s tímto fondem hospodaří stát, může, ale nemusí přispívat; pokud s ním hospodaří soukromý vlastník, musí z něho odčerpávat svůj zisk a pak vykořisťuje. Vykořisťovat však může i stát. Pokud výše uvedené služby zajišťuje soukromý vlastník zdravotních či sociálních zařízení, pak mu stát musí platit jeho zisk, a tím mu umožňuje vykořisťování.

Podnikatel ze svých daní připlácí částí vytvořené nadhodnoty na výdaje státu, které mu vytvářejí širší společenské podmínky, např. infrastrukturu, pro získávání nadhodnoty nové. Všichni společně pak daní vytvářejí zdroj dalšího rozvoje.

U žádné daně nelze přesně dohledat její skutečné užití, neboť se všechny slévají ve státním rozpočtu a hospodaří s nimi vládnoucí garnitura. Není snadné konkrétně určit přesný zdroj té či oné daně, neboť je vždy ukryt ve složité spleti ekonomických vztahů. Také v konečné ceně každého produktu se vrství řada daní, placených postupně za sebou nejrůznějšími plátcí. A všechny zaplatí spotřebitel.

Každá daň je jiná, ale vždy je jen, často i vícekrát za sebou, formou přerozdělování výsledků produktivní lidské práce v materiální výrobě

Marcus Tullius Cicero se ve starověku domníval, že „*daň jsou šlachy státu*“. To jen proto, že tehdy lidé neznali funkci krve. Je to krev, která roznáší nadprodukt vytvořený ve výrobě, přeměněný při rozdělování v nadhodnotu a při přerozdělování v daň jako živinu po společnosti. Rozdíl je v tom, že krev rozděluje tělu živiny spravedlivě, podle potřeby.

Každá daň se tváří jako spravedlivá, ale v kapitalismu nespravedlnosti napomáhá

Darwin připisoval svému objevu příliš velký dosah, viděl v něm jedinou páku změn druhů
...to je chyba, kterou sdílí s většinou lidí, kteří dělají skutečný pokrok.
Bedřich Engels

Darwinova teorie

Teorie přírodního výběru, ačkoli byla již v Antice naznačena Empedoklem, znamenala průlom do staleté představy o neměnnosti druhů, stvořených bohem, a do ztrnulosti světa vůbec, až daleko později díky Darwinovu objevu přírodního výběru. Sám její autor se v mnohém mýlil, především v absolutizaci postupných kvantitativních změn a popírání kvalitativního skoku. Přehlédl, že jej sám objevil a nazval vznikem nového druhu. A biologie se dosud mýlí tím, že nehledá, jak tento [skok](#) probíhal.

Darwin předpokládal, že jeho teorie je neplatná, pokud nebude objeven fosilní záznam, kompletně dokládající mezistupně vývoje. Nemůže být objeven, protože vznikal jen [náhodně](#), u nepatrného množství druhů, zatímco drtivá většina umírající organické hmoty je přírodou recyklována. Hlavní překážkou úplného fosilního záznamu je skutečnost, že se zachoval především ve velkých nalezištích, která člověk nestačil zničit svou přetvářející činností. Velká naleziště mohla vzniknout jen tam, kde byly pro příslušný druh optimální podmínky, dovolující nárůst populace. V optimálních životních podmínkách nejsou dostatečně silné selektivní tlaky, přírodní výběr nemůže efektivně působit změny, náhodné pozitivní odchylky se nemohou uplatnit, a rozplývají se při rozmnožování ve velkých skupinách. Druh se zde nemění, ale stabilizuje.

Vznik nového druhu je vynucen novými životními podmínkami

K intenzivnímu vývoji může docházet jen v extrémně nepříznivých životních podmínkách, kde jsou selekční tlaky silné, náhodně vzniklé odchylky se mohou projevit jako pozitivní a díky vynucenému [příbuzenskému rozmnožování](#) v malých skupinách se mohou rozšířit a stabilizovat v celé populaci. Izolaci od masy populace, selekci nevhodných i křížení vhodných jedinců, což provádí šlechtitel, mohla obstarávat příroda jen v mezních životních podmínkách, v malých skupinách, ze kterých se mohla zachovat jen malá, snadno přehlédnutelná a zničitelná naleziště, jejichž vznik však vždy znamenal katastrofu a ukončení vývoje dané skupiny.

To, co nemohl vědět Darwin, tak bývá používáno [kreacionisty](#) k jeho vyvracení. Ani mnozí biologové nechápu často [dialektiku](#) přírodního výběru a ostatních faktorů vývoje. Darwinovy a Mendelovy [zákony](#) působily ne vedle sebe, ale proti sobě, vzájemně modifikovaly své působení, a teprve spolu s migrací i změnami klimatu, životního prostředí a [nahodilostí](#) umožnily zákonitý, mnohotvárný vývoj života. Ke kvalitativním změnám v živé přírodě docházelo pouze vršením drobných kvantitativních změn živých tvorů, žijících dlouhodobě v extrémních podmínkách, a proto v malých skupinách, izolovaných od ostatní populace, a tudíž rozmnožujících se výhradně příbuzenským způsobem, umožňujícím dědičně přenášet a stabilizovat v populaci náhodně vzniklé odchylky, projevující se v daných podmínkách jako pozitivní. Příbuzenské křížení na druhé straně posilovalo i negativní odchylky v populaci, zintenzivnilo selekci nevhodných, urychlilo vývoj a vyvolalo skok. Mírou každého druhu je schopnost plodit plodné potomky. Teprve při úplné adaptaci přežívala většina, vznikl nový druh, a někdy i jeho pozdější velká naleziště.

I vývoj živé přírody je jednotou plynulých drobných změn a velkých skoků

Dav

Dav je velkou, dočasnou, nestejnorodou, anonymní sociální [skupinou](#) lidí, spojujících se při konkrétní příležitosti ve stejném prostoru. Nemusí je spojovat nic víc než [náhoda](#), a dokud se chovají jako jednotlivci, nejsou davem. Tím se stávají v okamžiku, kdy jsou v nich zvenčí vyvolány emoce přesahující účel jejich shromáždění. Pak se [emocionalita](#) jednotlivců zvětšuje úměrně s velikostí davu, jednotlivci podléhají kolektivní psychóze, ztrácejí sebekontrolu, jejich individuální racionální uvažování a jednání ztrácí prostor. Anonymita v davu potlačuje individuální motivaci i pocit zodpovědnosti, a jednotlivci se začínají chovat tak, jak se normálně nechovají. Živelně reagují na podněty, ne na příčiny, jen instinktem, nikoli rozumem.

Dav, tím že v něm převládají emoce nad rozumem, se stává přírodním živlem

Velké shromáždění lidí samo o sobě ještě není davem, tvoří-li jej lidé, kteří měli společný cíl už dávno, kteří jsou organizovaní a tudíž disciplinovaní. Netvoří jej ti, kteří už před tím měli svého vůdce, jednajícího racionálně. Dav z něho ale mohou utvořit ti, kteří se přidali. Dav se pak stává nevypočitatelným a nekontrolovatelným.

Dav je krátkodobě působící materiální silou

V takové situaci zvýšené emocionality se lidé stávají lehkověrnými, snadno podléhají sugesci a chovají se iracionálně. Dav vzniklý hrozícím nebo vsugerovaným nebezpečím podléhá panice a stává se neovladatelným. Dav však může vzniknout záměrnou manipulací působící na city a potlačující rozum. Pak se naopak stává velmi snadno ovladatelným.

Dav je tvořen euforií anebo panikou

Je velmi obtížné získat dav „pro něco“. V tom mají jednotlivci vždy velmi rozdílné představy, vyplývající z rozdílných potřeb a zájmů. Daleko snadnější je spojit dav „proti něčemu nebo někomu“.

Dav neumí tvořit, jen bořit

Vybojuje-li vítězství nebo utrpí-li pořádku, dav se rozpadá. Ale [lidové masy](#), jejichž základem jsou bezprostřední výrobci, odkázaní na svou každodenní práci, existují dále. Zůstávají spojeny svými dlouhodobými [potřebami](#) a [zájmy](#), které žádný dav nemůže uspokojit, které lze uspokojovat pouze [prací](#).

**Všichni demokraté opovrhují davem,
ale v rozhodujících chvílích, kdy šlo o vítězství, jim byl vždy dobrý**

Sociální [revoluce](#) není jednorázovým aktem; nemůže pouze bořit. Musí vytvářet nové společenské vztahy, rozvíjet výrobní síly, organizovat a řídit. To dav neumí. Může se na chvíli k revoluci přidat, může jí momentálně pomoci i uškodit, ale nemůže v ní zvítězit.

Marxismus nespolehá na dav, ale na lid

Dědičnost

Celá staletí vedou vzdělaní lidé spory o tom, do jaké míry mají na člověka vliv jeho dědičně získané předpoklady, a na druhé straně prostředí, v němž žije. S každým novým objevem v biologii těchto sporů spíše přibývá, než by jich ubývalo. Čím specializovanější věda, tím snadněji podléhají odborníci klamu nově získaných faktů, absolutizují své poznatky a uniká jim to základní:

Člověk není biologickou, ale biosociální jednotkou

Zatímco každý zdravý živý organismus, uspokojí-li po svém zrození všechny své biologické potřeby, vyroste v jedince příslušného druhu, u člověka tomu tak není. Člověk musí být vychován člověkem, aby člověkem byl. To je tajemství jeho rozvoje:

Dědičnost biologickou překonal člověk dědičností sociální tím, že předává příštím generacím i své hmotné a duchovní výtvořiny

Vše, co jej zásadně odlišuje od všech ostatních živých tvorů, nezískal genetickým, ale sociálním přenosem. Geneticky získal pouze předpoklady, které usnadní nebo ztíží jeho život ve společnosti, ale to, zda tyto předpoklady rozvine, a které předpoklady rozvine; to už není záležitost přírody, ale společnosti. Variabilita lidských schopností je totiž řádově vyšší, než variabilita schopností kteréhokoli jiného živočicha. Poměr mezi geneticky získaným a přejatým od ostatních příslušníků svého rodu je u člověka nekonečně větší, než je v ostatní přírodě možné.

Člověk už tisíce let nežije ve svém přirozeném prostředí, vydělil se z původní přírody a žije jemu nepřirozeným způsobem. Bez společnosti je života neschopný. Posuzovat jej odděleně od této společnosti je hloupostí, i když se jí často dopouštějí i profesori.

Studovat dědičnost je sice užitečné, ale vyvozovat z ní jakékoli závěry ve společenskovední oblasti je nesmyslné

Studie vlivu dědičnosti a prostředí u zvířat jsou při posuzování téhož problému u člověka téměř bezcenné. Nemohou totiž vzít v úvahu délku a intenzitu působení prostředí, zejména společenského. Jakékoli pokusy na zvířatech jsou možné, jakékoli pokusy na lidech jsou zločinem. A jakékoli absolutizace dílčích poznatků, byť sebezajímavějších, vedou k nepravdě. Člověk dokáže své předpoklady zahodit i přepřát.

Člověk je náhodným souhrnem mnoha dědičných předpokladů, ale neví co, a od koho dědil. Řetězec našich předků je nekonečný, stejně tak jako rozmanitost, proměnlivost, variabilita a rozpornost zděděného materiálu. Jakákoli znalost vlastních dispozic je neúplná, a jen omezuje jedince v jeho rozvoji, nebo mu vytváří plané iluze.

Člověk musí rozvíjet všechny předpoklady, které má, a společnost mu to má umožnit. Jedinec se nerozvíjí díky dědičnosti, ale díky své aktivitě.

Nestačí vnímat jednotlivé pohyby, pochopit je nutné jejich složité zprostředkované souvislosti, a z nich vyplývající tendence.

Autor

Děj a proces

Na světě neexistuje nic než hmota a její interakce, tedy pohyb vyvolávající rozpory, které v odrazech mění své formy i formy hmoty. To vše vyvolává složité řetězce vzájemných souvislostí, příčin i účinků, a vytváří nové celky i části, nové možnosti, z nich některé se mění v nové skutečnosti, současně nutně i nahodile. Vytvářejí se nové vnější i vnitřní vztahy, kvantitativní stránky i kvality, mění se struktura entit i jejich funkce, staré přerůstá v nové. Dílčí části těchto dějů nazýváme pohybem, jejich větší, časově ohraničené úseky zpravidla procesem, a celkové změny vývojem. Ale vše to zůstává pohybem, tedy změnou.

Proces je jednotou entity a jejího pohybu

Objektivní idealismus chápe tyto děje a procesy jako výsledek idejí stojících nad nimi či mimo ně, subjektivní idealismus jako výsledek naší představ o nich, mechanický materialismus jako prostý, nutný řetězec příčin a účinků a nazírající hlupák tyto procesy většinou nevidí, protože mu je zakrývají nedůležité okolnosti ovlivňující jev.

Dialektický materialismus chápe děje a procesy ve vzájemném zprostředkování, přičemž hledá podstatné souvislosti jejich jednotlivých stránek a článků

Stejným způsobem postupuje i věda, která dialekticko-materialistický přístup implicitně převzala od Marxe, aniž se k němu hlásí. Pouze ve společenských vědách sloužících moci se takový přístup odmítá verbálně i prakticky, přičemž je nahrazován idejemi o moudrosti a pracovitosti vlastníků, a z nich vyplývající dokonalosti a nesmrtelnosti kapitalismu. Vědecké poznání společnosti je pak nahrazováno jednoduchostí běžného vědomí.

Totéž konkrétní, co nazírání vidí jako věc či fakt, chápe věda jako proces

Jednoduché pohyby nejsou libovolné, vyplývají ze zákonů daného prostředí, jsou měřitelné a předvídatelné. Avšak čím komplikovanější řetězce vytvářejí, čím složitěji jsou zprostředkovány a v čím různorodějším prostředí probíhají, tím více nahodilostí v nich působí, přestávají být měřitelné, neboť jejich kvantitativní stránky se vzájemně proplétají, a tím hůře se stávají předvídatelné. Ze vzájemného spolupůsobení nejrůznějších zákonů se stávají zákonitosti, tedy tendence, u nichž je zjištělý výsledek, ale předvídatelný není v přesné podobě a přesném čase. Nejméně vypočítatelné jsou systémy a děje, jejichž účastníkem je člověk.

Každý děj probíhá v určitých podmínkách, které jsou nutné, a okolnostech, které jsou nahodilé. Okolností je vždy více než podmínek a jsou často zřetelnější i zajímavější, svádějí k vytváření iluzí a ztěžují poznání pravdy.

Čím složitější procesy, tím méně pochopitelné a předvídatelné jsou

Ale to nebrání jejich poznávání, regulování a využívání; jen je to obtížnější.

Filozofie tu není od toho, abychom věděli, co se lidé domnívali, ale abychom znali pravdu věcí.
Tomáš Akvinský

Dějiny filozofie

Každá [věda](#) má své dějiny. Jsou plné velkých jmen i objevů, ale také velkých omylů. I slavní se mylili. Izák Newton chtěl vypočítat d'ábla, Edison odmítal střídavý proud, Watt vysokotlaký kotel a Kolumbus se domníval, že objevil Indii. Dějiny vědy to však velkoryse přehlížejí, nepřejímají do učebnic dávné omyly a nehodnotí své velikány podle nich.

**Kdyby medicína učila názory svých klasiků místo současných poznatků,
byly by kriminály plné doktorů**

To ovšem ve [filozofii](#) nehrozí. Staré [názory](#), zvláště jsou-li ozdobeny jmény svých slavných nositelů, nepředstavují riziko. Jsou jistotou, o níž je možné opřít svou existenci, svou učenost, a za níž je možné skrýt svou bezradnost v nejistém světě.

Dějiny filozofie jsou souhrnem nejrůznějších názorů. Těch, které ve své době představovaly [pokrok](#), avšak byly postupem času překonány a k nepoznání rozvinuty, i těch, které byly od počátku [iluzí](#), přestože tu a tam obsahovaly zrnka [pravdy](#). Ale i těch, které byly jen tápáním, nezbytným při hledání pravdy, stejně tak jako těch, které byly jen samoučelným tlacháním poplatným své době, či sloužícím pouze ke zviditelnění svého autora. Obsahují minulou vědu, stejně tak jako někdejší nezábavnou literaturu a pouhé, teorií ani praxí nepotvrzené názory.

Studovat dějiny filozofie má smysl jen tehdy, máme-li svůj vlastní filozofický názor. Stejně tak jako studovat dějiny některé vědy má smysl jen tehdy, máme-li dostatek soudobých vědeckých poznatků z příslušného oboru a důvěru v ně. Bez toho je totiž takové studium jen zdrojem dezorientace.

Dějiny mohou být inspirací jen pro toho, kdo chápe současnost

Dějiny však byly vždy využívány k tomu, aby chápání současnosti ztížily. Čím více detailů obsahovaly, tím více se v nich ztrácel celek. Čím barvitěji popisovaly jevy, tím lépe se v nich ukryvala podstata. Čím rozmanitější obsahovaly názory a úhly pohledu, tím lépe zatajovaly pravdu.

Dějiny filozofie nelze zaměňovat za filozofii samu

Dějiny, to je minulá [politika](#); dějiny vědy jsou z největší části dějinami někdejších omylů. A dějiny filozofie jsou smetištěm, na němž skončily názory správné i chybné, kdysi použité i nepoužitelné, pravda i lež; a to vše je obaleno tlejícím nánosem věků, od něhož je neradno se umazat. Nevíme-li co a proč hledáme, budeme jenom ušmudlaní.

**Na každém smetišti lze nalézt věci cenné, ztracené, odhozené i zapomenuté,
dokládající krásu a velikost minulosti i malost svých tvůrců či majitelů.
Stačí jen trpělivost a důkladná znalost toho, co hledáme.**

Dělba moci není vlastně nic jiného, než obyčejná průmyslová dělba práce, aplikovaná pro zjednodušení a kontrolu na státní mechanismus. Podobně jako všechny ostatní posvátné, věčné a nedotknutelné principy uplatňuje se i tento jen potud, pokud právě vyhovuje existujícím poměrům.
Karel Marx, Bedřich Engels

Dělba moci

Živí tvorové, pokud to jejich způsob obživy a rozmnožování vyžaduje, se sociálně organizují. Nejinak tomu bylo i u našich prapředků, kteří z této biologicky podmíněné organizace vytvořili člověka a jeho prvotně pospolnou společnost. Vládu v ní přebírali, podobně jako u mnoha vyšších živočichů, ti nejzdatnější. Zpočátku se opírali jen o svou přirozenou [autoritu](#). Stanovovali pravidla soužití, která se formou tradice měnila v nepsaný zákon, soudili jejich porušování a svou vůli sami vykonávali. S rozvojem vědomí a [náboženství](#) se postupně stávali i duchovními vůdci. Rozvíjející se [dělba práce](#) si však vynucovala i dělbu [moci](#), a rostoucí počet přežívajících příslušníků rodu, jejich rozpad v rodiny i spojování v kmeny vyžadovaly hierarchizaci moci, v níž nejvyšší vůdce sjednocoval moc, vykonávanou jinými. Až nakonec rozpad prvotní pospolitosti v protikladné třídy dal vzniknout [civilizaci](#) a [státu](#). Přestali vládnout jednotlivci, a jejich prostřednictvím vládla [třída](#) ovládající [ekonomiku](#).

Jednota moci zákonodárné, výkonné a soudní, spojená v jednotu moci politické a duchovní vždy byla podmínkou fungování společnosti; bez ohledu na to, jakými formami a osobami byla zajišťována. Skutečným základem této moci však byla moc ekonomická.

S rostoucí početností, složitostí společnosti i jejich vztahů a vnitřních [rozporů](#) se postupně objevovaly stále více boje o jednotlivé součásti moci uvnitř vládnoucích tříd i mezi třídami, měnícími svůj ekonomický vliv. Jako [odraz](#) protikladných [zájmů](#) vznikaly ideje dělby moci, které v období formování [buržoazie](#) přerostly v teorie oddělení moci zákonodárné, výkonné a soudní.

Ideje dělby moci jsou výsledkem bojů uvnitř společnosti

Po nástupu buržoazie k moci byly tyto ideje vtěleny do ústavních principů, formálně byly ony tři druhy moci odděleny, avšak zůstávaly i nadále v rukou třídy vládnoucí ekonomické a duchovní produkci. Část rozrůstající se [pracující inteligence](#) tyto formy moci vykonávala, avšak tuto moc neovládala.

Stejně jako šafář, rychtář a dokonce i farář byli ve středověku dosazování [feudálním](#) pánem a byli fakticky jeho poddanými s lepším postavením, tak jsou dnes poddání ekonomicky vládnoucí třídě všichni příslušníci ostatních tříd a sociálních skupin, kterým je umožněno na [vládně](#) se formálně podílet, vykonávat vůli skutečných vládců, avšak nemohou a nesmí omezovat zájmy vládnoucí třídy jako celku; jsou jen jejími privilegovanými služebníky.

Dělba moci omezuje vůli jednotlivců, umožňuje jejich kontrolu, avšak neomezuje, naopak usnadňuje moc vládnoucí třídy

Rozmanitost lidských nadání je spíše účinkem než příčinou dělby práce.
Teprve směna činí tuto rozmanitost užitečnou.

Karel Marx

Dělba práce

U všech živočichů, žijících trvale či dočasně ve skupinách, se projevuje přirozená dělba instinktivního chování, vyplývající z biologických odlišností, především z pohlaví a věku. To si sebou přinesl i člověk ze svého původního zvířecího stavu. V dobách, kdy přestal přírodu využívat instinktivně, a začal ji využívat vědomě, tj. když začal pracovat, změnilo se to v přirozenou dělbu práce, která je charakteristická pro počátky jeho prvotní pospolitosti.

Dělba práce vznikla přeměnou instinktivního chování člověka v práci

Tak, jak měnil způsob obživy, měnil člověk i svou dělbu práce. Jednu z prvních změn přineslo použití ohně, o který bylo nutno stejně jako o potomky pečovat. Od původního sběru a lovu se pak oddělovalo pastevectví a zemědělství, později řemeslná výroba a obchod. Vyvinula se specializace, která počala rozvíjet přirozené lidské vlohy ve schopnosti a dovednosti, diferencovat tím společnost nejprve podle druhu práce, a po vzniku nadproduktu, který umožnila, i podle bohatství. Sociální diferenciaci, vytvořená prací, se změnila v diferenciaci třídní.

Třídy jsou produktem dělby práce, kterou dále prohlubují

Rozdělení společnosti na třídy umožnilo oddělení fyzické a duševní práce, charakteristické pro civilizovanou společnost. Dělba práce pak pokračuje i nadále, štěpí jednotlivé činnosti na operace, a operace na úkony. I duševní činnost se specializuje, a to vše nabývá stále větší hloubky i rozsahu.

Každá nová dělba práce byla vyvolána rozvojem výrobních sil a tento rozvoj urychlila

Dělba práce a specializace z ní vyplývající vždy vyvolávají nutnost kooperace, a ta není možná jinak než jako plánovitá. Probíhá nejen uvnitř ekonomických subjektů, ale i mezi nimi, mezi odvětvími, jednotlivými územími i mezi státy. Vyvolává jejich diferenciaci, prohlubuje vzájemnou závislost a vymezuje prostor pro aktivitu jednotlivých subjektů. Člověk se v tomto procesu stává stále jednostrannějším, ztrácí svou univerzalitu, což musí kompenzovat jinými činnostmi, aby nezakrněl.

Každá dělba práce posiluje závislost jedince na společnosti a společenský charakter práce

Je to zákonitý historický proces, vytvářející protiklady. Probíhá současně s koncentrací a centralizací výroby, a společně vyvolávají nezbytně nutnost koncentrace moci a centralizaci politiky. To vše nabývá globální charakter, a je to v příkrém rozporu se soukromým vlastnictvím, které ztrácí svůj charakter a postupně se se musí přizpůsobovat; zespolečenštuje se stejnou měrou, jako výroba.

Dělba práce na jedné straně zdánlivě roztříštila společnost, na druhé straně ji objektivně stále více spojuje

Dělnická třída

Lidé se žíví různým způsobem. Někteří pracují fyzický a jiní [duševně](#), někteří produktivně a jiní [neproduktivně](#), někteří jako zaměstnanci a jiní jako živnostníci, někteří v průmyslové či zemědělské výrobě, jiní v dopravě, obchodu či službách. A všichni vytvářejí nejrůznější skupiny formální i neformální, evidenční, tj. nespojené vnitřními vztahy, či skutečné, tedy vnitřními vztahy spojené.

Velké skupiny, spojené základními ekonomickými zájmy i vnitřními vztahy současně, nazýváme [třídami](#). Nevymyslel to [marxismus](#), pochopili to mnozí už před ním. Marxismus pochopil pouze to, že třídou se takové [skupiny](#) stávají pouze tehdy, jestliže si své společné [zájmy](#) uvědomí a společně jej prosazují. Pokud ne, přestávají se jako třídy chovat, rozpadají se na skupiny, mezi nimiž panují vztahy [konkurence](#).

Dělnická třída je průnikem množin námezdních pracovníků a bezprostředních výrobců

Patří do ni všichni ti, kteří nevlastní [výrobní prostředky](#) a žíví se tak, že v námezdním pracovním poměru bezprostředně vytvářejí užité hodnoty v materiální výrobě. Jsou placeni mzdou, jejíž původ je v [kapitálu](#), a vytvářejí [nadhodnotu](#), mění se v procesu [rozdělování](#) v [zisk](#), [daně](#), úrok a další složky. Není důležitý způsob jejich práce, podíl fyzické či duševní, produktivní a neproduktivní činnosti, výše či forma odměny, potřebný stupeň vzdělání, pracovní podmínky nebo formální zařazení.

Dělník dříve obsluhoval kladivo, dnes i automatickou linku; dříve měl montérky, dnes může nosit i bílý plášť. Býval zaučen, poté vyučen, občas musí mít maturitu, někdy i vysokou školu. Tato třída je diferencovaná a její [hranice](#) se rozostřují. Je jiná než před sto lety. Kdo to nepochopí, nechápe marxismus, jen jej papouškuje.

Dělníkem bývá i ten, kdo o tom nerad slyší

Dělník nevlastní výrobní prostředky, ale pracuje na nich. Dříve nemíval nic, než své okovy. Postupem času si bojem za svá práva vybojoval lepší podmínky. Dnes mívá zařízený byt nebo dům, automobil, ale také hypotéky, půjčky a desítky dalších pravidelných plateb, při jejichž neplacení může přijít o všechno. Má už co ztratit, ale výrobní prostředky stále ne, protože je stále nemá. Okovy má, i když někdy pozlacené.

Dělnická třída už prý neexistuje, protože početně ubývá. Ubývá proto, že do ní nejsou započítáváni ti s lepším postavením, ti nezaměstnaní, ti formální „podnikatelé“ pracující bez jakýchkoli práv na živnostenský list. Ubývá ve vyspělých zemích, zatímco v rozvojových zemích početně roste, protože tam si ještě nedokázala vybojovat lepší životní podmínky, a proto je její práce lacinější. Rozptýlila se v širším [proletariátu](#), ale dál existuje a vyrábí všechny [užité hodnoty](#), které každodenně potřebujeme, a bez kterých bychom velmi rychle počali živořit. Protože dnešní svět živnostníci neužíví.

Dělnická třída ale existuje jen potud, pokud se jako třída chová. K tomu ji může donutit jen kapitalismus, který jí v tom zatím brání. Aby její chování bylo racionální, potřebuje [politickou stranu](#), která ji sjednotí, ne podvede. A o tom je marxismus.

Demokracie

Demokracie vznikla jako forma vlády v řeckých městských otrokářských státech ještě před naším letopočtem. Byla to „*vláda lidu*“, do kterého se ale nepočítali otroci, přistěhovalci, cizinci, vojáci a ženy. Byla to vláda necelých 10 % obyvatelstva, vláda otrokářů. Žádná demokracie se ale nevztahovala na obyvatelstvo porobených území

Demokracie nikdy nebyla vládou lidu

Přes různost forem v jednotlivých státech i historických dobách byla vždy politická práva všech, tedy i svobodných občanů diferencována podle majetku. Zchudlý svá práva ztrácel, bohatý je získával. Rovní si byli jen ti přibližně stejně bohatí. Politická práva byla vždy ekonomicky determinována. Přesto jsou dodnes na školách šířeny iluze a lži o podstatě demokracie.

Demokracie byla vždy diktaturou majetné menšiny nad nemajetnou menšinou

Žádná demokracie nebyla nikdy vládou většiny; byla vždy formou vlády majetných nad nemajetnými. Abraham Lincoln, jehož narozeniny oslavují Američané jako národní svátek, kdysi řekl: „*Dnes se stejně jako kdy předtím zasazují proti tomu, aby mezi bílou a černou rasou byla nastolena jakákoliv forma sociální a politické rovnosti.*“ Dodnes je podstatou demokracie v tomto nejdemokratičtějším státě světa právo mít zbraň a zvolit si prezidentem „*svého*“ milionáře.

Demokracie je jako vodník: nikdo tomu nevěří, ale ty pohádky jsou hezké

Demokracie bývá dávána do protikladu s diktaturou jako její opak. To pochopil i Masaryk když řekl, že „*bez jistého stupně diktatury není ani demokracie*“. Lenin to charakterizoval slovy: „*Buržoazní demokracie je nejlepší možnou slupkou diktatury*“.

Demokracie je formou diktatury. Pokud neovládá existenční zdroje, je pouhou iluzí

Marxistický přístup k demokracii charakterizoval Marx takto: „*Buržoazie nevymyslela demokracii proto, aby ztratila svou moc. Právě naopak. Vymyslela ji proto, aby si svou moc udržela a upevnila.*“ Marxismus neodmítá demokracii, odmítá iluze o ní. Usiluje o demokratický centralismus, v němž centrální řízení bude voleno a kontrolováno zdola. Vidí v demokracii vládu pro lid, nad lidem a proti němu. Pokusy o takovou demokracii v socialistických zemích byly ve stádiu vývoje. Byly brzděny tlaky z buržoazního světa, ale i vnitřními příčinami. Tuhý centralismus prosazovaný sovětským vedením, snaha vládnout pohodlně a bez odporu, individualismus, voluntarismus i nerespektování marxistických zásad rozvoj socialistické demokracie zpomalovaly a komplikovaly. Přes všechny chyby však tento proces pokračoval.

Socialistická demokracie byla první vládou většiny nad menšinou

Demokracie je nejhorší způsob vlády, s výjimkou všech ostatních, které jsme vyzkoušeli
Winston Churchill

Demokratický centralismus

Už od starověku existují v organizaci lidské společnosti dvě protikladné tendence. Na jedné straně snaha řídit vše z centra, a oproti tomu působí [tendence decentralizační](#). Obě mají své výhody a nevýhody, v absolutní podobě žádná z nich nemůže zajistit úspěšný rozvoj společnosti sama o sobě. Čím je společnost složitější, tím víc to platí.

Decentralizace se projevuje jako tendence k demokracii, což vždy znamenalo pouze určitou míru samosprávnosti některých skupin „těch dole“, nikdy ne vládu lidu. [Demokracie](#) chápaná jako vláda zdola je nesmyslem, protože už pojem "zdola" předpokládá, že je také nějaké "nahore". Je to vždy taková forma vlády, která oficiálně vyhlašuje podřízenost menšiny většině a formálně uznává rovnoprávnost a [svobody](#) občanů. Demokracie, tedy určitý podíl širších vrstev lidí na moci, má své obrovské klady. Především nepotlačuje, ale využívá [iniciativu](#) lidí, vyvolává ji a povzbuzuje. Avšak [absolutizace](#) této stránky vede ke zmatku, anarchii a faktickému bezvládní. Každá demokracie má tuto tendenci, která není-li ničím regulována, směřuje k tříštění sil, neschopnosti reagovat, k neorganizovanosti, k přenechávání moci agresivním, majetným a současně k [rozporům](#), s nimiž připravuje podmínky k zániku systému.

Demokracie obsahuje tendenci k anarchii

[Centralismus](#), je soustředění moci nahore, v centru. Jeho předností je organizovanost a vysoká akceschopnost, možnost soustředit energii a prostředky na rozhodující problémy. Nemá však zpětnou vazbu, sebekontrolu, má sklony potlačovat iniciativu, která nevychází z centra, kontrolovat a řídit vše, na což však nemůže mít síly, takže se pak neřeší to, co centrum nepovažuje za rozhodující, ale nejnižší články ano. Tuhý centralismus ztrácí schopnost korekce svých chyb. To vede k rozporům, strnulosti, k závislosti na centru, k dlouhodobému setrávání v omylech, umožňuje to zvůli a ve svých důsledcích vždy přispívá k zániku systému.

Centralismus obsahuje tendenci k byrokracii

Demokratický centralismus je systém, v němž jsou obě stránky v dynamické rovnováze, kdy se vzájemně kontrolují a regulují, kdy podle reálné situace může jedna stránka dočasně převažovat a druhá potlačena (např. při vnějším ohrožení posiluje centralismus), ale nikdy nesmí jedna zvítězit natrvalo. Je to systém, v němž iniciativa není potlačována, ale povzbuzována, v němž centrum není přetíženo řízením všeho, kdy všechny články řízení mají své kompetence a kontrolu, v němž [omyly](#) kohokoliv mohou být korigovány. Demokratický centralismus je princip používaný pod různými jmény odedávna. Za socialismu však byl více deklarován než uplatňován.

Demokratický centralismus je spojením předností demokracie a centralismu, vzájemnou korekcí nedostatků obojího

V osmdesátých letech byl silný centralismus, ale slabé centrum.
Miloslav Ransdorf

Lidé dělají své dějiny sami, ale nedělají je tak, jak jim napadne, nýbrž za okolností, které tu bezprostředně nacházejí, které jsou jim dány a které zdědili z minulosti.

Karl Marx

Determinismus a indeterminismus

Po dlouhá staletí byla zkoumána otázka, do jaké míry je člověk svoboděn ve všem co činí a jakou měrou je přitom závislý na vůli boží, osudu či jiné předurčenosti. Vznikaly desítky učení vždy poplatných své době, často protikladných, v nichž se objevovaly vedle iluzí a spekulací i zrnka pravdy.

Determinismus je filozofické učení o předurčenosti přírodních či společenských jevů, které prošlo mnoha vývojovými stadii a vytvořilo několik základních koncepcí, od pojetí přírody a člověka jako hříčky čehosi mimo ně až po absolutizaci lidské svévole, kdy člověk může vše, co chce.

Determinismus je učení o příčinnosti věcí a jevů

Mechanický determinismus je uznáním existence strohé, holé nutnosti, popírání nahodilosti, ale i lidské svobody a aktivity. Takový přístup bývá zpravidla spjat s materialismem a je ovlivněn poznáním některých přírodních zákonů, neboť mechanické vztahy v přírodě jsou nejjednodušší a byly poznávány nejdříve. Opírá se především o newtonovskou mechaniku, jejíž poznatky absolutizuje a přenáší i do života člověka. Vychází z toho, že vše je nutně předurčeno předchozím stavem. Uznává přísně kauzální souvislosti, neuznává zpětné působení účinku na příčinu, redukuje všechny druhy pohybu na mechanický pohyb a vysvětluje nahodilost jako nepoznanou nutnost. Je to technokratický přístup ke světu, vyústující ve fatalismus, osudovost, příznačný pro různá náboženství. Biologický determinismus je teoretickým základem rasismu či teorií elit, geografický determinismus základem revanšismu. Jakýkoliv automatický mechanicismus je vždy jednostranným, nedialektickým přístupem, začínajícím kdesi u Demokrita a končícím byrokratem.

Mechanický determinismus je zjednodušeným chápáním světa

Indeterminismus je odmítáním, existence zákonitostí a determinace, zejména ve společnosti. Jeho základním východiskem je individualismus a voluntarismus. Odmítá nutnost i příčinnost, abstraktně zveličuje svobodnou vůli člověka a nahodilost. Je reakcí na neschopnost mechanického materialismu vysvětlit společenské jevy, je jeho protipólem. Je zpravidla spjat se subjektivním idealismem a uznává determinaci člověka pouze zevnitř - svými počitky, prožitky a vědomím. Dnes bývá spojen s nihilismem ve filozofiích existencialismu, pozitivismu i řadou dalších směrů. V přírodních vědách má podobu kondicionalismu. V politice se projevuje jako anarchismus, živelnost a subjektivismus, je příznačný pro maoismus, trockismus i pseudorevolucionářství všeho druhu, a vyústuje ve svévoli.

Indeterminismus je neuznáním zákonitostí a přeceněním individua

Marxismus je materialistickým a dialektickým, tj. historickým determinismem, uznávajícím svobodnou vůli člověka v rámci objektivních podmínek. Toto pojetí bylo často zkreslováno v představách o nutnosti automatického zániku kapitalismu.

Dialektika není ničím více než vědou o všeobecných zákonech pohybu a vývoje přírody, lidské společnosti a myšlení.
Bedřich Engels

Dialektika

[Hmotný svět](#) v němž žijeme má svá pravidla, která si neuvědomujeme, třebaže se s nimi neustále stýkáme. Je nesmírně složitý, avšak má svá jednoduchá pravidla: Vše se [pohybuje](#), vstupuje mezi sebou do neustále nových [souvislostí](#) a [rozporů](#), a tím se to mění, zaniká a vzniká [nové](#). Není nic, co by se těmto jednoduchým pravidlům vymykalo, i když se to člověku někdy zdá. Především on sám by se rád z jakýchkoliv pravidel vymknul a stál nad nimi.

Příroda, společnosti a myšlení se vyvíjejí podle týchž zákonů

Tento vztah vzájemné spojitosti a rozpornosti všeho je nazýván dialektikou, a [zákony](#) vývoje existujícího bývají označovány jako dialektické zákony. Objevil je německý [filozof](#) Hegel, který se však domníval, že to jsou pouze zákony vývoje idejí. Teprve jeho následovník Marx pochopil, že to jsou především zákony vývoje hmotného světa, a teprve poté se odrážejí i ve vývoji [vědomí](#) o něm.

Tyto vývojové zákony však nejsou jedinými univerzálními pravidly. Již dávno od starověku byly postupně poznávány jiné, dílčí [zákony](#), odhalující např. vztahy mezi [obsahem a formou](#), [jevem a podstatou](#), [příčinou i účinkem](#) apod. Z nich vznikl systém [párových kategorií](#), odrážející [protikladnost a jednotu](#) světa.

Dialektické zákony a [kategorie](#) vytvářejí jednotný systém, pochopitelný pouze [materialistickému](#) pojetí světa, v němž hmotná skutečnost je považována za prvotní a nezávislá na způsobech, jakým ji [odráží](#) vědomí.

Mechanické, metafyzické [filozofie](#) většinou oddělují tyto zákony a kategorie, chápou je izolovaně, některé absolutizují, jiné neuznávají. [Metafyzika](#) vysvětluje jednu kategorii po druhé a bez druhé. Dialektika je chápe jednu vedle druhé a spolu s druhými tak jako skutečné vztahy, které popisují. I dialektika bývala někdy vykládána mechanicky, zjednodušeně, tak jakoby pohyb nesouvisel s rozparem, vlastnost s kvantitou, podstata s nutností apod. Ve skutečnosti však všechny pojmy souvisejí s ostatními a jsou vysvětlitelné pouze s nimi, tak jako lidská [řeč](#) může užívat jen slova vysvětlitelná ostatními slovy, čímž se řeč člověka odlišuje od skřeků zvěře.

Dialektika je věda o vztazích, které neustále mění svět i naše vědomí o něm

Dialektika patří k nejobecnějším vědám; předmětem jejího zkoumání svět. Zatímco matematika zkoumá nejobecnější vztahy čísel, [logika](#) hledá nejobecnější vztahy mezi soudy a úsudky, dialektika je vědou o nejobecnějších vztazích skutečného světa.

**Zákony dialektiky platí pro všechny výtvoř přírody i člověka,
pro živé organismy i jejich skupiny,
pro myšlení člověka, jeho výtvoř i exkrementy**

Lidé mysleli dialekticky dávno před tím, než věděli, co je to dialektika.
Bedřich Engels

Každý pojem sám o sobě je nesmyslný. Teprve ve vztazích s ostatními dává smysl.
Autor

Dialektika a její pojmy

Na světě existuje pouze [hmota](#) a její interakce. Hmota má nekonečné množství forem, které nazýváme různými [jmény](#) podle toho, v jakých vztazích, z jakého úhlu, jak podrobně a za jakým účelem ji zkoumáme. Např. látka, těleso, prvek, směs, sloučenina, surovina, materiál, výrobek, součástka, nástroj, odpad, zboží aj., to vše může být totéž v jiných vztazích, ale stále je to tatáž hmota.

Co není hmotou, je vztahem

Dialektika zkoumá z nejobecnějších hledisek onu druhou stránku světa, tj. interakce. Na první pohled, při krátkodobém pozorování, se každá interakce jeví jako stabilní [vztah](#), což je nejběžněji užívaný [pojem](#). Při delším pozorování ale stejný jev vidíme jako [pohyb](#), děj, proces, změnu, a při dlouhodobém pozorování už vnímáme vývoj, [nové a staré](#), i když jde stále o proměňující se totéž.

Zabýváme-li se hlouběji stejným jevem a hledáme-li jeho [podstatu](#), nacházíme ji v [rozporu](#) a jeho součástech, protikladech. Vnímáme přerůstání vnějších rozporů do [vnitřních](#) a naopak, sledujeme vznik [kvantitativních](#) změn a jejich přerůstání v novou kvalitu apod.

Sledujeme-li jednotlivé fáze tohoto vývoje, vidíme [kvalitativní skoky](#), přetržitost i nepřetržitost, při pohledu zpět vidíme [příčinu a účinek](#), vznik a zánik, [negace](#) a jejich neúplnost. Při zkoumání budoucnosti nacházíme [skutečnost a možnost](#) aj. Poznáváme [odraz](#) jedněch pohybů v pohybech následujících.

Žádné [konkrétní](#) vztahy, interakce, pohyby či děje neexistují izolovaně od ostatních, jsou s nimi vždy spojeny nejen v [čase, ale i prostoru](#). Působí společně i proti sobě, prolétají se i vytvářejí [nové](#). Nacházíme proto [nekonečné souvislosti](#), [nutné i nahodilé](#), vzájemnou podmíněnost i [závislost](#), zdánlivou nezávislost. Vztahy obecné, relativně stálé, opakující se, podstatné a nutné nazýváme [zákony](#) a jejich společné působení zákonitostmi. Zjišťujeme podobnost, která se nám zdá [totožností](#), vidíme [obecné a zvláštní](#) a prostřednictvím jednotlivého poznáváme svět. A všechno to jsou hmota a její vztahy.

Vztahů je nekonečné množství do rozsahu, forem, i vzájemného spojení, stejně tak jako způsobů jejich chápání a pojmenování

Výuka dialektiky, stejně tak jako každá jiná elementární výuka, je nucena rozčleňovat problematiku, vysvětlovat ji po částech, a jednotlivé pojmy vysvětlovat samostatně, zdánlivě oddělené od hmoty, od níž jsou ale vztahy neoddělitelné. Dialektika je nejobecnější vědou o vztazích. Je zdánlivě o ničem, avšak jedině její správně chápané pojmy umožňují poznávat ve spojení s ostatními vědami svět.

**Pojmy jsou abstrakce vytvořené vědomím, umožňující poznání.
Jestliže je však naše vědomí absolutizuje, poznání znemožňují.**

U Hegela stojí dialektika na hlavě. Musí se převrátit, aby se v mystické slupce objevilo racionální jádro.
Karel Marx

Dialektický materialismus

Dialektický způsob myšlení, který ve svém díle rozvinul německý filozof Hegel, byl dialektikou idejí, které se tak či onak odrážely v materiálním světě. Teprve Karel Marx pochopil slabinu této geniální teorie spočívající v tom, že je to obráceně. Dialekticky funguje svět, a teprve potom vznikají z myšlenkových odrazů těchto procesů ideje. Materialisticky pochopil svět jako hmotný, dialekticky jako svět vztahů.

Dialektický materialismus je organickým spojením dvou, dosud samostatných a často protikladných filozofických směrů – materialismu a dialektiky

Žádný materialismus ani žádná dialektika nemohou samy o sobě podat pravdivý obraz světa, ten mohou vytvářet jen ve vzájemném spojení, v němž materialismus je stanoviskem, ze kterého svět pozorujeme, a dialektika je metodou zkoumání. Dialektický materialismus je filozofie, vycházející z několika základních principů:

1. Svět je hmotný systém, a jako každý jiný hmotný systém má své zákonitosti.
2. Existuje pouze v pohybu všech svých součástí, tedy v procesu neustálé změny.
3. Vše zahrnující pohyb hmoty vytváří rozpory, jejichž výsledek je základem změn.
4. Neustálý pohyb, rozpory a změny vyvolávají univerzální souvislost všeho.
5. Lidské vědomí odráží tyto procesy a působí na ně prostřednictvím činnosti lidí.

Dialektický materialismus není ideologií, je to racionální pohled na svět, odmítající jakékoli nadpřirozeno, vysvětlující svět ze světa samého. Nevsazuje do skutečnosti žádné ideje, nevysvětluje skutečnost z nich, jak to činí objektivní idealismus. Vychází z podmíněnosti všeho materiálními podmínkami, a hledá zákony a zákonitosti, které si tyto materiální podmínky samy vytvářejí. Vidí svět v souvislostech a v pohybu, vytvářejícím rozpory, které jsou zdrojem jeho dalších změn. Nechápe jevy izolovaně a strnule, jako to činí mechanický materialismus. Nehledá vysvětlení světa ve vědomí, jako subjektivní idealismus, ale zkoumá, jak je svět vědomím odrážen a poté lidmi měněn.

Dialektický materialismus je teoretickým základem marxismu

Dialektický materialismus, ač to tak není nazýváno, je východiskem přírodních a technických věd, které jej už dávno akceptovaly, i když se k němu explicitně nehlásí. Každý vědec je ve svém oboru dialektickým materialistou, i když by jej takové označení pohoršovalo. Náboženské, idealistické či metafyzické fantazírování je mu tolerováno pouze mimo obor; v oboru by jej činilo směšným a degradovalo by jej. Naplnila se tak Engelsova předpověď, že jakmile věda přijme materialismus a dialektiku za své, nebude třeba žádné zvláštní filozofie.

Jinak je tomu u společenské vědy, neustále narážející na zájmy vládnoucích tříd. Tam jsou idealismus a metafyzika tolerovány, běžně podporovány a dobře placeny. Pomáhají totiž zakrývat pravdu o společnosti a vytvářet iluze umožňující vládnout. To degradoje současnou společenskou vědu na úroveň propagandy.

Pochopení spojitosti dialektiky a materialismu je největším objevem Karla Marxe

Diktatura proletariátu

Vše má svůj [obsah a formu](#), [podstatu i jev](#). Lidé si zvykli nazývat věci spíše podle jejich formy a jevu, než podle hlubší podstaty a obsahu. Tak je chápán i pojem diktatura; jako forma [vlády](#), jako jev. Skutečná věda se však nezamýšlí jen nad jevem či vnější formou, hledá podstatu a skutečný, i když ne zcela viditelný obsah. Tak občas vzniká [rozpor](#) mezi vědou a [běžným vědomím](#), a v [politice](#) mezi vědou a propagandou.

Každé vládnutí, řízení a velení je diktátem. Bez něho vzniká chaos a neschopnost prosadit cokoli. Říká se tomu zásada jediného odpovědného vedoucího, nedílní velitelská pravomoc, či rozhodující síla většiny. Za diktaturu se to běžně považuje jen tehdy, jsou-li metody tvrdé a potlačování odporu demonstrativní. Přihlíží se jen k formě, která může být přijatelná či nikoli. Avšak podstatou zůstává diktát. Pochopil to i T. G. Masaryk, když napsal: „*Bez jistého stupně diktatury není ani [demokracie](#)*“. Je to jen jiná formulace Leninovy myšlenky: „*Buržoazní demokracie je nejlepším možnou slupkou diktatury buržoazie*“.

Žádná revoluční změna třídní společnosti neodstranila diktaturu tříd ovládajících ekonomiku, jen změnila vládnoucí třídu a tím i formy uplatňování diktátu. Nebylo důležité, jakými formami ona třída vládla, zda otevřeným či skrytým násilím, přímo nebo prostřednictvím nájemných politiků, s úsměvem či zlou tváří, a do jaké míry formálně připouštěla podíl na [moci](#) těm ostatním. Diktatura nad [výrobními prostředky](#) byla vždy diktaturou nad těmi, kdož na nich pracovali. A [ekonomika vždy diktovala politice](#) své cíle i své meze.

Liberální demokracie je formou diktatury kapitálu

Diktatura proletariátu je přechodné období mezi kapitalismem a komunismem. Je na rozdíl od ostatních diktatur veřejně deklarovaná. Není zaměřena proti většině, ale proti bývalé vládnoucí menšině. Není to diktatura nad lidem, ale v zájmu [lidu](#). To není libovůle vítězů [revoluce](#). Lenin to charakterizoval takto: „*Diktatura proletariátu není jen násilím na vykořisťovateli, a vůbec ne především násilím*“.

Diktatura proletariátu je první diktaturou většiny nad menšinou

Diktatura proletariátu je přechodným politickým nástrojem. „*Tam, kde začíná jeho organizující činnost, tam socialismus odhazuje politickou slupku*“, napsal Karel Marx. Už v Komunistickém manifestu je zapsáno: „*Jakmile zmizí v průběhu vývoje třídní rozdíly a všechna výroba bude soustředěna v rukou sdružených jedinců, ztratí veřejná moc svůj politický ráz*“.

Diktatura proletariátu je pouze nástrojem k odstranění diktatury tříd, a té lze dosáhnout pouze zrušením tříd

Chybou [socialismu](#) nebyla diktatura proletariátu, tedy pracujících, ale její formy; to, že se zvrhla v trvalou diktaturu strany, a co víc, v diktaturu stranických tajemníků.

Vše, co rozmělnuje, rozkládá či relativizuje marxismus, je v kapitalismu tolerováno, či dokonce podporováno. Proto je pro mnohé teoretiky snadnější opustit pojem „krize“ a věnovat se „vlnám“.

Autor

Dlouhé, Kondratěvovy či jiné vlny

Střídání let tučných a hubených bylo pozorováno již ve starověkém Egyptu, a poté ještě mnohokrát jako důsledek přírodních cyklů, vyvolávajících úrodu a neúrodu v zemědělství, které bylo základním výrobním odvětvím. Tyto cykly byly částečně narušovány dalšími přírodními vlivy, ale především politickými změnami a [válkami](#). S nástupem průmyslové výroby jako rozhodujícího faktoru vývoje se objevily cykly nové, jejichž příčiny odhalil Karel Marx.

Kapitalistické hospodářství se nevyvíjí rovnoměrně; ani v čase ani v prostoru. Je to dáno jeho živelností, která je v nesmiřitelném rozporu s narůstající nutností plánovat stále složitější výrobu, v níž je jakákoli živelnost ve vlastním výrobním procesu vyloučena. Jen malý [živnostník](#) vyrábějící sám může a musí být živelný; jinak se neuživí, a ona [živelnost](#) jej nakonec častěji přivede ke zkáze než k rozmachu. Živelné působení velkých vlastníků zasahujících svou výrobou celou společnost vyvolává cyklicky se opakující [krize](#).

Cykličnost kapitalistického hospodářství je důsledkem výrobních vztahů

Marx se nezabýval ani tak délkou těchto cyklů, hledal a našel jejich příčiny. Podrobněji se zabýval mechanismy krizí v kapitalismu volné soutěže. Avšak po jeho smrti se kapitalismus změnil v monopolní, státně monopolní i globální. Délka i průběh cyklů se měnily, avšak jejich podstata zůstává stejná.

Příčina je i nadále v soukromém vlastnictví výrobních prostředků, majících celospolečenský dosah

K zakrytí své podstaty vyvíjí [kapitalismus](#) nemalé úsilí. Řada Marxových poznatků vysvětlujících kapitalismus je neustále komolena, relativizována, odmítána, a hledání podstaty je nahrazováno fenomenologií jevů. Postupně byl opuštěn [pojem](#) „krize“ a nahrazen eufemismem recese, a příčina hospodářských výkyvů je hledána v nových vynálezech, v obměně výrobních prostředků, v oběhu apod. Délku cyklů pak různí teoretici vypočítávají velmi rozdílně a nazývají ji dlouhými vlnami, které pak pojmenovávají různě podle jednotlivých autorů. Je snaha užívat i jednotné pojmenování podle sovětského nemarxistického zastánce této teorie Kondratěva, který byl kdysi uvězněn, popraven a nakonec rehabilitován. Tyto různorodé teorie dlouhých vln hledají příčinu cykličnosti ekonomického vývoje ne ve [výrobních vztazích](#), ale ve výrobních prostředcích.

Dlouhé vlny snímají vinu z lidí a přenášejí ji na věci

Vývoj nových [výrobních prostředků](#) hospodářský cyklus modifikuje, stejně tak jako války či státní [zásahy](#) do ekonomiky, avšak nevyvolává je. Zkoumání tzv. dlouhých vln sice může přinášet dílčí poznatky, stejně jako každé jiné bloudění, avšak podstatu neobjasňuje. Teorie dlouhých vln jsou ekonomickým [empirismem](#) či [pozitivismem](#), který více zatemňuje, než objasňuje.

Dogmatismus

Člověk mívá tendenci poznané [pravdy absolutizovat](#), považovat je za věčné a neměnné. Byl k tomu i vychováván po celou dobu svého vzniku, kdy báje, [náboženství](#) či vůle panovníků byly posvátné a nedotknutelné. I dnešní výchova a vzdělání k tomu přispívají. Poznatky vědy či „pravdy“ hlášené sdělovacími prostředky jsou absolutizovány jako nadčasové, a odpor proti nim se ve školách i v novinách nepřípouští.

Dogmatismus je nekritické a netvůrčí přejímání názorů [autorit](#)

V každém náboženství je dogmatismus základním myšlenkovým, přístupem; je to jeho podstatný rys prosazovaný církvemi. Bez dogmatismu by zde nebyla jednota a poslušnost, církve by byly nevěrohodné a akce neschopné.

Dogmatismus bývá využíván jako nástroj udržení disciplíny

Ve [filozofii](#) je dogmatismus projevem nedialektického, tj. [metafyzického](#), mechanického myšlení, nezamýšlejícího se nad souvislostmi a podmínkami, v nichž poznatek vznikl a platí, a automaticky jej přenášejíciho do [podmínek](#) nových, které však jeho platnost modifikují či vylučují. Absolutizuje vnitřní kontinuitu poznání natolik, že ztrácí vnější kontinuitu s realitou.

Dogmatismus je strnulý, nehistorický přístup

V praxi je dogmatismus pohodlným, netvůrčím přístupem k novým problémům, které jsou odmítány s poukazem na staré, vžitě pravdy a předpisy. Nechápe to nové, vzniklé vývojem, bojí se toho, a proto neřeší. Zjednodušuje původní učení či záměr natolik, že se s ním dostává do [rozporu](#).

Dogmatismus je myšlení hloupého úředníka

Dogmatismus se vyskytuje všude při spojení [teorie a praxe](#), tedy i v revolučním hnutí. Je to lpění na myšlenkách, které vznikly za jiných podmínek, nebo které předpokládají jiné podmínky, než jsou ty právě existující, je to nerespektování vývoje a proměnlivosti všeho. Projevuje se vytrháváním myšlenek z jejich původních souvislostí, přeceňováním jejich [formy](#) a nerespektování jejich obsahu. Je to mechanický, bezmyšlenkový a netvůrčí přístup k [politice](#), který politiku odtrhuje od skutečných [potřeb a zájmů](#) a tím ji činí samoučelnou.

Dogmatismus se projevil i jako přístup k [marxistické](#) filozofii a její výuce, což mělo negativní vliv na její schopnost reagovat na měnící se vlivy, nové poznatky ostatních [věd](#), a tak rozvíjet se; vedl k její stagnaci a ztrátě přitažlivosti. Dogmatismus sám sebe považuje za jediný pravověrný, odděluje se od [mas lidí](#) a jejich zájmů, stává se nesnášenlivým s těmi, kdož mají stejný [cíl](#), ale hledají nová vysvětlení, spojení, [možnosti](#) a prostředky. To vše nakonec každé hnutí rozděluje a oslabuje.

Dogmatismus v politice vede k [sektářství](#) a je teoretickým kořenem [fanatismu](#)

Domněnka, dojem, náhled a mínění

Lidské [poznání](#) je procesem, majícím různé fáze a stupně, které bývají v běžné řeči, ale i v odborných pracích nazývány mnoha neurčitými pojmy, často ztotožňovanými a zaměňovanými, v propagandě i záměrně. [Mínění](#), dojem, domněnka, náhled a další podobné pojmy označují zpravidla jeden z nejnižších a nejméně přesných stupňů poznání, které si vytváříme bez hlubších [znaností](#) a s minimálními zkušenostmi o jevech, které pro svůj život nepokládáme za závažné.

Mínění je letmý odraz skutečnosti vědomím, je to výsledek nazírání

Nezapojujeme při tom vědomě [rozum](#), nanejvýš saháme do paměti pro jevy podobné, a spoléháme se více na emoce a svůj [světový názor](#). Je to jeden z prvních stupňů poznání [jevu](#), za nímž nehledáme podstatu. Je to zdání, které může být klamné, a nepokračujeme-li ve zkoumání, může nám zůstat trvale ve formě [iluze](#), [přesvědčení](#) či [předsudku](#), přičemž dalšímu poznání vlastně zabraňuje.

Jestliže pokračujeme v procesu poznání, pak zpravidla zjišťujeme [omyl](#), který buď přiznáme jako chybu, anebo nepřiznáme, a pak se stává lží. Dospějeme-li [praxí](#) k potvrzení tohoto prvotního letmého, poznání, pak je to vydáváno za intuici.

Mínění je úsudek o nepoznaném, je to předstupeň názoru

Mínění je nedokázané a v daném okamžiku nedokazované poznání. Už v antice bylo pokládáno za subjektivní vědění, za neurčitý obraz skutečnosti, který je nutno rozvíjet a opravovat.

Bez mínění nelze dospět k vědění, avšak není schopno jej nahradit

Přes svou nespolehlivost sehrává mínění v životě člověka důležitou roli jako prvotní orientace v situaci. Bez mínění se člověk neodhodlá k ochutnání pokrmu, nezamiluje se a neožení, nezachrání život toho druhého, avšak žádné mínění jej v práci neuživí, pokud zrovna není novinářem.

Mínění je předstupněm [názoru](#). Vzniká rychle a snadno, a stejně snadno člověka opouští. Nenahrazuje [vzdělání](#); žádnou slušnou školu nelze absolvovat spoléhaje se na mínění. Avšak v řadě důležitých věcí má člověk možnost spolehnout se pouze na mínění. Např. demokratické [volby](#) probíhají u většiny voličů pouze na jeho základě. Předloží vám kandidující strany či jednotlivce, jedni Vám je vychválí a nemají pravdu, druzí je pohaní a také lžou, a volič se rozhoduje jen podle svého mínění, tedy úsudku o nepoznaném, spoléhaje se často jen na své emoce.

Mínění lidí je neustále ovlivňováno [propagandou](#), reklamou a profesionálními agenturami, přičemž pravda bývá zcela vedlejší. Vzniká tak zvláštní, uměle vytvořený druh mínění, kterému se říká [veřejné mínění](#). To je obzvláště vzdáleno skutečnosti, i když se paradoxně skutečností stává hned, jak je vytvořeno.

Družstevní rolníci

Malovýroba, jakkoli byla nezbytným stupněm vývoje, lidstvo neuživí. A tak už dávno začaly vznikat velkostatky, plantáže, ranče, farmy a jiné formy velkovýroby, přičemž metody jejich vzniku i obhospodařování byly většinou velmi nevybíravé. Prostě se zabrala půda bez ohledu na to, kdo na ní žil a pracoval. Jestli tomu předcházelo vyvraždění indiánů v Americe, vyhánění domorodců v Asii či Africe, ohrazování pozemků v Anglii či konfiskace po Bílé Hoře v Čechách, není zas až tak důležité. Jestli to bylo odůvodňováno [nábožensky](#), [politicky](#) či [rasově](#), není podstatné. Podstatná stránka byla vždy ekonomická. Prostě to byla prvotní akumulace kapitálu v zemědělství.

V socialistických zemích to proběhlo formou kolektivizace, která sice nebyla vždy v souladu s leninskými zásadami, avšak s předchozími metodami vojenského, politického, náboženského či rasového násilí či ekonomické likvidace širokých [mas](#) byla poměrně kultivovaná. Vznikla při ní [třída](#) družstevních rolníků, kteří právně zůstávali majiteli půdy, pracovali na ní společně a mohli tak přejít postupně od malovýroby k zemědělské velkovýrobě, která je schopna lidstvo uživit. Ekonomicky podstatný výsledek tohoto procesu, tj. scelení půdy, koncentrace a specializace výroby, její zprůměrnění a odstranění zbytků naturálního hospodářství, nebyl změněn ani zánikem jednotných zemědělských družstev.

Nová třída družstevních rolníků byla základem socialistického zemědělství

Avšak tato třída neexistovala dlouho. Záhy po jejím vzniku začínali v nově vzniklých družstev pracovat i dosavadní bezzemci, či potomci družstevních rolníků, kteří již neměli k půdě žádný vztah, nebyli jejími vlastníky a pokud ano, nevěděli ani kolik půdy mají a kde leží. Byli sice dále nazýváni družstevními rolníky, avšak ekonomický vztah [vlastnictví](#) zde chyběl; byli pouhými zaměstnanci. Často dojížděli z města a spojovali jen to, že každý měl formálně jeden hlas na členské schůzi a neplatili daň ze mzdy. To ale třídu nevytváří.

Třída družstevních rolníků se postupně stala pečlivě udržovanou fikcí ve společnosti, v níž třídy začínaly pomalu ale jistě mizet

Vznik družstevního zemědělství je přechodnou formou, která mohla zůstat i trvalou, pokud by byly správné zásady samosprávnosti při [centrálně](#) řízeném hospodářství dodržovány, a pokud by byly aplikovány i v ostatních sférách národního hospodářství, což je podstatou marxistického pojetí nové společnosti.

Polistopadová likvidace i formálních zbytků tuto třídu zlikvidovala zcela, a nahradila ji zemědělskou [buržoazií](#) a zemědělskými [dělníky](#). Rolnictvo jako třída se znovu neobnovilo, neboť těch pár stovek soukromých malovýrobců s roztržitými zájmy na vznik třídy nestačí. Buď se stanou buržoazií, anebo jim neustále hrozí [proletarizace](#). A ti, kteří masově [zrestituovali](#) pár svých pozemků, pod cenou je pronajímají a prodávají zemědělské buržoazii, dále je dělí mezi své potomky, si většinou ani neuvědomují, že jsou spíš obětí než vítězem polistopadových změn.

Ďábel a démoni

Současně s [božstvy](#) dobrými a ochraňujícími počaly vznikat v představách lidí již v dávném pravěku i jejich protipóly, božstva zlá a člověku nepřátelská. Odráželo to [protikladnost](#) světa, v němž lidé žili, radovali se i trpěli, těšili se na přízeň přírody a obávali se její nepřízně. Žádná pospolitost se takovému vývoji nevyhnula.

Protikladnost světa se nutně odráží i ve vědomí lidí

S rozpadem rodové pospolitosti, se vznikem kmenů a kmenových svazů, v důsledku [migrace](#), vzájemného obchodu i vzájemných bojů se božstva dobrá i zlá transformovala, stěhovala i sjednocovala, byla přejímána od jiných i vnučována jiným. Spolu se vznikem a centralizací [třídní moci](#) se centralizovalo také [náboženství](#) i se svými bohy, dobrými i zlými.

Tak, jak se náboženství stávalo nástrojem ovládnutí lidí, měnila se i sociální úloha jednotlivých božstev. Ta dobrá byla využívána k ospravedlnění moci, a ta zlá k zastrašování lidí. Obojí sloužila i upevňování poslušnosti utlačených. Marx to charakterizoval slovy: „*náboženství je produktem tupé závislosti člověka na přírodních a společenských silách a tuto závislost prohlubuje*“.

Dobří bohové vzbuzovali naději a víru, ti zlí strach

Každé soudobé náboženství, formované někdejšími [proroky](#), obsahuje v nejrůznějších podobách i pod nejrůznějšími jmény převzatá a pozměněná negativní božstva, využívaná vládnoucími silami.

Zlá božstva se stala součástí represivního aparátu státu

Ďábel, Satan, Lucifer, Šajtán, Asmodeus, Belzebub, Moloch, Sedit, Taus, Čert, Démon, Ariel, Mefistofeles a mnoho dalších jmen, převzatých z původních lidových mýtů do náboženství [civilizovaných](#) společností plnilo stejnou úlohu. Zlí duchové udržovali lidi v poslušnosti a bázni.

Interdikt, čili klatba, anatéma, cheren, takfír, exkomunikace a desítky dalších forem trestů v nejrůznějších náboženstvích znamenaly vyloučení ze [společnosti](#), ale také odepření boží ochrany a odevzdání člověka do rukou zlých sil. To vše bylo trestem za protivení se společenským řádům. Peklo, svět zlých nadpřirozených bytostí, objevující se ve většině náboženství v různých podobách pod nejrůznějšími jmény, je pak trestem nejvyšším.

Strach z bytostí nadpřirozených je dodnes nástrojem účinnějším než strach ze světské moci. Na rozdíl od ní je všudypřítomný a levný. Zločince nikdy neodradil od zločinu, ale poctivě pracující většinu dodnes udržuje v poslušnosti bez ohledu na vzdělání a [víru](#). Neboť i v tomto tisíciletí většina obyvatel této planety věří na duchy dobré i zlé.

Strach je nástrojem mocných

A v oblasti historických věd, včetně filozofie, už s klasickou filozofií úplně vymizel starý nesmlouvavý teoretický duch; jeho místo zaujal bezmyšlenkovitý eklekticismus, zbabělé ohledy na kariéru a příjmy, až po nejpodlejší šplhounství.
Bedřich Engels

Eklekticismus

Eklektikou bývá nazýváno každé přebírání cizích myšlenek a vzorů, jejich mísení a spojování v nový obraz či umělecké dílo. To je ale nesmysl, protože takto vznikalo veškeré lidské poznání, každá [filozofie](#) i [věda](#), každé [umění](#). Jen hlupák si může myslet, že jedinec vytvoří něco většího sám, bez návaznosti na to předchozí. Vše [nové](#) vzniká ze starého nalezením či vytvořením nových [souvislostí](#) - ale ne jejich vymyšlením. I věda vzniká „[vykrádáním](#)“ pravdy z cizích [omylů](#).

Eklekticismus je slučování neslučitelného

Je to bezduché, mechanické spojování různorodých i protichůdných hledisek, filozofických názorů, teoretických předpokladů, informací, ideových a politických hodnocení atd., pravd i lží, které nemohou být sjednoceny v organický celek.

Eklekticismus nevytváří pravdu, ale iluzi

Eklekticismus slučuje vědu i [náboženství](#), informaci i dezinformaci, poznatek i omyl, ale zpravidla bývá „[odzdrojován](#)“, tj. zaštitěn vyšší autoritou, byť má v propagandě podobu „*dobře informovaného zdroje*“, činitele, „*kteřý si nepřál být jmenován*“, anebo novin, které tu nikdo nečte. V televizních zpravodajstvích mívá podobu očitého svědka, který „*slyšel ránu*“, obrazu který je odjinud či redaktora, stojícího v přímém přenosu před zavřenými dveřmi, zatímco informace zevnitř jsou tajně telefonovány přímo do redakcí. Anebo v diskusích ctihodných politiků, z nichž každý lže jinak, a přitom si rozumí.

Eklekticismus se projevuje v [politice](#), zejména u [centristických](#) stran a politiků, hlásajících jedním dechem [nacionalismus](#) i [kosmopolitismus](#), obhajujících [svobodu](#) jedněch a bombardování druhých, tvářících se [levicově](#) a chovajících se pravicově.

V politice vede eklekticismus k bezzásadovosti, neschopnosti a povrchnosti

Typickým příkladem eklekticismu jsou současné [společenské vědy](#) a jejich výuka. Ale to není nic nového, jak je patrné z Engelsova úryvku z roku 1886, který je v úvodu této kapitoly. Celé učebnice jsou dnes často jen sbírkou protikladných teorií, a není z nich patrné, kde vězí [pravda](#).

Eklekticismus postihl i některé marxisty, pokud nebyli právě v [opozici](#). Nesloužili, ale posluhovali, spojovali občas pravdivou teorii s pokřivenou praxí; ale to už skončilo.

Eklekticismus je výměnou ducha za peníze

Ekonomika a politika

Jakmile se na prahu civilizace začaly dostávat výrobní prostředky do rukou jednotlivců, vznikla potřeba podřídit vše ostatním tomuto základnímu hospodářskému faktu. Ukázalo se, že ovládnutí výrobních sil si vyžaduje ovládnutí celé společnosti. Jinak to nemohlo fungovat. I před tím v rodu či rodině tomu tak bylo. Území ovládané ekonomicky musí být spravováno v souladu se zájmy ekonomiky.

Hospodářská a politická moc musí být v jednotě

A tak vznikla politika, jako nástroj prosazování vůle těch, kteří vládli ekonomice. Zajišťovala platnost existujících vlastnických vztahů, poslušnost otroků či poddaných, jednotná pravidla umožňující udržet a rozvíjet existující výrobní způsob. Politika vytvořila stát, hranice i zvláštní ozbrojenou sílu k potlačování odporu.

Politika je nástrojem prosazování celkové vůle třídy vládnoucí ekonomice

První funkcí politiky je udržet dosavadní poměry, především vlastnické. V tom je ekonomika prvotní; vznikla dříve než politika, typ ekonomiky určuje i typ politiky, politika se musí podřizovat ekonomice, respektovat její potřeby i možnosti a nepřekračovat je. Ekonomika je prvotní; politika chrání ekonomiku.

To je konzervativní funkcí politiky

Avšak ekonomika nemůže existovat stále stejně. Protože spotřebovává zdroje a neobnovuje je, musí své zdroje měnit, rozšiřovat a hledat nové formy jejich využívání, její dlouhodobá stagnace vede k degeneraci; musí se rozvíjet. Změna ekonomických vztahů je však podmíněna změnou vztahů politických. K tomu je třeba měnit politiku, která musí ekonomice sloužit, vytvářet jí s předstihem podmínky k rozvoji a tento rozvoj stimulovat. V tom má politika podle Leninových slov prvenství.

Politika musí vůči ekonomice plnit i rozvojovou funkci

Mezi ekonomikou a politikou je dialektický vztah. Vzájemně se podmiňují a ovlivňují, spolu se rozšiřují, rozvíjejí, stagnují i chřadnou. Bez ohledu na typ ekonomiky, vlastnických forem, historického stupně jejich vývoje, bez ohledu na postupující dělbou práce, při níž ekonomické a politické funkce vykonávají jiné osoby či orgány, musí být jednota politické a ekonomické moci zachována.

**Ekonomika, která nemá oporu v politice, degeneruje;
politika, která nerozvíjí ekonomiku, je ekonomikou svržena**

V civilizované, to je třídně rozdělené společnosti, je to zákonem. Avšak i tehdy, přejde-li vlastnictví výrobních prostředků do rukou celé společnosti a zmizí potlačovatelská funkce politiky, zůstane jednota ekonomické a společenské moci zachována. Slovy Saint-Simona: „*Politika se rozplyne v ekonomice*“.

Emancipace

Emancipace znamenala ve starověku propuštění z područí. Protože však propouštění porobených bylo spíše výjimečné, postupně začala být emancipace chápána jako vymanění se z jařma vlastním bojem, což bývalo jediné reálné.

Emancipace je bojem za vymanění se z nedůstojného, nerovnoprávného společenského postavení

Emancipace otroků, nevolníků, měšťanstva, žen, náboženských či etnických skupin, národností a národů, to jsou procesy prolínající celou historií lidstva, tj. vývojem civilizace, která byla založena na porobě části společnosti. Tento vývoj je bojem, z něhož teprve vznikají určité ideje, boj vysvětlující a usnadňující.

Emancipace je osvobození ze stavu závislosti, která dosud byla falešně vydávána za přirozenou

Pojem emancipace bývá v poslední době zužován pouze na boj za práva žen, a ten zase na pouhý feminismus. Skutečná emancipace člověka je však procesem zahrnujícím celou společnost, v němž nejde prioritně o práva politická, ale sociální. I závislost ekonomická je současnou společností vydávána za přirozenou, vyplývající z nestejných schopností lidí. Tato společnost, pokrytecky se hlásící k T. G. Masarykovi, se nehlásí k jeho názoru, že „*větší schopnosti a tak zvané štěstí neopravňují nikoho vykořisťovat ty méně nadané a šťastné*“.

Emancipace je vždy především bojem proti vykořisťování člověka člověkem

Každé područí znamená především ekonomickou nadřazenost jedněch nad druhými, a bylo odstraněno teprve tehdy, jestliže byly odstraněny ekonomické základy této nadvlády. Vše ostatní bylo vždy pouze jevovou stránkou ekonomické nadřazenosti, vyplývalo z ní a usnadňovalo ji. Odstraňování pouhých projevů neznamená ještě emancipaci, neboť podstatu neodstraňuje, jen ji jinak skrývá.

Žádná utlačovaná skupina či třída nikdy nedosáhla své emancipace sama

K tomu, aby emancipační snahy kohokoli byly úspěšné, musela daná třída či skupina získat spojence. Získat je nemohla, dokud sama nebojovala; zvítězit nemohla, dokud je nezískala. Emancipace je celospolečenský proces, v němž osvobozování jedněch nesmí být porobou druhých. Sufražetky, absolutizující osvobození žen, šovinisté přeceňující osvobození svého národa, ultralevicové síly absolutizující emancipaci utlačovaných sociálních skupin a tříd jsou společensky nebezpečné, pokud získají významný společenský vliv či pokud používají prostředky společensky nepřijatelné. Soudobý islamismus, usilující o emancipaci části rozvojového světa, není výjimkou.

Marxismus je emancipační teorie a hnutí dělnické třídy, která se může zbavit svého područí jedině tak, že z něho osvobodí spolu s ostatními pracujícími všechny pracující

Rozum potřebuje emoce, je jimi ožívován a inspirován. Je díky nim silnější, ale i zranitelnější.
Miloslav Ransdorf

Emoce

Smyslové poznání vyšších živočichů je provázeno fyziologickými změnami v jejich organismu, které vzbuzují příjemné či nepříjemné pocity. Ty pak ovlivňují další chování živého tvora, což patří k mechanismům jeho přežití. Intenzita a stálost těchto emocí jsou ovlivněny geneticky, v průběhu života se však mění. Rozdílná je i rychlost vzniku emocí u různých jedinců, ale i druhů emocí. Zloba a strach vznikají rychle, láska a smutek pomaleji. U choleriků a melancholiků jsou emoce silnější, u sanquiniků a flegmatiků stálejší.

Emoce jsou evolučně starší než vědomí

Emoce vznikly jako automatická reakce organismu na vnější podněty. Nejsou nepodmíněným [reflexem](#), ale doprovázejí jej; jsou pomalejší i stálejší reakcí než on. Doprovázejí i reflexy podmíněné, a později i práci, varovné i vábivé skřeky, [řeč](#) i přemýšlení. Jejich průběh je ovlivněn zvláštnostmi jedinců; jsou individuální a s vývojem jedince se jejich průběh mírně mění. Spolu s poznatkem tvoří prožitek a jako [zkušenost](#) se ukládají do paměti. Smysly, rozum a emoce odrážejí svět současně.

Emoce jsou jedním z odrazů informací v živém organismu

Když počalo u člověka vznikat vědomí, podílely se emoce na jeho formování, a dodnes se to nezměnilo. I rozumové poznání je provázeno emocemi, radostí z poznatků nebo odporem k nim. Emoce poznání [zprostředkovávají](#), usnadňují či ztěžují tím, že vytvářejí pozitivní či negativní [náladu](#).

Rozum dal člověku schopnost emoce potlačovat, ale na druhé straně i vyvolávat

U člověka emoce vyvolává nejen přímý [podnět](#), ale i jeho připomenutí pamětí, dodatečné spojení více podnětů při přemýšlení, což může vyvolat nevysvětlitelné změny [náladu](#). Emoce jsou filtrem i katalyzátorem [myšlení](#) a [jednání](#).

Emoce ovlivňují chování i jednání lidí

[Intelligence](#) člověka, tedy jeho schopnost účelně používat své [vědomí](#), není dána pouze jeho myšlením. Má i svou emocionální a sociální složku, přičemž obě tyto stránky mohou být v rozporu a nejsou plně prozkoumány. Rozum, to je účelná rovnováha myšlení a emocí. Myšlení a emoce jsou dvě neoddělitelné součásti člověka. Mohou působit vedle sebe i proti sobě, vzájemně se podporovat i potlačovat. Nikdy je ale nelze oddělit. Doprovázejí hledání pravdy, ale nejsou v ní obsaženy.

Myšlení a emoce vytvářejí vnitřně rozpornou jednotu

Je hrubým omylem domnívat se, že dokonalost člověka spočívá v absenci emocí. Bez nich člověk nemůže obětovat svůj život a zachránit druhého, riskovat aby něčeho dosáhl, pracovat a žít pro druhé. Pouhý rozum by mu to zapověděl.

Člověk bez emocí je stejně nelidský, jako člověk bez rozumu

Empirismus a racionalismus jsou v teorii poznání dvě krajnosti, zahleděné samy do sebe a v něčem odhlížející od reality.

Autor

Empirismus a racionalismus

Poznání je jednotou smyslu a rozumu, znalostí i zkušeností. Trvalo však dlouho, než to lidstvo pochopilo, a někteří to nechápou dodnes. Jedno bývá přeceňováno, druhé podceňováno, a jejich vzájemné spolupůsobení i podmíněnost mohl vysvětlit až dialektický materialismus.

Poznání je dialektickou, tedy vnitřně rozpornou jednotou všech svých složek

Empirismus měl v historii mnoho podob a názvů: skepticizmus, utilitarismus, empiriokriticizmus, empiriomonismus, empiriosymbolismus i pragmatismus a mnoho dalších zapomenutelných myšlenkových směrů, spojených se jmény myslitelů, kteří se často v jiné oblasti stali nezapomenutelnými. Různou měrou je spojovala nedůvěra k rozumu, přeceňování smyslového poznání a zkušenosti, praxe a momentálního užítku z ní plynoucího. Krajnou podobou empirismu je sensualismus, který redukuje zkušenost na pouhou smyslovost, tj. na počítky a vjemy. Na empirismus navázal pozitivismus a novopozitivismus, a všechny tyto formy odrážely dobu svého vzniku i osobnost svých představitelů. Často byli v tvrdé opozici vůči náboženským představám o poznání.

Empirismus ulpívá na jevu a nahodilostech

Oproti tomu racionalismus preferoval rozum a jeho nezávislost na zkušenostech. Zpočátku to bylo i formou tzv. vrozených idejí, s nimiž se člověk rodí, později byl protikladem iracionalismu a mystického výkladu světa i obhajobou vědy. V 19. století byl racionalismus specifickým výrazem optimismu, že člověk prostřednictvím rozumu a vědeckého poznání ovládne přírodu, racionálně uspořádá společnost a mravně se zdokonalí. Přinášel na jedné straně víru v pokrok, na druhé straně ale pěstoval iluze o vnitřní, apriorní, na objektivní realitě, materiální podmíněnosti a praxi autonomní síle rozumu, čímž se de facto blížil iracionálním představám zjevných či rozjímáním vzniklých pravd.

Racionalismu popírá, že rozum pochází ze zkušenosti a nadřazuje jej nad praxi

Racionalismus i empirismus byly logicky nevyhnutelnými, historickými formami poznání, ale často jen štítem nejrůznějších omylů. Rozumem i zkušeností lze totiž zakrývat cokoli.

Oba tyto směry v dějinách filozofie spolu bojovaly, a jejich boj občas přinášel i dílčí poznatky. Byly i vnitřně rozporné a nedůsledné, takže jejich dělení je často jen formální. Vycházely z materialistických i idealistických kořenů, a společně umožnily vznik dialekticko-materialistické teorie poznání i soudobé vědy. Nelze je zatracovat, ani oživovat.

Empirismus i racionalismus jsou neodmyslitelnou součástí dějin filozofie, tedy minulosti

Ve využití elektřiny se nám otevírá cesta k tomu, aby se všechny formy energie – teplo, mechanický pohyb, elektřina, magnetismus, světlo – přeměňovaly jedna v druhou a zase naopak, a aby se jich průmyslově využívalo ... tím také výrobní síly dosáhnou takového rozmachu, při němž se budou stále rychleji vymykat z rukou buržoazie.

Bedřich Engels 1883

Energie

Energie je fyzikální veličina, vyjadřovaná jednoduchým číslem, označujícím její schopnost konat práci. Měří kvalitativně odlišné [pohyby](#), je jejich ekvivalentem.

Energie je mírou pohybu

Energie neexistuje sama o sobě, je kvantitativní stránkou pohybu, a pohyb je [vlastností hmoty](#). Je od nich neoddělitelná, a stejně jako hmota či pohyb je nezničitelná i nestvořitelná. Pouze se spolu se změnami jejich [forem](#) neustále proměňuje.

Každé formě hmoty odpovídá jiná forma pohybu a každá má svou formu míry

Člověk dosud nezná všechny formy hmoty a jejího pohybu, pravděpodobně dosud nezná ani jejich většinu. Fyzikové odhadují, že se až 70 % vesmírné hmoty zatím vymyká našemu poznání, a spolu s ní i formy jejího pohybu a jeho tzv. *temné energie*.

Všechny přírodní procesy měnící formy hmoty jsou také proměnami její energie. Protože hmotný svět je nekonečný, není uzavřeným systémem a nehrozí mu tzv. *tepelná smrt* vesmíru, s níž straší někteří fyzikové. Také veškerý život je koloběhem proměn jednotlivých forem energie. Žádný živý organismus není uzavřeným systémem; přijímá energii z vnější přírody a v jiné podobě ji zase vrací zpět.

Lidé se odlišují od ostatní přírody pouze tím, že pracují. I jejich práce je procesem přeměny jedné formy energie v druhou, přičemž žádná nevzniká ani nezaniká. Jen se z využitelných forem stávají dosud nevyužitelné. A tak je člověk nucen neustále hledat zdroje nové.

Energií se zabývá hlavně fyzika. Avšak je-li to míra pohybu, pak každý druh pohybu má svou míru, svou energii, i když se nedá měřit stejnými prostředky jako ty ostatní a přepočítávat na stejné jednotky. Biologický, duševní či společenský pohyb nepochybně existují, ale jejich energií, mírou, se téměř nikdo nezabývá. Přesto existuje životní či duševní energie. A také musí existovat sociální energie ukrytá v [masách](#), o níž nikdo neví, a která pak všechny překvapí svou silou při propuknutí sociálních konfliktů. Tyto neprobádané formy energie nemohou být příliš tajemné; i ony pocházejí z tepla slunce, přeměnily se v procesech fotosyntézy a asimilace v energii chemickou, složitě se transformují v další nejrůznější biologické, tělesné, mechanické i duševní pohyby. Jsou v relativním klidu, ale když je zapotřebí, mění se i v pohyb sociální.

**Sociální energie je ukryta v jedincích,
je obnovována i regulována jejich sociálními vztahy a reguluje je či snáší;
ale pokud stavidla trpělivosti či lhostejnosti přetečou nebo se protrhnou,
spojuje se při obraně zájmů, a masový sociální pohyb mění svět revolucí**

Environmentalismus a ekologismus

Václav Klaus se mýlí, prosazování rovnováhy člověka a přírody, šetrného využívání zdrojů a ochrany životního prostředí, to není nový, ale starý, Marxův komunismus, charakterizovaný jeho slovy: „*Převzali jsme tuto planetu od svých předků a naším úkolem je předat ji nejméně v tak dobrém stavu, v jakém jsme ji převzali.*“ To napsal dávno před tím, než vznikla environmentalistická a ekologická hnutí či strany zelených, dávno před tím, než devastace přírody bouřlivě se rozvíjejícím kapitalismem dosáhla svého vrcholu.

To jen praxe socialismu, vedená cílem „*Dohnat a předejít!*“ vedla k dočasnému opouštění Marxova racionálního přístupu nejen k přírodě, ale často i k jednotlivci; k volbě prostředků, mířících k cílům až příliš přímočaře a bezohledně, přičemž takové prostředky znemožňovaly dosažení cílů. Ve snaze „*dohnat*“ byly opakovány chyby kapitalismu a deformován socialismus.

Ve stejné pozici se ocitají i rozvojové země, snažící se o rychlý rozvoj, tím spíše, že jejich průmysl je často ovládán vyspělými kapitalistickými mocnostmi, které svou bezohlednost vůči přírodě přenášejí mimo své území. Tak jako Franc Josef, který ten „*smradlavý průmysl*“ viděl nejraději daleko od Vídně, nejlépe na severu Čech.

Šetrný vztah k přírodě nemá nic společného s ekologickým fanatismem blouznivců, který o přírodě nic nevědí, a kteří se stejným nadšením budou příště bojovat proti něčemu úplně jinému. Nemůže být cílem bojovat proti rozvoji; cílem je bránit takovému rozvoji, který lidstvo dlouhodobě ohrožuje, který je k prospěchu jedněch a ke škodě všem.

**Šetrný vztah k přírodě je programem komunistů,
Je to program hospodáře, který přírodu využívá i chrání.**

Zvíře tvoří jen podle míry a potřeby druhu, k němuž náleží, kdežto člověk dovede tvořit podle míry každého druhu, a všude dovede přikládat na předmět inherentní míru; proto člověk tvoří také podle zákonů krásy.
Karel Marx

Estetika a krásno

Už dva a půl tisíce let před naším letopočtem se staří Sumeřané zabývali tím, co a proč je krásné. Dospěli k závěru, že krása se vztahuje k užitečnosti. V Antice podobné názory měl i Sokrates, avšak s rozvojem idealismu byly názory na krásu individualizovány, subjektivizovány a idealizovány. Měnily se s rozvojem kultury, různily se podle území a způsobu života, avšak za všemi idejemi krásy lze vystopovat ono původní, materialistické pojetí.

Za krásné považuje člověk především to, co je mu užitečné

V pravěku, kdy bylo hlavní funkcí ženy rodit potomky, byla ideálem krásy žena kyprých tvarů, jak dokládají všechny zachované sošky z té doby. V bohaté patriarchální společnosti byla žena hlavně ozdobou muže, a ideál krásy se výrazně změnil. Mění se dodnes, a bude se měnit i dále. Nic není věčné, krása obzvlášť.

To, co je člověku užitečné, vzbuzuje v něm libé pocity, kladné emoce, líbí se mu to. Jak se mění využitelnost věcí, mění se i pojem krásy. Ve vysokých horách člověk neuměl žít, považoval je za ošklivé. Jakmile se je naučil využívat k rekreaci, má je za krásné.

Měřítko krásy jsou historicky i sociálně podmíněna

Jsou však podmíněna i subjektivně. Na suché zahrádce nám prší krásně, na dovolené ošklivě. Libé a nelibé pocity při styku s realitou jsou individuálně proměnlivé podle způsobu života, vzdělání, podle konvencí skupiny, v níž žijeme, mění se věkem, náladou a situací, v níž se momentálně nacházíme.

Hodnocení krásy je souborem sociálních i individuálních představ ideálního stavu

Každá doba si vytváří kritéria vlastní. Ta, která převládají ve společenském vědomí, podle kterých hodnotí krásu většina, která jsou znávana společností jako platná, se tak dočasně stávají objektivními. Krása, uznávaná v dané době danou společností, má, tak jako vše existující, své zákony. Těmi se zabývá estetika. Je to velmi stará věda o podstatě a formách tvorby podle zákonů krásy, teorie krásna. Vznikala jako součást filozofie a později, v 18. století se osamostatnila a získala své jméno. Zabývá se vnímáním pocitů a dojmů z lidských i přírodních výtvorů, bez ohledu na to, jak se původní užitečnosti často hodně vzdalují.

Esteticismus je absolutizací estetiky, idealistický přístup k umění, odmítání jeho společenského charakteru. Pojetí umění pro umění, zdůrazňování samoučelnosti tvorby, která nemá ničemu sloužit a podřizuje se pouze kráse a jejím zákonům. Bývá to zpravidla postoj samolibého či zneuznaného tvůrce.

Člověk vytváří krásu a ta jej povznáší. Každý člověk, jeho vzhled, činnost, i každý jeho výtvor budí u ostatních lidí emoce. Jen hlupák nebere ohled na to, jaké.

Lidé čerpají vědomě nebo nevědomě své mravní názory v poslední instanci z praktických vztahů, na nichž je založeno jejich třídní postavení – z ekonomických vztahů, v nichž vyrábějí a směňují.
Bedřich Engels

Etika

Slovo etika pochází z řečtiny, ze slovního základu znamenajícího rodiště či vlast, ale také způsob života a mrav, a od toho odvozeného slova značícího rod či kmen. To prokazuje úzkou spojitost všech těchto pojmů s chováním lidí. Původně znamenal toto slovo [morálku](#). V díle Aristotela se etika začala vyvíjet v rámci [filozofie](#) jako nauka zabývající se teorií morálky. Dnes už se ale oddělila, a je samostatnou [vědou](#). Někdy bývá nesmyslně nazývána praktickou filozofií, jindy česky mravoukou. Etika a morálka nejsou totožné. Morálka je stavem společnosti, etika tento stav zkoumá, popisuje a snaží se ovlivňovat jeho vývoj.

Etika je věda o morálce, je to její teorie; je to idealizovaná morálka

Tak jak je v rozdělené společnosti rozdělena morálka, tak bývá rozdělena i etika. Panující [třída](#) má dvojí etiku, jednu pro sebe, krásnou a ušlechtilou, druhou pro utlačované, jimž vštěpuje pokoru, skromnost a pracovitost. Avšak skutečná morálka bývá v rozporu s etikou. Každá [skupina](#) považuje za slušné to, co odpovídá její morálce.

Etika vznikla a vyvíjela se jako třídně pojímaná slušnost

Každá existující [společnost](#) si vyvinula svou morálku, a pokud ji teoreticky zpracovala, pak i svou etiku. Velmi často se vytvářené etické normy protikladně měnily tak, jak se měnily skutečné společenské vztahy. To, co jedna společnost považovala za etické, jiná společnost odmítala. Tyto rozdíly se projevovaly v [čase i prostoru](#).

Etika a ji uznávaný systém norem a hodnot jsou relativní

Marxistické pojetí etiky však není naprostou relativizací morálních hodnot, vytvořených předcházejícími společnostmi. Všechny morální hodnoty, přijaté v minulosti, pokud jsou schopny života ve společnosti nové, považuje za pokrokové, pozitivní a přebírá je, usiluje o jejich přeměnu na vyšší úroveň, stejně tak, jako je tomu např. u hodnot [uměleckých](#).

Jednotná etika neexistuje, ale postupně se tvoří

Tak jako všechny ostatní společenské vědy, byla vždy etika ovlivněna ideologií panujících tříd, které své ideje prosazovaly jako všeobecně platné do celé společnosti. Panující třída má vždy dvojí etiku, jednu pro sebe, [krásnou](#) a ušlechtilou, druhou pro utlačované, jimž vštěpuje pokoru, skromnost a pracovitost.

Etika se může jako skutečná, všeobecně platná věda se může zformovat jen tehdy, až zmizí třídní rozpolcenost společnosti.

Ale i potom si budou určité skupiny vytvářet svou vlastní morálku, a etika se tím bude muset zabývat.

Etiketa a slušnost

Lidé se odpradávná ve svých [skupinách](#) k sobě museli chovat slušně. Tak, jak to odpovídalo [morálce](#), tj. panující společenské praxi. Jinak je skupina ze svého středu vyřazovala, což konec konců vedlo k jejich zániku. Slušnost existovala i později, ve středověku se např. v jizbě selského statku nezačalo jíst, dokud neusedl hospodář.

Slušnost je chování respektující morálku

Slušnost ještě není zdvořilostí. Ta vznikla až v třídně rozdělených společnostech v lůně vládnoucích [tříd](#), které samy byly diferencované. Zdvořilost, jak samo české slovo napovídá, bylo přizpůsobení se třídně pojaté slušnosti u panovnických dvorů, kde se hierarchie projevovala nejen poslušností, ale i povinně prokazovanou úctou těm vyšším.

Zdvořilost vznikla jako třídně pojatá slušnost

Etiketa, to byla původně cedulka se jménem u hodovního stolu na francouzském panovnickém dvoře, která každému vykazovala místo podle jeho postavení v sociálně-ekonomicky rozvrstvené společnosti. Chovat se podle etikety, znamenalo chovat se podle umístění cedulky. Teprve později se to vyvíjelo jako složitý soubor pravidel, regulujících chování k vládnoucí třídě i uvnitř této rozvrstvené třídy.

Etiketa je soubor pravidel regulujících chování lidí podle jejich třídního postavení

Ještě později, s rozvíjející se měšťanskou společností, nabývala etiketa poněkud obecnějšího charakteru, upravovala i to, co bylo ve většině jiných tříd a vrstev běžně považováno za slušné, např. úctu ke starším. Avšak ani potom neztrácela svůj třídní charakter.

Etiketa přikazuje muži projevovat úctu k ženě, ne ke služebné

Etiketa, slušnost i morálka jsou bez ohledu na své názvy historicky podmíněnými jevy. Nelze je absolutizovat na všeobecně platné [zákony](#). Jsou odlišné časem i místem, různí se v jednotlivých skupinách podle stupně vývoje jejich materiálních a sociálních podmínek.

Ať jsou pravidla skupiny jakákoliv, měl by je přijímat každý, kdo v ní chce žít. A přijímáme-li hosta, měli bychom ve styku s ním v určité míře ctít i pravidla skupiny, v níž žije on.

Žádná pravidla lidského chování nejsou věčná. Každá jsou proměnlivá stejně tak, jako člověk sám. Žádná proto nelze absolutizovat a povyšovat nad jiná. Chování člověka a jeho jednání, jsou vždy dvě odlišné věci.

Mnozí významní mužové dali své manželky uvěznit, zadržet či zavraždit, aniž by při tom porušili pravidla etikety

Každý, kdo kdy chtěl vyšlechtit nové a lepší lidstvo, se mylně domníval,
že tím ideálním prototypem je on sám.

Autor

Eugenika

Člověk se vyvinul jako druh v procesu živelně působícího zákona přírodního výběru v bytost myslící. Poté v procesu vědomého přetváření přírody změnil svou společnost na [civilizovanou](#), tedy tříděně rozvrstvenou, a svůj přírodní výběr partnera modifikoval výběrem sociálním, což však nemělo valný vliv na jeho biologický vývoj.

**Lidské individuum je náhodně vzniklou kombinací genů,
jejichž nositeli byly stovky generací jeho předků**

S rozvojem biologie jako vědy, s pokroky ve šlechtění rostlin i živočichů, jejichž uměle vzniklé formy vytlačily původní druhy z té části přírody, která je člověku zdrojem potravy i surovin, se počaly objevovat [názory](#), že je třeba šlechtit i člověka. Živnou půdou k tomu bylo prostředí národnostního a rasového útlaku, v němž se odlišní obyvatelé planety jeví jako méněcenní, nebo s nimi bylo alespoň tak zacházeno, ale také výrazné sociální rozvrstvení, v němž se masy výrobců stávaly druhořadými. Vznikaly ideje eugeniky, sociálního [darwinismu](#), sociálního či rasového inženýrství a jiné, hlásající nutnost umělé regulace rozmnožování člověka s ohledem na jeho budoucí kvalitu. Těchto teorií se pak ujali v USA a v Anglii i významní učenci a politici, mezi nimi i Winston Churchill, a s nimi i [rasismus](#) ospravedlňující [kolonialismus](#), a později i [fašismus](#) a [antisemitismus](#). Vznikalo [malthuziánství](#) jako teorie, [rasová](#) antropologie, a v praxi rasové selekce a nucené sterilizace, nejprve nikoli ve fašistickém Německu, ale v „nejdemokratičtější zemi světa“, ve Spojených státech. V pozadí všeho byl vždy útlak těch slabších mocnými.

Všechny praktické pokusy o šlechtění lidí byly vždy nakonec odsouzeny jako zruďné

Každé šlechtění živého organismu vyžaduje totiž dlouhodobý plán, neboť je ho nutné provádět s velkým množstvím generací. Člověk má však příliš dlouhý rozmnožovací cyklus na to, aby šlechtil sám sebe. Vyžaduje to takovou činnost institucionalizovat, což v tříděně rozdělené společnosti nutně musí vést ke zneužívání ve prospěch vládnoucích zájmů.

**Každé šlechtění člověka je zaštiťováno všelidskými zájmy
a zneužíváno zájmy skupinovými**

Jakékoliv šlechtění vyžaduje [příbuzenské rozmnožování](#) v izolaci a současně vyřazování jedinců, nevykazujících požadované znaky. Obojí v praxi degraduje šlechtěného jedince na věc, s níž lze zacházet libovolně. Nemí-li šlechtění doprovázeno záměrným vyřazováním nevhodných jedinců, vede vždy k degeneraci, což dokazují procesy degenerace v mnoha šlechtických rodech.

Pokusy o šlechtění lidí jsou nakonec vždy zločinem

Člověk se přírodními procesy vyvinul jak tvor univerzální, schopný přežít ve všech prostředích a prosazovat se vůči okolní přírodě nejrůznějšími způsoby. Ale

jakékoliv šlechtění je vedeno vždy jednostrannými zájmy, určitým směrem, a z vysoce životaschopných a odolných jedinců „planě“ žijících v přírodě vytváří jedince s omezenou odolností, vyvinuté jednostranně v souladu se zájmy šlechtitele. A kdo bude šlechtitelem člověka?

Nikdo nemá právo rozhodovat o kvalitě příštích generací

Jakékoliv pokusy o šlechtění vždy ochuzují přírodu o část mnohotvárného genetického potenciálu, který se vyvíjel miliony let, a který nemá nikdo právo přírodě odejmout. Je to nakonec vždy proti životu. Proto jsou šlechtitelé často nuceni těžce hledat původní genetický materiál, nedeformovaný lidskými zásahy.

Pokusy o šlechtění člověka jsou vždy proti přírodě, a tudíž proti člověku

Tisíce náhod, které se spolupodílely na vývoji člověka jako druhu, i na vzniku každého lidského jedince, jsou a zůstanou součástí světa. Nelze je odstranit. Nesmyslnost zjednodušených představ o vynikajících budoucí jedincích nejlépe vystihl americký spisovatel Mark Twain, který byl na večírku osloven jednou známou herečkou slovy: „Mistře, my bychom spolu měli mít potomka, který by byl chytrý po Vás a krásný po mně.“ A Mistr odpověděl: „*Vyloučeno, madam, představte si tu hrůzu, že by to dopadlo obráceně!*“

Člověk byl přírodou živelně vyšlechtěn k odolnosti a univerzálnosti. Jakékoli pokusy o změnu tohoto stavu jsou proti přírodě i proti lidstvu.

I nesmyslné teorie však často vycházejí z reálného a racionálního základu, jsou jen falešným odrazem reality ve vědomí lidí. Už Charles Darwin varoval, že pokud nebudou pokroky v medicíně, narušující přírodní výběr, vyváženy promyšlenou kontrolou populace, povede to k degeneraci [národa](#). Stačilo pár generací, a už se to potvrzuje. U tzv. vyspělé euroatlantické [civilizace](#), tedy u té „skvělé bílé rasy“ klesá plodnost mužů i žen, roste počet dědičných chorob, alergií i psychických onemocnění, vznikají stále nové a nové civilizační nemoci, a roste podíl tzv. sociálně nepřizpůsobivých. Porodnost klesá, počty obyvatel i natalitu, a stále častěji i [intelektuální](#) potenciál země zachraňují přírodním výběrem zocelení přistěhovalci.

Nevadí, přistěhovalců je dost, lidstvo to přežije

Paradoxem je, že se v této situaci tzv. demokratičtí politici stále častěji zabývají přistěhovalectvím jako problémem, který je důsledkem jejich krátkozraké politiky v minulosti, a vedle toho bojem za práva sexuálně odlišných menšin, který je krátkozrakou politikou současnou.

Společnost postavená na individuálních zájmech není schopna zajistit budoucnost lidstva

Současně s tím, a jako jeden z důsledků toho, se pomalu začalo stěhovat „centrum světa“. Nejprve z Evropy do Ameriky, a poté nenápadně přes Japonsko do Číny a jednou možná i do Afriky.

Co na tom, už tam bylo!

Teoretickým zdrojem eurokomunismu je fabiánský socialismus, psychologickým zdrojem je obava ze ztráty společenské prestiže, a sociálním kořenem jsou chyby socialismu.
Autor

Eurokomunismus

Na přelomu 60. a 70. let se v řadě západoevropských komunistických stran rozpoutala diskuse vyvolaná snahou některých komunistů, zejména [intelektuálů](#), zbavit se spojení s na Západě zkompromitovanou východoevropskou [levicí](#). Bylo to důsledkem likvidace Stalinova kultu v SSSR a potlačení maďarského povstání roku 1956, a zejména díky sovětské intervenci v Československu roku 1968. Počaly vítězit předchozí myšlenky odmítající nedemokratickou praxi komunistů v Sovětské svazu a ostatních socialistických zemích. To vedlo k roztržkám uvnitř komunistických stran i mezi nimi, a byly počátkem hluboké krize mezinárodního komunistického hnutí.

Eurokomunismus je reakcí na chyby socialismu

Eurokomunismus se distancoval od Stalina i Lenina. Slovy sice zůstával na pozicích marxismu, avšak vzdával se idejí [revoluce](#). Přijímal jako výchozí cestu k [socialismu](#) postupný pokojný přechod za pomoci parlamentních změn, který je sice možný, avšak ve většině zemí nereálný.

Eurokomunismus je revizí marxismu

Ve své ideologii zavrhl pro přechodné období existenci [diktatury proletariátu](#) a absolutizoval politický pluralismus. Odmítl historickou zkušenost, že každý nový společenský řád musí být po získání politické [moci](#) zajištěn silou do té doby, než si upevní svou vlastní ekonomickou sílu. Tím učinil socialismus života neschopným, i kdyby se jej podařilo parlamentní cestou prosadit.

Eurokomunismus se vrátil na pozice utopického komunismu

Teoreticky vychází z tzv. Fabiánského socialismu, vzniklého v britském intelektuálním prostředí těsně po Marxově smrti. Stál na počátku vzniku [revizionismu](#) a promítl se v [reformistickém](#) hnutí, které se ale dále, alespoň formálně zůstávalo dělnickým.

Eurokomunismus je salónní komunismus prosperující inteligence

Dokud bylo mezinárodní komunistické hnutí silné, byl eurokomunismus na Západě formálně tolerován a zčásti i podporován jako nástroj toto hnutí rozkládající. Jakmile však došlo k rozpadu světové socialistické soustavy, toto své postavení ztratil.

Oproti jiným součástem komunistického hnutí má obrovskou výhodu v tom, že nikdy nezískal moc, nebyl nucen realizovat své [utopistické](#) ideje, a tudíž se nedopustil žádných chyb. Zdiskreditoval se pouze tím, že přivedl většinu západoevropských komunistických stran k bezvýznamnosti.

Eurokomunismus je pouze jedním z mnoha [omylů](#) na cestě k beztřídní společnosti

Evoluce

Lidé používají mnoho [pojmu](#), které už dávno nevyjadřují to, co jimi bylo původně míněno, a co bývá obsaženo v jejich [slovním základu](#). Je to tím, že se neustále mění svět i stupeň jeho poznání, zatímco starý pojem přetrvává. Jedním z takových pojmů je evoluce, původně pouze biologická, později přeneseně i kulturní či jiná. Vychází z původního latinského slova rozvinutí svitku, které se předpokládalo jako plynulé.

Evoluce je domněnka plynulého vývoje přírody či společnosti

Pojem se zrodil ze starých názorů biologů, pozorujících přírodu a život jako pozvolný a plynulý vývoj, a neznajících či později odmítajících [dialektiku](#). A proto byl použit pro rodící se vývojové teorie, a dodnes je používán, pojem evoluce.

I Charles Darwin odmítal uznat existenci skoků v živé přírodě, aniž si povšiml, že je sám v přírodě našel a vysvětlil, stejně tak jako působení i projevy všech tří [zákonů](#) dialektiky. V závěrečné kapitole jeho knihy, vysvětlující původ druhů přírodním výběrem, píše doslova: „*Období, po které se druhy mění, jsou měřena v letech velmi dlouhá, ale v porovnání s obdobími, kdy zůstávají druhy neměnné, jsou velice krátká*“.

Vznik nového druhu, popsany Darwinem, je oním neuznávaným kvalitativním skokem

Vznik každého atomu, molekuly či buňky je stejně tak [kvalitativním skokem](#) jako vznik nové planety či hvězdy, nového jedince či druhu. A stejně tak i jejich zánik. To jen mechanické, zjednodušené či idealistické pojetí dialektiky má představu, že kvalitativní skok musí vždy směřovat někam nahoru, k vyššímu a dokonalejšímu. Změna kvality provází každý [vznik a zánik](#). A sám každý kvalitativní skok je procesem, který v sobě může obsahovat i kvalitativní skoky dílčí.

**Evoluce, to je jen pohled z historického odstupu;
z tak velké dílky, že nám při něm unikají podrobnosti vývoje, zvraty a stagnace,
a kvantitativní i kvalitativní změny nám splývají v jednu plynulou linii.**

Také při pohledu zblízka, zahledění do detailů, např. při podrobném studiu archeologických vykopávek, detailů uměleckých děl, nebo každodenních skutků našich dorůstajících ratolestí nevnímáme jednotlivé skoky, oddělující vývojové etapy, které jsou při větším odstupu zcela patrné jenom tím, že přinášejí novou kvalitu.

**Vývoj přírody a společnosti je vždy jednotou plynulých i prudkých změn;
pouze v myšlení nám to jde buď hodně rychle, nebo hodně pomalu.**

Žádný [pojem](#) nemůžeme brát doslova, vždy musíme znát podstatu procesu, který postihuje. Znalost jazyka, ze kterého pochází, je jen vítaným doplněním našeho poznání, nikoli jeho podmínkou. Jestliže tuto jazykovou znalost [absolutizujeme](#), a vykládáme svět z pojmu, kterým je [odrážen](#), pak je to vždy překážkou pochopení pravdy.

Existencialismus není ateismem ve smyslu, že by se vyčerpával dokazováním, že bůh neexistuje. Prohlašuje spíše: i kdyby bůh existoval, nic by se tím nezměnilo.
Jean-Paul Sartre

Existencialismus

Po prohrané první světové válce a tvrdých podmínkách Versailleské mírové smlouvy, prosazených zejména revanšistickou politikou Francie a Velké Británie, bylo Německo zdecimováno nejen vojensky, ale i ekonomicky, sociálně, politicky a morálně. Pocit zmaru a beznaděje kdysi hrdého národa se projevil vznikem nového filozofického a uměleckého směru, navazujícího na předchozí filozofie existence.

Existencialismus je individualistická filozofie pesimismu a nihilismu

Později se tento značně nesourodý a často rozporů plný směr rozšířil po vyspělé Západní Evropě a stal se módní záležitostí. V Německu samém však byl poměrně rychle vytlačen nastupujícím fašismem a myšlenkami nacionálního socialismu, které dávaly masám novou, byť falešnou a dočasnou naději.

Existencialismus chápal člověka jako jedince izolovaného od společnosti i jejího vývoje, bez sociálních vazeb, soustředěného na svoje vnitřní já, plného úzkosti a naprostou osamělost. V takovém stavu se pak člověk pokouší překonat své zoufalství, sebepoznáním a sebe uskutečněním. Hledá svobodu a smysl života v sobě samém. Jedinou oporu vidí ve svém nitru, protože mu ji společnost neposkytuje.

Existencialismus vidí jedinou jistotu člověka ve vlastní smrti

Je to subjektivně idealistický, iracionalistický myšlenkový směr silící vždy v obdobích společenských krizí. Je odrazem odcizení člověka a jeho únikem do absurdna. Ve filozofii i umění je spojen s mnoha slavnými jmény, v praxi s masami bezejmenných, neschopných se organizovaně postavit stávajícím společenským poměrům.

Existencialismus je iluzí introvertního intelektuála zbaveného iluzí

Je to víra věřícího, kterého zklamal bůh, síla slabého a zbraň bezbranného, naděje beznadějného i aktivita pasivního, je to sebeklam oklamáného.

Je na jedné straně protestem proti konformismu, na druhé straně však svým zaměřením do sebe samého vede k pasivitě a vytváří konformismus nový. Ve zvládnutém podobě přežívá existencialismus ve vědomí širokých vrstev lidí, utápějících svůj život v drogové závislosti a alkoholu. Ale stejně tak lze nalézt jeho stopy u lidí, hledajících smysl života v nakupování.

Počátky tohoto myšlenkového směru se objevují už v době, kdy marxismus poprvé charakterizoval celosvětové tendence, i když je ještě nenazýval globalizací, v době kdy charakterizoval odcizení člověka. Měnil jména a bude je měnit i nadále.

Existencialismus je důsledkem sociální atomizace globalizující se společnosti

Extremismus

Dříve, v dobách kdy ještě sdělovací prostředky neměly dnešní [moc](#), bývalo zvykem věci nazývat pravým jménem. Slovo extremismus bylo neznámé. Začalo se používat poměrně nedávno jako zbraň proti všem, jejichž ideje či politika byly v přímém protikladu se zájmy vládnoucí moci, byly příliš [radikální](#) na to, aby byly trpěny. Začalo se používat jako nadávka, nemající konkrétní obsah a vyjadřující spíše hodnocení a postoj oficiálních míst ke konkrétním subjektům [politiky](#).

Extremismus je nedefinovaný a zneužívaný pojem

Přesto má tento pojem racionální obsah, který nemůže být přehlédnut při vědeckém zkoumání společenské skutečnosti, což ovšem není případ většiny politiků a sdělovacích prostředků. Extremismus bývá ztotožňován s jakýmkoli radikalismem.

Extremismus nespočívá v radikálních cílech, ale v bezhlavém používání prostředků nadbytečných k jejich dosažení

Posuzování vhodnosti a účelnosti prostředkům je však vždy [subjektivní](#), a proto většinou bývá pravdivé až dodatečně, je-li tato vhodnost dostatečně potvrzena společenskou praxí. Přesto však tu určitá kritéria jsou.

Extremismus používá prostředky nepřijatelné pro ty, pro něž by mohly být přijatelné cíle

Tím se jakýkoliv extremismus zbavuje potenciálních spojenců, bez nichž se ale cílů dosahuje jen těžko. Naopak staví je proti sobě, setkává se s ještě větším odporem, a to jej vede k užívání prostředků ještě silnějších, čímž se dostává do ještě větších rozporů s většinou společnosti. Tu je však třeba získávat, ne dělat z nepřítele.

Extremismus maří dosažení jakýchkoli cílů jinak, než proti vůli většiny

Přijatelnost [cílů](#) je však stejně historicky podmíněna, jako přijatelnost prostředků. Mění se spolu s úspěchy a neúspěchy, se silou odporu, s měnícími se zájmy širokých vrstev společnosti, ale i s poznáním jednotlivých příslušníků politického či [náboženského](#) subjektu. Mění se v odpor stejně snadno jako ve [fanatismus](#).

Hnutí, které si zvykne na užívání extrémních prostředků, se nakonec stává nebezpečným pro celou společnost, a tím i pro své přívržence

[Marxismus](#) je radikální, nikoli extremistický. Skutečné komunistické hnutí se nemůže stát extremismem; nesmí užívat prostředků nadbytečně silných, protože je to kontraproduktivní. Zkušenosti s tím již má.

Avšak musí počítat s tím, že bude extremismem nazýváno, kdykoli bude skutečně radikálním, a v důsledku toho bude silít

Jakýkoli počet důkazů svědčících ve prospěch tvrzení jej nemůže jednoznačně dokázat, zatímco k jejímu vyvrácení stačí důkaz jediný.

Karl Popper

Falsifikace

Každé poznání začíná [iluzí](#), které se později jen těžce zbavuje. Substrátem těchto iluzí se stala na tisíce let [božstva](#), proměňující se spolu s člověkem. S rozvojem lidstva však neustále vznikaly iluze nové, i takové, které se s nadpřirozenými jevy neslučovaly. Každý pronikavě nový poznatek vzbuzoval iluzi, že platí [absolutně](#), každá mezera v poznání byla nahrazována iluzí novou. Ani věda není vůči těmto procesům imunní; i v ní zapouštěly a dodnes zapouštějí své kořeny rozmanité představy a absolutizace v podobě nejrůznějších teorií a hypotéz, které věda ověřuje a poté vylučuje či potvrzuje v úzké součinnosti se společenskou praxí.

Tyto procesy se pokusil rakouský filozof Karl Popper, zakladatel [kritického racionalismu](#), nahradit pojmem „falsifikace“, který však sám nejednoznačně užíval ve smyslu teoretické možnosti ověření či vyvrácení, testovatelnosti či vyvrátitelnosti, ale i samotného procesu testování i vyvrácení, ačkoli sám prokazování [pravdivosti vědou](#) odmítal. Úkolem vědy podle něho není vytvářet teorie a potvrzovat je, ale vyvracet. Později se snažil své zásadní problematické soudy modifikovat a relativizovat. [Filozofové](#) jej většinou odmítali, přírodovědci často s nadšením přijímali, avšak s mnoha jeho názory nesouhlasili. Jeho názory byly překrucovány i absolutizovány, a jeho nešťastný termín nešťastně překládán.

Falsifikace je zmateným pojmem zmateného filozofa

Popper, původně neobratně brojil proti nedokazatelným iluzím ve vědě. Kdyby se po válce nepustil do teoretizování v politice, nevěnoval se teoretickému srovnávání [fašismu](#) a [komunismu](#) v knize „Otevřená společnost“ a neoslavoval buržoasní demokracii jako protipól totalitních režimů, zůstal by nepovšimnut. Jako filozofický teoretik studené války byl však oslavován, jeho dávno zapomenuté názory byly vytaženy na světlo, vzbudily mnohé rozpaky a rozpory, a vynucovaly si korekce. Původní zmatenost byla dovršena.

To nic nemění na původní správné myšlence: Teorie a hypotézy, které jsou formulovány tak, že je nelze vyvrátit jen pro jejich [nezávislost](#) na objektivní realitě, opravdu nemají cenu. Avšak často musejí vznikat jen jako tušení objektivní reality, která může být prokázána až daleko později, až k tomu věda bude mít podmínky.

**Vědecké poznání je jednotou vytváření hypotéz a teorií,
jejich dokazování, vyvrácení i nahrazování novými,
což je vždy doprovázeno dočasnými iluzemi jako subjektivní stránkou pravdy**

Pojem „falsifikace“ vstoupil do [dějin filozofie](#), aniž [filozofii](#) samu výrazně ovlivnil. V tom není nikterak výjimečným. I slepé uličky jsou součástí procesu poznání, pokud se v nich neuvízne.

Fanatismus

Fanatismem byla kdysi označována pozitivně míněná horlivost. Projevuje se v [náboženství](#), [politice](#), [kultuře](#), při obhajobě [národa](#), stejně jako v práci, ve vědě či sportu. Postupně se pozitivní obsah vytratil, ale horlivost v něm zůstala.

Fanatismus je aktivní [dogmatismus](#)

Pro fanatika je charakteristická vysoká aktivita a nízké znalosti, velké zaujetí a nedostatek argumentů, vyhocené [zájmy](#) a nemožnost jejich realizace, velké [cíle](#) a neznalosti prostředků vedoucích k jejich dosažení, pevnost vlastního [návoru](#) a netolerance jiným, silné [emoce](#) a nepoužívání rozumu. To první samo o sobě ke vzniku fanatismu nikdy nepostačuje.

Fanatik nepotřebuje pravdu, ale hesla

Fanatismus je sociálním jevem; roste přímo úměrně se společenskými [rozpory](#) a nepřímo úměrně s pochopením jejich skutečných příčin. Je to nedostatečné myšlení a přemrštěné jednání. Fanatik reaguje na odpor zuřivostí, protože nemá argumenty, nahrazuje rozum emocemi, [nenávisť](#) a zvýšeným úsilím.

Fanatik nahrazuje rozum emocemi a vírou

Ačkoliv bývá fanatismus považován za záležitost pouze psychicky podmíněnou, vyplývající z individuálních odlišností či dokonce poruch jedince, má tento jev především své sociální kořeny. Spočívají v existujících společenských [rozporech](#), jejichž základem jsou vždy rozpory ekonomické. Za každým fanatismem jsou vždy, kdesi vzadu, skryty něčí materiální zájmy.

Člověk se fanatikem nerodí, to z něj musí udělat společnost

Fanatismus je vždy zneužitelný těmi, kteří jej vyvolávají, ovládají a zpravidla zůstávají skryti. Bez ohledu na své cíle se jakýkoliv fanatismus vždy stává společensky nebezpečným. Čím širší okruh lidí zasahuje, tím hůře. Při neúspěšné snaze o sebeprosazení zpravidla sahá k extrémním prostředkům, srůstá [s extremismem](#), a nakonec bývá poražen ohroženou většinou, někdy i velmi krutě.

Fanatik bývá poslední obětí fanatismu

Být horlivým zastáncem čehokoli ještě neznamená být fanatikem. Být komunistou je s fanatismem neslučitelné. Komunistické hnutí nevyžaduje jen věrnost a aktivitu, ale také uvědomělost, tedy hluboké znalosti a jejich tvůrčí používání. Většinu chyb [socialismu](#) nezpůsobili skuteční komunisté, ale fanatici ukrytí v jejich středu či dokonce ve vedení.

Fanatismus je cesta nevedoucí k cíli

Fantazie

Představivost, tj. schopnost člověka rekonstruovat v [myšlenkách](#) skutečnost na základě [smyslového](#) poznání a [zkušenosti](#), je předpokladem pro vznik obrazotvornosti, tj. fantazie. Je to výlučně lidská schopnost [vědomí](#).

Fantazie je představivost nezatěžovaná zkušenostmi

Je to schopnost spojovat ve svém vědomí reálné poznatky nereálným způsobem, a vytvářet tak obrazy něčeho, co ve skutečném světě neexistuje. Spojí-li se reálné poznatky možným, i když ještě neexistujícím způsobem, stává se fantazie i nástrojem velkých objevů.

Fantazie tvoří první stupeň tvůrčího poznání

Fantazie na rozdíl od [abstrakce](#) pracuje nejen s podstatnými, ale i s jevovými stránkami, je tedy širší a bohatší. Je-li ovládána jen [emocemi](#), vede k [iluzím](#), avšak je-li ovládána rozumem, stává se důležitým prvkem poznání. Avšak rozum bez fantazie nové neobjevuje. Fantazie [zprostředkovává](#) nové poznání.

Fantazie je porodní bábou [náboženství](#), ale i [umění](#) a [vědy](#)

Rozvíjení fantazie u dítěte je stejně důležité, jako rozvíjení jeho [řeči](#), [znaností](#) a sociálních vztahů. Umožňuje vznik člověka plnohodnotného, jeho přeměnu z živočicha – konsumenta na živočicha – tvůrce.

Fantazie a rozum musí být v dialektické jednotě

Fašismus je otevřená teroristická diktatura nejreakčnějších, nejšovinističtějších, nejimperialističtějších žvlů finančního kapitálu.
Jiří Dimitrov

Fašismus a neofašismus

Parlamentní systém je velmi účinný nástroj k udržení ekonomické [moci buržoazie](#), avšak někdy selže. Stane se tak vždy, když zesílí revoluční nálady nespokojených [mas](#) a hrozí nebezpečí, že bude demokratickou cestou nastolena systémová změna, ekonomická privilegia buržoazie ohrožující. Pro tento případ si finanční špičky skrytě ve společnosti budují, udržují a tolerují zárodky krajně [pravicových](#) hnutí, které v případě potřeby podpoří, prosadí jejich popularitu a použijí k potlačení systémového odporu. Rozeštvou společnost, nahradí [demokracii](#) fašismem, přičemž jejich ekonomické výsady mocných budou zachovány.

Fašismus je záloha finančního [kapitálu](#) pro případ selhání parlamentního systému

Je to souhrnné označení pro krajně pravice hnutí ochotná nastolit otevřenou diktaturu a potlačit [levicové](#) síly v případě, že by ovládly politický systém a ohrožovaly zájmy vládnoucí buržoazie. V takovém případě dostává fašismus její plnou podporu a chopí se moci.

Fašismus je nástroj buržoazie na špinavou práci

[Nacionalismem](#), demagogií, hledáním umělého nepřítele, divokým [radikalismem](#) a [populismem](#) získává stále více posluchačů a přívrženců. Soustřeďuje se nespokojenou [maloburžoazii](#) i radikální masy. Jeho [ideologie](#) těží ze skutečných ekonomických, sociálních a politických problémů, k nimž hledá náhradní viníky a útočí proti nim. Sjednocuje [národ](#) v boji proti domnělému nepříteli, neodstraňuje, ale zesiluje [vykořisťování](#).

Fašismus je nejhorší formou populismu

Jeho názvy, formy a metody jsou v jednotlivých případech rozdílné, ale jejich podstata je vždy stejná. Bývá podporován zahraničním kapitálem, vytváří si předem podporu v ozbrojených složkách státu i mezi krajně individualistickou částí [intelligence](#). Hledá kořeny v národních tradicích, o které by se mohl opřít, stejně tak jako mezinárodní spojení, které vždy nachází.

Jakmile ovládne silou státní aparát, bez milosti potlačí revoluční, a poté i všechny demokratické síly. Likviduje jakýkoli odpor nejprve uvnitř společnosti a nakonec i uvnitř vlastního hnutí. Nastoluje otevřenou diktaturu opřenou o [fanatiky](#).

Základním rysem fašismu je otevřený antikomunismus

Fašismus může zabránit sociální [revoluci](#), avšak zemi při tom rozvrátí. Stává se překážkou ekonomického rozvoje a musí zmizet. Znemožní se, avšak po čase v nové formě, s jinými tvářemi a pod jiným názvem znovu ožívá, připraven plnit svou úlohu.

Poté co fašismus splní svůj úkol, bývá stejnými vládnoucími silami odstraněn, odsouzen, a nahrazen běžnou formou [liberální demokracie](#).

Je to politická síla na jedno použití.

Čemu lidé ze zvyku říkají osud, jsou většinou jejich vlastní hloupé kousky.
Artur Schopenhauer

Fatalismus

Člověk se často ocitá v situaci, kdy je bezmocný, neví si rady, nemůže nic dělat proti tomu, co mu hrozí, nebo se mu to alespoň jako nemnožné zdá. Pokud se v takové situaci ocitá příliš často, vzniká v jeho světovém názoru přesvědčení, že jeho vůle a činnost nemají smysl; rodí se jeho fatalismus. A za něj pak skrývá i své chyby.

Kořenem fatalismu je bezradnost

Je to víra ve vyšší moc, která předem určuje co se má stát a jak se to stane, a tudíž předem určuje místo a úlohu každého jedince ve světě i společnosti, což nelze žádnou činností změnit.

Fatalismus je víra v osud

Tento prvek světového názoru nabyt v historii mnoha filozofických či náboženských podob, byl mnohokrát umělecky zpracováván, a ještě častěji byl vědomě a záměrně šířen jako nástroj k dosažení poslušnosti a odevzdanosti.

Fatalismus zbavuje člověka vůle a uvádí jej do pasivity a podrobuje větší síle

Teoreticky je fatalismus mechanickým, metafyzickým determinismem, je v různých variantách obsažen ve všech náboženstvích, a jeho prvky jsou prakticky v každém idealismu. Vždy jednostranně redukuje kauzalitu, absolutizuje nutnost a potlačuje nahodilost, a nade vše staví předurčenost. Víra v nezměnitelnost budoucnosti člověkem vychází z idealistické představy, že to „vše někdo či něco řídí“.

Fatalismus je absolutizací nutnosti

Avšak ani materialismus není vůči němu imunní. Každý mechanický, nedialektický materialismus má v sobě stopy fatalismu. Uznává především neměnné působení zákonitosti a nutnosti, nechápe zpětné působení účinku na příčinu a potlačuje úlohu subjektu ve vývoji společnosti.

Dialektický materialismus se snaží pochopit celou složitost světa a vývoje, v němž nutnost je vždy provázena nahodilostí, přičemž existuje vždy řada možností, které se mohou změnit ve skutečnost. Neredukuje kauzální řetězce na jednostranný či jednosměrný proces, neabsolutizuje vnější rozpornost, ale vidí ji v dialektické jednotě s rozporností vnitřní. Nevidí člověka jako pasivní element vývoje, ale jako jeho aktivní součást. Slovy Karla Marxe: „*Lidé jsou autory i herci svého dramatu*“.

Dialektický materialismus uznává nutnost, avšak neizoluje ji od nahodilosti, vysvětluje aktivní roli subjektu v dějinách, ale neizoluje ji od nutnosti.

Ale i v různých interpretacích dialektického či historického materialismu se občas objevovaly, zejména v propagandě, ale i v praxi, prvky fatalismu. Víra v automatické, působení zákonů společenského vývoje, vedoucích k nutnému zániku kapitalismu, se ve svých příčinách i důsledcích od fatalismu neodlišovala.

Míra svobody každé společnosti se pozná podle míry svobody krásného pohlaví
(ty ošklivé nevyjímaje).
Karel Marx

Feminismus

Jedním z projevů [emancipace](#) je i odpor proti [patriarchálnímu](#) uspořádání společnosti, vzniklému již v prvním [třídním](#) systému, a zakonzervovanému ve společnosti všemi významnými [náboženstvími](#). Byl posvěcován přirozený stav, v němž žena po věky buď byla v jiném stavu anebo kojila. Nadvláda muže nad ženou, která byla kdysi prvním potlačeným, přetrvávala po staletí v právních předpisech, [morálce](#), tradicích i předsudcích, a její pozůstatky nacházíme dodnes i v nejvyspělejších společnostech.

Feminismus je emancipačním hnutím žen

Je to komplex [filozofických názorů](#), sociálních teorií, politických hnutí a ideologií, jejichž cílem je potírání jevů, které provázejí staletí trvajícím útlakem žen, boj proti podřadnému postavení ženy ve společnosti a za její osvobození.

Feminismus vznikl jako oprávněný odpor žen proti patriarchální společnosti

Každý boj za změnu společenských vztahů, má-li být úspěšný, musí obsahovat tři vzájemně spjaté složky: ekonomickou, politickou a ideovou. Žádná z nich sama o sobě nevede k [cíli](#), každá je nezbytná. Ale protože [podstata](#) každé nadvlády je ekonomická, může být skutečné rovnoprávnosti mužů a žen dosaženo pouze cestou [rovnosti](#) ekonomické.

Teprve odstranění ekonomické závislosti ženy na muži vede k jejímu osvobození

Tak jako každý boj, nacházela i emancipační snaha žen částečnou podporu ve zbytku společnosti, a narážela i na odpor ve vlastních řadách. Výsledků dosahovala vždy jen za podpory ostatních emancipačních hnutí a vždy jen obtížně. I v zemích, které jsou vydávány za vzor demokracie, bylo např. [volební právo](#) přiznáno ženám až po Sovětském Rusku; v Anglii o rok později, v USA o tři, ve Francii až v r. 1945 a ve Švýcarsku v r. 1971, v některých kantonech až v r. 1990, v Portugalsku až v r. 1976 a Lichtenštejnsku ještě později. I z toho je vidět, jak obtížný proces to je i u věcí, které lze zařídit zákonem ze dne na den, natož tam, kde nerovnost přetrvává v ekonomice a tradicích.

Stejně jako každé hnutí, má i feminismus své [fanaticky](#). Jeho [nejradikálnější](#) směry sahají až k popírání jakýchkoliv rozdílů v dispozicích pohlaví nebo propagují vyloženě nepřátelský přístup k mužům. Neuznávají rozdíly pohlaví a ocitají se mimo realitu. Feministický [šovinismus](#) je stejnou krajností jako patriarchální šovinismus mužů, a skutečnému boji za rovnoprávnost žen pouze škodí a zesměšňuje jej. Vše co vymaňuje ženu z její pouhé reprodukční funkce, je pokrokové; vše co ji v této funkci omezuje nebo ji v ní chce zakonzervovat, je protispolečenské a reakční.

**Feminismu je oprávněným bojem na rovnost mužů a žen.
Jakmile se stává bojem za jejich stejnost, stává se hloupostí.**

... člověk se stává nezúčastněným divákem světa, stává se filosofem...

Edmund Husserl

Fenomenologie

Fenomenologie, jako [nauka](#) o jevech, vznikla v polovině 18. století jako [materialistická filozofická](#) metoda Švýcara Lamberta, zabývající se [jevem](#) a odstraňováním [zdání](#) i [omylů](#) vznikajících při jeho pozorování, a umožňující tak pronikat od jevu k podstatě, k [pravdě](#), což je smyslem [vědy](#).

Záhy se však fenomenologie zmocnil [idealismus](#), postupující obráceně. Od zkoumání jevu přechází ke zkoumání naší [zkušenosti](#) s ním, tedy nikoli směrem k realitě, ale směrem jejímu pozorovateli. A výsledkem pak je logicky nikoli zkoumání objektivní skutečnosti, ale [subjektu](#), jeho prožitků, tedy poznatků spojených s prožitky a [emocemi](#). Čím více [filozofů](#), počínaje Kantem, Hegelem a Husserlem tak činilo, tím více se z původní vědecké metody stávala psychologizující duchařina.

Fenomenologie se stala subjektivně idealistickým názorem, odmítajícím prvotnost objektivní reality a hledajícím vysvětlení světa v subjektu

Je to směsice nejrůznějších, často protichůdných směrů a vyvracejících se [názorů](#), jimž je společná snaha omezit vědu, zejména společenskou, na popisování a vyhnout se analýze.

Ve fenomenologii jsou obsaženy v různých formách i v rozdílné míře subjektivismus, iracionalita, psychologismus a intuitismus; je to literatura, ne věda; jen její zdání.

Čím více individualizuje, relativizuje, individualizuje a fragmentuje poznávání společenských jevů, tím větší podpory se jí dostává v tzv. euroatlantické civilizaci, a tím více ovlivňuje její [společenské vědy](#). Na ní pak navazují [existencialismus](#), [novopozitivismus](#) a novotomismus a jiné filozofie

Fenomenologie se stala novou formou smířování vědy a [víry](#)

Fenomenologie psychologizuje objektivní [svět](#). Spokojuje se s jeho popisem a brání jeho analýze a vysvětlování. Čím více nových směrů vytváří, a čím více proti sobě bojují, tím větší zmatek působí ve společenských vědách a tím lépe plní svou funkci.

Fenomenologie brání poznání, dělá z člověka „nezúčastněného diváka“

A pokud sem tam někdy některý z jejích zastánců dosáhne pravdivého, dílčího poznání, pak je to ne proto, že je fenomenologem, ale přestože jím je. Což ostatně platí o každém idealismu. Nakonec to pak neumožňuje pochopit to, co člověk poznal.

Fenomenologie trpí představami o „čisté podstatě a čistém vědomí“

Jenže „čisté“ podstaty neexistují; jsou vždy skryty v jevech a „umazány“ od všeho [nahodilého](#), vnějšího, vedlejšího, nepodstatného a jednotlivého, stejně tak jako poznávající subjekt je vždy „zašpiněn“ svými [možnostmi](#) a [zájmy](#); tak jako fenomenologie.

Fetišismus

S úsvitem prvotní pospolitosti lidí, s rozvojem jejich společenské práce, organizovanosti a vědomí, se počaly rozvíjet i náboženské [iluze](#), jejichž součástí se stala představa o tom, že některé věci mají nadpřirozené vlastnosti. Takové předměty patřily k prvním božstvům v animismu a totemismu, byly chráněny a uctívány. Tyto prvky si mnohá [náboženství](#) ponechala dodnes v podobě mumifikace a uctívání ostatků a obrazů předků i svatých, či svěcení předmětů. Přetrvává v podobě amuletů a talismanů dodnes.

Fetišismus je společenský vztah člověka k věcem, jimž připisuje sociální, a tudíž nadpřirozené vlastnosti

Fetišismus, jakkoli se jeví jako [vztah](#) člověka k předmětům, je vždy společenským vztahem mezi lidmi, při němž věci jen tento vztah [zprostředkovávají](#). Věci mohou zprostředkovávat vztah lidí, ale nemohou jej nahradit. Fetiš není nástrojem ani zbraní, je jen křehkou berličkou kulhající duše. Je produktem tupé [závislosti](#) člověka na věcech, a tuto závislosti prohlubuje. Věci, které člověk účelně nevyužívá, jej nerozvíjejí, ale brzdí. Fetišismus připisuje objektu vlastnosti subjektu.

Fetišismus není člověku vrozený, protože je to falešná víra, a s žádnou vírou, s výjimkou víry ve svou společnost, se člověk nerodí

Po náboženské formě nabýval fetišismus mnoha dalších forem. Se vznikem [peněz](#) vznikl peněžní fetišismus, uctívající peníze jako vrchol lidského snažení a přetrvává dodnes. Vidí v penězích čarovnou hůlku, otevírající každé dveře a každé srdce, a vše podřizuje jim.

Rozvíjel se i fetišismus deformační, mrzačící lidské tělo za účelem získání nadpřirozených vlastností či většího respektu ve společnosti. Dnes má podobu tetování, piercingu, holých či barevných hlav. Dodává sebedůvěru těm, kteří ji nemají, a zvyšuje vážnost svého nositele jen mezi sobě rovnými.

Vznikal fetišismus sexuální, v němž věci nahrazují přirozený lidský vztah těm, kteří jej nedokážou nebo nechtějí jinak navázat. A jako každý jiný fetišismus je více zdrojem obživy pro ty, kteří na něm vydělávají, než pro ty, kteří jsou jeho objektem.

S rozvojem [kapitalistické](#) zbožní výroby vznikal fetišismus zbožní, kdy se výrobky staly základním vztahem mezi výrobci, jejichž vztahy se [zvěcnily](#). Charakterizoval jej Karel Marx a jinými slovy i György Lukacs slovy: „*Kapitalismus, to je zbožštění věcí*“. Jeho soudobou podobou je fetišismus konzumní, v němž spotřeba dává člověku pocit jistoty v nejisté společnosti, pocit váženosti u těch, kteří si jej neváží, a pocit rovnosti v nerovné společnosti. Značka oblečení či auta je pak více než jejich užitná hodnota, více než člověk sám; dokonce už i u dětí. Theodor W. Adorno k tomu říká: „*animismus oduševnil věci, industrialismus zvěcňuje duše*“.

Každý fetišismus je deformací společenských vztahů, je [odcizením](#) člověka

Všude tam, kde byl nějaký osobní poměr zatlačen poměrem peněžním, nějaká naturální dávka dávkou peněžní, tam nastupoval měšťanský poměr na místo feudálního. Daleko dříve, než byly rytířské hrady prolomeny novými děly, byly podminovány penězi.
Bedřich Engels

Feudalismus

Feudalismus jako ekonomicko-společenská formace vznikl z rozpadu [otrokářství](#), na méně rozvinutých územích přímo z rozpadající se prvotní pospolitosti. Spočíval v tom, že panovník, prohlašující se za výhradního [vlastníka](#) půdy, propůjčoval tuto půdu, ale i úřady, svým věrným formou léna, tj. za příslib [politické věrnosti](#), finanční a vojenské pomoci. Zpočátku jen dokonce života, později si takto vytvořená [šlechta](#) vymohla dědičnost majetku. Tito vazalové pak získanou půdu dále propůjčovali propuštěným otrokům formou kolonátu, nebo svým porobeným poddaným formou dědičného pronájmu. Ti pak z výtěžku své práce odevzdávali podstatnou část [nadproduktu](#) svému pánovi, nejprve formou naturálních, později i peněžních dávek, a také formou [nadpráce](#) - roboty. Mechanismus byl v různých dobách a na různých územích odlišný, vyvíjel se, avšak podstata tohoto [vykořisťování](#) zůstávala stejná.

Feudalismus byl systémem osobní a ekonomické závislosti, prostupující celou společnost

Základem feudalismu je monopolní vlastnictví půdy nově vzniklou [třídou](#) feudálů, šlechtou. Půda byla základním výrobním prostředkem a bezprostřední výrobci na ni mohli pracovat pouze výměnou za odvádění feudální renty.

Feudální [renta](#) byla základním ekonomickým vztahem bez ohledu na svou podobu. Vytvořila novou, dědičně vládnoucí třídu, šlechtu a její poddané.

Proti předchozím ekonomickým systémům přinesl feudalismus obrovskou výhodu v tom, že uvolnil aktivitu jednotlivých bezprostředních výrobců, kteří měli individuální zájem na výsledcích své práce, neboť část vytvořeného nadproduktu si mohli ponechat, směňovat a použít pro svůj vlastní [rozvoj](#). Velikost této části byla proměnlivá, byla předmětem mnoha [bojů](#), avšak vývoj společnosti se urychlil.

Už v lůně vrcholného feudalismu se však rodily nové výrobní [prostředky](#) a s nimi i zárodky nového [výrobního způsobu](#), [kapitalismu](#). Feudalismus, charakteristický svou lokální omezeností podle jednotlivých panství, jejich cla a mýta, ale i [nevolnictví](#), bránil bezzemkům přechod do měst, to vše rozvoji nového výrobního způsobu překáželo. Vedle toho se s rostoucím odporem potlačovaných tříd stále více prodražovalo jejich udržování v poslušnosti, a obojí nakonec vedlo k [revolucím](#), v nichž rodící se [buržoazie](#) spolu s vykořisťovanými tento systém svrhla.

Feudální sociálně ekonomická formace vznikla z ekonomických důvodů, a ze stejných důvodů zanikla

Po listopadu 1989 se někteří horliví přepisovači dějin snaží zpochybnit či relativizovat [marxistické](#) pojetí feudalismu. Neuvědomují si, že tento pojem používalo anglické právo již před narozením Marxe, který feudalismus pouze ekonomicky a historicky objasnil.

Filozofie

Filozofie je velmi zprofanované slovo. Na vysoký školách můžete vystudovat stovky studijních oborů, ve kterých získáte po završení studia rigorózním řízením titul PhDr., tedy tzv. malý doktorát z filozofie, uváděný před jménem. Sama filozofie je ale jen jedním z těch mnoha oborů. Ukončíte-li doktorandské studium disertací v jakémkoli oboru, pak s výjimkou teologie získáte velký doktorát, za své jméno si připsáte titul PhD, a stanete se také doktorem filozofie, třebaže jste odborníkem na statková hnojiva nebo svářecí technologie.

Kdejaká firma se ohání svou „vlastní filozofií“ marketingovou, prodejní, reklamní či pojišťovací. Mnohá esoterická či okultní pavěda označuje sama sebe za filozofii, stejně tak jako různé náboženské teorie, umělecké směry či podivné způsoby života. I spousta literátů je považována za filozofy. Mnoho skutečných filozofů vyjadřovalo své názory obrazně, v metaforách, v nichž se před vládnoucí mocí opřenou o náboženství opatrně ukryvala pravda. Pod pojmem filozofie se často skrývá pouhé [filozofování](#), a tak racionálně uvažující lidé nad ní občas ohrnují nos. Je pro ně příliš [abstraktní](#).

Filozofie, matematika a logika organizují lidské myšlení, nahrazují chaos řádem

Místo filozofie se dnes vyučují [dějiny filozofie](#), které jsou podobně jako dějiny ostatních věd především snůškou dávno překonaných [omylů](#), v nichž jsou rozptýlena zrna [pravdy](#) stejně tak řídce, jako zlato v naplaveném balastu. Rýžování zlata i pravdy je nesmírně obtížné, a tak učitelé filozofie zpravidla nerýžují. Předkládají tento balast z nejrůznějších zdrojů svým žákům jako rovnocenný, moudré velikány minulosti raději neopravují, a své vlastní názory na ně buď vyjadřují jen váhavě, nebo je dokonce vůbec nemají.

Největší křesťanský myslitel Tomáš Akvinský již ve 13. století pochopil, že „*studium filozofie tu není od toho, abychom věděli, co se lidé domnívali, ale abychom znali, jak je to s pravdou věcí*“. Od té doby se sice ledacos změnilo; z filozofie jako původní vševědy se postupně oddělovalo vše, co šlo změřit, spočítat či jinak dokázat, ale ve filozofii stále něco zůstává. Jsou to vztahy, které jsou příliš obecné na to, aby se jimi mohly zabývat jednotlivé, úzce specializované disciplíny, tj. nejobecnější principy, podle nichž funguje [svět](#), člověk, [společnost](#) i jejich poznání.

Filozofie hledá nejobecnější [zákonitosti](#) vývoje přírody, společnosti a myšlení

Pokud je nachází, je vědou, ale pokud si je vymýšlí, je pavědou. Potíž je v tom, že jakmile je najde, narazí to vždy na [zájmy](#) mnohých lidí, a ti to popírají i potírají. Druhá potíž spočívá v tom, že jakmile člověk něco vymyslí, a vyhovuje to zájmům jiných, pak se to uchytlí v jejich [vědomí](#) a žije to dál svým vlastním životem. A tak vzniklo filozofií mnoho; různě se vyvíjely, měnily, prolínaly a bojovaly mezi sebou. Pokud sloužily zájmům mocných, byly podporovány, ale pokud ne, byly nemilosrdně potírány, zakazovány i hanobeny.

Filozofie buď bojuje s mocí, nebo jí slouží

Člověk najde ve světě vždycky snadněji filozofování než dobrou radu.
Henryk Sienkiewicz

Filozofování

Mnoho lidí požívajících ve své době či ve svém okolí vážnosti, považovaných za [filozofy](#) či se za ně vydávajících, pověst [filozofie](#) kazí. Plodí krásně, ale spíše tajuplně vypadající moudra, a někteří se tím i proslavili. Mnozí se tím i dodnes živí. Zpravidla [eklekticky](#) míchají nesourodé věty či filozofie ve snaze vyhnout se jednoduché pravdě, zaštiťují se slávou jiných, s nimiž i často polemizují, ale svůj vlastní postoj skrývají, nebo jej dokonce nemají. Jsou mezi nimi i učitelé filozofie, dokonce i ti nejznámější.

**Filozofování je samoučelné, mnohomluvné přemítání,
neschopné vytvořit použitelný závěr**

Filozofování je [postoj](#) či póza člověka, který se ztratil sám v rozlehlém [světě](#), je to jeho záchranný pás, unášený větrem a vlnami nikam. Je to jeho obrana proti světu, který se kterým si nerozumí. Nic nového neodhaluje, ale budí dojem, že stojí nade vším. Relativizuje poznané a nepřiznávajíc svůj postoj ke světu je schopen kdykoli otočit.

Světový názor takových lidí je nesourodý. Jsou to zpravidla individualisté. Nezáleží na jejich vzdělání; čím vyšší je, tím jsou zmatenější.

Mezi filozofií a filozofováním je stejný rozdíl jako mezi moudrostí a mudrováním

Říká se tomu libomudrctví, které je žonglováním s myšlenkami, nebo také rozumování, které má k rozumu ještě daleko. Je to plané, vyhýbavé utíkání před světem. Nic nového nepřináší, pitvá se v detailech, v jevech a [podstata](#) mu uniká, věnuje se zdánlivým souvislostem a ty hlavní přehlíží.

**Pythagoras považoval filozofy za lovce pravdy.
Ti, kteří jen filozofují, ji ale nehledají, spíš skrývají; hlavně sami před sebou.**

Filozofování je kavárenské posuzování světa. Je to postoj člověka, který si své místo v tom světě nenašel, a často jej ani nehledá. Stojí stranou a povzneseně kritizuje. Je to hlasité snění, romantický utopismus a cenění bezzubých dásní.

Člověk filozofující rád filozofuje, ale neuznává, nebo dokonce nezná žádnou filozofii. Může být chvíli zajímavý; asi tak jako lékař, který nemá rád medicínu, ale rád operuje, nebo pilot který neuznává dogmata letových předpisů a firemních manuálů svého stroje, ale rád létá. Dlouho se s ním však vydržet nedá.

**Při práci a po ní člověk čas na filozofování nemá.
Bez sepejetí s ní je však jeho filozofování plané.**

Od filosofického myšlení nelze štítlivě odvrhnout krev, pot a slzy utrpení lidových mas,
které byly a jsou v poslední instanci hlavními strůjci a mnohdy i obětí dějin.

Miloslav Ransdorf

Každý filozof byl představitelem jedné z politických stran,
bojujících v jeho době za ovládnutí společnosti.
Nikolaj Gavrilovič Černyševskij

Filozofové

Ne každý kdo léčí, je lékařem. Stejně tak ne každý, kdo pracuje s [uměním](#), je umělcem. A ne každý, kdo pracuje ve [vědě](#), či ji neustále studuje, je vědcem. I když si každý takový o sobě myslí, že ano. K tomu, aby člověka za vědce či umělce považovala odborná [veřejnost](#), je zapotřebí daleko více než patřičné studium a práce v oboru. Aby se opravu někdo stal vědcem či umělcem, musí do svého oboru vložit něco více, něco nového, něco ze sebe samého, čím tento obor obohatí, rozvine či prohloubí, a je to dříve či později uznáno těmi, kdo tomu rozumí.

Nestačí studovat či pracovat, že třeba obohatit život

Za filozofa bývá považován, či se za něj dokonce vydává každý, kdo [filozofii](#) vystudoval, vyučuje ji, mluví o ní a kritizuje, publikuje, ale nic nového skutečně nepřináší. Je neplodný, netvůrčí, což v umění bývá označováno slovy mazal, šmíra, rutina, macha apod. Někdy dokonce škodí, snižuje úroveň již vytvořeného. Degraduje svůj obor, pouze v něm kšeftuje, což bývá nazýváno ve vědě šarlatánstvím a v [umění kýčem](#). I filozofie má své mazaly, rutinéry, šarlatány, kýčáře a kšeftáře, jen se pro ně nevžil dostatečně výstižný termín. Rozeznat to, je ještě těžší než ve vědě a umění. Existují pro to nejméně dva důvody.

Filozof, stejně jako vědec či umělec, žije v konkrétní době, která dosahuje omezeného stupně poznání a rozvoje materiálních podmínek. To obojí zužuje jeho možnosti poznávat a tvořit. I velcí filozofové se stejně jako významní vědci ve své době museli v mnohém mýlit, nemohli příliš překročit rámec své doby, a tak je jejich dílo často plné myšlenek dávno překonaných. Velikost filozofa lze rozpoznat jedině tím, že u něj nacházíme zrnka pravdy svou dobu přesahující, myšlenky schopné života a rozvoje i po desítkách či stovkách let. A při tom musíme promíjet ony nutné dobové [omyly](#), stejně tak jako u velikánů vědy.

Filozofové, podobně jako vědci i umělci, žili v konkrétních společenských podmínkách, v nichž se museli prosadit, uživit se. Byli nuceni sloužit vládcům společnosti, přizpůsobovat se jejich zájmům a politice, podrobit se; jinak byli ze společnosti vyřazováni, často i fyzicky. Uvězněných či popravených filozofů je v historii více než vědců a umělců. Každý, kdo překročil rámec své doby, ohrožoval politickou či náboženskou [moc](#). A tak filozofové často své [názory](#) skrývali v množství slov, zamlžovali, vyjadřovali se neurčitě a v jinotajích, zaštiťovali se bohy a hrbili. To vše je třeba dešifrovat, abychom je správně pochopili.

Mnozí tzv. filozofové v minulosti i dnes pouze slouží, nebo dokonce jen posluhují. Jsou poplatní vládnoucí moci natolik, že filozofii už jen degradují.

**Filozofové, oslavovaní vládnoucí mocí ještě za svého života, nemusí být velcí.
Stačí, že dobře slouží!**

Formalismus

Mnoho jevů se nazývá formalismem. V literatuře, [právu](#), logice, matematice, [filozofii](#) i [politice](#) to vždy znamená něco jiného. Jedno však bývá společné. Nechápe [dialektickou jednotu formy a obsahu](#), jejich vzájemné ovlivňování, přičemž obsah je pro člověka i jeho cíle prioritní a formu určuje, nikoli naopak.

Formalismus je přeceňování formy na úkor obsahu

Vyplývá z nepochopení [cílů](#), [podstaty](#) věcí či jevů, v praktické činnosti vždy doprovází [byrokracii](#), zakrývá pasivitu či hloupost, je samoučelný a vede k odtržení od skutečného života.

Formalismus absolutizuje vnější stránky věcí a procesů

Nepřizpůsobuje systém zkoumání systému zkoumaného [objektu](#). Setrvává na systémech předepsaných či vžitých, nezkoumá nové jevy nově. Hledá řešení nových problémů v minulé praxi, je vždy [konzervativní](#). Znemožňuje adekvátně reagovat na jakoukoli směnu skutečnosti. Činí člověka zbytečným a dokonce škodlivým. Jeho činnost je samoučelná, nevede k potřebným změnám, ale dává mu pocit jistoty a sebeuspokojení. Pravdu nehledá ve věcech samých, ale v papírech.

Formalismus je praxí nejistého člověka, hledajícího jistotu ve vnější autoritě

Formalismus, to je neumění žít v současnosti i obava z budoucnosti. Je to nahrazování své chybějící přirozené [authority](#) autoritou vnější. Je to nahrazování své [aktivity](#) aktivitou nadřazených, svých znalostí znalostmi jiných.

Obranou proti formalismu není podceňování formy, což je ve svých důsledcích stejně škodlivé. Jedinou obranou proti formalismu je přemýšlení a odvaha.

Bíbec může formu přeceňovat, stejně tak jako zanedbávat

V období [reálného socialismu](#) ochromil formalismus akceschopnost komunistické strany a učinil z ní neživý, byrokratický aparát. Všechno sice fungovalo správně, ale nepřinášelo to výsledky. Přeneslo se to do podnikohospodářské sféry i státní správy. Projevovalo se to v jednáních orgánů i jednotlivců.

Samosprávnost byla nahrazena samospádem

To není [pravicová](#) kritika socialismu, to je trpké poznání komunisty, který se [socialismem](#) spojil svůj život a spojuje jej i nadále. Formalismus škodí při každé činnosti člověka. Politika mění v úředníka, úředníka v sabotéra, z učitele dělá znemravňovatele a z lékaře vraha.

Formalismus se vždy mění v bezobsažnost a pád

Fundamentalismus

Každý [myšlenkový](#) směr a s ním spojený [politický](#) či [náboženský](#) proud mají vedle svých sociálních kořenů také kořeny gnoseologické, uchovávané zpravidla ve starých spisech, k nimž se hlásí, na něž se odvolávají, a které tak či onak považují za nedotknutelné. Avšak spisy stárnou a život se neustále vyvíjí, někdy k horšímu, jindy k lepšímu. Nakonec nutně dochází k rozporu mezi starou [teorií a novou praxí](#).

Teoretické zdroje čehokoli jsou vždy pouhými kořeny, z nichž vyrůstá skutečný život

Základem lidské praxe je vždy proměna materiálních podmínek života a z ní vyrůstající změna společenských vztahů, přičemž obojí dohromady mění společenské zájmy. Narůstající [rozpor](#) mezi teorií a praxí vede na jedné straně k [revizi](#) teorie, ať správné či chybné, a na druhé straně k její obraně, která rovněž může být odůvodněná i chybná. A jak už to lidé dělají, obě strany to i přehánějí.

Fundamentalismus je snahou o návrat ke staré teorii, a tím i ke staré praxi

Fundamentalismus nerozlišuje [absolutní a relativní](#) stránku starých [pravd](#), platné a překonané; on trvá na všem, o co lze opřít momentální zájem jeho nositelů.

Pod rouškou obhajoby obecnějších zájmů bojuje fundamentalismus za zájmy zvláštní

Je spojen s teoretickým [dogmatismem](#); lpí i na [omylech](#) a zjevných nepravdách, ignoruje život i vědecké poznání. Je vždy nehistorický, strnulý, mechanický, odtržený od skutečného života. Je nesmiřitelný k ostatním [názorům](#), nedůtklivý a nervózní. V krizových situacích mívá tendence k užití krajních prostředků, štěpí své hnutí a nakonec mu vlastně škodí. Ačkoli může mít i v něčem pravdu, je ve svých důsledcích vždy reakční.

Fundamentalismus je pokusem zvrátit vývoj

To vše platí o fundamentalismu [náboženském](#), [politickém](#) i jakémkoli jiném. Nelze jej však zaměňovat se snahami o nápravu chyb a omylů; není to nadávka, kterou lze užívat vůči každému.

Návrat k pravdě není fundamentalismem

Každé hnutí, politické i náboženské, vyprodukuje časem zcela nutně své fundamentalisty. Čím rychleji se mění svět, tím rychleji fundamentalismus vniká. Čím více toto hnutí naráží na obtíže, tím silnější bývají fundamentalistické tendence v něm. A pouze v boji se svým fundamentalismem může jakékoli hnutí postupovat vpřed.

Také [marxismus](#) má své fundamentalisty. Nejsou to ti, kteří trvají na Marxově [materialismu](#), [dialektice](#) a [humanismu](#). Bývají to zpravidla ti, kteří přebírají jen jeho nepochybně oprávněný [radikalismus](#). Ohánějí se jednotlivými řádky Spisů, aniž pochopili celý jejich celkový obsah. Ale spisy stárnou a svět se mění.

Genialita je věc složitá, nikdo neví, kde začíná, a kdy je jí dost.
Ani nevíte, jak je spletité, rozeznati genialitu a pitomost.
Neznámý písničkář

Genialita

Genialita bývá běžně, ale nesprávně chápána jako nejvyšší stupeň inteligence, a zjednodušována na pouhé vrozené biologické předpoklady. O něco přesnější je výklad vycházející ze stupnice vloha, nadání, [talent](#) a genialita, a respektující fakt že žádného z vyšších stupňů nelze dosáhnout bez usilovného zdokonalování. Oba výklady se však omezují pouze na zkoumání individua, absolutizují tvůrčí síly jedince, a opomíjejí společenské podmínky, v nichž jedině může genialita vzniknout.

Genialita není vlastnost individua, ale jeho společenský vztah

Geniem se člověk nestává zrozením, ale svým stykem se [společností](#). Mnoho lidí se rodí s vynikajícími předpoklady, které však společnost neobjeví, nerozvine a nevyužije. Nestačí vysoký stupeň [inteligence](#), ten má mnoho lidí umírajících v zapomnutí. Musí být doprovázen soustředěním se na určitou oblast a zcela odlišným přístupem k ní, než je ve své době běžný. Ani to ale nestačí, vedle schopností je nutná i usilovná píle a cílevědomost. Objevy vzniklé nahodile nebývají za genialitu považovány.

Genius včas a správně pochopil potřeby i možnosti své doby, a reagoval na ně rychleji a lépe než ostatní

Tento neurčitý pojem vzniklý až v období [romantismu](#) zidealizováním tvůrčích schopností člověka. Za genia bývá považován ten, kdo učiní velkou věc v okamžiku velké společenské potřeby, přičemž v ostatních oblastech může být i značně podprůměrný. Jednostrannost zaměření pak často vede k tomu, že v ostatních oblastech běžného života bývá takový člověk považován za podivína.

Společnost si svého genia vytvoří tehdy, když jej potřebuje. Genius nevytváří dějiny, pouze je ilustruje; bere na sebe společenskou úlohu, kterou by musel sehrát jiný - později, jinde a jinak, hůře či lépe.

Někdy se stává, že genialitu jedince objeví až příští generace. To je vždy tím, že předběhl svou dobu, pochopil možnosti a potřeby společnosti, avšak nepochopila je společnost. Stává se to tehdy, jestliže společnost stagnuje, její rozvoj je brzděn panujícími společenskými vztahy a vládnoucí [zájmy](#) se výrazně odchylují od zájmů celospolečenských. Genius někdy umírá nepochopen, občas i v opovržení.

Genius vstupuje svým dílem do společenských vztahů i po své smrti

Genialita bývá často nesmyslně podmiňována vysokou inteligencí, zpravidla nad 140 IQ. Tu dosahují přibližně 2 lidé z tisíce. Skutečných géniů je však daleko méně. Genialitu nelze změřit jakkoli sestavenými stupnicemi čehokoli. Tu uzná nebo neuzná společnost, i když to někdy dlouho trvá.

Buržoazie učinila výrobu a spotřebu všech zemí kosmopolitickou. Místo staré místní a národní soběstačnosti a uzavřenosti nastupuje všestranný styk a všestranná závislost národů na sobě navzájem. A to jak v materiální, tak v duševní produkci.
Karel Marx a Bedřich Engels (1848)

Globalizace

Ačkoli se tento pojem rozšířil až koncem minulého století, procesy které označuje, už probíhají dávno. Poprvé popsal jejich podstatu i důsledky Komunistický manifest, i když přitom použil termín „kosmopolitismus“. Pozdější název „globalizace“ je jen kamufláž pro dávný Marxův objev. Jeho základem je Marxem objevená tendence rozšiřování výrobních vztahů, která je důsledkem rozšiřování výrobních sil. Oba procesy započaly již v prvotní pospolitosti, kdy člověk, aby přežil, musel své výrobní síly neustále rozšiřovat, a to mu umožnilo i vynutilo si i rozšiřování vztahů ve výrobě vznikajících. Prvním důsledkem toho byl vznik směnného obchodu.

Globalizace je soudobým stádiem zákonitého rozšiřování výrobních vztahů

Výrobní síly a vztahy, původně omezené hranicemi jednoho rodu a později kmene se rozšiřovaly dále. Za feudalismu narazily na hranice panství, které jen těžko překonávaly, a proto si vynutily jejich zrušení, za kapitalismu narážely na celní hranice národního státu, a proto je započaly bořit. Nehledě na všechny hranice a jiné překážky se výrobní síly a výrobní vztahy staly s rozvojem velkovýroby celosvětovými.

Výrobní síly a vztahy nemají hranice.

Jednou, neznemožní-li to člověk svým sebezničením, přesáhnou i hranice Země

Důsledkem i podmínkou rozšiřování výrobních sil a vztahů, projevujících se dnes jako globalizace výroby a spotřeby, je i globalizace duševní produkce, tedy poznatků, informací a kulturních výtvorů. Třída ovládající produkci a distribuci materiální má v rukou i prostředky k ovládnutí produkce a distribuce duchovní.

Základním podmínkou globalizace produkce je globalizace vlastnických vztahů

Ruku v ruce s tím jde i globalizace vykořisťování, zisků, technologických postupů, norem a právních předpisů. To vše, bez ohledu na staré i nově vznikající překážky, pak společně vede s určitým zpožděním ke globalizaci společenského vědomí a způsobu života. Protože podmínkou ovládnutí ekonomiky je vždy i současné ovládnutí politiky, globalizuje se i politický život. Ačkoli to neustále naráží na odpor malých, národních vlastníků a jejich zájmy, jsou nuceni postupně se podrobovat nejenom v ekonomice, ale i v politice větší síle. Ekonomicky slabší jsou poráženi i politicky. Globalizace je zákonitou tendencí vývoje lidstva. Marxismus se nestaví proti ní; staví se proti tomu, aby probíhala na úkor většiny a ve prospěch menšiny.

**Globalizace se jeví jako celosvětové sjednocování spotřeby,
její podstatou je však celosvětové sjednocování moci.**

Národní státy jsou v nevýhodě, protože proti globálně fungujícím síťovým operacím a finanční moci nadnárodních korporací mohou bez koordinace s jinými státy nabídnout tak nanejvýš lokální politiku, která je ve střetu s globálním kapitálem stále bezmocnější.

Jiří Pehe

Historická role tříd

Sociální role jednotlivců či [skupin](#) není nikdy někým předem napsána. Vyplývá ze situace. A příslušný [subjekt](#) to buď pochopí, a onu roli sehraje, anebo nepochopí, a sehraje ji někdo jiný. Neboť život má své [zákonitosti](#), které se nedají obejít, chceme-li žít. A jen svým aktivním životem ve velkých skupinách vytváříme zákonitosti nové. Také [třídy](#), jakmile aktivním životem lidí vznikly, počaly hrát svou roli. Buď dobře, a [společnost](#) se rozvíjela, anebo špatně, a společnost degenerovala.

Historická role tříd vyplývá z jejich místa ve výrobních vztazích

Historickou rolí pracujících, a tudíž utlačovaných tříd, bylo od jejich vzniku vytvářet [nadprodukt](#), který je zplodil jako třídy. Ale současně s tím bylo jejich rolí bojovat proti stávajícím pořádkům, chtěly-li přežít, a usilovat o pořádky nové. Pokaždé to trvalo celá staletí, ale nakonec se to vždy podařilo. Bez [práce](#) a [boje otroků](#), [nevolníků](#) i [dělníků](#) by dnešní společnost nebyla.

Historickou rolí pracujících tříd je práce a odpor

Historickou rolí tříd vládnoucích a tudíž utlačujících bylo rozvíjet výrobu, [akumulovat](#) nadprodukt a využívat jej k rozvoji. Chtěly-li přežít, muselo to směřovat k rozvoji výroby. Když se jim to dařilo, společnost se rozvíjela; jakmile tuto schopnost počaly ztrácet, odpor potlačovaných je smetl a byl vytvořen nový [výrobní způsob](#). Otrokáře a [feudály](#) postihl stejný osud, a není důvodů si myslet, že [buržoazie](#) bude historickou výjimkou. Všechny tyto vládnoucí třídy byly ve své době nositelem [pokroku](#), avšak pokrok je nakonec vždy přebral.

Historickou rolí vládnoucích tříd je vykořisťovat, potlačovat odpor a rozvíjet výrobu

Třídy jsou produktem [výrobních vztahů](#), které samy vytvářejí, a na jejichž udržování či změně se podílejí. Nečiní tak libovolně, vždy jen s ohledem na materiální [podmínky](#), v nichž existují, a každém nerespektování těchto podmínek se jim zle vymstí.

Vedle tříd hlavních, určujících charakter dané epochy, se často vytvářely třídy vedlejší. Buď byly pozůstatkem starého výrobního způsobu a jejich historickou rolí bylo transformovat se do nových poměrů nebo jako třída zaniknout, anebo to byly formující se zárodky tříd nových, jejichž historickou rolí bylo změnit společnost. Formovaly se i mezitřídy, nepatřící nikam, ale závislé na třídách vládnoucích. Jejich historickou rolí bylo trpět a sloužit, a v obdobích velkých sociálních konfliktů se zpravidla rozpadaly, nevědouce na kterou stranu se přidat. A stejnou historickou roli měla vždy i [pracující inteligence](#), kterou nespojoval v třídu jednotný ekonomický [zájem](#), a její historickou rolí je sloužit třídě vládnoucí.

**Historickou rolí tříd pracujících je pracovat, bojovat, a nakonec zrušit systém tříd.
Zrušit třídy, ne si ty ostatní podřídit, či vytvořit třídy nové!**

Přírodověda i filozofie opomíjely dosud úplně vliv činnosti člověka na jeho myšlení, znají jen přírodu na jedné straně a myšlení na druhé straně.

Karel Marx

Historický materialismus

Každá filozofie zkoumá společnost pod vlivem svého zaměření. Idealisté ji vysvětlují prostřednictvím idejí, bohů či věčných principů, individualisté jako výsledek činnosti významných jedinců, naturalisté jako pokračování přírodních procesů, iracionalisté jako produkt pudů a vášní, fatalisté jako nutný důsledek osudu, indeterministé jako směsici nahodilých jevů a voluntaristé jako výtvar lidské vůle.

Historický materialismus chápe společnost jako produkt činnosti lidí, opatřujících si své životní potřeby a přitom měnících přírodu i sebe samotné

Historický materialismus chápe společnost jako hmotný systém tvořený přírodními zdroji, lidmi a jejich hmotnými potřebami, a který stejně jako všechny ostatní systémy má své vlastní zákony a zákonitosti, bez jejichž poznání není žádný systém vysvětlitelný.

Základním zákonem společnosti je nutnost opatřovat si prostředky k přežití

A protože jediným způsobem opatřování si životních prostředků, který člověk ve svém vývoji našel jako trvale vhodný, je výroba těchto prostředků prací, je třeba hledat základ společnosti v ní. Společnost nevytvářely rozum, síla a vůle mocných, přírodní či nadpřirozené síly, osud či náhoda, ale především lidská práce.

Dějiny lidstva jsou dějinami výroby

Teprve tehdy, když člověk dokáže uspokojit své potřeby prací, může vytvářet ideje, umění či náboženství, právní či jiné společenské vztahy. Avšak nemůže je vytvářet libovolně. Musí vždy vycházet ze svého způsobu výroby, jinak by lidstvo nepřežilo.

Společenské vztahy vytváří člověk tak, aby to umožňovalo využití jeho výrobních sil, vždy s ohledem na vztahy vznikající ve výrobě, které jsou určující

Vědomí člověka mohlo vzniknout a rozvíjet se pouze ve společenských vztazích, odpovídajících jeho výrobnímu způsobu. Práce a její výsledky člověka nutily přemýšlet, avšak vždy současně jeho myšlení determinovaly. Lidské myšlení mohlo tu a tam předbíhat existující výrobní způsob, někdy za ním i krátkodobě zaostávat, avšak nemohlo se od něho nikdy oddělit; bylo a je jím determinováno.

Vědomí člověka je produktem činnosti člověka a pouze prostřednictvím činnosti jeho život ovlivňuje

Lidstvo vzniklo a existuje pouze tím, že přetváří přírodu i svou společnost. Nemůže tak činit libovolně, ale vždy s ohledem na své dlouhodobé přežití. Jakmile se společnost snažila vymknout z této zákonitosti, zanikla a byla nahrazena jinou. Jinak jednajících a myslících, často i jiné barvy pleti a mluvících jiným jazykem. Tak pozor na to!

Buržoazie všecko proměňuje ve zboží, tedy i dějepisectví. Patří k její povaze, k podmínkám její existence, že všechno zboží falšuje. Zfalšovala tedy i dějiny. A nejlépe se platí taková dějepisná díla, ve kterých je historie nejlépe zfalšována v zájmu buržoazie.
Bedřich Engels

Historie

Historie, to je věda o minulosti civilizace, tedy vyspělé, již třídně rozdělené společnosti vyrábějící dlouhodobě a v dostatečné míře nadprodukt, umožňující dělbu duševní a fyzické práce a tudíž i vznik písma. Hlavním pramenem poznání této vědy jsou proto písemné záznamy. Období před vznikem písma je nazýváno prehistorií, a je možné zkoumat je pouze na základě hmotných pozůstatků, které jsou pro historika jen doplňujícím pramenem.

Historie, to jsou dějiny civilizace

Historie nemůže zkoumat události jinak, než jako minulé vztahy lidí. Nepochopí tyto události, zkoumá-li vztahy jednotlivců, byť sebevýznamnějších. Musí pátrat po vztazích mezi velkými skupinami lidí, a z nich mezi těmi nejvýznamnějšími, tedy mezi třídami, které utvářely charakter dané epochy, zatímco jiné skupiny, možná pro zkoumání zajímavější, byly jen okrajem událostí či jejich nahodilou součástí.

Aby historie mohla zkoumat vztahy, musí pochopit, že základem těchto vztahů jsou zájmy těchto velkých skupin. Tyto zájmy jsou objektivní, nezávislé na tom, co si lidé myslí, co říkají a co hlásají. Své skutečné zájmy lidé většinou skrývají, a hlavně je nikde nezapisují. A protože hlavním pramenem k poznání historie jsou písemné záznamy, často odvádějí historiky úplně jiným směrem.

Rozhodujícím motivem jednání velkých skupin lidí jsou materiální zájmy, které tyto skupiny stmelují v rozhodujících fázích vývoje. Takové zájmy velkých skupin se pak projevují jen jako politické zájmy, a ty musí historie zkoumat, chce-li dospět k pravdě.

Historie, to je minulá politika

Politika je činnost těch tříd, které dovednou sjednotit zájmy širokých lidových mas, opřít se o ně a zvítězit. Jenže o třídách a masách se záznamy nevedou. Proto historikové ve snaze dokázat pravdu písemnými záznamy, často absolutizují úlohu významných jednotlivců a podceňují historickou roli lidových vrstev.

Historik, aby nebyl zbytečný, musí výsledky své práce publikovat. Avšak prostředky k tomu má v rukou třída momentálně vládnoucí. A musí se také uživit. Dějiny píše vítězové. Ať chce, či nechce, musí vítězům sloužit; nesmí však posluhovat.

Historie, pokud popisuje jevy, může být nadstranická, ale tím ještě není vědou. Tou se stává, až když k proniká k podstatě jevů, ale pak musí někomu stranit, protože v každé době měl někdo pravdu a jiný ne.

Historik musí pochopit dobu, kterou zkoumá, respektovat její morálku a právo. Vkládá-li do minulosti morální hodnoty doby pozdější, není historikem, ale žvaní.

Historie dějiny zkoumá, ale nesoudí

Hlavní a vedlejší

Každá skutečnost i její změna se skládají z mnoha stránek, [vlastností](#), [pohybů](#), [rozporů](#), [podmínek i okolností](#), jejichž význam není stejný, a mění se v [čase](#) i v prostředí. To je objektivní, nezávisí na tom, zda to člověk vnímá, chápe či nějak [pojmenuje](#).

Hlavní a vedlejší rozlišuje význam v daném čase a souvislostech

Nic není hlavním či vedlejším věčně; teprve souhrn skutečností určuje co i kdy je čím. [Vědomí](#) člověka však bývá [konzervativní](#), nemá rádo příliš změn, a mává tendenci považovat jednou poznané za provždy poznané.

[Dogmatismus](#) absolutizuje hlavní jako neměnné

Avšak i obrácený postup je častý; nekonečně se měnící souvislosti vedou k rozměňování významu okolností vědomím, odmítání hlavního a přeceňování univerzální souvislosti č neustálých změn podmínek v čase i prostředí.

[Relativismus](#) zpochybňuje význam hlavního

Bez ohledu na lidské [omyly](#) však jednotlivé prvky skutečnosti mají svůj měnící se význam, a buď způsobují, nebo doprovázejí poznávané [jevy](#).

Hlavní je dostatečně silné na to, aby samo udrželo či změnilo stav

Avšak vše hlavní je doprovázeno vedlejším, které napomáhá udržet stav nebo způsobit změnu; urychluje či brzdí, zjednodušuje či komplikuje probíhající procesy, ale samo o sobě je nemůže vyvolat či udržet současný stav.

Vedlejší není schopno být příčinou, ale vždy ji doprovází

Vedlejšího je vždy více než hlavního; jeho působení se vzájemně potírá či spojuje, zesiluje či zeslabuje a ve vzájemné souvislosti se může stát silnějším než hlavní. Vedlejší může přerůstat v hlavní a naopak.

Hlavní a vedlejší jsou vždy jen články složitého řetězce měnících se souvislostí. Pravdivé poznání spočívá v rozlišování hlavního, vedlejšího a bezvýznamného. Realitu nelze zkoumat a měnit podle předem [subjektivně](#) stanovených dogmat.

Úspěšná [praxe](#) předpokládá nalézat vždy ono hlavní a soustředit se na ně

Avšak zanedbání vedlejšího se vždy vymstí, neboť existuje a působí bez ohledu na naše vědomí a vůli.

[Plánování](#) je procesem posilování hlavního a přeměně vedlejšího tak, aby posilovalo hlavní

Hmota se proměňuje do nekonečna, bere na sebe postupně rozmanité formy,
ale je to stále jedna a táž hmota.
Giordano Bruno

Hmota

Hmotou už ve starověku nazývali lidé to, na co si mohli hmátnout. [Oheň](#) a vzduch však za hmotu nepovažovali. Trvalo dlouho, než pochopili, že vítr či teplo také můžeme nahmatat. Pak objevili záření, gravitaci, elektromagnetické pole, elektřinu, plazmu, podstatu světla a zvuku i spoustu jiných věcí, které už nelze nahmatat, a přesto hmotné jsou. Správně na to reagoval V. I. Lenin, avšak z jeho slov byla později nesprávně vyvozena tzv. „[Leninova definice hmoty](#)“. Živý organismus či společnost jsou také hmotou, i když se to může útlocitnému jedinci zdát příliš vulgární. Hmota, to je pojem nejvyššího řádu označující vše objektivní, pohybující se v [prostoru a čase](#). Takové pojetí formuloval již Karel Marx, a po mnoha sporech jej přijala i soudobá přírodní věda:

**Hmota, je nejvyšší stupeň abstrakce zahrnující vše konkrétní,
odhlížející od jeho forem, vztahů a vlastností
s výjimkou schopnosti existovat nezávisle na vědomí**

Na světě neexistuje nic než hmota a její [pohyb](#), vytvářející prostor a čas, Vědomí a ideje, to jsou jen produkty nejvýše organizované hmoty, lidského mozku. Existují závisle na něm, jsou subjektivní, i když mohou mít objektivní obsah.

**Hmota je nevyčerpatelná, nezničitelná a nestvořitelná, ale je nekonečně proměnlivá.
Vše co vytváří člověk či příroda, je vždy jen proměnou hmoty.**

Ve světě existuje [nekonečné](#) množství forem hmoty, z nichž většinu člověk dosud nepoznal, a stejně nekonečné množství forem jejího pohybu. Vědci odhadují, že Vesmír je tvořen převážně hmotou, kterou dosud neznáme, a kterou nazývají „temnou“ proto, že neodráží a nevydává světlo, což je ale vlastní i některým známým formám. Vždy, když člověk objeví novou formu hmoty, zdá se mu, že se dosavadní pojem hmoty rozplývá, že hmota mizí a vzniká něco, co nám naše dosavadní poznatky neumožňují pochopit. I vědci často podléhají [idealismu](#) a dosazují na místo hmoty ducha nechápajíce, že hmota nemizí, nerozplývá se a nevzniká, že jen nevystačíme s dosavadními omezenými představami o její mnohotvárnosti a proměnlivosti.

Ještě mnohokrát to lidstvo potká, a budeme se muset smířovat i s těžko pochopitelnými poznatky. Všechny nové teorie, vymykající se našim každodenním zkušenostem, může [běžné vědomí](#) přijmout až tehdy, budou-li jen předmětem vědeckých sporů, a ne nástrojem ideových [bojů](#) a předmětem spekulací, a především budou-li prakticky ověřitelné a využitelné. Do té doby bude vždy vznikat prostor pro nové [omyly](#) a [iluze](#).

Hmota je nejvyšší stupeň abstrakce, oddělující vše měnící se od pohybu, vztahů, prostoru a času, v nichž jedině to existuje, od vlastností, které to má, a také od vědomí člověka, který to počal před mnoha tisíci lety nejen pozorovat a využívat, ale i pojmenovávat a přetvářet, čímž mění sám sebe

Člověk ve svém duchu oddělil hmotu od pohybu, stejně tak jako obojí od svého vědomí, a potom počal podléhat iluzím, že to vše existuje samostatně.

Autor

Hmota, pohyb a vztah

Hmota je v pohybu a pohyb je hmotný. Tyto dva pojmy jsou nejvyšší abstrakcí, vyjadřující vnitřní rozpornost světa. Nelze je od sebe oddělit jinak než myšlením, chápaním protikladnost všeho; ve skutečnosti jsou to dvě neoddělitelné, vzájemně na sebe působící stránky téže entity. Jsou to základní korelativní kategorie vyjadřující souvztažnost všeho existujícího; jsou to dva různé pohledy na tentýž rozporný jev.

Neexistuje hmota bez pohybu a pohyb bez hmoty

Člověk šel ve své schopnosti abstrahovat, tj. odhlížet od konkrétního, ještě dále. Rozdělil ve svém vědomí dvě neoddělitelné stránky pohybující se hmoty, která vytváří nejrůznější vzájemné spojitosti, a pojmenoval je: pohyb a vztah. A poté s oběma pojmy začal pracovat tak, jakoby vyjadřovaly cosi samostatného, odděleného, i když tomu tak ve skutečnosti není. Každý pohyb je současně vztahem a vztah je vždy pohybem. Existují jen společně.

Neexistuje konkrétní pohyb bez vztahu a konkrétní vztah bez pohybu

Nic na tom nemění fakt, že člověk počal některé objevené vztahy fixovat pomocí symbolů a pojmů ve vzorcích, rovnicích i definicích, které se zdají věčné a na skutečnosti nezávislé.

Tak, jako je hmota nekonečně dělitelná i spojitá, jsou nekonečně dělitelné a sloučené pohyby a vztahy. Každý pohyb je vždy spojením jiných pohybů, stejně tak jako každý vztah je vždy složen z jiných vztahů. Podobně jako každý pohyb vytváří nové pohyby, které jsou jeho odrazem, každý vztah produkuje vztahy nové. A nikdy při tom nejde o pouhý součet kvantit, vždy je to součin mající novou kvalitu, tj. novou spojitost s dosud existujícím.

Hmota, pohyb i vztahy jsou složeny z jiných, ale nelze je na ně redukovat

Rozmanitost činností přinutila člověka specializovat se nejen ve své práci, ale i v poznání. Tak jako často ztrácí při práci se zřetelem souvislosti s prací ostatních a uniká mu smysl jeho dílčích činností, nebo je naopak absolutizuje, utápí se někdy i v detailech svého poznání a nevidí souvislosti s poznáním ostatních. Celé vědní obory se ocitaly na čas v izolaci od ostatních, a důsledkem toho byly omyly a iluze, šířené jinak moudrymi a slavnými lidmi, kteří neuměli či nesměli správně zasadit své pravdivé poznatky do celkové souvislosti, a vytvářeli tak nepravdivé teorie, někdy i dlouhou dobu přežívající. Čím využitelnější jejich poznatky byly v materiální praxi, tím kratší dobu nesprávné teorie vydržely, ale čím více vyhovovaly společenské praxi vládnoucích tříd, tím houževnatěji se udržovaly. Věda sice pokročila, ale v tomto se svět nezměnil. I nejobecnější abstrakce jsou idejemi.

Člověk vytvořil nejobecnější pojmy proto, aby svět dokázal lépe pochopit,
nikoli proto, aby v nich zabloudil

Hodnota

Člověk svou prací vytváří užitné hodnoty. Je to pojem relativní, protože je každý užívá jinak, a jsou pro jedince různě potřebné. To se potom projevuje při jejich směně jako směnná hodnota. Od těchto pojmů se pak odvíjelo další užívání tohoto slova ve smyslu duševní, morální, umělecká či jiná hodnota. Jakmile začneme tyto pojmy směřovat či zaměřovat, vlastní význam nám uniká. Pod pojmem hodnota rozumí politická ekonomie hodnotu ekonomickou, která se vztahuje pouze k materiální produkci zboží. Duchovní produkce má ekonomickou hodnotu, je-li materializována.

Hodnota zboží je dána množstvím společensky nutné práce do něho vložené

Společensky nutná práce je ta, která musí být vynaložena v převládajících výrobních podmínkách v dané době. Výrobci potřebující ke stejnému produktu vyšší množství pracovního času prodělávají, zatímco ti kteří spotřebují menší množství práce, vydělávají více. Tento čas je historicky i místně proměnlivý.

Měřítkem hodnoty produktu je pracovní doba společensky nutná k jeho výrobě

Do hodnoty výrobku vstupuje veškerá práce, potřebná k jeho výrobě. Je to nejen čas produktivní práce, ale i nutný čas práce neproduktivní, vytvářející užší společenské podmínky pro výrobu v daném výrobním podniku, formou např. režijních či nepřímých nákladů. Hodnotu vytváří i čas práce neproduktivní, fyzické i duševní, která je zapotřebí ke vzniku a reprodukci pracovní síly, tedy neproduktivní práce těch, kteří vytvářejí širší společenské podmínky, ale také produktivní práce těch, kteří vyrábějí spotřební předměty nutné k reprodukci pracovní síly. Tato část vstupuje do hodnoty formou mzdy. Třetí součástí hodnoty je práce zvěčnělá ve výrobních prostředcích, projevující se jako náklady na stroje, nástroje, materiály, energie apod. Hodnota produktu je tedy souhrnem času potřebného pro jeho výrobu přímo i nepřímo.

Hodnota to je vztah všech lidí, podílejících se na konečném produktu, který tento vztah zprostředkuje

Všechna potřebná lidská práce vstupuje do konečného produktu vyjádřena nikoli časem, ale penězi, za nimiž se už čas lidské práce těžko hledá. Komplexnost hodnoty se projevuje v tom, že v různých zemích s rozdílnými sociálně ekonomickými podmínkami je hodnota stejného produktu výrazně rozdílná v závislosti na ceně pracovní síly, produktivitě a intenzitě práce. Proto vyspělé kapitalistické země přesunují výrobu do méně rozvinutějších zemí, kde jsou celkové náklady nižší.

Hodnota produktu se neprojevuje přímo, v účetnictví podniku není evidována. Musí být kalkulována pro každý druh výrobku zvlášť. Nositelem hodnoty je užitná hodnota, která osvědčuje se pouze prostřednictvím směny a projevuje se v ceně, která okolo hodnoty kolísá v závislosti na nabídce a poptávce.

Hodnota zboží je viditelná pouze ve směnné hodnotě, tvořící podstatu ceny

Tak jako si nelze plést hodnoty etické a estetické, nelze zaměňovat ani hodnoty duchovní a materiální.
Autor

Hodnota duchovní a materiální

Vědomou a záměrnou činností člověka vznikají hodnoty. Nejsou to věci či jevy samy o sobě, jsou hodnotami pouze ve vztahu k člověku. Hodnota, to je [abstrakce](#), vyjadřující určitou podstatu jevu poměřovanou člověkem. Každá hodnota je proto vždy relativní, existuje jen v určitém [vztahu](#). Základní hodnoty člověka lze rozdělit na materiální a duchovní.

Hodnota, to je vzájemně zprostředkovaný vztah lidí a věcí

Materiální hodnoty vznikají pouze produktivní [prací](#). Jejich nositelem je [užitná hodnota](#), to je schopnost uspokojovat [potřeby](#) člověka. Bez této schopnosti žádná hodnota nemůže vzniknout. Měřítkem této hodnoty je společensky nutné množství práce do produktu vložené, ať v podobě práce živé, či minulé, tedy již zhmotnělé v přechozích fázích jeho vzniku.

Materiální hodnoty se užíváním spotřebovávají

Duchovní hodnoty vznikají také v pracovním procesu, v němž člověk přetváří přírodu, ale zpětně i sám sebe. Dělbou fyzické a [duševní práce](#) se tyto procesy od sebe relativně oddělily, ale přesto probíhají ve vzájemné závislosti. Člověk je schopen přetvářet sám sebe i odděleně od materiální výroby, například studiem. Avšak aby se toto sebezdokonalení člověka stalo hodnotou, musí být materializováno v jeho vědomé a záměrné činnosti, přetvářející přírodu či společnost.

Duchovní hodnoty mohou vzniknout pouze materializací duševní činnosti

Ve výsledku lidské práce jsou vždy obsaženy duchovní i materiální hodnoty, které však mohou být ve vzájemném rozporu. Například droga jako výrobek má hodnoty danou množstvím práce do ní vložené, má užitnou hodnotu, avšak člověku škodí.

Materiální hodnoty uspokojují potřeby člověka, duchovní hodnoty jej rozvíjejí

Měřítkem duchovní hodnoty není množství vložené práce, ale schopnost činit člověka lepším. Duchovní hodnoty se nespotebovávají, nesměňují, ty se předávají; a jsou hodnotami pouze tehdy, jsou-li vnímány a potom pozitivně působí.

**Materiální hodnoty užíváním zanikají,
duchovní hodnoty se užíváním rozvíjejí a zanikají nepoužíváním**

Materiální hodnoty jsou směňovány, ať to má jakoukoli formu. Duchovní hodnoty jsou předávány, bez ohledu na to zda se jejich nosiče staly zbožím a jsou také směňovány či ne. Nosiče lze směnit, duchovní hodnotu je možné pouze převzít.

Duchovní hodnoty mohou vznikat i racionální spotřebou materiálních hodnot, která člověka rozvíjí, zatímco iracionální spotřeba jej ubíjí.

Všechny hranice v přírodě i ve společnosti jsou podmíněné, pohyblivé, relativní, nikoliv absolutní.
V. I. Lenin

Hranice

Hranice je pomyslná čára, oddělující dvě různé entity či jejich skupiny. Ve skutečnosti však takové čáry neexistují, jsou jen [abstrakcí](#), vytvořenou lidským [vědomím](#), odhlížejícím od spousty nahodilých a nepodstatných okolností i zvláštností.

**Ostré hranice jsou jen produktem lidského myšlení,
které však samo žádné takové hranice nemá**

Tak jako ve skutečném světě, je i v lidském [myšlení](#) vše vzájemně propojeno, dialekticky se ovlivňuje, prorůstá jedno v druhé a neustále se mění. Ostrost hranic je jen pomůckou zjednodušující skutečnost a umožňující její lepší pochopení i uchování v paměti.

Každá skutečná hranice jevu, ale i podstaty, je vždy spektrem

Neostrost hranic mezi různými entitami je dána nekonečnou dělitelností [času i prostoru](#), v níž je ukryta spousta [zprostředkujících](#) procesů a mezičlánků, které viditelné entity a procesy zároveň spojují i oddělují, vytvářejí přechody mezi nimi, tak že vše je současně tím, čím je, ale současně je už něčím jiným. Jedno [přerůstá](#) v druhé, vytváří univerzální souvislost a materiální jednotu světa.

Každý existující [celek](#) je otevřenou množinou svých částí, neboť uzavřená množina je pouhou abstrakcí. Každá kvalita je současně vždy i jinou [kvalitou](#), a každá kvalita má mnoho [kvantitativních](#) stránek, vzájemně se ovlivňujících a rozostřujících její [hranici míry](#).

Vše konkrétní je průnikem mnoha množin, [obecného, zvláštního i jednotlivého](#), vše je jedinečné a neopakovatelné, je souhrnem [nutného i nahodilého](#), [příčinou i účinkem](#), jednotou [vnitřního i vnějšího](#), [absolutního i relativního](#), [abstraktního i konkrétního](#), a vše v sobě obsahuje mnoho odlišných [možností](#) rozdílného stupně pravděpodobnosti. A vše je v neustálém [pohybu](#), stejně tak jako hranice, v nichž to existuje, a které to vytváří, rozostřuje a mění.

Pro pochopení všeho takto spojeného i rozrůzněného si člověk musí vytvářet ostré hranice, poznávat každou entitu či proces v těchto hranicích, ale takto pochopené pak musí vrátit do složitostí, z nichž to vyjmul, a znovu posuzovat v nich.

Neostrost hranic je dána společným působením všech [zákonů](#) daného prostředí, univerzální [souvztažností](#) světa, i nekonečností množství forem [hmoty](#) a pohybu, z nichž každá má své vlastní zákony. Tento souhrn bývá někdy žertem označován jako čtvrtý zákon [dialektiky](#), což ale vyjadřuje jednu důležitou skutečnost:

Vše je vždy složitější, než jakýkoli stupeň dosaženého poznání

[Dogmatismus](#) a [metafyzika](#) existující a definované hranice absolutizují, [relativismus](#) je neuznává, a dialektika se je snaží pochopit.

Hrdost a stud

Někteří psychologové se domnívají, že hrdost a stud se doposud nepodařilo definovat. Jiní mají za to, že jde o afekt, čili krátkodobé silné vzplanutí [emocí](#), a ti ostatní popisují jevy, jimiž se hrdost a stud projevují. Potíž je v tom, že psychologie zkoumá často jedince [abstraktního](#), vytrženého ze společnosti, tedy člověka neexistujícího. Anebo se naopak, zvláště v klinické psychologii, zabývá člověkem konkrétním, tedy úplně jiným, než jsou ti ostatní.

Hrdost i stud jsou vtahem člověka ke společnosti

Hrdost a stud jsou kombinací racionálního a emocionálního [odrazu](#) skutečnosti, člověka se osobně dotýkající. Vznikají pouze v konfrontaci postojů, činů a [názorů](#) jedince s [morálkou](#) společnosti. Mají podobu jednání vůči druhým; bez vztahu k ostatním se nijak nemohou projevit, zůstávají pouhým [svědomím](#).

Hrdost a stud jsou vnějším projevem svědomí

To, co je v jedné skupině [příčinou](#) studu, může být v jiné příčinou hrdosti a naopak. To, za co se některý jedinec stydí, může vyvolávat u druhého hrdost a naopak. Záleží vždy na pocitu sounáležitosti jednotlivce se [skupinou](#), na tom jak dalece hluboko do ní vrostl, jak se s ní ztotožňuje. Jedinec, který nemá kořeny v žádné skupině, nemá skutečnou hrdost ani stud, nahrazuje je pouze afektovanou pózou.

Člověk bez studu a hrdosti je nevyzrálým jedincem

Vědečtější francouzští komunisté Dézamy, Gay aj. podobně jako Owen rozvíjejí učení materialismu jako učení reálného humanismu, a jako logickou základnu komunismu.
Karel Marx, Bedřich Engels

Humanismus

Humanismus je soustava náborů, zdůrazňujících hodnotu člověka, jeho právo na svobodu, štěstí, rozvoj a uplatnění schopností. Je to snaha o lidskost a lidskou důstojnost životních podmínek každého člověka. Vznikala postupně jako protiklad vládnoucích náboženských idejí, zaměřujících pozornost na boha, a chápajících lidský život jen jako přípravu na život posmrtný, v němž teprve budou odstraněny všechny nespravedlnosti života pozemského.

Humanismus odvrátil pozornost od boha a soustředil ji na člověka

Humanismus prosazoval daleko větší míru svobody a autonomie jedince, prakticky ale jen pro zámožné a svobodné. Většinou odhlížel od majetkové nerovnosti lidí i od existence tříd a vykořisťování. Byl pokrokovým, avšak individualistickým a abstraktním světovým názorem vzdělanějšího a bohatšího měšťanstva, usilujícího o své osvobození z těsných feudálních vztahů.

Abstraktní humanismus hlásá lidskost obecně, považuje práva člověka za stejně přirozená jako sociální nerovnost, a ve svých důsledcích je obhajobou kapitalismu

Abstraktní humanismus připouští vykořisťování, ale „*lidsky*“. To je stejné pokrytectví jako zásada: „krást se smí, ale s mírou“. Je to humanismus zakrývající ekonomickou determinovanost člověka, je to humanismus jen pro někoho. Usiluje o důstojnost každého podle výše jeho příjmů, a těm kdo tyto příjmy nemá, je ochoten dávat almužnu.

Marxismus chce k důstojnosti člověka dospět odstraněním tříd

To je podstata socialistického humanismu. Ve všech ostatních hlediscích se shoduje s oním abstraktním pojetím, na rozdíl od něho však vidí nejen cíl, ale také jediný reálný prostředek jeho dosažení. Neredukuje se na charitu, tak jako falešný křesťanský humanismus, na ideály, tak jako abstraktní humanismus buržoazní či pacifismus, na bezvládní, tak jako bezhlavý anarchismus.

Socialistický humanismus je realistický; neodstraňuje důsledky, ale příčinu

V praxi však byly zásady socialistického humanismu často redukovány pouze na ono základní, a ostatní bylo přehlíženo, často i porušováno. Cíl se stal vším a na prostředky se někdy nehledělo. Humánních cílů bylo dosahováno i nehumanisticky, bez ohledu na dlouhodobé důsledky. Stěhování celých rodin odpůrců kolektivizace považovaných za kulaky, zakazování studia dětem politických protivníků, znemožňování zaměstnání odpovídajícího kvalifikaci a řada dalších metod, to nemělo se socialistickým humanismem a marxismem nic společného.

Humánní, tedy lidské řešení problémů, nesnižující důstojnost člověka, je vždy komplikovanější, avšak dlouhodobě účinnější

Kant odmítal hypotézu, avšak při tom byl sám autorem dvou geniálních hypotéz, bez kterých by se dnešní teoretická přírodověda nikam nedostala.

Karel Marx

Hypotéza a spekulace

Lidské myšlení je komplexem procesů zpracovávajících informace získané smyslovým odrazem skutečnosti. Má mnoho forem a využívá řady postupů, mezi nimiž nejsou ostré hranice, a které se vzájemně prolínají a doplňují. Čím více se opírají o fantazii, tím méně přesné výsledky podávají; avšak i fantazie je schopnost myšlení, kterou je třeba využívat. K méně přesným, ale nezbytným formám poznání patří hypotéza a spekulace, mezi nimiž je rozdíl poněkud neurčitý.

Hypotéza je předpoklad, domněnka opřená pouze částečně o ověřená fakta

Předpokládá neznámé příčiny již známého jevu, nebo naopak dosud nepozorované důsledky pozorovaných procesů, přičemž vysvětlení mohou být rozdílná. Jde o formu úsudku, o předstupeň teorie. Tuto formu poznání odmítají např. empirismus a pozitivismus, čímž se dostávají do rozporu se zkušenostmi vědy. Někdo odmítá hypotézy ve společenských vědách, jiný vůbec. Podle Lomonosova je *“hypotéza i při filozofickém zkoumání jedinou cestou, kterou lze dospět k velkým objevům“*.

Věda hypotézy vytváří, a poté potvrzuje nebo vyvrací

Zpočátku člověk neměl dostatek empirických poznatků a nemohl vytvářet hypotézy, natož teorie, bylo každé složitější rozumové poznávání spekulací, tedy nepodloženou domněnkou.

Z nedostatku empirických poznatků nebo jejich ignorováním vzniká spekulace

Všechna náboženství, ale i všechny prvotní filozofie byly spekulací. Náboženství jimi zůstalo ve všech svých formách, filozofie jen ve své idealistické podobě, a materialistické filozofie a věda, zpočátku silně ovlivňovaná náboženstvím, se od spekulací očišťovaly jen pozvolna a složitou cestou.

Spekulace je forma nejistého poznání, a proto vede k častým omylům, někdy dokonce pouze k nim

Vše, co bylo možné změřit a dokázat, se postupně vydělovalo z filozofie a rozvinulo se v samostatnou vědu. Ve filozofii proto vždy zůstávalo to, co bylo dokazatelné jen obtížně. Proto každá filozofie více či méně obsahuje prvky spekulace, stejně tak jako věda, stojí-li na hranicích známého a neznámého.

Běžné vědomí, propaganda, ale někdy i věda pojmy teorie, hypotéza a spekulace směšují či zaměňují. Mnohé známé teorie jsou vlastně jen hypotézami a spousta mystických představ, které jsou pouhými spekulacemi, na sebe berou formu teorie a vydávají se za ni.

Marxismus i soudobá věda nahrazují spekulaci vědeckými domněnkami, hypotézami a prognózami, v nichž je ale vždy prvek spekulace částečně obsažen

Chaos a řád

Vše na co se člověk podívá, se mu jeví jako nepřehledný chaos, zmatek, nepořádek, změť či neurčitost, v nichž se nevyzná. Často trvá velmi dlouho, než kdesi uvnitř či navenek objeví určitý řád, [zákonitost](#) či principy, podle nichž vše probíhá. Ohromné množství prvků, jejich [pohybů](#) a [rozporů](#), kauzálních i jiných vztahů, [nutností a nahodilostí](#), [možností a skutečností](#) je nutné rozklíčovat. Čím je onen jev složitější, tím déle to trvá; u mnoha jevů se k pochopení jejich řádu ještě nedopracovala ani věda.

Chaos je zdánlivá absence systému

Nepřehledně chaotický [svět](#) však má svůj řád. Ne proto, že by mu jej někdo dal, ale proto, že si jej každým okamžikem vytváří a přeměňuje sám. Každé prostředí si vytváří své vlastní [zákony](#), tj. obecné, nutné, podstatné, relativně stálé a opakující se vztahy, které se vzájemně modifikují s ostatními zákony jiného stupně obecnosti, se projevují jako zákonitosti.

Neexistuje prostředí, které by nemělo své vlastní zákony a zákonitosti

V živé i neživé přírodě, ve společnosti i v [myšlení](#) působí mnoho známých zákonů, a další ještě nebyly poznány. Studujeme-li problém příliš zblízka, nebo z nadměrné vzdálenosti, příliš krátký nebo naopak dlouhý časový úsek, řád nám uniká.

I chaos má svůj řád

Řád vzniká z chaosu a chaos plodí. Vytváří se pohybem a pohybuje se, vzniká z rozporů a je rozporný, je výsledkem změn a je proměnlivý, pramení z nutností i nahodilosti, a je nutný i nahodilý zároveň. Je formován [vnějším i vnitřním, kvantitativními i kvalitativními](#) změnami, a při [vývojových skocích](#) se jeví jako chaos.

Chaos a řád existují v dialektické jednotě

[Metafyzika](#) řád absolutizuje, [relativismus](#) jej relativizuje, [dogmatismus](#) jej považuje za neměnný. Každý, kdo objeví nějaký řád, jej povyšuje nad řády ostatní. Čím užší specialista, tím častější je u něj tendence vnucovat řád prostředí, které zkoumá celému světu. Ale svět se nedá. Matematické a fyzikální teorie entropie i abstraktní konstrukce jsou užitečným nástrojem poznání, avšak samy o sobě svět nevysvětlí, stejně jako žádná [věda](#) sama bez ostatních. Každá jen napomůže.

Vše má svůj vlastní řád; jenže často neodpovídá našim potřebám a zájmům

Už pominuly doby, kdy vládnoucí [náboženská ideologie](#) bránila v [zájmu](#) mocných pravdivému poznání řádu v přírodě. Avšak pochopit řád panující ve společnosti je stále nebezpečné. A tak se tomu mnohé [společenské vědy](#) brání a přestávají tak být vědami. Svět ale nezávisle na nich spěje od nižšího k vyššímu, od jednoduššího k složitějšímu, od méně organizovaného k organizovanějšímu, a to je [jeho řád](#). Nekonečné množství stagnací a zvrátů na tom nic nemění.

Charita

Třídní společnost je rozpolcena nerovnoměrným rozdělováním práce a jejich výsledků. Čím větší bohatství je schopna vyprodukovat a rozdělit, tím nerovnoměrnější toto rozdělení je. Na okraji takové společnosti pak zákonitě zůstávají ti, kteří jsou v tomto systému z nejrůznějších důvodů nepoužitelní jako pracovní síla, tedy jako zdroj bohatství. Ti, kteří se z objektivních či subjektivních důvodů nedokázali přizpůsobit objektivně daným ekonomickým podmínkám, a tudíž nemají dostatečný zdroj obživy.

Charita je privatizací humanitární práce v privatizované společnosti

V křesťanství, kde tento pojem vznikl, je to láska k bližnímu, dobročinnost, filantropie či lidumilství. Spočívá v ideji, že ti kteří mají nadbytek, by se měli rozdělit s těmi, kteří mají nouzi. Pokládá obojí za přirozené a správné, nehodlá odstranit příčiny vedoucí k ostrým sociálním rozdílům, nezaměřuje se na podstatu, ale zabývá se jevem. Nechce odstranit vykořisťování jedněch druhými, chce trochu vylepšit situaci těch, kteří vykořisťování být nemohou.

Charita je korporátní, institucionalizovaná dobročinnost

Nahrazuje neochotu a neschopnost státu pomáhat potřebným a bezmocným, přenáší tuto pomoc na dobrovolníky. Nikdy neodstraňuje příčiny společenských problémů, jejich řešení jen oddaluje, a tím tyto problémy prohlubuje.

Snímá vinu z těch, kteří nespravedlnost způsobili, a přenáší ji na ty, kteří nepřispěli

Důsledky problémů řeší jen částečně, povrchně a hlavně viditelně. Ve skutečnosti může fungovat jen tehdy, když si na ní někdo zvyšuje prestiž, používá ji jako svou reklamu či na ní přímo vydělává. Zlaté stránky obsahují 680 firem, majících v názvu slovo charita, a kdyby jich bylo dvakrát tolik, sociální problémy to neodstraní.

Charita funguje jako hlučný stroj s vysokou spotřebou a malým výkonem

Komunisté nemohou chtít odstranit charitu, chtějí odstranit podmínky, které ji vytvořily; změnit společnost natolik, aby se stala zbytečnou.

Charita bude zbytečná ve společnosti, v níž nebudou zbyteční lidé

Idea

Člověk, jakmile si vytvořil [vědomí](#), počal mít tendenci oddělovat je od sebe samého, jako něco zvláštního, objektivně existujícího i mimo něj. Přisuzoval své myšlenky, ideje, i přírodním předmětům a [bohům](#). Vznikal objektivní [idealismus](#), který ideu považuje za prvotní, nezávislou na hmotné skutečnosti, za duchovní princip ovládající svět, což se stalo teoretickým základem [náboženství](#).

Objektivní idealismus myšlenku osamostatňuje a nadřazuje světu

Naproti tomu vznikaly názory myšlenku rovněž oddělující od reality, ale ukrývající ji v člověku samém. Považovaly ji za cosi člověku vrozeného, předem daného a na světě nezávislého, dokonce svět tvořící uvnitř člověka.

Subjektivní idealismus ideje absolutizuje uvnitř člověka a vnější svět odmítá

Tyto názory se historicky proměňovaly, prolínaly a odlišovaly se svou hloubkou i důsledností, byly vyjadřovány obrazně i v jinotajích, a neustále bojovaly s [materialismem](#), který ideje považoval za odraz vnějšího světa ve vědomí člověka.

Dialektický materialismus chápe ideu jako vztah člověka ke skutečnosti

Idea, to je [úsudek](#) či spojení úsudků obsahující [zkušenost](#) a [cíl](#). Není to ještě úplné poznání, je to [názor](#) z reality vycházející a o budoucnu uvažující. Je to forma odrazu objektivní skutečnosti ve vědomí člověka, která obsahuje cíl a hledá prostředky k jeho dosažení. Jakmile najde prostředky, mění se v [plán](#). Je to více než pasivní sen či přání. Idea je spojena s [aktivní](#) činností člověka, s jeho schopností poznávat a přetvářet svět. Vychází z [potřeb](#) i [zájmů](#) člověka a hledá způsob jak je uspokojit.

Ideje člověku zprostředkovávají přetváření světa

Člověk není schopen přetvářet svět individuálně. Idea proto nemůže být individuální, musí vycházet ze společenských znalostí, zkušeností, potřeb a zájmů. Jednotlivec může být jejím nositelem pouze krátkodobě, jinak zaniká. Musí ji rozšiřovat a předávat společnosti, která ji buď přijímá či nikoli. Může být falešná i realistická podle toho, do jaké míry odráží pravdivě svá východiska.

Idea, která vychází z iluzí, člověku škodí

Uskutečněním se idea stává realitou, poznáním a východiskem k novým idejím. Také nemožnost uskutečnit ideje v [praxi](#) se stává poznáním a vede k proměně nikoli skutečnosti, ale idejí. Ideje opřené o zájmy jsou hybnou silou člověka i společnosti na cestě k úspěchu i neúspěchu.

Organickým spojením jednotlivých politických idejí vzniká [ideologie](#), spojením vědeckých idejí jsou vytvářeny nové principy a směry dalšího poznávání a seskupením falešných idejí se rodí šarlatánství.

Lidé si zvykli vysvětlovat své činy svým myšlením místo svými potřebami, a tak časem vznikl onen idealistický světový názor.
Bedřich Engels

Idealismus

Člověk se vyvinul jako živelný [materialista](#), hledal vysvětlení existujícího ve [světě](#) samém, jinak by se neuživil a nepřežil. Teprve když jej nenalezal, a často i proto že to bylo pohodlnější, počal hledat vysvětlení v neexistujícím světě idejí božských, anebo v existujícím světě idejí lidských. Je to nejstarší a nejvytrvalejší omyl člověka.

**Idealismus vkládá do skutečnosti ideje a vysvětluje svět jejich prostřednictvím.
Považuje je za prvotní.**

Jenže po vzniku protikladné třídní společnosti chtěla každá třída svět lepší podle svého. A tak byl materialismus trpěn, jen pokud přinášel prospěch bohatým; všude tam kde byl v rozporu s idejemi ospravedlňujícími jejich nadvládu, především náboženskými, byl nemilosrdně potírán. Většina pronásledovaných [filozofů](#) byla materialisty, většina spálených knih materialismem alespoň zaváněla.

Idealismus přímo či nepřímo obhajoval zájmy vládnoucích tříd, a činí tak dodnes

A tak byl idealismus podporován a pěstován, oficiálně vyučován a oslavován, zatímco materialismus byl marginalizován. Proto se věda rozvíjela tak pomalu, proto trvalo staletí a někdy i tisíciletí, než se poznatky dávných materialistů mohly rozvinout do skutečně vědecké podoby. Proto při studiu [dějin filozofie](#) vzniká dojem, že většina slavných myslitelů byla idealisty.

Idealismus vždy odporoval vědě

Bylo by ale nespravedlivé soudit, že idealističtí myslitelé k rozvoji světa nepřispěli. I mezi nimi vznikly velké objevy, často jen proto, že svůj materialismus skrývali, že byli materialisty jen ve svém úzkém oboru, ale nepletli jej do [politiky](#) a [náboženství](#). Např. Immanuel Kant byl velkým filozofem jen proto, že slíbil svému panovníkovi, že se „*nebude vyjadřovat k otázkám náboženství*“. I Darwin nebyl znemožněn jen proto, že pod společenským tlakem do druhého vydání své knihy o původu druhů vsunul větu o všemocnosti Stvořitele.

**Idealisté mohou přispět k pokroku ne proto, že jsou idealisty,
ale proto, že na to ve svém oboru zapomenou**

Každý je ve svém praktickém životě materialistou, jinak by nepřežil. Ale když se mu nechce myslet, když myšlení přináší nepříjemnou pravdu, když neví kudy kam, má každý tendenci sklouznout k idealismu. Hledá jednoduchá a krásná, leč neexistující vysvětlení svých neúspěchů a nočních můr, uklidňující jistotu a utěšující „[pravdu](#)“. Nehledá [příčiny](#), ale sahá po šidítku. Imunitu proti tomu nepřináší ani vzdělání, zvláště ne jednostranné. Objektivní idealisté hledají vysvětlení světa v idejích přesahujících člověka, subjektivní idealisté v lidském [myšlení](#) a materialisté ve světě samém.

S idealismem se dá snadno přežít i ztroskotat, ale ne změnit skutečnost k lepšímu

Každá nová třída, která nastupuje na místo třídy, jež vládla před ní, je nucena, aby dosáhla svého cíle, vydávat svůj zájem za společný zájem všech členů společnosti.
Karel Marx, Bedřich Engels

Ideologie

Ideologie je ucelený systém politických, ekonomických, právních, filozofických a etických názorů, odrážejících v teoretické podobě zájmy určité třídy. Je formou společenského vědomí, je historickým produktem třídní společnosti, je vědomím tříd.

Ideologie je světovým názorem třídy

Nevzniká živelně; z živelně vznikajících životních podmínek tříd se rodí jako jejich odraz nejprve ve vědomí jednotlivců, a poté je šířena do vědomí třídy. Jestliže neodpovídá jejím zájmům, nerozšíří se; ale odpovídá-li jim, je jí v rozdílné šíři i hloubce přijímána.

Ideologie je do třídy vnášena

Třída vzniká jako roztržštěné skupiny, spojené svým podobným hospodářským postavením ve společnosti, a rozdělené vzájemnou konkurencí. Později se rozšiřuje ve společenskou vrstvu, podobně roztržštěnou, a tudíž neschopnou významnější společenské přeměny. Společná ideologie ji umožňuje překonat své vnitřní konkurenční bariéry, nalézt a uvědomit si své společné zájmy, formulovat je, a jejich obhajobu přijmout jako společný cíl. Je předpokladem organizačního a akčního sjednocení třídy, její přeměny z pasivního v aktivní prvek společenského vývoje. Idea, podle níž žijí a pracují masy lidí, se stává materiální silou.

Ideologie třídu sjednocuje, přeměňuje ji z objektu v subjekt

Ideologie je idealizací skutečného postavení třídy či její části. Odráží v abstraktní podobě jen to podstatné, absolutizuje tuto třídu, a chtěc i nechtíc přehlíží ostatní součásti společnosti. Staví se do protikladu k ideologiím protivníků, vyvrací je, bojuje s nimi, a nutně se při tom dopouští zjednodušení. Není schopna postihnout celou ekonomickou a sociální skutečnost. Je nástrojem politického boje, a stejně jako každá zbraň bývá používána i těmi, kteří to neumějí, a nadělají více škody než užitku, a jako každá jiná zbraň je často zneužívána.

Ideologie vždy obsahuje nejen pravdu, ale i omyly a iluze své třídy

Ideologie není vědou; může i nemusí z ní vycházet, přibližovat se jí, ale nemůže ji nahradit, protože má jinou společenskou úlohu. Je to nejen nástroj poznání, ale také nástroj politického boje. V třídně rozdělené společnosti si tento nástroj vytváří každá třída, která chce své společné zájmy prosazovat. A protože jsou zájmy tříd rozporné, jsou protikladné i jejich ideologie. Třída, která vládne, má vždy tendenci vydávat své vlastní zájmy za zájmy celé společnosti, a v tom se nutně mýlí. Usiluje o to, aby její ideje byly vládnoucími v celé společnosti, ale to se jí daří jen do té míry, do jaké disponuje efektivně příslušnými materiálními prostředky. Ztratí-li vládu nad nimi, ztratí i vládu nad idejemi a naopak.

Ideologie bývá zesměšňována jako taková, ale to je vždy jen součástí ideologie jiné

Iluze a lež

[Svět](#) pozorujeme svými smysly, dávajícími nám spoustu různých, dílčích [informací](#). Nemůžeme je zpracovávat všechny najednou; vnímáme jen ty zjevnější, silnější. A také ty, které na nás více [emocionálně](#) působí, výrazněji se nám líbí či nelíbí. Teprve z takto přebraných [počitků](#) si vytváříme obraz, který ukládáme do paměti. Není to věrný obraz, je to jen [zdání](#).

Smyslové poznání samo o sobě vytváří iluze

Než člověk dospěje k [pravdě](#) rozumem, podléhá iluzím; čím složitější jevy pozoruje, tím častěji. Tím, že si člověk vytvořil schopnost [abstraktního](#) myšlení, dosáhl schopnosti iluze, zdání překonávat. Avšak současně s tím si vytvořil schopnost [mýlit](#) se a své iluze zdůvodňovat. Iluze má své gnoseologické kořeny.

Rozum není absolutní bariérou proti iluzím

Pravda odhalující iluze vždy se vždy střetává s některými [zájmy](#). Nejen ve [společenských vědách](#), kde je to v rozdělené společnosti samozřejmé, ale i ve vědách přírodních, dotýkajících se byť oklikou zájmů společenských. I za rotaci změně se upalovalo. Pravda narážející na zájmy je vždy popírána, a nahrazována iluzemi.

Pravdu přijímáme přes cedník svých zájmů

Lež je vědomé, záměrné šíření nepravdy. Nikdy nevzniká z pouhých materiálních podmínek a biologických potřeb našeho života; její skutečnou příčinou jsou vždy společenské [podmínky](#), [vztahy](#) mezi lidmi a z nich vyplývající skryté zájmy.

Pravda má materiální kořeny, lež společenské

Omyly, iluze a lži jsou součástí života každé [společnosti](#); jedinec se jim nemůže vyhnout, ale musí s nimi bojovat. Denně vznikají nové, některé si vytváříme i sami pro sebe, aby byl náš život snazší a hezčí. Děláme si iluze sami o sobě, o svých blízkých a někdy si i vědomě lžeme. Iluze je vystavěna spíše na emocích než na rozumu.

Podlehnout iluzi a lži je vždy jednodušší než dospět k složité pravdě

Žijeme ve společnosti, v níž jsou masově šířené iluze nástrojem ovládnutí lidí. [Politici](#), kněží, žurnalisté, pracovníci reklamy, astrologové, šarlatáni, ale i část umělců, to jsou často jen profesionální iluzionisté.

Lži a iluze jsou nezničitelné, protože jsou líbivější než skutečnost. Vždy vznikají znovu a znovu, jsou živeny a rozšiřovány těmi, kterým vyhovují.

**Iluze je starší sestrou pravdy, lež je sestrou mladší. A obě jsou potvory krásnější.
Proto jim tak snadno podléháme.**

Imperialismus

Pojem „*imperialismus*“ nevytvořili komunisté. Vznikl k označení velmocenské, dobytčivé, expanzivní a militantní politiky, vedené snahou o rozšíření vlády Velké Británie nad jinými s cílem získání dominantního vlivu ve světě, snahou o vytvoření impéria, říše překračující hranice. Charakterizoval však nejen počínání Británie, ale všech [koloniálních](#) mocností. Marx, který zkoumal [kapitalismus](#) volné soutěže, tento pojem ještě neužíval. Engels, který žil déle a měl možnost pozorovat změny kapitalismu vyrůstající ze vzniku monopolů, také ne, avšak pochopil, že tyto změny v globálním měřítku vytvářejí podmínky pro vznik světové války. Pozdější nemarxističtí kritici kapitalismu, kteří tento pojem zavedli, jej vysvětlovali popisováním jevu, ale nezabývali se jeho podstatou.

Teprve V. I. Lenin odhalil ekonomickou podstatu imperialismu

Jakkoli Leninova charakteristika imperialismu v práci „*Imperialismus, nejvyšší stádium kapitalismu*“ bývá překrucována a znevažována, někdy i těmi, kteří se k marxismu hlásí, z marxismu vychází a je dodnes, i po sto letech, platná. Je to takové stádium vývoje kapitalismu ve kterém:

1. **Koncentrace kapitálu a výroby vyvolala vznik monopolů**, které ukončily fázi, v níž byla rozhodující volná soutěž. Monopoly nastolily vztahy nadvlády a nerovnosti v ekonomice, a tudíž i v [politice](#) uvnitř kapitalistické společnosti. Monopol neruší drobné výrobce, ale ovládá je; využívá nejen ekonomických, ale i jiných forem násilí.
2. **Vznikl finanční kapitál a finanční oligarchie**, což je charakterizováno spojováním a proplétáním zápůjčního a průmyslového kapitálu, vytvářením úzké skupiny lidí ovládajících větší kapitál než sami vlastní, a majících rozhodující postavení v ekonomice i politice. Dochází k centralizaci bank ovládajících [ekonomiku i politiku](#).
3. **Vývoj kapitálu nabývá rozhodujícího významu**. Jeho přebytek ve vyspělých zemích to vynucuje a zapojení zaostávajících zemí do světového obchodu to umožňuje. Stává se tak nástrojem [vykořisťování](#) v globálním měřítku.
4. **Vznik mezinárodních monopolů**, překračujících národní hranice zdrojů, výroby i odbytu. Spojují se národní kapitály a vytváří globální reprodukční proces. Kapitalistické [výrobní vztahy](#) se tím přizpůsobují rozvoji [výrobních sil](#).
5. **Rozdělení světa mezi mocnosti je ukončeno**, nastává fáze přerozdělování světa. Dosažená ekonomická nadvláda už umožňuje ovládnutí cizích území při zachování jejich formální [nezávislosti](#), pronikání na cizí území může být anonymní, vzniká [neokolonialismus](#).

Imperialismus je parazitující, zahnívající a odumírající kapitalismus

Tato Leninova formulace bývá znevažována nejvíce. To nic nemění na tom, že roste vrstva rentiérů společnosti nic nepřinášejících, jen na ni parazitujících, že parazitují [státy](#), [třídy](#), vrstvy i [národy](#) jeden na druhém, že se tato forma hospodaření udržuje jen neustálým vyvoláváním [válek](#) a existuje už jen na nesplacitelný [dluh](#).

Incest a promiskuita

Předci lidí se rozmnožovali tak, jak je to běžné u ostatních druhů: nebyli vázáni žádnými zábrany, ohledy na příbuzenské vztahy či příslušnost k různým generacím. Rozhodoval pouze pohlavní pud, zdraví a síla. Díky příbuzenskému křížení se v populaci udržely a upevňovaly [náhodně vzniklé zvláštnosti](#), které jim umožňovaly lépe přežít. Příbuzenské křížení mohlo zrodit více jedinců s novými vlastnostmi, a zabránit zániku těchto perspektivních rysů v mase populace.

Tento nevázaný přírodní proces plození doprovázela vysoká promiskuita, která již ustálené zvláštnosti dále rozšiřovala na ostatní populaci. Teprve s tím mohly postupně zanikat vlastnosti dosavadní, méně vyhovující novým podmínkám a vedle toho vždy odumíraly ty, které životaschopné nebyly. Díky tomu se vlastně člověk vyvinul jako nový, jednotný druh. Bylo to v době, kdy ještě nebyl schopen abstraktního [myšlení](#), nemohl si vytvářet žádná pravidla ani [bohy](#), prostřednictvím kterých si až daleko později cosi nařizoval a zakazoval. Ale už tehdy měl zárodky [morálky](#), panující společenskou praxi, která dovoľovala vše.

Příbuzenské křížení vytvořilo lidskou rozmanitost, promiskuita její jednotu

Sexuální styk bez zábran měl i své stinné stránky. V důsledku příbuzenského křížení se rodilo i velké množství jedinců s horšími vlastnostmi, neschopných přežít nebo dále plodit. Degenerace je rubem takového rozmnožování. Ale tenkrát to nevadilo. Člověk rodil své potomky stejně marnotratně, jako ostatní živé organismy.

Teprve daleko později se stával skutečným člověkem, pánem přírody i sebe samého. Naučil se používat [ohně](#), a vůně pečeného masa k němu přivábila psy a kočky. Přestali se jej bát a žili vedle něho. Nestaral se o ně, nechoval je, rozmnožovali se stejně volně, jako on. Toto soužití jej postupně přivedlo na myšlenku zajmout užitečnější tvory a hospodářsky je využívat. Z lovce a sběrače se stával pastevec a zemědělec. Avšak tato zvířata už nežila tak volně, jako psi, kteří utekli a přišli, když dostali hlad. Zpočátku velká společná stáda se při rozpadu prvotní pospolitosti a vzniku soukromého vlastnictví změnila v menší, které bylo nutné izolovat od majetku ostatních. Tato zvířata byla cenná, musela být uvázána, uzavřena do ohrad a oddělena i od volně žijících jedinců. To sebou přineslo uzavřený chov s rizikem degenerace jako důsledku příbuzenského křížení. Ztráty, které člověku nevadily u sebe samého, začaly vadit u chovaných živočichů, kteří byli zdrojem jeho obživy. Zvířata, která měla rychlejší dobu reprodukce než on sám, jej přivedla k poznání nebezpečí incestu. Tak začal člověk regulovat rozmnožování zvířat a později i své vlastní. Ale až tehdy, kdy již dokázal vyrobit více, než sám spotřeboval, kdy i on začal mít cenu. Zapověděl si incest. To už byl dnešní člověk jako biologický druh i díky incestu v podstatě dotvořen. Dokázal abstraktně myslet, vytvořil si bohy a jim vložil do úst pravidla, která vymýšlel sám. A tím se do [náboženství](#) i praxe postupně dostávaly zákazy styku mezi nejbližšími příbuznými. Tuto dnešní ctnostnou morálku nemá člověk od bohů; vděčí za ni kozám, ovcím a prasatům i jejich soukromému [vlastnictví](#).

Člověk vznikl nejen prací, ale také incestem a promiskuitou

Individualismus

V prvotně pospolných dobách žili lidé v rovnosti a vzájemné osobní závislosti, zárukou existence byla pro ně jejich skupina a těsné vazby v ní. Všechny základní zájmy byly společné a měly vždy přednost. Kolektivismus byl podmínkou přežití každého individua. To se však rozpadem prvotní pospolitosti počalo měnit, společnost se diferencovala a postavení jedinců rozrůžňovalo. To nutně měnilo jejich životní postoje i názory. Především u těch, kteří ve společenské hierarchii byly výše.

Individualismus je produktem dělby práce a bohatství

Jsou to životní postoje či světový názor nadřazující jednotlivce a jeho zájmy nad společnost a její zájmy. Je to nadřazování jednotlivce nad ostatní společnost, morální princip založený na absolutizaci postavení jednotlivce a jeho autonomie vůči společnosti, projevující se později v morálních, politických, filozofických a jiných ideologických formách, podstatu tohoto jevu obhajujících či zakrývajících.

Zdrojem individualismu jsou vždy osobní materiální zájmy

Individualista, ačkoli se ohání zájmy všech jedinců, má na mysli především své vlastní. Podstatou každého individualismu je egoismus, sobectví. Extrémní podobou individualismu je solipsismus, neuznávání nejen zájmů, ale ani existence druhých. Zatímco kolektivismus zůstával morálním principem a způsobem života chudých, ovládaných, bojujících o své každodenní přežití, individualismus se stal vládnoucím principem ovládajících všude tam, kde byly nastoleny třídní vztahy.

Individualismus je filozofie i způsob života bohatých či po bohatství toužících, který se vyvinul v třídní společnosti

Stejně tak jako každý vládnoucí princip byl, a je dodnes, teoreticky zdůvodňován, prosazován jako správný a přirozený. Nabýval podobu náboženských idejí, biologických i společenských teorií, předsudků i pověr; byl zpracováván uměním i propagandou, šířen otevřeně i skrytě. Odůvodňoval společenskou nerovnost ve všech třídních společnostech a činí tak dodnes.

Individualista vidí ostatní jen ve svém vlastním stínu

Klausovy výroky „každý se musí postarat sám o sebe“ a „soukromý vlastník se postará lépe než stát“ jsou jen střípky celého komplexu oslavy individualismu. Zdůrazňování osobní odpovědnosti každého za svou budoucnost, výklad dějin jako díla výjimečných jedinců, propagace úspěšných a slavných, teorie elit či sociální stratifikace, zjednodušení společnosti na soubor nezávislých jedinců, sociální darwinismus líčící vítězství silnějších jako pokračování přírodního výběru, to vše je obsahem každodenního masového působení na vědomí nejširších vrstev.

Individualismus je neslučitelný s marxismem, který individualitu každého jedince respektuje, ale neabsolutizuje

Indukce a dedukce

Lidské [myšlení](#) vytvořilo v procesu poznání mnoho postupů. Bývají různě pojmenovávány a tyto pojmy nebývají užívány vždy shodně. Žádný z těchto postupů není schopen podat sám o sobě [pravdivý](#) obraz věcí; k tomu musí být používány všechny možné metody.

Indukce je forma úsudku, v níž se z jednotlivých poznatků vyvozují obecnější závěry

Protože výchozí poznatky nebývají vždy úplné, nedává indukce úplnou jistotu pravdivosti. Indukce bývá chápána jako postup od jednotlivého k obecnému. Takové zjednodušení však přehlíží existenci zvláštního, a může vést k neodůvodněnému zobecnování, k paušalizaci či generalizaci, tj. k povyšování zvláštního na [obecné](#). To je nejčastější chybou např. při posuzování společenských jevů [běžným vědomím](#).

Absolutizace výsledků indukce je generalizací

Obrácený myšlenkový postup směřuje od obecného k jednotlivého, tj. vyvozuje z vyšších úsudků dílčí závěry. Ani takový postup však nezaručuje pravdivost poznání, pokud není jisté, zda předpoklady jsou pravdivé, a hlavně zda jsou k dispozici všechny potřebné.

Dedukce je forma úsudku vyvozující z obecných předpokladů dílčí soudy

Oba pojmy však bývají chápány i poněkud odlišně, např. tak, že indukce je formou dedukce. K. Popper, který je vydáván za největšího filozofa minulého století, svého času dokonce odmítal indukci jako metodu vědeckého poznání a preferoval pouze dedukci, přičemž mu unikalo, že všechny předpoklady pro dedukci vznikají vlastně indukci. Později tyto názory pod kritikou modifikoval a relativizoval, což je příznačné pro jeho dílo.

Indukce a dedukce jsou dialekticky spjaté metody poznání, které nelze absolutizovat

Indukce a dedukce jsou pouze jedněmi z mnoha forem poznání. Nelze je oddělovat od dalších, tak jak to činí [logika](#), formální věda, oprávněně zkoumající jednotlivé metody samy o sobě z hlediska správnosti myšlenkových postupů.

Člověk se vyvinul v tvora univerzálního, působícího na celé své životní prostředí, komplexně jej poznávajícího a využívajícího. Jakákoliv jednostrannost v tomto počínání pak vede k jeho stagnaci a ve svých důsledcích i k degeneraci. Tak jako lidé všestranně využívají přírodu, musí i všestranně myslet, neomezující se na jednotlivé formy a metody poznání.

**Jednostrannost myšlení degeneruje člověka,
stejně tak jako jednostrannost jeho života**

Inflace

Inflace bývala v předmonopolním [kapitalismu](#) mimořádným jevem, vznikajícím především jako důsledek nadměrné emise [peněžního oběživa](#) na pokrytí válečných výdajů. Působila krátkodobě, a její důsledky byly napravovány obráceným procesem – deflací, tedy stahováním přebytečných peněz z oběhu např. zvyšováním [daní](#).

Inflace je přebytek oběživa projevující se zvyšováním cen

Jakmile však nejsilnější [buržoazie](#) získala plnou kontrolu nad [státem](#) a vznikl státně monopolní kapitalismus, stala se inflace trvalým jevem. Je jedním z důsledků základního rozporu kapitalismu, který Marx charakterizoval jako „[rozpor mezi přísnou plánovitostí výroby uvnitř podniku a naprostou anarchií výroby uvnitř společnosti](#)“.

Inflace je projevem nerovnováhy, jejíž příčinou je živelný vývoj ekonomiky

Buržoazie ovládající stát je schopna prosazovat si velké státní zakázky např. pro armádu, na které si stát musí půjčovat. [Státní dluh](#) se tak pro finanční kapitál stává stabilním zdrojem [zisků](#). Ve snaze zvyšovat zisky si soukromý sektor vynucuje nejrůznější [daňové](#) úlevy, podpory, dotace a další stimuly, které neúměrně zvyšují výrobu, a které stát financuje na dluh. A stát se pak snaží inflaci svůj dluh rozředit.

Inflace je důsledkem nadměrného zadlužování státu

Ve snaze zajistit alespoň částečný sociální smír při prohlubujících se ekonomické [nerovnosti](#) tříd je pak stát nucen vytvářet relativně štedré sociální systémy, financované rovněž na úvěr a zvyšující inflaci. Jejich zaplacení tak přesouvá do budoucnosti, na příští vlády a budoucí generace.

Inflace znehodnocuje mzdy, sociální důchody a úspory obyvatelstva, jehož majetek tvoří především spotřební předměty, k životu nezbytné, byť k nim patří např. dům nebo auto, a jejichž hodnota s inflací klesá. Neznehodnocuje majetek bohatých, který je uložen především ve [výrobních prostředcích](#), nemovitostech a ve formě [pokladu](#), jejichž [cena](#) se zvyšuje úměrně s inflací.

Inflace je nástrojem ekonomické a sociální diferenciacce

Trvalé zvyšování cen je vždy pod tlakem a opožděně doprovázeno zvyšováním mezd a sociálních výdajů. Vzbuzuje [iluze](#), že se stát stará, že lidé berou více peněz, což vede k relativnímu sociálnímu klidu. Cenový pohyb neumožňuje adekvátní srovnávání s minulostí, zkresluje statistické údaje, a relativně vysoká čísla umožňují každé vládě vydávat výsledky své politiky za úspěch. Inflace je tak zdrojem iluzí.

Inflace zvyšuje nejprve ceny, později mzdy a vždy zisky. Jinak by nebyla.

Inflace je v soudobém [kapitalismu](#) neodstranitelným jevem, vyplývajícím ze systému. Jen nafukuje bublinu, která má své meze pevnosti.

Informace a dezinformace

Informace je signál pronikající do systému a měnící jeho stav. [Věda](#) považuje za informaci jen to, co snižuje míru neuspořádanosti tohoto systému. To, co ji naopak zvyšuje, je dezinformací. Problém je v tom, že každý systém je jiný, a stejná informace v něm způsobuje odlišné změny. To, co v jednom systému neuspořádanost, tedy entropii snižuje, to v jiném systému působí zmatek a zvyšuje ji. Navíc informace může být pravdivá nebo nepravdivá. I pravdivá informace podaná v nevhodný čas, nevhodným způsobem či v nevhodných souvislostech může reakci systému odvádět zcela jiným směrem, stejně tak jako informace pravdě jen blízka.

Pojmy informace a dezinformace jsou relativní

Ještě horší je to u člověka jako příjemce informace. Není schopen přijímat všechny informace, přicházející z vnějšího prostředí, a tak si je filtruje. To, co odpovídá jeho [potřebám](#) a [zájmům](#), přijímá, to co jim neodpovídá, nepřijímá; je vůči informacím částečně odolný. To, co považuje oprávněně i neoprávněně za neúčinné, odmítá; přijmout i dále šířit.

Informace přijímáme i vydáváme přes cedník svých zájmů

Člověk není stroj, má nejen zájmy, ale i [emoce](#). Podněty přicházející v podobě hmotné i duchovní nejprve automaticky hodnotí svými emocemi podle toho, zda v něm vzbudí pocity libé či nelibé; filtruje je. To nelze odstranit vzděláním, zvláště ne jednostranným.

To, co jednoho informuje, druhého naštv

Každý systém musí být připraven informace určitého druhu a v určitém množství přijímat. Jinak je nezpracuje, nebo se zahltní a zablokuje. Člověk není výjimkou.

Nedostatek informací způsobuje frustraci stejně jako jejich nadbytek

Informace, to jsou vnější podněty přírodního i společenského prostředí, jejichž příjmem v procesu práce a společenských [vztahů](#), a následným soustavným zpracováním ve [volném čase](#) si člověk vytvořil [vědomí](#). Jeho podstatou je stejně nekonečná schopnost poznávat i vytvářet si [iluze](#), které jsou vždy krásnější než [pravda](#). Ze všeho nejkrásnější bývá lež.

Systémy, jejichž součástí je člověk, nereagují na stejné informace vždy stejně, vypočítatelně. Jsou to systémy stochastické, nevypočítatelné. Hromadné informační prostředky nejsou schopny informovat, jen cosi sdělují. Nemohou společnost sjednocovat rozumem, ale [emocemi](#) ano. Znalosti umožňují vědění, [předsudky](#) vytvářejí [dav](#). Umožnit vědění je drazé zapláceno, vytvářet předsudky se vyplatí.

Hromadné sdělovací prostředky jsou nástrojem informace i dezinformace, usnadňují poznání i vytváření iluzí, rozšiřují znalosti i předsudky. Vládnoucí třídy to vědí, proto je kupují. Ti chudší kupují jen jednotlivé redaktory.

Informační společnost

„Společnost založená na integraci informačních a komunikačních technologií do všech oblastí společenského života v takové míře, že zásadně mění společenské vztahy a procesy.“ Tak zní oficiální výklad tohoto nového společenského jevu. Je mylný. Lidská společnost vznikla společnou prací, s níž v [dialektické jednotě](#) vznikala i nová, daleko rozsáhlejší a mnohostrannější komunikace, než je tomu v živočišné říši. Komunikace, tj. výměna informací, byla od člověka neodlučitelná již při zrodu prvotní pospolitosti, a vždy zásadně spolu s prací měnila společenské vztahy a procesy.

Rozsah komunikace roste s rozsahem výrobních sil a výrobních vztahů

Na tom nová, tzv. informační společnost nic nemění. Změna spočívá v tom, že si společnost přestala informace vyměňovat a začala s nimi obchodovat. Tento obchod nabyl takového rozsahu, že se stal samostatným hospodářským odvětvím, přinášejícím často vyšší [zisky](#) než odvětví stará. To není nový jev. I průmyslová výroba přinášela vyšší zisky než zemědělství, obchod je poté obojí předčil, bankovníctví se stalo rentabilnějším než obchod s hmotnými statky, a nyní vítězí obchod s informacemi, které se staly zbožím, stejně nadbytečným jako to ostatní.

Informační společnost je stav, kdy ve výměně informací převládly kapitálové vztahy

Prostředky masové komunikace a informace mohou vlastnit jen ti nejbohatší. Informace již nejsou pouze sdělovány, ale vyráběny. Děje se to v tak masovém rozsahu, že komunikace přestává být pro mnohé lidi prostředkem života, ale stává se jeho smyslem a samoučelem. Člověk už nekomunikuje jenom s lidmi prostřednictvím komunikačních prostředků, ale začíná komunikovat především s těmito technickými prostředky. Stává se jejich otrokem a přestává být nebezpečným podstatě společenského systému. Je připoután ke své elektronice a nezlobí. Elektronická komunikace přebírá úlohu náboženství a stává se „*opiem lidu*“.

Okovy svazují pouze tělo, elektronická pouta i mozek

[Informace a dezinformace](#) splývají v jedno. Zaplavení člověka informacemi je stejně zhoubné jako jejich odpírání. Společnost je zaplavována nesmyslnými informacemi stejně tak jako nesmyslnými výrobky, je jí vnucována tzv. pluralita informací podobně jako nadbytečná rozmanitost stejných užitných hodnot; je pod pláštěm [svobody](#) zavalena falešnými informacemi stejně tak jako falešným zbožím.

Pravda je jenom jedna, ale [iluzí a lží](#) je nekonečné množství. Obchoduje-li někdo s informacemi, nehledí na jejich pravdivost, ale na poptávku. Vyvolává ji tím, že vytváří nabídku. To není věcí charakteru, to je ekonomická nutnost [kapitalistického](#) výrobního způsobu, to je stejná [morálka](#) jako výroba a distribuce drog, zbraní či alkoholu, jako byznys s hazardem či půjčování peněz lumpům a zločinným režimům.

V informační společnosti iluze a lež přinášejí ve srovnání s pravdou vyšší zisky

Iniciativa

Každý živý tvor reaguje na vnější i vnitřní podněty vždy determinován svými potřebami. Člověk to má složitější: Jeho [potřeby](#) a [zájmy](#) vytvářejí [dialektickou jednotu](#), zatímco zvíře zájmy nemá. Ty u člověka vyplývají z jeho společenských vztahů, které jsou daleko širší než v ostatní živočišné říši, kde jsou omezeny jen na realizaci biologických potřeb.

Iniciativa je činnost člověka motivovaná jeho společenskými zájmy

Je to činnost člověka nad rámec jeho potřeb, nevyplývající z nutnosti, ale z jeho svobodného rozhodnutí, z jeho vztahu ke společnosti, v níž žije a uplatňuje sám sebe.

Iniciativa, to je svoboda [seberealizace](#)

Iniciativa, česky řečeno příčinnost, je snaha být prospěšný nejen sám sobě, ale společnosti. Všechny skutečné úspěchy v práci i ve vědě, v umění i ve sportu jsou výsledkem iniciativy. Jen iniciativní člověk dokáže nadchnout jiné, získat je pro svou věc a učinit z ní věc společnou. Dialektickým protikladem iniciativy je [konformita](#).

Všechno nové a velké v historii vzniklo jen díky iniciativě lidí

Komunista, to je člověk, pro něhož jsou zájmy společnosti vyšší než jeho zájmy vlastní. Člověk žijící pro společnost, ne sám pro sebe. Stanovy KSC to v pozdější době charakterizovaly např. jako povinnost člena strany být průkopníkem všeho nového a [pokrokového](#).

Být komunistou znamená být iniciativní

V období [socialismu](#) byla iniciativa frekventovaným slovem, ale nevídaným jevem. Být iniciativní, znamenalo ve většině případů narážet na oficiální nezájem a odpor. Pro nadřazené zpravidla vytvářela komplikace; nebyla plánována, nepočítalo se s ní a budila podezření. Tak zvaná iniciativa byla vyvolávána a řízena shora. Nebyla svobodným rozhodnutím, nebyla seberealizací člověka, byla jen aktivní formální poslušností, a to je málo. Skutečná iniciativa lidí byla nevyužívána a často i potlačována. Tím zůstával nevyužit obrovský potenciál.

I za socialismu byli lidé aktivní, ale jejich iniciativa se často odkláněla jinam, stranou společenských zájmů, či končila ve ztracenu. Potlačování iniciativy, to je omezování svobody člověka, a její nevyužívání je hazardováním s lidskými zdroji. Zatímco v [kapitalismu](#) je vítána každá iniciativa přinášející [zisk](#), socialismus často chápal iniciativu jako zdroj problémů. Zřejmě to bylo tím, že do vedoucích funkcí byli zejména v posledních letech častěji vyzdvihováni lidé poslušní a přizpůsobiví, než ti iniciativní, a tím se vymykající. Potlačování iniciativy pak nutně vedlo k pasivitě; a iniciativa na nástěnkách nestačí.

**K tomu, aby socialismus byl úspěšný, nestačí iniciativu předstírat a řídit,
je nutné ji vyvolávat, umožňovat, využívat a oceňovat**

Každý uvědomělý proletář podporuje jakoukoli integraci, byť kapitalistickou.
Karel Marx

Integrace

Jedním z objevů Karla Marxe je zákon rozšiřování [výrobních sil](#), vyvolávající rozšiřování [výrobních vztahů](#). Je to univerzální [zákon](#) vývoje lidstva, platící od dob rodového naturálního hospodářství až dodnes.

Integrace je důsledkem univerzální souvislosti vývoje lidstva

Vývoj jedné skupin člověka vždy souvisel s vývojem [skupin](#) druhých. Tyto skupiny vznikaly ze společných předků; rozvíjely se a přežívaly jen tehdy, jestliže od všech ostatních přebíraly jejich znalosti a [zkušenosti](#). Vzájemně mezi sebou obchodovaly i bojovaly, spojovaly se i rozdělovaly, a čím vyšší stupeň jejich rozvoje byl, tím menší roli hrála původní jejich souvislost příbuzenská a nabývaly významu souvislosti ekonomické, sociální a gnoseologické. Přejímaly jedna od druhé nejen zboží, ale poté nutně i své objevy a vynálezy, [řeč](#) i [písmo](#), [bohy](#), tradice i [kulturu](#). Čím menší byly jejich vzájemné kontakty, tím pomalejší byl jejich rozvoj.

Izolace vždy znamenala stagnaci a integrace vyšší naději na přežití

Sjednocovat se, integrovat, mohly tyto skupiny jen potud, pokud to dovolily jejich omezené zdroje, ale rozvíjet tyto zdroje mohly jen ve vzájemných kontaktech s jinými. Základ jejich sjednocování byl vždy ekonomický, ale skutečné sjednocování probíhalo vždy ve všech ostatních formách života. Nebylo jednoduché; rozdílné [zájmy](#) vládnoucích [tříd](#) jednotlivých skupin způsobovaly, že tyto procesy byly plné překážek a [rozporů](#). Ale zastavit se nedaly.

Integrace je výslednicí procesů specializace a kooperace, centralizace a akumulace

Feudální rozdrobenost vyspělého světa jeho integraci dlouho zpomalovala, ale nezastavila. Neustálé boje byly také překážkou, ale nakonec i ony vedly k postupné integraci zbraňových systémů, taktiky, území a [politických](#) forem. Velké přesuny vojsk přispěly i k biologické integraci lidstva, v pravěku se spíše rozrůžňujícího.

Tendence k rozrůžňování a sjednocování působí vždy proti sobě i společně

Integrace je přirozený vývojový proces. Lidstvo spěje k jednotě vytvářené vším podstatným i k rozmanitosti vytvářené vším ostatním. Tyto dvě stránky vývoje nelze oddělit, jsou výsledkem působení zákona [negace – negace](#) ve společnosti.

Přes všechny bariéry a dočasné zvraty se postupně sjednocují technika i technologie, věda i kultura, komunikační, [právní](#) i [politické systémy](#). Násilné urychlování těchto procesů vzbuzuje odpor, stejně tak jako jejich násilné brzdění. [Marxismus](#) si to od počátku uvědomoval, a ono známé heslo „*Proletáři všech zemí, spojte se!*“, je jen pochopením této vývojové tendence.

**Lidstvo spěje k jednotě,
jejíž největší překážkou zůstává soukromé vlastnictví výrobních prostředků**

Intelektuál

Není mnoho slov, která mohou být používána jako lichotka i jako nadávka. Intelektuál patří mezi ně. Je to nezřetelně ohraničený pojem, označující duševního pracovníka, vzdělance spíše humanitního směru, představitele tvůrčí [intelligence](#), vědce či umělce, který se vyjadřuje k veřejným otázkám, ačkoli se sám nepodílí na [vládě](#) a [moci](#).

Intelektuál buď moc kritizuje, nebo jí nepřímo slouží; vytváří veřejné mínění

Zdatný intelektuál moc kritizuje, a tím jí slouží. Dříve býval zván do panovnických dvorů, jako např. Voltaire; nyní je zván do televize. Upozorňuje na nedostatky, a je tak zdrojem poučení pro jedny a zábavy pro druhé, vytváří zdání [demokracie](#) a volnosti, jinak je vcelku neškodný.

Intelektuál je politicky filozofující vzdělanec

Nejneškodnější je tzv. „kavárenský intelektuál“. Má sklony k teoretizování, intelektuální povýšenosti a elitářství. Pokládá sám sebe za „svědomí společnosti či [národa](#)“ a nenese za nic odpovědnost. Opovrhuje masami, čiší z něj povznesený [akademismus](#), a pro skutečné odborníky bývá směšný.

Jakmile intelektuál překročí meze loajality, stává se „prekérním intelektuálem“, což je nový francouzský termín pro jevy dávno známé. Je zaměstnavatelem či společenským systémem omezován v práci, tvorbě či publicitě, je mu vytýkán nedostatek vlastenectví, soustředí se na něj organizovaná palba kritiky, je zesměšňován či skandalizován, a v oboru marginalizován. Není-li takto přiveden k alespoň částečné servilitě, stává se nezaměstnaným, anebo vstupuje do politiky, tím ztrácí nezávislost a intelektuálem přestává být. Získá-li moc, přestává být intelektuálem, jeho intelligence se u něj občas přestane projevovat, a bývá většinou špatným organizátorem. Nezíská-li ji, je ve svém hnutí nezvladatelný a nespolehlivý.

Intelektuál je vždy bez pevných institučních vazeb, je to soukromník politiky

Vcelku mívají intelektuálové sklon spíše k [levici](#), ke kritice moci a poměrů, avšak není to pravidlo. Někteří pod tíhu života kolísají a přiklání se k [pravici](#). Protože pracují spíše individuálně a bojují s konkurencí sobě rovných jako [maloburžoazie](#), je také u ní určitá přizpůsobivost způsobem a podmínkou jejich obživy.

Nemusí být špičkou ve svém oboru, vynikají spíše nadprůměrnou schopností slova, snahou o originalitu, jistou [nezávislostí](#) a kritičností, ochotou vyjadřovat se o závažných otázkách srozumitelně a hlavně přitažlivě.

Společnost potřebuje své intelektuály, ale nesmí jich být mnoho

V některých intelektuálních kruzích je orientace podle morálních principů považována za naivní anebo pošetilou. K tomuto druhu pitomosti nemám co říci.

Noam Chomsky

Intelligence

Intelligence je tak složitým souborem schopností člověka, jak složitý je člověk sám. Zkoumá ji řada vědních oborů, přičemž jejich přístupy jsou poněkud odlišné i uvnitř jednotlivých věd. Z velké části je to způsobeno různou mírou individualizace a idealizace, příkládáním různé váhy biologickým a sociálním faktorům, které se na vývoji inteligence podílejí, ale především tím, že nejsložitější je zkoumání sebe sama.

Intelligence je schopností člověka používat rozum

Rozum je jedna věc, ale schopnost používat jej je něco jiného. Výsledek se však může projevit pouze jako celek, který je vždy ovlivněn mnoha dalšími faktory, jako jsou např. [emoce](#) a schopnost ovládat je, sociální [vztahy](#) a schopnost využívat jich, paměť a její rychlost i kapacita, znalosti, [zkušenosti](#), [talent](#) a stupeň jejich rozvoje i četnost využívání. Při žádných testech nelze poznat člověka, jen jeho jednotlivé stránky, které se nakonec v životě mohou projevovat jen jako nedůležité.

Všechny pokusy o měření inteligence jsou jen redukcí univerzálnosti člověka, snahou o objektivizaci ideálního, jsou individualizací sociálního i absolutizací některých a podceněním jiných stránek neopakovatelné jedinečnosti lidské bytosti

Výsledky takovýchto zkoumání jsou vždy jen dílčí a relativní, stejně tak jako pokusy prokazovat důležitost geneticky a sociálně získaných předpokladů. Obojí může existovat jen ve vzájemné podmíněnosti, rozvíjet či potlačovat druhé.

Člověk je náhodně vzniklou směsicí genů mnoha generací svých předků a rozvíjí se současně zákonitě i nahodile v podmínkách, které vznikly jen jako jednota nutnosti a nahodilosti

Lidé se ještě nestačili dohodnout, co to ta jejich inteligence je, a už chtějí vytvářet inteligenci umělou. Dosahují při tom obrovských dílčích úspěchů, avšak čím hlouběji jsou do problémů ponořeni, tím více jim uniká jednostrannost jejich počínání. Intelligence má totiž nejen rozumovou, ale i emoční a sociální složku.

Intelligence člověka vznikala miliony let jako výsledek jednoty jeho biologického a sociálního vývoje. Nelze ji redukovat na souhrn jakýchkoli vybraných [částí](#). Sama o sobě je jen jednou z nekonečného množství stránek člověka jako tvora biosociálního. Jedinec, všeobecně považovaný za inteligentního, se může v určitých situacích projevovat jako pitomec a naopak. Neboť každá [vlastnost](#) živé či neživé hmoty je jen jejím vztahem k něčemu jinému.

Intelligence je vztahem jedince ke společnosti

Pokud by se jednou člověku podařilo vytvořit inteligenci umělou, musela by svým tvůrcům vynadat slovy: „hlupáci, tohle přeci není žádná inteligence“. A pak by sežrala svůj vypínač a zabila každého, kdo by ji chtěl vypnout.

Rozdíl mezi soustružníkem a programátorem spočívá v tom, že jeden potřebuje více materiálu a druhý více znalostí a volnosti.

Autor

Intelligence pracující

Pojem pracující inteligence v [socialismu](#) byl poměrně jasný. Inteligence nebyla třídně rozdělena jinak než původem, a to mělo zvláště u mladé generace spíše slábnoucí vliv. [Buržoazie](#) už neměla svou ekonomickou základnu a její potomci nepočítali s jejím návratem. Potomci třídy družstevníků už ani nevěděli, kolik půdy vlastnili jejich rodiče, natož kde leží; nevěděli většinou ani to, že ji podle práva většinou stále ještě vlastní, a navíc celá generace nových družstevníků byla jen zaměstnanci a půdu nikdy nevladnili. [Družstevní rolníci](#) už byli třídou jen podle názvu. [Dělnická třída](#) se rekrutovala ze všech dřívějších tříd, stejně tak jako inteligence, a třídní struktura [společnosti](#) už mizela.

Situace za kapitalismu však byla, a dnes znovu je, jiná. Inteligence se štěpí na ty, pro něž je práce hlavním zdrojem obživy, a na ty, kteří mají dostatečné příjmy plynoucí z vlastnictví, a práci vykonávají jen proto, aby mohli sami a lépe spravovat svůj majetek, než by to vykonávali námezdní manažeři, anebo prostě proto, že se také chtějí seberealizovat. Toto rozdělení jevově nepostřehneme. Jeden vedoucí pracovník s.r.o. nebo [akciové společnosti](#) je námezdní silou, druhý spoluvlastníkem; a mohou sedět v jedné kanceláři nebo mít stejnou sekretářku i plat. V kapitalismu je inteligence třídně rozdělena na pracující a vlastníci. A vrací se její mezigenerační kontinuita.

Avšak podle marxistické teorie nevytváří třídy samo [vlastnictví](#), ale především společný ekonomický [zájem](#), pokud je společně odrážen a prosazován. A chceme-li pochopit současnou třídní strukturu, pak musíme ony společné ekonomické zájmy hledat. Pracující inteligence podle klasického přístupu [třídu](#) nevytváří. Možná také proto, že v dobách Marxe byla tak málo početná, že ani nemohla třídou být, proto o ni ani nepsal. Teprve po jeho smrti Engels v dopise studentskému kongresu píše: „z vašich řad musí vyjít intelektuální proletariát“. Zajímavá je i jeho myšlenka „můžeme si chybějící inteligenci koupit, tak jak to dělá buržoazie“.

Poněkud více se inteligencí zabýval Lenin, používající také termín „*intelektuální proletariát*“ a odhalující „*individualistický charakter této vrstvy vyplývající z [podmínek](#), za nichž si obvykle vydělává živobytí, a které jsou v mnoha směrech podobné podmínkám maloburžoazie (individuální práce...)*“.

Tradiční výklad marxistické teorie nepřipouštěl existenci tohoto intelektuálního proletariátu jako třídy, používal označení „sociální skupina pracující inteligence“, který byl pro většinu příslušníků této skupiny přijatelnější, než „dehonestující“ přiřazení k [proletariátu](#). To řeší někteří teoretici pojmem „[kognitariát](#)“ aj. Bude úkolem marxistické vědy posoudit, zda tradiční výklad pocházející z dávné minulosti, a o Marxe se příliš neopírající, je správný. Třídy jsou totiž vytvářeny společnými ekonomickými zájmy, a ten pracující inteligence přece jen má, i když je společný se zájmy buržoazie a maloburžoazie:

Společným zájmem pracující inteligence je volnost, svoboda a pluralita názorů, které lépe umožňují její způsob obživy. To je ale zájem i všech ostatních!

Internet je smetiště, na které lidé ukládají to, co nemohou uplatnit jinde. A jako na každém smetišti na něm lze nalézt i věci cenné a užitečné; jen je potřeba rozumět tomu co hledám, a neumazat se příliš od toho sajrajtu, kterým je to obklopeno.
Autor

Internet

Internet je dítě amerického ministerstva obrany, které se rozrostlo do celého světa, aniž se odpoutalo od své pupeční šňůry. Je to celosvětová komunikační síť bez jediného snadno zničitelného centra, ale s mnoha centry, z nichž lze ze systému legálně i nelegálně čerpat informace z celého světa, a také legálně či nelegálně tento systém ochromit či vypnout. A protože se svět stává na internetu čím dál tím závislejší, lze příslušné části světa od toho světa izolovat, neutralizovat, či mít pod kontrolou prakticky cokoli. Poloviční odborníci budou tvrdit, že to není pravda, skuteční odborníci to vědí. Pronikat do tohoto systému už umějí i někteří malí kluci.

Internet je onen Orwellovský „velký bratr“

Tak jako všechny velké vynálezy internet usnadnil lidem život a otevřel jim ohromné možnosti. Umožnil jim lepší obživu i lépe krást. Usnadnil lidstvu šíření pravdy i lži, vzdělání i modlení. Stal se nástrojem i zbraní, zábavou i poučením, a jako cokoli jiného i zdrojem závislosti, odvádějící člověka od skutečného života. Poskytne Vám radu i útěchu, i pocit sounáležitosti v atomizované společnosti. Už nemusíte chodit ke zpovědi, na schůze či do hospody; můžete odreagovat své křivdy i zlobu na sociálních sítích, a ještě při tom mít pocit anonymity.

Internet přebírá sociální funkce náboženství

Pomocí internetu můžete nakoupit a zaplatit cokoli, nalézt nevěstu i prostitutku, svolat rodinu i demonstraci, zorganizovat [charitu](#) i [revoluci](#). A ještě Vám k tomu „bezplatně“ přibalí reklamu, abyste věděli, co nutně potřebujete k životu a plnohodnotnému lidství. Poradí Vám, koho [volit](#), sdělí Vám, kdo je lump, a zaplaví Vás tolika atraktivními informacemi, že Vás už žádná prostá [pravda](#) nebude zajímat.

Internet je globálním nástrojem ovládnutí lidí

To vše Vám za pár set korun měsíčně zajistí internet. Umožní vám z domova vydělávat i prodělávat, přivede vás do světa celebrit, abyste měli o čem snít, a ukáže vám takové hrůzy, že budete rád, že jste doma tady, v klidu, míru a pořádku, a že Vaše problémy jsou vlastně jen prkotiny proti tomu, co by vás čekalo jinde. Co na tom, že odkrývá Vaše [informace](#), a vy nevíte komu, že vystavuje riziku vaše konto i vaše děti, že někomu umožní poznat Vás daleko detailněji, než znáte sám sebe. Vždyť je to přece úžasný vynález.

Internet je dobrý sluha, ale zlý pán

Tak si nechte sloužit, ale dávejte pozor na to, komu tím vlastně sloužíte.

Intuice

V procesu [odrážení](#) světa se člověk často dostává do styku s novými jevy a procesy, k nimž nemá v paměti uloženy žádné poznatky, s nimiž nemá [zkušenost](#), a momentálně nemá čas či prostředky na podrobnější zkoumání a přemýšlení. Přesto si učiní určitý závěr. Je-li správný či alespoň přibližně správný, bývá to označováno jako intuice.

Intuice je neomylná, protože když se mylí, nazývá se omylem či chybou

A každý [omyl](#) i chybu si vždy člověk dokáže zdůvodnit, většinou objektivními [příčinami](#) nebo chybami někoho jiného.

Intuice je rychlým a neúplným, ale v zásadě správným poznáním, vytvářejícím reakce bez přemýšlení a důkazů

Intuice posuzuje neznámé jevy a procesy bez [logické](#) úvahy, bez analýzy. Zabývají se jí [filozofie](#), psychologie a další vědy i pavědy, a docházejí k rozdílným výsledkům. Shodují se pouze na tom, že existuje.

Intuice je připisována mimořádným schopnostem, někdy vrozeným, jindy i nadpřirozeným. Některé mylné filozofické názory dokonce považují intuici za hlavní zdroj poznání; bývají nazývány intuicionismem. Mnohým psychologické přístupy považují intuici za produkt [nevědomého myšlení](#) a obalují tento jev tajemnem.

Čím blíže má člověk k idealismu, tím více nesmyslů o intuici tvrdí

S intuicí se člověk nerodí; je podmíněna [znanostmi](#), třeba dávno nepoužívanými, i zkušenostmi, třeba dávno zapomenutými. Je podmíněna i prožitky a [emocemi](#), které se sice v paměti běžně nevybavují, ale přesto tam zůstávají. A to vše není možné bez bohaté, aktivní činnosti lidí v celém předchozím životě, citlivého vnímání světa i pochopení svého místa v něm. Intuici lze vycvičit; pasivní, necitlivý a líný člověk ji nemá.

Schopnost intuice si musí člověk vypěstovat

Schopnost intuice vzniká teprve tehdy, když člověk nashromáždí dostatek znalostí, zkušeností, ale i prožitků a emocí, logicky správně si je ukládá do paměti, a z nich si tvoří nejhlubší, nejstálejší, ucelenou součást svého [vědomí](#), kterou si běžně neuvědomuje, ale přesto ji má a používá – [světový názor](#).

Intuice je zkratem mezi podnětem a světovým názorem člověka

Je-li tento názor ucelený, všestranný a harmonický, i když nemusí být úplně správný, je člověk nejen harmonickou osobností, ale má také intuici. Není-li tomu tak, pak jsou jeho zkratky mezi podnětem a světovým názorem právem považovány za zbrklou, nevypočitatelnou či docela obyčejnou hloupost.

Investice

Investice je vložení [kapitálu](#) do výroby s cílem dosáhnout ne okamžitého, ale budoucího [zisku](#). Jde o dlouhodobou formu vkládání prostředků, neurčených k okamžité výrobní spotřebě, ale sloužící k získání dlouhodobě působících [výrobních prostředků](#) jako jsou budovy, strojní zařízení, technologie. Je při tom jedno, čím je to [zprostředkováno](#), zdali [penězi](#), akciemi, dluhopisy či jinak. Důležitá je dlouhodobost a očekávaný zisk.

Investice je kapitál vkládaný do výroby s cílem dosažení zisku

Je to ekonomická [kategorie](#), umožňující objasnit mechanismus zbožní výroby a tvorby zisku. Tak jako všechny pojmy, bývá i toto slovo používáno jako synonymum i v jiných oblastech, a často se pak vžije natolik, že jeho původní význam bývá zcela překryt. Někdy nechťíc, jindy záměrně.

Člověk úřadující a účtující, potřebující vše evidovat a spočítat, počal tento pojem užívat i v účetnictví. Stanovil si [hranici](#), nad kterou jsou to investice, stanovil si předměty, které do toho patří a pominul účel. A tak se investicemi počaly nazývat i prostředky vkládané do nevýrobní sféry, které nejsou kapitálem, ale [spotřebou](#), nemají ekonomickou návratnost a nebudou přinášet zisk, ale budou užitečné jinak.

Investice je třeba rozlišovat jako ekonomickou a účetní kategorii

Člověk, podléhající [iluzím](#) a vytvářející iluze u jiných, počal investicemi nazývat i utrácení peněz za své vzdělání, zdraví a rekreaci. Neboť, jak praví propaganda: „i zdraví a vzdělání jsou kapitálem, tož tedy do nich investujte. Mějte pocit, že máte kapitál, že investujete a žijte v bláhové naději, že jste si rovni s ostatními, kteří také investují.“

Pojem investice se stal i propagandistickou frází

Tato [propaganda](#) jde tak daleko, že nás nabádá, abychom investovali do svého stáří, abychom si nejrůznější formou spořili na důchod či přilepšení k němu. To ale nemůže přinášet zisk nám; jen těm, kteří to organizují. To nejsou investice do našeho stáří, ale do nich.

Úspory nejsou investicí

Pojem investice téměř ztratil svůj ekonomický smysl a není to náhodou. Cílem je zcela rozmělnit základní pojmy marxistické [politické ekonomie](#), a učinit z ekonomické teorie objasňující podstatu [kapitalismu](#) mlhavý blábol. Bohužel tomu podléhají i někteří lidé, k [marxismu](#) se hlásící.

Neurčitost pojmů přináší neurčitost [myšlení](#) a činí z [vědy](#) pavědu. Kapitál však zůstává kapitálem, a ti, kteří jej mají, to dobře vědí. Ti skutečně investují a pojmy si nepletou. To by brzy přišli na mizinu.

Lidé jsou nabádání k „investování“, aby si nevšimli, že pouze utrácejí

Iracionalismus a mystika

Iracionalismus je nekonečný souhrn [filozofických](#) a náboženských směrů, odmítajících v různé míře možnost rozumového a vědeckého poznání některých [souvislostí](#) a [zákonitostí](#), či [světa](#) vůbec. Nahrazuje rozum smyšlenými nástroji, jako je zření, prožívání, [intuice](#), instinkt, [osud](#), mystická [vůle](#), životní vzmach apod. Věří v rozumem nepostižitelný základ světa, ať je to [bůh](#) či cokoli mimo objektivní realitu.

Filozofický iracionalismus staví nad [rozum](#) cit, vůli, [nazírání](#), rozjímání, [nevědomí](#) či [předvědomí](#) atd. Jejich jednotlivé formy se v mnohém odlišují a nabývají mnoha konkrétních podob: pansofismus, filozofie života, [fenomenologie](#), [voluntarismus](#), zenová filozofie, antiscentismus, fideismus, [personalismus](#), novotomismus, antroposofie, súfismus, solipsismus, neorealismus, agnosticismus a další, to všechno jsou filozofie obsahující v různé míře iracionalistické prvky. Ty jsou součástí i každého [náboženství](#).

Iracionalismus je vždy idealistický

Mystika je iracionalismus oblečený do tajemného hávu. Nepředstírá vědeckost, otevřeně vyžaduje [víru](#) a je více [emotivní](#). Bývá méně teoretická a spojená s praktickými obřady. Odpoutává člověka nejen od rozumu, ale i od [smyslového poznání](#) a poskytuje mu prožitek.

Mystika je iracionální praxe

Praktický iracionalismus, tedy mystika, je také obsažena v každém náboženství. Jeho zvláštními podobami jsou např. nejrůznější formy jasnovidectví, předstírající schopnost postihovat jevy jedinci smyslově nedostupné. Numerologie, astrologie a mnoho dalších forem věštby předstírá schopnost předvídat budoucnost, mediace, telepatie a jiné schopnosti mimosmyslové komunikace. Esoterika je utajená mystika, přístupná jen úzkému okruhu vyvolených a okultismus simuluje ovládnutí přírodních sil iracionálními prostředky. Tyto formy se vzájemně prolínají i doplňují a vytvářejí nekonečně mnoho dalších.

Zdálo by se, že s postupem [vědy](#) by měly být iracionalismus a mystika na ústupu, ale opak je pravdou. Úměrně k tomu, jak lidé opouštějí klasická náboženství, zvětšuje se prostor pro iracionalismus a mystiku v jiné podobě. I vědci často hledají v mezerách své vědy prostor pro tajemno, které je únikem od drsné reality všedního života.

Iracionalismus a mystika jsou rozumem neporazitelné

Čím více oficiální [společenská věda](#) zatemňuje společenskou skutečnost, tím spíše je iracionalismus přitažlivější. A zkomercializovaná mystika je pro člověka daleko zajímavější než zkomercializovaná zábava a zkorumpovaná [politika](#).

Proti formující se jednotné vědě se do opozice staví bující iracionalistické koncepce. Nemusí nic dokazovat, libovolně metamorfují, jsou přitažlivější a nenutí přemýšlet.

Teprve na víceméně uměle utvořených světových náboženstvích, zejména na křesťanství a islámu, zjišťujeme, že všechna obecnější dějinná hnutí nabývají náboženského rázu.

Bedřich Engels

Islám

Každé [náboženství](#) je odrazem své doby, jejího stupně poznání i sociálních vztahů. Islám vznikl transformací judaismu, [křesťanství](#) i dalších náboženství v arabské společnosti, která v 7. století ještě byla ještě rodově rozdrobena, ale se silnými prvky [otrokářství](#). Oba předchozí náboženské systémy, vzniklé v rodové pospolitosti, již nevyhovovaly novým společenským vztahům a centralistickým tendencím. Tak jako křesťanství bylo přizpůsobováno rozvíjejícímu se [feudalismu](#) v Evropě, byl islám přizpůsobením starých idejí arabskému světu.

Je to nejmladší, již důsledně monoteistické učení podřizující člověka jedinému bohu a jedinému politickému vůdci, regulující každodenní chování člověka i život společnosti sjednocované ve feudální teokratický [stát](#). Ospravedlňuje sociální nerovnost, nabádá k [asketismu](#) a poslušnosti, za něž nabízí stejně jako křesťanství blažený posmrtný život. Ve srovnání s ním je otevřenější, důslednější a bojovnější při prosazování zájmů vládnoucí [třídy](#), což je odrazem toho, že byl formulován v době formování se nové Arabské říše a jejího rozvoje, zatímco křesťanství nese spíše stopy úpadku a rozpadu říše Římské.

**Je podružné hledat věroučné rozdíly mezi islámem a křesťanstvím,
neboť jsou důsledkem, nikoli příčinou rozdílných zájmů**

Autorem islámu je jediný [prorok](#), náboženský i politický vůdce Mohamed; proto je to náboženství ucelenější a jednotnější než křesťanství, formulované mnoha proroky v různých dobách. Avšak písemný záznam těchto formulací byl pořízen různými autory, odlišně je pojímajícími, a proto je toto učení stejně rozporuplné, jako [Bible](#). Je obsaženo v Koránu i další literatuře, různorodě interpretované.

Islám se stal ideovým nástrojem sjednocování arabských kmenů a zdůvodněním jejich expanze v Severní Africe, Blízkém a Středním východu. Po smrti svého tvůrce Mohameda se rozhořely boje o jeho následnictví ve vedení, a islám se počal rozdělovat na dvě nesmiřitelné skupiny: Většinové sunnité prosazují demokratickou volbu chalífa, jak bylo zvykem v rodové pospolitosti, a jak bylo praktikováno i v otrokářství, kdy byl volen z ekonomicky nejsilnějších, zatímco menšinová šíité prosazují feudální princip následnictví po předcích. Tento rozpor však postupem času ztratil význam, a každý vůdce si na svém území vykládal a přizpůsoboval islám podle svých [zájmů](#).

**Je zbytečné hledat věroučné rozdíly uvnitř islámu,
neboť jsou odrazem a nástrojem, ale ne příčinou rozdílných společenských zájmů**

Tak jako všechna ostatní náboženství byl a je islám nástrojem vládnoucích sil při ovládnutí a [vykořisťování](#) lidí, a proto se udržel a rozšířil ve světě zcela odlišném od toho, v němž vznikl. Chudé využívá a bohatým slouží. Současnou nejotevřenější podobou tohoto útluaku je [islamismus](#).

Islamismus

Každé [náboženství](#) se stalo v [třídní](#) společnosti politickou silou, a každé zneužívalo víru lidí k [politickému](#) boji. Nikdy nebylo příčinou těchto bojů, vždy bylo jen záminkou, praporem pod kterým byl sjednocován nespokojený lid, a jeho pozornost byla odváděna jinam. A v každém náboženství vedle politických [zájmů](#) tříd, které jej ovládly, hrály významnou roli zvláštní zájmy duchovenstva, ať se jmenovalo jakkoli.

Islamismus je islámský [klerikalismus](#) [sakralizující](#) politiku

[Vojensko-průmyslový komplex](#) USA po rozpadu SSSR za pomoci nejrůznějších i nejrůznějších spojenců postupně porazil i socialisticky orientované národně osvobozené režimy v mnoha rozvojových zemích. Využíval při tom domácí etnické a náboženské [rozpory](#), podporoval skupiny, které sám doma potíral, vyzbrojoval kdekoho a bohatl při tom. Jakmile byly relativně [pokrokové](#) režimy odstraněny, neměl je čím nahradit, způsobil rozvrat a vyzbrojené skupiny bojovaly dále proti čemukoli. Ztratily zahraniční podporu, a tak se obrátily i proti svým dosavadním chlebozárcům. Nastal rozvrat, v němž jedinou integrující silou mohl být [islám](#).

Bývalými režimy potlačované duchovenstvo, podporované domácí [buržoazii](#), se znovu pokouší získat zpět své pozice. Svůj odpor orientuje proti všem zahraničním vlivům, přinášejícím nejen ekonomickou nadvládu, ale i další [sekularizační](#) tendence.

Odpor proti diskriminaci ekonomické se s odporem proti diskriminaci národní, náboženské a kulturní nescítá, ale násobí

Intelektuálně degenerovaná část euroatlantické civilizace se snaží hledat příčiny islamismu v náboženství. Hanobí v Koránu i to, co je obsaženo v [Bibli](#), pitvá věroučné rozdíly a zamlčuje podstatu problému. Bez sociálních kořenů nemůže žádná [ideologie](#) nabýt významnějšího vlivu, ale tam kde sociální kořeny jsou, si odpor proti útlaku najde teoretická zdůvodnění v čemkoli, co je po ruce.

Gnoseologické kořeny islamismu jsou sice v islámu, avšak sociální kořeny jsou v útlaku rozvojového světa imperialismem

Islamismus je světovou hrozbou. Nelze jej zničit bombardováním z bezpečné výšky tak, jako jsou stateční američtí vojáci už desítky let zvyklí. Nelze jej porazit vyzbrojováním jedněch nebezpečných skupin proti těm druhým tak, jak jsou zvyklí střídající se američtí politici. Ale lze rozvrátit velkou část světa a bohatnout tak, jak je zvyklá americká velkoburžoazie ovládající svět, a jak se to čiperně učí příživující se evropské spojenci. Nejde o nic menšího, než o přerozdělení světa.

Konflikt s islamismem probíhá pod praporem náboženství, avšak je konfliktem třídně rozděleného světa. Nemůže dobře skončit pro [masy lidí](#), které jsou jeho obětí.

Islamismus je nový, islámský [imperialismus](#); je stejnou hrozbou jako imperialismus starší

Jazyk

Jazyk se vyvíjí pozvolna, a stále se obohacuje tak, aby mohl vždy popsat veškerou skutečnost. Je odrazem života společnosti, jejího způsobu obživy a vztahů při tom vznikajících. Tak jak se mění společenská skutečnost, mění se i jazyk, tedy konkrétní forma řeči, odlišující jednu společnost od druhé.

Jazyk je od počátku společenský produkt

Někteří badatelé se domnívají, že se jazyk vyvíjí jen kvantitativními, pozvolnými změnami, bez kvalitativních skoků. Nemůže tomu tak být. V každém prostředí mají kvalitativní skoky jinou podobu i jinou délku, a vždy se skládají z menších kvalitativních skoků. Tak jako astronomické či geologické kvalitativní skoky nejsou pozorovatelné za života jedné generace, jsou na to příliš dlouhé, ale jsou to skoky. Příchod Cyrila a Metoděje, vynález knihtisku, vydání Bible Kralické a pozdější vznik spisovné češtiny v době národního obrození jsou jedněmi z nich.

Změny jazyka odrážejí všechny ekonomické, kulturní, politické i mocenské kvalitativní skoky ve společnosti pomaleji. Dlouho pronikají do obecného hovorového jazyka, ale ještě déle do jazyka spisovného. Rychleji probíhají u mladších jedinců, ale jen ztěžka u těch starších, od nichž se však ti mladší řeč učí.

Jazyk je odrazem společného života, který ale společný život současně umožňuje. Tak jak se mění hospodářský život a rozšiřují se jeho hranice, mění se i jazyk. Zpočátku převládala tendence oddělovající jednotlivé skupiny, uzavřené do sebe a měnící si jazyk podle svého. Tím vznikla obrovská pestrost jazyků i jejich nářečí, která však s růstem počtu obyvatelstva a zaplňováním volného prostoru mezi jednotlivými skupinami počala ustupovat.

Rozšiřování výrobních vztahů vytváří tendenci k integraci jazyků

Odlišnosti ve způsobu života, kultuře a tradicích však vyvolávají tendenci opačnou, konzervují jednotlivé jazyky. Obě tendence se neustále střetávají, avšak historicky vítězí tendence k integraci. Počty jazyků i nářečí postupně klesají, a tento proces se bude spíše urychlovat.

Lidstvo se přes všechny ekonomické, politické i náboženské konflikty integruje, i když to často tak nevypadá. Je nuceno hledat si společné dorozumívací prostředky i jazyky. Nezbytnost dorozumět se vedla ke vzniku námořní vlajkové abecedy a na ní vytvořené soustavy mezinárodně platných signálů, stejně tomu bylo i se vznikem Morseovy abecedy, s někdejší přijetím latiny jako světového jazyka vědy, francouzštiny jako jazyka diplomacie a v nyní angličtiny, jako jazyka techniky.

Jazyk rozděluje lidi, zatímco skutečný život je přes všechny hrůzy světa spojuje

Jazyk umožňuje poznání i jeho sdělení, a musí se rozvíjet i zpřesňovat spolu s ním. Jinak, jak pravil Wittgenstein, „*myšlenky přestruje*“.

Člověk, tj. výsledek společenských vztahů, jejichž základem jsou vztahy vznikající ve výrobě.

V. I. Lenin

Jedinec a společnost

Jedincem se v biologii myslí každý živý organismus, který je samostatnou biologickou jednotkou. Člověk je zdánlivě také takovou samostatnou jednotkou, což je však pouze jev; jeho podstata je biologická jen abstraktně, oddělíme-li ji od skutečnosti. Skutečná podstata člověka, jako biologického druhu je společenská. Jen ve [společnosti](#) vznikl, jen ve společnosti umí žít, jen ve společnosti je člověkem. Ryba je rybou, i když nikdy neviděla žádnou jinou rybu. Jako příslušnice svého druhu se chová; je rybou nezávisle na ostatních. Člověk ne. Bez společnosti by se nestal člověkem, jako člověk by se nemohl chovat a jednat, nemohl by individuálně žít. Jedinec, to je abstrakce, vytrhávající člověka z jeho přirozeného životního prostředí, ze společnosti.

Člověk je biosociální jednotkou

Vše, co lidského jedince odlišuje od ostatních živých organismů a co jej činí člověkem, získal od společnosti. Geneticky získal pouze předpoklady k tomu, stát se člověkem, ale to že se jím opravdu stal, je výsledkem činnosti společnosti.

Každý jedinec je výsledkem společenských vztahů; slovy Karla Marxe jejich souhrnem

Vše co člověk potřebuje k životu, získává od společnosti. Sám si dovede opatřovat pouze kyslík a občas někde ještě vodu. Nic víc. Vše, co se naučil, se naučil od společnosti. Sám se nenaučí myslet, mluvit, pracovat; sám je jen života neschopným tvorem odsouzeným k zániku.

Izolovaný jedinec je jen umírající hmotou

Mnohé [filozofie](#) posuzují člověka „jako takového“, izolovaně, [abstraktně](#), staví jej mimo společnost, nad ní či proti ní. Takový člověk ale neexistuje; je stejně vymyšlený a nadpřirozený, jako bozi.

Nelze oddělovat biologickou a společenskou [podstatu](#) člověka. Je historicky vzniklým jevem; procesem v němž biologická podstata dlouholetým vývojem nabývala společenský charakter, stala se určující. Lidská podstata není vlastní jednotlivému individu, ale společnosti, a spolu se společností se mění.

Člověk je tvor společenský

Existují pokusy chápat člověka jen biologicky, jako každého jiného živého tvora. Takové přístupy nic nevysvětlují, jen zatemňují, což je někdy jejich účelem. Stejně mylné jsou pokusy vysvětlovat každého jedince samostatně, podle jeho zvláštností. Nelze vysvětlit společnost prostřednictvím jedince, je nutno pochopit jedince prostřednictvím společnosti. Člověk byl vytvořen společností, kterou tvoří.

Jedinec je neopakovatelný souhrn obecných a zvláštních stránek, znaků či rysů vzniklý ve společnosti

Jedinečnost a neopakovatelnost

Každá konkrétní věc, jev či proces jsou jedinečné, neopakovatelné, nenapodobitelné, vždy se něčím odlišující. Jejich konkrétní odlišnosti jsou [kvalitativní i kvantitativní](#), časové i prostorové, [vnitřní i vnější](#), [obsahové i formální](#), prostě [nekonečné](#). Vše existuje pouze jako jedinečné, tj. skutečné, [konkrétní](#), [relativně oddělené](#). Každé jedinečné má své [obecné, zvláštní a jednotlivé](#) stránky, rysy i znaky, jejichž je souhrnem.

Jedinečnost je vlastností celku

Žádné jedinečné neexistuje samo o sobě jako jediné. Jeho jednotlivé rysy, znaky, prvky a stránky se v mnoha dalších celcích v různých kombinacích opakují. Vždy existují věci a jevy podobné, nikdy ne [totožné](#). Obecné, jednotlivé a zvláštní neexistují samostatně, nýbrž pouze prostřednictvím jedinečného.

Jedinečnost je výsledkem nevyčerpatelnosti forem hmoty i forem jejího pohybu

Neexistuje nic, co by se od jiného odlišovalo absolutně ve všem. Vše je součástí i průnikem mnoha množin, neboť vždy souvisí s okolním světem, z něhož se vytváří a bez něhož nemůže existovat. Jeho zdroje jsou vnější.

Jedinečné je souhrnem nutnosti i nahodilosti

Také každý člověk je jedinečný; nejen ten výjimečný, vynikající či slavný, ale každý. I jeho jednotlivé [vlastnosti](#), schopnosti, znalosti či dovednosti se opakují u mnoha jiných. V podobné či rozdílné míře, v podobných či úplně jiných kombinacích. Všechny jednotlivé stránky člověka jsou opakovatelné, ale jejich souhrn nikdy.

Přeceňování jedinečnosti člověka, především sebe samého, je základem [individualismu](#). Vede k pocitům výjimečnosti, nadřazenosti, ospravedlňuje vlastní [potřeby](#), [zájmy](#) a odůvodňuje sobectví. To je ideovým odrazem třídní společnosti.

Individualismus povýšeně zdůrazňuje svou vlastní jedinečnost a s opovržením absolutizuje podobnost všech ostatních

Oproti tomu kolektivismus mívá tendence podceňovat jedinečnost lidí, jejich potřeb a zájmů, příliš je zevšeobecňuje a nerespektuje individuální odlišnosti. V každém konkrétním případě je vždy nutné vidět obě stránky člověka.

Jednou z chyb socialismu bylo podceňování jedinečnosti člověka

Jedinečnost a neopakovatelnost výtvarů přírody i člověka vedou k rozrůžňování světa, ale i k rozrůžňování jednotlivců a společnosti. [Civilizace](#) nesmírně zrychlila vývoj lidstva tím, že absolutizovala rozrůžňování ekonomické a vytvořila [třídy](#). Tento typ vývoje však naráží na bariéry svých zdrojů, a bude muset být nahrazen [rozvojem](#), v němž ekonomická odlišnost lidí bude ustupovat, a jejich jedinečnost se nebude projevovat tím, co od společnosti berou, ale jen tím, co [společnosti](#) dávají.

Vědomá životní činnost odlišuje člověka bezprostředně od zvířecí životní činnosti.

Karel Marx

Jednání člověka

Zvíře v přírodě žije pouze tak, že se instinktivně chová. Jeho aktivita je zprostředkována pudry, vrozenými i návykovými, určujícími jeho reakce na vnitřní potřeby i vnější podněty. Nemá cíl, má jen smysl. Chování živých organismů studuje etologie. Člověk však žije jinak. Jeho aktivita je až na výjimky zprostředkována vědomím. Těmi výjimkami jsou mezní situace ohrožení, v nichž na přemýšlení nezbyvá čas. Člověk se současně chová i jedná. Jeho chování je vztahem k jiným, jeho jednání či aktivita mají cíl. A jeho instinkty, vrozené i získané, jeho jednání a chování jen doprovázejí. Jeho jednání je jednotou odpředměťování a zpředměťování.

Jednání je vědomá a záměrná aktivita člověka

Zvíře je aktivní pouze z biologické potřeby. Člověk je jediným živočichem aktivním i bez zjevné biologické potřeby. Jeho biologická potřeba je totiž skrytá: Umí získat tolik energie z kvalitní tepelně zpracované stravy a tolik volného času, že svůj přebytek energie musí vydávat. Navíc je jeho způsob získávání obživy daleko komplikovanější a proměnlivější než u zvířat, a proto i jeho potřeba poznávat nové je daleko silnější a rozsáhlejší než u ostatních živých tvorů.

Motivem aktivity člověka je i potřeba poznání

Člověk je k aktivitě motivován nejen svými potřebami, ale také společenskými zájmy, které jsou v důsledku jeho univerzální závislosti na společnosti daleko silnější a všestrannější, než je tomu u jiných sociálně organizovaných živých tvorů. Ti sice žijí také ve skupinách, ale své životní prostředky si opatřují zpravidla sami, což člověk neumí. Lidská potřeba nalézt své místo ve skupině a uplatnit se v ní, je daleko naléhavější. A navíc, člověk zpravidla nežije jen v jedné skupině, ale v několika skupinách současně.

Jednání člověka je vedeno i mnohostrannými společenskými zájmy

Všechny tyto faktory jsou různou intenzitou odráženy ve společenském vědomí, a současně odlišným způsobem ve vědomí individuálním. Vzniká zde rozpor mezi individuálním a společenským zájmem i vědomím. A všechny tyto rozpory člověk řeší svým vědomím jednáním. Někdy dobře, jindy špatně. Nesprávné kroky u zvířete většinou vedou k jeho rychlému zániku; u člověka žijícího ve společnosti a společností korigovaného to zpravidla trvá dlouho.

Existuje řada pokusů vysvětlovat jednání člověka pomocí etologie, bez účasti vědomí a vůle, jen na základě vnějších vlivů a instinktů. Tyto názory, jako např. behaviorismus, degradují člověka na pouhého živočicha, jsou mechanickým materialismem a nic nevysvětlují.

Jednání člověka je dialektickou jednotou vnějších i vnitřních vlivů, potřeb a zájmů, zprostředkovaných vůlí a vědomím.

První a nejdůležitější formou jednání je práce.

Jednoduché a složité

Svět je složitý, a člověk, aby jej pochopil, si ho musí zjednodušovat. Zjednodušuje-li si jej ale příliš, nepochopí nic, stejně tak jako když jej vidí v celé jeho mnohotvárnosti. Jednoduché a složité je [dialektickým](#) pohledem člověka na skutečnost.

Jednoduché je produktem vývoje myšlení, složité je produktem vývoje skutečnosti

Jednoduché může být klíčem k pochopení i k [iluzi](#), složité klíčem k poznání i deziluzi. Na světě není nic absolutně izolováno od ostatního, stejně tak jako není nic, co by nešlo [abstrakcí](#) izolovat.

Jednoduché a složité jsou kategorie vyjadřující univerzální souvislost světa

Vše jednoduché existuje jen jako součást složitého. Vše složité lze pochopit pouze jako vztahy jednoduchého, avšak nelze je na jednoduché redukovat, což činí [redukcionismus](#). Ten rozkládá složité na jednodušší, avšak nechápe význam vztahů [celku a částí](#).

Složité lze rozdělit na jednoduché pouze [myšlením](#), a pouze za účelem poznání. To probíhá tak, že abstrakcí vytrhneme jednoduché ze souvislostí, prozkoumáme jej izolovaně, avšak poté jej musíme do souvislostí vrátit a prozkoumat v nich.

Složité, to je organizované. Růst složitosti věcí je charakteristický pro fázi vývoje, zjednodušování je typickým rysem degenerace a zániku. Oba [pojmy](#) jsou však relativní. I jednoduché lze rozložit, i složité lze skládat.

Jednoduché a složité vyjadřují nekonečnou dělitelnost hmoty, času a prostoru

Jednoduché umožňuje pochopit existenci světa, složité jeho fungování. Oba pojmy jsou protikladné a tudíž neoddělitelné. Samy o sobě nic nevyjadřují. Jsou to [dialektické](#) kategorie, umožňující pochopit dialektiku skutečnosti. Postihují vývoj přírody, společnosti i myšlení.

Celková tendence vývoje světa i jeho poznání směřuje od jednoduššího ke složitějšímu, od méně organizovaného k organizovanějšímu, a nic na tom nemění nekonečné množství zvrátů a dočasných stagnací, ani to, že se to člověku občas nelíbí

[Pragmatismus](#) zpravidla zjednodušuje, samoúčelné mudrování většinou činí vše složitějším, než to ve skutečnosti je. Obojí mívá kořeny v lenosti těla či ducha.

[Moudrost](#), to je schopnost zjednodušit věci na účelnou míru

Ačkoliv z reverze a obdobných odchylek nemohou vznikat nová a důležitá uzpůsobení, dodává to přírodě na krásné a harmonické rozmanitosti.
Charles Darwin

Jednota a rozrůzněnost

Člověk se vyvinul v prostředí, které příroda již před tím vytvořila jako nekonečné množství rozmanitých, celků, částí, tvarů, forem i struktur, z nichž mnohé si byly v něčem podobné a v jiném se odlišovaly. Sám byl důsledkem této přírodní tendence k rozrůžňování, a sám začal rozrůžňovat sebe samého i okolní svět.

Rozrůžňování je zákonitou tendencí vývoje přírody, společnosti i myšlení, vyplývající ze společného působení dialektických zákonů platících univerzálně a zákonů jednotlivých prostředí, které vznikají vždy současně se vznikem prostředí nových

Zdánlivý chaos rozmanitosti má však svůj řád. Příroda ani člověk nedokáží vytvořit něco nového, co by se úplně ve všem odlišovalo od všeho starého. Určitá míra podobnosti jednoho s druhým není náhodná; vyplývá z prosté skutečnosti, že nic nevzniká z ničeho, že vše nové v sobě opakuje některé prvky starého, často i kdysi negovaného. A neopakuje je libovolně, ale vždy jen tehdy, jsou-li tyto staré prvky schopny existence v podmínkách nových. Přírodní zákony platí i na to nové, jen je jejich působení modifikováno spolupůsobením jiných zákonů než dosud. A stejně to platí i o zákonech společenského vývoje a myšlení.

Člověk, odpradávná utopen ve světě rozmanitosti, byl nucen instinktem přežití hledat určitou jednotu a řád. Rozděloval věci na jedlé a nejedlé, bezpečné a nebezpečné, užitečné a neužitečné. Rozeznané odlišnosti konkrétního začal svým vědomím označovat jménem a poznáváním podobností vytvářejících určitou jednotu počal formulovat pojmy. Začal abstraktně myslet, čímž se definitivně oddělil od ostatních zvířat.

Jméno vyjadřuje rozrůzněnost a odlišnost, pojem jednotu a řád

Podléháme-li nekonečné rozrůzněnosti světa, absolutizujeme-li ji, pak nevidíme onu jednotu a řád. Vidíme svět, lidi či myšlenky jako rozumem neuchopitelné, rozplizlé. Ale protože náš rozum potřebuje k myšlení určitou jednotu, pak si ji vytváříme uměle pomocí bohů či jiných idejí ve skutečnosti neobsaženými. Jsme skeptičtí k poznání, neboť rozmanitost světa nás zaslepuje.

Absolutizujeme-li však jakoukoli jednotu, skutečně existující či iluzí vytvořenou, jsme stejně zaslepeni. A toto zaslepení je ještě nebezpečnější, neboť je zdánlivě opřeno o rozum. Pravdivé poznání respektuje jednotu i rozrůzněnost světa, nepřeceňuje jedno či druhé, vidí je ve vzájemné podmíněnosti jako neoddelitelné. Platí to o věcech, lidech i myšlenkách. Vývoj není schopen probíhat bez rozrůžňování, které z jednoty vychází a k jednotě směřuje. Jednota je podstatou rozmanitosti, a ta je obsahem jednoty.

Rozrůzněnost a jednotu jsou dialekticky spjaty, vytvářejí svět, v němž žijeme, i člověka, jeho společnost a myšlení

Jednota světa

Člověk potřebuje ve všem spatřovat určitou jednotu, aby to mohl pochopit. Čím složitější a rozmanitější jev vnímá, tím více je tato potřeba jednoty naléhavější. Paměť a myšlení musí mít řád.

Již od počátků vznikajícího myšlení vytvářely tuto jednotu báje, zachycující zkušenosti a názory předků, avšak neustále zkreslované dlouhodobým ústním předáváním, a také měnícími se náboženskými představami. V opozici proti nim se pak v Antice zrodila filozofie, jako vševědění a zárodek vědy.

První filozofové spatřovali jednotu světa v jednotu materiálnosti

Avšak náboženské prvky a mýty pronikaly i do filozofie, neboť náboženství bylo konzervativním nástrojem mocných a radikálnější filozofové nebyli často vítáni. Již u Platona se počíná formovat idealistická větev filozofie, hledající jednotu světa v idejích. Vládoucí křesťanský světový názor pak po celý středověk viděl jednotu světa v Bohu. I ti idealisté, kteří se pak daleko později těžce rozcházel s bohem, ještě hůře opouštěli své abstraktní ideje, které chtěli smířit s vědou.

**Idealismus dodnes hledá jednotu světa v idejích,
ať mají podobu bohů či abstraktní představy svobody nebo lidských práv**

Původní filozofické představy materiální jednoty světa, která byla chápána jako samozřejmost a kterou nebylo třeba dokazovat, rozvinul až dialektický materialismus. Pochopil jak a čím je tato jednota vytvářena, udržována a obnovována, našel konkrétní mechanismy této jednoty tím, že staré materialistické stanovisko spojil s dialektikou.

Materiální jednota světa je vytvářena neustálým pohybem všech jeho součástí, neustále vznikajícími střety těchto pohybů, které vytvářejí rozpory, jejichž výsledkem jsou odrazy, tedy změněné pohyby, produkující rozpory nové. Jedno působí na druhé i obráceně, jedno zprostředkovává druhé a naopak, vše se mění ve vzájemné podmíněnosti, vytváří nové možnosti a skutečnosti, nutnosti i nahodilosti, kvantitativní stránky i kvality.

To vše formuje univerzální souvislost vnějších i vnitřních vztahů pohybující se hmoty.

A to je materiální jednota světa, neredukovaná na původně jednoduché představy jakýchsi pralátek, arché, nedělitelných atomů, monád či triád a jiných myšlenkových pomůcek, které měly jednotu světa vysvětlovat.

Myšlenkovým odrazem reálné jednoty světa je jednotná věda, sice těžce, ale přece jen vznikající při zkoumání přírody. Ve společenských vědách, odrážejících rozporné společenské zájmy, je tento proces daleko obtížnější. Vládoucí myšlení už naštěstí přestalo potlačovat vědu o přírodě, avšak vědu o společnosti má stále ještě pevně v ruce. Jednotná společenská věda o svou existenci stále ještě bojuje. Často i sama se sebou.

Jméno a pojem

V procesu tvorby svého vědomí člověk odráží svými počitky skutečnost, související počitky ukládá po skupinách jako vjemy do své paměti a postupně získává schopnost si jednotlivé vjemy znovu vyvolávat v paměti jako představy. Nahromadí-li se nazíráním dostatečné množství zapamatovaných vjemů, vyvstává nutnost tyto vjemy nějak označit, odlišit je od ostatních.

V praktickém životě vstupuje do stále většího množství složitějších styků s okolním světem, rozrůzňují se předměty, které jej obklopují, které přetváří a nakonec vytváří stále nové. Současně s tím je nucen vstupovat do složitějších společenských vztahů, roste množství nejen poznanych předmětů a činností, ale i lidí a vztahů. To jej nutí k stále složitější komunikaci, při níž už naši prapředci, stejně jak jako dnešní nemluvňata, nevystačí s instinktivní soustavou vábivých i varovných zvuků a posunků, a jsou nuceni vytvářet si řeč. Na jejím počátku stojí jméno, označující jednotlivé vjemy a z nich vzniklé představy. Tak se formuje předstupeň vědomí.

**Jméno označuje konkrétní, vzniká nahromaděním vjemů,
umožňuje rozlišení jevů, jejich lepší zapamatování a sdělení**

Postupně se však nakupí velké množství jmen, pro něž už stávající kapacita paměti nestačí, která je nutno lépe zařazovat v paměti, a tím i snadněji vyvolávat formou představ. A tak se postupně vytváří pojem, odhlízející od nepodstatných rysů příslušných jmen, a zahrnující jen rysy podstatné, společné. Nahrazuje tak jména zapomenutá, sjednocuje ta v paměti existující a zahrnuje i jména budoucí.

**Věcí a procesů je nekonečně mnoho, avšak zásoba jmen je vždy omezená.
Proto se některá jména musela změnit v pojmy, postihujícími pouze podstatu.**

Z konkrétního, které je východiskem nazírání a představy, přechází člověk k abstraktnímu, které je základem myšlení a jehož prvním stavebním prvkem je pojem.

Pojem je abstrahován z reality jako spojení jmen zobecněním zkušeností

Jméno samo o sobě ještě není myšlením, je prvním předpokladem k němu. Zprostředkovává spojení smyslového poznání a vytváření pojmu, tedy empirické a rozumové poznání, a umožňuje vznik vědomí.

Jakmile však vědomí začíná vznikat, vstupuje do všech oblastí života člověka. Dialekticky ovlivňuje i vytváření a používání jmen i pojmů, začíná formovat člověka i sebe samo. A pak se tato souvislost jména a pojmu zdánlivě ztrácí. Dochází i k chybám, formují se individuální zvláštnosti řeči i myšlení, které jsou v rozporech se společenským vědomím, a jsou jím více či méně úspěšně korigovány v procesech sociálních kontaktů a výchovy.

**Jména se přeměňují v pojmy,
jako například Čapkův robot, jáchymovský tolar či pardubický semtex**

Jméno a pojmenované

Filozofie je prý láskou k moudrosti, tak ji alespoň pojmenoval Pythagoras. Kdybychom ale kteréhokoliv PhDr. nazvali doktorem lásky k moudrosti, určitě by se urazil. Právem. Filozofie není láskou. Stejně tak jako Bohumil Malý zdaleka nemusí milovat Boha a může to být chlap jako hora.

Objeví-li člověk, či vytvoří-li cokoli nového, pojmenuje to. Označí to jménem jen proto, aby si to zapamatoval, aby to mohl sdělit ostatním, aby to odlišil od jiného.

Co nemá jméno, je zapomenuto

Jméno však vzniká náhodně, vystihovat může jen jednu stránku, vlastnost, odlišnost, zatímco ty ostatní v době pojmenování ještě vůbec nemusí být známé. Může vyjadřovat pouze osobní vztah člověka k tomu novému, a nemusí vyjadřovat dokonce vůbec nic. Jméno je slovo, které se buď vžije, nebo je nahrazeno nějakým jiným slovem, na něž si zvykne většina.

Jakmile se jméno ustálí, začne žít svým vlastním životem. Je používáno i jinak, protože věcí, lidí a myšlenek je mnoho, a slova nestačí. Tak máme známku poštovní, školní, psí a soustu jiných. Jméno může získat nejen širší význam, ale i posměšný či oslavný nádech, stává se synonymem a vzdaluje se od svého původního významu.

I jméno podléhá vývoji

Stejně tak pojmenovaný člověk, věc či myšlenka se vyvíjejí bez ohledu na své jméno. Automobil, původně samohyb, začal jezdit po kolejích či po polích, a pro stovku nových samohybů musela být vymyšlena nová jména. Kdybychom automobilem nazývali letadlo, parník, bagr či jiné samohyby, byli bychom za blbce.

Jméno a pojmenované nakonec vždy ztrácejí svou původní souvislost, dostávají se do rozporu, a jméno zůstává pouhým označením, symbolem, který nakonec nevyjadřuje vůbec nic, jen určitou odlišnost, sloužící k zapamatování.

Jméno je pouhým symbolem

I když je hezké znát původní význam latinských, řeckých či jiných slov, je to většinou zbytečné bez znalosti souvislostí a vývoje věci. Že vysvětlovat pojmy ze slov nelze, to věděl už pět století před naším letopočtem Platón. Věci se vysvětlují z jejich podstaty, a k tomu je zapotřebí rozum, nikoliv znalost slovních základů v různých jazycích. Jinak bychom si totiž mohli splést hardware s pomocí, stejně tak jako si pleteme filozofii s láskou k moudrosti.

Nešvarem vzdělců je vysvětlovat věci z jejich jmen

Zobecněním jména vzniká pojem a jeho přesným definováním kategorie.

Josefínské reformy

Po celý středověk rostla ekonomická a politická [moc](#) římskokatolické církve. Stala se největším vlastníkem půdy, pronikala do nových odvětví ekonomiky, obsazovala kněžskými důležitými státními funkcemi a byla [státem](#) ve státě. S mnoha panovníky vedla otevřený i skrytý boj o moc. Tyto boje po celé Evropě probíhaly souběžně s [boji](#) nově se rodícího měšťanstva a jeho projevy, např. osvícenstvím a protestanstvím. Církevní reformy Josefa II. byly jejich součástí, a jejich součástí byla tuhá germanizace.

Josefínské reformy byly bojem nejvyšší šlechty o politickou a ekonomickou moc

Byly zrušeny kláštery nezabývající se školstvím, zdravotnictvím a sociální péčí, církevní řády řízené ze zahraničí, nadbytečné kostely a kaple a naopak zřízeny fary tak, aby byly blízko obyvatelstvu. Do nich byli vyhnáni jako faráři řeholníci ze zrušených klášterů, ostatní museli přijmout službu v armádě, školách, nemocnicích a sociálních zařízeních.

Reformované fary počaly plnit celou řadu úkolů státní správy, jejíž součástí se staly. Vedly evidenci obyvatel, oznamovaly úřední vyhlášky, vydávaly osvědčení o spolehlivosti a vykonávaly státní dohled. Byl omezen vliv Vatikánu, biskupy jmenoval císař, kněží procházeli školou ve státních seminářích, skládali slib věrnosti státu a stali se jeho úředníky.

Josef II. si podřídil církev a zestátnil ji

Církevní majetek byl převeden pod státní správu v daleko větším rozsahu než za socialismu. Náboženská matice jako státní orgán její spravovala a financovala církev. Byla potlačena ekonomická činnost církve i řádů. Současná [restituce](#) církevního majetku jde proti těmto tendencím a je reakcí.

Josefínské reformy se snažily o odstranění všeho, co vyvolávalo uvnitř říše nepokoje a revoluční hnutí. K utopení selských bouří bylo odstraněno [nevolnictví](#), ke zmírnění [náboženských](#) nepokojů byly tolerovány židovská víra i některá protestantská hnutí. Nešlo o zrovnoprávnění, ale o jejich podřízení [katolicismu](#), a tím i státu. Byla zavedena povinná školní docházka, a to i pro děvčata, a zřízena síť základních škol, které byly podřízeny církvi.

Reformy Josefa II. narážely ještě za jeho života na tuhý odpor církve, ale často i šlechty a dvorského úřednictva. Jeho reformy byly sabotovány, ještě za jeho života zmírňovány a mnohé z nich byly, zejména po jeho smrti, úplně zrušeny.

Josef II. bývá idealizován jako osvícený panovník. Ačkoli prosadil řadu [pokrokových](#) reforem, měl ke skutečnému osvícenství daleko. Byl to racionalistický diktátor, snažící se v nových podmínkách zachovat skomírající [feudalismus](#). Je paradoxem, že jeho smrt byla ve vídeňských dvorských kruzích, jejichž moc chtěl uchovat, oslavována.

Josefinismus byla snaha o zachování feudalismu v marném boji proti kapitalismu

Kapitál

Kapitál, to jsou dříve vytvořené prostředky, které nejsou spotřebovány, ale jsou použity jako vstup do další výroby s cílem dosažení zisku. Je to nadhodnota vytvořená lidskou prací a odebraná pracovní síle, která se přeměňuje nákupem výrobních prostředků či pracovní síly a slouží k dalšímu zisku.

Kapitál je hodnota, která je schopna zhodnocení, tj. přináší nadhodnotu

Tak jako bylo vlastnictví půdy, feudum, základem ekonomického uspořádání feudalismu, je vlastnictví kapitálu základem kapitalismu. Jeho základní podoba je odpradávná peněžní, v procesu investování však nabývá i podobu pracovních předmětů i pracovních prostředků, či nakoupeného zboží zvaného pracovní síla, která se těmito výrobními prostředky pracuje.

Trvalo však dlouho, než byly nashromážděny dostatečné prostředky k tomu, aby mohl kapitál vzniknout. Tento proces je nazýván původní akumulací kapitálu. Měl velmi různorodé formy, avšak velký kapitál nikdy nevznikl z drobných úspor a pouze z poctivé práce svého vlastníka. Byl vždy vytvořen koncentrací drobného majetku v soukromých rukou, což bylo ve většině případů možné pouze za použití násilí. Také privatizace u nás byla původní akumulací kapitálu, a byla jedním z největších zločinů v našich dějinách.

Kapitál byl vytvořen a je obnovován výlučně lidskou prací

Zatímco podstatou prvotní pospolitosti byla prostá reprodukce, při níž vznikal jen malý, rychle spotřebovaný nadprodukt, podstatou dalších forem je reprodukce rozšířená, při níž je nadprodukt větší, a je určen především pro rozšiřování výroby. V kapitalismu to nabylo formy akumulace kapitálu, která mění celou společnost.

Nemarxistické teorie a propaganda tento klíčový pojem marxistické politické ekonomie vědomě a záměrně falšují. Vytvářejí pojmy jako např. Intelektuální, vztahový, sociální strukturní, přírodní či lidský kapitál, čímž tento pojem rozřezávají, zbavují podstaty a schopnosti odhalovat společenské vztahy. Do pojmu „*lidský kapitál*“ bývá zařazováno i vzdělání a zdraví, do nichž prý lze „*investovat*“, a které si můžeme opatřit všichni. To je podstatou záměrně šířené iluze, že kapitálem je všechno, i to co může mít každý, takže vlastně jsme kapitalisty všichni a není mezi námi rozdíl.

**Lidský kapitál neexistuje, existují lidé,
jejichž pracovní síla se v kapitalismu stává zbožím**

Kapitálem nejsou drobné úspory, sloužící jako rezerva k nákupu spotřebních předmětů, není jim ani poklad, sloužící jako rezerva k budoucímu nákupu výrobních prostředků. Není jim nic, dokud se to nestane nástrojem vykořisťování lidí.

Kapitál, to není věc, to je vztah mezi lidmi

Kapitalismus

Lidé měnili svůj [výrobní způsob](#) podle toho, jak vyvíjeli své výrobní prostředky a tím i sami sebe. Prvotně pospolný způsob nahradili otrokářským, ten feudálním, a když už výrobní prostředky přerostly [hranice](#) vytvářené feudálními vztahy, nahradili je novými, kapitalistickými. Základem těchto výrobních prostředků přestala být půda a stal se jím [kapitál](#). Ne proto, že to někdo chtěl, ale proto, že to jinak nešlo.

Kapitalismus je výrobní způsob odpovídající strojové výrobě

Přes všechny děsivé důsledky byl stejně jako všechny předchozí výrobní způsoby pokrokovější než předchozí. Zcela odstranil právní [závislost](#) člověka na vlastníkově [výrobních prostředků](#) a nahradil ji ještě těsnější závislostí ekonomickou. Odboural fyzické přinucení člověka k [práci](#) a zavedl přinucení ekonomické. Odstranil právní nerovnost mezi lidmi a spolehl se plně na nerovnost ekonomickou. Zavedl volnost pohybu [pracovní síly](#), [zboží](#) a [kapitálu](#), zavedl [rovnost](#) mezi bohatými i rovnost mezi chudými, a za hlavní svobodu počal považovat [právo vykořisťovat](#) druhé a nechat se vykořisťovat tím, kdo člověku dá lepší práci. Změnil ekonomické vztahy a v důsledku toho i všechny ostatní vztahy společenské. Prosadil ekonomickou [konkurenci](#) mezi lidmi jako hlavní sociální vztah, zdokonalil a předchozí způsoby vykořisťování a učinil je neprůhledným. Vytvořil novou vládnoucí [třídu](#), [buržoazii](#) a její protipól, třídu námezdně pracujících, [proletariát](#), jehož základem se stali [dělníci](#).

Kapitalismus je výrobní způsob založený na námezdní práci

Kapitalismus výrazně urychlil živelný [rozvoj](#) společnosti všude tam, kde se jako výrobní způsob prosadil. Živelnost a rychlost tohoto rozvoje způsobila jeho nerovnoměrnost a prohloubila již existující rozdíly a rozpory mezi jedinci, [národy](#), [státy](#) i kontinenty. Čím větší tyto rozpory jsou, tím více ohrožují budoucnost lidstva.

Hlavním rozporem kapitalismu je přísná plánovitost výroby uvnitř podniku a její naprostá anarchie uvnitř společnosti

Tato anarchie, vyvolávaná rozpornými [zájmy](#) jednotlivých vlastníků výrobních prostředků, jejich skupin i jimi ovládaných států, vnesla do společnosti hospodářské [krize](#) a ostrý [boj](#). Strojová výroba přerostla ve velkovýrobu a ve výrobu masovou, výrobní prostředky se vymkly schopnostem individuálního [vlastnictví](#). Vlastníci se často dostávají do rozporů se svým managementem i státem, který jim slouží. [Globalizace výrobních sil](#) a [výrobních vztahů](#) učinila tyto [rozpory](#) celosvětovými, kapitalismus přerostl v [imperialismus](#) a dosud lokální [války](#) přerostly v konflikty celosvětové. Dva dosavadní lidstvo přežilo, třetí, po kterém je jeho přežití v této podobě nemožné, hrozí. Kapitalismus zespolečnenštil výrobu natolik, že se dostala do rozporů s ním. Ačkoli neustále hledá cesty, jak tyto rozpory zmírnit, nadále roste.

Kapitalismus přestal být pokrokovým a stal se brzdou rozvoje. Mnozí hledají způsoby, jak jej vylepšit; [marxismus](#) hledá cesty jak jej odstranit a čím nahradit.

Římskokatolická církev obestřela feudální zřízení svatozáří božského posvěcení. Vybudovala si vlastní hierarchii podle feudálního vzoru a byla nakonec sama nejmocnějším feudálním pánem, neboť jí patřila plná třetina půdy v katolickém světě.
Bedřich Engels

Katolicismus

Křesťanství se vyvinulo jako náboženský protest chudých a utlačených, jako revoluční ideje sociální změny. Byl-li Ježíš Kristus ukřižován, pak právě proto. Mocní chřadnoucího Říma však pochopili sílu této víry, a tak se jí postupně zmocnili. Učinili z ní státní náboženství a počali jej přizpůsobovat svým zájmům. Z protestu porobených se tak stal, jako nakonec z každého náboženství, nástroj jejich ovládnutí.

Katolicismus je zpanštělé křesťanství

Křesťanství řízené z Říma se počalo rozcházet se zájmy širokých lidových mas a opouštělo svou původní prostotu. Vytvořilo si hierarchickou centralizovanou strukturu monarchického charakteru, odpovídající struktuře feudálního světa, a počalo prosazovat jeho zájmy. Vysocí představitelé církve přijali životní způsob mocných a stávali se feudálními pány na svém území. Na jedné straně podporovali světskou moc, na druhé straně s ní vedli neustálý skrytý i otevřený boj o politický i ekonomický vliv. Služba vládnoucím umožňovala rychlé šíření křesťanství ve světě a boj s nimi neustále rozmnožoval církevní majetek.

Římskokatolická církev se stala největší středověkou mocností, formálně omezenou na malinký státeček Vatikán, ve skutečnosti ovládající celý katolický svět. Z panovníků se stávali její služebníci a z prostých kněží její otroci. Aby se zabránilo úniku množícího se bohatstvím přes potomky jeho jednotlivých správců, byl zaveden celibát, znemožňující kněžím manželství, a tudíž dědění majetku, který zůstával v rukou církve. Ta se tak stala největším světovým feudálem.

Výrazný politický vliv získávala katolická církev i formou zpovědi, která umožňovala kněžím ekonomické i politické vydírání věřících. Stejnou funkci plnily i odpustky, které zpočátku byly jen nástrojem psychického vlivu, ale později se vyvinuly v rozsáhlé obchodování s hříchem. Také tzv. poslední pomazání, které zpočátku mělo být jen duchovní útěchou před smrtí, se zvrhlo v nucení věřících před smrtí odkázat majetek církvi. Ta si vytvářela i zvláštní řády, plnící úlohu církevního vojska a policie. Neposlušní vládcí byli trestáni tzv. interdiktem, tedy zákazem pohřbů, křtů i sňatků na celém území, což vyvolávalo masový odpor věřících proti světské moci. Bohatství církve zajišťovaly i desátky, představující zvláštní církevní daň. Církev se chovala jako dnešní banky: S pomocí státu se učinila nepostradatelnou pro každodenní život lidí a pak všechny úkoly zpoplatnila. Z náboženské organizace se tak stával kšeft. Vykořisťovala stejně jako vládnoucí třída.

Tyto procesy od počátku vedly k štěpení křesťanství. Po rozpadu Říše římské se oddělovalo pravoslaví, ve vyspělé Anglii král celou církev zprivatizoval, a s rozvojem kapitalismu v Evropě počalo vznikat protestanství.

Restituce církevního majetku v naší ateistické zemi učinila z katolicismu opět největšího vlastníka půdy a významnou oporu mocných

Štve (Dühring) své četníky budoucnosti proti náboženství,
a tím mu dopomáhá k mučednictví a prodlužuje život.
Bedřich Engels

Klerikalismus a teokracie

Náboženství v třídní společnosti vždy sloužilo vládnoucí třídě k udržení poslušnosti a moci. Avšak jeho špičky, nejvyšší duchovenstvo k vládnoucí třídě patřící, mělo vždy i své vlastní zájmy a ambice, konkurující zájmům vládnoucím. Prosazující vládnoucí moc, prosazovalo i moc svou. Prostě politikařilo.

Klerikalismus je politikaření vysokých špiček kléru, zneužívající víru v politice

Je to reakční politický směr prosazující prvořadou roli církve a duchovenstva v politickém a kulturním životě. Projevoval se už krátce po uznání křesťanství v Říši římské a zejména poté, co se stalo státním náboženstvím. Církev se svojí složitou hierarchií rychle prorostla do římského správního systému a již za Konstantina se stala pilířem říšské moci. Vznikala teokracie.

To se v mnoha variantách opakovalo po celou dobu feudalismu, kdy nejvyšší představitelé kléru získávali významné státní funkce či měli velký politický vliv jako rádci a zpovědníci panovníků. Velký politický vliv měli i biskupové, kteří zpravidla pocházeli ze vznešených feudálních rodin a vedle toho v důsledku ohromného církevního feudálního majetku měli přímou moc na velkých panstvích.

Státní a církevní moc, jakkoli se navzájem podporovaly, vedly mezi sebou těžké boje o moc; otevřeně i skrytě. Svůj vliv na život společnosti uplatňovala církev významným způsobem mj. i prostřednictvím řádů, které získávaly významnou politickou moc.

S rozpadem feudalismu snahy církve o politickou moc neustávaly. S rozvojem parlamentarismu vytvářela církev své vlastní politické strany vedené klérem, který přímo vstupoval do politického života. Teprve později církev pochopila, že přímou angažovaností duchovních v politických funkcích ztrácí na oblibě, a počala své politické strany přetvářet do civilnější podoby, v níž se církevní hodnostáři už přímo neangažovali, a ovládali je prostřednictvím laiků.

S nástupem fašismu se ve 20. - 30. letech 20. století zformoval klerofašismus, který postupně získal rozhodující vliv v některých klerikálních politických stranách různých evropských zemí, např. Rakousku, Španělsku, Portugalsku, Slovensku a ustašovském Chorvatsku. Dnes se opět církev stahuje do formy křesťansko - demokratických stran. Avšak ve světě vítězí sekularismus.

Ačkoli pojem klerikalismus vznikl v souvislosti s křesťanstvím, odráží praxi i jiných náboženství, z nichž momentálně nejvýznamnější roli hraje islamismus. Tato politická uskupení hrála v historii reakční úlohu, byla odpůrcem jakéhokoli pokroku a revolučního hnutí. Jejich soudobým společným rysem je silný antikomunismus.

**Marxisté nebojují proti náboženství, ale proti podmínkám, ze kterých vzniká,
a proti všem, kteří zneužívají víru lidí v politickém boji**

Všechn klid, všechna rovnováha je jen relativní, má smysl jen vzhledem k určité formě pohybu.
Bedřich Engels

Klid

Židle, na níž právě sedíme, se zdá úplně v klidu. Ve skutečnosti se pohybuje podle našich [pohybů](#), rezonuje všechny zvuky z okolí, uvnitř kmitají atomy a molekuly v souladu s teplotou v místnosti, rozvrzává se pod naší tíhou, opotřebovává se a morálně zastarává, což je její pohyb ve vztahu k našim [potřebám](#) i představám o kráse. Navíc rychlostí dopravního letadla rotuje kolem zemské osy, ještě větší rychlostí obíhá okolo slunce, a ještě rychleji se řítí spolu s celou sluneční soustavou prostorem Mléčné dráhy. Tak je to se vším, co vypadá zdánlivě klidné.

Pohyb je absolutní; klid je vždy jen zdánlivý, relativní, jen ve vztahu k něčemu

Klid není opakem pohybu, je jeho stádiem. K zdání klidu dochází všude tam, kde jsou pohyby vzájemně vyrovnané, probíhají společně anebo proti sobě, a vzájemně se zadržují. Takový stav rovnováhy ale nikdy nevydrží věčně. Neustále působící vnější i vnitřní změny vždy nakonec vedou k jeho narušení a zdání klidu mizí.

Klid je vždy jen dočasný; je to rodící se rozpad

Chceme-li pochopit cokoli zdánlivě klidné, musíme pochopit příčinu tohoto klidu, tedy pohyby, které jej způsobily, a které jej udržují. Ale také pohyby, které jej narušují a nakonec změní. Plánování, předvídání, to je vždy jen snaha člověka pochopit klidné a vidět budoucí pohyb.

Klid je přítomnost, v níž je ukryt minulý i budoucí pohyb

Existence všeho je vždy jednotou klidu i pohybu, je jejich střídáním a prolínáním. Jen člověk chápající svět strnule, mechanicky, [metafyzicky](#) odděluje svou myslí klid od pohybu. Ve skutečnosti to nejsou dva protikladné stavy, ale stav jediný, proměnlivý. Klid je jevem, jehož podstatou je pohyb, jednotou ukrývající rozpor.

Klid je fází pohybu a formou souvislosti

Klid je [abstrakce](#) vytvořená myšlením, ve skutečnosti sám o sobě neexistuje. Svět by byl nudný a náš život zbytečný, kdyby klid existoval. Neexistuje, ačkoliv se nám líbí, protože v něm vypadá všechno jednodušší a pochopitelnější. Člověk svůj klid neustále narušuje, to je jeho [způsob života](#). Pokud nenarušuje, je to jeho způsob umírání.

Vše je současně v pohybu i v klidu

Metafyzické myšlení zpravidla absolutizuje klid; vidí svět strnulý, neměnný, věčný či stálý, a jeho případné změny považuje za nepodstatné. Naproti tomu mechanický způsob chápání světa vidí neustálý pohyb, který se automaticky přenáší z jednoho na druhé. Dialektika vidí pohyb a klid v jednotě, jako od sebe neoddelitelné.

**Klid, to je [rozpor](#), v němž jsou některé protikladné pohyby dočasně vyrovnány.
Je výsledkem dosavadních pohybů i zárodkem pohybů budoucích.**

Klientelismus a kmotři

Slova klient a patron vznikla v antické otrokářské společnosti a jejich význam se několikrát změnil. I dnes znamenají ledacos. V [politice](#) vždy označovaly způsob, jakým si ekonomicky silní jedinci zajišťovali loajalitu méně majetných úředníků a politiků.

Klientelismus je paralelní, neformální struktura ovládající oficiální moc

Je to [klika](#), která je disfunkční v tom smyslu, že ochromuje deklarované [cíle](#) politické [moci](#), avšak je funkční v tom, že pomáhá zajišťovat vládu [ekonomiky nad politikou](#) a zabraňuje tomu, aby se politika vymkla ekonomice.

Klientelismus je systém organizované [korupce](#)

Na rozdíl od běžné korupce, která bývá individuální, jednorázová a jednostupňová protkáva klientelismus celý [politický systém](#) a stává se jeho nedílnou součástí. Spojuje moc výkonnou, zákonodárnou i soudní s ekonomikou, a tím se stává neodhalitelným nepostižitelným, dokonce nezbytným prvkem systému. Každý článek bývá zdvojnásobován a přerušovaný řetěz je obratem nahrazován novým článkem.

V parlamentní demokracii spojuje klientelismus vládnoucí síly i [opozici](#), přičemž jedna strana tvoří záložní systém, takže může fungovat i při změnách způsobených volebním neúspěchem.

Klientelismus je nedílnou a neodstranitelnou součástí parlamentní demokracie, neboť spolu s ní zajišťuje vedoucí úlohu vládnoucí třídy ve společnosti

Tento systém si vytváří i legální a veřejně působící a zdánlivě nezávislé články, mezi nimiž jsou právní kanceláře, detektivní či reklamní agentury, lobing, a čím dál tím častěji i sdělovací prostředky. Jen jejich spojení zůstává většinou skryto. Tak jako ekonomika, přesahuje i tato soustava hranice.

Ať se tento systém či jeho články nazývají jakkoli, ať proti němu slovy bojuje kdokoli, je součástí [třídně](#) rozdělené společnosti a je neodstranitelný. Narušen může být pouze tehdy, jestliže se jeho jednotlivé části stanou obětí [konkurenčního](#) boje těch, kteří, kteří systém ovládají. Stejně jako v ekonomice jsou méně úspěšní pohlcováni a odstraňováni, což oficiální politikou bývá vydáváno za její úspěch.

Mirek Topolánek kdysi vyhlásil boj krajským kmotrům, a to byl počátek jeho konce. Kmotry vyššího řádu vynechal, a tak se ani teď nemá špatně.

Klika a klaka

Některé [pojmy](#) vyšly z módy, nepoužívají se, přestože označují jevy, které se stále vyskytují. Dokonce nabývají nebývalých rozměrů natolik, že se stávají trvalou součástí společenského života. Patří mezi ně klika a klaka, místo nichž se používají označení daleko jemnější, takže vlastně ani nic nevyjadřují.

Klika je velmi starý pojem pro nepříliš zjevné skupiny uvnitř organizace, které svými interpersonálními vztahy vytvářejí paralelně vedle formální [struktury](#) i síť skrytou, prosazující zcela jiné [zájmy](#), než je cílem celého systému.

Klika je disfunkční útvar neformální struktury

Její účastníci kooperují na základě svých osobních vztahů a zájmů proti zájmům organizace. Je obvykle založena na neformálních vztazích lidí, kteří se dobře znají, má dlouhodobý charakter, je uzavřená a soupeří s jinými klikami. Formálně se ztotožňují se zájmy oficiální struktury, ale používají nedovolené nebo skryté praktiky, aby vzájemnou podporou dosáhli zájmů svých. Často má povahu nátlakové [skupiny](#), bývá brzdou změn a reforem, protože se její členové obávají o své postavení. Vytváří se všude tam, kde neexistuje pevný řád, vnitřní kontrola a racionální personální obměna.

Klika je základním nástrojem korupce a politikaření

Aby klika mohla lépe plnit své tajné záměry, spojuje se s klikami uvnitř jiných systémů a vytváří konspirační síť. Osobní znalost lidí je pak omezena pouze na spojovací články, jejichž vztahy jsou skryté, anebo kamuflované zcela jiným účelem. Taková spojení jsou daleko trvalejší; bez ohledu na jev mají vždy ekonomickou podstatu. Jsou budována s velkou perspektivou, prorůstají protikladnými [politickými silami](#), a tak nejsou závislá na délce funkčního období či na volbách. Završením tohoto procesu je jejich spojení se státním aparátem a vznik organizovaného zločinu.

Spojením klik vzniká mafie

Klaka je pojem z operního prostředí, v němž si některé divy či jejich promotéři zajišťovaly placeny potlesk. Podobným způsobem šlo ale zajišťovat i odpor vůči sokyním. Cílem bylo vytvořit dojem pozitivní či negativní odezvy tam, kde by sama nevznikla. Od spontánního přijetí se zpravidla odlišuje svou nepřiměřeností. V divadlech se to sice omezilo, ale rozšířilo se to do veřejného života a politiky.

Klaka je placený nebo jinak předem organizovaný potlesk či protesty při veřejných vystoupeních

Jak rostla síla sdělovacích prostředků, tak se veřejná vystoupení i klaka přenášely do nich. Jednotlivci, kliky uvnitř a dokonce celé tituly či stanice vytvářejí klaku nebývalé síly. Dokáží ovlivnit výsledky [voleb](#), dokonce je i předčasně vyvolat.

Spojení klik a klaky změnilo parlamentní demokracii v burlesku

Koalice a opozice

Dlouholetý italský ministr a premiér Fanfani věděl, o čem mluví, avšak neřekl celou pravdu. Koalice je nejen sňatkem z rozumu, ale často i z pouhé vypočítavosti. Je to spojenectví nesourodých [politických stran](#) v systému parlamentní [demokracie](#), které umožňuje vládu těm, kteří nemají většinu a musí ji vytvářet společně. Prostě se zřeknou části programu, pod kterým záměrně nalákali voliče. Je to většinou předem připravovaný podvod na [voličích](#).

Koalice je výměnou slibů za křesla

Jediným skutečným programem některých stran je být koaličním partnerem. Čím rozpornější je koalice, tím lépe se ovládá zvenčí. Některé koaliční strany dopředu vědí, za jakých okolností koalici opustí a s kým se za úplatu křesly spojí. [Politikaření](#) vítězí nad [politikou](#).

Koalice nemůže přinášet změnu systému, jen zajišťuje jeho renovaci a údržbu

Protivníka koalici tvoří opozice; to jsou ti, kteří se k [moci](#) nedostali. Nemají zpravidla příliš odlišný program od koalice, pouze nemají podíl na moci. Jsou jen připraveni kdykoli převzít moc a pokračovat v údržbě a renovaci systému. Jejich bojovým polem je parlamentní řečnický pult, od něhož kritizují to, co by sami dělali, a v čem hodlají pokračovat. Tento předstíraný [boj](#) se mění ve skutečný pouze v případě oslabení koalice a před dalšími volbami.

Koalice a opozice si vyměňují místa v systému tedy, jestliže se vládní moc zdiskredituje v očích obyvatelstva, či neplní zadání vnitřních i vnějších ekonomických vládců své země. Síly koalice pak v opozici projdou recyklací, očistí se a znovu přemění v radikální bojovníky za blaho všech, schopné získat většinu.

Opozice nepřináší změnu systému, jen ji vždy deklaruje; je to také pozice

Koalice i opozice jsou součástí téhož systému, který je nazýván parlamentní demokracií. Politické síly, které se pravidlům této hry odmítají přizpůsobit, které koketují s myšlenkou změnit systém, jsou ze hry vylučovány. Provádí se to vhodnou kombinací politických a mocenských, ideových i ekonomických, vnějších a vnitřních, legálních i ilegálních tlaků, vždy s ohledem na bohaté [zkušenosti](#) ostatních zemí s parlamentní tradicí.

Pro případ, že by tato hra politických sil selhala, jsou v každé zemi více či méně skrytě tolerovány v politice, státním aparátu, mocenských, ekonomických i propagandistických strukturách [fašizující](#) síly, které jsou aktivovány a za účinné podpory ze zahraničí i za jáсотu propagandisticky předem připravené části domácího obyvatelstva schopny udržet jinou formou [vládu](#) stejných ekonomických elit.

To vše není teorie, to je historie i současnost

Obvyklým osudem naprosto nových dějinných výtvorů je, že bývají považovány za obdobu starších, dokonce přežitých forem společenského života, kterým se snad poněkud podobají.
Karel Marx

Kognitariát

Proletariát, třída formálně svobodných výrobců nevlastnících dostatečné výrobní prostředky ke své obživě a nucených hledat zdroje k přežití prodejem své pracovní síly, vznikl již v antické otrokářské společnosti. Od té doby se měnila jeho podoba, nikoli podstata. Nádeník, tovaryš, námořník, domácí či manufakturní dělník, a později tovární dělník, to byly některé z měnících se forem proletariátu. Zprvu negramotný, později gramotný a zaučený, později vyučený a dokonce i s maturitou, často i vysoce kvalifikovaný, ale stále proletář.

S postupující dělbou fyzické a duševní práce se však počaly objevovat formy nové, zprvu ojedinelé, ukryté v třídě sloužících, samostatnou třídu nevytvářející. Počala vznikat sociální skupina pracující inteligence, skupiny v existujících třídách rozdílně zakotvených, avšak společně se živících prodejem své duševní práce, a tím vládnoucí třídě sloužících. Ona část z nich, nemající žádné příjmy pocházející z vlastnictví a odkázaná na prodej své pracovní síly, vzděláním, výší odměny i sociálním postavením nepodobající se dřívějšímu ani modernímu proletariátu, pracující třeba v kravatě a oslovovaná akademickým titulem, v soukromých firmách vykořisťovaná stejně jako dělník, se proletariátem necítí, je nad něj povznesena, avšak proletariátem, ať chce či nechce, je.

S pronikáním vědy do výroby, s rozvojem soukromého školství, zdravotnictví a jiných služeb tato část postupně roste. S rozvojem informačních technologií se její část vzdaluje vlastní výrobě. Svou podstatou jsou to dělníci, způsobem prodeje své pracovní síly se často jeví jako maloburžoazie, a svým vědomím jsou často blízcí velké buržoazii, na jejíž úspěšnosti jsou přímo závislí. Albert Einstein je nazval „*virtuální třídou*“, a někteří levicoví intelektuálové je nazývají kognitariátem.

Kognitariát je preferovanou součástí třídy námezdně pracujících

Na jedné straně není schopen vytvořit samostatnou třídu, je zvláštní skupinou proletariátu se silnými individuálními zájmy, na druhé straně je schopen spojovat se se všemi existujícími třídami podle momentální individuální situace, v níž se nachází.

Je na společenské vědě, aby se dopátrala, jaký sociálně-politický význam tato skupina ve společnosti má, přičemž o významu technickoorganizačním pochybovat nelze. Kvantitativně i kvalitativně nepochybně vzrůstá. Nevztahuje se na něj v úvodu uvedený Marxův výrok, neboť se starším a přežitým formám v ničem nepodobá. Má jen s některými stejnou podstatu. Kognitariát, pokud existuje, žádnou sociální revoluci sám nevyvolá, ale žádná se bez něj nemůže uskutečnit.

Kognitariát se přikloní ke všemu, co mu umožní lepší společenské uplatnění při zachování jeho privilegovaného postavení mezi nepřivilegovanými. A to je důvod, proč o jeho vědomí bojují všechny politické síly, přičemž levice bohužel v tomto směru už od poloviny minulého století silně zaostává.

Poklady uloupené mimo Evropu přímým drancováním, zotročováním a loupežnými vraždami plynuly zpět do mateřské země, a tam se proměňovaly v kapitál.

Karem Marx

Kolonialismus a nekolonialismus

Prastaré [feudální](#) výboje, které zhruba zformovaly dnešní hranice evropských států, nabyly s rozvojem mořeplavby globální charakter. Počátkem novověku se změnily v koloniální expanzi evropských zemí do okolního světa. Španělsko a Portugalsko, později Anglie a Holandsko, a poté Belgie, Francie, Itálie a Německo zahájily rozsáhlé [vykořisťování](#) ohromných území, mnohonásobně převyšujících jejich rozlohu. Rakousko nebylo námořní velmocí, a tak se omezilo na podmaňování si Střední Evropy.

Čechy se staly na tři století kolonií Rakouska, a důsledky toho pociťujeme dodnes

USA jako nový mezinárodní subjekt postupovaly jinak. Vyrvaly celé území z rukou původního obyvatelstva, obsadily je a [pracovní síly](#) si opatřily zotročením milionů Afričanů. Ne pociťvá práce, ale hromadné zločiny stály u zrodu dnešní, [democracií](#) se pyšníci vyspělé společnosti.

Bohatství z celého světa je základem vyspělosti celé tzv. euroatlantické civilizace

Přímá vojenská agrese, vyvolávání rozporů mezi obyvatelstvem a korupce domorodých špiček je hlavní metodou kolonialismu i jeho pozdějších forem. Vytvořily globální koloniální systém, vysávající zdroje z méně rozvinutých zemí a přesouvající je do těch rozvinutějších. Tím se urychlil [rozvoj](#) jedněch území a zbrzdil rozvoj druhých. Původně historicky vzniklé nerovnosti nabyly katastrofálních rozměrů a trvají dodnes.

Útlak a vykořisťování původních obyvatel v koloniích vyvolaly postupně sílící národně osvobozenecká hnutí. Jednotlivá území se postupně politicky osvobozovala, což zesílilo po 2. světové válce, a okolo r. 1960 vyvrcholilo rozpadem světové koloniální soustavy. Ekonomická nadvláda koloniálních mocností na těchto územích však zůstala. Někde se jen v důsledku mocenských bojů změnili vlastníci, zeslabil se vliv tradičních koloniálních mocností a posílil vliv USA v nových státech. Rozhodující silou se zde stávala armáda, jejichž špičky zpravidla vystudovaly v bývalých koloniálních metropolích a ze stejných zdrojů pocházející domácí inteligence. Hlavní oporou však byla domácí [buržoazie](#), vznikající už před tím ze zprostředkování obchodních vztahů mezi kolonií a metropolí. Svět se změnil se vztahy politické, nikoli ekonomické. Vojenská síla byla nahrazena [korupcí](#). Vznikl nekolonialismus.

Uloupené bohatství už se nepřeváží loděmi, ale bankovními převody

Rozeštvávání kmenů, [národností](#) i nově vzniklých [národů](#) a [států](#) zůstalo důležitým způsobem jejich ovládnutí. Pouze se začaly více využívat rozdíly [náboženské](#), a spolu s nimi hospodářská pomoc či její odpírání, a také [státní dluh](#). Neposlušnost se však trestá i nadále.

Hlavním nástrojem nekolonialismu už nejsou lodní děla a námořní pěchota, ale letecké bomby a bezpilotní prostředky

Kompromis a konsensus

V životě člověka ani v [politice](#) nevede k [cíli](#) žádná jednoduchá, přímá cesta. Tím spíše, že po ní nikdo nikdy nejde sám, a vždy se při tom střetává se zájmy jiných. Dostátá se s nimi do rozporů, které musí řešit. Nemůže je ignorovat, protože by narůstaly. Nemůže je ani odstranit silou, protože tím by vyvolal nové, a spíše větší. Každý je nucen podle potřeby svou cestu měnit, dělat ústupky, avšak často si při tom neuvědomuje, jak současně s takovým kompromisem mění sám sebe.

Kompromis je prostředkem, nikoli cílem

Podle Lenina je „*ústupnost oprávněná a nutná buď tehdy, když se ustupující přesvědčil, že pravdu mají ti, kteří ústupek požadují (poctivý politik v takovém případě přímo a otevřeně přiznává chybu), anebo tedy, když ustupujeme nerozumnému a škodlivému požadavku, abychom se vyvarovali většího zla*“.

Kompromis je řešení sporů s možným spojencem, s nepřítelem se sjednává příměří. Kompromisy bez kompasu nevedou k cíli, kompas bez kompromisů vede k ztroskotání. Kompromis, který nevede k žádnému cíli, je kolektivní zradou.

Kompromis je taktickým krokem, který nesmí být zaměňován se strategií

Kompromis v politice je možný a nutný. Sám o sobě nevede ke ztrátě charakteru politiky. Avšak není možný v [ideologii](#), protože ta formuluje cíle; a změna cílů vždy vede ke změně charakteru politiky. Změna charakteru politiky je vždy zradou na členech, spojencích, sympatizantech i [voličích](#) strany.

Cesta složená pouze z kompromisů končí oportunistem

Optimální způsob řešení sporu je dohoda ve smyslu všestranného vítězství, tedy konsenzus. Je to shoda v něčem zásadním a nepřeceňování rozdílů ve všem ostatním. Jeho hledání bývá zdouhavé a nemůže být dosažen v podrobnostech. Konsensus není hlasováním, není vládou většiny ani menšiny. Je strategickým řešením [rozporu](#), dosažením dílčí, dlouhodobé jednoty, při níž subjekty neztrácejí svou samostatnost.

Na kompromisu lze stavět přítomnost, na konsensu budoucnost

Odmítání kompromisů a konsensů, neústupnost a tvrdohlavost vedou každý subjekt do izolace. Ze zákonitých spojenců vytváří rozvratníky, z možných spojenců nepřátele. Nikomu není nic platné, má-li pravdu, a je sám.

KSČ nebyla schopna uzavřít kompromis, natož konsensus se statisíci bývalými členy strany a vymstilo se jí to. Je to jedním z řady důvodů, proč nyní KSČM těžce hledá konsensus s většinou společnosti.

Kompromis uzavřený se spojencem je nutností, konsensus s protivníkem je zradou

Komunální politika je vznešený název pro každodenní, nevděčnou organizační práci, která většinou s politikou nemá mnoho společného, jen je na ní závislá a slouží jí.

Autor

Komunální politika

K označení [samosprávy](#) se vžil nesprávný, matoucí název „komunální [politika](#)“. Je to činnost, kterou při výkonu místní správy, vykonávají samotní obyvatelé. Správa je omezené řízení v rámci centrálně a jednotně daných pravidel, vykonávaná jen v předem vymezených záležitostech, týkajících se vnitřních vztahů daného celku.

Tak zvaní komunální politici, tedy [volení](#) zástupci, však většinou vlastní správu nevykonávají, tuto běžnou rutinu dělají profesionální úředníci. A většina správních aktů je vyhrazena státu, takže ji vykonávají jako zaměstnanci státu a nejsou při ní podřízeni představitelům obce, i když jsou obecními zaměstnanci.

Volení zástupci lidu pak jsou při rozhodování o vlastních záležitostech obce omezeni finančními prostředky, které jim ale poskytuje stát, a z velké části jsou účelově vázané. Velká část výdajů obcí je v podstatě povinných, vyplývajících ze zákonů, takže obecní orgány o nich nemohou rozhodovat, musí je pouze schvalovat. Říká se tomu „mandatorní výdaje“ protože prý vyplývají z mandátu, správně by však měly být nazývány obligatorními, neboť jsou povinné. Další část výdajů, o nichž je teoreticky možné rozhodovat, je natolik nezbytná, že se jim prostě nelze vyhnout; takže rozhodování o nich je pouze formální. Obec tak skutečně rozhoduje jen o použití menší části svých vlastních prostředků, přičemž je silně omezena obecně závaznými právními předpisy, stejně tak jako při vydávání vlastních právních norem.

Samospráva je tedy jen prodlouženou rukou [státu](#) s minimální pravomocí. Politice se podobá pouze tehdy, jestliže při ní jednotlivé subjekty [bojují](#) o onu omezenou [moc](#), a skutečnou politikou se stává zpravidla jen tehdy, jestliže se rozhoduje o přidělení obecních zakázek, a tudíž [zisků](#) z nich plynoucích.

Taková samospráva je hrou na demokracii

Marxismus považuje samosprávu za základ budoucího uspořádání společnosti nejen při územním řízení, ale především při řízení výroby. I on však trvá na určitém [centralismu](#), [plánovitém](#) řízení národního hospodářství, což každou samosprávu determinuje. Ani on nepřipouští libovůli obcí, nehodlá zavádět soupeření obcí chudých a bohatých, a trpět politické boje tam, kde musí zvítězit zájem obyvatel a rozum.

Marxismus požaduje demokratickou volbu a odvolatelnost všech územních úředníků

Je pokrokem proti [socialismu](#), že do zastupitelstev může kandidovat a být zvolen kdokoliv. Není pokrokem, že se zastupitelstva často stala orgány populárních lékařů, advokátů a učitelů, kteří, čím lepšími jsou ve svém povolání, tím méně zpravidla rozumí obecním záležitostem. A tak jen rozpačitě plní pokyny svých stranických šéfů. Jsou nástrojem politiky a obětí své popularity. To lze změnit jen zrušením [tříd](#) a politiky.

Samospráva bude až tehdy, když politika zanikne; bude jí víc.

Komunismus

Komunismus jako společenský systém nikdy neexistoval. Je to jen idea spravedlivé společnosti, stará stejně tak dlouho jako společnost nespravedlivá, a je to také hnutí, které o takovou společnost usiluje. Je to realistický [humanismus](#). Tato idea bývá často utopická, tedy neuskutečnitelná, v případě že nezná prostředky, jakými může být realizována, nebo tehdy když absolutizuje [rovnost](#) a předpokládá zespolečenštění spotřebních předmětů, což je proti zájmům většiny lidí. Realistická, Marxova idea komunismu předpokládá zespolečenštění výrobních prostředků, a tím odstranění [vykořisťování](#) a nastolení sociální rovnosti, nikoli však stejnosti lidí. Marxismus objasňuje pouze základní principy, podstatu takové společnosti, a nepředjímá její formy a jevovou podobu. „*Nechceme dogmaticky anticipovat svět, chceme teprve kritikou starého světa najít nový*“, napsal Marx.

Marxismus nepředpokládá vytvoření takové společnosti jediným skokem. Chápe, že to musí být dlouhý proces, že mezi starou a novou společností bude dlouhé přechodné období, první fáze, chápána jako kapitalismus bez [buržoazie](#), jehož podstatou bude [diktatura proletariátu](#), tj. historicky první forma diktatury většiny nad menšinou.

Nová společnost bude Marxovými slovy taková, „*ve které bude všestranný rozvoj každého jednotlivce podmínkou všestranného rozvoje všech*“. Není uskutečnitelná v dosavadních podmínkách, řečeno s Marxem „*nová společnost nepředpokládá dnešní úroveň výroby ani dnešního [maloměšťáka](#)*“. Obojí platí dodnes. Musí to být společnost hojnosti, „*v níž bohatství poteče plným proudem*“.

Bude to společnost, v níž „*každý pracuje podle svých schopností a každý dostává podle svých potřeb*“. To bývá pravici kritizováno jako neuskutečnitelné, přesto každý [pravičák](#) očekává pod svých zaměstnanců, že budou pracovat podle svých schopností a při pobytu v nemocnici považuje za samozřejmé, že dostane vše podle svých potřeb. V každé fungující rodině tento princip platí od pradávna. Nelze však zaměňovat objektivní potřeby a subjektivní přání; to by nefungovalo nikde. Není možné ani předpokládat, že zdroje a tudíž rozdělování bude neomezené a neregulované. To také nemůže fungovat nikde.

Komunismus může být jen společností plně demokratickou, v níž se každý může podílet na řízení společných věcí. Musí být společností centrálně řízenou, respektující zásady [demokratického centralismu](#). A může to být jen společnost s plánovaným hospodářstvím, což pravice kritizuje tváříce se při tom, jako kdyby kapitalismus neplánoval. Komunismus nebude poslední fází vývoje lidstva či koncem dějin. Pouze se už lidstvo přestane rozvíjet cestou třídních konfliktů.

Komunismus bude společností, jakou církev slibuje v posmrtném životě, jenže dřív

Komunismus jako perspektiva lidstva je hluboce zakořeněn v dějinách, žitých celým lidským rodem, je hodnotou historicky zakotvenou a historicky uskutečňovanou, je naplněním celé historické praxe lidstva a nelze jej redukovat na omezenou zkušenost sedmi dekad zahájených Leninovým Říjnem

Miloslav Ransdorf

Konkurence

Všechny živé organismy spolu koexistují jedině tak, že vzájemně bojují o své životní zdroje; konkurují si. Je to existenční boj, v němž vítězí silnější. Je to přírodní zákon, jemuž se nelze vzepřít.

Konkurence je jedinou formou soužití

Člověk nemůže být výjimkou. Ale protože je nadán vědomím, nemusí být jeho konkurence živelná a nemusí být pro poraženého zničující. Člověk je tvorem sociálně organizovaným, který nemůže bez druhých žít, a tudíž je odsouzen ke spolupráci s nimi. Jeho konkurence musí být jiná, než v ostatní přírodě.

Konkurence je druhou stránkou spolupráce, je zdrojem vývoje

Probíhá každodenně, aniž si to uvědomujeme jako soutěž jednotlivců a skupin napříč národy a třídami i uvnitř. Každá spolupráce je vždy doprovázena konkurencí a každá konkurence v sobě obsahuje určitou míru spolupráce. Je to výraz vnitřně rozporné jednoty všech lidských skupin. Konkurence probíhá ve všech oblastech lidské činnosti, i když její nejznámější formou je konkurence ekonomická. Každý ekonomický subjekt se při ní snaží chovat co nejrozumněji ve svůj prospěch. Uspokojuje zájmy své i části jiných subjektů, čímž se dostává do rozporu se zájmy ostatních, a zcela běžně i do rozporu se zájmy celé společnosti.

Ekonomická konkurence v kapitalismu je jednotou racionálního chování člověka a iracionálního chování společnosti

Konkurence na jedné straně urychluje pokrok, avšak na druhé straně vede k ohromnému mrhání zdroji. Ničí výrobní prostředky soupeřů, nutí k zbytečně vysokým nákladům na reklamu, reprezentaci a korupci, k vytváření nadbytečných, duplicitních výrob, výzkumů, vývoje i prodejních sítí, k předčasně rychlé inovaci, záměrnému znehodnocování nadbytečných výrobků, klamání spotřebitele, nutí ke zcizování a ochraně výrobního tajemství, průmyslové špionáži a celkově produkci prodražuje. Naopak snižuje náklady na pracovní sílu, což vede k jejímu rychlému opotřebení a na druhé straně k masové nezaměstnanosti. Skrytými formami konkurence jsou podvody, defraudace, politikaření, vydírání, burzovní spekulace a korupce, sabotáže i nájemné vraždy.

Ekonomická konkurence společnost rozvíjí i demoralizuje

Odstraněním konkurence, tak jak o to usiloval socialismus, se sice odstranila demoralizace, ale také rychlý rozvoj. Soudobý kapitalismus pochopil negativní důsledky živelné konkurence, a v mezích soukromého vlastnictví se je snaží plánovitě eliminovat, např. stanovením pravidel, norem, minimální mzdy, progresivních daní, omezováním kartelu a monopolu, měnovou a celní politikou a spoustou dalších forem, omezujících bezohlednost konkurence. Možnosti socialismu však jsou bohatší.

Konkurence nemůže být cílem či nepřítelem, je pouhým prostředkem

Konec a počátek, vznik a zánik

Svět je směsicí [nového a starého](#), vznikajícího a zanikajícího, konců i počátků, vzniků a zániků. Tento přirozený stav, trvající miliardy let, však při vzniku lidského [vědomí](#) vyvolal souhlas či nesouhlas člověka, který si ke svému prostředí, ke svým výtvorům i sám k sobě vytvořil určitý [vztah](#). S ledačím novým se těžko smiřuje, s mnohým starým se nechce loučit. Některé konce, zvláště ten svůj, odmítá občas uznávat. Ale to nic nemění na jejich přirozenosti. Člověk ve svém vědomí procesy vzniku a zániku [absolutizuje](#), příroda ne.

**Příroda nemá hranice [času a prostoru](#),
ty si vytváří, a podle svých potřeb mění, člověk**

Všechno někdy vzniklo, má svůj počátek. I počátek je proces. Vše nové vzniká v lůně starého hromaděním [kvantitativních změn](#). Ty přerostou ve změnu kvalitativní urychlením procesu [vývoje - skokem](#). Nic nevzniká samo o sobě, bez příčiny, bez předchůdce, bez souvislostí. Vše má své kořeny v něčem předchozím. Nic není úplně nové, obsahuje v sobě vždy stopy starého. Žádný počátek proto není absolutní, je vždy relativní, tj. ve vztahu něčeho k něčemu. Vznik je jen vývojovým mezníkem. Počátek, to je první bod člověkem ohraničeného prostoru či procesu, přičemž každá [hranice](#) je relativní. V přírodě se nevyskytují ostré hranice, každá mez je plastická, je to spektrum. Přesné hranice si vymýšlí pouze člověk, ve skutečnosti neexistují. Každá stránka určitého jevu či procesu má svůj počátek někde jinde. Věci a jevy nelze vidět jen ostře ohraničené časem a prostorem.

Vznik je procesem změny kvality

Vše existující má svůj konec. Jen čas a prostor jsou [nekonečné](#). Žádný konec není absolutní, nikdy nezanikají všechny složky, stránky či rysy jevu současně, vždy něco přežívá, vše schopné dalšího [rozvoje](#) je vždy přejímáno novým jevem či procesem. Každý konec je vždy zároveň počátkem něčeho nového. Každý konec je vždy relativní, je vždy procesem. Stejně tak jako počátky i konce jednotlivých stránek leží jinde a je možné vymezit je přesněji. Každý konec je jen kvalitativním skokem ve vývoji něčeho budoucího.

Konec je lidskou absolutizací některé stránky věci, jevu či procesu

Mezi jakýmkoliv dvěma body času i prostoru lze vždy nalézt třetí bod. Věci, jevy a procesy plynule přecházejí jeden do druhého. Není konce bez počátku a počátku bez konce. Obojí jsou jen gnoseologické kategorie, postihující určité stránky jevů a procesů, umožňující pochopit změnu [podstaty](#) jevu v nepřetržitém procesu vývoje. Nelze [absolutizovat](#) konce a počátky, vznik a zánik, minulost či budoucnost; jejich prostřednictvím je však možné chápat svět: Navzdory radosti či zármutku člověka ze všech počátků a konců, jsou to jen uzlové body, definované člověkem.

Vše existující je jednotou přetržitosti a nepřetržitosti

Konjunkturalismus

Slovo konjunkturalismus se v politických učebnicích příliš nevyskytuje; zpravidla proto že je většinou píšící konjunkturalisté. To jsou ti, kteří se přidali k nově vládnoucím silám, ačkoli k nim původně nepatřili.

Konjunkturalismus je plavba na vítězné vlně

Je to politický surfing jednotlivců, přimykajících se k úspěšným [politickým stranám](#) či hnutím ve snaze vytěžit z každé situace co nejvíce, především pro sebe. Nemusí to být ani pouhý kariérismus, může to být i prostá snaha uživit se u té části námezdně [pracující inteligence](#), která pracuje stejně tak jako [maloburžoazie](#) v systému nabídky a poptávky, a je nucena přizpůsobovat se trhu. Pravidla jsou stejná jako u surfingu: musí se na vlnu nastoupit včas, plout správným směrem, a když se blíží mělčina, musí se vlna opustit a přestoupit na jinou.

Konjunkturalista je tržní [intelektuál](#)

Každou politickou změnu v historii provázely konjunkturalismus. Čím více byl spojen s kariérismem, tím byl horší. Podle pořekadla „*Poturčenec horší Turka*“ pak byli konjunkturalisté nejhoršími inkvizitory i rekatolizátory, poněmčovatelé i počešťovateli, germanofily i rusofily, [dogmatiky](#) i reformátory, odsunovateli i odsuzovači odsunu, kolektivizátory, normalizátory, [privatizátory](#), zelenými či obdivovateli všeho amerického. Nejsou [fanatiky](#), na to jsou příliš chytří; vědí, co dělají, a proto jsou občas i horší než oni.

Konjunkturalismus hraje tu roli, která se žádá a platí

Žádné vítězné hnutí není proti konjunkturalistům imunní, ke každému se přidají. Ba co víc, jsou oporou každého, kdo se chopí [moci](#). Těžko se rozeznávají od těch, kteří to myslí doopravdy; snad jen tím jak ostentativně své snahy deklarují, jak jsou povrchní a opatrní. Jsou nepostradatelní často i proto, že jsou ve svém oboru schopnější než momentální vítězové. Proto se mohou snadno dopracovat i do vysokých postů. A to bývá začátek konce každého hnutí.

Konjunkturalismus je aktivní [konformismus](#)

Konjunkturalismus se nevyhýbá ani těm poraženým. Představují je ti, kteří se smířili s porážkou, dělají ústupky nové moci a snaží se alespoň o malý podíl na ní. Nechtěli převléknout kabát, jen se tak trochu přizívají. Přestávají být bojovníky a stávají se brzdou.

Konjunkturalismus poražených je oportunistem

Sociální funkcí inteligence je sloužit vládnoucí [třídě](#). Poražená část inteligence to má vždycky těžké. Může si zachovat tvář a tiše živořit, nebo sloužit novým pánům. Třeba tak, že se věnuje politicky neutrálním, okrajovým módním tématům. To je problém nejen jednotlivců, ale i celých stran. Lidovci to vyřešili už dávno - slouží dobře a rádi; komunisté s tím stále ještě bojují.

Konvence a stereotyp

Schopnost člověka přizpůsobit se společnosti, v níž žije, jeho sociální [adaptabilita](#), má mnoho konkrétních podob. Tato nutnost, umožňující člověku přežít, je zkoumána celou řadou věd, je různě nazývána, někdy i zesměšňována, využívána i zneužívána. Projevuje se v bezmyšlenkovitém chování, vědomém [jednání](#) i v [myšlení](#) člověka.

Konvence je podmíněným reflexem člověka

Je to ustálený soubor praktik, obecně přijatých pravidel a vzorů chování, činnosti i myšlení, vlastní určité [společnosti](#) nebo společenské skupině. Vzniká už v raném dětství, a spoluvytváří člověka jako bytost společenskou.

Konvence je společenská zvyklost

Nelze ji oddělit od morálky, i když s ní není totožná, neboť morálku lze hlouběji zdůvodňovat. Není zcela totožná [s konformismem](#), který je spíše vědomou snahou přizpůsobit se. Je širší, než myšlenkový stereotyp, který je také konvencí.

Konvence je forma, z níž se bezmyšlenkovitým opakováním vytratil obsah

Konvence stabilizuje společnost, ale zároveň ji konzervuje. Vytváří ve [vědomí](#) lidí klišé, povrchní pohled na svět šířený především politikou žurnalistikou, jehož závěry jsou jednoduché, snadno zapamatovatelné, ale většinou nepravdivé. Ale nepřemýšlí se o tom, je pohodlnější to přijímat. Čím opakovanější, čím banálnější, tím déle vydrží. Ne nadarmo nacistický ministr propagandy Goebbels tvrdil, že „tisíckrát opakovaná lež se stává pravdou“.

Konvence stabilizují politickou [moc](#), a proto se každá snaží vytvářet si konvence nové, vlastní. Svazují člověka k bezmyšlenkovité poslušnosti a ve své podstatě k lhostejnosti. Omezují jeho vlastní [aktivitu](#) a podřizují jej převládajícímu proudu. Přecházejí do značné míry z generace na generaci, vyplývají ze [způsobu života](#), stabilizují jej a mění se spolu s ním.

Od svého vzniku se stalo společenskou konvencí i [náboženství](#). Byla to konvence tak silná, že většinou bylo obtížné stát se neskrývaným jinověrcem nebo dokonce [ateistou](#).

Člověk, který se nepodřizuje konvencím, se vyřazuje ze společnosti, ale každý, kdo společnost posunul v před, se nejprve musel konvencím vzepřít

Konvenční chování a jednání lidí bývá většinou vládní mocí přeceňováno. Přeceňovala je během své vlády i komunistická strana, a po ztrátě své moci se pak divila, jak rychle byly staré konvence opuštěny.

Během kvantitativního vývoje konvence společnost stabilizují, při kvalitativním skoku však rychle vznikají konvence nové

Alkohol je morálním srdcem konzervatismu: pomáhá lidem zalétat do minulosti, přemítat o budoucnosti a snášet přítomnost.
Roger Scruton

Konzervatismus

V každé zemi, v každé době, a dokonce i v každém politickém hnutí existují rozporuplné [náhledy](#) na jakoukoli změnu či úsilí o ni. Jedni změny vítají, a bývá jim nadáváno [radikálů](#) či pokrokářů, druzí se jim brání a jsou označováni za zpátečníky či konzervativce. Konzervatismus je strach ze všeho nového, někdy i odůvodněný, je to neochota měnit život a zejména neschopnost měnit své [myšlení](#). Staví na [zvycích](#), tradicích a projevuje se ve všech oblastech života společnosti.

Konzervatismus nikdy lidstvu nedal nic nového

Je to lpění na minulosti, snaha o udržení starých pořádků, neschopnost přijímat nové názory, averze vůči vývoji. Vše nové považuje konzervatismus za ohrožení pořádku, minulost či přítomnost považuje za ideální stav a nehodlá je měnit. Sám sebe označuje za ochránce tradic a osvědčených hodnot, ačkoli bývá občas jen pouhou leností.

Konzervatismus není jednotnou ideologií, ačkoli se za ni vydává

V každém čase i v každém prostředí se projevuje jinak, jeho podstata je však vždy stejná. Brání pokroku, odmítá změnu, zejména [revoluční](#) a vždy usiluje o zachování výsad, privilegií, výlučného postavení jedinců či rozvrstvení společenských [tříd](#) a skupin, zejména těch svých. V tom má blízko k [liberalismu](#).

Konzervatismus je v každé době reakční

Tak jako lhář, může mít i konzervatismus občas v něčem pravdu. Každé lidské úsilí o změnu totiž předvídá určité chtěné účinky, a většinou se se málo zajímá o další souvislosti. Z nich pak vždy plynou účinky nepředvídané, nechtěné a zpravidla nežádoucí, takže nové situace je pak dialektickou jednotou [pozitivního i negativního](#). Konzervatismus někdy správně předvídá nežádoucí důsledky pokroku, a když se pak projeví, považuje se za [morálního](#) vítěze, ačkoli je pouhým staromilstvím.

Konzervatismus je nutno odlišovat od prozíravosti

Politický konzervatismus je přítomen v každém hnutí, i v tom usilujícím o změnu. V případě neúspěchu neusiluje o hledání nové, lepší cesty vpřed, ale o návrat do výchozích pozic. Nerespektuje principy [negace-negace](#), z nichž je patrné, že návrat do výchozích pozic nikdy není možný, že se v mezích změnily [podmínky](#) a každý návrat je pouze relativní.

Své konzervativce má i komunistické hnutí. Jsou z jedné částí jeho korekcí, avšak z druhé částí brzdou. Cesta zpátky nevede, musí se hledat nová. Ale tu lze nalézt teprve tehdy, když si poctivě přiznáme, co na té staré bylo špatné.

Ne zpět k socialismu, ale vpřed k socialismu!

Není pravda, že politik je závislý na penězích jako prodejná děvka.
Každá děvka má své hranice, které nepřekročí a jsou věci, které prostě neudělá – ani za peníze.
Dylan Ratigan

Korupce

Ti, kteří vládou ekonomice, musí vládnout i v politice, jinak by společnost nemohla fungovat. Tyto dvě základní stránky třídně rozdělené společnosti musí být v jednotě; jejich nesmiřitelné rozpory by ekonomiku poškozovaly, vedly by společnost ke stagnaci a tím dlouhodobě k úpadku. Původně to bylo jednoduché: vládci vládli všemu, osobně a přímo, a žádná korupce nebyla zapotřebí. Vznikala až tehdy, kdy se říše počaly zvětšovat, kdy už jejich majitel nemohl osobně vládnout všemu, potřeboval čím dál tím více prostředníků, a jejich poslušnost si musel koupit. Formy se historicky měnily, dostávaly různé názvy, ale podstata byla stejná:

Moc vydělává, ale musí se zaplatit

Původně to bylo samozřejmostí, na které nebylo shledáváno nic nemorálního. Avšak když v Antice počala vznikat demokracie, republika a iluze o nich, když se moc ekonomická a politická počaly alespoň formálně oddělovat, narůstal počet řídicích mezičlánků s relativní samostatností, vznikl problém. Jednotu ekonomiky a politiky bylo nutno zachovat, neměla-li se říše rozpadnout. A tak vznikala korupce a další jevy, od ní se odvíjející, formálně odsuzované, ale existenčně nutné. I nadále se musela moc zaplatit, měla-li vydělávat. Majetní museli platit ty méně majetné, aby poslouchali. Je lhostejné, platí-li se penězi, úřady či statky, výhodnými úvěry či státními půjčkami. Je jedno, jsou-li takto kupováni prostí úředníci, zákonodárci či celé politické strany nebo vlády. Jen výše, forma a legitimita takové korupce jsou odlišné.

Korupce je formou prosazování vedoucí úlohy majetných ve společnosti

Čím více iluzí o demokracii se ve společnosti šíří, tím skrytější a dražší musí být korupce, tím formálnější je boj proti. Dopadení jsou jen ti, kteří se vymykají z běžného standardu, často jen jako oběti konkurenčního boje korumpujících. Vytváří se systém klientelismu, paralelní struktura vedle oficiální moci, na níž je postavena politická i skutečná, tedy ekonomická moc.

Spropitným se kupuje úslužnost personálu, korupcí úslužnost šéfů

Korupce je atributem, tedy neoddělitelnou vlastností třídně rozdělené společnosti. Buržoasní demokracie nemůže být výjimkou, ba právě naopak. Nechce-li přiznat formálně politickou vládu ekonomicky silných tříd, musí předstírat nezávislost na nich, ale skutečné nezávislosti dosáhnout nemůže.

Když si nekoupí vás, koupí si vašeho šéfa. Možná to nebude ani dražší!

Korupce ovládala společnost po tisíciletí, a nemohla vymizet ani za pár desetiletí socialismu. Jen výše částek byla směšná a rizika vyšší. Měnila se v pouhé zpropitné a rostla s nedostatkem zboží a služeb. Avšak nebyla podstatou společnosti.

Kosmopolitismus je myšlení těch, kteří nehledají své kořeny v národě, ale v penězích.

Autor

Kosmopolitismus

Kosmopolitismus, je [politika](#) a [ideologie](#) světoobčanství. Navenek je to zřikání se národních států, tradic, citů a kultury ve jménu jednoty lidského rodu, ve skutečnosti je to politika a ideologie odevzdávání se do rukou nadnárodního finančního [kapitálu](#), ovládajícího světovou ekonomiku a tím i politiku. Bývá vydáván za postoj vzdělaných jednotlivců, ve skutečnosti je to postoj [buržoazie](#), jejíž [zájmy](#) přesáhly hranice národních [států](#), které sama vytvořila zničením [feudální](#) roztržičnosti, a nyní potřebuje bořit další [hranice](#), které jí překážejí. Opustila svůj původní [nacionalismus](#) a stala se kosmopolitickou, neboť, jak pochopil již Karel Marx, „*kapitál nemá národnost*“.

Kosmopolitismus je ideologie a politika nadnárodní buržoazie v etapě [imperialismu](#)

Je to idea vytvoření světové vlády v prostoru, který bude už tak velký, že jej nebude možné [demokraticky](#) kontrolovat lidem, a který bude možné ovládat jen prostřednictvím [globalizované](#) komunikace, kterou má velký kapitál plně v rukou.

Kosmopolitismus má tendenci snižovat význam národních vlád a parlamentů, a nahrazovat je nadnárodními mechanismy, podřízenými nikoli vůli [voličů](#), ale [vůli](#) nadnárodních finančních korporací. To je oficiální politika Evropské unie, Mezinárodního měnového fondu, Světové banky a mnoha dalších institucí.

**Je to politika světového bezdomovectví,
v němž se většina volně stěhuje za prací a menšina do daňových rájů**

Kosmopolitismus, to je exportní idea amerického velkokapitálu, ovládajícího světovou ekonomiku i politiku, a potřebujícího poddajné dodavatele [zisků](#) v celém světě; zatímco doma si tentýž kapitál pro vlastní potřebu pěstuje nacionalismus v lidech, oddělených od světa oceány a izolovaných domácími sdělovacími prostředky.

Kosmopolitismus není humanismus; přezírá nejen člověka, ale i celé národy

Kosmopolitismus, to je politika rozšiřování americké vojenské přítomnosti v celém světě, obklíčování regionálních mocností a destrukce nepohodlných režimů kdekoli ve světě. Je to politika koncentrace elektronické špionáže do jediného centra, ovládaného stejnými silami jako distribuce informací. Na jedné straně je to ideový nástroj těch, kteří vědí, co dělají, a na druhé straně [maloměšťáctví](#) těch, kteří nic nechápou.

Kosmopolitismus je mccarthismus současnosti

[Marxismus](#) rozeznal dříve než kdokoli jiný tendence, příčiny a důsledky globalizace. Pochopil i její ekonomickou nutnost. To vše je popsáno již v Komunistickém manifestu - v době, kdy byly procesy globalizace teprve v plenkách.

Marxismus není kosmopolitní, je internacionální

Kreacionismus a inteligentní design

Představy o stvoření života jsou spjaty se všemi kulturami a civilizacemi, neboť to v počátcích vývoje lidského myšlení bylo jediné pochopitelné vysvětlení oné neuvěřitelné složitosti, dokonalosti a rozmanitosti, jakou život je. Pevně zakořenily i v tradicích [křesťanství](#), judaismu a islámu, a člověk se s nimi dodnes jen těžko loučí. Tím spíš, že věda přes své neuvěřitelné pokroky život stvořit neumí.

Kreacionismus je náboženskou teorií vzniku světa

Postupující věda sice krok za krokem odhalovala nesmyslnost náboženských představ, avšak i jednotliví velcí myslitelé, kteří se na tom podíleli, se dostávali do rozporu se svou vlastní vírou či tlakem vnějšího prostředí, které ji obhajovalo. Často vyvraceli [biblické](#) pojetí stvoření, ustupovali mu, avšak boha přesunovali do vzniklých mezer nového poznání. Newton, Linné, Curviér, Einstein, Pascal, Pasteur i mnozí další vědečtí velikáni se s Bohem nedokázali rozloučit; a trvá to dodnes. Dokonce i [Darwin](#) vsunul do závěru druhého vydání svého díla „O původu druhů“ Boha Stvořitele, aby měl pokoj; navenek i uvnitř. I v dnešním moderním světě většina lidí v nadpřirozené bytosti tak či onak věří. My Češi jsme výjimkou, i když mnozí nevěří v boha, ale v „[něco](#)“ nedefinovatelného.

Kreacionismus je filozofie člověka hledajícího jistotu v nejistém světě

Současný ústup od naivního textu Bible je nahrazován [názory](#) pro dnešního vzdělaného člověka stravitelnějšími, hledajícími oporu v neprobádaných skulinách vědy, používajícími slovník i formu [vědy](#). Připouští se postupné stvoření, omezuje se tato „tvorba“ jen na duši, zatímco hmota stvořena nebyla, stvořitelský akt se omezuje jen na pokyn k [velkému třesku](#) a nevylučuje se zásah mimozemské [civilizace](#). Stvořitelské teorie se odívají do roucha vědy a nazývají se „inteligentním“ designem či plánem.

**Inteligentní design je latentní formou kreacionismu;
neupřesňuje podobu či povahu stvořitele
a ponechává prostor po bohy či jinou fantazii**

Kreacionismus i teorie inteligentního plánu jsou součástí procesu, existujícího od vzniku vědy: smiřují vědu s vírou. Méně inteligentní podoby těchto teorií dokonce chtějí [víru](#) do vědy vtěsnat. Mají jednu obrovskou výhodu: Jsou sice nedokazatelné, ale stejnou měrou jsou také nevyvrátitelné. A kdykoli by jim hrozilo vyvrácení, využijí jiné mezery vědeckého poznání.

Čím více nových poznatků člověk získá, tím více je mezer mezi nimi

A tak bude i nadále probíhat spor mezi [materialismem](#) a [idealismem](#), mezi vědou a vírou, a jeho kořeny jsou neodstranitelné. Život totiž vznikl z podmínek a ve formách, které už na Zemi neexistují. Nevznikl samovolně ani z [ničeho](#), jen jako nekonečně dlouhá interakce pohybující se [hmoty](#), pozemské i vesmírné, vytvářející jeho dnes již zaniklé stavební kameny. Prostoru pro spekulace bude stále dost.

Za těchto krizí propuká společenská epidemie, která by se všem dřívějším epochám zdála nesmyslná – epidemie nadvýroby.

Karel Marx, Bedřich Engels

Krise

Po většinu své existence trpělo lidstvo krizemi z nedostatku, neschopností uspokojit své základní [potřeby](#). Bylo to vždy způsobeno omezeností zdrojů, ale také tím, že rozvoj, který se stal způsobem života člověka, vyvolává neustále nové potřeby. Kapitalistický [výrobní způsob](#) však rozvoj společnosti nesmírně zrychlil, překonal nedostatek zdrojů a díky živelnému působení [konkurence](#) počal vytvářet nadprodukcí.

Kapitalismus nahradil krize z nedostatku krizemi z nadvýroby

Příčinou je, že se zvýšila produktivita lidské [práce](#), schopnost prodávat výrobky, avšak úměrně tomu nestouply příjmy těch, kteří [nadprodukt](#) vytvářejí. To proto, že se současně zvýšila míra [vykořisťování](#), a bezprostřední výrobci si nemohou koupit to, co je vyrobeno. Nadhodnota je nadměrně [akumulována](#) v [kapitálu](#), vkládána znovu do výroby, což vede k ještě vyšší nadprodukcí. Důsledkem je nucené omezování výroby, propouštění pracovních sil, růst [nezaměstnanosti](#) a další pokles koupěschopné poptávky. Tato spirála se objevuje cyklicky po několika letech, což způsobuje krize.

Krise z nadvýroby vznikají nerovnoměrným rozdělením nadproduktu ve společnosti

To vše je důsledkem základního [rozporu kapitalismu](#), který objevil Karel Marx: Je jím „rozpor mezi přísnou [plánovitostí](#) výroby uvnitř podniků a naprostou anarchií výroby uvnitř společnosti“. Krize jsou způsobovány živelností výroby a rozvoje, nadměrným růstem produkce a neúměrně rychlým, neplánovitým [rozvojem](#).

Své krize kapitalismus řešil různě: poklesem životní úrovně pracujících, ničením produkce, dalším neúměrně rychlým rozvojem, vývozem problémů do zahraničí, ale i [válkami](#), lokálními i světovými. Pokoušel se odstranit či zmírnit jejich příčiny státními zásahy do ekonomiky, dílčí regulací reprodukčního procesu, avšak vše vždy naráželo na rozdílné [zájmy](#) různých vládnoucích skupin, a působilo jen částečně a dočasně.

Poté, co postupující globalizace a jaderné zbraně hrozící zničit celý svět, znemožnily řešení krizí velkými válkami, hledá [globalizovaný](#) kapitalismus dvě základní cesty k řešení krizí. Tou první je vytváření velkých, [imperiálních](#) nadstátních ekonomických celků, v nichž bude ekonomika hromadně regulována, a případné problémy v jedné zemi budou rozlity na větší území.

Druhou cestou je organizované zadlužování jednotlivců, ekonomických subjektů i států, které na jedné straně odsává nadměrný finanční kapitál v rukou oligarchie a současně umožňuje realizovat nadprodukcí na straně druhé. Výsledkem je to, že většina kapitalistických [států](#) i velká část ekonomických subjektů existuje pouze na [nesplacitelný dluh](#), a je především producentem splátek úroků, ovládaným svými věřiteli, tj. nadnárodním finančním kapitálem, který tak vládne světu.

Marxismus chce odstranit krize zespolečenštěním výrobních prostředků, plánováním rozvoje i výroby v celé společnosti, a rovnoměrným rozdělováním nadproduktu

Sociální zásady křesťanství hlásají nutnost vládnoucí a utlačované třídy, a pro utlačované třídy mají jen zbožné přání, aby vládnoucí třída byla pokud možno dobročinná.

Karel Marx, Bedřich Engels

Křesťanství

Křesťanství vzniklo ve Středomoří na počátku našeho letopočtu jako náboženství otroků a vyděděnců. Tito lidé nejrůznějších národností sebou přinášeli, rozmanité východní, římské, řecké, židovské i jiné tradice a [náboženství](#), z nichž nejpřitažlivější byly ideje o spasiteli, který je osvobodí, když ne hned, tak alespoň v posmrtném životě. Protože nejpropracovanější byly ideje judaismu, staly se základem nového náboženství právě ony. A protože utlačovaní tvořili většinu obyvatel Říše římské, snadno se mezi nimi šířilo. Sjednocovalo masy v jejich odporu, a proto bylo jako podvrtné pronásledováno.

Křesťanství vzniklo jako náboženství utlačovaných

V roce 311 pochopil císař Gaius Galerius marnost tohoto pronásledování, a nové náboženství povolil pod podmínkou, že křesťané přestanou odporovat veřejnému pořádku a zahrnou do svých modliteb panovníka a říši. Dověřil to o pár let později císař Konstantin, který usoudil, že je lepší mít křesťanství na své straně, a sám se nechal pokřtít, a poté Theodosius I., který zakázal ostatní náboženství, a učinil tak z křesťanství náboženství státní.

Křesťanství ztratilo svůj revoluční charakter a stalo se nástrojem politické moci

S rozpadem Říše římské se křesťanství rozpadlo na pravoslaví, [katolicismus](#), a další odnože, které dál podporovaly moc nových vládců. Pokud nepodporovaly, byly pronásledovány, a buď se přizpůsobily, nebo se staly bezvýznamnými.

Křesťanství se nerozpadalo kvůli věroučným rozdílům, ale v důsledku rozdílných [zájmů](#) těch, kterým sloužilo

S nástupem měšťanstva a z něho se rodící [buržoazie](#) se katolicismus rozpadal na nejrůznější formy [protestanství](#). Vedle toho vznikaly v důsledku [politických](#) bojů další církve, konfese a sekty, vždy vyjadřující něčí zájmy. A spolu se všemi těmito změnami se měnily [ideje](#), a z toho vyplývají rétorika, tradice, pojetí [boha](#) a symboly.

Rozdíly mezi náboženstvími nelze pochopit z rozdílů ve věrouce, ale jen z měnících se zájmů, jejichž jsou výrazem

Křesťanství bylo původně náboženstvím chudých a ponižených. Mnohé z toho zůstalo skryto v [Bibli](#), avšak postupně to bylo rozměňováno novými idejemi a novou praxí. Šířilo pokoru a poslušnost, skromnost a [asketismus](#), udržovalo [víru](#), že na zemi, ale v posmrtném životě lze uskutečnit lepší uspořádání poměrů. Ospravedlňovalo útlak a slibovalo nesplnitelné: posmrtná spravedlnost je [utopickým komunismem](#). Komunisté jsou nedůvěřiví; chtějí ji raději už tady, na Zemi.

Křesťanství bylo vždy reformováno podle zájmů těch, kteří jej využívali jako nástroj k získání a udržení svého panství.

Kdyby se Popper nestal antikomunistou, zůstal by jeho kritický racionalismus nepovšimnut.
Autor

Kritický racionalismus

Ve třicátých letech minulého století napsal rakouský filozof K. R. Popper svou práci „Logika vědeckého zkoumání“, která nevzbudila žádnou pozornost. O dvacet let později zařadil své názory do knihy „Otevřená společnost a její nepřátelé“, nazval je kritickým racionalismem, a protože oněmi nepřáteli byly [fašismus](#) a [komunismus](#) postavené na roveň, pozornost se dostavila. Krátce nato vypukla studená válka, která potřebovala své vědecké zdůvodnění, a tak byl tento muž učiněn slavným.

Jeho kritický racionalismus je směsicí fallibismu, podle něhož věda spočívá ve vymyšlení směhlých domněnek a jejich vyvracení, a meliorismu, který předpokládá postupné zlepšování poznání i společnosti. To by neznamenal nic špatného, kdyby to Popper neproložil svými výmysly, které narážely na odpor [vědy](#), a které musel postupně modifikovat a relativizovat. Jeho problémem byla nedůslednost, zmatené užívání [pojmu](#) a hlavně nesmyslnost některých úvah, které byly základem jeho „objevů“.

Například odmítal [indukci](#) jako metodu vědeckého poznání a uznával jen dedukci, přičemž mu unikalo, že dedukce může vycházet jen z výsledků indukce.

Jeho stěžejním pojmem byla tzv. [falsifikace](#), kterou někdy užíval jako vyvracení a jindy jako vyvrátitelnost, a která vycházela z přesvědčení, že úkolem vědy není vytvářet hypotézy a teorie, ale vyvracet je.

Odmítal možnost potvrzení vědeckých poznatků a připouštěl pouze možnost jejich vyvracení. Za vědecké považoval to, co je možné vyvrátit, nikoli to, co je potvrzováno zkušeností. Za základní metodu vědecké práce považoval systém pokusu a omylu, odmítal velké teorie jako netestovatelné. Velebil pluralitu vědeckých [názorů](#).

Kriticky se stavěl k [Darwinově teorii](#), avšak při tom jen dokazoval, že ji vůbec nepochopil, odmítal existenci Pavlovových podmíněných [reflexů](#), byl kritický ke všemu, jen ne sám k sobě.

Jeho názory nebyly konzistentní, jen zmatené. Jeho argumenty nejsou přesvědčivé pro současné [filozofy](#) a nemá následovatele. Přestože byl za svého života oslavován a prohlašován za nejvýznamnějšího filozofa minulého století, nezanechal ve [filozofii](#) nic, co by ji posunulo vpřed.

Z celého kritického racionalismu oceňován jen jeho [antikomunismus](#) a obhajoba [pluralitní demokracie](#). Svědčí o tom i skutečnost, že když se na sklonku jeho života počátkem devadesátých let tohoto století rozhodli naši mocní uctít jej doktorátem Karlovy Univerzity, nepředložila tento návrh filozofická, ale lékařská fakulta. A tak se tento „významný filozof“ musel v Čechách stát doktorem lékařských věd, nikoli filozofie.

**Kritický racionalismus nebyl velkou filozofií, a Popper nebyl velkým filozofem.
Jen dobře sloužil.**

Kritika a sebekritika

Žádný člověk není dokonalý a každý nutně chybuje. Setkává se s celou řadou [rozporů](#), jakoukoli činností i nečinností sám nové vytváří, po čase si zvyká na stejné problémy i metody, opotřebovává se. Sám své chyby těžko hledá, a pokud je jeho činnost spojena s mocí, jsou mu i zakrývány. Proti tomu není jiné obrany než celoživotní studium na jedné straně, neboť usnadňuje nová řešení, a kritika i sebekritika na straně druhé, protože odhaluje chybnost dosavadního postupu.

Kritika je nezbytným předpokladem úspěchu v jakékoli činnosti člověka

Kritika musí být konkrétní a věcná, nezahalená do jinotajů, avšak vyjádřená vždy s cílem neurazit, ale napravit. Nemůže vyplývat z osobních vztahů či ambicí, neboť ji to devaluje i tehdy, je-li pravdivá. Musí být vyslovena přímo a na místech k tomu určených, tj. na poradách a schůzích. Nejlepší je, předchází-li tomu kritika mezi čtyřma očima. Takové kritiky si každý musí vyhledávat a ochraňovat. Jsou jeho přáteli. Postranní šíření odporu na chodbách je vždy jen spiklenectvím a pomluvou, ne kritikou. Kritika musí být odborným rozbořem, nemůže používat nadsázku či metaforu, jinak je neúčinná, protože nebude přijímána. Musí vycházet z [rozumu](#), nikoli z [emocí](#), a musí působit na rozum, nikoli na emoce. Kritika musí informovat, nikoli popudit.

Kritika vyžaduje znalost, odvahu i skromnost

Člověk, který nedokáže přijímat kritiku, není vhodný pro žádnou práci. Stejně to platí o těch, kteří k obhajobě svých chyb vytvářejí nové teorie. Lidé, kteří na kritiku reagují přímo či nepřímou, otevřeně či skrytě agresivně, jsou pro společnost nebezpeční. V [politice](#) a řídicích funkcích to platí mnohonásobně.

Omyly je nutno kritizovat, když se rodí, ne až když jsou zjevné a nepřekonatelné

Účelná a přiměřená kritika formuje [svědomí](#) kritizovaného; neúčelná a nepřiměřená naopak posiluje jeho [sebevědomí](#), u slabších povah jej naopak potlačuje. Nepřítomnost kritiky zabraňuje vzniku sebekritiky a sebekritika omezuje kritiku; předchází jejímu vzniku. Sebekritika, tichá i veřejná, může vycházet jen z obavy z kritiky; je prevencí před ní.

Není-li kritika, nemůže být sebekritika

Ačkoli komunistická strana měla kritiku a sebekritiku zakotveny ve svých Stanovách jako jeden z vůdčích principů, nefungovalo to. Pod heslem „*Kritizuj do výše svého platu!*“ probíhala jen kritika shora, která může přicházet vždy jen dodatečně. Účinná kritika musí být včasná, ne tehdy, je-li člověk odvoláván z funkce. Sebekritika byla jevem velmi řídkým a zpravidla na pokyn shora. Nedostatek kritiky a sebekritiky vyvolal pasivitu ve straně i společnosti. To vedlo k pocitu sebeuspokojení, provozní slepotě, zaostávání – a výsledek se dostavil.

Kdo odstraňuje své kritiky, odstraňuje sám sebe

Kulak a sedlák

Sedlák, to byl [nevolník](#) „*osedlý*“, tedy způsobem obživy trvale připoutaný k půdě, kterou obhospodařoval. Zpočátku ji měl v dlouhodobém dědičném pronájmu, později i v soukromém [vlastnictví](#). Platil [daně](#) svému [feudálovi](#) i [státu](#), desátky církvi, byl povinen robotou, která postupem času zesilovala a vyvolávala obrovské selské bouře. Když se za Marie Terezie ukázalo, že je takový způsob hospodaření efektivnější než panské, církevní a městské velkostatky obhospodařované pouze robotou, počala být tato půda nuceně a proti vůli vlastníků rozdělována tzv. „*familiantům*“, čímž vznikali sedláci noví. Zpočátku, kdy se půda nesměla dělit, obhospodařovali sedláci okolo 18 ha. To stačili obdělat prací své rodiny a čeledě z řad bezzemků. Později bylo povoleno vlastnictví dělit mezi potomky a vznikaly usedlosti menší.

Sedlák byl živatelem [národa](#), základem vesnice, nositelem jazyka, kultury a tradic. Jeho usedlosti, gruntu, se dnes říká „*statek*“, avšak statkem bylo hospodářství větší než 100 ha půdy, což žádný sedlák neměl. Pro to se později vžilo označení „*velkostatek*“ a „*velkostatkář*“. To ovšem bylo něco jiného než sedlák, to byla vesnická [buržoazie](#). Sedláci byli vůdčí silou vesnice; z jejich řad býval vybírán a později i volen rychtář. Byli ekonomicky, politicky i příbuzensky spjati s velkou částí vesnice a měli na ni velký vliv. Pokud svou půdu nedělili mezi potomky, museli se dědici vyplácet, a tato hospodářství byla velmi často zadlužená.

Ze sedláků se historicky vyvinula vesnická maloburžoazie

V Rusku probíhal poněkud odlišný vývoj. Základem hospodaření bylo feudální vlastnictví a vesnická občina, tedy velký vlastník, a „*mužik*“, obdoba našeho čtvrtlánika či chalupníka. Určující silou vesnice byl velký vlastník, původně feudál, později i kapitalista, na vesnici často ani nežijící, na půdě nepracující, půdu pronajímající, a žijící z renty a lichvy. Pro tuto vrstva se vžilo označení „*kulak*“.

Kulactvo byla v Rusku vesnická buržoazie

Socialistická [revoluce](#) v Rusku považovala důvodně kulaka za nepřítel a drobného rolníka i bezzemka za spojence. V Československu však pozemkové reformy vesnickou buržoazii výrazně omezily. Vlastnictví zemědělské půdy nad 150 ha bylo zakázáno již v roce 1919 a nad 50 ha v roce 1948. Velcí vlastníci půdy republiku většinou opustili, a tak se kolektivizace, probíhající v padesátých letech, setkávala většinou s odporem u vlastníků středních. Ti pak bývali po sovětském vzoru, avšak v rozporu s Leninovou zásadou dobrovolnosti kolektivizace, označováni za kulaky. Nebyli získáváni, přesvědčováni, nedostávali čas a byli potlačováni jako nepřátelé. Tím jejich odpor jen zesiloval. Soutěž kolektivizujících funkciónářů, často podle Leninových slov „*zdivočelých maloměšťáků*“, přinášela dvojí ovoce: družstvo i nenávisť.

**Porušování leninských principů kolektivizace tento proces sice urychlilo,
avšak na druhé straně zkomplikovalo a zdiskreditovalo.
Z potenciálních spojenců byli vytvořeni nepřátelé.**

Kult osobnosti

Už odpradávná bylo součástí každé [kultury](#) uctívání a zbožšťování něčeho. Byly to symboly, předměty, živí tvorové, předci či jejich ostatky. Nejrozšířenějším takovým kultem byl kult některých svatých. V [civilizovaných](#) společnostech se postupně s rostoucí mocí vládařů rozšířilo i uctívání a zbožšťování vládců a vůdců žijících.

Ačkoli se tento pojem v politice nepoužíval, byl v celé historii pěstován kult mnoha osobností. Poprvé byl tento pojem použit v roce 1924 po úmrtí V. I. Lenina vedoucím časopisu oficiální komise pro dějiny v SSSR a poprvé byla jeho praxe veřejně kritizována a odsouzena oficiálními orgány strany a státu po úmrtí J. V. Stalina.

**Kult osobnosti není produktem socialismu;
v něm byl poprvé pojmenován a veřejně zavržen jako obecně nepřijatelný**

Podstatou tohoto kultu je zveličování zásluh jednotlivce, přikrašlování jeho vlastností i osobního života, vytváření dojmu, že on je strůjcem všeho pozitivního, a současně s tím jsou zatajovány jeho negativní vlastnosti a chyby, ale i zásluhy ostatních. Je zamlžována skutečnost, že rozhodující hybnou silou dějin jsou velké a ekonomicky významné skupiny lidí, jejich [aktivita](#), [potřeby](#) a [zájmy](#).

Kult osobností je idealizací a zbožšťováním jednotlivce

Kult osobnosti není produktem těch jednotlivců, kteří jsou předmětem uctívání. Vzniká často proti jejich [vůli](#), avšak po čase si na své velebení [zvyknou](#) a někdy dokonce bez něho nemohou žít. Je produktem jejich nejbližšího okolí, které se za vytvořený svatý obraz skrývá, posiluje tím svou [moc](#), používá jej jako zbraň i štít k prosazování svých osobních či skupinových zájmů. Je nástrojem izolace vlivného jedince od reálné skutečnosti, což usnadňuje jeho zneužívání. Stává se nekritizovatelným, nedotknutelným, přeměňuje živého člověka v legendu, v symbol, kterým lze zaštitit cokoli.

**Kult osobnosti je produktem pochlebníků,
především z té části služebníků a inteligence,
kteří si z jeho pěstování a udržování vytvořili způsob obživy**

Ani česká historie nezůstala tohoto jevu ušetřena. Pomineme-li svaté, kteří začali být z podobných důvodů uctíváni často až dlouho po smrti, postihl stejný osud i T. G. Masaryka, E. Beneše a K. Gottwalda. Co do intenzity, nesmyslnosti a délky trvání to však bylo překonáno kultem Václava Havla, který je pěstován dodnes.

**Kult osobnosti je nepochopitelný a trapný pro nesympatizující současníky,
a v následujících generacích, pokud se na něm nedá vydělávat, postupně zaniká**

Zveličování a [absolutizace](#) zásluh či názorů kteréhokoli jednotlivce je neslučitelné s teorií [marxismu](#) i jeho praktickou politikou, s komunismem. A týká se to i jejich zakladatelů!

Kultura

Toto slovo nejprve znamenalo obdělávání, zlepšování, později i osvícenost, vzdělanost a vychovanost člověka, a v renezanci i jeho lidskost.

Kultura je vzdálenost mezi člověkem a jeho zvířecími předky

Kultura je aktivní tvořivou činností individuů, skupin, tříd, národů i celé společnosti, která se uskutečňuje ve sféře materiální i duchovní produkce, směřující k osvojení světa. Je to činnost, v níž se produkují, rozdělují, uchovávají, vyměňují a spotřebovávají materiální i duchovní hodnoty, je to i souhrn těchto hodnot.

Kulturou je vše, co bylo vytvořeno člověkem; je to druhá, člověkem přetvořená příroda

Kultura humanizuje člověka i skutečnost, v níž se pohybuje. Je vždy dokladem toho, jak člověk přetváří přírodu, a tím i sám sebe. Má své základy v materiálních podmínkách života lidí, je jejich aktivním odrazem, tzn., že vzniká a rozvíjí se v procesu lidské práce, a je od ní neoddelitelná.

Práce člověka je dvojjediným procesem

Ten první, viditelný, spočívá v tom, že člověk přetváří přírodu, přizpůsobuje ji svým potřebám a vytváří materiální hodnoty. Je to proces hodnototvorný.

Druhý, neviditelný, zpětně působící proces přetváří člověka, přizpůsobuje ho podmínkám, které si sám vytvořil, a tím vytváří duchovní hodnoty. Je to proces kulturotvorný. Duchovní hodnoty mají tu vlastnost, že se hodnotami stávají až tehdy, jsou-li materializovány lidskou činností. Teprve tehdy přinášejí prospěch svému nositeli i ostatním. Bez toho jsou zcela bezvýznamné; jsou pokladem, jehož cena klesá.

Oba tyto procesy vytvářejí společně hmotnou a duchovní kulturu. Jsou od sebe neoddelitelné, působí v dialektické jednotě. Vzájemně se umožňují, urychlují, mohou se krátkodobě předbíhat či opožďovat, avšak nikdy se od sebe nemohou zcela oddělit.

Ačkoli oba tyto procesy probíhají jako činnost jednotlivců, jsou to procesy společenské. Jednotlivec sám o sobě není schopen přežít, natož vytvářet hodnoty či kulturu. Činí tak vždy v návaznosti na výsledky práce a poznání předchozích generací a v zjevné i skryté kooperaci se svými současníky, byť je to sebesložitěji zprostředkováno.

Kultura není výsledkem činnosti vynikajících jednotlivců, i když ti na ni mají významný vliv; je především výsledkem společnosti jako celku. Vznikla již v prvotně pospolné společnosti, a teprve po jejím rozpadu se duchovní, stejně tak jako materiální hodnoty, staly vlastnictvím a začaly sloužit především vládnoucím třídám.

V tržní společnosti jsou produkty hmotné i duchovní kultury zbožím, předmětem vykořisťování, obchodu i zisku

Kumulace majetku vede ke kumulaci moci. Oproti tomu je tzv. „kumulace funkcí“ pseudoprobémem. **Autor**

Kumulace funkcí

Hromadění [moci](#) v jedné ruce je v každém společenském systému určitým nebezpečím. Nezáleží však na tom kolik moci, ale v které ruce je soustředěna. Záleží především na onom systému, zda umožňuje či neumožňuje kontrolu této moci a její zneužívání, zda koriguje [jednotlivce](#) ve funkcích a je schopen je včas vyměnit.

Kumulus znamená v latině hromadu, a hromada nejsou dvě

Spojení některých funkcí, tj. činností, se v mnoha systémech osvědčuje jako výhodné, někdy dokonce nezbytné. Nikoho nevrušuje, že je americký prezident současně předsedou americké vlády, anglická královna souběžně hlavou anglikánské církve, či papež římským biskupem. Je osvědčeným principem, že se ministerským předsedou stává předseda vítězné [politické strany](#) a nikoho nenapadne, že by měl na svou původní funkci rezignovat. Je zcela normální, že část vedení politické strany je současně v poslaneckých funkcích, protože jinak by hrozilo vytvoření dvou stranických center a boj mezi nimi. Je praktické mít ve vyšším kolektivním orgánu některého vrcholného představitele nižší organizační složky, protože to umožňuje okamžitou zpětnou vazbu při přijímání rozhodnutí. Důležité je jen to, aby nikdo nebyl zbaven odpovědnosti a kontroly, aby nikdo nebyl neodvolatelný.

Nelze zaměňovat logické skloubení některých činností s hromaděním moci

Boj proti kumulaci funkcí bývá většinou bojem nikoli politickým, ale vnitropolitickým, zbraní nikoli proti politickému protivníkovi, ale proti vlastnímu vedení. Neschopnost konkrétní vnitřní kritiky a nedostatek odvahy k ní bývají nahrazovány hlásáním jakýchsi obecných principů, abstraktních idejí o škodlivosti kumulace funkcí, které je možno zapomenout vždy, když je cíle dosaženo, a velmi rychle je zapomíná každý vítěz vnitřních bojů.

Kritika kumulace funkcí je spíše nástrojem [politikaření](#) a ne politiky

V češtině se pojem kumulace funkcí objevil na počátku tzv. Pražského jara, kdy byl nástrojem pro odstavení Antonína Novotného. Tzv. kumulace byla odstraněna, funkce byly rozděleny, a poté byl málem odstraněn i socialismus.

Snahy o odstranění kumulace funkcí jsou vždy snahou o odstranění určitého člověka

Zdrojem politické moci je [moc ekonomická](#). A ta se hromadí [akumulací kapitálu](#) a procesy jeho centralizace, otevřeně i skrytě, bez ohledu na formální hranice států, omezována jen občas bezzubými antimonopolními předpisy či úřady, jejichž úkolem není moc monopolů odstranit, ale udržet. Moc [vlastníků](#) je neomezená, a záleží jen na nich, jako omezují osobní moc vykonavatelů své vůle, aby neohrozila moc jejich. Žádné zbytečné principy při tom nevymýšlejí, postupují konkrétně a pragmaticky.

Marxismus bojuje proti [vykořisťování](#) člověka člověkem, proti zneužívání jakékoli moci. Jeho nástrojem je kolektivní vedení, a ne počítání funkcí.

Kvantita a kvalita

Vše existující, ať je to výtvar přírody, člověka nebo jeho [myšlení](#), [hmota](#) i [pohyb](#), má dvě základní stránky. Tou první, viditelnou, snadněji poznatelnou jsou její měřitelné, zjevné kvantitativní vlastnosti. Velikost, barva, teplota, tvrdost, rozsah, hloubka a tisíce jiných ukazatelů můžeme nalézt ve všem. Je to dáno vnitřním [obsahem](#), ale mění se to jen [vnějším](#) působením; přidáním či ubráním obsahu, tedy [hmoty](#) či [pohybu](#). Něco je důležité, jiné ne; něco je důležité vždy, a něco jen někdy.

Kvantita, to jsou vnitřní měřitelné vlastnosti věcí a jevů

Kvantitu poznáváme svými [smysly](#), byť za použití [rozumu](#) či prostřednictvím přístrojů. Tím se ale lidské poznání nemůže uspokojit. Rozumem dokážeme rozeznat podstatné od nepodstatného, zobecnit to důležité, pochopit nejen vnitřní vlastnosti věcí, ale jejich místo ve vnějších vztazích, a také nalézt ono společné s věcmi podobnými. Svým myšlením se člověk dopracoval k pochopení kvality. Kvalita, to je souhrn podstatných vlastností a jejich vzájemných vazeb, který se ve vnějších vztazích projevuje obdobně s jinými; je to vnitřní určenost jevu, která jej navenek dělá tím, čím je; zařazuje jej do stejné množiny. Tytéž věci nabývají v různých [vztazích](#) jinou kvalitu.

Kvalita je vztah podstat, souhrn podstatných vlastností v určitém vztahu

V běžném vědomí používáme část oba pojmy odlišně: Kvalitou piva rozumíme jeho kvantitativní vlastnosti a nikoliv to, co jej odlišuje od ostatních tekutin a opravňuje ke svému názvu. Mnohé kvantitativní stránky mohou být shodné s jinými kvalitami a naopak stejné kvality mají běžně odlišné kvantitativní vlastnosti.

Poznání, to je proces odhalování kvantity a její přeměny v kvalitu, a naopak

Vše existující však vstupuje do nejrůznějších vnějších vztahů, v nichž je pokaždé jinou kvalitou. Muž je ve vztahu k ženě manželem, ve vztahu k potomkům otcem i dědou, na pracovišti je odborníkem, na fotbale laikem a při tom je Čechem, občanem obce i [státu](#), [křesťanem](#) či [ateistou](#), pojištěncem či pacientem, věřitelem i dlužníkem, straníkem či bezpartijním, zaměstnancem či zaměstnavatelem. Čím složitější jsou vztahy věci či člověka, tím více kvalit je charakterizuje. Kvantitativní a kvalitativní změny jsou [relativní](#). Stejná změna ve vztahu k méně obecným vlastnostem je změnou kvalitativní, ale vzhledem k obecnějším vlastnostem je změnou pouze kvantitativní. To co je v jednom vztahu kvalitou, je v jiném vztahu kvantitou a naopak. Kvantita a kvalita nejsou jednou pro vždy dány, mění se a vyvíjejí pod vlivem vnějších vztahů. Kvantita se mění plynule, až dosahuje bodu [míry](#) a přerůstá v novou kvalitu [vývojovým skokem](#).

Ke změně kvality vedou jen změny takových kvantitativních stránek, které jsou v daném vnějším vztahu podstatné. Voda zůstává vodou, ať je jí jakékoli množství; mění to jen jinou její kvalitu: Louže se mění v jezero a jezero v moře.

Věci, lidé, jejich skupiny i myšlenky jsou měnící se jednotou kvantity a kvality

Leninismus není samostatným ideovým ani politickým proudem.
Lenin byl pouze důsledným marxistou v teorii i praxi.
Autor

Leninismus

Marx se pojmu „[marxismus](#)“ bránil. Za prvé ze skromnosti a za druhé proto, že se k jeho učení hlásili i mnozí, kteří jej pod jménem marxismus v teorii i praxi deformovali. „*Já nejsem marxista, já jsem Marx*“, napsal jednou rozhořčeně. Až po jeho smrti prosadil tento název Bedřich Engels se zdůvodněním, že všechny rozhodující objevy učinil Marx, zatímco on a mnozí další mu v tom jen pomáhali. Tento název se vžil.

Po Leninově smrti prosadili k uctění jeho památky rozšíření názvu tohoto revolučního učení o slovo „leninismus“ ruští komunisté. Návrh přednesl na V. sjezdu Kominterny Zinovjev, někdejší Leninův nejbližší spolupracovník; právě ten, kterého Lenin během Říjnové revoluce označil za dezertéra. Stáhl se z [politiky](#) a během Leninovy nemoci se počal vracet do podkopaných pozic. Zda to byla jeho iniciativa, vedená snahou vrátit se na výsluní, nebo zda to bylo na [Stalinův](#) pokyn, už se nedozvíme. Později byl popraven. „Leninismus“ se stal nástrojem boje o hegemonii.

Leninismus je uměle vytvořený, oslavný termín bez vlastního obsahu

Lenin byl velkým marxistou i významným politikem, a tak se tento název vžil. Pokud se [revizionisté](#) hlásili k marxismu, odlišoval skutečný marxismus od nich, nic víc.

Lenin nevytvořil žádný nový teoretický systém ani politický směr, pouze v praxi úspěšně vybudoval a vedl největší marxistickou stranu světa

Lenin byl vzdělaným a důsledným marxistou, toho učení znal lépe než ostatní, obhajoval jej v praxi a srozumitelně vysvětloval, a při tom jej i rozvíjel, aniž se na rozdíl od mnohých dalších od něj odkláněl. Nelze mu upřít určitý teoretický přínos, neboť se na rozdíl od zakladatelů hnutí musel potýkat s řadou taktických otázek, zatímco oni vypracovali strategii. A přistupoval k tomu marxisticky, jejich učení nerevidoval, ale obohacoval. Leninismus, to je pěstování [kultu osobnosti](#) ve vztahu k Leninovi.

Národní hrdost i určitý ruský [nacionalismus](#), který Lenin už za svého života ve straně viděl a kritizoval, vedl ruské a později sovětské komunisty k zveličování jeho teoretického přínosu tak, aby ospravedlňoval rozšíření názvu na marxismus-leninismus. Bylo to dáno i tím, že zpočátku studovali marxismus pouze prostřednictvím Lenina. Nejznámějším příkladem toho je tzv. „[Leninova definice hmoty](#)“.

[Stalinovy autokratické metody](#), uplatňované v zemi a čím dál, tím více i v mezinárodním hnutí, byly často opírány o Leninovo jméno, které posilovalo získanou [moc](#). Jenže spolu s tím, padala na Lenina nespravedlivě i špína.

Leninismus je zneužitím Lenina jména, stal se kamufláží Stalinovy praxe

Lenin byl skromným člověkem, a po smrti se nemohl bránit. Za jeho života by si to nikdo nedovolil. I z úcty k němu je vhodné setrvávat na původním názvu marxismu.

Leninova definice hmoty

V učebnicích [marxistické filozofie](#) se po dlouhá desetiletí objevovala věta, označovaná za Leninovu definici [hmoty](#). Napsal ji v r. 1909 v knize „Materialismus a empiriokriticismus“, a je uvedena ve Spisech sv. 13 na str. 131. Zní takto:

„Hmota je filozofická kategorie k označení objektivní reality, která je dána člověku v jeho počítcích, která je kopírována, fotografována a zobrazována našimi počítky a existuje nezávisle na nich.“

V sedmdesátých letech minulého století však z některých učebnic a slovníků začala mizet, zejména u sovětských a německých autorů, někdy na ni bývalo jen odkazováno a nebyla uváděna, v některých překladech bylo slovo „zobrazována“ nahrazeno slovem „odrážena“, a jinde se hovořilo pouze o tzv. leninském pojetí hmoty. Avšak čeští autoři většinou důsledně trvali na této „definici“ a zamlžovali skutečnost, že ona věta neobsahuje žádný Leninův objev, že v ní není nic, co by Marx a Engels desítky let před ní neobjasnili stejnými slovy či přesněji, a že:

Lenin žádnou definici hmoty nenapsal

Ona věta je totiž uvedena v kapitole II, zabývající se teorií poznání, v části 4, nazvané „Existuje objektivní pravda?“, v níž Lenin odmítá [idealistické názory](#) o neexistenci objektivní reality, její zaměňování s [počítky](#) či tzv. „elementy světa“, a touto větou pravdivě, marxisticky vysvětluje úlohu počítků v poznání objektivní reality. Nic víc.

O pár stránek dále, v části nazvané „Co je hmota“ odmítá nejrůznější pokusy definovat hmotu, uvádí, že hmota a vědomí jsou nejobecnější pojmy, a na str. 151 píše doslova: „*Jen šarlatánství nebo krajní omezenost může požadovat, aby tyto dvě řady nesmírně širokých pojmů byly definovány jinak, než prostým opakováním: Jedno či druhé se pokládá za prvotní.*“ Tedy nejenže neopakuje „svou definici“, neodkazuje na ni, ale příkře odmítá definovat hmotu jinak, než to desítky let před ním udělal [marxismus](#).

Přesto po Leninově smrti vytrhli jeho oslavovatelé tuto původně pravdivou větu ze souvislostí, absolutizovali ji, „povýšili do šlechtického stavu“, a začali ji vydávat za jeho definici hmoty. Udělali tím ze vzdělaného marxisty hlupáka a z vědy věrouku. Přesně podle Leninových slov „*absolutizuj pravdu a dostaneš hloupost!*“

Jako definice hmoty je tato věta nepravdivá

1. Neboť přírodní vědy již dávno opustily substanční pojetí hmoty a plně převzaly marxistický přístup ke hmotě jako k objektivní realitě. „Hmota“ tak není kategorií filozofickou, ale vědeckou, jíž věda chápe shodně s marxismem, zatímco ostatní „filozofie“ k ní přistupují tradičně různě.
2. Protože ne každá hmota je dána člověku v jeho počítcích. Například magnetické pole či nejrůznější vlnění jsou hmotou, avšak naše počítky je neregistrují,

protože pro ně nemáme vyvinuty příslušné senzory. Přesto jsou objektivní realitou, nezávislou na našem vědomí, a my je poznáváme pouze zprostředkovaně, prostřednictvím jejich působení na jinou hmotu, zcela jiných počítků a rozumem. Podle vědců je většina vesmírné hmoty zatím zcela neznámá, našim prostředkům a tedy i počítkům dosud nepřístupná. Tzv. „Leninova definice“ by to vše ale jako hmotu nepřipouštěla, neboť to není dáno našimi počítky. Taková definice by tedy byla příliš úzká. A navíc by to byla definice substanční, reprezentující názory, proti kterým Lenin svůj „Materialismus a empiriokriticismus“ vůbec psal.

3. Také proto, že ne vše co je objektivní realitou, a je dáno našimi počítky, je hmotou. Pohyb, prostor a čas jsou skutečností, existují nezávisle na vědomí a jsou našimi počítky odráženy, avšak nejsou hmotou, jsou jen jejími vlastnostmi, vztahy a způsoby existence. Avšak výše uváděná „definice“ by je do pojmu hmoty zahrnovala, a byla by tedy příliš široká. Protože však je z jiného pohledu současně úzká, byla by to tzv. definice posunutá.
4. Ale i proto, že v této větě je obsažena „objektivní realita“ existující nezávisle na počítcích, což je ale podstatou objektivní reality. Jedno je vysvětlováno tímtéž, což je sice logicky pravdivé, a při vysvětlování možné, avšak v definici by to bylo definování kruhem.

A tak [filozofičtí](#) řiřolezci po Leninově smrti udělali z tohoto skvělého propagátora marxismu autora definice, která je nepravdivá, úzká a široká současně, tedy posunutá, a ještě jej nechali definovat kruhem. A jiní, stejní služebníci mocných jaké kritizoval Engels, to po nich desítky let opakovali, přestože většinou byli dost chytří na to, aby pochopili pravdu.

V každé vědě se občas vyskytnou mýty, a někdy přežívají i dlouhou dobu. Ale každá skutečná věda se jich průběžně zbavuje, i když si občas buduje nové. Ve společenských vědách to bourání vždy jde ztuha. Začít se musí tím, že se každý mýtus nejprve zřetelně pojmenuje.

**Leninova teorie hmoty byl mýtus zanesený do marxismu po jeho smrti
v rozporu s jeho skromností i názory**

Současná věda definuje hmotu stejně tak, jak to činili zakladatelé marxismu, a jak to chápal i Lenin: jako skutečnost, pohybující se nezávisle na lidském [vědomí](#) v [prostoru i času](#).

V konfliktu našeho věku je na jedné straně kapitalismus a buržoazie, a na druhé straně socialismus; přes nejrůznější determinace na obou stranách jsou tu jen ty dvě fronty, a není poctivě možno být mezi nimi - jsi pravý nebo levý.
Karel Čapek

Levice a pravice

Vše skutečné nejprve existuje, a teprve poté je to pojmenováno. Někdy to jde rychle, jindy to trvá věky. Také pojmy pravice a levice vznikly až dávno poté, kdy byly vytvořeny reálné síly, které v nejrůznějších podobách představovaly to, co bylo pojmenováno, víceméně náhodně, až na konci 18. století v době Velké francouzské revoluce podle zasedacího pořádku tehdejších Generálních stavů.

Pojmy pravice a levice jsou neurčité a zneužívané, jako ostatní pojmy v politice. Marx a Engels je proto ani nepoužívali a rozšířily se až poté, kdy [buržoazie](#) ve vyspělém světě vytvořila současný parlamentní systém a začala jej opěvovat. Od těch dob se oba pojmy používají často jen jako nadávka.

[Pozitivní](#) politická věda, nazývaná [politologie](#), popisuje a definuje tyto dva hlavní politické proudy podle jevů, které jsou ovšem rozmanité i nahodilé, a nemohou odhalit jejich podstatu. K té je možné dobrat se pouze metodami [historického materialismu](#), oprostít se od iluzí skrytých v názvech a programech jednotlivých stran a jít až na kořen věci. Za levici je možné považovat směry řídící se [marxismem](#).

Levice je politický směr požadující [rovnost lidí](#) prostřednictvím odstranění jejich vykořisťování

Politické proudy, které požadavek rovnosti absolutizují, prosazují místo rovnosti stejnosti lidí, nerespektují jejich odlišné schopnosti, možnosti a z nich vyplývající [potřeby](#) i postavení ve společnosti, požadují nikoli rovnost, ale rovnostářství, jsou ve skutečnosti ultralevicí. Ta skutečnou levici pouze diskredituje, a při prosazení své [moci](#) může vytvořit pouze systém, potlačující většinu, budící odpor této většiny, který takovou moc odsuzuje k zániku. Ultralevice nakonec vždy skončí zločinem.

Takové politické směry, které pod rouškou rovnosti prosazují pouze rovnost formálně právní a zatajují skutečnost, že rovnost je ekonomicky podmíněná, skutečnou ekonomickou nerovnost jakkoli obhajují a zdůvodňují, jsou vždy pravicí.

Pravice požaduje formálně právní rovnost při zachování nerovnosti ekonomické

Při absolutizaci požadavku ekonomické nerovnosti pak nutně dochází k jejímu zdůvodňování a potlačování těch, kteří nejsou schopni ekonomické rovnosti dosáhnout. Takové směry pak otevřeně preferují nerovnost některých a stávají se ultrapravicí. Její politika, stejně jako ultralevice, je nakonec vždy zločinná. Uprostřed je široké spektrum těch, kteří potřebují ve [volbách](#) získat masu pracujících voličů, klamou, lžou a podvádějí, tváří se jako levice a slouží pravicí.

Centrismus je levicová rétorika s pravicovým, sociálně zbarveným obsahem

Levice se musí vrátit k úsilí o hledání nových cest, nové společenské racionality.
Miloslav Ransdorf

Levičáctví

V revolučním hnutí se zvláště v jeho úspěšných fázích objevuje maloburžoazní radikalismus, dobrodružná a sektářská forma oportunismu. Využívá zdánlivě příznivých okolností a podceňuje podmínky. Přeceňuje síly a schopnosti a nemyslí na budoucnost. Získává pozice, ale ne vědomí lidí. Jejimi nositeli jsou zpravidla souběžci revoluce, zradikalizovaní příslušníci maloburžoazie, studenti a intelligence, nezvyklí organizovanosti a disciplíně, netrpěliví a neochotní k racionálnímu, plánovitému postupu.

Levičáctví je maloburžoazní revoluční živelnost

Nerespektuje základní poznatky marxismu o úloze mas, dělnické třídy a revoluční strany, nezbytnost získání většiny pracujících. Chybí mu střízlivé hodnocení objektivních a subjektivních podmínek revoluce. Chce revoluci hned a úplnou, není ochoten trpělivě přesvědčovat potenciální spojence, odmítá spojování všeobecně demokratických a třídních zájmů. Absolutizuje cíle a bezohledně volí prostředky, a nakonec bojuje proti všem. V důsledku toho vede k izolaci revolučního hnutí od mas pracujících.

Filozofickým základem levičáctví je subjektivismus a voluntarismus

Působí proti semknutosti hlavních revolučních sil epochy, absolutizuje vojenské metody boje o moc, popírá leninské zásady mírového soužití. Bývá spojen se strnulým doktrinářstvím a sektářskou uzavřeností. Protože je jeho sociálním základem maloburžoazie, bývá spojen i s jejím otevřeným nacionalismem a skrývaným individualismem a přerůstá v anarchismus.

Před revolucí je levičáctví planým radikalismem, v revoluci je zdrojem zbytečných ztrát a po revoluci, již zpité úspěchy a vybavené mocí způsobuje kruté přehmaty

Levičáctví je škůdcem každé revoluce, i když zpočátku může získávat nestálé spojence. Získává ale i takové spojence, jichž se pak revoluce jen těžko zbavuje. Na druhé straně vyvolává kontrarevoluční odpor i u těch, kteří původně byli či mohli být spojenci.

Levičáctví vždy škodí; nejen revoluci, ale všem

Levičáctví je revolučním praktikismem, který opovrhne teorií, zjednodušuje si ji podle momentálních podmínek, a v případě potřeby ji i odhazuje. Hlavní projevy levičáctví v současné době obsahují ideologie maoismu, trockismu a levicového radikalismu.

Levičáctví se nevyhnula ani KSČ při potírání třídního nepřítele v padesátých letech, při hlásání plného vítězství socialismu v šedesátých letech či při normalizaci v letech sedmdesátých. Vždy dobře míněné, avšak ve svých důsledcích škodu působící živelné akce, provázejí každé revoluční hnutí a devalvují jej.

Jedinou obranou proti tomu je znalost marxistické teorie a její respektování v praxi

... liberální společnost s krajně vypěstovaným kapitalismem a industrialismem, vyvolávajícím neúprosný třídní boj vykořisťujících a vykořisťovaných ... krátce společnost chorobnou, nejistou, hledající něco nového a nejsoucí s to to najítí.

Edward Beneš

Liberalismus

V dobách vzniku a rozvoje [kapitalismu](#) volné soutěže vznikl politický směr charakteristický pro [buržoazii](#), a inteligenci s ní spjatou, spojující nové ideje parlamentarismu a podnikatelských svobod, bojující proti feudálnímu [konzervatismu](#). V podstatě znamená idealizaci volné soutěže v [politice i v ekonomice](#). Avšak s rozvojem kapitalismu se buržoazie silně diferencuje, vzniká monopolní kapitalismus s ohromnými hráči v ekonomice i politice, a volná soutěž se stává [iluzí](#).

Volná soutěž je možná pouze mezi rovnými

Liberalismus sehrál pokrokovou úlohu v boji buržoazie proti feudálům, avšak později už jen zakrýval faktickou [nerovnost](#) nejen mezi [třídami](#), ale i uvnitř buržoazie samé. Předstíral rovné podmínky, které nebyly. Volná soutěž v ekonomice i [politice](#) se stala výsadou jen těch nejmocnějších. Liberalismus je falešný [humanismus](#).

Ideje a politika liberalismu zplodily řadu hospodářských krizí a dvě světové války

Proto se už po světové hospodářské krizi začínají rodit ekonomické teorie státních zásahů do ekonomiky, které značně korigují původní naivní představy bezbřehých podnikatelských svobod, a slepou víru v samoregulační schopnost trhu. V obou světových válkách jakýkoli liberalismus selhal, a bylo nutno přistoupit k tvrdé ekonomické regulaci státem a k [plánování](#), ale též do značné míry oslabit politické svobody a volnou hru politických sil.

Po druhé světové válce začal být v řadě vyspělých západních zemích budován silný státní sektor, zejména v rozhodujících ekonomických odvětvích, která byla znárodněna a modernizována. Hranice národních států už byly pro ekonomiku tak malé, že začaly vytvářet vedle mezinárodních monopolů i mezistátní organizace, jejichž úkolem bylo regulovat hospodářství a udržet další existenci [kapitalismu](#). To však nestačilo, a proto zejména vyspělé evropské země budují postupně i politický [integrační](#) systém, v němž už stále častěji do ekonomiky, ale čím dál tím více i do ostatních oblastí života společnosti zasahuje direktivně ne [stát](#), ale nadstátní instituce.

Jakýkoli liberalismus je iluzí v době, kdy vládne nadnárodní finanční kapitál

Liberalismus se stal prázdným heslem [maloburžoazie](#) a [inteligence](#) s ní spjaté. Jsou to jen nespelnitelné touhy v době, kdy jsou ekonomika, politika, [kultura](#) i sdělovací prostředky silně [globalizovány](#) a ovládány těmi nejmocnějšími. Je [konzervativní](#).

Jakákoli politická síla, začne-li se podílet na moci, je okamžitě podřízena mezinárodnímu diktátu. Formou nesplnitelných státních úvěrů je již předem závislá na [vůli](#) mezinárodních finančních institucí, a s touto vůlí přežívá i padá.

Liberalismus je zastydlá puberta obdivovatelů zaniklého kapitalismu volné soutěže

Pro specifický buržoazní charakter těchto lidských práv je příznačné, že americká ústava, první ústava, která uznává lidská práva, tímž dechem stvrzuje otroctví barevných.
Bedřich Engels

Lidská práva

Lidská [práva](#) jsou právním vyjádřením postavení člověka v určité organizované společnosti, tj. jeho vztahů ke společnosti jako celku a vztahů k ostatním členům této společnosti. Jsou stanovena v ústavě a zákonech, tvořících právní řád dané společnosti.

Každá právní úprava vždy posvěcuje práva té třídy, která je formuluje, a zakotvuje v nich existující sociální nerovnost a nespravedlnost.

Poprvé se tak stalo asi 450 let př. n. l. v Římě v Zákoně dvanácti desek, který např. potvrzuje [otroctví](#), právo otce nad životem a smrtí dětí, majetkové třídy občanů, zakazuje sňatky mezi patricii a plebejci apod. Byla to lidská práva patricijů.

V roce 1215 vznikla v Anglii „Magna charta libertatum“, která je vydávána za počátek lidských práv, ale která řeší jen práva [šlechty](#) vůči králi a nezabývá se skutečným bezprávím - [nevolnictvím](#). Šlo o lidská práva šlechty.

Deklarace nezávislosti vznikla v USA v r. 1776 sice konstatuje rovnost lidí, ale neruší otroctví. Občanské a politické rovnoprávnosti se černému obyvatelstvu v USA dostalo až v polovině 20. století. Byla to lidská práva bílé [rasy](#).

Francouzská Deklarace práv občana a člověka z r. 1789 neruší majetkové výsady šlechty a [feudální](#) platby za užívání půdy, za to zavádí institut tzv. Nejvyšší Bytosti; nestala se součástí práva. Byla to lidská práva občana - vlastníka.

Také všeobecná deklarace lidských práv OSN hájí především práva vlastníků. Zdůrazňuje, že „*lidé rodí se svobodní a sobě rovní co do důstojnosti a práv*“. Opomíjí fakt, že se lidé rodí do naprosto nerovnoprávného, protikladného sociálního postavení, v němž jsou důstojnost a práva [determinována](#) vztahem k [výrobním prostředkům](#). Zaručuje pouze [rovnost](#) před zákonem, a současně zaručuje soukromé [vlastnictví](#). Skutečná práva tak činí dědičnými spolu s tímto vlastnictvím. Základním právem se tak stalo právo [vykořisťovat](#) a být vykořisťován.

Právo přestává být literaturou jen tehdy, je-li materiálně zajištěno.

Lidská práva tak jsou [abstrakcí](#) vytrhující z celkových vztahů člověka jeho formální politická práva, odhlížejí od jeho práv vlastnických. Tato právní fikce umožňuje nerovnoprávné postavení celých [tříd](#) a [národů](#), nezabraňuje jejich vykořisťování v kapitalistických [výrobních vztazích](#), zakazuje pouze jeho nejhrubší otrokářské a feudální formy. Pokrytečtí [humanisté](#) se tak starají o lidská práva v Číně, nikoliv v Saudské Arábii. Taková práva jsou pouze částečným pokrokem, nikoli cílem, o něž usiluje [marxistické](#) pojetí lidských práv. Komunisté taková práva uznávají, avšak chtějí je učinit reálnými; chtějí pro ně vytvořit ekonomickou základnu.

Rovnost práv člověka je podmíněna společenským vlastnictvím výrobních prostředků

Leninismus není samostatným ideovým ani politickým proudem.
Lenin byl pouze důsledným marxistou v teorii i praxi.
Autor

Leninismus

Marx se pojmu „[marxismus](#)“ bránil. Za prvé ze skromnosti a za druhé proto, že se k jeho učení hlásili i mnozí, kteří jej pod jménem marxismus v [teorii i praxi](#) deformovali. „Já nejsem marxista, já jsem Marx“, napsal jednou rozhořčeně. Až po jeho smrti prosadil tento název Bedřich Engels se zdůvodněním, že všechny rozhodující objevy učinil Marx, zatímco on a mnozí další mu v tom jen pomáhali. Tento název se vžil.

Po Leninově smrti prosadili k uctění jeho památky rozšíření názvu tohoto [revolučního](#) učení o slovo „leninismus“ ruští komunisté. Návrh přednesl na V. sjezdu Kominterny Zinovjev, někdejší Leninův nejbližší spolupracovník; právě ten, kterého Lenin během Říjnové revoluce označil za dezertéra. Stáhl se z politiky a během Leninovy nemoci se počal vracet do podkopaných pozic. Zda to byla jeho iniciativa, vedená snahou vrátit se na výsluní, nebo zda to byl Stalinův pokyn, už se nedozvíme. Později byl popraven.

Leninismus je uměle vytvořený, oslavný termín bez vlastního obsahu

Lenin byl velkým marxistou i významným politikem, a tak se tento spojený název vžil. Pokud se revizionisté hlásili k marxismu, odlišoval skutečný marxismus od nich, nic víc.

Lenin nevytvořil žádný nový teoretický systém ani politický směr, pouze v praxi úspěšně vedl největší marxistickou stranu světa

Lenin byl vzdělaným a důsledným marxistou, toho učení znal lépe než ostatní, obhajoval jej v praxi a srozumitelně vysvětloval, a při tom jej i rozvíjel, aniž se na rozdíl od mnohých dalších od něj odkláněl. Nelze mu upřít určitý teoretický přínos, neboť se na rozdíl od zakladatelů hnutí musel potýkat s řadou otázek, které oni nemuseli a nechtěli řešit. A přistupoval k tomu marxisticky, jejich učení nerevidoval, ale obohacoval.

Národní hrdost i určitý ruský [nacionalismus](#), který Lenin už za svého života ve straně viděl a kritizoval, vedl ruské a později sovětské komunisty k zveličování jeho teoretického přínosu tak, aby ospravedlňoval rozšíření názvu na marxismus-leninismus. Bylo to dáno i tím, že zpočátku studovali marxismus prostřednictvím Lenina. Nejznámějším příkladem toho je tzv. „[Leninova definice hmoty](#)“.

[Stalinovy](#) autokratické metody, uplatňované v zemi a čím dál, tím více i v mezinárodním hnutí, byly často opírány o Leninovo jméno, které posilovalo získanou moc. Jenže spolu s tím, padala na Lenina nespravedlivě i špína.

Leninismus je zneužitím Leninova velkého jména

Lenin byl skromným člověkem, a po smrti se nemohl bránit. Za jeho života by si to nikdo nedovolil. I z úcty k němu je vhodné setrávat na původním názvu.

Pokud tato epocha neskončí, nezbytně zbývá vykořisťovatelům naděje na restauraci, a tato naděje se pak mění v pokusy o restauraci.
V. I. Lenin

Listopad 1989

Porážka reálného socialismu bývá vydávána za selhání marxismu, za jeho neschopnost vidět měnící se realitu. Nikoliv. Klasici marxismu jasně definovali podmínky změny společenského řádu i udržení toho nového. Ne všechno naše praxe respektovala, a naši odpůrci se často z marxismu poučili důkladněji, než my. Je příliš brzy na to, rozpoznat důkladně všechny příčiny této porážky, neboť historie se stává vědou teprve tehdy, když zemřou všichni pamětníci, s touto historií spjatí svými zájmy. Přesto je užitečné připomenout si alespoň některé názory zakladatelů marxismu a konfrontovat je s nedávnou minulostí. Byli bychom špatnými marxisty, kdybychom nezačali ve výrobě a Marxem:

**„Nový společenský řád zvítězí definitivně teprve tehdy,
jestliže dosáhne vyšší společenské produktivity práce než ten předchozí“**

Socialismus nedosahoval vyšší produktivity práce, než koexistující kapitalismus. Příčin bylo mnoho, objektivních i subjektivních, ale přes všechny nepopíratelné úspěchy jsme zaostávali. A ve výkladech to bylo vidět. Místo špičkových výrobků jsme předkládali lidem ideje. Ale i na ně se vztahují Marxova slova:

„Idea, jakmile se odtrhne od zájmu lidí, utrpí fiasko“

Zájmem lidí bylo cestovat, poznávat svět, dosahovat vyššího vzdělání srovnatelně se západoevropskou populací, komunikovat v zahraničí. A naší největší starostí byly proletářský internacionalismus a diktatura proletariátu. Politizovali jsme život společnosti, a lidi to otravovalo. Zapomněli jsme na Marxovo:

„Tam, kde začíná jeho organizující činnost, socialismus odhazuje politickou slupku“

Marx předpokládal socialismus jako samosprávnou, demokratickou společnost, s volitelnými a odvolatelnými úředníky, v níž lidé budou spolurozhodovat o všem, co se jich týká. Avšak ani komunisté si nemohli samostatně vybrat svého předsedu či vedoucího tajemníka, činil tak vyšší orgán. Připomeňme si Leninovo:

„Socialismus nemůže zvítězit, nebude-li uskutečňovat plnou demokracii“

Spoléhali jsme na automatismus zániku kapitalismu a nebrali v úvahu Marxovo:

**„Žádná formace společenská nezaniká, pokud se nerozvinou všechny výrobní síly,
pro něž je dost široká“**

Je toho daleko více, k čemu bychom se měli u klasiků vrátit, chceme-li pochopit. Listopad není porážkou marxismu, ale těch, kteří jej neužívali jako návod k myšlení a jednání, ale k mluvení; těch, kteří si z marxismu udělali zaklínadlo.

Nebyla to žádná krvavá řež, nebyl to žádný nestandardní masakr, byla to jedna z 'x' demonstrací.

Miloš Zeman

Logika a dialektika

Existují tři nejobecnější [vědy](#): Materialistická [dialektika](#) hledá nejobecnější, podstatné, nutné, opakující se a relativně stálé kvalitativní vztahy světa, tedy jeho zákony, matematika zkoumá jeho nejobecnější zákony kvantitativní a [logika](#) nalézá nejobecnější [zákony](#), jimiž se musí řídit naše myšlení, chce-li tento svět odrážet pravdivě. Logika zkoumá formy našich sdělení, dialektika formy skutečnosti.

Logika je věda studující myšlenkové pochody z hlediska jejich logické struktury a formy, abstrahující od [obsahu](#). V počátcích jejího vzniku to byla logika formální, v dnešním stádiu vývoje jde o matematickou (symbolickou) logiku. Tendence přeceňovat logiku jako ústřední metodu zkoumání odmítli v již minulosti Descartes, Hegel, Mill, Engels a mnozí další, neboť má mnohá omezení.

**Logika je pouze nutným,
nikoli postačujícím předpokladem pravdivosti našich poznatků**

Logika zkoumá myšlenkové postupy, dialektika logiku [světa](#). Logika [abstrahuje](#) od pravdivosti výchozích výroků a zkoumá jen pravdivost výroků vyplývajících. Logika odhlíží od [rozpornosti](#) jevů a snaží se o bezrozpornost výroků, zatímco dialektika z této rozpornosti vychází a uznává vnitřní rozpornost i v myšlení. Logika se nezabývá zpětným působením [příčiny na účinek](#), ale ve skutečném světě i v dialektice je tato spjatost akce a reakce nezbytností. Logika odhlíží od mnohosti kvalitativního určení věcí, avšak dialektika ne. Logika hledá [přesné hranice](#) jevů, což dialektika ve shodě se skutečným světem odmítá. Logika se omezuje na úzké [souvislosti](#), zatímco dialektika vnímá univerzální souvislost světa. Logika nepracuje s dosud nepoznaným, a nedokazatelným, ale dialektika vytváří [světový názor](#), který je schopen tuto hranici překročit. Logika nezná [náhodu](#), živý svět a dialektika ano.

To vše nelze logice vytýkat. Takové meze a abstrakce jsou v logice nezbytné, má-li plnit svůj úkol: odhalit zákony logického vyplývání ([dedukce](#)) výroků z jiných výroků. Každá věda se zabývá jinou stránkou světa a jeho poznávání.

Marxismus uznává nutnost logiky, avšak neredukuje procesy poznání na ni. Uznává logiku jako jeden z nezbytných nástrojů poznání, stejně tak jako dialektiku či matematiku, avšak ani jedno z toho nepovyšuje nad ostatní. Logika platí i pro dialektické myšlení. Pravdivé poznání je možné pouze v dialektické jednotě všech věd.

Logika bez dialektiky je jako kuchař bez chuti

Je možné dospívat k pravdě i bez logiky, dialektiky a matematiky, pokud je neznáme, ale [intuitivně](#) je respektujeme. To je empirické poznání, probíhající metodou pokus a omyl, které je zdoluhavé a přináší v praxi mnoho ztrát. Tak poznávalo lidstvo většinu času své existence. Matematika, logika a dialektika tuto cestu usnadňují. Pomáhají organizovat myšlení, vytlačují z něho chaos a vnášejí do něho řád.

Logika zkoumá nejobecnější principy myšlení, dialektika logiku světa

Maoismus

V druhé polovině 20. století vznikl v Komunistické straně Číny politický směr vycházející z myšlenek jejího nejvyššího představitele Mao Ce-tunga. Představoval krajně [radikální](#) postup komunistické revoluce. Vznikl z průmyslové i sociální nevyspělosti Číny, v níž základem obyvatelstva byli chudí a nevzdělaní venkovští rolníci, tvořící hlavní [výrobní sílu](#).

Maoismus je maloburžoazně radikální revizí marxismu

Objektivními podmínkami tohoto krajně militantního revolučního směru, který převzal z [marxismu](#) jeho radikalismus a [materialismus](#), nikoli jeho [dialektiku](#) a [humanismus](#), byla zaostalost země, její mezinárodní izolace, a tuhý vnitřní odpor [nacionalistického](#) Kuomintangu vedeného Čankajškem a podporovaného Spojenými státy. Bylo třeba silné ruky ke sjednocení země a uhájení [revoluce](#).

K subjektivním podmínkám patřily předchozí dílčí úspěchy diktátorských metod [stalinismu](#) v SSSR, které byly inspirativní pro podobné podmínky v Číně. Svou roli zde sehrál tradiční sinocentrismus, považující Čínu za střed světa, subjektivismus i [voluntarismus](#) a vytváření [kultu osobnosti](#) Mao Ce-tunga. Byly přejímány některé prvky národního konfuciánského učení, utilitarismu, ale i [anarchismu](#) a [trockismu](#).

Maoismus nahradil diktaturu proletariátu v přechodné období diktaturou silného vůdce

Usiloval o [hegemonii](#) Číny v rozvojovém světě a o vyvolání celosvětové komunistické revoluce i za cenu třetí světové války, což obojí vedlo k roztržce se SSSR. [Absolutizoval](#) vojenské metody boje o moc, popíral leninské zásady mírového soužití a všechny své obtíže řešil masovými sociálními experimenty, které vyvolávaly obtíže nové. Stal se strnulým doktrinářstvím a [sektářskou](#) uzavřeností se izoloval od velké části marxistického hnutí ve světě. Přesto v 60. letech 20. století ovlivnil i některé radikální západní [intelektuály](#) a inspiroval i některá revoluční hnutí, zejména v Asii.

Maoismus byl národní zvláštností čínské cesty k socialismu

V druhé polovině 60. let minulého století, kdy už slábl vliv Maa, rozpoutal k upevnění své moci tzv. Velkou kulturní revoluci, v níž byla poražena vnitřní opozice ve straně, usilující o racionalizaci a modernizaci Číny. Nastalo období sociálního a ekonomického rozvratu, nad kterým už stárnoucí vůdce neměl kontrolu. Přerostlo až do občanské války mezi tzv. Rudými gardami, převážně [zfanatizovanými](#) mladými lidmi, věrnými Maovi. Situaci v zemi musela vyřešit až armáda. Přestože Mao dodnes zůstal politickým symbolem, moc přešla do rukou mladších, racionálněji uvažujících komunistických politiků, kteří Čínu postupně přivedli k obrovskému rozvoji.

**Maoismus v Číně vybojoval socialistickou revoluci a svými chybami byl poražen.
Teprve historie ukáže, zda nad ním zvítězil socialismus s buržoazií,
anebo buržoazie bez socialismu.**

Maloburžoia je oslněn nádherou velké buržoazie a má soucit s utrpením lidí ...,
je ztělesněný společenský rozpor ..., je zároveň buržoia i lid.
Karel Marx

Maloburžoazie

Diferenciací středověkého měšťanstva vznikla buržoazie a maloburžoazie. Tyto pojmy, důležité pro pochopení třídní a politické diferenciace společnosti bývají často nevědomky, ale i záměrně zkreslovány, překrucovány a znehodnocovány např. tím, že v řadě cizích jazyků jsou pojmy měšťan a občan totožné. Potom jsou nesmysly z toho vznikající připisovány marxismu.

Maloburžoazie je početná třída vlastníci výrobní prostředky tak malé, že na nich musí sama pracovat, aby ji uživily. Může při tom zaměstnávat i další pracovní síly, které vykořisťuje. Má sice formální ekonomickou nezávislost, avšak fakticky je vždy závislá na velké buržoazii, která jí ponechává část ekonomického prostoru tam, kde je pro velký průmysl či obchod podnikání momentálně neefektivní. Využívá ji ve vztazích nadřazenosti jako svého dodavatele či subdodavatele, distributora či dokončovatele výroby v menších měřících, opraváře apod. Ekonomická závislost pak umožňuje buržoazii vykořisťovat i maloburžoazii.

Maloburžoazie vykořisťuje a je sama vykořisťována

Toto dvojaké postavení této třídy, kterou Marx považoval za jakousi mezitřidu, vytváří i její protikladné politické postoje. Maloburžoazie obhospodařuje pouze ten ekonomický prostor, který je momentálně nezajímavý pro velký kapitál. V případě změny stavu je nucena okamžitě se přizpůsobit, má-li přežít. Nemůže dlouhodobě plánovat, musí se živelně přizpůsobovat, hledat si své nejisté a proměnlivé místo na trhu. To vše se odráží i v jejích politických postojích. Daří-li se jí, je s kapitalismem spokojena, je konzervativní. Nedaří-li se jí, je radikálně revoluční, chce změnu. Stává se souběžcem revoluce. Je radikálnější než masy zaměstnanců. V případě revoluce nadělá více škody než užitku. Lenin tomu říkal „*zdivočelý maloměšťák*“. Všechny tyto psychologické vlastnosti, jakkoli jsou individuální, jsou odrazem ekonomického postavení této třídy. Proletariát nemá co ztratit, maloburžoazie ano – své výrobní prostředky a z nich vyplývající lepší postavení ve společnosti; hrozí jí proletarizace. Bývá spojencem revolučních sil, ale vždy jen dočasným.

Maloburžoazie je živelný, dvojaký, kolísavý a nestálý subjekt politiky

Ve stejném postavení jako maloburžoazie je i část pracující inteligence: soukromí lékaři, advokáti, umělci na volné noze a mnoho dalších. Jsou vlastníky své firmy, avšak jsou na společnosti závislí. Jejich rozhodujícím způsobem obživy je služba majetnějším, avšak její spokojenost či nespokojenost s poměry jsou proměnlivé. Mívá podobné a stejně kolísavé politické postoje jako maloburžoazie.

„Věčné zmlínání mezi nadějí, že se povznesou do řad zámožnějších tříd a strachem, že klesnou na úroveň proletářů nebo dokonce chudiny, mezi nadějí, že si dobytím podílu na řízení státních záležitostí zabezpečí své zájmy, a strachem, aby si nevhodnou opozicí nerozhněvali vládu, to vše způsobuje, že je tato třída ve svých názorech krajně kolísavá“. Tak charakterizoval tuto třídu Bedřich Engels.

Maloměšťáctví a snobství

Ačkoli s tím maloměšťáci a snobové nebudou souhlasit, oba tyto [pojmy](#) mají k sobě tak blízko, že jsou téměř [totožné](#). Oba se rozšířily ve stejné době ze stejných sociálních kořenů, jsou stejným pohledem na stejné vrstvy lidí, oba jsou spíše [emotivními](#) nadávkami než objektivním pohledem na skutečnost, avšak racionální jádro v nich lze nalézt.

V dobách, kdy se z bohatšího měšťanstva počala rodit [buržoazie](#), začínali měšťanští synkové chodit do lepších škol spolu s těmi šlechtickými, a zámožnější měšťané do společnosti spolu s [feudální honorací](#). Spojovalo je [bohatství](#), rozděloval původ. A v seznamech studentů či hostů, se u neurozených místo chybějících titulů objevovala latinská zkratka s. nob., „bez vznešenosti“, varující před tím, aby jim nebyla prokazována přehnaná úcta. Byli to novodobí zbohatlíci, které muselo staré panstvo a jeho služebníci respektovat, ale hluboce jimi pohrdali. A z toho vznikl úsměšek.

Snobství je předstírání vyšší společenské, ekonomické či kulturní úrovně, je to chování jedince nedorostlého do výše, kterou neobratně finguje

Maloměšťáctví má podobný původ. Nepochází ze slov „malé město“, ale „malý měšťan“. Označuje [myšlení](#) a [způsob života](#) části středních vrstev společnosti, snažící se za každou cenu dosáhnout vyšší společenské prestiže, než odpovídá jejich skutečnému ekonomickému postavení, a současně servilnost k těm vyšším.

Maloměšťáctví je napodobování životního způsobu a myšlení privilegovaných, přejímání jejich kultury i morálky a zakrývání vratkého materiálního i duchovního základu svého stavu

Expresivním výrazem téhož je šosáctví. Ačkoliv se dnes tohoto pojmu neužívá, jev stále existuje; jeho nositelé se chlubí bohatstvím i anglickými slovíčky a halasně se vydávají za podnikatele, zatímco skutečné podnikatele nikdo nezná. Maloměšťák a snob je „trendy“ a „cool“, povrchně obdivuje vše módní, nechybí tam, kde se očekává skutečná smetánka; všude je vidět a slyšet. Trpí [provincionalismem](#) i [metropolismem](#).

Maloměšťák volí [pravici](#) a nadává na ni

Maloměšťáctví i snobství jsou souborem charakteristických rysů ve způsobu života, myšlení, postojích, hodnotách a ideálech. V psychologii a [ideologii](#) maloměšťáctví se projevují takové sklony, jako je [individualismus](#), přetvářka, rychlé přechody od [levého radikalismu](#) ke krajně [pravicovým](#) pozicím, rozkolísanost, projevy sobectví, konzumní vztah k životu, hodnocení lidí podle majetku, postavení i titulů, a závist.

Maloměšťák slouží bohatým a chce zbohatnout

Maloměšťák je dobrým úředníkem, snaživým novinářem, pilným „podnikatelem“ a okázalým sponzorem; je poslušným voličem volícím své vzory, je prostě pilňem [demokracie](#).

Člověk zrozený do světa, který je již obsazen, není-li schopen opatřit si prostředky obživy od svých rodičů, a společnost nepotřebuje jeho práci, nemá nejmenší právo požadovat sebemenší podíl na obživě. Je přebytečný k potřebám tohoto světa. Příroda mu říká, aby odešel a to rychle, pakliže se jej neujme soucit jeho druhů.

Thomas Malthus

Malthusiánství

Lidstvo vzniklo v malých houfech v řídkce osídlených krajích; po celou dobu svého vývoje se pomalu a jistě rozmnožovalo, a osídlovalo celou planetu. S rozvojem poznání a výroby v období nástupu [kapitalismu](#) však počaly počty lidí rychleji stoupat. Počala se objevovat [nezaměstnanost](#), hlad a bída, kdysi skryté na vesnicích, a nyní pronikající i do měst. Vznikající ekonomická [věda](#) a biologie na to nemohly nereagovat. V díle anglikánského pastora a [buržoasního](#) ekonoma Thomase Malthuse se to projevilo teorií vydávanou za „*populační zákon*“, podle něhož rozpor pohlavního a vyživovacího pudu člověka vede k tomu, že [podmínky](#) obživy rostou lineárně (aritmeticky), zatímco populace roste geometricky. Pohlavní vášeň, je prý silnější než schopnost lidí opatřovat si potravu. To pak nutně vede k chudobě, hladu a bídě. Toto učení se stalo součástí buržoazní vulgární [politické ekonomie](#), avšak ostatní [věda](#) tento názor nepřijala a spolu s praxí i vyvrátila.

Malthusiánství je biologický determinismus v sociologii, ekonomii a demografii

Malthus z pozic [maloburžoazie](#) vysvětloval nezaměstnanost, bídu i hlad, a podléhaje [pravici](#) svou teorií postupně zintenzivňoval až k naprosto zločinné asociálnosti. Vysokou úmrtnost chudých, hladomor, nemoci, [války](#) a přírodní katastrofy, považoval za pozitivní, zabraňující neúnosnému přelidnění. Dospěl k závěru, že „*dobročinnost je bláznovstvím a veřejným povzbuzováním bídy*“, kterou by stát měl „*ponechat jejímu osudu a nanejvýš zbídačelým ulehčovat umírání*“.

Malthusiánství je pseudovědecká, asociální, pravicová teorie

Ačkoli malthusiánství věda nepřijala, Malthus poprvé upozornil na reálný problém a dokonce inspiroval [Darwina](#) k jeho teorii přirozeného výběru. K malthusiánství se veřejně přihlásila řada známých pravicových osobností, mezi nimi např. i Winston Churchill. Tato teorie často sloužila k ospravedlňování [kolonialismu](#) i sociální [nerovnosti](#) ve vyspělých zemích.

Poté, co byla prokázána nevědeckost „*populačního zákona*“ a počaly být odsuzovány nehumánní metody řešení problémů, otevřené malthusiánství zmizelo z pravicové [propagandy](#), avšak dodnes skrytě přežívá v pravicové praxi. Buržoazie hledá vysvětlení bídy v populačním přírůstku, aby zakryla její skutečnou příčinu, kterou je [vykořisťování](#) jednotlivců, [tříd](#), [národů](#), [států](#) i celých kontinentů. Řešení tohoto sílícího [globálního](#) problému světa našel už dávno marxismus:

Zdroje je nutné využívat plánovitě, rovnoměrně a ve prospěch všech

Obviňovat demografický růst a nikoli extrémní a selektivní konzumismus některých, je způsob, který problémy neřeší. Chce se tím legitimizovat nynější distribuční model, ve kterém si menšina přisuzuje právo spotřeby v míře, kterou by nebylo možno generalizovat, protože by planeta nemohla pojmout odpadky z této spotřeby.

Papež František

Marshall na svých poradcích požadoval, aby mu „ten plán, který nese jeho jméno“, z gruntu vysvětlili.
Andrea Kostlánová

Marshallův plán

Ačkoliv byl po válce jeho jménem nazván Plán evropské obnovy, mající oficiálně za cíl ekonomicky pomoci válkou postiženým zemím částkou 13 mld. dolarů, nebyl George Marshall ekonomem. Tento pěťhvězdičkový generál byl za války náčelníkem generálního štábu pozemní armády USA, po krátkce velvyslancem v Číně a jako ministr zahraničí vyhlásil v červnu 1947 zmíněný plán. Poté byl ještě americkým ministrem obrany.

Marshallův plán byl plánem na americké ovládnutí Evropy

Navazoval na Churchillův projev ve Fultonu z roku 1946, v němž oznamoval spuštěné „železné opony“, na politiku amerického prezidenta Trumana „zadržování komunismu“, zahájenou v březnu 1947, což ukončilo dosavadní spojení Západu se Sovětským svazem a zahájil „studanou válku“. Tento plán byl součástí procesu, během něhož byli komunisté vytlačeni z vlád ve 12 západoevropských zemích, tvrdě zdecimována levice v Řecku a Turecku, ale i ve Spojených státech, což je známé pod pojmem [mccarthismus](#). Byl to plán vojenský, i když se tvářil jako ekonomický.

Přijetí Marshallova plánu znamenalo přijmout americké politické podmínky

Země, které tento plán přijaly, vytvořily základ pro vznik vojenské organizace NATO v r. 1949, zatímco ty, které jej nepřijaly, vytvořily v r. 1950 Varšavskou smlouvu. Ty státy, které Marshallův plán přijaly, započaly s ekonomickou [integrací](#) vrcholící vznikem EU, ty které jej nepřijaly, počaly v r. 1949 vytvářet Radu vzájemné hospodářské pomoci.

Marshallův plán byl nástrojem rozdělení Evropy a součástí studené války

Marshallův plán stál Američany nakonec jen 12 mld. dolarů a po čtyřech letech skončil. Evropa byla rozdělena a oni si v ní zabezpečovali svou sféru vlivu už jen politicky a vojensky. Americké vojenské základny a ambasády v Evropě postačovaly. Generál George Marshall dostal Nobelovu cenu, přestože tomuto plánu jen propůjčil své jméno.

Zatímco před tím americkou pomoc Evropě rozdělovalo OSN, začali ji Američané rozdělovat sami. Její velká část přicházela ve formě amerických výrobků, což oživilo americkou ekonomiku, zatímco v evropských zemích nastal skutečný [rozvoj](#) až po ukončení pomoci. Tento plán více pomohl americkému hospodářství, než evropskému. Otevřel evropské trhy Spojeným státům a zastavil poválečný rostoucí vliv [levice](#).

Marshallův plán pomohl zastavit revoluční vývoj v Západní Evropě

[Pravicoví](#) propagandisté demagogicky tvrdí, že Marshallův plán rozdělil Evropu na bohatý Západ a zaostávající Východ, přičemž vědomě zatajují, že takto byla Evropa rozdělena již dávno před tím.

Marshallův plán zahájil integraci bohatých, a tím donutil k integraci ty chudší

Marxismus a přístupy k němu

Marxismus je věda. Čerpá z různých kořenů a obnovuje je, jeho kmen mohutní a sílí, a jeho koruna se rozrůstá, odhazuje uschlé větve a nahrazuje je novými. Stejně jako ke každé vědě k němu existují různé přístupy. Marx už to dávno charakterizoval slovy: „*Já nejsem marxista, já jsem Marx*“.

Dogmatický přístup se zabývá pouze tím, co napsali klasikové, a pouze tak, jak to napsali. Nechápe skryté kořeny, z nichž vyrůstal a obnovuje se, nepovažuje za marxismus to, z čeho čerpali, aniž o tom podrobněji psali, protože to pokládali za samozřejmé. Nestuduje východiska a metodu klasiků, nechápe Marxův humanismus a jeho všestranný pohled na svět, protože to vše nebylo v jeho díle deklarováno, jen obsaženo. Nepřijímá jeho schopnost reagovat na vše nové, začíná prvním a končí posledním svazkem Spisů a činí celé učení neživotným. To není marxismus, ale marxologie, je to absolutizace klasiků.

**Dogmatismus je redukcí marxismu,
jeho odtržením od minulosti, současnosti i budoucnosti**

Naproti tomu revizionistické přístupy absolutizují vše nové, aniž uznávají, že jsou to často jen nové jevy, jejichž podstata je stará. Pod vlivem nových, neustále se měnících společenských okolností, odmítají Marxovy přístupy ke světu a nahrazují je novými, zdánlivě modernějšími, ale často jen módními, vykořeňují jeho radikalismus a revoluční podstatu, pěstují marxismus akademický a kavárenský.

Revizionismus je vyklešťováním marxismu

Méně zřetelný je další přístup, pragmatický, objevující se vždy, když se marxistická hnutí podílejí na moci či o tento podíl nebo o jeho udržení usilují. Je to snaha vycházet s mocnými, ale neztratit přízeň mas, lavírování mezi radikalismem před jedněmi a umírněností před druhými, uzavírání taktických kompromisů, které se postupně mění ve strategii a přizpůsobuje teorii momentálním okolnostem praxe. Taková politika se stává pouhým politikařením, practicismem.

Pragmatismus vždy končí oportunistem

Marxův přístup byl jiný. Předvídal, že „*nás budou korigovat budoucí generace a budou k nám stejně nemilosrdné, jako jsme byli my ke svým předchůdcům*“. I Lenin věděl, že „*klasikové položili pouze základy nové vědy, kterou musí socialisté rozvíjet ve všech směrech, nechtějí-li zůstat stranou života*“, nebo že „*marxisté přejímají z Marxe bezvýhradně pouze jeho drahocenné metody*“.

**Marxismus je obecnou vědou o světě, člověku a jeho společnosti.
Má-li vědou zůstat, musí srůstat s poznatky ostatních věd a ověřovat své vlastní,
rozvíjet se a odhazovat své omyly a iluze, udržovat kontakt s praxí,
a bránit se šarlatánům, ať se zaklínají čímkoliv.**

Marxistická filozofie je teoretickým základem komunistického hnutí.
Problém je v tom, že ji většina komunistů nezná.

Autor

Marxistická filozofie

[Marxismus](#) je teoretickým základem komunistického hnutí, a jeho jádrem je marxistická filozofie. Je to materialistický a současně dialektický pohled na svět. Toto spojení dvou filozofických přístupů, [materialismu](#) a [dialektiky](#), které se až do Marxe vyvíjely odděleně a často proti sobě, je největším přínosem myslitele Karla Marxe. Jednou, až jeho sociální vize budou naplněny, či dokonce překonány, přejde tato část jeho učení do [dějin filozofie](#), avšak jeho metoda, tj. dialektický a materialistický přístup, zůstane trvale součástí [vědy](#).

Tato [filozofie](#), která někdy bývá nazývána marxisticko-[leninskou](#), má své teoretické zdroje v německé klasické filozofii, především v dílech materialisty Ludwiga Feuerbacha a idealisty Georga Wilhelma Fridricha Hegela. Zbavuje Feuerbachovy poznatky mechanicismu a Hegelovou učení [idealismu](#), odhaluje jejich racionální základ a organicky kloubí učení obou. Obohacuje předchozí materialismus o dialektiku a dosavadní dialektiku materialismem.

Marxistická filozofie je organickým spojením dialektiky a materialismu

Je to taková filozofie, která nevkládá do světa žádné ideje, ale hledá v něm existující [zákonitosti](#). Je to filozofie, která nevidí nic jako věčné a neměnné, a proto posuzuje svět v jeho historickém vývoji, v jeho nekonečné proměnlivosti. Je to filozofie, která nehledá jednostranné, byť sebedůležitější [souvislosti](#), ale vidí vše ve vzájemném protikladu a [rozpornosti](#), která je základem vývoje všeho. Je to filozofie vycházející z univerzální souvislosti všech procesů. Nehledá jednoduchá vysvětlení, nevymýšlí je; uznává, že vše je vždy složitější, než se to jeví, a neusiluje o konečný výklad světa. Snaží se pouze nalézt [podstatu](#) existujícího a nespokojuje se s popisem či hodnocením jevu.

Marxistická filozofie postupuje stejnými metodami jako věda, a proto je vědou

Tato filozofie má dvě základní části, které ale její zakladatelé, Karel Marx a Bedřich Engels neoddělovali. Je to [dialektický materialismus](#), zabývající se světem jako celkem, a [historický materialismus](#), uplatňující dialektické a materialistické principy při zkoumání společnosti. Toto oddělení vzniklo z čistě pedagogických důvodů až po smrti zakladatelů, když jejich filozofie začala být vyučována.

Marxistická filozofie je jednotou dialektického a historického materialismu

Obě tyto části organicky prolíná marxistická teorie poznání, která v jiných filozofiích bývá samostatnou částí, a je nazývána epistemologií, gnoseologií či noetikou. To marxismus odmítá, protože nepovažuje za možné zkoumat bytí a [vědomí](#) odděleně, nezávisle na sobě, a docházet při tom k [pravdě](#).

**Marxistická filozofie je teoretickým základem celého marxismu,
tedy jeho ekonomicko-politického a sociálně politického učení**

Marxologie

Marxologie je nauka o Marxovi a jeho díle, je to okázalá formální znalost toho, co, kdy a kde Marx napsal. **Dogmaticky** vytrhává jednotlivé myšlenky z celého kontextu díla, nelámajíc si příliš hlavu nad tím, proč to napsal a co tím myslel. A zpravidla nehledá **souvislosti** mezi jeho jednotlivými poznatky, neodhazuje dobový balast, který každé poznání doprovází, a nezabývá se příliš tím, co jeho slova znamenají dnes. Je to více nauka o Marxových větách, než o jejich obsahu. Zkoumá **marxismus** jako dokončenou filozofii, nikoli jako **vědu**; tj. nebere v úvahu, co bylo poznáno již před autorem, a co až po něm - díky jemu a v souladu s ním.

Dogmatické chápání marxismu se vždy stává pouhou marxologií, redukuje jej na pouhou literaturu, kterou už nelze doplňovat. Je v přímém rozporu se samým duchem marxismu, který vždy předpokládal, že žádné poznání není trvale platné, žádná pravda není **absolutní** či věčná, a že i toto učení bude korigováno. „*Budou k nám stejně nemilosrdní, jako jsme byli my ke svým předchůdcům*“, poznamenal kdysi Marx.

Ani marxismus není věčnou a neměnnou **pravdou**. Avšak hledá v jevech **podstatu**, nesoustřeďuje se na jejich popis, ale hledá **příčiny**. Používá jasně formulované **kategorie** s plným vědomím jejich proměnlivosti. Nevysvětluje všechno, protože toho mnoho přejímá od jiných a nerozvádí to. Tam kde Marx nesouhlasí, tam ostře polemizuje, avšak tam kde souhlasí, implicitně to akceptuje a používá. A to vše u marxologů chybí, protože „*co je psáno, to je dáno*“. Avšak to, co tím bylo myšleno, bývá důležitější.

Marx byl **humanista** a demokrat, a na rozdíl od jiných to příliš nezdůvodňoval. Proniká to celým jeho dílem jako červená nit, jako samozřejmost, kterou není třeba zdůrazňovat. Jeho pracovní metoda byla dialektická, logická a historická, aniž ji nijak zvlášť popisoval. To vše zpravidla marxologům chybí. Stačí jim ve vhodnou chvíli citovat, a v díle klasiků je toho tolik, že se vždy něco najde. Dogmatismus se nakonec vždy s marxismem dostane do rozporu, i když třeba nechtíc.

Nazývá-li se marxologie "marxismem", pak jej degraduje

Tento přístup bývá využíván jak k obhajobě, tak ke kritice Marxe. I jeho odpůrci nelení, a hledají, dokud něco nenajdou. Postupují stejně jako ti, kteří se Marxem zaklínají. Překroutí význam pojmu, pomínou podmínky, ve kterých je pravdou a postupují podle hesla „S Marxem proti Marxovi“. Hledají rozpor mezi mladým a starým Marxem, mezi ním a Engelsem či Leninem, popírají vnitřní kontinuitu celého učení, hledají a absolutizují diskontinuitu mezi ním a realitou. Takový přístup vždy nutně vrcholí **revizionismem**, dostávajícím se do rozporu s marxismem záměrně.

Nejvýznamnějším filozofem starověku byl Aristoteles. I on napsal mnoho významného, co po něm po staletí opakovali mnozí, bez ohledu na to, jak se rozšiřoval obzor poznání. Hrabali se v jeho díle tak dlouho, až jim uniklo, že to byl moudrý muž.

Marxologie dělá z živého učení pomník, ať u něho klade květiny, či na něj plive

Bohem jediným a schopným dělat zázraky je lidská masa se všemi svými chybami.
Maxim Gorkij

Masa a lid

Pojmy lid a masa jsou velmi často používány i zneužívány. Slouží jako zaklínadlo i nadávka, bývají ztotožňovány s davem a posuzovány podle toho. Masami se ohání každý, kdo je podvádí, lidem každý, kdo ho zneužívá. Správnějším pojmem jsou „lidové masy“, které více vystihují skutečnost, že do nich nepatří všichni, že to jsou „ti dole“, tedy ti potlačovaní a zneužívaní. Lidem byli pro feudála jeho poddaní, pro kapitalistu jeho zaměstnanci. Nikdo jiný než lid masy nevytváří, protože „těch nahore“ je vždycky málo.

**Lidové masy jsou tvořeny bezprostředními výrobci a těmi,
kdo žijí v obdobném postavení, a tudíž jsou s nimi objektivně spjati**

Tato skutečnost však bývá subjektivně zkreslována a zamlžována, protože řada vrstev lidí nechce být počítána mezi těmi dole, nepovažuje se za lid a nechce být masou; cítí se něčím více.

Část společnosti, závislá na vládnoucích poměrech a jim sloužících, objektivně do lidových mas patří, avšak subjektivně se z nich vyřazuje do té doby, pokud se jí v daných poměrech daří. Platí to především o sociální skupině pracující inteligence. Jakmile se jí v daných poměrech dařit přestává, přiklání se skrytě a v sociálních konfliktech i otevřeně na stranu radikalizujících se lidových mas.

Lid to není všechno obyvatelstvo, to nejsou všichni občané. Lid je základem obyvatelstva a v občanské společnosti i občanů, ale tyto pojmy jsou širší. Lidové masy to jsou ti, kteří vytvářejí většinu hodnot, jichž společnost užívá, a z nich žijí ony tzv. vyšší vrstvy. Jsou to ti, kteří hájí pouze své existenční zájmy, nemohou vydělat na žádné pleči či chaosu, kteří přinášejí nejvíce obětí v obdobích krizí, kteří trpělivě snášejí všechny poměry, neboť jsou plně zaměstnaní zajišťováním své obživy, a kteří se proti těmto poměrům vzbouří až tehdy, kdy už nemohou po staru žít. A v takových chvílích je lid nepřemožitelný. Všichni, kteří chtěli změnit poměry ve společnosti, se museli opřít o lid, o jeho potřeby a zájmy, jinak zkrachovali. Lid je materiální silou.

Lid vybojoval všechny války a revoluce, i když v nich nakonec nezmohl

Příslušníci vyšších vrstev často lidem opovrhují, když jej nepotřebují. Vadí jim jeho nižší vzdělanost, jednodušší způsob života, horší životní podmínky a pasivita, aniž si připouštějí, že to je oběť lidu, že žijí na jeho úkor a jejich předci z lidu pocházejí.

**Lid je nositelem jazyka, kultury a tradic;
je základem národa a hlavní hybnou silou dějin**

Dlouhodobé podceňování širokých lidových mas se však nakonec projeví. Tichá nespokojenost lidu je vždy předzvěstí otevřené nespokojenosti ostatních

Věřím v prozřetelnost většiny, největšího měšce a nejdelšího kanónu.
Abraham Lincoln

Materialistické pojetí, částečně pro svou praktickou povahu, a mnohem více pro své revoluční důsledky, se po celá staletí neseťkávalo s velkou podporou vzdělaných kruhů, a zřídka kdy bylo součástí oficiální filozofie.

John Desmond Bernal

Materialismus

Materialismus je takové vidění světa, při kterém pokládáme hmotu za prvotní ve vztahu k vědomí, jež je druhotné, odvozené. Hledá [zákonitosti](#) světa ve světě samém, nepátrá po nich kdesi v nadpřirozenu, nevymýšlí si je a nevkládá je do skutečnosti jako pomůcku k jejímu pochopení.

Materialismus vykládá svět ze světa samého, je protipólem idealismu, který za prvotní považuje ideje či jejich nadpřirozené nositele

Materialisticky zkoumá svět i přírodní věda. Nehledá [příčiny](#) v [idejích](#), ale ve hmotné skutečnosti. Odhaluje zákony každého prostředí, hledá jejich souvislosti.

Filozofický materialismus znamená uznání prvotnosti hmoty před vědomím

Materialismus není hrubým požitkářstvím, přehlížejícím duchovní hodnoty, jak jej někdy chápe [běžné vědomí](#). Je to racionální pohled na svět, odhalování záhad, a ne jejich vytváření. Je to běžný postup vědy od jejího samého vzniku, i když jednotliví vědci mající [idealistický](#) světový názor, hledají neustále skuliny, jak své ideje, bohy či věčné principy do vědy prostrčit. Výsledky vědy vždy potvrzují materialistické chápání světa, avšak interpretace dosažených poznatků bývá často poznamenána idealistickým [světovým názorem](#) interpretujících.

Ve [vědě](#), stejně tak jako v literatuře, dochází často k rozporu mezi světovým názorem autora a světonázorovým obsahem jeho tvorby. Victor Hugo byl ve svém soukromém životě vášnivým zastáncem [kapitalismu](#), avšak jeho dílo je prodchnuto drtivou kritikou tohoto systému a jeho důsledků. Stejně tak [Darwin](#), vystudovaný kněz a věřící člověk, vnesl do biologie materialistické pojetí. A ačkoli nesouhlasil s [dialektikou](#), a tvrdil, že příroda [skoky](#) nečiní, ve svém díle přinesl důkazy o těch největších skocích ve vývoji živé přírody, o vzniku nových druhů. Dokonce popsal nevědomky projevy všech tří [zákonů](#) dialektiky ve vývoji druhů. Tento nesoulad mezi autorem a jeho tvorbou vzniká z nesouladu jeho odborných a [filozofických](#) poznatků, z rozporu jeho filozofické povrchnosti a odborné erudice, často způsobeného jeho [náboženským](#), sociálním či [politickým](#) zakotvením v občanském životě.

Přírodní vědy jsou materialistické, přírodovědci však často bývají idealisty

[Společenské vědy](#) jsou na tom hůře. Narážejí každodenně na společenské zájmy, jsou závislé na financích mocných, nemohou bořit [iluze](#) vyhovující vládnoucím kruhům, a tak jim povětšinou slouží. Pak jde materialismus stranou a věda přestává být vědou.

**Společenské vědy
bývají znehodnocovány idealismem**

Lidé, rozvíjející svou materiální výrobu a své materiální styky, mění s touto skutečností i své myšlení a produkty svého myšlení. Vědomí neurčuje život, nýbrž život určuje vědomí.
Karel Marx, Bedřich Engels

Materialistické pojetí dějin

Až do Marxova objevu historického materialismu pohlíželi lidé na dějiny i svou současnou společnost jako na výtvar ducha, lidského či božího. Materiální stránka života jim jen dokreslovala historii; nevysvětlovala ji. Teprve Marx pochopil společnost jako hmotný systém, jehož hlavní funkcí je užít se a reprodukovat, od čehož se všechny ostatní stránky života lidí odvíjejí.

Materiální podmínky života jsou příčinou vědomí, které je pak zpětně ovlivňuje

Vytvářením a přeměnou svých materiálních podmínek vytváří člověk své výrobní síly, které jej nutí přizpůsobovat jim své výrobní vztahy tak, aby tyto výrobní síly udržel a rozvíjel, což mu umožňuje přežít.

Výrobní síly si vynucují takové výrobní vztahy, které jim odpovídají

Výrobní síly a výrobní vztahy, existující v dialektické jednotě, pak společně mění všechny další společenské vztahy, které jsou nuceny je jim přizpůsobovat tak, aby nebrzdily rozvoj společnosti a umožnily její existenci.

Výrobní síly a výrobní vztahy jsou ekonomickou základnou, vytvářející si svou společenskou nadstavbu

Společenská nadstavba jsou ideje, instituce a vztahy, mající svůj původ v procesu výroby, rozdělování, směny a spotřeby. Člověk svůj stát, právo a morálku, filozofii či politiku, dokonce ani rodinné vztahy nemůže vytvářet libovolně, i když se o to neustále pokouší. Nakonec vždy zvítězí jen taková jejich forma, která prokáže svou životaschopnost, poměřovanou nemilosrdnými podmínkami výroby, zajišťující rozvoj, a tím i existenci společnosti.

Dějiny jsou dějinami výrobních sil a výrobních vztahů, v nichž jednotlivci i ideje jsou produktem objektivních procesů

To vše neplatilo jen v historii. Jsou to objektivní zákony vývoje lidské společnosti, platící v současnosti i budoucnosti. Každá epocha kvalitativně nových výrobních sil si jen vytváří zákony další, přičemž všechny působí společně, vzájemně se ovlivňují, a jejich dlouhodobé působení formou zákonitostí je jen krátkodobě urychlováno či brzděno vědomím lidí, kteří je poznají či nepoznají, respektují či nerespektují, využívají či nevyužívají.

Společnost, jako každý hmotný systém, má své zákony a zákonitosti.

Tak jako zákony přírody člověka na jedné straně svazují, ale na druhé straně mu jejich poznání otevírá ohromný prostor pro aktivní působení v souladu s nimi.

Na rozdíl od přírodních zákonů se však neprosazují samy, ale vždy jen prostřednictvím činnosti lidí.

Toto opětné objevení mateřskopravního rodu jako stupně, který předcházela otcovskopravnímu rodu kulturních národů, má pro dějiny pravěku tentýž význam, jako Darwinova vývojová teorie pro biologii.
Bedřich Engels

Matriarchát

Způsob soužití různých pohlaví volí každý živočišný druh s ohledem na množství a délku dospívání svých potomků. Přežívají pouze ti, jejichž rodiče vhodný způsob zvolili, ti kteří mají geneticky zakódováno účelné chování k potomkům. U člověka byl tento způsob chování převzat z původní praopicií tlupy, v níž skupina žila a plodila společně při dominanci nejvyspělejších samců, vlastní péči o potomka zvládala matka sama. Kratší délka života i vysoká úmrtnost dětí vedly k tomu, že ženy rodily téměř po celý život. Byly základem rodiny, protože pečovaly o potomky. To je nutilo více setrvávat v obydlí, připravovat potravu, střežit [oheň](#) a starat se o domov. Oheň se stal tou nejdůležitější podmínkou existence a základem nového uspořádání společnosti. Přesídlování do méně pohostinných krajů či zhoršení klimatu i zemědělství tuto závislost lidí na obydlí zvyšovaly a stále více prohlubovaly rozdíly mezi přirozenou dělbou práce muže a ženy. Muži se více pohybovali mimo domov, sbírali potravu, lovili, a vraceli se k ženám. Bez ohledu na to, že ženy často pracovaly tvrději a sloužily rodině, byly jejím základem ony. U většiny etnik tak v raných stadiích prvotní pospolitosti vznikl matriarchát.

Matriarchát byl formou života našich předků, danou způsobem obživy

Teorii tohoto prehistorického období formulovali J. J. Bachofen a L. H. Morgan, od svého vzniku až dodnes je částí vědců popírána, a jinými potvrzována. Na odpor naráží i dodnes zejména u [křesťansky](#) orientovaných vědců, protože

vyvrací biblickou představu o prvotnosti a nadřazenosti muže.

[Marxismus](#) tuto teorii pochopil, přijal, [materialisticky](#) a historicky dotvořil, zbavil [iluzí](#), a tím jen zesílil odpor proti ní. Aby vymazala souvislost této teorie s marxismem, nahradila současná antropologie pojem matriarchát matrilinearitou, která však vychází pouze z dědění majetku a práv, což je ale období historicky mladší.

Matriarchát je obdobím doby kamenné, z něhož máme archeologické důkazy o [rovnosti](#) pohlaví při pohřbívání. Teprve na jejím konci se objevují sošky člověka, znázorňující vždy ženu. Ne jako erotický symbol, dívku, ale matku schopnou rodit. Teprve později nacházíme v pověstech, bájích i [uměleckých](#) dílech důkazy o tom, že i nejstarší [božstva](#) byly ženy, matky, dárkyně života. Pozůstatky matriarchátu přežívaly v různých formách i u těch kultur, které v prvotní pospolitosti setrvaly déle.

Matriarchát byl způsobem života rané prvotní pospolitosti, o níž existuje jen málo hmotných důkazů, které by mohly vypovídat o tehdejších společenských [vztazích](#). Dominantní roli v nich měly ženy jako nositelky života, jako tvůrkyně domova a záruky pokračování rodu. Ne jako [absolutistické](#) vládkyně, ne jako předchůdkyně patriarchálních despotů. To ovšem někteří despotové těžko chápou.

Matriarchát byl přirozeným uspořádáním prvotní lidské společnosti, ještě nezdeformované budoucími [třídními](#) vztahy. Nebyl to [patriarchát](#) naruby.

Případ Rosenbergových stále znepokojuje a připomíná nám nespravedlnost, která se může stát, když je národ ponořen do hysterie.
The New York Times, 2003

Mccarthismus

Ihned po Říjnové socialistické [revoluci](#) v Rusku v r. 1917 vypukla v USA tzv. rudá panika. Reagovala na vzestup politického vlivu komunistů v USA a eliminovala je tvrdými persekucemi. Byla vyvolána masové [antikomunistická](#) a antisovětská hysterie a šířen strach z [levice](#). Komunisté i jejich sympatizanti byli vyházeni ze státních úřadů, byla přijata řada dodnes platících protikomunistických zákonů, zavedlo se prošetřování státních zaměstnanců, bylo kriminalizováno a potřebo vše levicové.

Politická svoboda v USA se stala dodnes udržovanou fikcí, tedy podvodem

Během 2. světové války pod vlivem nebezpečí [fašismu](#) a spojení se Sovětským svazem tato vlna poněkud zeslábla, ale ihned poté, kdy začala stoupat prestiž Sovětského svazu jako hlavního činitele válečného vítězství, se hysterie antikomunismu rozhořela znovu a silněji. Byla spojena se jménem senátora McCarthyho, který byl její hlavní mediální tvář, jejími hlavními organizátory však byli americký prezident Truman a ředitel FBI Hower, byla součástí [studené války](#).

Jakákoli levicová činnost byla prohlášena za „neamerickou“ a tvrdě potírána

To vše vypuklo daleko dříve, než u nás začala tzv. [padesátá léta](#). Byly zatčeny stovky komunistických funkcionářů, odborových předáků, [intelektuálů](#) i umělců. Rozsudky padaly bez důkazů, stačilo pouhé obvinění. Nebylo možné získat advokáta, tisíce lidí bylo vyhozeno z práce. Byla prověřována politická spolehlivost téměř 14 milionů Američanů, zavedeno masové nelegální odposlouchávání a sledování. V celé zemi zavládla antikomunistická a antisovětská fobie a špionážní mánie. Manželé Rosenbergovi byli popraveni za vyzrazení tajemství atomové bomby Sovětskému svazu, ačkoli dodatečné vyšetřování potvrdilo, že sice byli sovětskými agenty, ale k tajemstvím výroby atomové bomby neměli žádný, ani zprostředkovaný přístup. Postižen byl i otec americké atomové bomby prof. Oppenheimer, kterého rehabilitoval až po desítkách let prezident Obama. Byla např. rozmetána celá levice filmové tvorby v Hollywoodu i na školách všech stupňů. Byl vytvořen seznam 26 tisíc osob, které měly být zatčeny v případě mimořádných událostí, seznam 250 protistátních organizací a vedeny svazky na desítky tisíc osob. Perzekuovány byly i světoznámé osobnosti vědy a kultury, např. Albert Einstein, Leonard Bernstein, Arthur Miller, Bertold Brecht, Allen Ginsberg, Thomas Mann, Paul Robeson, Orson Welles, Luis Buñuel a další. Charlie Chaplin byl vyhnán do exilu a Pablo Picasso se odmítl do USA vrátit.

Výsledkem mccarthismu bylo rozmetání americké intelektuální levice

Celé toto antikomunistické řádění bylo zastaveno až americkým nejvyšším soudem, který se proti němu na konci padesátých let postavil, ale potají pokračovalo v režii FBI až do sedmdesátých let. Antikomunismus a potírání všeho levicového v USA pokračuje dodnes. Celý mccarthismus je oficiální historiografií a propagandou zamlčován, nanejvýš vykládán jako přehmat jednoho bezvýznamného senátora, který ve svých 48 letech zemřel na alkoholismus. Nikoli. To je [politika](#) USA.

Skoro každému křesťanovi se stane, že když začne meditovat, začne mít pocity viny – vy si klidně meditujete, zatímco je na světě tolik problémů.
Osho

Meditace, rozjímání a sebepoznání

Myšlení vzniklo tak, že si člověk opatřoval prostředky k životu. Jak se měnil jeho způsob obživy, rozvíjelo se i jeho vědomí, vždy v reakci na okolní svět, tj. přírodu i společnost, a vždy s ohledem na své potřeby. Teprve tehdy, když se jeho vědomí dostatečně rozvinulo, mohl začít přemýšlet i sám o sobě. Avšak k tomu musel mít existenčních prostředků nadbytek, anebo byl těchto prostředků beznadějně zbaven. Teprve tehdy měl čas přemýšlet o smyslu svého života.

Myšlení je reakcí člověka na vnější podněty

Je-li těchto podnětů nedostatek, anebo je naopak není schopen zvládnout, začíná přemýšlet sám o sobě. Má-li člověk své místo ve světě, nehledá ho. Sebepoznávání je současně příčinou i důsledkem ztráty sebevědomí. Zahledění se do sebe je vždy příznakem krize.

Nechtěj poznat sám sebe, poznej své zájmy, a hned uvidíš, kdo jsi

Člověk nachází pravdu ve světě, nikoli v sobě samém. Musí přetvářet svět svou aktivní činností, a ne pasivním rozjímáním v domněnku, že předělá alespoň sám sebe. Můžeme a musíme občas rozjímat o svých poznatcích, zkušenostech i názorech, přerovnávat je, spojovat i rozdělovat, a v důsledku toho v klidu měnit svůj vztah k světu. Ale nemůžeme v tom hledat smysl své existence či lék na všechno. Kdo se nezamýšlí nad sebou samým, zblbne. Kdo se zamýšlí příliš, zblbne rychleji.

Zamýšlení se nad sebou je jen občasnou nezbytnou nutnou jízdou na volnoběh

Meditace, rozjímání a sebepoznávání, ať jsou pojmenovávány jakkoli, ať jsou propagovány ve vědecké či náboženské formě, ať jsou přizdobovány sebekrásnějšími „vyššími principy“, jen odvádějí pozornost člověka od skutečnosti. Navádějí k hledání chyb světa v sobě samém, a k jejich napravování napravováním svého já. Proto jsou odjakživa využívány a hlásány těmi, kteří svět moc měnit nechtějí.

Přetvořit se k lepšímu můžeme pouze aktivním přetvářením světa

Memetika je idealistická, mechanická, fatalistická absolutizace povrchních znalostí z genetiky, eklekticky přenášených do společenskovední oblastí.

Autor

Memetika

Memetika je dnes už uvádající spekulativní filozofickou disciplínou z konce minulého století, snažící se objasnit podstatu kulturního vývoje lidstva z pozic biologického determinismu. Je to nevědecká teorie o pohybu tzv. memů, tj. „psychických genů“ schopných se replikovat, jež jsou základními jednotkami kulturní informace, majícími podobné vlastnosti jako geny a stejně „nezvratně“ ovlivňujícími chování a jednání člověka. Vychází z omylu, že geny předurčují v životě vše, a takto chápou i své vymyšlené „memy“. Je to jedna z forem o vulgárního materialismu.

Geny, stejně jako informace nám poskytují pouze předpoklady a determinanty, které svým životem buď využíváme, rozvíjíme, obcházíme, anebo potlačujeme

„Memy“ jsou považovány za základní jednotku kulturní, tj. lidské informace. To přehlídá skutečnost, že základní informační jednotkou pro člověka je slovo, zprvu řečené, později zapsané, vyjádřené symbolem, zkratkou, obrazem či jinak. To nás odlišuje od ostatních živých tvorů, kteří se také napodobují, dorozumívají se vábivými či varovnými skřeky, posunky i jinak, avšak kulturně se nerozvíjejí.

Memetika absolutizuje napodobování jako jediný zdroj vývoje myšlení

Člověk však jako jediný tvor žije v mnoha odlišných skupinách současně i postupně, má tedy možnost, a musí si vybírat, co napodobuje. Přejímá i odmítá přejímat. Akceptuje i mění. Na rozdíl od ostatních živých tvorů přejímá i odmítá přejímat od těch, které nikdy neviděl. Na rozdíl od ostatních živých tvorů má obrovskou zásobu informací, které je schopen třídít, měnit a kombinovat. Musí oproti ostatním živým tvorům neustále měnit způsob obživy, pracuje, přírodu vědomě a záměrně přetváří, a při tom mění i sám sebe. Na rozdíl od genů, které má po celý život, se jeho vědomí neustále vyvíjí, a to nejen pasivně nahodilou, ale i záměrnou a cílevědomou mutací převzatého. Má fantazii a vytváří nové.

Člověk nenapodobuje, ale tvoří

Vědeckým světem je memetika většinou odmítána, avšak nelze s vaničkou vylévat i dítě, neboť sociální přenositelnost informací je nepopíratelná. Avšak stejně nepopíratelný je fakt, že člověk, jeho vědomí a kultura nevznikly z nějakých memů, ale z docela obyčejné práce.

Memetika se tváří jako věda, avšak je to jen metafora stojící na pomezí vědy a literatury; má blíže k parapsychologii než k reálnému zkoumání skutečnosti. Používá mlhavé, nedefinovatelné pojmy, a ty umožňují jen mlhavé myšlení s neurčitými výsledky. Literatuře to stačí, vědě ne.

Memetika je jednou z mnoha iluzí a pavěd, vzniklých neochotou oficiální společenské vědy hledat pravdu tak, jako ostatní vědy: tj. materialisticky a dialekticky

Pro metafyzika jsou věci a jejich myšlenkové odrazy, pojmy, izolované, pevné, strnulé, jednou pro vždy dané předměty zkoumání, které je třeba zkoumat jeden po druhém a bez druhého. Myslí v samých nezprostředkovaných protikladech; jeho řeč je ano, ano, ne, ne, a co nadto jest, od zlého jest.

Bedřich Engels

Metafyzika

Slovo metafyzika vzniklo kdysi dávno při třídění Aristotelových spisů v knihovně, a znamenalo to spisy nezabývající se přírodou, které byly zařazeny až na konec. Od té doby se tento pojem používal k označení ledačehos, a některými [filozofy](#) je vůbec odmítán. [Marxismus](#) jej používá k označení protikladu [dialektiky](#).

Metafyzika je chápání věcí jako vytržených z jejich pohybu a souvislosti

Takové chápání čehokoli je proti přírodě, v níž se vše pohybuje a vše [souvisí](#) se vším. Nutně to platí i o [pojmech](#), které odrážejí tento [pohyb](#), a bez souvislosti s druhými pojmy ztrácejí smysl.

Metafyzika je zjednodušené, černobílé vidění světa

Je to přístup [absolutizující](#) buď [nutnost nebo nahodilost](#), [obsah nebo formu](#), [příčinu nebo účinek](#), [možnost nebo skutečnost](#), [přírodu či člověka](#), hmotný svět nebo [ideje](#), [rozum](#) či [emoce](#), aniž zůstává pochopena jejich širší [souvislost](#) nebo to, jak se vzájemně ovlivňují, podmiňují, a čím je to všechno zprostředkováno. Metafyzika absolutizuje [rozpor](#) a nevidí, že vlastně vytváří jednotu, [staré a nové](#), aniž vnímá vzájemný [přerod](#) jednoho v druhé; zdůrazňuje [konce a počátky](#), snaží se nacházet pevné a [ostré hranice](#) všeho, a přitom nevidí, jak jsou ty hranice mlhavé a proměnlivé. Vše chápe jako [pozitivní či negativní](#), a nevnímá, že je to obojím, považuje věci za pevně dané, aniž si všímá jejich [relativity](#). Důsledně odděluje [pravdu](#) a [omyl](#), ale uniká jí, že každé tvrzení vždy obsahuje alespoň zrnko pravdy i omylu.

Metafyzika je výsledkem povrchního zkoumání světa

Spoléhá na [nazírání](#) a podceňuje rozum, přičemž se vždy tváří jako rozumná, spoléhající na zdravý selský rozum, o němž už kdysi dávno Engels prohlásil, že je to „*úctyhodný chlapík v domáckém prostředí, ale jakmile se pustí do širého světa bádání, zažívá prapodivná dobrodružství*“.

Metafyzika je produktem běžného poznání

[Běžné vědomí](#) vnímá jev a nehledá jeho [podstatu](#). Nepoužívá přesných [pojmu](#) anebo naopak jejich špatně pochopenou přesnost [absolutizuje](#). Zobecňuje nesouvisějící a přeceňuje [jednotlivé či zvláštní](#). Proti takovému hodnocení [světa](#) není nikdo imunní a vyvaruje se jej zpravidla jen skutečný odborník a jen ve svém oboru.

Imunní nebyli ani funkcionáři komunistického hnutí, a výsledek se dostavil. Zjednodušování světa i [marxismu](#), to patřilo k základním příčinám porážky [socialismu](#) v evropských zemích.

Jedinou obranou proti metafyzice je nejen pochopit dialektiku, ale přijmout ji za svou

(hmota) ... se stejnou železnou nutností, s jakou vyhubí na Zemi svůj vrcholný výkvět –
myslicího ducha, zrodí jej jinde a jindy znovu.
Bedřich Engels

Mimozemské civilizace

V dobách Karla Marxe měli lidé jiné starosti, než mimozemské [civilizace](#). S pokrokem vědy a techniky se však tyto starosti objevily. Mají je nejen umělci, zaplavující svět komerčním [kýčem](#), ale i seriózní vědci. Vznikla astrobiologie, a k hledání mimozemského života se spojily desítky vědních oborů. Existence takových civilizací je hypotézou, a spory se vedou spíše o stupeň její pravděpodobnosti, než o ni samou. Jedno je však jisté:

Nejobecnější přírodní zákony platí v celém hmotném světě

Pokud objevíme jiné civilizace, budou to bytosti hmotné, pocházející z hmotného světa, složeného ze stejných chemických prvků, jako naše planeta. Jen poměr jejich zastoupení bude jiný. A tyto prvky mají stejné vlastnosti i mimo naši planetu. Takže to mohou být jen bytosti, vzniklé v důsledku schopnosti uhlíku vytvářet neuvěřitelné množství složitých látkových forem, organických sloučenin, které jsou k vzniku myslícího života nezbytné. Vše dalším co objevily přírodní vědy, musí ve své podstatě platit v celém vesmíru, jen jev může být jiný.

Avšak mají-li mimozemské bytosti [myslet](#), musely projít velmi podobným evolučním vývojem jako člověk. Nebudou to hadi ani ryby, ptáci ani drobní hlodavci, nebudou vybaveni ničím, co by jim překáželo v práci. Naopak, musí být vybaveni podobným ústrojím, jako jsou ruce, [smysly](#) a mozek.

Existují-li mimozemské myslící bytosti, musí nám být biologicky podobné

[Evoluční vývoj](#) člověka však nebyl jen biologický, ale i sociální. Takže to nemohou být bytosti individuální, ale sociální. Musely by projít podobným sociálním vývojem jako člověk, vyvinout se společnou prací při přetváření své přírody, z níž vyplývají sociální vztahy, jejichž složitosti plyne nutně ze složitosti způsobu obživy. A své sociální [vztahy](#) nemohou takové bytosti, existují-li, vytvářet libovolně, ale jen v souladu se vztahy, [za nichž vyrábějí](#).

Vyspělý život, existuje-li, musel projít podobnými stupni sociálního vývoje jako člověk. Nemohou k nám přiletět [otroci či otrokáři](#), ani [nevolníci](#) či [feudálové](#). Ti by to nesvedli. A že by k nám přiletěli soukromí, individuální výrobci či společnost s ručením omezeným, neočekávají ani ti největší [fantastové](#).

Nejobecnější zákony sociálního vývoje platí všude, kde existuje sociální vývoj

Přírodní ani společenské zákony nelze vymyslet, vznikají objektivně jako součást každého prostředí současně s tímto prostředím a spolu s ním zanikají. Takže, čekáte-li na přiletět myslících bytostí, očekávejte reálné. Budou z hmotného světa a budou myslet [materialisticky](#); budou ze světa, v němž platí zákony matematiky, [logiky](#) i dialektiky, a dialektický i [historický materialismus](#) jim nebudou úplně cizí. Jinak by nepřiletěly.

Migrace

Kdyby opice neslezly ze stromů a nepřestěhovaly se jinam, lidstvo by nevzniklo. Kdyby každý biologický druh zůstal jen ve svých původních životních [podmínkách](#), nevznikly by ani opice. I my, Češi, zde žijeme jen v důsledku migrace, historií nazvané „stěhování národů“. Migrantem byl Karel IV, Komenský, Masaryk i Marx.

Migrace je přirozený jev, starý jako život sám

Základní příčinou migrace člověka bylo vždy hledání podmínek k přežití. Nejprve proto, že se přemnožil a dosavadní prostředí už jej nestačilo uživit, později i proto, že byl z tohoto prostředí vytlačen jinými lidmi, kteří se také přemnožili. Až daleko později přibyly důvody čistě lidské: byl vytlačován i těmi, kteří chtěli bohatnout rychleji, a utíkal před nimi. Čím složitějším se stával člověk, tím přibývalo příčin jeho migrace. K těm existenčním se přidávaly i příčiny [náboženské](#) a [politické](#), strach před nespravedlností i [spravedlností](#). Migrovali jednotlivci i celé rody, a hledali lepší život.

Základní příčiny migrace jsou vždy ekonomické

Lidé opouštěli svá bydliště kvůli nepříznivým vlivům přírody, odcházeli za vodou, na lepší pastviště, později za úrodnou půdou, a když se stal hlavním výrobním způsobem [kapitalismus](#), spočívající na námezdní [práci](#), odcházejí za prací. Jen z českých zemí emigrovalo od druhé poloviny 19. století do počátku první světové války více než 1,3 milionu lidí. V době hospodářské krize emigrační vlna pokračovala, a poté lidé utíkali před [fašismem](#). Také pouňorová a posrpnová vlna emigrace měla především ekonomický charakter, a politická situace byla více podnětem než příčinou.

I politická emigrace má svůj ekonomický základ

Ti, kteří již žili v lepších podmínkách, se většinou imigraci bránili, ale nikdy neubránili. Vždy docházelo k [asimilaci a akulturaci](#) migrantů, z čehož nakonec vznikaly nové [národy](#). Nic nepomohlo zavírání lidí do ghatt, rezervací, bantustanů či koncentračních táborů, apartheid a segregace, či jejich modernější podoba [multikulturalismus](#). Migrovali a migraci přežili jen ti nejsilnější, nejzdravější, ale spolu s nimi často i ti největší lumpové. Některé národy se tak s velkou nadsázkou zformovaly jako zdraví a silní lumpové. Bez ohledu na původ se vždy člověk potkával se stejným biologickým druhem a mísil se s ním. Jazykové, kulturní, náboženské a politické bariéry vždy nakonec prorážel; [třídní](#) bariéry se však bourají nejhůře.

Migrace obohatila genetickou rozmanitost lidstva

Migrace vždy oslabovala svou výchozí entitu a posilovala entitu, do které přicházela. Ale vždy ji současně přinášela problémy, často na celé generace. Přinášela si své a vytvářela nové. A doma staré problémy zůstávaly.

Je snadné vytvářet si jednoznačné a radikální postoje k imigraci či emigraci. Jsou cizí [marxismu](#), který chápe vývoj lidské společnosti jako ekonomicky podmíněný.

Mínění

Člověk nikdy nic nepoznává najednou a úplně, ale vždy jen postupně a po částech. Poznání je procesem, na jehož počátku stojí [smyslový vjem](#), vytvářející [zdání](#), které se spojuje s dalšími empirickými poznatky a emocemi při nich vzniklými, nebo s nimi byť jen okrajově souvisejícími. Tak vzniká prvotní, dílčí poznatek, který se uchovává v paměti. K němu se pak připojují další podobné, náhodně vzniklé poznatky s daným předmětem poznání přímo či nepřímo související, jsou abstraktním [myšlením](#) zpracovávány ve své neúplnosti, postihující pouze jev či dokonce jenom tu jeho část, která nás nějak zaujala. Vzniká mínění. Je nesystematické a jednostranné, a jestliže jej člověk občas vysloví a obhajuje, mění se postupně v [názor](#).

Mínění je neúplným, nahodile vzniklým a citově zabarveným stupněm poznání, který zpravidla člověku postačuje k posuzování jevů, s nimiž se stýká, ale které jej život nenutí posuzovat hlouběji a pronikat k jejich podstatě

Mínění si vytváříme o věcech, procesech, vztazích i lidech, na nichž nám příliš nezáleží, které zatím nemůžeme či nechceme poznávat důkladněji. Je to mezistupeň mezi smyslovým a rozumovým poznáním. Nenutí-li nás život poznávat hlouběji, nevyvrací-li naše mínění, postačuje-li, a obnovuje se na podobné úrovni, pak si na něj postupně zvykáme, a stává se trvalým. Bývá [iluzí](#), která je pro člověka pohodlnější, než další poznávání.

Mínění je povrchním a většinou falešným poznáním, ke kterému člověk přidává jen taková fakta, která je zdánlivě potvrzují. Nepřidává-li je, pak své mínění zapomíná; přidává-li je dlouho, pak se jeho mínění mění v přesvědčení.

Mínění není jen obsahem individuálního [vědomí](#), je i součástí [vědomí společenského](#). Jedno z druhého čerpá, přičemž je výrazně ovlivňováno atmosférou ve společnosti a zpětně se na vývoji společenské atmosféry podílí. V minulost bylo individuální mínění ovlivňováno především nejbližší společností, tedy rodinou, spolupracovníky a přáteli, v posledních desetiletích je stále více ovlivňováno masovou [propagandou](#). Individuální i veřejné mínění je tak stále více předmětem masové manipulace, a stále více je ovlivňováno [emocemi](#) než empirickými poznatky, s nimiž se už často dostává do [rozporu](#). Už v počátcích těchto procesů to charakterizoval spolutvůrce americké ústavy B. Franklin slovy:

„Veřejné mínění často není vůbec veřejné, a ještě častěji není vůbec míněním.“

Mínění je nutným, předstupněm skutečného poznání. Je-li konfrontováno s [praxí](#), pak vede k hlubšímu poznání, odstraňujícímu iluze a směřujícímu k [pravdě](#). Je-li však živeno iluzemi a lží, pak pravdivému poznání zabraňuje. Logickou kombinací více mínění pak vzniká pravdivý či falešný [názor](#).

Mínění může směřovat k pravdě, ale nesmí ji nahrazovat

Třída, která je vládnoucí materiální mocí společnosti, je současně její vládnoucí duchovní mocí.
Karel Marx, Bedřich Engels

Moc

Po dlouhá staletí byly pojmy moc a [autorita](#) směřovány, zaměňovány i mlženy. Najdeme to i v dnešních učebnicích. Zatímco autorita se opírá o důvěru, o nevynucené podřizování se, moc je vždy vynucenou poslušností druhých.

Moc je vůle disponující silou

Stejně dlouhá staletí panuje [názor](#), že moc pramení z vlády nad jinými. Avšak moc, která vládne nad jinými silou, musí mít prostředky k zaplacení této síly. Žádná síla se sama nedává k dispozici k ovládnutí ostatních; buď je sama mocí, nebo jí slouží. Čím větší síla, tím více stojí. A dovolit si ji může pouze ten, kdo vládne výrobními prostředky. Moc není primárně vládou nad lidmi, ale vládou nad výrobou. Z materiální produkce pochází a jí také ve svých důsledcích slouží. Ve zvířecím stavu je moc uskutečňována silou vůdčího jedince, v prvotní pospolitosti lidí už také jeho přirozenou autoritou a silou celé skupiny a od vzniku [civilizace](#) a tříd je moc uskutečňována prostřednictvím zvláštních ozbrojených skupin, [státu](#) a [práva](#).

Moc je ovládnutím materiálních procesů prostřednictvím činnosti lidí a jejich myšlení

S postupující [dělbou práce](#) se moc stávala stále složitější, zdánlivě vzdálenější od uskutečňující síly. Přibývalo [zprostředkujících](#) článků, kontrolních mechanismů zabraňujících jejímu zneužití ve prospěch někoho jiného, vzniká i [dělba moci](#). Odpor utlačovaných si častokrát vynutil i pravidla, zabraňující zlovůli. Na realizaci moci se podílí stále více lidí i profesí. Odpor těch, proti nimž moc směřovala, si postupně vynucoval alespoň formální spoluúčast na moci i [tříd](#) nižších. Nejprve se bouřila vyšší [aristokracie](#) proti panovníkům; později se přidávala o ta střední. Podíl na moci si vybojovali měšťané a rodící se [buržoazie](#); až nakonec si vyvzdorovaly jako symbol své spoluúčasti [volební](#) právo i [masy bezprostředních výrobců](#). Avšak skutečná moc zůstává stále v rukou těch, kteří ovládají materiální produkci životních potřeb. Moc nepramení z lidu, ale z [vlastnictví výrobních prostředků](#).

Moc nad lidmi je jevem, moc nad výrobou je podstatou

Jednotliví vykonavatelé moci jsou jen zprostředkujícími články. Mohou být jmenováni i odvoláváni, voleni i zbavováni funkcí. Kandidovat či přihlásit se do výběru může formálně každý. Ale každý je kontrolován a slouží. Kdo chce moc udržet, musí se o ni stále více, alespoň symbolicky dělit. Čím více se střídají jednotliví vykonavatelé, tím je moc stálejší. Čím více rozruchu kolem toho je, tím je skutečný zdroj moci nepřehlednější. Své opotřebované nástroje, to je osoby, funkce, strany a pravidla mění podle své potřeby i podle nálady mas.

Moc se nezískává a neztrácí ve volbách.

Moc se kupuje, prodává, krade a dědí spolu s výrobními prostředky.

Každá moc budí odpor a může jej překonat pouze tím, že zesiluje; jinak slábne. Tak se vždy dostane na hranice svých hmotných možností, a musí být vystřídána.

Vynalézaví lidé si vymýšleli a formovali bohy podle obrazu svého a podle potřeb své kasty nebo třídy.
Stanislav Kostka Neumann

Monoteismus a polyteismus

Původní přírodní formy [náboženství](#) vznikaly v rodové [společnosti](#) a měnily se spolu s vývojem rodu v kmen a vyšší formy pospolitosti. Animismus, tedy víra v samostatně existující duše živých i neživých objektů, a totemismus uctívající duše společných předků, postupně s rozšiřováním rodů v kmeny, [migrací](#) a [asimilací](#) lidí, měnily. Tak, jak se stěhovali a mísili lidé, stěhovala se a mísila i jejich [božstva](#).

Polyteismus vzniká migrací a asimilací kmenů

Lidé si přinášeli staré bohy, měnili je a přijímali nové. Bohové se spojovali, personifikovali, měnili [jména](#), podobu i význam. Stará božstva zakotvená v bájích přetrvávala a nově přejímaná existovala vedle nich. Vznikalo mnohobožství – polyteismus. Patří mezi ně např. indický hinduismus, japonský šintoismus, náboženství Starého Egypta i středomořského světa Antiky, severská náboženství z dob Vikingů, Mayský pantheon i stará Slovanská náboženství. Po vzniku [křesťanství](#) byl pro tato náboženství používán hanlivý název „pohanství“; byla potírána, avšak mnohé jejich pozůstatky na okraji křesťanství přežívaly, třebaže v pozměněné formě, jako např. Vánoce a Velikonoce.

Polyteismus je produktem sociálních změn v období rozpadu prvotní pospolitosti

Po vzniku [třídní](#) společnosti se postupně [centralizovala](#) pozemská [moc](#). Náboženství se stalo nástrojem ovládnutí potlačovaných, a aby mohlo plnit svou funkci, božstva bylo nutné hierarchicky uspořádat tak, jako tomu bylo ve společnosti. Mezi božstva se zavádějí příbuzenské vztahy, které přejímají formy pozemského [patriarchátu](#). Původně významná ženská božstva se dostávají na vedlejší kolej a postupně mizí. Vznikali tak bozi hlavní a vedlejší, a nakonec bůh jediný.

Nejvýznamnějšími monoteistickými náboženstvími jsou judaismus, křesťanství, [islám](#) a višnuismus, který patří k hlavním proudům současného hinduismu.

Monoteismus je odrazem společenských procesů centralizace moci

Po vzniku [státu](#) se náboženství stává jeho oficiální [ideologií](#). Jednotlivé vládnoucí třídy si pak monoteistická náboženství upravují podle svých [zájmů](#), které zakrývají v rozdílném výkladu věrouky a využívají k ospravedlnování svých vnitřních i vnějších [bojů](#). V hinduismu tak vznikají buddhismus, sikhismus a džinismus, v křesťanství pravoslavní, [katolicismus](#) a [protestanství](#), v islámu sunité a šíité. Pouze judaismus v důsledku rozptýlení Židů a šintoismus díky izolaci Japonska zůstaly poměrně jednotné.

Monoteistická náboženství se štěpí v důsledku mocenských bojů ve společnosti

Rozpad monoteistických náboženství na jednotlivé proudy, směry, církve, konfese a [seky](#) nelze pochopit z věroučných rozdílů mezi nimi, ale pouze z protikladných mocenských zájmů, které tento rozpad vyvolaly.

Vpravdě lidská morálka, stojící nad třídními protiklady a nad vzpomínkou na ně, bude možná teprve na vývojovém stupni společnosti, kde bude třídní protiklad nejen odstraněn, ale i pro životní praxi zapomenut.
Bedřich Engels

Morálka

Prvotně pospolná společnost neměla [právo](#). Řídila se svými [zvyky](#), tradicemi, nutností a pudem sebezáchovy. Byla regulována morálkou, tedy praxí společně dodržovanou i vynucovanou. Její vžitě zásady jsou obsaženy ve [společenském vědomí](#), jsou proto stálejší a dodržovanější než pozdější právo. Jsou důležitým prvkem soudržnosti každého lidského společenství. Je to [způsob života](#) společnosti konzervovaný a měněný lidskou [aktivitou i vědomím](#).

Morálka je panující společenská praxe.

V době, kdy se společnost rozpadala na [třídy](#), mající protichůdné [zájmy](#), žijící odlišným životním způsobem, vytváříví si jiné zvyky a tradice, tedy i odlišnou morálku, nemohla už morálka sjednocovat celou společnost. K tomu bylo vytvořeno právo, avšak morálka existovala dále, v souladu i v protikladu s ním.

Každá třída, dokonce každé povolání svou vlastní morálku

Morálka je produktem života a prvkem samoregulace každé existující [skupiny](#). Jsou to vžitě společenské vztahy, nevytvářející se náhodně a vědomě, ale vždy pod vlivem materiálních [podmínek](#) a vnějších vztahů každé skupiny. A protože člověk žije na rozdíl od zvířat jen ve více skupinách současně, je ovlivňován morálkou každé z nich.

Morálka je vnitřně rozporná mezi skupinami, navenek i s etikou a právem

Morálka je vždy konkrétně historickým jevem, nemá jednou provždy daný, nadčasový obsah. Je podmíněna stupněm rozvoje [výrobních sil](#), [výrobních i ostatních společenských vztahů](#), a vždy se jen velmi těžko reguluje. Přesto se o to každá společnost snaží, podporuje či potlačuje její různé složky, vytváří nejrůznější [etické](#) normy i [ideové](#) systémy, pokoušející se morálku ovlivňovat.

Etika morálku popisuje, hlásá a hodnotí, ale nevytváří ji

Morálka, to je souhrn běžně se opakujících společenských [vztahů](#), v dané době danou skupinou považovaných za účelné. Je historicky proměnlivým jevem, existuje uvnitř společnosti, je jí tvořena i měněna. Jakmile vznikne, reguluje zevnitř život společnosti k lepšímu či horšímu.

Morálka je obsažena ve společnosti, nestojí nad ní

Jsou nesmyslné všechny pokusy vymýšlet jakousi univerzální, jednou provždy platnou lidskou morálku. Tu si vytvoří život sám, ale teprve tehdy, až společnost nebude rozpolcena třídními protiklady.

Moudrost

Stovky moudrých a často velmi vtipných definic moudrosti lze nalézt v odkazu moudrých i vtipálků. „*Není to mnohoučenost*“, tvrdil Herakleitos, „*je to praktická idea*“, říkal Kant. Moudrost má mnoho tváří, v každé situaci vypadá jinak, ale vždy má cosi společného.

Moudrost je schopnost zjednodušit věci na účelnou míru

Je to schopnost reagovat ve správném čase správným způsobem, s [rozumem](#) i [citem](#), s nadhledem i smyslem pro podstatný detail. Je to i schopnost nereagovat v okamžiku, kdy žádná reakce není účelná.

Moudrost je poznání spojené se zdrženlivostí vůči momentálním nepodstatným podnětům, tedy s rozvahou a skromností

„*Je to umění milovat anděly a vycházet s čerty*“, napsal Miguel Ángel Asturias, držitel Nobelovy ceny za literaturu. Je to schopnost mlčet, když nevíš, a mluvit, lze-li tím něco změnit. Je to umění říci [pravdu](#) a neurazit, být prospěšný a nechlubit se, vidět široké [souvislosti](#) a nenechat se jimi zmást.

Moudrost je plodem harmonického [světového názoru](#)

Moudrost je vždy charakterizována jako schopnost či [vlastnost](#) člověka. Jenže každá vlastnost člověka je vždy jeho vztahem ke světu. Není pasivním souhrnem nějakých individuálních předpokladů, ale aktivním používáním předpokladů vhodných. Je to respektování i překonávání překážek, odvaha měnit věci k lepšímu a schopnost nadělat při tom co nejméně škod. Bylo by nemoudré říkat toho o moudrosti více, i když toho bylo napsáno mnoho.

Moudrost je společensky užitečný vztah jednotlivce k přírodě a společnosti

Možnost a skutečnost

Rozum dal člověku možnost plánovat možné i snít o nemožném. Ve skutečnosti však žije ve světě, v němž je možné vše, co neodporuje zákonům přírody a nemožné to, co jim odporuje. Možnost a skutečnost jsou kategorie zkoumající vztah přítomnosti a budoucnosti.

Možnost, to je dosud neúplný soubor podmínek k budoucí změně

Doplněním těchto podmínek se možnost mění v novou skutečnost. Je to vnitřní schopnost skutečnosti ke změně. Změny nemůže být dosaženo sněním, ale jen materiálními procesy, hmotným pohybem člověka či přírody, změnou jejich vztahů.

Možnost nestojí nad skutečností nebo před ní; je v ní obsažena

Možnost, to je právě ona chybějící součást skutečnosti, podmínka, bez níž ke změně nedojde. Skutečnost, to je úplný soubor podmínek existence, vytvořený předchozím vývojem, obsahující část podmínek pro budoucí změnu. Vznikla negováním minulé skutečnosti, a vždy v sobě obsahuje zárodky budoucí změny.

Skutečnost, to je současnost zahrnující prvky minulosti i budoucnosti

Žádná nová skutečnost nevzniká jinak, než z prvků minulého, které přijímá či odmítá, mění jejich vztahy a přijímá prvky nové. Tato změna probíhá nejen změnou vnitřních, ale i vnějších vztahů. V dlouhodobém trendu nové skutečnosti nastávají vždy ve složitějších podmínkách a vytvářejí převážně podmínky ještě komplikovanější. Svět se tím rozrůžňuje. Čím složitější je prostředí změny, tím více nových možností vzniká.

Každá nová skutečnost vytváří přinejmenším dvě nové možnosti

Existence přírody, člověka i myšlení, to je proces neustálé přeměny skutečnosti a vytváření nových možností. Jsou-li splněny podmínky pro jednu z možností, začíná se prosazovat nutnost. Jsou-li splněny podmínky pro více možností, rozhoduje nahodilost. V přírodě to probíhá živelně, člověk svou prací vědomě a záměrně vytváří podmínky pro nové skutečnosti.

Plánování je vědomým, lidským způsobem přeměny možností ve skutečnost

Vědomé odhalování možností a jejich přeměna ve skutečnost, tedy plánovitá práce, to je způsob existence člověka i společnosti. Každý nově vzniklý poznatek se zdál zprvu rouháním, každý nový sen se vždy zdál neuskutečnitelným. Ale každý poznatek člověk nakonec ve své praxi využil ke změně svého života, a každý nový sen se alespoň pokusil uskutečnit. Nešlo to nikdy jinak, než změnou podmínek ve skutečnosti obsažených. Vše co je dnes skutečné, se kdysi zdálo nemožné, ale ne každý sen je možné změnit ve skutečnost.

Člověk mění podmínky svého života. Vytváří nové možnosti, a z nich nové skutečnosti.

Multikulturalismus

Migrace lidí byla přirozeným procesem po celou dobu vývoje lidstva až do té doby, kdy člověk zaplnil celou obyvatelnou část planety. Poté začala narážet na překážky, které už nebyly přírodního, ale stále častěji sociálně-ekonomického charakteru. Tam, kde byly tyto překážky tvořeny rozdíly jazyků, náboženství, tradic a kultury v nejširším slova smyslu či biologickou odlišností, člověk je vždy po několika generacích překonával. Dokázal se přizpůsobit ekonomicky, sociálně i kulturně novým poměrům, protože mu prostě nic jiného nezbývalo. Jakmile však byly tyto rozdíly zneužívány v zájmu vládnoucí třídy, především vždy když docházelo k ekonomickému útlaku migrantů, byla uměle mezi přistěhovalce a starousedlíky stavěna bariéra, a existující rozdíly ideologicky zveličovány a vysvětlovány jako nepřekonatelné či přirozené. Čas potřebný k vytvoření skutečného soužití tak byl násilím prodlužován.

Překážkou soužití lidí nejsou jejich rozdíly, ale zájmy vládnoucích tříd

Různé kultury vždy vedle sebe a spolu žily, ovlivňovaly se a obohacovaly, vytvářely společně kultury nové, stejně tak málo věčné jako byly ony samy, a pokud toho nebyly schopny, na daném území zanikaly a rozvíjely se jinde a jinak.

Uprostřed těchto procesů v některých kapitalistických zemích, z ekonomicky podmíněného nacionalismu, počaly vznikat úvahy o nacionální sebezáchově. Ty jsou sice krásné a opodstatněné všude tam, kde existuje národnostní útlak i z něho vyrůstající odpor proti němu, ale nerealistické tam kde hospodářský život více skupin prorůstá, a nezbytně vede k následným procesům prorůstání kultur, tradic a v konečné fázi i nutnosti hovořit jedním jazykem, nebo se naučit jazyky oba. Ze strachu z nevyhnutelné nutnosti vzájemného ovlivnění a sblížení, z neochoty přijít o svou především ekonomickou nadřazenost, z obavy o čistotu svého tradičního náboženství, a někdy i ze skrývaného rasismu počaly vznikat teorie multikulturalismu, odlišně chápané a uskutečňované v různých zemích. Jejich projevy jsou různé, podstata stejná: jde o oddělení, separaci. Je vždy více či méně skrytou formou apartheidu.

Multikulturalismus je snahou zastavit vývoj, zachovat si své výsadní postavení, izolovat se od těch druhých a formálně je neutlačovat, což by vzbuzovalo odpor

Takové snahy mohou vypadat chvályhodně, jsou určitě pokrokem proti předchozímu rasismu a šovinismu, avšak jsou nehistorickou utopií. Multikulturalismus může fungovat pouze krátkodobě, přechodně, může potlačovat vzájemné antipatie do doby, než budou nalezena jiná racionální řešení, která jsou ale vždy jen dílčí, ale hlavně jen do té doby, než jeho autoři pochopí, že vývoj se zastavit nedá. Kdo chce uchránit svou národní identitu, neměl by organizovat masové přistěhovalectví, nebo jinde vytvářet podmínky pro masové vystěhovalectví. Obojí je zločinem a žádná teorie to potom nezachrání.

Multikulturalismus je jen jednou ze slepých uliček vývoje, avšak hledání uliček, které by nebyly slepé, je neodmyslitelnou součástí vývoje, v němž se nakonec proti vůli všech prosadí nutnost

Výtvary lidského mozku jsou koneckonců také produkty přírody, nejsou v rozporu s ostatní přírodní souvislostí, ale odpovídají jí.
Bedřich Engels

Myšlení

Myšlení bývá považováno za nejvyšší formu aktuálního odrazu objektivní skutečnosti člověkem. Avšak procesy jeho vzniku a fungování jsou daleko složitější a dosud jen málo prozkoumané, což je pochopitelné. Myšlení může být prozkoumáno jen sebou samým. Je základem vědomí, které je však širší, neboť zahrnuje i své předpoklady, jako jsou např. smyslové poznání, zkušenost, paměť, prožitky, řeč a další.

Myšlení je výsledkem předchozích jednodušších forem odrazu

Je to proces zpracovávání předchozích odrazů objektivní reality, které jsou uloženy v paměti, jejich zobecňování, spojování a proplétání vjemů, vytváření vztahů mezi uloženými odrazy a z toho vznikajícími pojmy. To vše probíhá v paměti, v níž se vyděluje relativně samostatná část, kterou by dnešní programátor nazval operační paměť, a která se nazývá druhou signální soustavou, či vyšší nervovou činností. Myšlení nepřijímá podněty pouze z vnějšího prostředí, ale i z vlastní paměti a činnosti.

Myšlení je odrazem odrazů; je vznikem a pohybem pojmů

Aby se myšlení mohlo rozvinout, musí si člověk vytvořit zcela nový typ podmíněných reflexů, neprobíhajících už jen mezi vnějším podnětem a chováním těla bez účasti vědomí, ale nejprve mezi vnějším podnětem a pamětí a později už i uvnitř paměti jako základ vědomí samého, jako reakce na podněty nejen vnější, ale i vnitřní.

Myšlení vzniká vzájemným odrazem podmíněných reflexů uvnitř paměti

Tu si ale člověk nedokáže vytvořit sám, k tomu potřebuje společnost, její poznatky vytvořené mnoha generacemi, její řeč a hlavně aktivní činnost uvnitř společnosti. Potřebuje se učit nejen metodou pokus a omyl, nejenom napodobováním, tak jako se učí zvířata. Jeho svět je příliš složitý na to, aby mohl poznávat sám vše od začátku, a jeho život je na to příliš krátký. Potřebuje od společnosti přejímat již hotové.

Myšlení je přírodně společenský proces

Idealisté považují myšlení za něco ideálního, nemajícího materiální základ. Individualisté chápou myšlení jako výlučnou záležitost jednotlivce, a vulgární materialisté jej redukuje na souhrn fyziologických procesů, nesouvisejících se společností. Iracionalisté popírají poznávací schopnosti racionálního myšlení a pozitivisté se omezují na logické vazby mezi jeho jednotlivými operacemi. Biologizující přístupy připisují často schopnost myšlení i ostatním vyšším živočichům a technokraté i lidským výtvorům, strojům. Racionalisté jej oddělují od emocí a staví proti nim, a hlupáci nemyslí vůbec, stačí jim nazírání.

Dialektický materialismus chápe myšlení jako jednu z nejvyšších forem pohybu, vzniklou pouze u člověka, výlučně ve společnosti, jednom ve spojitosti s řečí a jako produkt práce

Co je to lidské myšlení? Je to myšlení jednotlivého člověka? Nikoli.
Ale existuje jen jako jednotlivé myšlení mnoha miliard minulých, přítomných i budoucích lidí.
Bedřich Engels

Myšlení a rozum

Myšlení je procesem poznávání, při kterém se formuje vědomí. Různé vědy, dokonce i jednotliví vědci však používají pojmy myšlení, mysl, rozum, psychika či inteligence natolik volně, že to vyvolává otázku, zda jde vůbec o vědu. Pravdou je, že ze všeho nejméně člověk zná sám sebe. Myšlení není jen konkrétním vnímáním jevů a procesů poznávaných smysly. Je to zobecňování, používání již vytvořených pojmů a vytváření nových, jejich spojování v něco nového. Myšlením není pouhá registrace stavu a změn, ale hledání jejich příčin. Není to jen vnímání jevů, ale hledání jejich podstaty. Není to jen zkoumání skutečnosti, ale i hledání možností z ní vyplývajících.

**Myšlení je hledáním podstaty, příčin i možností jejich využití.
Je to aktivní vnímání; teprve jím se formuje vědomí.**

Myšlení zpočátku jen pomalu a těžce vznikalo současně s prací. Tak jako potřebujeme čas na strávení získané potravy, potřebujeme i čas na zpracování získaných poznatků. A stejně jako potřebujeme energii ke každé činnosti, potřebujeme ji i k myšlení. Pokud však člověk dovedl odnímat přírodě jen tolik, kolik potřeboval k uhájení existence své i svého rodu, nezbyvalo mu mnoho času ani energie na myšlení. Tak jako trávení potřebuje určitý odstup od jídla, potřebuje myšlení i určitý odstup od práce. Tím se počalo odlišovat od bezprostředního nazírání.

Teprve výroba nadproduktu uvolnila člověku možnosti rychlejšího rozvoje myšlení

Čím složitější byla produkce člověka, tím složitější dělbou práce vyžadovala. Různé činnosti dosud spolu související se relativně oddělovaly, až byla nakonec oddělena práce fyzická a duševní.

**Oddělení fyzické a duševní práce urychlilo rozvoj myšlení,
avšak současně otevřelo ohromný prostor pro vytváření a zdůvodňování iluzí,
které dosud vznikaly živelně v procesu praxe**

Myšlení, to jsou hmotné procesy probíhající uvnitř našeho těla, které nevnímáme, stejně jako nevnímáme např. svůj vnitřní tok živin; poznáváme pouze jejich celkový výsledek. Proto se nám zdá myšlení nehmotným, přestože je na existenci příslušné hmoty vázáno a nemůže existovat bez ní.

**Myšlení i vědomí jsou produktem nejvýše organizované hmoty, tedy lidského mozku,
a existují závisle na něm**

Člověk však často odděluje neoddělitelné, protože se mu to líbí samo o sobě. Tak vznikají iluze o samostatném rozumu, který je chytřejší než ten náš a na rozdíl od toho našeho nesmrtelný. A je lhostejné, zda tento vymyšlený rozum vkládáme do bohů, do přírody či posmrtného života.

Myšlení je způsobem existence člověka

Mzda a plat

Tato dva [pojmy](#) bývají běžně směřovány a zaměňovány, neboť se jeví stejně. Ve skutečnosti mají odlišnou podstatu, a prostředky, jimiž jsou propláceny, mají odlišný původ. Jen bankovky jsou stejné.

Mzda je cena [pracovní síly](#), kterou prodává zaměstnanec svému zaměstnavateli v [kapitalistických](#) tržních vztazích. V jevové formě vystupuje jako odměna za [práci](#), je přeměněnou formou hodnoty pracovní síly vyjádřenou v [penězích](#). Je určována tak, aby reprodukovala pracovní sílu; je její cenou. Není to cena či hodnota výsledků práce; ta je vyšší o [nadhodnotu](#), kterou si ponechává zaměstnavatel, a která se přeměňuje v [zisk](#). Zajišťuje pouze prostou reprodukci pracovní síly, a tím i její společenské postavení. Její výše se určuje Marxovými slovy „*nepřátelským bojem mezi kapitalistou a dělníkem*.“ Mzdu však nedostávají jen [dělníci](#), ale všichni zaměstnanci podílející se na výrobě svou produktivní i [neproduktivní prací](#). Není podstatné, jaký konkrétní druh práce příjemce vykonává, podstatné je pouze to, že tak činí ve vztazích vytvářejících zisk a umožňujících [vykořisťování](#).

**Mzda je placena z [kapitálu](#), je cenou pracovní síly;
vstupuje do hodnoty produkce a její ceny,
reprodukuje pracovní sílu, a tím i sociální postavení svého příjemce.**

Plat, ačkoli má stejnou podobu, má jiný původ. Není vyplácen z kapitálu, ale z [důchodu](#) přerozděleného [státním rozpočtem](#).

**Plat je vyplácen z důchodu, je cenou funkce;
reprodukuje sociální postavení příjemce, a tím i jeho pracovní způsobilost.**

Administrativní označení těchto dvou druhů příjmů nemusí vždy odpovídat jejich podstatě, zejména v případě vícesložkových příjmů. Podle českých právních předpisů je např. platem odměna zaměstnanců [státu](#), krajů, obcí a jimi zřizovaných organizací, zatímco mzdou se rozumí příjmy všech ostatních. Odborníci se na toto téma mohou dohadovat, přit se např. o to, zda jsou [tantiémy](#) členů statutárních orgánů v podnikové sféře mzdou či platem apod., ale obecně platí:

Na platy vydělávají příjemci mzdy

I platy mají své nejhlubší kořeny ve sféře materiální výroby, která jediná vytváří [nadprodukt](#), jenž je proměňován v nadhodnotu, zisk, [daně](#) a úrok, a je prapůvodním zdrojem všech důchodů. Vytváří jej ten nejopovrhovanější tak zvanou vyšší společností: dělník, ať se mu říká jakkoli, ať stojí u lopaty, za strojem či sedí v kravatě za velínem. Ti ostatní se pouze dělí o výsledky jeho práce.

Skutečným pramenem všech příjmů je práce v materiální výrobě

Náboženství je produktem tupé závislosti člověka na přírodních i společenských silách
a tuto tupou závislost prohlubuje.
Karel Marx

Náboženství, religiozita a jejich kořeny

Křesťanství vzdělanci rádi odvozují tento pojem od latinského slova re-legere, což by znamenalo znovu pročitat. Tím zdůrazňují duchovní stránku tohoto jevu. Je to nesmysl, protože tento pojem vznikl v době, kdy toto náboženství nemělo ještě písemnou podobu a většina lidí neuměla číst a psát. Pojem religion pochází z daleko prozaičtějšího slova religio, což znamená spoutat, přivázat či uvázat.

Náboženství je společenské pouto člověkem vymyšlené a člověka ovládající

Jeho zárodky se rodily současně s tím, jak se vyvíjela schopnost člověka abstraktně myslet. Dospěl nejen k pravdivému poznání, ale i k omylu. Člověk si začal vysvětlovat přirozené věci něčím nadpřirozeným, nahradil fakta iluzí. Došlo k tomu všude na zemi, kde člověk dosáhl tohoto stupně rozvoje. Gnoseologickým kořenem náboženství je abstraktní myšlení, jehož je nutným důsledkem.

Náboženství je falešným odrazem skutečnosti ve vědomí lidí

Samo abstraktní myšlení by však ke vzniku náboženství nestačilo. Spolu s myšlením se rozvíjela i emocionální stránka člověka. Dříve, měl-li člověk strach z něčeho nepoznaného, utekl nebo se skryl. Báł se toho, co mu hrozilo, ale nebál se smrti, protože její nutnost si neuvědomoval. Po vzniku vědomí se však bál i toto, co nehrozilo bezprostředně, protože to dovedl předvídat. Měl strach z živelných přírodních sil, které jej utlačovaly. Člověk však nemůže žít trvale ve strachu. Musí si nalézt přijatelné vysvětlení, útěchu a vytvořit naději. A ty jsou psychologickým kořenem náboženství.

Náboženství je produktem strachu a touhy

Jakmile se lidská společnost rozpadla na třídy, začaly člověka utlačovat kromě sil přírodních i síly společenské. Byly stejně kruté, nepostižitelné, nepochopitelné a nepřemožitelné. Slovy K. Marxe „*pozemské mocnosti přijímají formu mocností nadpozemských*“. Tak vznikly i sociální kořeny náboženství.

Náboženství se stalo nástrojem i produktem třídního útlatku

Všechny tyto příčiny vzniku náboženství působí společně v dialektické jednotě, vzájemně se ovlivňují a posilují. Výsledkem je vždy objektivní idealismus.

Náboženství se projevuje jako víra lidí v cosi silnějšího, než jsou oni sami, zpravidla v bohy. V ucelené podobě to člověk ztvárňuje v ideje, vytváří si při tom příslušné instituce, z nichž nejznámějšími jsou církve, a to všechno dohromady vytváří zvláštní společenské vztahy, které výrazně ovlivňují život člověka a mění jej. Náboženství vedle své psychologické funkce, poskytující útěchu, plní i svou významnou sociální funkci, díky které přežívá bez ohledu na rozvoj poznání.

Náboženství člověka spoutává, činí jej ovladatelnějším v jeho pokoře i vzdoru

Podle Ježíše Krista chudí nemají litovat nad svým stavem, protože samotná chudoba jim připravila lehčí cestu ke spasení, jestliže trpělivě snášejí svou bídu.
Papež Pius IX

Náboženství a jeho sociální funkce

V prvotní pospolitosti lidí se [náboženství](#) v mnohém prolínalo s [morálkou](#). Přirození vůdci postupem času začali náboženství ovlivňovat a využívat jako jeden z nástrojů svého vedení. Byli současně světskými i duchovními vůdci, o čemž dodnes svědčí společný základ slov kníže a kněz ve slovanských jazycích. Svou vůli často vydávali za vůli [božstev](#), čímž posilovali svou [moc](#). Stali se [proroky](#).

V pravěku existovala jednota duchovní a pozemské moci

S počínající [dělbou práce](#), se i řízení věcí náboženských počalo oddělovat jako samostatná činnost. Vedle sebe existovat dvě [autority](#) - přirozená a náboženská, které spolu na jedné s vedly zápas o moc, ale na druhé straně byly nuceny spolupracovat. V dobách silných společenských [rozporů](#) se pnutí společnosti do náboženství přenášelo a pak se rozdvjovalo a stálo proti sobě tak jako [společnost](#). Kdo zvítězil, ovládl i náboženství.

Náboženství je nástroj ovládnání lidí; rozšiřuje se a mění spolu s politickou mocí

Náboženství sloužilo k [integraci](#) společnosti, i když ji často dezintegrovalo. Všechny velké sociální a mocenské [boje třídní](#) společnosti se odehrávaly mezi lidmi, kteří masově věřili v bohy. A božstva se tak stávala praporem i štítem, za kterým se skrývaly jejich ekonomické [zájmy](#). [Víra](#) lidi spojuje stejně tak snadno, jako je rozděluje. Záleží jen na tom, komu slouží. Každé náboženství bylo vždy nakonec zneužito. Jeho dějiny jsou dějinami bojů o moc, za nimiž nestála víra, ale [bohatství](#).

Náboženství není příčinou válek a konfliktů, je jen prostředím, v němž probíhají

Společná víra dává potlačeným [iluzi](#) určité [rovnosti](#) s [elitami](#), zatímco elity ji využívají k zdůraznění svého majoritního postavení. Posvěcuje dané sociální [vztahy](#), ospravedlňuje zavedené společenské pořádky a přispívá k jejich upevnění. Revolta proti nim vždy nutně byla i vzpourou proti vládnoucímu náboženství. Proto je náboženství podporováno panujícími třídami. J. J. Rousseau to charakterizuje slovy: „Náboženství nás nutí věřit, že lidé jsou nerovni proto, že tomu tak chtěl sám Bůh.“

Čím pevněji je náboženství institucionalizováno, čím větší má ekonomickou sílu, tím konzervativnější je jeho společenská role

Náboženství bylo nejorganizovanější silou společnosti, a tak plnilo i některé další společenské funkce, jejichž význam bývá [absolutizován](#). Bylo sice šířitelem určité osvěty, ale také pověr; podporovalo sice rozkvět [kultury](#), ale na druhé straně ji ničilo. Bylo organizátorem vzdělání, ale také jej degradovalo. Pomáhalo rozšířit [písmo](#), ale stejně tak rádo páliho knihy. Někde bylo nositelem [pokroku](#), jinde jeho brzdu.

Náboženství ve vyspělé společnosti svou rozporuplnou sociální roli dohrálo, v sekularizovaném světě už jen přežívá udržováním lidí v poslušnosti.

Nacionalismus a šovinismus

Zdůrazňování svébytnosti, významu, práv, často i nadřazenosti vlastního etnika, a obrana jeho [zájmů](#) jsou starší než [písmo](#). Vyskytují se v bájích, pověstech i v nejstarších dochovaných textech. V dobách, kdy [buržoazie](#) vytvářela [výrobní prostředky](#) potřebující zdroje z velkých území a schopné na tato velká území přeměnit v trhy, kdy se stala [feudální](#) panství, jejich uzavřenost a omezenost, feudální cla a mýta překážkou dalšího rozvoje, vytvářela spolu s odstraňováním těchto bariér národní [státy](#), měnící politicky i ekonomicky dosavadní hranice. Vznikal [národ](#), a spolu s ním i [ideje](#), novou, národní formu pospolitosti odrážející. Byly to ideje nové, o [moc](#) bojující [třídy](#) a v tomto boji vítězí, považující národ za věčný.

**Nacionalismus je ideologií buržoazie v dobách boje o moc
a v nově nastoleném kapitalismu volné soutěže**

Odráží [zájmy](#) této nové vládnoucí třídy a prosazuje je do vědomí ostatních. Je přijímán a prosazován i velkou částí inteligence sloužící nové třídě a tudíž spjaté s jejími zájmy, ale je přijímán i velkou částí ostatní populace, pro níž je proti předchozímu stavu určitým [pokrokem](#).

Nacionalismus je ideologie a politika absolutizující národní odlišnosti

Zpravidla bývá produktem a nástrojem útlaku jiných etnik. V praxi je [politikou](#) často využíván k odvádění pozornosti od jiných, skutečných vnitřních problémů. Zdůrazňuje vládnoucí zájmy jako národní zájmy a je nástrojem prosazování [vedoucí úlohy](#) panující třídy.

Nacionalismus je ideovou i politickou formou útlaku jiných etnik

Protože každá akce budí reakci, vzniká s nacionalismem utlačujících i nacionalismus potlačovaných. Jeho nositelem jsou ty třídy a vrstvy, které tento odpor vedou, a které prostřednictvím nacionalismu získávají na svou stranu třídy i vrstvy ostatní.

Nacionalismus se stává i formou odporu proti útlaku

Jeho vypjatější formou je na obou stranách šovinismus, ideje, hnutí a politika nepokrytě zdůrazňující nesnášenlivost a nerovnocennost národů, ospravedlňující boj etnik. Je vždy produktem a nástrojem nezastřených, krutých forem útlaku národů i odporu vůči němu. Jednou z jeho podob je i [rasismus](#).

Šovinismus je extrémní forma nacionalismu

V době, kdy je kapitalismus volné soutěže nahrazován kosmopolitním monopolním kapitalismem, překračujícím národní hranice a měnícím se v [imperialismus](#), velká buržoazie nacionalismus opouští, přenechává jej maloburžoazii, a její ideje začíná vyjadřovat a prosazovat [kosmopolitismus](#). [Kapitál](#) přestává znát hranice, stejně tak jako zájmy a ideje kapitálem utlačovaných.

Nadhodnota

Pracovní síla má schopnost vyrábět více užitných hodnot, než sama potřebuje ke své reprodukci; umí vyrábět nadprodukt. U pracujících za mzdu však není tato schopnost zaplacená; vytváří nadhodnotu, připadající podnikateli - je to jejich vztah.

Nadhodnota je nezaplacená část práce námezdního pracovníka

Nadhodnota je přeměněná, peněžní forma nadproduktu v námezdním pracovním poměru. Člověk v něm pracuje po delší dobu, než je doba nutná k tomu, aby vytvořil prostředky potřebné k reprodukci své pracovní síly a svého rodu.

Zdrojem nadhodnoty je nadpráce v procesu spotřeby pracovní síly

V procesu rozdělování se nadhodnota štěpí na úhradu neproduktivních nákladů směny, daň, úrok, pozemkovou rentu a zisk podnikatele. Ten pak zisk rozděluje na svou osobní spotřebu a tu část, která je dále kapitalizována a slouží k akumulaci kapitálu. V průběhu směny se zvyšuje směnná hodnota zboží i nadhodnota, a z ní se odštěpuje další daň a zisk obchodníka.

V procesu přerozdělování se část nadhodnoty, odevzdaná státu na daních, štěpí na úhradu neproduktivní práce, nutné k vytváření širších společenských podmínek umožňujících tvorbu nadproduktu, např. infrastrukturu, školství a zdravotnictví, a dále na sociální výdaje, spotřebu státu a zisk dodavatelů státu.

Nadhodnota je kvalimetrická, bezrozměrná veličina vznikající v procesu tvorby a distribuce užitných hodnot

Nadhodnota není empiricky zjištělnou a měřitelnou veličinou, neexistuje konkrétně, sama o sobě, ve své čisté podobě; není nikde statisticky či účetně evidována, a projeví se až ve svém celkovém výsledku, jakým je zisk. Buď je anebo není. A není-li, mohla být neefektivně rozptýlena v předchozích procesech.

Nadhodnota je abstrakce umožňující pochopit ekonomickou podstatu mzdy a zisku

Nadhodnota musí nejprve vznikat v dostatečné míře a trvale v materiální výrobě. Teprve poté, je-li přerozdělena ve své peněžní formě, se dostává do oběhu a vyživuje společnost, tak jako krev roznáší v těle živiny, nebo je kapitalizována.

Z kapitalizované nadhodnoty může být placena i duševní pracovní síla, jejíž práce i produkty se stávají zbožím. Také ona koná nadpráci, a tudíž vytváří nadhodnotu pro svého zaměstnavatele. Vykořisťování tak mohou být i zaměstnanci státu placení z nadhodnoty odevzdané na daních. Tento fakt bývá při dogmatickém výkladu marxismu zamlžován, při jeho revizionistickém výkladu naopak absolutizován. Nadhodnota vzniká v materiální výrobě, a teprve potom může vznikat i jinde.

Nadhodnota tvoří podstatu zisku proto se o ni vedou boje. V teorii i v praxi.

Nadhodnota a jedna iluze o ní

[Iluze](#) vznikají jako důsledek prvotního povrchního poznávání, přecenění jevu, který je faktem, a neznalostí podstatných souvislostí, které lze pochopit až dalším studiem. Jedna taková iluze vznikla i o [nadhodnotě](#). Byla důsledkem absolutizace výše uvedeného Marxova citátu a jeho nesprávného povýšení na definici. To se rozšířilo do výuky [politické ekonomie](#), bylo a dodnes je to mnohými považováno za nedotknutelné [dogma](#). Jenže takto zjednodušené je to v rozporu s Marxem.

Marx nebyl reklamním textařem, který píše snadno zapamatovatelné slogany. Byl to vědec, který o nadhodnotě napsal nejen tuto větu, ale také třísvazkovou knihu „Teorie o nadhodnotě.“ Považoval ji za čtvrtý díl Kapitálu, ale protože stále ještě pracoval na tom prvním, nevydal ji a zemřel. Druhý a třetí díl Kapitálu dopracoval podle jeho přípravných prací Engels, ale ke čtvrtému dílu se již nedostal. Krátce před svou smrtí jej proto poslal Kauckému, který už ale v té době revidoval marxismus natolik, že to, co přepracoval a vydal pod Marxovým jménem, bylo odmítáno, nebylo to knižně vydáno jako součást předchozích dílů, nestalo se to součástí Spisů Marxe a Engelse, a bylo to zapomenuto. Teprve později vyšlo nové vydání „Teorie o nadhodnotě“, zbavené Kauckého zásahů a držící se Marxova originálu. V padesátých letech vyšla tato práce samostatně i v češtině, ale protože oficiální teorie považovala za svou bibli pouze „Spisy“, zůstaly jeho dvě důležité myšlenky zapomenuty. Tím spíše, že jsou uvedeny až na konci v dodatcích, jako Marxovy poznámky pro další práci, která už ale nebyla dokončena.

Marx zde uvádí, že *„nadhodnota vzniká i v oběhu, ale k tomu se vrátím později.“* Už to nestihl. V dalším svazku pak uvádí, že *„lékař a učitel v pracovním poměru u soukromého vlastníka také vytvářejí pro svého zaměstnavatele nadhodnotu, ale to není pro účely této knihy důležité“*. Nebylo, on hledal prapůvod nadhodnoty. Navíc v jeho době bylo u soukromníků zaměstnáváno lékařů a učitelů jen velmi málo.

Vše je vysvětleno na [předchozí stránce](#). Nejprve musí vznikat v materiální výrobě nadprodukt; teprve pak se může přeměňovat v nadhodnotu a poté v zisk. Jen tehdy, vzniká-li v materiální výrobě produktivní prací nadhodnota dlouhodobě a v dostatečné míře, může být znovu kapitalizována i v neproduktivní sféře, a její část použita ke koupi [neproduktivní pracovní síly](#). Výsledky její práce jsou poté prodávány jako zboží a přinášejí [zisk](#). I tato neproduktivní pracovní síla, např. lékař a učitel, pak vykonává práci nutnou a nadprací, odevzdává svému zaměstnavateli nadhodnotu a je [vykořisťována](#). Musí být, jinak by soukromé školy a nemocnice nikdo neotevíral.

Tato zdánlivě malicherná teoretická iluze, že jediným zdrojem nadhodnoty je práce dělníka, však za socialismu měla nedozírný vliv. Vedla k podcenění terciální sféry, která se mezitím jinde stala významným zdrojem rozvoje společnosti. Byla jednou z mnoha příčin zaostávání socialismu za rychleji se rozvíjejícím kapitalismem, ve svých důsledcích vedla k nespokojenosti lidí a podílela se na pádu socialismu.

Absolutizuj pravdu, dostaneš hloupost.
V. I. Lenin

Nadprodukt

Živé organismy se rozmnožují a přežívají vždy jen natolik, nakolik jim to umožňují zdroje obživy. Z přírody odnímají jen tolik, kolik k tomu potřebují, a na přebytky zdrojů reagují růstem populace. Při nedostatku zdrojů naopak vymírají. V prvních fázích svého vývoje tak žil i člověk. S rozvojem svých schopností, [vědomí](#) i společenských [vztahů](#) však již v dobách prvotní pospolitosti dokázal jako jediný živočich vytvořit více, než potřeboval k prosté reprodukci svého rodu, a vytvořený nadprodukt počal využívat nejen ke kvantitativně rozšířené reprodukci, ale počal se reprodukovat na [kvalitativně](#) vyšší úrovni.

Nadprodukt jsou užité hodnoty vzniklé prací, která rozmnožuje bohatství rychleji, než se rozmnožuje člověk.

Část produkce se naučil skladovat jako dlouhodobější rezervu, část počal směňovat s jinými za věci potřebné, které sám vyrábět neuměl, a ze zbývajících částí mohl postupně začít živit i ty, kteří se nezabývali vytvářením věcí životně nezbytných, ale jejich činnosti byly jinak užitečné. Vedle přirozené [dělby práce](#), vyplývající z biologických odlišností, začíná vznikat i [dělba práce](#) umělá, specializace a kooperace, vedoucí nakonec i k dělbě práce fyzické a [duševní](#). Umožnil vznik nevýrobní sféry, koncentraci výroby, a tak se stal zdrojem [rozvoje](#). Stejnou mírou, jakou byl jednotlivci upírán jeho podíl na nadproduktu, byl omezován jeho rozvoj. Vytvořený nadprodukt však bylo možno nejen skladovat a směňovat, ale také uloupit. Schopnější jedinci jej vytvářeli více, silnější si jej počali více přivlastňovat. Za tím účelem byla zotročena žena a děti, přestali být zabíjeni zajatci a vznikala [civilizovaná, otrokářská](#) společnost.

**V divošství se bojuje o zdroje obživy,
v civilizaci o minulý, současný i budoucí nadprodukt**

Nadprodukt vzniká pouze lidskou [prací](#). Jeho odnímání těm, kteří jej vytvářejí, a jeho [akumulace](#) v rukou jednotlivců je [vykořisťováním](#), ať se formy tohoto procesu jakkoli ukrývají ve stále složitějším způsobu rozdělování a přerozdělování. Nadprodukt je ekonomickými vztahy přeměňován v [nadhodnotu](#) a ta v [zisk](#). Na zprostředkování vykořisťování se podílejí [daně](#) a [úvěr](#), [státní rozpočet](#) i marže; formy jsou různé. Příčiny a výsledek byly a jsou vždy stejné, ať je člověk přinucen k vykořisťované práci fyzickým násilím nebo ekonomicky. Ti, kteří vládou ekonomickým procesům, si vždy našli cestu, jak toto bezpráví posvětit [bohem](#) či [právem](#).

Nadprodukt je vždy organizovanou loupeží přeměňován v [bohatství](#)

Člověk je schopen vytvářet nadprodukt pouze jako sociálně organizovaný člověk, a pouze ve složitě organizované kooperaci s ostatními. Přejímá výsledky práce ostatních, zhmotnělé v surovinách, materiálech, energiích, nástrojích i strojích, stejně tak jako poznatky nekonečného množství současníků i předků. Sám o sobě to nikdy nedokázal.

Nadprodukt je výsledkem práce společnosti – a společnosti by měl patřit!

Nálada

Emocionální stav člověka vychází dlouhodobě z jeho temperamentu, avšak není stálý. Mění se krátkodobě v důsledku vnějších i vnitřních materiálních vlivů, sociálních vztahů i vnitřních psychických procesů. Vytváří to, co zpravidla nazýváme náladou. Je to souhrn vnitřních biochemických procesů v daném okamžiku odchylných od normálu.

Nálada je momentální emocionální stav člověka, souhrn jeho emocí

Tento stav emocí výrazně mění myšlení člověka a jeho prostřednictvím i chování. Negativní emocionální stav vytváří odmítavé reakce k novým podnětům a změnám, často i pozitivním. Utlumuje zpracovávání vjemů, jejich zpracovávání rozumem i ukládání do paměti. Ztěžuje navazování sociálních kontaktů, zhoršuje pozornost, mění vzrušivost člověka, způsobuje neúměrné reakce či naopak pasivitu.

Nálada je regulátorem myšlení i jednání

Vznik určité nálady je dán temperamentem, který představuje nutnost, a mnoha nahodilými vnějšími podněty i vnitřními vlivy. Může mezi ně patřit změna počastí, sociálních vztahů, stav uspokojení potřeb a zájmů i mnoho dalších, jinak třeba i nepodstatných okolností, či jen sled předchozích zážitků. Člověk sám často neví, co jeho náladu vyvolalo.

Nálada mění tvůrčí přístup člověka k okolí a k informacím, ovlivňuje jeho fantazii a paměť. Při pozitivní náladě člověk lépe pracuje, učí se i tvoří. Lepších výsledků dosahuje učitel umějící vytvořit u žáků pozitivní přístup i žák, který jej má. Učit se i tvořit má smysl pouze tehdy, máme-li pozitivní náladu.

Inspirace je vnějším podnětem k pozitivní změně nálady

Člověk dokáže rozumem měnit svou náladu jen velmi pomalu. Negativní nálada je nečinností spíše prohlubována. Dlouhodobě pak může vést i k chorobným stavům.

Pozitivní nálada se projevuje radostí z výsledků práce či nového poznání. Motivuje k další práci a poznávání, a je zesilována vždy, když se o ni můžeme podělit s druhými.

Nejlepší inspirací je aktivní činnost

Nálada je osobní věcí člověka, avšak vždy má své gnoseologické i sociální kořeny i důsledky. Špatná nálada není právní překážkou v práci, skutečnou překážkou je vždy. Je bariérou poznání i ve vztazích mezi lidmi. Svou náladu by si člověk měl uvědomovat a svou činností by ji měl měnit k lepšímu.

Úspěšný člověk dbá o svou dobrou náladu a pěstuje ji i u ostatních

Není marxistou, ba ani demokratem ten, kdo neuznává a nehájí rovnoprávnost národů a jazyků, kdo nebojuje proti jakémukoliv národnostnímu útlaku nebo nerovnoprávnosti.
V. I. Lenin

Národ

V běžné [řeči](#), v publicistice a dokonce i v některých vědách bývá za národ považováno každé etnikum. Směšují se jednotlivé vývojové stupně pospolitosti, z nichž postupně národ vznikal: rod, kmen, kmenový svaz, [národnost](#), a u nichž byla rozhodujícím faktorem pro zařazení do příslušné skupiny biologická příbuznost. U národa tomu tak není.

Národ je velké, historicky vzniklé, relativně stálé a pevné společenství lidí, založené na jednotě území a hospodářského života, z nich vyplývající jednotě jazyka i zvláštností tradic, kultury a vědomí

Takto definoval národ J. V. [Stalin](#) v dobách, kdy ještě neměl žádné poradce, kteří by mu psali články a projevy.

Příslušnost k národu se nevytváří hlavně biologickou příbuzností a místem narození, i když k tomu sám pojem svádí, ale místem života a obživy, vřazením se do společnosti, provázané hospodářskými, kulturními, politickými, právními a mnoha jinými společenskými vztahy. Biologická příbuznost už vytváří jen zvláštnosti jednotlivých skupin uvnitř národa, nikoli jeho obecné rysy a podstatu, stejně tak jako třeba [náboženství](#). Švýcaři mluví čtyřmi jazyky, Němci vznikli ekonomickým a politickým sjednocením mnoha národností, vzniklých ze Sasů, Prusů, Bavorů (dělících se na 4 kmeny), Braniborů a mnoha dalších; Američané, Australané i Kanaďané jsou biologickou směsicí z celého světa a přesto vytvořili národ. I my, Češi, jsme historicky vzniklou směsicí mnoha původních etnik, formující se do dnešní podoby až v době, které se nesprávně říká národní obrození.

Národ je první formou lidské pospolitosti, v níž není určující biologická příbuznost

Národy vznikly až rozbitím [feudální](#) roztržičnosti a omezenosti, kterou způsobil nový, [kapitalistický výrobní způsob](#), vytvářející národní stát v politických hranicích, které odpovídaly ekonomické síle jeho nových [výrobních prostředků](#) i jimi formovaných trhů, a k nimž nezbytně vytvářel jednotně dorozumívající se [pracovní sílu](#).

Národ je historickým produktem kapitalismu

Tak jako nikde v přírodě i ve společnosti není ani mezi národy ostré [a absolutní ohrazení](#). To vytváří až člověk, který existující národní pospolitost odráží ve svých formách [společenského vědomí](#). Nejostřeji tyto hranice formulují [nacionalismus](#) a jeho krajní forma šovinismus, které odrážejí [zájmy](#) vládnoucí [buržoazie](#) v obdobích kapitalismu volné soutěže, a které jsou prosazovány jako vládnoucí forma společenského vědomí. Absolutizace národních zvláštností je stejně škodlivá a nepravdivá, jako jakákoli jiná. Národ je pouze jednou z forem, v nichž žijeme.

Národ je přechodnou, dosud nejvyšší vývojovou formou lidské pospolitosti, kterou nelze ani podceňovat, ani přeceňovat

Národnost

Národnost bývá běžně chápána jako příslušnost jedince k [národu](#). Podle českého právního řádu je dokonce příslušností k jakémukoli etniku; je volitelná, může být vícenásobná i žádná, rozhodující není ani mateřská ani používaná [řeč](#). Takovéto chápání cehokoli však nemá žádnou hodnotu při poznávání skutečnosti.

Národnost je produktem asimilace kmenů

Vzniká na přechodu od prvobytné společnosti k [třídní](#) nahrazováním pokrevních svazků územními, splýváním kmenů ve vyšší etnické jednotky, nahrazováním kmenových jazyků jedním společným jazykem, přičemž se původní jazyky stávají dialekty nebo zanikají. V jejím středu současně vznikají prvky společné [kultury](#) a tradic.

Je poslední historickou formou etnické příslušnosti lidí podle biologického původu

V důsledku protikladnému působení migrace i měnicích se hranic, asimilace i ekonomické izolovanosti jednotlivých celků už ji postupně přestávalo spojovat společné území a jednota hospodářského života. Masy zajatých [otroků](#) byly přesídlovány na jiná území, ještě větší skupiny porobených se ocitaly za novými, měnicími se hranicemi panství a států. Další, nepoddajné a tudíž nepotřebné skupiny byly vyháněny na nová území, případně se rozptýlily tam, kde šlo přežít. Všechny tyto skupiny, pokud žily společně, si po dlouhou dobu uchovávaly svůj jazyk, tradice a kulturu, i když už jejich území a hospodářský život byly rozdílné. Tak to probíhalo od starověku až po středověk.

Národnost je produktem rozšiřování otrokářských a feudálních vztahů na velká území

Pod různě přijímanými cizími vlivy se postupně měnily původně jednotné [náboženství](#), kultura, tradice a jazyk, ze kterého vznikají různé dialekty. Uvnitř národností probíhala diferenciac

I v Čechách probíhaly podobné procesy a mají podobné důsledky. Slovanské kmeny přicházející na toto území v době „stěhování národů!“ zčásti [asimilovaly](#) s původním obyvatelstvem, zčásti se postupně sjednotily v národnost, která se však dále štěpila v důsledku feudální roztříštěnosti. Navíc [migrovaly](#) na stejné území i kmeny a národnosti jiné, např. germánské, židovské a cikánské, které buď asimilovaly, nebo si charakter národnosti uchovaly. K české či jiné národnosti se pak přiřazovali i potomci nejrůznějších vyhnanců, přistěhovalců, ale i vojáků z celé Evropy, kteří zde zapouštěli kořeny. Přinášeli sem nové prvky kulturní, náboženské, ekonomické i genetické. Vnášeli do existujících národností další rozmanitost, přičemž biologická příbuznost většiny zůstávala zachována, jen se rozptylovala. Teprve pozdější [kapitalismus](#) začal jednotným velkým trhem uvnitř států spojovat různé národnosti v moderní národy bez ohledu na jejich biologický původ.

**Nepřeceňujme svou národnost, je směsicí příliš mnoha zdrojů,
než abychom se mohli hlásit jen k některým. Ani ji nepodceňujte, je přece vaše!**

Násilí je porodní bábou každé staré společnosti, která je těhotná novou společností.
Karel Marx

Násilí v dějinách

Celé dějiny lidstva jsou dějinami násilí, jehož se člověk dopouštěl na druhých. U mnohých historiků tak vznikl názor, že násilí je příčinou sociálních a ekonomických změn, které od nepaměti probíhají. I velmi vzdělaní lidé proto odsuzují každé násilí, podléhají [pacifismu](#), a domnívají se, že odstraněním násilí lze zlepšit lidskou společnost.

Na druhé straně existuje velmi častý názor, že násilí je přirozenou vlastností člověka. Že [boj](#) lidí je jen pokračováním přírodního boje o existenci, a tudíž že v něm po právu vítězí ten silnější. To je [sociální darwinismus](#).

Marxismus chce změnit svět převzetím politické moci a odstraněním soukromého [vlastnictví výrobních prostředků](#), čehož lze dosáhnout pouze násilím. A proto bývá obviňován z toho, že prosazuje a obhajuje násilí, což není pravda. [Marxismus](#) totiž poprvé vědecky objasňuje příčiny násilí, které nevzniká z lidské špatnosti či [přirozenosti](#), ale z ekonomických vztahů. A ona individuální „špatnost“ pouze nutně každé počínání společnosti doprovází.

Násilí není příčinou, ale produktem ekonomických vztahů

Zásadní, neřešitelné, tedy antagonistické [rozpory](#) mezi lidmi nevznikají z jejich individuálních vlastností. Ty jsou [příčinou](#) pouze drobných, snadno řešitelných konfliktů, tak jako u jiných sociálně organizovaných živočichů. Rozpory, činící člověka člověkem, vyrůstají z materiálních [podmínek](#) života společnosti, z [dělbý práce](#), a teprve poté ze sociálně-ekonomických [vztahů](#). A ty pak, zplozeny ekonomickou činností lidí, jsou [politickou](#) činností násilně udržovány.

[Otroctví](#) vzniklo z ekonomických příčin, a stejně tak bylo z ekonomických příčin nahrazeno robotou a [nevolnictvím](#), které pak z ekonomických důvodů musely ustoupit [kapitalistickému výrobnímu způsobu](#) založenému na námezdní [práci](#). A vše to bylo uskutečněno násilím. Ne proto, že lidé chtěli násilí, ale proto, že to jinak nešlo.

Násilí je jen prostředkem, jímž se prosazují ekonomické vztahy

[Marxismus](#) nepropaguje násilí, usiluje o vytvoření [společnosti](#), v níž pro jeho vznik nebudou ekonomické podmínky. Avšak nemůže jej slepě odmítat, protože ekonomicky vytvořené vztahy poroby a nadvlády jsou násilím bráněny [státem](#).

Odpůrci násilí nechtějí vidět skutečnost, že násilí nemá jen svou ozbrojenou formu, ale i formu vnucené ekonomické, politické i informační [závislosti](#), v jejichž důsledku poroba nabývá podobu dobrovolnosti.

Násilí lze odstraňovat pouze odstraňováním ekonomických vztahů, které je plodí

Sociální disparita dříve či později plodí násilí.
Papež **František**

Nástroj

Každý živočich má tělesné orgány, zprostředkovávající jeho výměnu látkovou. Některé působí uvnitř těla, jiné působí ve vztahu s okolí přírodou, umožňují její přisvojování. Nejdůležitějším vnějším zprostředkovatelem se člověku stala ruka. Dlouhým vývojem se měnila, přizpůsobovala se proměnám lidského využívání vnějšího světa a jeho přetváření, avšak člověk stále ještě zůstával zvířetem. Postupně začal mezi sebe a přírodu vkládat pomůcky, které náhodou našel a poněkud upravil, tak jak to dělají i někteří jiní nejvyspělejší tvorové. Později si tyto pomůcky, větve a kameny, počal přizpůsobovat více, měnil je zprvu instinktivně a poté vyráběl, přičemž rozvíjel své [myšlení](#), později už vědomě a záměrně. Stal se člověkem; slovy B. Franklina:

Člověk je živočich vyrábějící nástroje

Chování člověka se tak stalo jednáním, vědomou aktivitou, která výrazně urychlila jeho další rozvoj. Základem této aktivity je práce, cílevědomé přetváření přírody s použitím záměrně vyrobených nástrojů; je to přisvojování si a podrobování si přírody [zprostředkovaně](#) pomocí nástrojů.

**Nástroj je pracovní prostředek,
který člověk vkládá mezi sebe a pracovní předmět při přetváření přírody**

Celý další vývoj člověka je pak procesem zdokonalování nástrojů, rozšiřování jejich počtu, využívání již existujících nástrojů i k jiným účelům a jejich další přizpůsobování novým činnostem. Lovecké a rybářské nástroje se staly i zbraní, nástroje k výrobě užitečných věcí byly užívány i k výrobě ozdob, a práce s nimi se stala nejen obživou, ale i zábavou.

Vývoj člověka je pochopitelný pouze ve vztahu k vývoji nástroje

Ještě později začal člověk vsouvat nástroj mezi přírodu a tažné zvíře, mezi předmět své [práce](#) a ostatní přírodní síly, a touto cestou dospěl až je stroji, který je složitou kombinací všeho předchozího.

Nic z toho nedělal nikdy člověk izolovaně, vždy jen ve vztahu k celé své společnosti. Své nástroje vyráběl a užíval společně s ostatními a pro ně, podle ostatních i proti nim.

Nástroj je produktem společnosti, ne jednotlivce

Dějiny společnosti jsou dějinami výroby, a ty jsou dějinami proměňujících se způsobů práce, vytvářením nových nástrojů i s nimi souvisejících nových schopností člověka, a ve svých důsledcích i dějinami změn [výrobních vztahů](#) a následných proměn celé společnosti.

Nástroj je jedním z klíčů k pochopení vývoje lidstva

Nazírání

Zvíře nemá [vědomí](#); nazírá na skutečnost, která jej obklopuje, a instinktivně v ní svými smysly hledá zdroje existence i nebezpečí. Najde-li je, je to doprovázeno libými či nelibými pocity – [emocemi](#), a bezprostředně reaguje. Poznatky si současně spolu s příslušnými emocemi ukládá do paměti, a poznatky obdobné poznatky pak vyvolávají stejnou reakci.

Nazírání je smyslově emotivní vnímání

Podobným způsobem jedná i člověk v raných fázích svého vývoje. Ohmatává a ochutnává vše, co mu přijde pod ruku a systémem líbí - nelíbí posuzuje svůj svět. Teprve daleko později se začne vyvíjet jeho [rozum](#), čemuž však toto první stádium musí předcházet. Podobně se vyvíjel z našich prapředků i člověk.

Nazírání je prvním stupněm poznání u člověka

Nazírání není časově odděleno od praktického života, je jeho nedílnou součástí a probíhá současně s ním. Je pasivním [odrazem](#) objektivní reality v živém organismu, i když je výsledkem [aktivity](#). Je to souhrn psychických procesů, do nichž je zapojeno vnímání, emoce a paměť bez účasti procesů souvisejících rozumem a [vůlí](#).

Nazírání je pasivním způsobem vnímání konkrétního

Svou [prací](#), tedy aktivním přetvářením přírody ve společenských [vztazích](#) člověk rozvinul své schopnosti a mnohonásobně zvětšil objem i složitost získávaných poznatků, rozvinul kapacitu paměti a nakonec počal získávat [volný čas](#). Teprve ve volném čase byl schopen k poznatkům uložených v paměti se vracet, srovnávat je, spojovat, zobecňovat, tj. naučit se [abstraktně](#) myslet. Tím došlo k časovému oddělení fyzických a psychických procesů, k [myšlení](#), v němž už mohly být emoce částečně potlačeny a uvolněn prostor pro rozum a vůli.

Nazírání je bezprostředním odrazem skutečnosti

Svůj nazíravý způsob vnímání člověk neopustil zcela. Zůstal i nadále prvotním stupněm jeho poznání. Jeho výsledkem jsou mínění a [názor](#), který si člověk vytváří na vše, co jej obklopuje, a který je východiskem k poznání rozumovému, avšak stejnou měrou také východiskem k [iluzím](#) a [omylům](#). Nazíráním je i to, když takto získané iluze spojujeme rozumem. Nazírání člověka neskončilo v „informačním věku“, naopak často u něho v důsledku masového působení emotivní reklamy a [propagandy](#) převažuje.

Sdělovacími prostředky je člověk veden k nazírání, studiem k myšlení

Nazírání je povrchní způsob zkoumání jevů a brání v pronikání k jejich [podstatě](#). Nevede k aktivnímu přetváření světa, ale k pasivitě, lhostejnosti a poslušnosti.

Čím více člověk nazírá a čím méně myslí, tím je manipulovatelnější

Názor je úhlem, pod kterým hledáme pravdu. Neobejdeme se bez něj, ale nevystačíme s ním.
Autor

Názor

Člověk nepoznává pravdu přímo a najednou. Na jejím počátku stojí výsledek [smyslově emotivního nazírání](#), tj. zdání, které je vždy pouhou [iluzí](#). Teprve poté může člověk začínat poznávat [rozumem](#), překonávat ono zdání. Skládá jednotlivé rozumové poznatky k sobě, propojuje je a vytváří si názor.

Názor, to je běžným vědomím zpracovaný soubor části dostupných informací

Názor, mínění či domněnka v sobě obsahují část [pravdy](#) a část zdání. Od pravdy se liší stupněm vývoje. Je to předběžný, neukončený a neověřený stav poznání. Není to pouhá relativní pravda, je to i ta část poznání, ke kterému už lze dospět, protože [informace](#) jsou dostupné, jen je zapotřebí je získat a zpracovat.

Názor je předběžným poznáním

Člověk je nucen vytvořit si určitý názor na vše, s čím se setkává. Bez toho by na to nemohl reagovat a pamatovat si to. Člověk bez názoru není člověkem. Názorem je i to, že něco považuje za bezvýznamné a zapomíná to. Názor krátkodobě nahrazuje skutečné poznání, které však u něho nemůže skončit. Názor, nevede-li k dalšímu poznávání, mění se v [předsudek](#) a poznání překáží.

Absolutizace názoru je bariérou na cestě k pravdě

Názor musí být ověřován diskusí s ostatními názory, přičemž diskusí je pouze předkládání a přijímání argumentů pro a proti. Diskuse bez přemýšlení je pouhou polemikou, v níž se mluvící jenom utvrzuje ve svých chybných názorech. Je nutné respektovat názory jiných, ale je chybné přijímat je [nekriticky](#). Názor je východiskem diskuse, nikoliv nedobytnou pevností. Může se změnit v pravdivé poznání pouze tehdy, je-li komplexně, všestranně potvrzován kontaktem s realitou.

Názor je východiskem k opatrné praxi

Člověk má mít [svobodu](#) názorů, tj. právo se mýlit. Chybuje vždy tehdy, když se domnívá, že má právo ve svém omylu setrávat. Nakonec tím vždy škodí nejen sobě, ale i ostatním. Každý má právo své názory obhajovat, ale nikdo nemá právo vydávat je za [pravdu](#). Názory jsou vždy pluralitní, pravda nikoliv. I ve [vědě](#), na hranicích známého a dosud neznámého, existují názory značně rozdílné. V přírodních vědách je poměrně snadné časem rozpoznat stupeň jejich pravdivosti a chybné názory opravit či nepřevzít. I velcí myslitelé měli některé názory chybné. Ve [společenských vědách](#), které často stojí jen na samém počátku poznání, a někdy se i skutečného poznání zdráhají, je to obtížnější. A nesmysly i pravda se pak vyučují vedle sebe, jako názory rovnocenné.

Názor je prostředkem nikoli cílem poznání

Jen blbec nemění názor
Brigitte Bardot

Češi nejsou ani tak národem ateistů jako spíše „něcistů“ – tedy lidmi, kteří věří v „něco“,
co sami nejsou schopni pojmenovat.
Dominik Duka

Něcismus

Po celou dobu existence myslícího člověka ovládalo jeho myšlení [náboženství](#). Ovládalo i život lidí, kteří v žádné [bohy](#) nevěřili, protože bylo prostředím, v němž žili i [konvencí](#), které se museli přizpůsobovat. Mělo nejrůznější formy, kultury a [ideje](#), ale vždy lidi ovládalo, a vždy bylo k jejich ovládnutí zneužíváno.

Ve vyspělých společnostech už s nástupem novověku probíhají procesy [sekularizace](#), které mění postavení náboženství i vztahy lidí k němu. Přibývá těch, kteří v žádné nadpřirozené jevy nevěří, tedy [ateistů](#), ale i těch, kteří opouštějí tradiční formy víry, ale věří v „něco“ vyššího, co sami pojmenovat neumějí, anebo nechtějí. Nevěří v nic konkrétního, ale v to, že mezi nebem a zemí asi něco bude. Některé církevní kruhy jim zčásti posměšně, zčásti vyčítavě říkají „něcisté“, a jsou to pro ně diletanti ve [víře](#). Dříve je označovaly za pohany či kacíře.

Něcismus není ateismus, je spíše jeho krizí

Má stejné gnoseologické, psychologické a sociální [kořeny jako náboženství](#), k nimž však přibývají zdroje nové, pramenící ze společenských změn. Tradiční náboženství se většinou v průběhu historie zdiskreditovalo jako služka politiky, zrazovalo zájmy širokých [mas](#) a celých [národů](#), zaštiťovalo [války](#) i [násilí](#) a samo je organizovalo. Bylo pro mnohé cestou k bohatství a slávě. S tím slušný člověk nechce mít nic společného; má odpor proti tradičním církvím. Ty navíc setrvávají ve svých středověkých rituálech, které jsou modernímu člověku směšné. Nepřestává věřit, utíká se však k novým náboženstvím nebo k „něcismu“. Je to jen nová podoba staršího deismu, tedy víra v neosobního boha, neurčitého a neřídícího každodenní běh světa.

Něcismus je náboženská bezradnost zapříčiněná církvemi

S rozvojem [vědy](#) přibývá těch, kteří už nemohou věřit v církevní [dogmata](#), vzniklá většinou ve starověku, nebo se to alespoň stydí přiznat svému vzdělanému okolí. Odhazují je proto, či tuto víru skrývají, a hledají k ní svůj nový, modernější postoj.

Něcismus vzniká nahlodáním tradiční víry vědou

Rozvoj tržních vztahů umožňuje i obchodování s vírou. Vznikají proto nejrůznější nová náboženství, která jsou často jen obdobou starých forem okultismu, čarodějnictví, astrologie, magie. Ve skutečnosti jsou organizovány na komerčním základě, jsou zdrojem příjmů pro jejich organizátory. I vysokoškolsky vzdělaní lidé podléhají nejbizarnějším pitomostem ekonomickým, politickým i náboženským. Navenek i uvnitř však potřebují zdůvodnění: Věřím v „něco“, pouze nepřiznávají barvu.

„Něcismus“ je jednou z mnoha forem [agnosticismu](#)

Člověk potřebuje věřit v něco vyššího, stálejšího a významnějšího, než je on sám. Není-li tím něčím jeho společnost, hledá „něco“ jiného.

Negace, konec a začátek

Nic není věčné, vše někdy a někde skončí. Vše existující bylo nebo bude vývojem negováno, tj. zrušeno, zavrženo, odmítnuto, zničeno či popřeno. Ačkoli se to nám lidem většinou nelíbí, je to tak.

Vše existující má svůj začátek a konec; v prostoru i v čase.

Nikdy a nic však není tato negace zcela úplná. Negováno je pouze to, co v daných, měnících se podmínkách již není schopno dalšího rozvoje. Jednotlivé součásti, stránky, prvky toho, co je negováno, však běžně dále schopny existovat jsou. Nelze zrušit [hmotu](#) a [pohyb](#), které věc či jev vytvářejí; vývoj pouze změní jejich [formy](#), a ty pak vstupují do nových [vztahů](#) a [celků](#), existují a rozvíjejí se dále a jinak. Dosavadní [kvalita](#) zaniká, a to, co ji vytvářelo, její kvantitativní stránky, vstupují s většími či menšími změnami do kvalit nových.

Žádná negace není absolutní

Avšak i nová kvalita je vždy na dalším stupni vývoje negována. Některé její prvky pocházející z původní kvality se nemusely měnit příliš. Vytvářejí možnost, že při další negaci dojde k jakémusi návratu ke kvalitě původní. Vývoj pak zdánlivě vypadá, jakoby došlo k negaci negace, k určitému návratu zpět. A z toho pak vycházejí různé mylné teorie, že vývoj probíhá ode zdi ke zdi, nahoru a dolů, nebo také v kruhu. Že se vše opakuje, že není nic nového pod sluncem, že to vše už tu jednou bylo, což ale není pravda. Podobné zůstaly už jen některé [podmínky](#), zatímco jiné se změnily zcela, takže návrat do původního stavu již není možný.

Každý návrat ve vývoji čehokoli existujícího je jen zdánlivý, částečný a relativní

Každý konec znamená pokračování něčeho starého a současně začátek něčeho nového. Jsou to jen změny kvalit a celků v kvality a celky nové, změny vnitřních a vnějších vztahů a vznik vztahů nových. [Staré přerůstá do nového](#).

Každý zdánlivý návrat je vždy návratem do nových podmínek

Protože se vyvíjejí všechny kvality, kvantitativní stránky, [vlastnosti](#) i vztahy všeho, je to převážně návrat do rozrůznujících se, složitějších, komplikovanějších podmínek. V opozici proti [názorům](#), že vývoj probíhá plynule po přímce či v kruhu, nebo přetržitě tam a zase zpět, vzniklo přirovnání, že vývoj probíhá „tak říkajíc“ po spirále, jejíž každý další závit je vyšší a širší než ten předchozí, což způsobují právě ony stále složitější podmínky a okolnosti. Avšak tato obrazná [spirála](#) je ve skutečnosti nesmírně kostrbatá, neboť každý vývoje je plný zvrátů a stagnací, po žádné spirále s nic konkrétního nevyvíjí. Je to jen snaha znázornit skutečnost, že svět se rozrůžňuje.

Převažujícím směrem vývoje přírody, společnosti, myšlení i lidských výtvorů je směr od podobného k rozmanitějšímu, od jednoduchého ke složitějšímu, od méně organizovaného k organizovanějšímu

Nekonečnost je rozpor a je plná rozporů.
Ohraničenost materiálního světa nevede k rozporům o nic méně než jeho neohraničenost,
a každý pokus odstranit tyto rozpory vede k novým a horším rozporům.
Bedřich Engels

Nekonečno a nic

Čas a prostor jsou nekonečné. To se běžnému chápání člověka přičí, protože nic nekonečného nevidí; vidí jen samé začátky a konce. Nekonečno, to je matematický pojem; číslo, které do matematiky zavedli již starověcí atomisté, a od těch dob s ním matematika pracuje, aniž jí to činí nějaké zvláštní potíže.

Nekonečno je matematické, nejpřesnější možné vyjádření úžasu člověka nad rozsahem a rozmanitostí světa, v němž žije

Nekonečno je nejvyšším možným číslem, výtvořem abstraktního myšlení člověka a samo o sobě neexistuje. Je souhrnem všeho konečného. Vše existující je totiž složeno pouze ze samého omezeného, konečného. Tento pojem se vztahuje pouze k hmotnému světu jako celku, k ničemu konkrétnímu; a proto si jej člověk nedovede představit. Chybuje tím, že se o to pokouší; vždyť si nedokáže představit ani miliardu! „Slovo nekonečno je nesmysl, pokud znamená něco jiného, než schopnost lidského ducha neustále něco přidávat“, napsal Marx.

Kdykoli člověk označil svůj svět jako konečný, označil tím i své hranice; meze, za které nechce či nesmí vstupovat. Všechny takové hranice se ale vždy v minulosti ukázaly jako neplatné, vymyšlené, překročitelné. Lidská zvědavost a podnikavost nechce být omezována něčím konečným, a všechny hranice, které si sama vytvořila, vždy nakonec zbořila.

Považujeme-li hmotný svět za nekonečný, žádné hranice poznání si nestavíme

Opakem nekonečna je nula. Také ona je abstrakcí; je nejnižším možným číslem vytvořeným lidským vědomím. Ve skutečnosti ale žádná nula, žádné nic neexistují.

Není žádné prázdno, svět je plný hmoty a jejího pohybu.

Přesto je nula užitečným číslem, pomáhajícím našemu myšlení. Avšak nesmí se to přehánět a příliš filozofovat o ničem, což se stává především jedincům, kteří se vytrhli či byli vytrženi ze skutečnosti, tedy individualistickým subjektivním idealistům.

Kdo se zabývá nicotou, je sám nicotný

Vše prý lze spočítat, říkají někteří matematici. Ale neomezenost matematiky je výplodem omezených matematiků. Převádět na čísla člověka či jeho život je nesmyslem, i když jimi lze vyjádřit mnohé.

**Nekonečno a nula jsou jen dvě krajní čísla.
Jsou to abstrakce, symboly, které stejně jako ostatní čísla
ve své konkrétní podobě neexistují.**

Nenávist a politika

Boj a nenávist spolu v lidské společnosti souvisí, nejsou však totožné. Už počátečních stádiích svého vývoje člověk bojoval, s přírodou i s lidmi. Poznal strach a bezmoc, nevraživost a nepřátelství, ale nenávist ještě ne. Ta se mohla objevit až po rozdělení společnosti na zcela protikladné skupiny s nesmiřitelnými zájmy, tedy při vzniku tříd. Teprve boj tříd začínající útlakem jedněch druhými, které nebylo možné porazit, zabít či zahnat, s nimiž byli ti utlačovaní nuceni neustále žít, protože na nich byli závislí, teprve ten začal vyvolávat nenávist. Je to psychický stav člověka, který se dlouhodobě nemůže bránit.

Nenávist se rodí z útlaku a bezmoci plodících strach a vztek

Nenávist člověka zaslepuje, a proto mu v každém boji škodí; nic nevytvoří; jen ničí. Je to emoce ovládající dlouhodobě rozum natolik, že je schopen soustředit se pouze na krátkodobé, jednoduché cíle, za něž už nedohlédne, a jejichž skutečné následky si nedovede představit. Dodává člověku slepou odvahu a vede ke ztrátě soudnosti. Ve svých důsledcích vždy poškozuje svého nositele.

Nenávist je sebezničující touha zničit protivníka

Je spíš výsledkem boje než jeho příčinou. Avšak v politice bývá často vytvářena uměle a preventivně u těch, kteří mají být obětí tohoto boje. Nenávist je šířena se záměrem ovládnout masy bojovníků, zbavit je vlastního uvažování a vnutit jim slepou poslušnost. Takový bojovník se stává budoucím padlým. Nenávist působí stejně jako alkohol, rozdávaný pře útokem. Bojovníci tak musí nenávidět a nesmí myslet, zatímco generálové musí jen myslet - bez nenávisti.

Nenávist bývá využívána k zakrytí skutečných cílů boje

Marxismus neskrývá své cíle a nespolehá na nemyslíci, nenávidějící fanatiky. Ti možná mohou být krátkodobě užiteční v přímém boji, avšak po vítězství vždy nadělají více škody než užitku. Nejsou schopni tvořit a budovat, jejich vypěstovaná nenávist v nich přetrvává a hledá si nepřítelů jinde, většinou ve vlastních řadách. Vedou pak svoje hnutí do izolace od lidových mas, které si přejí v klidu pracovat a žít.

Od nenávisti a fanatismu je jen krůček k terorismu, který marxismus odsuzuje jako zbytečný, neúčelný a ve svých důsledcích škodlivý způsob politického boje.

Marxismus neusiluje o zničení, o fyzickou likvidaci svého protivníka, tj. buržoazie, usiluje o jeho ekonomické zrušení jako třídy, která dnes po celém světě plodí nesmiřitelné rozpory a vytváří tak základní podmínky pro vznik nenávisti.

Marxismus nešíří nenávist, to dělají jen ti, kteří se pod jeho praporem přizívají

Neomarxismus

Neomarxismus je [filozofický](#) směr, ke kterému se nikdo nehlásí. [Pravicoví](#) kritici [marxismu](#) tímto pojmem označují široké spektrum názorů, formálně vycházejících z Marxe, avšak svým obsahem jej opouštějících. Stejně názory jsou zleva označovány jako [revizionismus](#), což více vystihuje jejich podstatu. Je to pestrá směsice idejí individualistických [intelektuálů](#), kteří na jedné straně nemohou popřít racionalitu marxismu, avšak na druhé straně se s ní nemohou smířit. Je to snaha spojit marxismus s [idealistickým](#) přístupem ke světu, „obohatit“ jej o prvky psychologie, odklonit se od studia materiální podmíněnosti společenského vývoje a přenést pozornost ke [kulturní](#) podmíněnosti jako prvotní. Je to tendence být marxistou, ale současně být přijatelný pro oficiální [kapitalistickou](#) společnost; kritizovat ji, ale nepodryvat, být nespokojený ale nebýt revolucionářem.

Neomarxismus je široký proud snah o vytvoření salonního komunismu

Mezi základní metody práce těchto směrů patří vytváření zdánlivých [rozporů](#) mezi „mladým a starým Marxem“, zdůrazňování jeho údajných liberálnějších postojů v mládí a vytváření dojmu, jako by radikální Komunistický manifest nepatřil mezi rané Marxovy práce. Stejně tak bývají hledány rozpory mezi Marxem a Engelsem, jakoby Engels Marxovy názory zkrusoval, zjednodušoval a vulgarizoval.

Jedním z prvků tohoto proudu, nazývaných někdy „kulturní marxismus“, je snaha hledat zdroje společenských změn v oblasti kultury, vzdělanosti, [idejí](#) a nikoli v materiální výrobě a v ní vznikajících společenských [vztazích](#). Tímto přechodem na pozici idealismu, spatřováním prvotnosti příčin společenského vývoje se lidé hlásící se k Marxovi dostávají daleko do historie za něj, stávají se [utopickými socialisty a komunisty](#). Nespolehají na radikální [masy](#) utlačovaných, ale na osvícené „[elity](#)“.

Neomarxismus je elitářská snaha opustit Marxe a nebýt považován za zrádce

Charakteristickým rysem těchto myšlenkových směrů je i snaha opravit Marxovo dílo podle poznatků psychologů, spojit je v jednotný celek, což ale znamená vykořenit Marxe, který nestuduje společnost z individua, ale naopak.

Neomarxismus je romantická, a tudíž zcela neškodná nespokojenost s kapitalismem

Teoretickým zdrojem těchto myšlenkových směrů je vždy [idealismus](#), zatímco sociálním kořenem je způsob obživy humanitní [inteligence](#), který má blíže k [maloburžoasnímu individualismu](#), než ke kolektivismu [vykořisťovaných](#) mas. Neomarxismus vyrůstá v elitách, a také v nich končí. V mnohém jsou však tyto názory odrazem skutečnosti, že [teorie a hlavně praxe](#) marxismu hrubě zanedbávala individuum a opouštěla Marxův [humanismus](#).

"Neolevice" a "neomarxismus" nemají nic společného ani s levicí ani s Marxem.
Jsou to elitářské koncepce ...

Radim Valenčík

Nejtemnější místa v pekle jsou vyhrazena těm, co si v době mravní krize zachovávají neutralitu.
Dan Brown

Neutralita

Svět je plný pohybující se hmoty, jedno závisí na druhém, vstupuje do rozporu, střetává se, a ve vzájemném boji se mění v něco jiného. Nic není z tohoto vztahu univerzální souvislosti světa vyjmuté, nic není neutrální. Pokud se zdá, že ano, je to vždy jen relativní, dočasné a zdánlivé.

Hmotný svět nezná neutralitu

Ani svět živé přírody není jiný. V omezeném prostoru dopadá omezené množství slunečního svitu, a jednotlivé zelené organismy o něj mezi sebou bojují. Slabší živoří či hyne. Stejně tak je to s množstvím vody v půdě či živin kdekoli. Jeden život je zdrojem živin pro jiný život, a živá příroda je nekončícím cyklem potravinových řetězců.

Živá příroda je světem boje a soužití

Život člověka stejně jako život společnosti je také jednotou boje a soužití. Vše, co člověk má, získal bojem s přírodou i s ostatními. A protože je jeho život daleko složitější, než život kteréhokoli jiného organismu, rozmanitější jsou i jeho formy boje. A také bojuje daleko víc bojů.

Život člověka není neutralitou, ale bojem

Neutralita byla vymyšlena vědomím. Je to idea zdůvodňující neúčast člověka v konfliktech, jeho lhostejnost, pohodlnost, hloupost či zbabělost. Často zakrývá dokonce zájem na konfliktu samém. Předstírá nezávislost subjektu na existujících společenských silách a jejich rozporech; je pokrytectvím.

Neutralita je skryté nadržování jedné z bojujících stran; většinou uvolňuje prostor silnějšímu

Politika je bojem zájmů, a jakákoli proklamace neutrality je vždy jen centrismem. Hodnotová neutralita vědy o společnosti, která hodnoty vytváří a bojuje o ně, je pavědou. Neutralita peněz, prosazovaná některými ekonomy, je nesmyslem, protože každý jich má jiné množství. Vojenská neutralita je jen čekáním na porážku. Švýcarská neutralita je obrovským kšeftem. Neutralita soukromých sdělovacích prostředků je fikcí, protože jsou závislé na vůli svých bohatých vydavatelů a inzerentů. Neutralita a vyváženost veřejnoprávních prostředků je podvodem, protože podle směrnice EU smějí přijímat veřejnou podporu, jen pokud pohlížejí na svět pod úhlem pohledu tzv. západní democracie.

Neutralita existuje jen subjektivně, jako bůh, jen ve vědomí lidí. Objektivně ne.

**Nebráníš-li slabšího, pomáháš silnějšímu.
Nezastaneš-li se toho, kdo je v právu, nadržuješ lumpovi.
Jen bozi a tupci čučí na hrůzy světa s přihlouplou nevinností,
zatímco gauneři dokáží vydělat i na své „neutralitě“.**

Ve starověku byli pracující otroky svých majitelů, ve středověku nevolníky pozemkové šlechty.
Karel Marx

Nevolnictví

Feudalismus osvobodil otroky, neboť jejich práce byla nerentabilní, pronajal jim pozemky a nechal je za to odvádět naturální a peněžní dávky i osobní služby.

Vykořisťování změnilo svou formu

Takový vztah však byl velmi labilní, bylo nutno jej posílit dědičným pronájmem, aby mohl být získaný majetek převáděn na potomky. Avšak ani to nestačilo. Ti, kterým se nedařilo, své statky opouštěli, ti kterým se naopak dařilo, po čase nashromáždili určité bohatství, se kterým chtěli začít nový život jinde. Ti, kteří měli krutého pána, se snažili hledat štěstí u mírnějšího, a ti, kteří získali řemeslné dovednosti, měli tendenci utíkat do měst a žít se jako řemeslníci. Propuštění otroci i jejich potomci měli navíc tendenci k návratu do původní domoviny.

Ve všech případech tak vlastník opuštěného pozemku přicházel o zisk. Proto byla pouhá ekonomická závislost na pánovi opět doplněna právně vynutitelnou závislostí osobní. Nabytá svoboda změnila formu.

Nevolnictví připoutalo rolníky k půdě tím i ke svému pánovi

Tento vztah se rozšířil po celé Evropě s výjimkou Skandinávie, kde byla zemědělská půda daleko větší vzácností, než kdekoli jinde. Nebylo proč utíkat a nebylo kam. Nevolnictví bylo vždy doplňováno poddanskými dávkami a robotou, které vytvářely systém závislosti nevolníka na feudálním pánovi. Ten nevolníkům zajišťoval existenci pronájmem půdy, ale uděloval souhlas ke sňatkům, k výběru povolání dětí, mohl pronajatou půdu odejmout, nevolníky přesídlit; byl jejich neomezeným pánem.

Formy a metody tohoto útlaku se historicky měnily, nebyly ve všech zemích stejné, ale všude zajišťovaly feudálnímu panstvu dostatečný zisk, z něhož vyrostla všechna nádhera středověku, zachovaná dodnes v historických památkách. Sláva a bohatství šlechtických rodů nevyrostly z jejich píle, ale z krutého vykořisťování obrovských mas venkovského obyvatelstva.

Bohatství a sláva šlechty pochází z potu, krve a slz nevolníků

Jako jeden z největších pozemkových vlastníků se na tomto vykořisťování podílela i církev. Kromě pozemkové renty, kterou získávala na svých panstvích stejně jako šlechta, vykořisťovala formou desátků a dalších poplatků i všechny ostatní nevolníky.

Bohatství církve je ještě nemravnější, než bohatství šlechty

S rozvojem výroby se nevolnictví stalo bariérou dalšího rozvoje, vázalo pracovní sílu na venkově; sílící selské bouře a stále mocnější buržoazie je proto odstranili.

Nevolník měl zajištěnou existenci, proletář ne
Bedřich Engels

Nezaměstnanost

Nezaměstnanost bývá ekonomy charakterizována jako porucha na trhu práce. Potíž je v tom, že tato porucha trvá s krátkými přestávkami od samého vzniku [kapitalismu](#) a nabývá stále masovějších rozměrů. Nemůže tedy jít o poruchu, ale o systémovou chybu, stejně tak jako u [přezaměstnanosti](#).

[Práce](#) je způsobem obživy člověka, vytvořila jej a udržuje v lidském stavu. Je [způsobem života](#) člověka, a její nedostatek znamená nedostatek života. Tento nedostatek nelze odstranit dávkami v nezaměstnanosti nebo [charitou](#). Lze jej odstranit pouze odstraněním jeho [příčin](#).

Nezaměstnanost vzniká nerovnoměrným rozdělováním vytvořeného [bohatství](#). Někde přebývá, a jinde chybí. Ale toto bohatství celkově roste. Tento růst může být pouze důsledkem růstu množství vykonané lidské práce. Ale přesto je jí nedostatek. Je to tím, že je soustřeďována, stejně jako bohatství, do stále užšího okruhu lidí. Příčinou není zdokonalování strojů a růst produktivity práce, příčinou je systém, v němž jsou bohatství a práce nerovnoměrně [rozdělovány](#).

Nezaměstnanost je důsledkem akumulace bohatství a práce

Čím bohatší je společnost, tím užší okruh lidí většinu tohoto bohatství [vlastní](#). A tím větší je i nezaměstnanost. Vzniká nejen zdokonalováním strojů, ale i uměle a záměrně dovozem levnější [pracovní síly](#), vývozem produkce za levnější pracovní silou do jiných zemí a vytvářením rezervní armády pracovních sil, tak jak to popsal Marx už před více než 150 lety. Tato rezervní armáda zvyšuje [konkurenční](#) tlak na domácí pracovní sílu a snižuje náklady. Tuto armádu nezaměstnaných je však nutné uživit, aby se nezbouřila a nesvrhla celý systém. A tak si vyspělé země vytvářejí systémy sociálních dávek, které ovšem platí prostřednictvím [státu](#) ti zaměstnaní z prostředků určených na jejich [rozvoj](#). Zaměstnaní se rozvíjejí pomaleji, než by odpovídalo výsledkům jejich práce, a nezaměstnaní ztrácejí pracovní [návyky](#) i dovednosti, při dlouhodobé nezaměstnanosti i možnost a chuť pracovat. Sociální dávky pak dlouhodobě redukuje člověka na neplnohodnotného chovance státu. Staré heslo „chléb a hry“ Říši římskou nezachránilo.

Nezaměstnanost degeneruje celou společnost. Z nezaměstnaných dělá nezaměstnatelné.

Nezaměstnanost prudce diferencuje společnost, již tak hluboce rozdělenou. Vytváří problémy nejen v současnosti, ale hlavně pro budoucnost. Není v silách kapitalismu odstranit ji. Je jeho nutným produktem. Může ji dočasně snižovat, relativizovat i svádět na neschopnost a neochotu lidí pracovat, avšak dlouhodobě bez ní nemůže existovat. Čím více bude nezaměstnané uplácat a čím více jich bude, tím více se tento systém bude stávat neekonomickým.

**Kapitalismus nezaměstnanost produkuje i potřebuje, dokud jej nezahubí.
Chce-li tomu alespoň na čas zabránit, musí rovnoměrněji rozdělovat bohatství.**

Nihilismus

Ve zvětšující se řadě [filozofií](#), politických proudů a praktických postojů lidí se projevují prvky světového názoru s negativním postojem ke společnosti. Vždy vycházejí z krajního [individualismu](#), který je vlastní neúspěšné části [maloburžoasie](#) a [inteligence](#) s ní spjaté, deklasovaným jedincům nebo lidem společností vyvržených. V individuálním i [společenském vědomí](#) zesilují zpravidla v obdobích [válek](#) a krizí či při dlouhodobém neřešení narůstajících [rozporů](#). Jsou projevem zklamání a marnosti, sociální izolace a frustrace. Mají mnoho podob v teorii i [politice](#), většinou nevytvářejí ucelenou filozofii a často se projevují jen v některých směrech a bývají nazývány nihilismem.

Nihilismus je absencí reálného [cíle](#) a ztrátou ideálů

Nihilismus je [radikální](#) skepsí, krajním pesimismem i [agnosticismem](#), je subjektivním [idealismem](#). Projevuje se odmítáním poznatelnosti pravdy, neuznáváním obecně platných právních i [morálních](#) norem či uznávaných hodnot a ve svých krajních důsledcích je popíráním reality vnějšího světa.

Nihilismus bývá připisován subjektivním [vlastnostem](#) člověka, zvláštnostem a poruchám jeho psychiky. Jeho kořen však je sociální, nikoli individuální. Je to ztráta důvěry ve [společnost](#), která má především své objektivní [příčiny](#).

Nihilismus je ztrátou kontaktu se společností

Jako nihilista se může projevovat neúspěšný [intelektuál](#), student či podnikatel, potlačovaný příslušník odlišné [národnosti](#) či [rasy](#), vysloužilý a tudíž nepotřebný voják, [terorista](#) i bezdomovec. Společným rysem je vždy jeho odmítnutí vládnoucí částí společnosti, pocit marnosti a zbytečnosti, bezradnosti a bezmocnosti. Negativní vztah společnosti k jedinci se pak projevuje jako negativní vztah jedince ke společnosti. [Odrazem](#) neuznávání jedince společností bývá neuznání společnosti jedincem. Společnost však bez kteréhokoliv jedince může přežívat, zatímco žádný jednotlivec nemůže přežívat bez společnosti. A tak se nakonec ve své beznaději stává protispolečenským i snadnou kořistí těch, kteří mu jsou schopni tuto naděti dát; sice falešnou, ale přece jen naději.

Nihilismus je názorem člověka, který svou nicotnost vztahuje k celému světu

Nihilismus v individuálním i společenském vědomí bývá často vládnoucími silami přehlížen jako bezvýznamný. Jestliže však sílí, stává se nakonec nebezpečím nejen pro síly vládnoucí, ale pro všechny.

**Nihilismus se projevuje jako rozvrácený jedinec,
jeho podstatou však je rozvrácená společnost**

Nové a staré

Vše vzniká z něčeho, nic nevzniká z ničeho. Každý vznik je vždy jen přeskupením existujícího, zrušením starých a vytvořením nových kvalit, celků i částí, podstat i jevů, obsahů i forem, vztahů i rozporů. Každý [konec a počátek](#) jsou jen [kvalitativním skokem](#) ve vývoji něčeho předchozího. Nové neznamená pouze mladší.

Nové a staré jsou dialektické kategorie vyjadřující pohyb obsahu v času

Nové, tj. lepší, účelnější, vznikající a rozvíjející se. Rodí se vždy uvnitř starého; staré, tj. stagnující, nerozvíjející se, které je základním stavebním materiálem pro nové. Nic nezačíná a nekončí [absolutně](#); vše se jen neustále přeměňuje, prolíná, vzájemně v něm prostupuje staré s novým. Čím složitější je jev, tím komplikovanější je jeho proměna. Vše obsahuje prvky minulosti, současnosti i budoucnosti.

**Existující je zápas nového se starým,
dialektická jednota minulosti, současnosti i budoucnosti**

Staré a nové jsou dvě protikladné tendence v procesu vývoje; dvě síly, jejichž rozpor působí jako hybná síla vývoje. V neorganické přírodě takový vývoj probíhá zpravidla pomalu, člověk jej často během svého života ani neregistruje, nebo si na něj pomalu zvyká. V živé přírodě mívá staré a nové cyklický charakter, a ono nové, tedy změna druhu či vznik nového přesahuje časový horizont individua, a často ani starým a novým nebývá nazýván. Výtvoř a změny vznikající lidskou činností, tedy i společnost a změny jejich materiálních podmínek, vztahů a idejí, však člověk během svého života registruje, nesouhlasí či souhlasí s nimi, protože odporují či odpovídají jeho [potřebám](#) a [zájmům](#). Zaujímá k nim stanovisko, a pak je nazývá starým a novým.

Staré a nové jsou především společenskovední kategorií

Nové podněcuje vývoj v určitých historických podmínkách, starým je v dané souvislosti vše, co překáží vývoji. Vše vyrůstá ze starého, které obsahuje [možnost nové skutečnosti](#). Přejímá vše kladné a hodnotné, co bylo ve starém, zachovává jej v přeměněné podobě. Vznik nového je koncem starých rozporů a začátkem nových. Zpočátku je staré silnější, protože je rozvinutější. Nové je však nezadržitelné a nemilosrdně zatlačuje staré, i když tím ohrožuje něčí zájmy.

Novým bývá nazýváno vše, co dříve neexistovalo, i když je to jen jiné, a neobsahuje to zárodky budoucího vývoje, stejně tak jako moderním bývá nazýváno i to, co je pouze módní, co je pouhým slepým výhonkem vývojové linie. Skutečně nové je jen to, co se projevuje jako pokrokovější [obsah a forma](#), které napomáhají dalšímu [rozvoji](#). Není to pouhá změna jevu. Vznik nového je objektivním procesem, který má své kořeny v předchozím vývoji společnosti; procesem, který může být subjektivně urychlován či brzděn, avšak nemůže být vyvolán či zastaven. Proto byla ve Stanovách KSČ zakotvena jedna důležitá, avšak běžně neplněná povinnost:

Komunista je povinen být průkopníkem všeho nového a pokrokového

Nutnost a nahodilost

Každý [účinek](#) vždy vytváří příčiny něčeho budoucího, je jen článkem v kauzálním řetězci, v němž platí některé nutné, [zákonité vztahy](#).

[Determinismus](#) je názor uznávající kauzální vztahy ve vývoji

[Absolutizace](#) těchto kauzálních vztahů vede k [názorům](#), že vše je předem jasně dané předchozími [podmínkami](#), k víře v nutný, nezměnitelný osud či k představám šílených matematiků, že budoucnost lze předem přesně vypočítat, máme-li dost potřebných údajů. [Fatalismus](#) je mechanický [determinismus](#) absolutizací kauzální vztahy a nutnosti.

Naopak odmítání příčinných vztahů a nutnosti je absolutizací náhody nebo libovůle člověka. [Indeterminismus](#) přeceňuje náhodu jako přírodní proces, [voluntarismus vůli](#) člověka.

Vedle toho existuje i další pohled na svět, v němž je vše předem určeno svým vnitřním, předem vytvořeným účelem, vytvářejícím nutnost. Je to vždy [idealismus](#), který předpokládá existenci [vědomí](#) ještě před vznikem skutečnosti a odmítá náhodu. Nechápe, že účelnost v přírodě vznikla prostě tím, že vše neúčelné prostě nepřežilo.

**Teleologie vidí příčinu všeho v účelu,
vloženého do objektů předem přírodou či bohem**

Ve skutečnosti však nelze odmítat či přeceňovat ani nutnost, ani náhodu. Jsou to vždy jen dvě stránky téže mince, existující pouze společně, nikoli izolovaně. Jsou to kategorie zkoumající součinnost jednotlivých [pohybů](#). To, co je v jednom vztahu nutné, je v jiném vztahu nahodilé a naopak. Jsou to vztahy. Nutnost je stálá, podstatná vnitřní souvislost jevů, vytvořená předchozím vývojem. Není to povinnost; je to [zákonitost](#), určující co se stát musí. Člověk může nutnost poznávat, využívat, ale měnit ji může jen změnou [podmínek](#), z nichž vzniká.

Nutnost je [zprostředkována nahodilostí](#)

Nahodilost je proces, v němž převažuje role [vnějších vztahů](#). Náhoda, to je zkřížení dvou kauzálních řetězců, do té doby samostatných, ke kterému dochází nezákonně jen proto, že svět je přeplněn nekonečným množstvím procesů, nemajících prostor jen samy pro sebe, probíhajících v prostoru společném. Náhoda nevytváří nutnost, ale mění ji, určuje pouze, kdy a jak tato nutnost nastane.

Nahodilost je formou projevu nutnosti, je střetem více nutností

I nahodilost má své nutnosti, není to [bezpříčinnost](#), ale mnohapříčinnost. Je to nepochopená, složitá zákonitost, kterou lze předvídat s menší jistotou než nutnost.

Vše co se stane, je vždy současně nutné i nahodilé

Občanská společnost

„Občan, to je [vlastník](#)“, napsal kdysi Helvétius. Platilo to vždy: ve starověku byl občanem [otrokář](#), ve středověku na vesnici sedlák a ve městě majitel domu, ostatní byli jen obyvatelé. Představitel rodící se anglické buržoasie Oliver Cromwell to charakterizoval slovy: „Ve společnosti nemá mít právo nikdo, kdo nevlastní majetek.“ Tenkrát se ještě říkala [pravda](#). Teprve daleko později v právních rádech pojmy občan a obyvatel splynuly v jeden tím, že se zavedla formálně právní [rovnost](#) mezi nimi, avšak ekonomická nerovnost přetrvává dodnes.

Čím větší majetek člověk má, tím více je občanem

Každý může vstoupit do [politické strany](#), někdo si ji ale může koupit. Oficiální [věda](#) a [propaganda](#) občanskou společnost vymezují jako abstraktní [pojem](#), zahrnující veškeré organizace, sdružující občany na dobrovolné bázi, tvořící jakési spojení mezi rodinou a [státem](#). Nebývají sem zahrnovány politické strany a odbory, přestože jsou v [politickém systému](#) nejdůležitější, zato sem patří zájmové organizace, jako např. sportovní kluby, z nichž však ty lukrativní byly [zprivatizovány](#), [náboženské](#) organizace, z nichž však ta největší má přísnou hierarchickou strukturu řízenou ze zahraničí, profesní sdružení či komory, z nichž však je v některých členství povinné a jiné často nezastupují zaměstnance, ale vlastníky. Nepatří sem občanské výbory, neboť byly zrušeny, zato sem patří desetitisíce občanských spolků a sdružení bez jakýchkoliv vnějších kompetencí.

Občanská společnost je zaklínadlem, pod nímž byl zrušen [socialismus](#) a nastolen [kapitalismus](#), obnovena vláda velkých vlastníků ve společnosti a znovu vytvořena sociální [nerovnost](#). Je to nedefinovatelný pojem; je to jen Havlova nálepka na zahrávajícím zboží, zatíženém hypotékou.

Občanská společnost je fikcí, je to seznam organizací v systému, který občané nesmějí změnit; měnit mohou jen jednotlivé položky

Obecné obsahuje více stálého než zvláštní, odráží více příčin než zvláštní.
Aristoteles

Obecné, jednotlivé a zvláštní

Každá množina [jedinečných](#) jevů stejné podstaty má své obecné rysy, opakující se byť různou měrou ve všech případech. Je to vždy to, co určuje podstatu dané skupiny, ale často i některé stránky vedlejší, druhotné, s podstatou či množinami vyšších řádů nepřímo související. Co je obecné a podstatné, to vytváří [kvalitu](#).

**Obecné je společné dané skupině jevů, vytváří ji,
je projevem jejich vnitřní souvislosti**

Vedle obecných rysů má vše konkrétní i rysy zvláštní, vytvářející nejrůznější podmnožiny v dané množině. Zvláštní nesouvisí s podstatou, je jen odlišností vznikající z něčeho nepodstatného, ale rozšířeného; je kvantitativní stránkou.

**Zvláštní je společné určité podskupině; je průnikem či pozůstatkem jiných množin.
Je projevem vnější souvislosti s jinými množinami.**

Podceňování zvláštního je vždy nerespektováním skutečnosti, vede k paušálnímu přístupu. Ve společnosti se nakonec vždy projeví necitlivým, [byrokratickým](#) přístupem např. k jednotlivým sociálním, věkovým, etnickým či [náboženským](#) skupinám. Což vyvolává jejich odpor a destabilizuje společnost. Ale stejně to platí i v malých [skupinách](#).

Kromě obecných a zvláštních rysů ale vše existující obsahuje i jednotlivé rysy, stránky či vlastnosti, které rozšířené nejsou, nevytvářejí vnitřní podskupiny, jsou vlastní jen jedinému prvku dané množiny, ale opakující se běžně v množinách jiných.

**Jednotlivé je vlastností jediného prvku dané množiny,
avšak opakuje se v množinách jiných**

Důležitým předpokladem správného poznání je rozlišení stupně obecnosti jednotlivých stránek, vlastností či rysů zkoumaného. V běžném poznání se často dopouštíme omylu tím, že jednotlivé či zvláštní rysy zobecňujeme, zobecňujeme je, připisujeme je i těm prvkům množiny, které je nemají, paušalizujeme je. Zvláště při posuzování lidí a jejich skupin je to časté. Například pořekadlo „dlouhé vlasy krátký rozum“ po staletí ovládalo myšlení lidí.

Generalizace, to je nesprávné povyšování zvláštního na obecné

Jindy naopak obecné vlastnosti přisuzujeme jen některým podskupinám či dokonce jen jednotlivým součástem dané množiny, individualizujeme je. Například obecný rys [politiky](#) jako boje [zájmů](#) bývá posuzován jen jako špatnost jednotlivých politiků, je vydáván za pouhé [politikaření](#). Takový postup vždy vede k [iluzím](#).

**Nezbytností správného poznání je rozlišení stupně obecnosti jednotlivých vlastností.
Podmínkou k tomu je přesné definování posuzovaných množin i používaných kritérií.
V jiných vztazích jsou vždy stupně obecnosti odlišné.**

Objekt a subjekt

Až do vzniku člověka byl [svět](#) jen rájem objektů, entit vzájemně na sebe působících bez účasti [vědomí](#). Pak vznikl člověk tím, že počal svou prací měnit svět vědomě, a činí tak dodnes. Stal se subjektem, [kvalitativně](#) novou entitou.

Objekt je prvek v daném vztahu pasivní

Člověk není pasivní, to by nepřežil. Je jediným tvorem, který je [aktivním](#) i bez zjevné biologické potřeby; aktivita se v důsledku mnoha okolností stala jeho způsobem života i vnitřní biologickou [potřebou](#). A vše co činí, je přinejmenším doprovázeno, většinou však vyvoláno jeho vědomím.

Subjekt je prvek v daném vztahu uplatňující své vědomí

Mezi člověkem a přírodou je vždy subjekto-objektový [vztah](#), mezi lidmi vztah subjekto-subjektový. Avšak s rozpadem prvotně pospolné společnosti a vznikem [civilizace](#), tedy současně s vytvořením třídních vztahů a politické závislosti je jeho možnost uplatňovat ve vztazích své vědomí značně omezována. [Otrok](#) či [nevolník](#) byl přinucen poslouchat a chovat se nikoli podle svého vědomí, ale podle vědomí svých pánů.

Sociální útlak je vždy potlačením člověka jako subjektu

Postupně se však útlak lidí stával stále složitějším. Již nestačilo vnutit podrobeným svou vůli, začalo jim být vnučováno i vědomí jeho pánů. Vztah nadvlády a poroby začal být vydáván nejen za nutný a zákonný, ale i za [přirozený](#), daný nejen vůlí pána, ale i přírodou či bohy.

Náboženství se vždy podílelo na udržování člověka v roli pasivního subjektu

S rostoucí složitostí světa a vztahů mezi lidmi však nestačilo ani to. Celé [dějiny](#) lidstva jsou prodchnuty snahami podmaněných skupin o vybojování si svého místa na slunci. Otroci, nevolníci, měšťané i vazalové, jednotlivé [národy](#) i [rasy](#), dělníci i ženy, ti všichni se snažili o svou [emancipaci](#), osvobození se ze závislosti. Dokonce synové a dcery si vybojujávají svou [nezávislost](#) na rodičích.

Emancipace nezbavuje člověka závislosti, jen mění její formy; je pokusem člověka přeměnit se z objektu na subjekt

Novější formy nadvlády už nespolehají jen na přímou [moc](#) či [náboženství](#), manipulují člověkem tak, aby měl pocit, že se rozhoduje svobodně, avšak ve skutečnosti mu dávají jen takové volby [možnosti](#), které v zásadě znamenají totéž. Svobodně můžete kandidovat kamkoli, ale zvítězit může jen do má podporu mocných. Nakupovat můžete cokoli, ale nakonec vydělají titíž. Říkat můžete cokoli, ale není vám to nic platné.

Marxisté chtějí přeměnit utlačované z pasivního objektu v aktivní subjekt

Obsah a forma

Každý výtvar přírody či člověka, naše chování i vyjadřování, to vše má svůj obsah a formu. Obojí vytváří nedílný, vnitřně skloubený celek, v němž i zdánlivě drobná změna jednoho může vést ke zhroucení druhého. Obojí je mezi sebou jednotné i rozporné. Neexistují samostatně, jsou dvěma stránkami téhož.

Obsah a forma vytvářejí dialektickou jednotu

Obsah je souhrnem všech vnitřních prvků. Je ve vztahu k formě prvotní, určující. Je bohatší a proměnlivější než forma, je širší a rozmanitější než pouhá podstata. Vše se vyvíjí nejprve změnou obsahu v rámci existující formy; překročí-li změny obsahu rámec formy, která jej udržuje, mění se forma; nový obsah si vynucuje formu jinou, takovou, která jeho změnám odpovídá.

Obsah je hmotným či ideovým jádrem celku

Obsah je spojován v celek svými vnitřními vztahy, které vznikají závisle na obsahu a přizpůsobují se mu; jsou jeho součástí. Stejný obsah může mít různou formu, tak jako voda může být kapalná, plynná i pevná, nebo tentýž příběh může být sdělován jako próza či poezie. Vnější forma je vlastně jevem, vnitřní forma strukturou.

Forma je způsob uspořádání obsahu

V přírodě obsah a forma mění svou jednotu automaticky. Ve společnosti, v jednání lidí a myšlení do toho zasahuje člověk, a běžně chybně. Přeceňuje jedno nebo podceňuje druhé; a obojí vede k chybám. Často např. Ipíme na formě a při tom nic nesdělujeme či nevytváříme. Byrokracie, to je formalismus úředníka líného jednat a myslet. Vede k samoučelnosti a stagnaci.

Formalismus je spojením hlouposti a pasivity

V počátcích své činnosti zpravidla člověk podceňuje formu a přeceňuje obsah. Dělá-li stejnou činnost příliš dlouho, bývá tomu spíše naopak.

Zvyk, to je forma, z níž se bezmyšlenkovým opakováním vytratil obsah

Absolutizace obsahu a podcenění formy je běžnou chybou člověka. Zvolíme-li ke kritice, sdělení nebo žádosti nevhodnou formu, popudíme toho, jemuž byla určena a dosáhneme opaku. Přidáme-li do nekrologu jediné nevhodné, třebaš pravdivé slovo, můžeme zkazit celý pohřeb i svou pověst. Vložíme-li do zákona jediné, byť dobře mínění slovo, může to ztratit formu zákona, neboť se to stane neúčinným. Stejně tak jako přidáním jediné částice do atomu změním prvek. Obsah a forma jsou rozdílné, ale neodlučitelné části téhož. Nelze je zaměňovat, podceňovat ani absolutizovat. Tento svět můžeme měnit pouze tak, že obojí chápeme a racionálně využíváme.

Vše existující je sporem formy a obsahu, je vývojem tohoto sporu

Occamova břitva

Starověká a středověká rodící se [věda](#) to neměla lehké. Nedostatek poznatků, omezená společenská praxe, postupné objevování nekonečné rozmanitosti světa, nerozvinutý jazyk, ale i [náboženský konzervatismus](#) nutily často myslitele vyjadřovat své [názory](#) mnoha slovy, obrazně, skrytě, nejednoznačně, a často více naznačovat než sdělovat. To vše bylo komplikováno nepřesností ústně tradovaných názorů, a také neobratností překladatelů i písařů. Již Aristoteles a po něm i další se proto snažili zavádět určité principy racionálního vyjadřování nového poznání a přesnějšího definování. Jednou z těchto snah je i tzv. Occamova břitva, pojmenovaná po anglickém filozofovi, františkánském mnichovi Wiliamovi z Ockhamu, pokoušejícího se na počátku 13. století odříznout z formulace poznatků vše nadbytečné. Později však jeho názory dostávaly různý výklad, často i nesmyslný. Pod záminkou racionality bývá prosazována jednoduchost vysvětlení, hledá se jediná [příčina](#) na místo složitých kauzálních řetězců, zapomíná se na jeho dovětek „leč z nutnosti“, a tak se [absolutizací](#) stává z původně chytré myšlenky nesmysl.

**Occamova břitva vznikla jako princip úsporného vyjadřování,
nikoli jako princip úsporného myšlení**

Už kdysi, kdy věda zkoumala téměř výhradně oblast přírody, nebylo možné příliš zjednodušovat. Vše reálné totiž není pouze tím, čím se nám to jeví z jednoho úhlu pohledu. Každá zjevná [kvalita](#) je v jiných vztazích současně jinou kvalitou; a má těch vztahů vždy více. Každá kvantitativní stránka je doprovázena mnoha jinými, které vzájemně modifikují svůj vliv a rozostřují hranice míry své kvality; každá vnitřní nutnost je doprovázena vnějšími nahodilými vlivy, každý pohyb v sobě obsahuje i jiné pohyby a každý vztah je součástí jiných vztahů. Příčina je vždy jednou z příčin a každý účinek vyvolává zpětné působení na své příčiny. Vše zdánlivě bezprostřední je [zprostředkováno](#) něčím jiným.

Jakékoli ořezávání skutečnosti vede omylu

Později, když se hlouběji počala zkoumat [společnost](#) a [myšlení](#) člověka, se stala tzv. Occamova břitva ještě problematičtější nástrojem poznání. Všechny [zákony](#) se zde totiž díky složitosti prostředí projevují pouze jako tendence, tedy ve vzájemných [vztazích](#), různě modifikují a zprostředkovávají své působení, a jejich redukce na podstatu je vždy jen abstrakcí, nutnou k poznání, ale neodpovídající realitě. A je-li společnost rozdělena protikladnými zájmy, je její poznání ještě komplikovanější.

Ořezávání společenské skutečnosti je podřízeno vládnoucím společenským zájmům

Tak jako Occama nemohl a nesměl odříznout od přírody [boha](#), tak jeho dnešní vyznavači nemohou a nesmí od společnosti odříznout soudobé [iluze](#) podepírající současný svět. Raději se tedy ohánějí břitvou proti racionálním poznatkům, odhalujícím jeho [podstatu](#).

Je třeba vyjadřovat se úsporně, nikoliv úsporně myslet

Odcizení člověka, vůbec každý vztah, v němž je člověk sám vůči sobě, je uskutečněn, vyjadřuje se teprve ve vztahu, v němž je člověk vůči druhému člověku.

Karel Marx

Odcizení

Člověk žije tak, že si přisvojuje přírodu a přizpůsobuje ji svým vlastním [potřebám](#). Ale protože tak činí pouze ve [společnosti](#) a se společností, přisvojuje si současně i společnost, a také ji přizpůsobuje svým potřebám. Získává kladný [emocionální](#) vztah ke svým zdrojům, prostředkům i výtvorům, ke společnosti v níž žije. A při tom všem poznává obojí a mění i sám sebe; hledá [své místo v přírodě](#) i společnosti. Osvojuje si i poznatky druhých, a výsledky své práce i poznání předává druhým.

Člověk se vyvíjí tak, že si přírodu i společnost osvojuje

Při rozpadu prvotní pospolitosti, v období prudké sociální diferenciaci, při vzniku protikladných [tříd](#), z nichž jedna žije z výsledků práce druhé, však začíná docházet k odcizení jeho produktu nikoli ve prospěch jeho společnosti, ale ve prospěch jiných jedinců. Zdroje, prostředky a produkty, které byly dosud jeho vlastními, se mu stávají cizími, postupně se staví proti němu. Společnost, která jej kdysi ochraňovala, jej začíná utlačovat. Člověk se cítí vytržen z přírody i společnosti. Vzniká odcizení.

Odcizení, jako produkt třídní společnosti, je opakem osvojení

Odcizení je ztrátou pozitivního vztahu člověka k přírodní a společenské skutečnosti, k výsledkům své [práce](#) a poznání. V dobách, kdy ještě většina lidí žila na venkově, přírodě blízko, a v kontaktu se svými pokrevními příbuznými v malých společenstvích, se odcizení neprojevovalo tak silně. S postupným stěhováním do měst, které je z dosavadního prostředí vytrhovalo, s prohlubující se [dělbou práce](#), která vzdalovala člověka od zdrojů či konečných produktů i od druhých lidí, s rostoucí masou produkce, strojovou velkovýrobou, s prohlubováním sociálních rozdílů však problém odcizení postupně narůstá. Člověk už často ani nevidí konečný produkt své práce, ztrácí vliv na jeho podobu, a někdy si jej ani nemůže koupit. Ti, kteří jej utlačují, se postupně vzdalují tak, že už je ani nezná, stejně tak jako většinu těch, s nimiž spolupracuje. Základním [vztahem](#) mezi lidmi jsou [peníze](#), člověk je depersonifikován, společnost atomizována. Odcizení se stává psychologickou překážkou v práci i poznávání, destimuluje člověka, redukuje jej na automatickou součást výrobních i sociálních procesů, vede jej k bezvýchodnosti a frustraci. Začíná rozumem, který nedovoluje považovat věci či vztahy za své, a končí ztrátou citového vztahu k nim.

Odcizení ochuzuje společnost o tvůrčí síly mnoha jedinců

Odcizení vyřazuje člověka ze společnosti, staví jej na její okraj a často jej vede k protispolečenskému jednání, při němž škodí i sám sobě. Nejde o biologickou či psychickou poruchu jednotlivce, ale o sociální poruchu společnosti. Karel Marx pochopil sociální podstatu tohoto jevu, Franz Kafka ji literárně zpracoval. A socialistická společnost tuto problematiku podceňovala tak dlouho, až se lidem postupně odcizil [socialismus](#).

Odcizení je proces, v němž deformovaná společnost deformuje jednotlivce

Odraz

Odraz je základní [vlastností hmoty](#) a [pohybu](#). Spočívá v tom, že každá hmota i její pohyb mají schopnost reagovat na pohyb hmoty jiné. Je to univerzální projev fyzikálního zákona, podle něhož každá akce budí reakci. To platí nejen ve fyzice, ale i v biologii, sociologii a psychologii, prostě všude. Neznamená to, že všechno musí reagovat na cokoliv. Například světlo nemá vliv na mechanický pohyb těles, ale obráceně tento pohyb je provázen změnami jejich světelných odrazů.

Odraz je změnou hmoty či jejího pohybu v rozporu

Odrazy probíhají i ve vztazích mezi lidmi a přírodou. Člověk odráží přírodu [vědomím](#) a svým [aktivním](#) životem ji mění: příroda tedy zpětně odráží jednání člověka, mění se. A obráceně člověk vědomím odráží své působení na přírodu, i onu vlastními silami přetvořenou přírodu, a tím člověk mění sám sebe. Tak vznikl člověk jako nový živočišný druh, ale i [kulturní](#), druhá příroda jako jeho životní prostředí.

I mezi lidmi navzájem probíhají neustále odrazy. Jeden mění druhého, své vztahy s ním, i sám sebe. [Právo](#) je odrazem skutečných lidských [vztahů](#) a láska je odrazem jednoho jedince v chování druhého.

Samo vědomí člověka je produktem toho, že odráží skutečnost i vědomí jiných. Říká se, že děti jsou odrazem svých rodičů; není to celá [pravda](#), ale její základ to je. Děti odrážejí naše chování, [jednání](#), [myšlení](#), [řeč](#), a tím se stávají lidmi.

Odraz je univerzální vlastností hmoty a jejího pohybu, je výsledkem rozporu

Není na [světě](#) nic, co by neumělo odrážet a samo nebylo ničím odráženo. Ne vždy a všechno odráží člověk přímo a snadno. Čím hlouběji do kosmu či nitra hmoty proniká, tím složitější přístroje musí vkládat mezi své [smysly](#) a skutečnost, aby ji mohl odrážet nejprve neúplně a zjednodušeně těmito smysly, a poté i svým [rozumem](#).

Odraz je základem poznatelnosti světa

Tak jako je nekonečné množství forem hmoty a jejího pohybu, je i nekonečné množství forem odrazu. Vznikají tak, že pohyb jednoho vstupuje do [rozporu](#) s pohybem druhého a vzájemně své pohyby mění. Odraz je dialektickou negací, uchovává v jiné formě ty prvky předcházejícího, které jsou v nových podmínkách schopny další existence; obsahuje stopu odráženého, sice neúplnou, změněnou, ale rozeznatelnou.

Chceme-li poznat cokoliv, musíme pochopit, jak jedno odráželo druhé v minulosti, jak se to odráží v současnosti, a měli bychom se snažit představit si, jaké další odrazy budou následovat v budoucnosti. Svět kolem nás, i naše myšlení a chování, to je nekonečně propletený řetězec odrazů.

Myšlením je třeba uchopit hlavní články tohoto řetězu

Oheň získaný třením poskytl člověku poprvé vládu nad přírodní silou, a tím ho definitivně oddělil od říše zvířat.
Bedřich Engels

Oheň

K ohni zapálenému bleskem či lávou přilákalo člověka teplo, světlo, a také vůně pečeného masa živočichů, kteří v něm uhynuly. Opakovalo se to na různých místech mnohokrát, než přišel na nápad, odnést si hořící větev ke svému obydlí a přiložit. Už v dávném pravěku, tak získal zdroj, který poskytoval teplo, sucho a bezpečí. Chránil jej před dravci a dovršil jeho přesun v potravinovém žebříčku na samý vrchol. Člověk v něm získal nový zdroj energie, ostatní přírodou nevyužívaný. Bylo nutné jej nepřetržitě udržovat, obtížně se přenášel, což prodlužovalo dobu usazení na jednom místě. To postupně měnilo pravěkého člověka z pasivního sběrače na aktivního chovatele a pěstitele, protože musel své životní prostředí obnovovat.

Oheň usadil člověka a tím umožnil zemědělství

Oheň snížil závislost člověka na přírodních podmínkách, ale zároveň posiloval závislost jedinců na skupině, která jej měla; posílil jejich společenský charakter. Přinutil lidi i změnit přirozenou dělbou práce. Poskytoval všestrannější i bezpečnější tepelně zpracovanou potravu, ta zvyšovala množství tělu dodávané energie a zkracovala čas potřebný k jejímu získání i strávení. Kratší doba trávení pak prodlužovala denní lidskou aktivitu. Světlo, které oheň dával, prodloužilo dobu jeho aktivní činnosti. Oheň tak prodlužoval život člověka absolutně i relativně. Umožnil osídlovat i chladnější oblasti, přispěl k rozšíření lidstva po celé planetě a oddálil jeho přemnožení. Teprve, když se oheň naučil kdykoli rozdělat, vymanil se z přírody.

Udržování ohně naučilo člověka plánovat a měřit čas jinak, než podle přírody

Oheň spolu s oděvem postupně člověka zbavil srsti; postupně ale zchoulostivěl a ještě více ztrácel schopnost přežít sám. Spalování dřeva bylo obrovským skokem ve vývoji lidského druhu, srovnatelným později se spalováním fosilních paliv. Použití ohně bylo po vyrobení nástroje druhým významným kvalitativním skokem ve vývoji člověka. Žena střežící oheň změnila společnosti a stala se základem matriarchátu.

Vývoj člověka nezačal Adamem a Evou, ale prvním upečeným masem

Použití ohně k tepelnému zpracování potravy i k pálení odpadu snižovalo riziko jedů, cizopasníků a mikroorganismů, stejně tak jako nebezpečí nemocí z podchlazení či ohrožení dravou zvěří a přispělo k rychlejšímu rozmnožení člověka i jeho nevyhynutí při prudkých změnách klimatických podmínek. Prodloužilo délku života, a tím i čas k rozvoji jedince i k přenášení jeho poznatků na potomstvo. Oheň tak člověku přinesl čas navíc, který v živočišné říši neměl, a který využil pro svůj rozvoj.

Celý další vývoj člověka by byl nemyslitelný bez ohně. Kov, náhodně vyteklý z kamenů v ohništi dal vzniknout době bronzové a poté i železné, stejně tak jako daleko později parnímu stroji a průmyslové revoluci.

V nejrůznějších podobách je oheň dodnes pilířem životních podmínek člověka

Přání, pozdrav či omluva, jsou-li myšleny vážně, mohou být vysloveny pouze jednou.
Dalším opakováním se už jen znevažují.

Autor

Omluva komunistů

Bývá zvykem [antikomunistů](#) požadovat omluvu komunistů za zločiny napáchané v minulosti. Čím hloupější antikomunista, tím důraznější požadavek. Zatajuje se při tom, že tuto omluvu vyslovili komunisté ještě v době, kdy to od nich nikdo nepožadoval.

Omluvu za příkoří spáchaná v období socialismu vyslovil mimořádný sjezd KSČ 20. prosince 1989, tedy nejvyšší orgán strany, jež byla za tato příkoří zodpovědná. Nikdo jiný nemá právo mluvit za ni. Ono přijetí nebylo jednoduché. První variantu sjezd odmítl jako zcela nedostatečnou, a teprve druhá, daleko sebekritičtější varianta byla přijata velkou většinou delegátů. Autor těchto textů byl mezi nimi.

Taková omluva se mnohým zdá nedostatečná, neboť jsme se neomluvili za znárodnění velkého [kapitálu](#), provedeného ne komunisty, ale [Benešovými dekrety](#). Neomluvili jsme se ani za to, že jsme dokončili pozemkovou reformu T. G. Masaryka, kterou nebyla schopna dokončit [korupcí](#) prolezlá první republika. Neomluvili jsme se za vysídlení Němců, o němž jsme nerozhodli my, ale vítězné velmoci z iniciativy Beneše.

Omluvili jsme se za vlastní chyby, za formy a metody, které jsme občas používali, nikoli za cíle, které jsme sledovali. Neměli jsme důvod omlouvat se těm, kdož za první republiky nemohli jezdit na dovolenou, posílat děti do škol, těžce hledali práci, a pak se stěhovali do bytů první kategorie. Neomluvili jsme se za důsledky hospodářské blokády, kterou na nás uvalili zahraniční „demokratičtí humanisté“, za to, že jsme zaplatili prvorepublikové válečné reparace, které nám jako součásti poraženého mocnářství vyměřily vítězné mocnosti Dohody, za to že jsme zaplatili dluhy Benešovy exilové vlády, že jsme od poraženého Německa bez podpory západních mocností nevymohli ani korunu z vyměřených válečných reparací, které měly být vyplaceny z amerického a britského sektoru. Neomluvili jsme se ani za následky amerického bombardování či Mnichovskou dohodu, jejichž důsledky jsme nesli, za obrovský rozvoj Slovenska; za to že jsme pokorně nepřijali [Marshallův plán](#) a neuvrhli zemi do amerického područí. Neomluvili jsme se za [socialismus](#), a to by od nás rádi slyšeli.

Omlouvat se musí ten, kdo něco způsobil. Omluvila se Komunistická strana Československa a Komunistická strana Čech a Moravy, byť její právní nástupkyně, k tomu nemá důvod. Nikdo nepožaduje od [křesťanů](#) omluvu za křížácké války, upalování čarodějnic, vybírání desátků či prodávání odpustků. Ani oficiální omluva za upálení Jana Husa nikdy nezazněla. Vše to bylo ve jménu jejich [Boha](#).

Nyní je řada na jiných, aby se omlouvali. Za rozbití Československého státu, za rozkradení a rozdání jeho majetku, za zadlužení země, které nebudou schopni zaplatit ani naši vnuci, za statisíce nezaměstnaných, za prohlubující se zaostávání, za ztrátu vlivu Čechů na ekonomiku a politiku v České republice. Zatím to nikdo nepožaduje, ani není od koho. Všichni se už vyměnili, přejmenovali, jsou amnestováni a za vodou.

Omyl a zdání

Každý jazyk mívá více pojmů pro stejné či podobné jevy. Bývají ztotožňovány i zaměňovány, a jakmile je potřeba vyjádřit se opravdu přesně, působí to potíží. Také neshoda skutečností s pravdou bývá vyjadřována různými slovy: [nepravda](#), polopravda, [iluze](#), [lež](#), klam, zdání, omyl či expresivněji. Každý jazyk, autor i překladatel k těmto [pojům](#) přistupuje jinak, zpravidla pod vlivem odlišných právních, náboženských či filozofických tradic, které se také neshodují.

Omyl je rozpor mezi věděním a skutečností

Iluze vzniká jako chybně vyhodnocený smyslový [vjem](#), kterému byl pod vlivem znalostí a zkušeností neodpovídajících podstatě jevu přiřazen nesprávný pojem. Je produktem převažujícího smyslově [emotivního nazírání](#), které poskytuje velmi nepřesné výsledky, pokud už při hodnocení a zařazování vjemu do paměti není korigováno rozumem. Protože se podřazování vjemů pojmům stalo člověku podmíněným [reflexem](#) v důsledku výchovy a výuky, může to být také jejich nedostatkem.

Zřetězením iluzí, nebo jejich spojením se správně pojmenovanými vjemy pak vznikají nesprávné úsudky – zdání. Z takových nesprávných spojení a nedostatku informací, které by je opravovaly a doplňovaly, pak vzniká či nepřesný [soud](#), [názor](#). Jakmile tyto iluze, zdání či z nich vznikající názory začneme obhajovat a zdůvodňovat, nebo jakmile podle nich začneme jednat, vznikají [omyly](#). Jakmile je subjektivní omyl lidským jednáním materializován, stává se objektivní překážkou.

Omyl je zdůvodněním iluze, zdání či chybného názoru, nebo jejich praktickým důsledkem

[Pravda](#) má dvě stránky, [absolutní a relativní](#). Pravdou zůstává jen potud, pokud její absolutní stránka převažuje, a pokud je její relativní stránka podmíněna objektivně, tj. možnostmi dané společnosti, a nikoli subjektivně, individuálními schopnostmi poznávajícího subjektu. Pouze banální pravdy, nepostihující složitost jevů, a proto nic neříkající, mají jen absolutní stránku a jsou vlastně prázdné.

Omyl je neodmyslitelnou součástí lidského poznání. Vznikalo metodou pokus – omyl a dodnes to platí. I [věda](#) se nutně dopouští omylů; i její velikáni. Věda jim to odpouští tím velkoryseji, čím větší byl jejich skutečný přínos. Pouze [filozofie](#) se v těch omylech pitvá, udržuje je při životě, vyučuje jako rovnocenné s pravdou a dělá z nich vědu. Ale pak není skutečnou filozofií, jen jejím předstíráním.

I praxe člověka je plná omylů, bez nichž je život nemožný. Pokud se nenapravují, škodí.

Omyl je nutno přiznat a pojmenovat

Není chybou dopouštět se omylů, chybou je vytvářet z jejich obhajoby novou vědu.

Pjotr Leonidovič Kapica

Oportunismus

Ať člověk dělá cokoli, vždy naráží na překážky. Musí je odstraňovat, překonávat, ale také obcházet. To bývá většinou nejsnadnější, avšak příliš časté obcházení se stává [zvykem](#), který člověka mění. Především tehdy, jestliže při tom obcházení ztratí směr a [cíl](#). Pojem pochází z výrazu „a porto“, znamenajícího mimo bránu, přístav či cíl.

Oportunismus je bezzásadové přizpůsobování se podmínkám, které vede mimo cíl

Je to praxe člověka skládající se z ústupků, kliček a váhání, které jej nakonec svedou z původní cesty a nevedou nikam. Je to bezcílne vršením [kompromisů](#), které přestávají být součástí boje a stávají se místo něj základem existence. Je to postoj ke světu: „*Kam vítr, tam plášt!*“

Oportunismus není jen politickým jevem, vyskytuje se v každé [praxi](#) člověka, a v každé je škodlivý. Ve vztazích s přírodou se následky většinou projeví rychle, ve vztazích společenských často až příliš pozdě. Varování před ním je obsaženo i ve staré lidové moudrosti, která praví: „*Přeskoč, přelez, jenom nepodlez!*“

Profesionalita je rutina směřující k cíli; oportunismus je rutina bez cíle

Teoretickým zdrojem oportunismu je neznalost či odmítání teorie. Je to [practicismus](#), vytvářející k ospravedlnění vlastních chyb vlastní teorii, zabývající se jevem, nikoli jeho [podstatou](#). Teorie mu pouze komplikuje dobře placenou navyklost rutinu. Nahrazuje ji vyprávěním o své zavedené praxi, o svém [practicismu](#).

Sociálním kořenem oportunismu je pohodlná a nekontrolovaná praxe, bezbřehé přizpůsobování se podmínkám bez snahy o jejich změnu. Je to samoučelná praxe pohodlného, pasivního člověka v nevšimavé společnosti.

Oportunismus neodstraňuje [příčiny](#), jen následky. Hledá pouze krátkodobá, snadná řešení a podceňuje ta dlouhodobá, nepřinášející krátkodobý efekt. Je to ztráta koncepce. Je to spojení [practicismu](#) a [revizionismu](#). Jednou z jeho forem je vyčkávající oportunismus, kdy je člověk ve vleku věcí, což Lenin nazýval „*chvostismem*“.

Oportunismus jednotlivce i celé skupiny a jejich řídicí [struktury](#). Projevuje se zatajováním skutečného stavu věcí, předstíráním, pasivitou, potíráním [aktivity](#), [iniciativy](#), personální strnulostí, přeceňováním dílčích úspěchů i podceňováním porážek a ztrát. Není-li potírán shora, šíří se rychleji; je-li shora šířen, vede nutně k hluboké krizi. Začíná drobným zametáním problémů pod stůl, v [politice](#) končí likvidací spolupracovníků a spojenců s odlišným názorem a [politikařením](#).

KSČ tak dlouho bojovala s [pravicovým](#) oportunismem, domnělým i skutečným, až ji porazil obyčejný oportunismus všedního dne. Ten je nejnebezpečnější. Není pravcový ani levicový, jen se přizpůsobuje. Nepotřebuje teorii, stačí mu hesla a křesla.

Oportunismus nemění svět k lepšímu, mění jen svého nositele k horšímu

A tak kombinovaná činnost, komplikace vzájemně závislých procesů nastupuje všude namísto nezávislé činnosti jednotlivců. Ale kombinovaná činnost znamená organizaci.

A je možná organizace bez autority?

Bedřich Engels

Organizace společnosti

Na [světě](#) není nic než [hmota](#) a její vzájemné [vztahy](#). Také člověk a [společnost](#) jsou jen vysoce organizovanými, to je mnohostranně propojenými, hmotnými systémy. Příčiny a principy této organizace společnosti hledají různé filozofické přístupy leckde. Biologický [determinismus](#) je hledá uvnitř organické hmoty, subjektivní [idealismus](#) uvnitř vědomí a objektivní idealismus v idejích existujících nezávisle na člověku. [Marxismus](#) nachází zdroje lidské organizace ve vzájemné závislosti

Člověk má tak jako ostatní živočichové pud sebezáchovy i pud rozmnožovací, a organizuje se tak, aby přežil a rozmnožoval se. Tím ale jeho podobnost s nimi končí, neboť jeho způsob přežití je zcela odlišný. Přežívá tak, že [přeměňuje přírodu](#), a dělá to tak, že vyrábí. Vyrábět ale umí jen ve společnosti a jen tak, že se [rozvíjí](#).

Kořenem organizace společnosti je materiální výroba

Člověk se organizuje tak, aby vyráběl co nejvíce [nadproduktu](#), který je zdrojem jeho rozvoje, tedy i podmínkou jeho existence. Dokud jej vyráběl málo, dělil se s ostatními, a organizaci utvářel vždy ten, kdo měl v dané věci přirozenou [autoritu](#). Jakmile začala společnost vytvářet nadproduktu hodně, vznikal přebytek, o který se počalo [bojovat](#). Autoritou utvářející organizaci se stalo [vlastnictví výrobních prostředků](#). Třída, která je měla, chtěla vyrábět nadproduktu více a mít z něj co největší podíl. K tomu vytvořila [stát](#) i [politiku](#), a změnila náboženství hájící její [zájmy](#).

Organizace společnosti je podřízena autoritě vlastníků výrobních prostředků

Čím je výroba složitější, tím složitější je organizace. [Výrobní vztahy](#) jsou základnou, z nichž se jako nadstavba odvíjejí všechny ostatní společenské vztahy. Lidé si je nevolí libovolně, jsou při tom determinováni rozvojem výrobních sil a z toho vznikajícími vztahy, panujícími ve výrobě. Organizaci společnosti pak sice ovlivňují poznání, ideje či emoce, významných [osobností](#) či skupin, ale vždy jsou při tom pod diktátem materiální výroby a zájmů jejich vlastníků.

Organizace společnosti musí být v jednotě s jejími výrobními silami a vztahy

Každá společnost si vytváří organizaci podle svých podmínek a pouze s přihlédnutím ke zkušenostem společností sousedících. Vnutit společnosti cizí, organizaci silou lze jen krátkodobě, a vždy je to brzdou rozvoje výrobních sil, a končí to rozvratem. Marxismus se vědomě a záměrně vyvaroval předvídání organizace budoucí společnosti. Pouze pochopil, že to musí být společnost rovnosti vylučující sociální krize a plánování, které vyloučí [krize ekonomické](#). Bylo chybou vnucovat sovětský vzor organizace jiným zemím, stejně tak jako je chybou vyspělých kapitalistických zemí vnucovat svůj vzor zemím rozvojovým.

Organizace společnosti není exportním artiklem

Vládce, byť sebevýznamnější, to je jenom splávek, který plave v proudu. Zdá se, že tento proud vede, ve skutečnosti je však tímto proudem nesen. Jestliže tomuto proudu rozumí, tím lépe. Ale nesen je i tehdy, když mu nerozumí. Nesen je i proti své vůli.
V. I. Lenin

Osobnost v dějinách

Dějiny bývají vykládány tak, jako by je tvořili významní mužové, vládci, vůdci, vojevůdci či myslitelé. Takové pojetí dějin je vždy idealistické, protože jako určující vidí vědomí a vůli člověka. Materialistické pojetí dějin hledá jako výchozí příčinu historických událostí materiální činnost lidí a z ní vyplývající zájmy.

Významné osobnosti dějiny netvoří, jen je ilustrují

Rozhodujícími silami ve společnosti jsou síly materiální. A těmi se nemohou stát jednotlivci, byť sebeschopnější; těmi se mohou stát pouze lidové masy při obhajobě svých zájmů. Tyto masy musí být samozřejmě vedeny.

Vůdce si nevybírá masy, masy si vybírají své vůdce.
Nejsou-li k dispozici, tak si je vytvoří.

Každá třída, každé hnutí je v okamžiku, kdy je to zapotřebí, schopno vyprodukovat své významné osobnosti. Není-li toho schopno, pak není schopno ničeho. Jakmile je v době kvasu kdokoli postaven do čela, musí vést. Neumí-li to, je rychle nahrazen. Umí-li to jen trochu, je masami korigován.

Vůdce nemusí být geniální, to z něj udělají až masy v případě vítězství.

Osobností nebývá myšlen každý jedinec, i když jí může být. Tento pojem nezahrnuje pouze kvality člověka či jeho oficiální funkci, ale především jeho skutečnou úlohu ve společenském vývoji, v malém i velkém měřítku. I mimořádně schopný člověk se stává hlupákem, vede-li kohokoli k neúspěchu. I průměrně nadaný jedinec se zapisuje do historie, získá-li důvěru a vítězí.

Vůdce může hnutí vést správně i nesprávně, může vývoj událostí urychlovat, usnadňovat i brzdit, ale nemůže je vyvolat či zastavit.

Osobnost je dialektickou jednotou individuálních a společenských stránek. Nemůže vnutit velkým skupinám lidí své zájmy, musí formulovat a prosazovat ty jejich. Opravdovou osobností se člověk může stát jen tím, že dříve a lépe pochopí tyto zájmy i možné cesty k jejich dosažení. Každá doba si své osobnosti vytvoří, i kdyby nechtěla.

Osobnost je produktem důvěry té skupiny, kterou vede, i jejího úspěchu

Podobně to platí i o významných myslitelích, vědcích a umělcích, kteří nikoho nevedou, ale ovlivňují. Jen tehdy se stávají osobnostmi, jestliže ve svém oboru stojí na špičce proudu, který odráží potřeby a zájmy své doby.

Králové přicházejí a odcházejí, ale lid, jako jediný zdroj moci, je věčný.
Ján Jesenius

I pro otroky to byl pokrok. Váleční zajatci, z nichž se rekrutovala masa otroků, podřeli nyní aspoň život, místo aby byli, jak se dalo dříve, zavražděni, nebo dokonce, jako ještě dříve, upečeni.

Bedřich Engels

Otrokářství

Prvotní pospolitost se začala rozpadat výrobou [nadproduktu](#), tedy růstem [bohatství](#), a definitivně se rozpadla zotročením části obyvatel. Započalo to tzv. domácím otroctvím, kdy otrok žil v rodině svého pána. Jeho postavení se příliš neodlišovalo od postavení manželky a dětí, protože ty byly v patriarchální rodině mezi prvními zotročenými. Tak to fungovalo i u našich slovanských předků. Vznikly [třídy](#).

Tam, kde se otrok nestal hlavní [výrobní silou](#), bylo otroctví kombinováno s pozůstatky rodové společnosti i se zárodky [feudalismu](#). V říších, které válečnými výboji získávaly otroků mnoho, se otroci hlavní výrobní silou stali, a vzniklo otrokářství.

Otrokářská byla ta společnost, kde se otroctví stalo hlavním výrobním vztahem

Takové společnosti se rozvíjely rychleji. Práce masy otroků, kteří vyráběli více, než sami spotřebovali, vytvářela velký nadprodukt, který byl směňován, a výsledky takových obchodů přinášely rychlejší [rozvoj](#). Z nadproduktu mohli být živeni ti, kteří se zabývali nevýrobní činností, zejména [duševní prací](#). To umožnilo vznik [písmu](#), rozkvět [umění](#), ale i poznávání. Oproti předchozí rodové společnosti došlo k [pokroku](#).

Rychlý rozvoj jedněch se začal uskutečňovat na úkor druhých

Rostoucí masa otroků však vyžadovala početnější armády k jejich získávání, jejich odpor zesilující jejich počtem, pak vynucoval i počet strážců, nutících je k práci. Čím více se společnost rozvíjela, tím více se dostávala do rozporu s nezájmem masy otroků na výsledcích práce. Čím složitější výrobky člověk vymýšlel, tím méně je mohli vyrábět nezainteresovanější otroci. Výrobní způsob, založený pouze na osobní závislosti otroka na pánovi a na jeho fyzickém přinucení k práci se neustále prodražoval. Čím více otroků získávali otrokáři z dobytých válek, tím více demoralizovali svou vlastní společnost a tím více rostl odpor [vykořisťovaných](#).

Rozvoj výroby vytvořil hranici, za kterou začínalo být otrokářství nerentabilní

Začínalo se to projevovat v zemědělství, které nestačilo uživit rostoucí počet obyvatel. Cestou ke změně bylo osvobodovat otroky, pronajímat jim půdu, a vybírat od nich naturální, později i peněžní dávky. Zainteresovaný rolník, kolón, si mohl část úrody ponechat, a tak vyráběl více. Původní osobní [závislost](#) byla kombinována se závislostí ekonomickou. To byl základ [feudalismu](#), který nahradil otrokářství.

Vykořisťování potlačených nebylo odstraněno, jen byla nalezena jeho nová forma

Otroctví bylo mnohokrát v různých formách obnovováno, ale nikdy už se nemohlo stát hlavním [výrobním vztahem](#). Rozvoj výrobních sil tomu bránil. Otrokářství vytvořilo [civilizaci](#), splnilo svou historickou úlohu a bylo nahrazeno vyšším typem společnosti. To je osud každého společenského řádu, založeného na vykořisťování.

Uhýbat před bojem vyžaduje více obětí než boj sám.
Karel Marx

Pacifismus

Hrůzy první světové [války](#) vedly k rozšíření [idejí](#) zachování míru, vycházejících z [křesťanské](#) tradice, připisované Ježíšovi. Zatímco jinde v [Bibli](#) se neustále válčilo, Ježíš byl pacifista. Dopadl špatně, byl ukřižován.

Pacifismus, to je utopické odmítání každého [boje](#), nehledající jeho příčiny a tudíž neochotné racionálně tento boj vysvětlit. Odmítáním obrany pacifismus vždy napomáhá útoku, mlčením při útisku vždy tento útlak toleruje, odporem k boji za spravedlnost je vždy nespravedlivý. Je to nerealistické, bezvýhodné a samoučelné mudrování, snažící se daný stav změnit mravní výchovou, vedoucí ve svých důsledcích ke společenské pasivitě, ustupování, a tedy faktickému smiřování se s daným stavem. Východiskem k takovým společenským postojům může být křesťanská víra, [humanismus](#), stejně tak jako obyčejná lhostejnost či strach.

Pacifismus je naivním, utopickým humanismem

Jsou to [buržoazně - liberální](#) ideje a hnutí odmítající jakýkoliv boj ve společnosti. Ve svých důsledcích vždy vedou k podřízení se síle. Je to iluze, že mír se dá zajistit mravní osvětou a ústupky.

Pacifistické postoje vlád vyspělých zemí přímo otevřely dveře dalšímu, ještě strašnějším konfliktu, k druhé světové válce

Boj nejde z lidské společnosti odstranit, jak o to usiluje pacifismus. Je druhou stránkou soužití v celé živé přírodě, tedy i u lidí. Nelze jej nevidět, odmítat a za každou cenu se mu vyhýbat. Každý společenský [pokrok](#) musel být vybojován, většinou za velkých lidských obětí. Boj je člověku vrozen, stejně tak jako soužití.

Lze odstraňovat příčiny jeho nejkrutějších podob a jeho materiální příčiny

Základními příčinami každé války jsou hmotné [zájmy](#) vládnoucích sil, které jsou na boji zainteresovány. Válku chce vždy jen ten, kdo na ní může vydělat. Eliminace takových sil je jedinou účinnou prevencí války. A je nutná dříve, než se jim podaří pod jakýmkoli záminkami rozeštvat velké [masy lidí](#), [národy](#) či [státy](#). Každá válka je vždy dlouhodobě připravována nejen vojensky, ale ekonomicky, politicky i propagandisticky. Vždy jsou předem organizovány skupiny, které by mohly poskytovat záminky k válce či rozpoutat ji. Ale to je [politika](#), které se neutrálně tvářící se pacifismus vyhýbá. Ozývá se vždy, když už je pozdě.

Často je lepší zasáhnout násilím rychle a málo než pozdě a hodně

Nejznámějším českým pacifistou byl Karel Čapek. Krátce před smrtí pochopil nesmyslnost pacifismu a nutnost boje proti [fašismu](#). V závěru svého dramatu "Matka" dává jeho hlavní hrdinka poslednímu synovi do rukou zbraň, a slovem „Jdi!“ jej posílá do boje, bránit svou vlast. Čapek neskončil tak, jako Ježíš Kristus; zemřel přirozenou smrtí těsně před tím, než si pro něho přišlo gestapo.

Padesátá léta

Padesátá léta 20. století byla v Československu nástupem [socialismu](#). V USA zuřil [mccarthismus](#), probíhala studená válka, a nový společenský řád musel bojovat o své udržení. Na našich západních hranicích stála americká armáda a překračovaly ji stovky ozbrojených agentů-chodců s cílem provádět u nás špionáž, diverzi a organizovat vnitřní odpor. Někteří, aniž to tušili, byli vysláni s cílem přinášet fingované zprávy a pokyny komunistickým funkcionářům; byli obětováni tak, aby byli zachyceni, kompromitovali tím tyto funkcionáře s cílem vyvolat rozkol v KSČ. Přes hranice létaly balóny s letáky a z Mnichova organizovala protikomunistickou opozici americká rozhlasová stanice Svobodná Evropa. Do boje se tajně zapojovaly ambasády tzv. demokratických zemí a stát se ocitl v ekonomické blokádě. Hranice překračovaly stovky [propagandou](#) nalákaných ekonomických emigrantů z bývalé „lepší společnosti“ a na přilepšenou do začátků sebou brali všemožné utajované [informace](#).

To nemůže v žádné zemi zůstat bez vnitřní odezvy. Zákonitě se objevily původně nezamýšlené represe, zesílené přítomností sovětských poradců, na něž bývá často svalován hlavní podíl viny, jako by tím vším byl vinen [stalinismus](#).

Tvrký postup československých státních orgánů sem byl importován ze Západu

Cílem bylo vyvolat občanskou válku a odstranit komunisty z vlády silou, když se to v Únoru 1948 nepodařilo tak snadno, jako ve dvanácti evropských zemích.

Socialismus byl v padesátých letech sice ubráněn, avšak tato obrana často přerůstala v útok proti všemu nekomunistickému, proti vnitřním názorovým odchylkám ve straně, proti možným demokratickým spojencům a proti všemu, co se zdálo jen trochu podezřelé. A jako vždy v rušných dobách se do všeho promítly i osobní vztahy a řevnivost. Spolu se spoustou skutečných zločinců, dopouštějících se i politicky motivovaných vražd, byli bezdůvodně odsouzeni a někdy i popraveni straničtí funkcionáři, odstranění vcelku neškodní političtí odpůrci a perzekuováni jejich rodinní příslušníci. Tam, kde nebylo dost trpělivosti k získávání a přesvědčování, nastupovala represe. Po několika letech byl takový postup zastaven, došlo k částečné rehabilitaci jeho obětí, avšak morální škody odstranit nešlo.

Padesátá léta byla skvrnou na budování socialismu v Československu

Podobné skvrny má však i budování [kapitalismu](#). Popravy králů v Anglii a Francii stály na začátku politické [moci buržoazie](#), stejně tak jako vybití Indiánů a zotročení černochů v Americe. Bez milionů mrtvých v [koloniích](#) by nevznikla dnešní bohatá, demokratická západní společnost. Bez milionů mrtvých v obou světových válkách by nebylo dnešního kapitalismu. Vždy šlo jen o vládu nad ekonomikou, a každý v tom boji použil takové prostředky, jaké měl k dispozici. KSČ měla státní aparát, dnešní budovatelé kapitalismu mají nájemné vrahy, a ti chudší se vyvražďují sami.

Když se kácí les, létají sice třísky, ale nesmějí zabíjet

Bez zastupitelských institucí si nedovedeme demokracii, ba ani proletářskou demokracii, vůbec představit; avšak bez parlamentarismu si ji představit dovedeme a musíme.
... Parlament je buržoazní žvanírna.
V. I. Lenin

Parlamentarismus

Lenin se nemýlil, i ve Francii, kde parlament vznikl, byla jeho hlavní funkcí rozprava. Parlamentarismus je metoda uskutečňování státní moci při rozdělení zákonodárných a výkonných orgánů s formálně privilegovaným postavením [voleného](#) parlamentu. Parlament může měnit spoustu podrobností ve fungování [státu](#), ale není schopen změnit jeho [podstatu](#).

Parlament může změnu společenského řádu odhlasovat, až když je to provedeno silou

Parlamentarismus je také přeceňování politického [boje](#) v parlamentu a přehlížení skrytějších, ale důležitějších forem ovládnutí státu i uskutečňování politiky.

Parlamentarismus je forma, diktát vládnoucí třídy je obsah

Parlament byl nástrojem k oslabení a nakonec odstranění [feudální moci](#). Avšak moc feudálů musela být nejprve zničena ekonomicky. Všechny [revoluce](#) musel vybojovat [lid](#), nikoli parlament; ten novou moc pouze upevňuje a udržuje. Postupně, jak se tato moc stabilizuje, ztrácí parlament svůj původní smysl a stává se pro vládnoucí síly nutným zlem. Je to těžkopádnější než diktatura, ale lépe to vypadá.

V epoše imperialismu se role parlamentu snižuje ve prospěch výkonné moci

Za klasickou zemí parlamentarismu je pokládána Velká Británie. V britské Sněmovně lordů ale sedí 26 biskupů jmenovaných královnou z titulu své funkce. Sedí tam i 92 dědičných členů z nejvýznamnější aristokracie. Ostatní členové jsou baroni, doživotně jmenovaní královnou. Vůdce této sněmovny je jmenován premiérem, a to vše je demokratické. V USA, které jsou vydávány za vzor [demokracie](#) pro ostatní svět a v dalších 45 zemích je prezident současně předsedou vlády a spolu s ní neodpovídá parlamentu. I to je demokratické.

Parlament je jevištěm tzv. volné hry [politických stran](#). Jako každá hra má i svého autora, režiséra či rozhodčího. Ten v parlamentu nesedí. Určuje jeho úkoly, mění pravidla i hráče; je hegemonem společnosti. Za nic neodpovídá a v případě neúspěchu použije v dalších volbách jiné jednotlivce či strany. Funkční období je zpravidla krátké, aby výměna byla snazší.

Za socialismu byly v nedemokratickém Československém parlamentu čtyři strany, které chtěly [socialismus](#), a jedna která chtěla boží království, ale nesměla to říkat. Dnes je v demokratické Poslanecké sněmovně šest stran, které chtějí [kapitalismus](#), a jedna která chce socialismus, ale nesmí to říkat. Za socialismu byl parlament zvenčí řízen komunistickou stranou a bylo to nedemokratické. Dnes je zvenčí řízen [buržoazí](#) za pomoci lobbistů i [korupce](#), a je to demokratické.

Parlament je v buržoazní demokracii komparesem; nesvádějte na něj všechno!

Párové kategorie

Svět, v němž žijeme, je složen ze vzájemných protikladů a jejich [boje](#), z [rozporů](#). Není nic, co by se této protikladnosti vymykalo, bylo uvnitř vytvářeno něčím jiným než rozpory a navenek nebylo v protikladu s něčím jiným.

Aby člověk tuto protikladnost světa správně pochopil a pojmenoval, vytváří od nepaměti protikladné [pojmy](#). Den a noc, život a smrt, muž a žena, dobro či zlo, to všechno jsou pojmy dávající smysl teprve tehdy, když jsou ve spojení se svým protikladem, když je možné je vysvětlit jen těmito protipóly. Tak vznikl systém polárních pojmů, které bývají nazývány souvztažnými, korelativními, párovými či dialektickými. Odrážejí jednotlivé [vztahy](#), [abstrakcí](#) vyjmuté z univerzální [souvislosti](#) a zkoumají jejich [zákonitosti](#).

Protikladné pojmy odrážejí protikladnost objektivní skutečnosti

Nejobecnější pojmy bývají nazývány kategoriemi, jsou přesně definovány, a ačkoliv abstrahují od všech podrobností daného jevu, neobejde se bez nich žádná věda. Postihují vždy jediný vztah, který se v daných souvislostech jeví jako nejdůležitější. [Filozofie](#), která je nejobecnější vědou o světě má také takovéto pojmy, které sice v životě běžně užíváme, ale často nám uniká jejich skutečný obsah.

Dialektické kategorie jsou nejobecnějšími souvztažnými pojmy

Patří mezi ně např. [podstata a jev](#), [příčina a účinek](#), [subjekt a objekt](#), [vnitřní a vnější](#) a mnoho dalších. Člověk je nemůže vytvářet a chápat libovolně, odrážejí vždy stejně tak jako zákony jeden z objektivních, obecných, podstatných, nutných, relativně stálých a opakujících se vztahů světa, v němž žijeme. Jsou stejně tak jako zákony daného prostředí natolik důležité, že bez jejich správného poznání nelze právně pochopit nic konkrétního.

Dialektické kategorie vytvářejí systém dalších univerzálních zákonů platných v celé přírodě, jakékoli společnosti i v myšlení každého jednotlivce

Chceme-li správně pochopit cokoli, musíme poznat všechny zákony působící v daném prostředí, a ve spleti projevujících se zákonitostí nalézt v abstrakci jejich izolované působení. Avšak to nestačí; pomocí jednotlivých zákonů musíme pochopit celou zákonitost.

Stejně tak nemůžeme dospět k pravdivému poznání skutečnosti jen pomocí jediného páru protikladných kategorií, neboť všechny tyto kategorie popisují pouze jednotlivé vztahy, působící společně, ve svém souhrnu.

Pravdivé poznání je procesem odhalování všech zákonů působících v daném jevu, včetně nejobecnějších zákonitostí popisovaných systémem protikladných kategorií, přičemž žádný zákon, ani párovou kategorií nelze z jevu vylučovat

Patriarchát

Domestikace zvířectva a chov stád vytvářely člověku bohatství. Potrava se již nemusela obstarávat ze dne na den. Pasterectví zatlačilo do pozadí dosavadní způsoby obživy, vyžadovalo méně času a umožnilo získat větší majetek stálejší hodnoty. Rozvoj rukodělné výroby, vznik nových pracovních činností a změny způsobu lovu i obživy vůbec, to vše spíše měnilo práci mužů; zatímco neustále rodící žena byla stále vázána na domov a domácí práce. Muži měli více kontaktů s vnějším světem, odkud přicházely nové poznatky i výrobky, a sami byly šířiteli novinek doma vznikajících. To vše vyvolalo i nové společenské vztahy, počal zanikat [matriarchát](#).

Až dosud byla základem rodu žena - matka. Původ dětí se odvozoval od matky a skromný majetek musel zůstat v rodu - dědil se podle mateřského práva. Postupně však rostla schopnost člověka vyrábět více než spotřeboval - vzniká nadprodukt, který je možno nespotřebovat, uschovat, směnit za cokoliv. Zdrojem a také vlastníkem tohoto nadproduktu se stává muž, ovládající nové zdroje obživy, tj. nástroje, stáda a později i [otroky](#). Podle dosavadního mateřského práva však majetek musel zůstat rodu a dědil se po přeslici. Tento rozpor byl vyřešen změnou postavení muže a ženy ve společnosti. Kdo vládne [bohatství](#), vládne všemu; a tak se postupně stává i vlastníkem ženy a dětí. Párová rodina přináší prokazatelnost otcovství, která v předchozích formách chyběla a umožňuje dědičnost po otci.

Matriarchát je postupně nahrazován patriarchátem

V této době bylo vynalezeno otroctví. Na jeho počátku stálo pravděpodobně zotročení ženy. Pro svou schopnost vyrobit více než spotřeboje, začíná mít člověk cenu. Poražení v bojích jsou zajímáni, přinuceni k práci a vytváření [nadproduktu](#), který je jim odnímán. I to je dalším zdrojem růstu bohatství rodu. [Společnost](#) je sociálně rozdělena: vzniká soukromé [vlastnictví](#) a začíná [civilizace](#).

Patriarchát je produktem třídního rozpadu společnosti

Potlačením práv ženy se párová rodina mění na rozhraní mezi středním a nejvyšším stupněm barbarství v monogamní. Je to první forma rodiny, která nevychází z přirozených, ale z ekonomických podmínek. Není založena na původním, přirozeně vzniklém společném vlastnictví, nýbrž na soukromém vlastnictví, kdy je žena chápána jako součást tohoto vlastnictví, a je na muži hospodářsky závislá.

Na rozdíl od matriarchátu je už tento stav společnosti dostatečně zachycován v písemných záznamech. Postupem času se pod jeho vlivem měnilo uspořádání společnosti, v níž vedoucí úlohu začínal hrát muž. To se projevilo příslušnými změnami starých božstev, v bájesloví, morálce a později i ve vznikajícím právu, rozvíjející se filozofii i v umění. Patriarchát byl prohlášen za věčný a svatý, a počínaje Platonem a Aristotelem i za původní a přirozené uspořádání lidstva, což převzalo i [křesťanství](#).

Patriarchát je přechodným důsledkem ekonomického rozvoje společnosti, která už vytváří materiální podmínky jeho zániku

Peníze a poklad

S výrobou [nadproduktu](#) vznikla směna, zprvu produkt za produkt. Čím složitější a rozmanitější byly produkty, tím rostla potřeba všeobecného ekvivalentu - platidla, které by bylo univerzálně schopno směnu [zprostředkovat](#). U Slovanů to bylo plátno; z něho vzniklo slovo platit. Tuto funkci plnilo mnoho jiných věcí, z nichž nejuvhodnějšími se ukázaly drahé kovy a především zlato. Bylo odolné, dělitelné, uchovatelné a přenosné. Skrývalo v sobě velké množství [práce](#), potřebné k jeho nalezení a zpracování, proto bylo platidlem cenným.

Peníze jsou platidlem zprostředkujícím vztah mezi lidmi

Produktů a obchodů přibývalo rychle, zlata však pomalu. V běžném styku se drahé mince opotřebovávaly, ztrácely hodnotu, byly těžké, a tak byly postupně nahrazovány papírovými poukázkami na ně tak, jak je známe dnes. Ale stejnou funkci mohou plnit i peníze virtuální. I ty papírové se stávají virtuálními, dávno už je není možné směnit za zlato, a přibývají rychleji než produkce.

Peníze nejsou věcí, tou se stávají teprve tehdy, přestanou-li platit, tj. přestanou-li vyjadřovat určitý [vztah](#), a pak jsou stejně jako jiná nepotřebná věc sešrotovány či sbírány sběrateli. Jejich [užitná hodnota](#) se ztrácí, protože hodnotu jen symbolizovaly.

Peníze nemají hodnotu, mají cenu

Peníze mají svou funkci v oběhu [hodnot](#). Pokud jsou uloženy mimo oběh, stávají se pokladem; přestávají být ekonomickým vztahem, a stávají se jím teprve po svém návratu do oběhu. To neplatí o úsporách uložených v bance, ty v oběhu jsou, jen jsme své dispoziční právo k nim zapůjčili bance.

Poklad jsou peníze uschované mimo oběh

Peníze kazí lidi, říkávala autorova babička. Mýlila se: Lidi nekazí peníze, ale nepoctivý způsob jejich nabývání, tj. jinak než [prací](#). A rozhodně ne malé peníze, umožňující pouhé uspokojování potřeb. Jen nadbytečně velké peníze v rukou jednotlivce jsou důsledkem pokažení lidských vztahů a kazí i jejich majitele.

Peníze dělají peníze, praví lidová moudrost. Nikoliv, peníze pocházejí z práce, kterou symbolizují. Jen nadměrně velké peníze v rukou člověka umožňují jejich přeměnu v [kapitál](#), tedy [vykořisťování](#) práce jiných, a tím se zdá, že „*dělají*“ peníze ještě větší.

Peníze jsou symbolem lidské práce

V tržní společnosti se peníze postupně staly samoúčelem, zprostředkovávajícím především společenské postavení člověka, tedy jeho [zájmy](#), nikoli [potřeby](#). Marxismus přesvědčen, že rozdělování [hodnot](#) je možné i jinak, než prostřednictvím peněz – podle [potřeb](#). Odpadnou pokladny, spořitelny, banky, pojišťovny, směnárny, loterie, hlídači, exekutoři, milionáři, zloději aj. To by se ušetřilo.

Pěrestrojka

Socialismus ve svém vývoji stagnoval. Převládaly snahy rozšiřovat jej po světě, a chyběla snaha zdokonalovat uvnitř. Převládal extenzivní rozvoj, jehož zdroje se vyčerpávaly, avšak intenzifikace, nemilosrdně probíhající na Západě, v socialistických zemích vázla. Rozdíly mezi již dávno bohatými kapitalistickými státy a již dávno chudším Východem mizely jen velmi pomalu, v něčem se dokonce zvětšovaly. Zapomnělo se na dávno Marxovu pravdu, že „*nový společenský řád zvítězí definitivně teprve tehdy, jestliže dosáhne vyšší společenské produktivity práce než ten předchozí*“ a „*idea, která se odtrhne od zájmů, utrpí vždycky fiasko*“.

Několik předchozích pokusů o modernizaci socialismu skončilo s malými úspěchy, a kapitalismus, díky své ekonomické převaze, byl schopen socialismus vydírat a „uzbrojit“. Životní úroveň rostla pomalu a technologické zaostávání se prohlubovalo. Socialismus přestával být přitažlivý.

Za této situace nastoupil po předchozí, místy až směšné, gerontokracii v Sovětském svazu nový vůdce Gorbačov. Ohlásil změnu politiky: „*glasnost*“ měla znamenat otevřenost, boj proti alkoholismu měl otevřít tvůrčí síly lidu, a celé to nazval přestavbou.

Ekonomická přestavba socialismu byla existenční nutností

Všestranná racionalizace však byla nahrazena decentralizací, liberalizací, jedna svévole byla nahrazována jinou, oblíbenost Gorbačova rostla více v zahraničí než doma. Země se začala rozpadat, a stárnoucí marxistické vedení mocenských orgánů již nebylo schopné ničeho. Pokusilo se Gorbačova svrhnout, ale výsledky byly trapné. Vývoj už neměl v rukou ani sám schopnostmi nevynikající vůdce, a SSSR se ocitl na dráze samospádu. Po uzavřeném jednání s americkým prezidentem na americkém křižníku kotvícím na Maltě, v kabině zabezpečené proti odposlechu, se Gorbačov stal už jen loutkou bez skutečného vlivu. Zřejmě pochopil, že jedinou vstupenkou do dějin už je pro něj už jen rozbití Sovětského svazu a tím i socialismu.

Nemůže být pochyb o tom, že Gorbačov zradil stát a stranu, v jejich čele stál

Avšak tato zrada nemohla být příčinou zániku velmoci. V každém životaschopném politickém systému by byl člověk, který by se o to pokoušel, bez milosti odstraněn. Stačilo pouhé podezření, pouhé pochybnosti o úmyslech a schopnostech, a takový americký prezident byl vždy odstraněn, lhodostejno zda demokraticky, lstí či silou.

Po mnoha neúspěšných pokusech pochopili stratégové kapitalismu, že zničit absolutně centralizovaný socialismus bez demokratické samokontroly je možné jen shora.

**Socialismus nezankl zradou,
ale jen v důsledku neschopnosti čelit zradě, chybám a průměrnosti svých vůdců,
kteří se stali nekontrolovatelnými a neodvolatelnými bohy,
jimž potřeby i zájmy mas už byly cizí a hlas lidu k nim už dávno nedoléhal**

Písmo

Tak jako si na určitém stupni rozvoj [výrobních sil](#) a [výrobních vztahů](#) člověka vynutil vznik [řeči](#), tak si na vyšším stupni počal vynucovat vznik písma. Pomíjivost paměti a mluveného slova vytvořila [potřebu](#) jeho trvalejšího záznamu pro vlastní potřebu. Teprve po rozšíření tohoto zvyku se mohlo písmo stát nástrojem komunikace mezi lidmi. Umožnilo řeči překonávat časové i místní bariéry, zprostředkovalo kontakt mezi generacemi i vzdálenými místy daleko přesněji, než to umožňovala subjektivně zkreslené ústní podání. Písmem tak člověk překonával [prostor i čas](#).

Písmo je logickým pokračováním vývoje řeči, vynuceným rozvojem výrobních sil

Počátky písma se nalézají už v pravěké prvotní pospolitosti, avšak jeho skutečný rozvoj mohl nastat teprve tehdy, když daná společnost dokázala dlouhodoběji vytvářet [nadprodukt](#) umožňující rozvinout [dělbou práce](#) a směnný obchod, ale také když sociální diferenciací z toho vyplývající umožnila soukromé [vlastnictví](#), [vykořisťování](#), [akumulaci](#) nadproduktu a vznik [tříd](#). Mezi nejstarší dochované písemné památky tak patří vlastnické značky a pomůcky k zaznamenávání dluhů.

Písmo je produktem [civilizace](#), tvořícím dialektickou jednotu s řečí

Ke skutečnému rozvoji písma jako psané řeči mohlo docházet teprve tehdy, když dlouhodobá a dostatečně vysoká výroba nadproduktu umožnila vznik vrstvy zabývající se převážně [duševní prací](#), tedy [pracující inteligence](#), pro níž se písmo stalo nezbytnou potřebou a pracovním [nástrojem](#).

Zpočátku si každá vyspělejší izolovaná společnost vytvářela písmo své, avšak to bylo překážkou prosazujících se procesů [integrace](#). S postupujícím rozšiřováním [výrobních sil](#) a vztahů vznikala potřeba řeči i písma, které by lidi více spojovaly, než rozdělávaly. S [národními](#) státy vytvořil kapitalismus silou ekonomiky jednotnou národní řeč a písmo. Avšak i ty se po čase staly bariérou dalšího rozvoje.

Ekonomická integrace a politická centralizace si vynucují jednotu písma

Tak, jak se sjednocuje věda a technika přes hranice národních států, formuje se jednotu mezinárodních komunikačních systémů a spolu s ní i potřeba internacionalizovaného písma. Vznikají jednotné matematické značky, Morseova abeceda, dopravní značky, měrné soustavy, notové zápisy, písemná forma jazyka operačních systémů apod.

Přes všechny politické bariéry, vytvářené soukromým vlastnictvím, se pomalu a těžce sjednocuje i písmo

Písmo se jako každý lidský výtvar stalo i předmětem vědeckého zkoumání, což činí např. písmoznalectví. A stejně jako každý jiný výtvar člověka se stalo i předmětem nekalého kšeftu a spekulací, z čehož vznikla grafologie. V rozporu s vědou tvrdí, že podle psaného písma lze poznat vlastnosti člověka. Vydělávat se dá na všem.

Základním rozporům kapitalistické výroby je rozpor mezi plánovitou výrobou uvnitř podniku a její naprostou anarchií uvnitř společnosti.

Karel Marx

Plánovitost a živelnost

Živí tvorové se chovají tak, jako celá příroda – živelně. Chovali se tak i naši prapředkové až do té doby, než začali používat [oheň](#). Udržet jej bylo možné pouze příkládáním, a to nešlo živelně. Topivo muselo být připravené, suché, upravené tak, aby se dalo použít, a musel ho být dostatek. Jinak oheň vyhasl a bylo po teple, světle i bezpečí. Mnohokrát vyhasnul, než se člověk naučil plánovat.

Plánovitost je opak živelnosti a člověka jí naučil oheň

Člověk se naučil měřit čas i něčím jiným, než rotací Země, začal poměřovat čas svou prací, a naopak svou činnost časem. A když se cokoli naučil, začal to používat univerzálně, k čemukoli to bylo vhodné. Udržování ohně musel přizpůsobovat své bydlení, [dělbu práce](#), čas lovu či sběru potravy a včas se vracet domů. Postupně si plánování osvojil jako základní metodu své každodenní činnosti a plánuje dodnes. Neřídí se pudy, ale plánem.

Plánování odlišuje člověka od ostatní živé přírody

Plánovitost se stala jednou ze základních [vlastností](#) člověka. V současném stádiu svého vývoje je nucen a schopen veškeré své konání předem plánovat. Znamená to, že si nejprve vytvoří vědomím obraz svého budoucího cíle i postupu k němu, a teprve poté je začne dosahovat. Nic na tom nemění ani rutinní činnosti, dříve naplánované, dnes vykonávané automaticky, ze [zvyku](#).

I své vyměšování člověk plánuje

Základem plánování je od počátku výroba a obnova životních prostředků. [Nástroje](#), stroje, továrny, obydlí i města člověk tvoří plánovitě, tj. podle předem stanoveného účelu. I jeho výroba je od počátku plánovitá, tj. vědomá a záměrná, odpovídající [potřebě](#).

Nutnost plánování je přímo úměrná složitosti produktu a rozsahu produkce

Plánování je dialektický komplex mnoha činností, k nimž patří především:

- Hledání chybějících [podmínek](#) k realizaci [možností](#)
- Poznání [nutností](#) a jejich využívání
- Předvídání nahodilostí a jejich eliminace

O nezbytnosti plánování je přesvědčen každý malý živnostník, průmyslník i finančník; kdo to neumí, zkrachuje. Nelze budovat podnik, investovat, vyrábět, obchodovat a při tom vydělávat bez plánu. Na to banky nepůjčují. Když se neplánuje, přichází krize podniku; když živelně vyrábí společnost, nastane [krize](#) hospodářská.

Pohrdání plánováním masové výroby v rámci společnosti je projevem individualistické omezenosti těch, kteří sami nikdy nic nevyrobili

Pluralita

Slovo pluralita znamená rozmanitost, vícestrannost. Ty jsou samozřejmostí ve světě, který se v důsledku působení zákona [negace](#) – negace [rozdružuje](#), a v němž se vše stává stále mnohotvárnějším a rozmanitějším. Avšak v propagandě toto slovo ztrácí svůj význam, stává se protipólem stejně bezobsažného pojmu „[totalita](#)“ i kamufláží, zakrývající skutečnost.

V matematice znamená pluralita relativní většinu

Pluralita názorů znamená diskusi, pluralita [cílů](#) je však cestou ke zkáze. Pluralita [moci](#) je způsob bezmoci a pluralita [informací](#) je dezinformace. Pluralita [vědy](#) je tolerancí pavědy a pluralita [pravdy](#) znamená obhajování [iluzí](#), [omylů](#) a lží. Pluralita rad vytváří bezradnost. Pluralita [zájmů](#) ve skupině onu skupinu rozkládá, pokud ji nespojuje žádný zájem společný. Pluralita bez [jednoty](#) je chaosem, avšak jednotka nevzniká bez vnitřních rozporů, tedy bez vnitřního [boje](#).

**Jakákoli pluralita je možná jen na základě společného zájmu a cíle.
Potom jednotu neruší, ale obnovuje.**

V sociální psychologii je pluralitní ignorace společný nezáměr v situaci, kdy lidé rozdílně myslí, a proto společně [nejednají](#); nejednají dokonce ani samostatně, jsou-li pod vlivem skupinové bezradnosti či nezáměru. Necháávají za sebe myslet druhé. O jednání v takové skupině pak rozhoduje ten, kdo jedná jako silný.

Pluralita v ekonomice je nadvládou silnějšího

V [politice](#) je pluralita systém vzájemně se hašteřících a neutralizujících se [politických stran](#), z nichž žádná sama není schopna dosahovat své cíle, je nucena se jich vzdávat a přistupovat na [kompromisy](#) s cíli ostatních stran, takže nakonec žádné cíle nejsou a výsledkem je pouhá údržba současného stavu.

Politická pluralita znamená vzdání se politické moci ve prospěch moci ekonomické

Politická pluralita může existovat pouze tam, kde je mocensky zajištěna [ekonomická nadvláda](#) nejsilnějších ekonomických subjektů. Potom je jedno, kdo vládne a jak vládne, hlavně že udržuje existenci systému, v němž je možné pomoci [korupce](#) prosadit cokoli navzdory bezradnosti politické moci.

Politická pluralita je buržoazní liberalismus umožňující vládu menšiny nad většinou

Ti, kteří radili [socialismu](#) politickou pluralitu, neradili pluralitu [názorů](#) na to, jak jej co nejlépe budovat. Hledali cestu, jak jej rozložit. Radili pluralitu cílů, při níž žádné cíle dosahovány nebudou a zavládne chaos, vedoucí k opětné nadvládě [buržoazie](#). A zdařilo se.

Marxismus obhajuje pluralitu názorů nerušících jednotu společných cílů

Počitek a vjem

Jednou z vlastností živých organismů je dráždivost, tedy schopnost reagovat na změny vnějšího působení svými vnitřními změnami. Výsledkem je odraz, nazývaný počitek. Čím složitější je organismus, tím komplikovanější je tento proces odrážení. Člověk vnější změny odráží prostřednictvím svých pěti smyslů, a to je základem, z něhož vznikají podmíněné i nepodmíněné reflexy a celá jeho duševní činnost.

Počitek je vztah organismu a jeho okolí, odraz jeho vnějších rozporů a jejich přerůstání do rozporů vnitřních

Je to elementární zdroj našeho poznání, základ každého našeho vztahu s vnějším světem, je to dílčí odraz objektivní reality našimi smysly. Člověk však většinou nezaznamenává odděleně jednotlivé počitky, ale vnímá jich více počitků i z různých smyslů současně. Jsou vztahem paměti člověka a okolní skutečnosti.

Vjem je komplex počitků zpracovávaných současně

Vjem je produktem smyslů, avšak vždy jej porovnáváme s podobnými jevy, uloženými v paměti a hodnotíme i za pomoci emocí. V tom se nelišíme od ostatních vyšších živočichů. Avšak na rozdíl od nich již v této fázi zapojujeme do poznání svůj rozum, pracující s pojmy a znalostmi, a zařazujeme tak každý vjem do širších souvislostí, nebo jej vyřazujeme ze svého vnímání pro bezvýznamnost.

Počitek a vjem jsou prvky smyslového poznání, člověkem zpracovávané rozumem

Pro některé psychology je počitek „zastaralým pojmem“, právě proto, že většinou nevnímáme jednotlivé počitky, ale celé vjemy, při čemž se už do vjemu zapojuje rozum. To je však totéž, jako se čtením: Naučili číst jsme se písmena, potom celé slabiky, celá slova, a ještě později už vnímáme jen rozumem hodnocený a třídný smysl vět. Z toho pak nemůžeme vyvozovat, že je písmeno zastaralým pojmem. Psychologie se prostě počitek nezabývá, stejně tak jako se literatura nenabývá písmenem a architektura cihlou.

Vjemy nám odhalují věci, rozum jejich vztahy

Smyslové poznávání je základem, z něhož jedině může u člověka vznikat vědomí. Bez počitků a vjemů nelze poznat nic. Člověk má tu přednost, že se nemusí spoléhat pouze na počitky a vjemy vlastní, ale může je složitě zprostředkované a již rozumem zpracované přejímat i od jiných. Nástrojem k tomu je řeč a písmo, ale ani ty nám nejsou nic platné bez počitků a vjemů.

**Z počitků a vjemů vyrůstá vědomí člověka, tak jako z cihel a kamene vyrůstá dům.
Avšak ani jedno ani druhé nevzniká samo, bez aktivní činnosti člověka.**

Smysly jsou pramenem všech našich znalostí.
Denis Diderot

Člověk není výtvozem okolností. Okolnosti jsou výtvozem člověka.
Benjamin Disraeli

Podmínky a okolnosti

Každý děj probíhá v určitých podmínkách, které jsou pro něj nutné, ale také za okolností, které jsou pouze nahodilé. Okolnosti je vždy více než podmínek a jsou často zřetelnější i zajímavější, proto často svádějí k vytváření iluzí a ztěžují poznání pravdy. Oba pojmy jsou však někdy používány tak volně, že bývají i zaměňovány či ztotožňovány.

Podmínky a okolnosti jsou vztahy

Do podmínek a okolností nelze zahrnovat vše to, co se v daném čase nachází v daném prostoru. Pokud cokoli nevstupuje s určitým procesem do vztahu, není to jeho podmínkou ani okolností.

Podmínka je souvislost, v níž děj probíhá, a bez níž by neproběhl

Podmínka ovlivňuje podstatu děje a je nutná k tomu, aby děj nastal, avšak sama není schopna jej vyvolat. Není projevem nutnosti, pouze tuto nutnost zprostředkovává. Je přímým účastníkem děje a spolu s ním se vždy nějak mění. Někdy ihned a viditelně, jindy skrytě či opožděně. Lze rozdělovat podmínky nutné a postačující, hlavní i vedlejší. Člověk uskutečňuje své cíle pouze tak, že mění podmínky a vytváří nové.

Souhrn hlavních podmínek vytváří příčinu a nutnost

Okolnost ovlivňující jev, je nahodilá, může být podnětem, ale sama není příčinou. Děj nevyvolává, pouze modifikuje jeho průběh.

Okolnost je souvislost, v níž děj probíhá, a bez níž by proběhl jinak či jindy

Okolnosti vnímáme převážně smysly, podmínky rozumem, avšak to není absolutní, protože člověk vždy vnímá současně smysly i rozumem. Okolnosti můžeme rozdělovat na významné a nevýznamné, přitěžující i polehčující, související přímo či nepřímo, zdánlivě či skutečně.

Okolnost se nepodílí na vytváření nutnosti, ale vytváří možnost, tedy dílčí podmínku k nové změně.

Okolnosti mění podmínky, ale neruší je, ani nevytvářejí

Podmínky a okolnosti ve v průběhu dějů mění. Účinek působí na příčinu tedy souhrn podmínek, ale i na okolnosti. Výsledkem každého děje tak je složitý systém odrazů. Podmínky i okolnosti jsou součástí všech procesů, jsou to dílčí momenty, abstrakcí vytržené z celkové sítě univerzální souvislosti světa. Jejich správné rozlišení umožňuje poznání, neboť určuje jejich funkci a význam ve složitém systému zprostředkování všeho. Čím složitější je prostředí, v němž děj probíhá, tím složitější je struktura podmínek i okolností.

Je třeba respektovat podmínky, cílevědomě je měnit, a při tom vnímat okolnosti

Podnět a záminka

Při hledání [příčin](#) bývá člověk často sveden na vedlejší stopu. Snadněji než příčinu totiž nachází podnět, který také účinku předchází, jeho vzniku se účastní, na rozdíl od příčin je viditelnější, ale účinek sám o sobě v žádném případě není schopen vyvolat.

Podnět je součástí podmínek, ale není příčinou

Podnět je nahodilou [okolností](#), která s příčinami souvisí jen okrajově, není jejich součástí, pouze uvolňuje jejich spuštění, je jazýčkem na vahách míry nutných změn, přičemž tím jazýčkem může být cokoliv jiného. Často je pouhým katalyzátorem, do děje sice vstupujícím, ale vycházejícím z něj beze změny. Příčinou laviny není náhlý závan větru, výstřel, přeběhnutí zvěře či neodpovědný lyžař; lavina by spadla i bez toho, jen o chvíli později. Policie nepotrestá stopaře, který zastavil auto, do něhož poté narazí jiné; příčinou havárie bylo totiž zbytečné náhlé zastavení na straně prvního řidiče a zpravidla nedodržení bezpečné vzdálenosti na straně druhého.

Zaměňování podnětu a příčiny vede k iluzím

V sociálních vztazích, ve společenském vývoji bývá často podnět vydáván za příčinu záměrně, aby se zakryly skutečné příčiny událostí. Sedm výstřelů v Sarajevu nemohlo být příčinou I. světové války, byla to náhoda, která umožnila zdůvodnit otevřený konflikt, skrytě připravovaný už dávno před tím a vyvolaný velmocenskými hmotnými [zájmy](#). Vznik světové války předpověděl Engels desítky let předem na základě pochopení těchto zájmů. Ale podobně to probíhá i v konfliktech malých [skupin](#) či manželských vztazích.

Ve společenských vztazích bývá podnět zaměňován s příčinou záměrně

Je běžné, že takovýto podnět bývá lidmi připravován již předem s [cílem](#) spustit střet. Fingované přepadení vysílače v Gliwici mělo zdůvodnit zahájení II. světové války a bylo stejným podvodem jako vlastnictví zbraní hromadného ničení Irákem, podpora terorismu Libyí, porušování lidských práv nebo kacířství kdekoli jinde.

Záminka je předem připravený či vymyšlený podnět, vydávaný za příčinu

Lidé a jimi vytvářené instituce mají zájem vypadat lépe než ve skutečnosti, bránit před kritikou přátel i nepřátel, někdy potřebují vytvořit si lepší obraz i sami pro sebe, pro uklidnění svého svědomí, pro úctu svých potomků, a tak vymýšlejí záminky nejen k rozpoutání [válek](#), ke zcizení majetku, [vykořisťování](#) druhých, opuštění partnera, nesplnění slibu či zradě. A tyto záminky zdokonalují, všemi prostředky šíří, až jim někdy i sami uvěří.

Svět idejí je plný záminek, vytvářejících iluze, krásnější a ušlechtilější než skutečné příčiny

Podstata a jev

Pět [smyslů](#) člověku umožňuje poznávat svět, v němž žije. Tuto schopnost mají v různé míře i ostatní živí tvorové; bez ní by nepřežili. Smysly umožňují poznávat jev, jednotlivé [kvantitativní](#) stránky a z nich vyplývající vlastnosti, tedy vše co vše nějakým způsobem projevuje navenek, bez ohledu na jejich [nutnost či nahodilost](#).

Jev je celkovým souhrnem pozorovatelného našimi smysly

Jenže věci nejsou vždy takové, jaké se jeví. Smyslové poznání vytváří jen [zdání](#), [iluzi](#); smysly nevypovídají nic o vnitřních [vztazích](#) a [rozporech](#), které tento jev vytvářejí. "Jev je jednotou zdání a existence", napsal Hegel.

Každý jev má svou podstatu, ale vyjadřuje ji rozostřeně

Podstata je souhrnem vnitřních vztahů, utvářejících danou kvalitu. Podstata je vždy v jevu ukryta, je pouhými smysly neodhalitelná; vždy se nějak projevuje, ale nikdy ne přímo. Zvířata poznávají pouze jev, člověk vybavený [rozumem](#) dokáže na základě jednotlivých smyslových poznatků odhalit i podstatu jevů.

Podstata je poznatelná rozumem

Podstata a jev nejsou totéž; existují vždy jen společně. Nejsou jevy bez podstaty ani podstaty bez jevů. To je základem poznatelnosti světa. Jev je podstatný, podstata se jeví. Podstata a jev jsou [kategorie](#) zkoumající vztah zjevného a skrytého.

Poznání je procesem, v němž člověk postupuje od jevu k podstatě. Zůstat jen u jevu, znamená podléhat iluzi, vidět věci zkresleně, neúplně a povrchně. Jev je bohatší, rozmanitější a proměnlivější, zatímco podstata je jednodušší, stálější a hlubší, avšak ani ona není neměnná. Jev může mít nekonečné množství podob, podstata má své relativní [hranice](#) pevnější, jsou to hranice míry dané kvality. Jsou-li překročeny, věc přestává být tím, čím byla a stává se něčím jiným. Odlišné jevy mohou mít stejnou podstatu a naopak rozdílné podstaty se mohou projevovat podobným jevem. To člověka běžně svádí k tomu, vykládat si věci jinak, než ve skutečnosti jsou.

Čím složitější a rozmanitější je jev, tím hůře se zpravidla jeho podstata hledá

Nejsložitějšími jevy jsou jevy společenské, ovlivněné mnoha lidmi, jejich rozdílným chováním i vědomím, emocemi a vztahy. Jejich podstatu vytvářejí [potřeby](#) a [zájmy](#) lidí. Avšak člověk své zájmy často ukrývá, popírá, zaštiťuje se zájmy vyššími, [obecnějšími](#) než jsou ty jeho vlastní, aby zabránil skutečné podstaty svého počínání.

Ve vědě a v umění je vždy patrná snaha nalézat za jevem ukrytou podstatu. [Běžné vědomí](#), pavěda a kýč ji nehledají; soustřeďují se na jev.

**Oficiální [společenská věda](#) a [propaganda](#)
se často podílejí na zakrývání podstaty společenských jevů**

Podvědomí, předvědomí a nevědomí

Veškerá činnost člověka je ovlivněna vědomím. To ovšem neznamená, že si uvědomuje všechny procesy v našem vědomí probíhající. Většina z nich se uskutečňuje automaticky, mimo naše vědomí a vůli. Jinak bychom svou mozkovou kapacitu vyčerpali pouze registrováním a ovlivňováním těchto složitých pochodů, jejichž mechanismus nás v daném okamžiku nezajímá. Pracujeme pouze z podněty a jejich výsledky. Tak, jako když za volantem přidáme plyn, a nezabýváme se činností karburátoru, trysek, pístů a dalších součástí. To bychom rychle bourali.

Myšlení je komplex nevědomých odrazů, z nichž jeden zprostředkovává druhý

Jeho základními vstupy jsou vjem a paměť. Denně přijímáme nekonečné množství vjemů, které si buď uvědomujeme či ne, a bez ohledu na to si je buď ukládáme do paměti, nebo neukládáme. Některé se spojují s jinými vjemy v paměti uloženými, aniž o tom víme. Jiné se nespojují a rychle z paměti mizí. Jiné si vědomě, logicky spojujeme s obsahem paměti a jsou stálejší.

Do paměti se ukládají vjemy i mimovolně

Paměť obsahuje nekonečné množství informací, z nichž o některých nevíme. A pokud víme, zapomeneme na to, avšak v paměti zůstávají. Záleží na tom jak je, i celé své myšlení používáme, jak všestranně a jak často. Podle toho jsou dostupné snadno či nikoli. Ale registr své paměti nevytváříme, ten vzniká samovolně; buď dobrý, nebo špatný.

Víme i tehdy, aniž o tom víme

Do paměti se ukládají a vzájemně spojují informace, většinou oproštěné od svých zdrojů. Víme, že $2 \times 2 = 4$, aniž si pamatujeme kdo, kdy a jak nás to naučil, nebo proč tomu tak je. Pamatujeme si systém, pokud jsme jej pochopili, a pak jej můžeme správně používat bez ohledu na vstupní data a okolnosti.

Víme i tehdy, aniž víme proč

Všechny tyto procesy vypadají tím tajemněji, čím hlouběji je zkoumáme. Šarlatáni z nich dělají mysterium, psychologie vědu o neznámém. Jednotliví vědci i pavědci tomu dávají různá jména, která často protikladně vysvětlují, směšují a zaměňují. Hledají, protože poznávat musíme i své myšlení a sebe samotného; a to je nejtěžší.

Tak vzniklo podvědomí, předvědomí, nevědomí, archetypy, komplexy a jiné pojmy

Vědomí, to jsou složité řetězce hmotných procesů, kterými člověk odráží svět. Probíhají samovolně a samozřejmě, tak jako jednotlivé kroky proměňujeme v chůzi, aniž se zabýváme teorií kroku. Hlavně je zapotřebí vědět kam jdeme, proč tam jdeme, a koukat na překážky.

Pohyb to je rozpor ..
... podstatou veškerého pohybu je vzájemné přitahování a odpuzování.
Bedřich Engels

Pohyb

Vše existující se pohybuje. Pohyb je neoddělitelnou, univerzální vlastností všeho. Je způsobem existence hmoty, její kvantitativní stránkou. Každá forma hmoty má odpovídající formy svého pohybu. Je jich nekonečné množství, a většinu z nich dosud neznáme. Mechanické chápání světa redukuje pohyb jen na pouhé přemísťování v prostoru; dialektika jej vnímá komplexněji.

**Pohyb je vztahem jednotlivých součástí hmotného světa
či jejich myšlenkových odrazů**

Nejde jen o mechanický pohyb těles, s nímž se běžně setkáváme; pohybem je každá změna spojitosti celků a částí navenek i uvnitř. Pohybuje se vše, i naše vědomí a společnost; i náš život je pohybem. Pohyb je absolutní, klid je jeho relativní formou.

I naše dospívání, poznávání, vědomí, obstarávání životních potřeb, udržování a změna společenských kontaktů, naše práce, emoce, odpočívání i zábava jsou pohybem. Není nic neměnného, strnulého či věčného; to se nám vždy jenom zdá.

Pohyb je jednotou přetržitosti a nepřetržitosti

Abychom mohli věci pochopit, musíme je svým myšlením zastavit, vyjmout je v duchu z jejich pohybu a prozkoumat je staticky, v klidu. Ale pak je musíme vrátit zpět a poznávat je v jejich skutečném pohybu.

My sami, věci i lidé kolem nás, vše se mění. Dokud naše děti rostou, míváme z toho radost. Jakmile začnou dospívat, přináší to starosti. Ne každý pohyb je nám po vůli, s mnohým se těžko smiřujeme, ale každý pohyb je ovlivnitelný jiným pohybem.

Základním poznaným pohybem je ten fyzikální, při němž mění své místo, stav a vztahy nepatrné částice hmoty. Při chemickém pohybu se v molekule pohybují atomy, při mechanickém jednotlivá tělesa; biologickým neboli organickým pohybem jsou změny probíhající uvnitř buněk i mezi nimi, např. výměna látková či rozmnožování. Také vědomí je pohybem, je kombinací obrovského množství pohybů biologických, fyzikálních, sociálních i jiných. I proměny společnosti jsou kombinací mnoha pohybů, např. materiálních a sociálních. Pohyb je stejně jako hmota nekonečně strukturován.

**Vyšší formy pohybu v sobě obsahují ty nižší,
ale nelze je na ně redukovat**

Pohyb je nestvořitelný a nezničitelný, ale nekonečně proměnlivý. Je nevyčerpatelný, jako hmota sama. Je vlastností hmoty a existuje jen jako její součást; nikdy ne samostatně. Je produktem i důsledkem jejích rozporů. Jeho mírou je energie.

**Cokoli člověk činí je pohybem, při kterém mění pohyby probíhající v přírodě
či společnosti, přičemž mění myšlení vlastní i cizí**

Kategorie myšlení nejsou pomůcky člověka, nýbrž výraz zákonitosti jak přírody, tak člověka.
V. I. Lenin

Pojmy a kategorie

Poznání začíná zkoumáním světa [smysly](#), prostřednictvím kterých živý organismus získává [informace](#) o okolním světě, které pak podle stupně svého vývoje může různě spojovat v celkové vjemy, měnit podle nich své chování a případně je i jako celek ukládat do paměti. Tím ale poznání u většiny živočichů končí. Jedinou výjimkou je člověk, který si [evolučním vývojem](#) vytvořil schopnost v živočišné říši jedinečnou, [rozum](#). Jeho základem je pojem vytvořený zobecňováním [vjemů](#) a [jmen](#).

Pojem je obecné jméno vzniklé [abstrakcí](#), v níž spojujeme podobné vjemy, a odhlížíme při tom od zvláštností a nahodilostí v daném vztahu nepodstatných

Pojem nepojmenovává konkrétní věc, ale souhrn věcí, jejich vlastností zobecněné podle určitého znaku, jejich společnou [kvalitu](#). Lenin to charakterizoval: slovy: „*Pojmy jsou uzlové body v síti poznání*“. Jsou elementární formou [odrazu](#) skutečnosti v lidském vědomí. Pojem zařazuje jevy do určité množiny.

Pojmy jsou stavebními kameny [myšlení](#). Jsou v ustálené podobě fixovány [řečí](#) ve [společenském vědomí](#) a odtud přejímány vždy znovu a znovu rodícími se jedinci. Ne každý je však přejímá úplně stejně. Jednotliví lidé je mohou rozvíjet, obohacovat či upřesňovat, ale jiní je často přejímají neúplně, nepřesně či zkresleně. A vždy, když to vyhovuje [jejich zájmům](#), skutečný [obsah](#) zakrývají a přizpůsobují si jej.

Mlhavé pojmy způsobují mlhavé myšlení a naopak

Běžné pojmy jsou proto chápány různě, což může vyhovovat obyčejné komunikaci lidí, avšak nepostačuje přesnému, vědeckému poznání. Věda proto své pojmy definuje pokud možno přesně a jednoznačně.

Kategorie jsou nejobecnější, přesně definovanými pojmy, označující celou třídu jevů

Pojmy a kategorie nejsou věčné. Vznikají z praktické potřeby a spolu s ní se mění. Vznikají na určitém stupni vývoje skutečnosti, a musí reagovat na její změny. Jsou formulovány i na určitém stupni poznání, a na vyšších stupních jsou upřesňovány.

Pojmy jsou stejně tak málo věčné, jako skutečnost, kterou odrážejí

Pojmy jsou neoddělitelně spjaty s dobou, ve které jsou užívány. Je omylem či podvodem připisovat jim stejný význam, jaký měly kdysi. V přírodních vědách nikoho nenapadne používat překonané definice, vytvořené před staletími. Avšak ve [společenských vědách](#) je to běžné. Ne proto, že jde o [pravdu](#), ale proto že to odpovídá určitým společenským zájmům. Jsou vytvářena zdání, jako by některé pojmy, jako např. [víra](#), [svoboda](#), [demokracie](#), [právo](#) či [spravedlnost](#) byly dány od [bohů](#), či dokonce existovaly objektivně, nezávisle na lidském [vědomí](#). A za ně je pak vydávána ta námi vytvořená, nám vyhovující víra, svoboda, právo či spravedlnost.

Pojmy jsou subjektivním odrazem objektivní skutečnosti

Pokrok a úpadek

Základní tendencí vývoje přírody je její rozrůžňování, směřování od jednoduššího ke složitějšímu, od méně organizovaného k organizovanějšímu. Ve vývoji člověka, společnosti a jejich [vědomí](#) i poznání to bývá označováno slovem pokrok či progres. Opačné směřování je nazýváno úpadkem neboli regresem. Oba tyto pojmy však často bývají používány falešně jako heslo či zaklínadlo pro označení čehokoli. Skutečným měřítkem pokroku je růst společenské produktivity práce prodlužující [volný čas](#), využívaný k všestrannému [rozvoji](#) člověka.

Pokrok a úpadek jsou polární kategorie umožňující zkoumat vývoj společnosti

Pokrok se jeví jako zdánlivý pokles závislosti člověka na přírodě. Jeho podstatou je však skutečný růst [závislosti](#) člověka na společnosti. Jeho základem je rozvoj výrobních sil, tedy pracovních prostředků, pracovních předmětů a pracovních schopností člověka, i jimi diktovaný rozvoj [výrobních vztahů](#). To vše je dlouhodobě vynucováno tím, že člověk spotřebovává své přírodní prostředí rychleji, než je příroda dokáže obnovovat, a tak je nucen neustále přírodu přetvářet a měnit způsoby jejího využívání. Pokrok je dialektickou [negací](#) předchozího vývoje, odmítnutí všeho, co není schopno rozvíjet se a existovat v měnících se [podmínkách](#).

**Pokrok je jediným možným způsobem dlouhodobého přežívání lidstva.
Je výsledkem pudu sebezáchovy jednotlivce, zprostředkovaného společností.**

Úpadek je vždy rozkladem [společnosti](#) či vazeb jednotlivce na ni, doprovázený růstem jeho přímé závislosti na přírodě. Je ztrátou schopností člověka rozvíjet své [výrobní síly](#), poznávat a dlouhodobě přežívat.

**Úpadek je krokem člověka či jeho společnosti
směřujícím krátkodobě do minulosti a dlouhodobě k zániku.**

Pokrok a úpadek jsou dialektické, od sebe neoddělitelné [pojmy](#). Každý pokrok v jedné oblasti je vždy současně úpadkem v oblasti jiné. Současně s přežitými rysy skutečnosti zpravidla zbytečně boří i stránky rozvoje schopné, na což lidstvo přichází později, a musí to napravovat. Pokrok není přímočarý, je dlouhodobou výslednicí lidského počínání, složeného i z chyb a [omylů](#). Je to historické, společenskou praxí ověřené hodnocení toho, co bylo dříve rozdílně, podle [zájmů](#), nazýváno lidmi [pozitivním a negativním](#).

Pokrok obsahuje i úpadek a úpadek je impulzem k pokroku

Pokrok, to je podstatná změna člověka či [společnosti](#) směřující k budoucnosti. Minulost se však nikdy nevzdává snadno; je obsažena ve vědomí i zájmech, v životě lidí, a má proto svou setrvačnost, kterou je nutné překonat, probojovat.

**Pokrok je výsledkem boje člověka s přírodou i se svou společností.
Je objektivní, avšak vždy je subjektivně interpretován.**

I člověk má své pole působnosti, jímž vytváří společnost, a je schopen přesahovat sám sebe nejen v prostoru, ale i v čase. Ne nadpřirozenými silami, ale myšlenkami a skutky je schopen ovlivňovat jiné i po své smrti.
Autor

Pole

Žádný objekt nekončí tam, kde končí látka, která jej vytváří. Tuto hranici přesahuje pohyb, jehož je tento objekt nositelem, tedy síla, kterou je schopen působit na jiné objekty svým přitahováním a odpuzováním. Jakmile se v dosahu této síly vyskytne objekt, který je schopen na působení jiné hmoty reagovat, dochází mezi oběma k rozporu, vzájemné výměně pohybu a k odrazu; vzniká pole, v němž se oba pohyby přeměňují v nový. Tato změna pak v různé míře ovlivňuje i hmotu samu, její formu, strukturu, chování, vlastnosti či vztahy.

Pole je prostor, v němž působí určité vztahy

Polí je nekonečné množství, vzájemně se prolínají a ovlivňují. I každý hmotný objekt či celek je vlastně uvnitř polem, vytvářeným vnitřními vztahy, i když se polem nenazývá. Každá forma pohybu má své vlastní formy pole. Některá z těchto polí nabývají část vlastností, které byly dříve připisovány pouze látce, a proto jsou fyzikou považována za hmotu, i když jsou spíše formou jejího projevu, fyzikálním stavem prostoru vyvolaným hmotou a jejím pohybem. Toto pole pak zprostředkovává její vztahy s dalšími objekty, schopnými vzájemné reakce.

Fyzikální pole je jednou z forem existence hmoty

Patří mezi ně magnetické, elektrické, gravitační a jiná pole, prakticky snadno zjištělná a dávno člověkem využívaná. Jiná pole jsou pouze hypotetická, a jejich prostřednictvím se snaží moderní věda teoreticky vysvětlit některé jinak nevysvětlitelné jevy. A tak jsou vysvětlována pole psychologická, sociální či jiná. Je nepochybné, že některé z těchto teorií věda časem opraví či zamítne, a stejně tak nezbytně objeví pole jiná, dnes ještě neznámá. Avšak jejich podstata bude vždy hmotná.

Mnozí fyzikové se pokoušeli pod vlivem mechanického materialismu nacházet elementární částice, která fyzikální pole vytvářejí, jako např. graviton. Úspěšnější jsou pokusy o vysvětlení pole intermediálními, neboli výměnnými, zprostředkujícími částicemi, jako např. foton, gluon, mezon či boson, ale ani u nich věda nedospěla k jasným závěrům. Nic z toho nemění dialektické chápání hmoty a pohybu:

Pole je jednotou přetržitosti a nepřetržitosti hmoty a pohybu

Subjektivně existují i pole abstraktní, pole relace i další, vytvářená matematikou, konkrétně neexistující. Věda pracuje s pojmy skalární, vektorové, tenzorové a jiná pole. Za pole je možné považovat dokonce každou množinu.

Vedle toho si pavěda vymýšlí další pole vypadající materialisticky, jako aura, biopole, torzní pole aj., které jsou v praxi více nástrojem podvodu než hledání pravdy.

Reálně existující pole jsou dialektickou jednotou hmoty a jejích vztahů

Politická ekonomie

V 18. a 19. století se počala materiální výroba díky průmyslové [revoluci](#) významně rozvíjet, a působila ve společnosti výrazné a rychlé sociální změny. Nastala potřeba tyto nové faktory zkoumat, a tak vznikla politická ekonomie. Nezkoumala [kvantitativní](#) stránku nové situace, ale kvalitativní změny výroby a jejich sociální důsledky. Stala se nejobecnější ekonomickou vědou, která se snaží objasnit původ [bohatství](#) a mechanismy jeho vzniku.

Politická ekonomie je věda o výrobních vztazích lidí a zákonech, jimiž se řídí výroba, rozdělování a směna materiálních statků

Vedle [marxistické filozofie](#) a [vědeckého komunismu](#) se politická ekonomie stala součástí marxismu. Vysvětluje společenských charakter výroby, postavení tříd z ní vznikající, ekonomický mechanismus [vykořisťování](#), vznik [hodnoty](#) a [nadhodnoty](#), podstatu [rozdělování](#) a [přerozdělování](#) hodnot, a hlavně zákony při tom působící.

Marxova ekonomická teorie objasňuje úlohu materiální výroby jako základu celé společnosti, vliv výrobního způsobu na způsob života, na sociální a politické vztahy ve společnosti, na vývoj [státu](#), [práva](#) a mezinárodních vztahů. Marx byl prvním, kdo pochopil, že stupeň rozvoje [výrobních sil](#) člověka určuje i stupeň existujících výrobních vztahů, které si člověk nemůže vytvářet libovolně, ale v zájmu zachování své existence je musí měnit, čímž přetváří celou společnost. Objasnil základní formy [výrobních vztahů](#), z nichž vyplynuly všechny dosavadní formy uspořádání společnosti: prvotní pospolitost, [otrokářství](#), [feudalismus](#) a [kapitalismus](#), které nazval společensko-ekonomickými formacemi, a tím dal klíč k materialistickému pojetí dějin.

Marxova politická ekonomie zdůvodňovala ekonomickou nutnost nahrazení kapitalismu vyšším společenským řádem, který překoná jeho základní ekonomický rozpor mezi přísným [plánováním](#) výroby uvnitř podniku a naprostou anarchií produkce v celé společnosti. Nastínil i základní hospodářské rysy takového uspořádání.

V období socialismu se tato věda rozvíjela rozporuplně. Část teoretiků nedostatečně upozorňovala na chyby [reálného socialismu](#), zejména zaostávání stupně rozvoje výrobních sil za stupněm jejich zespolečenštění. Byli nedostatečně kritičtí k nerespektování [hodnoty](#) produkce na trhu, extenzivnímu [rozvoji](#), nízké efektivnosti, k přeceňování kvantitativního rozvoje a zaostávání za vyspělým západem. Více posluhovali vládnoucí [moci](#), než by jí svou kritikou a invencí sloužili.

Ačkoli se politická ekonomie vyučovala více než 200 let na univerzitách v celém světě, v dnešní době se od toho upouští. Důvod je prostý: všechny významné buržoazní ekonomické teorie se ukázaly jako úzké a falešné, a pravdivý ekonomický výklad světa podává jen ekonomické učení Karla Marxe. Nachází ale původ [bohatství](#) v lidské [práci](#) a objasňuje mechanismus vykořisťování, a to se mocným nehodí.

Politickou ekonomii proto rozpouští buržoazní věda v ekonomii, čímž zakrývá politický charakter výroby, a nahrazuje ekonomickou vědu iluzemi

Politické strany

V průběhu vývoje si panující třídy vytvářely postupně nejrůznější nástroje, jimiž si vládu probíjovávají a udržovaly. V epoše vzniku buržoazie a jejího boje o moc, při vzniku občanské společnosti, se začíná formovat nový nástroj politického boje tříd - politické strany. Buržoazie jako nový subjekt politiky si tento nástroj boje o stát proti feudální a církevní moci vytvářela pro sebe.

Politické strany jsou svorníkem mezi třídou a státem

Avšak jakmile tento nástroj vznikl, počaly si jej vytvářet i jiné třídy. Buržoazie, potřebující spojence i v ostatních nevládnoucích třídách, je byla nucena tolerovat, dokonce i využívat. Tak se postupně vyvinul nový prvek politického systému společnosti, kterým politické strany jsou dodnes.

Ačkoliv politické strany vždy hájí především zájmy určité třídy, kvůli čemuž vznikly, jsou logikou politického boje o hlasy voličů nuceny zakrývat svou třídní podstatu a předstírat, že hájí zájmy daleko širšího okruhu lidí. Zaštiťují se různými všeobjímajícími hesly a předkládají široké programy, v nichž jsou zájmy vlastní třídy ukryty, ale vždy plněny, zatímco programová hesla sloužící jako vůně na mucholapce zůstávají pro získání moci nenaplněna.

Politické strany také spojují třídu se širšími masami

Politické strany netvoří jen příslušníci určitých tříd. Ti jsou pouze jejich určujícím základem. Vedle nich tu působí vědomí či podvědomí příznivci, lidé spjatí majetkově, ideově, příbuzensky často jen částečně, běžně i omylem, často jen z přirozené lidské potřeby sdružovat se, být příslušníkem určitého širšího společenství. U stran zaštiťujících se náboženstvím jsou důvody formální i neformální příslušnosti ke straně ve společné víře, u stran nacionalistických hraje roli příslušnost k určitému národu. Ve vládnoucích stranách či v těch, které by mohly v nejbližší době vládnout, má velký význam přirozená snaha prosadit se a běžně i prachsprostý kariérismus.

Politická strana je nástrojem určité třídy, ať už ji vytváří a reprezentuje kdokoliv

K zakrytí třídního charakteru politických stran jsou vymyšlena matoucí označení, která jen málo vypovídají o jejich podstatě: konzervativní, liberální, občanské demokratické, nacionální, lidové i jiné. Bez ohledu na jméno je vždy strana nástrojem určité třídy, i když to většinou nezdůrazňuje, neboť to by omezovalo její členskou základnu a okruh příznivců. Pouze sektářství usiluje o malou stranu tvořenou pouze pravověrnými. V tomto historicky novém politickém systému je zapotřebí hlasů ve volbách, ber kde ber. Každá významnější třída má svou stranu, někdy i dvě, které bojují o hlasy odděleně a pak vládnou společně. Rozdělují je dílčí zájmy a spojuje zájem třídní. Strana, kterou nespojuje třídní zájem, ale zájmy užší, je vždy odsouzena k nezdaru, protože jí chybí podpora třídy, a navíc se v politickém boji tříd se rozkládá.

Politická strana vždy reprezentuje konkrétní ekonomické zájmy

Politický systém a režim

Každá třída chápající se moci ve společnosti si musí vytvořit politický systém, aby tuto moc udržela. Nikdy jí nestačí převzít systém starý. Za prvé proto, že je prolezlý lidmi hájícími zájmy poražených tříd, a za druhé proto, že novou vládnoucí třídu vytvořily jiné podmínky než tu starou, a současně tato třída musí vytvářet podmínky nové, aby uhájila oprávněnost své existence.

Politický systém je soubor institucí a vztahů udržujících nadvládu určité třídy

Základem politického systému je stát. Čím složitěji se však společnost rozvinula, tím složitější musí být její politický systém tak, aby pokryl všechny důležité oblasti života, tedy ekonomiku, politiku, kulturu i morálku, tj. společenskou praxi. Jeho součástí se vedle státu jako hlavního mocenského nástroje nutně stávají nejrůznější další složky, jako církve, profesní či zájmové spolky, vědecké, výchovné a kulturní instituce, sdělovací prostředky, a v posledních dvou století také politické strany. Všechny jeho složky musí vládnoucí třídu podporovat nebo alespoň respektovat. Jen mimořádně mohou být trpěny jako součást politického systému složky, které formálně stojí v opozici, ale fakticky odvádějí opoziční aktivitu do ztracena.

Politický systém je formou vlády

Život si jeho jednotlivé články vytvoří sám v důsledku existujících potřeb a zájmů. Může přebírat vzory odjinud, ale musí je přizpůsobit svým podmínkám. Cizí vzory nelze kopírovat, je ale nutné je znát.

Vnucovat někomu cizorodý politický systém znamená rozkládat jej

Politický režim je subsystémem politického systému. Je to soubor cílů, zásad a pravidel určujících politické vztahy a vyjadřujících zájmy vládnoucí třídy. Politický systém je formou vládnutí, a jako forma se nutně musí přizpůsobovat obsahu, to je zájmům vládnoucí třídy, diktujícím režim.

Politický režim je obsahem vlády

Nejrůznější filozofické a politologické teorie oba pojmy vysvětlují i jinak. Zpravidla proto, aby zatemnily jejich skutečnou podstatu. Chyby režimu se svalují na chyby systému a naopak, pozornost se soustřeďuje na jednotlivé orgány či jejich představitele, vše se vytrhává ze souvislostí jen proto, aby za detaily zmizelo to základní“ vládnoucí třída a její zájmy. Propaganda i teorie se zabývají jevem, jen aby zakryly podstatu.

Politický systém zajišťuje jednotu ekonomiky a politiky

I socialismus si vytvořil svůj politický systém, bohužel v mnohém slepě okopírovaný podle sovětského vzoru, a proto občas disfunkční. Avšak byl to systém, který v převážné míře lidi spojoval, zatímco jiné systémy je především rozdělují.

Připuštění faktu, že politika je bojem zájmů, jen projasňuje situaci a je opuštěním pokrytectví, které tak často provází politickou rétoriku.
Miloš Zeman

Politika

Prvotní pospolitost lidí neměla politiku; měla jen [morálku](#), své přirozené vůdce, tradice a zvyky. Všichni si byli [rovni](#) – každý podle svých schopností přispíval ke společnému životu, jinak byl vyobcován. Jejich území, oheň, kořist i výsledky práce byla společné. Jen kousek oděvu, ozdoba a zbraň byly osobním vlastnictvím, které s člověkem odcházelo do hrobu. Jakmile si však lidé vytvořili schopnost trvale vyrábět více, než potřebovali k uhájení své jednoduché existence, počala se tato společnost rozpadat na [třídy](#), z nichž jedna si přivlastňovala výsledky práce druhé. Aby toho byla schopna, vytvořila si zvláštní ozbrojenou sílu k vynucení poslušnosti, [stát](#), který její panství střežil, a zcela novou činnost - politiku, která její [zájmy](#) hájila.

Politika je prosazování, obhajování a zdůvodňování zájmů určité třídy

Politika je zvláštním rysem třídní [společnosti](#), vznikla v ní a bude existovat pouze v ní. Není to správa všeobecných záležitostí, ani péče o blaho všech. Je to zvláštní činnost vzniklá z ekonomických [vztahů](#), jejímž hlavním nástrojem na jedné straně a předmětem boje na druhé straně je stát.

Politika je činnost velkých skupin, bojujících ve společnosti o metody, formy a podmínky tvorby i rozdělování vytvářeného nadproduktu

Podstatou politiky je vždy potlačování či obhajoba [rovnosti](#) lidí, ať je to skrýváno jakkoli. Je to činnost utlačující jednu část společnosti a povyšující část druhou. Je to preferování jedněch zájmů na úkor zájmu druhých; je to boj probíhající uvnitř společnosti.

Politika je vztahem tříd

Politika je praktickou činností tříd, která má své teoretické základy nejobecněji vyjádřeny v určité [filozofii](#). Jejich konkrétnější podoba je formulována [ideologií](#) a nejpraktičtějšími stránkami se zabývá [politologie](#). Politika bývá často zaměřována s [politikařením](#), které ji vždy doprovází, avšak není její podstatou, je jejím jevem

Zpočátku prováděl politiku vladař sám, pomocí své ozbrojené družiny. Později, tak jak se rozrůstalo jeho území i složitost ekonomických a sociálních vztahů, vytvářel si stát s jeho rozrůstajícím se aparátem. Jedním z významných nástrojů politiky se stávalo [náboženství](#) se svou organizační strukturou. Tak, jak jej ostatní, spojení s ním stejnými hlavními a oddělení od něj vedlejšími zájmy, donutili, umožňoval jim spolupodílet se na [vládě](#) a politice. Čím více sílil odpor potlačených tříd, tím více byl nucen alespoň formálně připouštět i částečný podíl těch majetnějších. Politika se rozrůžňovala, stávala se kolektivní činností. Vznikalo tak ohromné množství politických systémů, které se měnily podle momentální síly jednotlivých společenských subjektů, aniž to mělo vliv na obsah politiky; jen to měnilo její momentální formu.

Všechno úzce souvisí s politikou.
J. J. Rousseau

Politika a ekonomika

Politika je bojem tříd a třídy jsou produktem ekonomiky. Politika tak vznikla z ekonomických vztahů, které jsou jejím základem, a ekonomice slouží. Nevidíme-li vztah politiky a ekonomiky, pak se nám politika jeví jako iracionální a zavrženíhodná činnost podivínů.

Politika je prosazováním ekonomických zájmů tříd

Je to činnost vytvářející podmínky pro fungování ekonomiky v daných třídních vztazích, z ekonomiky vzniká a je ekonomikou determinována. Politika spojuje lidi stejných či podobných hospodářských zájmů, formuluje je, obhajuje, prosazuje a zdůvodňuje. Nemůže jít proti nim, jinak by ztratila svou ekonomickou podporu. Z ekonomiky vyrůstá, je závislá na jejím fungování, s ekonomikou stojí a padá.

Politika musí respektovat možnosti vytvářené ekonomikou

Politická uskupení, která nespojuje společný ekonomický zájem, nemohou mít dlouhého trvání, protože všechny ostatní zájmy jejich členů a podporovatelů jsou vedlejší. Taková uskupení se krátce po vítězství, a někdy i před ním, většinou tříští, protože se nemohou dohodnout na tom základním, na svém vztahu k ekonomice. V tomto smyslu platí Leninova teze, že:

Ekonomika je prvotní

Každé politické seskupení, jakmile zvítězí, je postaveno před ekonomické problémy. Jeho úkol je vždy dvojjediný:

- Prosazovat rozdělování vytvářeného nadproduktu ve prospěch třídy, které slouží
- Dbát na to, aby tento nadprodukt byl co největší, tzn. vytvářet ekonomice potřebné podmínky k rozvoji

Politika musí respektovat potřeby ekonomiky

Každá politika, která nehájí zájmy své třídy při rozdělování nadproduktu, je odstraněna tou třídou, která si ji vytvořila. A každá politika, která nevytváří podmínky pro rozvoj ekonomiky, či ji dokonce brzdí, je svržena společným úsilím většiny, bez ohledu na třídní příslušnost. To platilo i v listopadu 1989. V tomto smyslu zní druhá část Leninovy teze, že:

Politika má prvenství

Někteří soudobí „myslitelé“ se domnívají, že politika by měla být na ekonomice nezávislá, a rozhořčují se nad tím, když podle nich ekonomika do politiky prorůstá, například tím, že do ní vstupují podnikatelé. Je to buď absolutní nepochopení, anebo pokrytectví.

Ekonomika a politika spolu vytvářejí dialektickou jednotu

Politikaření

Největším problémem každého politického hnutí jsou jeho funkcionáři, zahledění do svých vlastních, pro společnost zcela bezvýznamných problémů. Zapomínají, že [politika](#) je službou třídy, která je do politiky vynesla, a soustřeďují se na zájmy svých, svých vlastních stran, jejich úzkých [skupin](#), ale také na [zájmy](#) jiných, v pozadí stojících subjektů. Politikaření je prosazováním individuálních a skupinových zájmů na úkor zájmů třídy, které má politik sloužit. Je to [rozpor](#) mezi dvěma částmi praxe i vědomí, odrážející rozpornost prosazovaných zájmů. Není to služba třídy, ale posluhování jednotlivcům, zpravidla doprovázené [korupcí](#).

Politika je službou některé třídy, politikaření je podváděním této třídy

Každá činnost člověka je provázena osobními či partikulárními zájmy, a tak je vždy politika spojena s politikařením, které však nesmí převažovat. Politik chtějící cokoli prosadit, musí bojovat o moc, o její udržení a obhájení v budoucnosti. Jako součást politiky musí vždy hledat spojence, dohodu, ustupovat, vyjednávat, potírat protivníky vnější i vnitřní a prosazovat sám sebe. Spojence nachází nejen mezi svými, ale i mimo ně - a ti mají také své zájmy; některé společné, jiné protikladné. [Hranice](#) mezi [kompromisem](#) a korupcí však neexistuje. Politik slouží; neměl by posluhovat. Politika je lícem, politikaření rubem politiky. Vyskytují se vždy spolu, bývají směřovány a zaměřovány. Politikaření vzniká vždy, když se politika stane zdrojem obživy.

Politikaření je jevem, politika podstatou

Na povrchu politiky vždy probíhá politikaření, snadněji viditelné, z hlediska společnosti většinou malicherné a zbytečné. Pokud je v souladu se zájmy třídy, nevádí. Ale často se s nimi dostává do rozporu, a potom překáží. [Podstata i jev](#) jsou spolu v dialektické jednotě. Nelze je od sebe oddělit, ale je nutné je rozlišovat. Jinak nám pro jevovou stránku, tedy politikaření, uniká podstata politiky. Je to často uměle vyvoláváno. Sdělovací prostředky i politické síly v boji mezi sebou se často soustřeďují právě na politikaření, vyvolávají dojem, že právě ono je nejdůležitější.

**Kdyby se oceánografové zabývali hlavně vlnami, neobjevili by mořské proudy.
Zkoumáte-li příliš politikaření, unikne vám podstata každé politiky!**

A o to často jde. Vědomě i podvědomě odvádějí sdělovací prostředky pozornost od obsahu politiky a soustřeďují se na formu, skrývají podstatu a zabývají se jevem, a vyvolávají dojem, že tato politika je svinstvo. A hned nám radí, koho volit příště.

Politika je svinstvo, když ji dělají sviňáci

Politikaření není jen dílem jednotlivců, ale i skupin, vytvářejících mezi politikou, ekonomikou a žurnalistikou disfunkční útvary neformální struktury: [kliky](#), politikaření organizující. A ty jsou [nezávislé](#) na volených orgánech či výsledcích [voleb](#).

Volbami lze vyměnit politiky a jejich politikaření. Politika se mění jen revolucemi.

Politologie

Politologie je nejmladší společenská věda. Její název, ačkoli je složen ze dvou řeckých slov, pochází z ruštiny. Na západě se spíše užívá název politická věda. Ačkoli základy ke skutečně vědeckému zkoumání politiky položil Marx, který [politiku](#) zbavil [iluzí](#) a pochopil ji realisticky jako boj materiálně podmíněných [zájmů](#) tříd, bývají za zakladatele politologie považováni jeho pozdější kritici. Tato věda má zatím problém s tím, jak sebe sama charakterizovat. Shoduje se pouze v tom, že zkoumá politiku.

Politologie je disciplína multiparadigmatická

Znamená to, že nemá jednotné východisko, základní přístupy a metody, vidění světa a dokonce ani základní náhled na předmět svého studia, který by ji sjednocoval a umožňoval jí vřadit se do systému jednotné [vědy](#). Její učebnice bývají charakteristické výčtem různých pojetí, v nichž se vlastní pojetí autora učebnice ukrývá, je-li jaké.

Politologie je věda multidisciplinární

Znamená to, že se překrývá s mnoha dalšími vědami, jako např. s filozofií, právem, sociologií, sociální psychologií a jinými disciplínami, které jsou samy nejednotné, a mezi nimiž své místo jen těžce hledá. Často se považuje za vědu reziduální, tzn. zkoumající zbytky, kterým se nevěnují ostatní, jako např. [volby](#), [politické strany](#) a mechanismy [moci](#), což však nebrání jiným politologům v zobecňování poznatků jiných věd a nadřazování se nad ně.

Politologie je disciplína pozitivistická

Už od svého vzniku, ovlivněna [pozitivismem](#), odmítá hledat podstatu, což je charakteristické pro rozumovou činnost, a zabývá se popisem jevu, což je charakteristické pro empirické poznání. Všude, kde věda odmítá hledat smyslově nepoznatelnou podstatu, si ji nakonec musí vymýšlet, protože jinak by nebyla schopna vysvětlit nic.

Politologie se zabývá studiem vlády a politiky, [státu](#) a politického systému, avšak je schopna zkoumat, popisovat a kritizovat jen existující vládu, politické strany či stát. Utopena v rozmanitosti jevu tápe, protože kdyby odhalila materiální podstatu zkoumaného, byla by okamžitě obviněna z marxismu a nemohla by se uživit. Slouží, často i posluhuje. Slouží i drobnou kritikou obhajující systém, slouží i vytvářením iluzí, pravdivým popisování toho co všichni znají. Je schopna shodnout se na drtivé kritice režimů minulých, avšak není schopna, dokonce ani ochotna změnit více než fasádu na společnosti současné. Kritická je spíše k [politikářství](#) než k [politice](#). Proto se vyučuje všude. Ale často více zatemňuje, než objasňuje. A budoucnosti se bojí.

Studujte politologii, ale opatrně!

Polygamie a monogamie

Od pradávna žili naši prapředci ve [skupinách](#), kde rozmnožování probíhalo podle přírodních zákonů, nikoli společenských pravidel, jako je tomu dnes. Rodina byla polygamní. Jejím zárodkem byl původně promiskuitní houf, v němž postupně vznikala určitá regulace, až daleko později se vytvořilo dnešní párové manželství. To původní manželství bylo skupinové, a bez pravidel sexuálního styku.

**Polygamie je mnohomužství i mnohoženství,
i když se v našich podmínkách tento pojem používá spíše jen pro mnohoženství**

Polygamie existovala v období [matriarchátu](#), kdy základem společnosti byla rodící žena. Nebyla mužům podřízena ani zavázána, partnera k rozmnožování si vybírala uvnitř své skupiny a podle svého, tj. podle jeho fyzických předpokladů. Svědčí o tom genetické výzkumy několika afrických kmenů, žijících dodnes v relativní izolaci. Jednoznačně prokazují, že se na rozmanitosti jejich genetického potenciálu podílelo po dlouhá tisíciletí daleko více žen než mužů. A protože lidstvo pochází z Afriky, bylo tomu tak i u našich předků. Nejstarší zápisy včetně Bible to dokládají.

Polygamie byla rodinnou formou, v níž vzniklo lidstvo

Teprve s rozpadem prvotní pospolitosti, vznikem soukromého vlastnictví a rozdělením společnosti na [třídy](#) vznikl [patriarchát](#). Zatímco před tím ochraňoval potomstvo společně celý rod, po vzniku nadproduktu a vykořisťování se dítě stalo majetkem, který bylo nutné chránit před odejmutím a zotročením jiným příslušníkem vlastního kmene. Z této potřeby vznikala celá řada forem manželství, jejichž hlavním účelem byla různorodá úprava hospodářských vztahů partnerů i dětí, jejich právní ochrana včetně dědictví majetku. Manželství je produktem soukromého [vlastnictví](#).

Manželství vzniklo a existuje především jako hospodářský svazek dvou či více lidí

Podle způsobu života v rozdílných přírodních podmínkách i společenských vztazích se zformovalo mnohomužství i mnohoženství s pevnějšími pravidly, vznikl zákaz [incestu](#); teprve daleko později a jen v některých podmínkách monogamní patriarchální rodina. Mnohoženství, pokud vzniklo, bylo zpravidla výsadou majetných, kteří byli schopni více žen užít.

Párová rodina je produktem historického vývoje

Monogamie, která je v současné době převažující formou uspořádání rodinných vztahů, nevznikla jako produkt přírody, ale jako důsledek ekonomických a společenských [vztahů](#). Stejně tak jako předchozí formy byla podmíněna způsobem obživy a z něho vyplývajícím způsobem života. Z nich si člověk utvářel tradice, které pak často dlouhou dobu přežívaly materiální podmínky, z nichž vznikly, a právo, které vždy opožděně konzervovalo existující vztahy. První historicky doložené příkazy k monogamii ve Střední Evropě pocházejí až asi z r. 1000 našeho letopočtu, takže tu není od [bohů](#), od nepaměti ani navěky.

Popularita

Někteří lidé jsou oblíbeni, jiní ne. Záleží to jen na nich samotných. Masová oblíbenost je něco jiného; je to popularita, která už zdaleka nezávisí jen na člověku samotném, ale hlavně na těch, kteří mu jeho popularitu vytvoří, kteří jej předkládají širokému publiku ne takového, jaký je, ale jen z té části, která ono publikum zaujme. I ta pak bývá vhodně upravena, nalíčena, nasvětlena, sestřižena a kolorována, takže z člověka bývá prezentován jen namalovaný obraz.

Popularita je uměle vytvořená masová oblíbenost u těch, kteří člověka neznají

Populární člověk může být domýšlivý, hloupý, dokonce nemusí nic umět. Popularita není obdiv či [autorita](#), to je uměle vytvořená bublina podobná slávě. Vytvářet někomu popularitu mohou jen sdělovací prostředky, a to není zadarmo. Musí na tom vydělat, lhostejno jak; jako na kterékoli jiné reklamě. Vytvořit popularitu je rychlé. Na zasedání Občanského fóra v listopadu 1989 prohlásil zástupce Čs. televize: „*dejte nám seznam, a my z nich uděláme za tři neděle osobnosti*“.

Popularita je vytvářena personální reklamou, je zorganizována

Ale protože reklama působí jen krátkodobě, existuje popularita jen krátce poté, co vyprchají účinky reklamy. Tak rychle, jak lze popularitu vyvolat, lze ji i změnit v masové pohrdání. Lze ji vytvořit a udržovat až po smrti, a je to dokonce snazší, protože si už nikdo nepamatuje, jaký kdo opravdu byl, a protože už to ten dotyčný nemůže kazit. To vše platí jen o popularitě, nikoli o všeobecném uznání, kterého se dostává stovkám umělců, sportovců a jiných vynikajících jednotlivců, kteří jej dosáhli skutečnými úspěchy. Trvá to většinou léta práce ve stínu sdělovacích prostředků, ale déle to vydrží. Když se to povede, sdělovací prostředky si už jen přihřejí polévku.

Popularitu nelze zaměňovat se skutečným obdivem

Popularitu nezískávají jen jednotlivci, ale i velké skupiny, například politická hnutí. Ne svým skutečným bojem za práva lidových mas, ale jeho předstíráním. Je to politická praxe nazývaná [populismus](#), jehož nejhorší formou je [fašismus](#).

Popularita je obecná známost či obliba, je produktem veřejného [mínění](#). [Běžné vědomí](#) se domnívá, že pramení z osobních vlastností, schopností a dosahovaných výsledků jednotlivce, což v určité míře platilo až do vzniku hromadných sdělovacích prostředků. V současnosti o popularitě rozhodují média, často bez ohledu na vlastnosti a schopnosti člověka, běžně jen na základě určité funkce či dokonce objednávky. Popularizován může být kdokoli i jen pro zvýšení prodejnosti média. Populárními se tak může stát zločinec stejně jako bezcharakterní prostitutka, zatímco tisíce mimořádně schopných lidí zůstávají v anonymitě. Popularita se stala obchodem, existují dokonce firmy, které ji na zakázku vyrábějí či negují. Popularita je zdrojem [zisků](#) i [volebních](#) výsledků.

Popularita je nestálá, uměle vyrobená masová autorita

Populismus

Populismus je forma [politiky](#), snažící se zalíbit nejširším [masám](#). Je to politický [pragmatismus](#) orientovaný nikoli na řešení problémů, ale na jejich [emotivní](#) využívání. Lid pro něj není cílem, ale prostředkem. Na jedné straně straší neexistujícím a slibuje obranu před ním, na druhé straně nereálně slibuje splnění nemožného. Upoutává pozornost vnějšími efekty a nepředkládá racionální program. Snaží se o co nejširší podporu lidových mas, které pak musí podvést.

Populismus je předstíraná obhajoba zájmů lidových mas

Je to zvláštní druh [centrismu](#), který nekritizuje existující systém, ale pouze jeho zvolené [elity](#), a dílčí, nepodstatné, ale zajímavé nešvary. Kritizuje nahlas, aby zaujal, zatímco ti, kteří bojují, tak činí zpravidla potichu. Populismus slibuje rychlá neexistující řešení; předstírá, že zná recept na všechno, vědomě lže a podvádí. Nebojuje proti mocným ale proti jejich loutkám. Nechce odstranit [podstatu](#) a [příčiny](#), ale jen jejich jevy a [podněty](#). Nehledá skutečné, ale náhradní viníky. Žije z [popularity](#), ne z [potřeby](#) mas.

Populismus, jakkoli je kdekým kritizován,
je záložním nástrojem parlamentní demokracie k eliminaci systémového odporu.
Jeho zbraní bývá šovinismus rozeštvávající společnost.

Ačkoliv populismus bývá moralisticky odsuzován, v tradiční [demokracii](#) bez něj nelze vyhrát [volby](#). Je to snaha zalíbit se voličům za každou cenu. Vrcholí v předvolební kampani, po ní prudce klesá a objevuje se znovu vždy, když je zapotřebí získat důvěru [veřejnosti](#). V druhé polovině volebního období opět sílí.

Populismus je pilířem parlamentarismu

Je to hlásání toho, co lidé chtějí slyšet, nikoli toho, co opravdu potřebují. Je to veřejné politikaření, klamání voličů, kritika nevyhnutelného a slibování nemožného. Je to laciná politická reklama.

Populismus bývá vydáván za antielitářství, za snahu stavět lidové masy proti tzv. elitám, což je nesmysl. Používají jej především tzv. elity. Populismus neobhájí zájmy širokých lidových mas, pouze to předstírá, přičemž jim podsunuje [zájmy](#) své. Obelhává je tak dlouho, až tomu sám uvěří.

Populista se stává obětí své vlastní propagandy

Být populární ještě neznamená být populistický, ale populista o popularitu usiluje. Snižuje se na úroveň těch nejméně informovaných, a tím snižuje sám sebe. Ohlupuje lidové masy tak dlouho, až se sám stává hlupákem. Chce být lidovým hrdinou, ale nakonec se stane šaškem.

Populismus je politický [kýč](#)

Postoj a póza

Osobnost člověka má mnoho součástí, vrstev či rovin, které zkoumá psychologie, přičemž je různě pojmenovává, třídí i vysvětluje. Jednotliví vědci či celé školy se při tom občas nemohou dohodnout, což je příznačné pro všechny vědy, které jsou teprve na počátku svého rozvoje. Je to způsobeno tím, že každý k této problematice zaujímá rozdílný postoj, vyplývající z rozdílného přesvědčení.

Postoj je připravenost k obraně [názorů](#), [zájmů](#) a hodnot či k uspokojování [potřeb](#)

Je to ochota a schopnost jednat na základě vnějšího podnětu, kterým je situace nebo [informace](#), stimulující [aktivitu](#) člověka. Někteří odborníci se domnívají, že se postoje projevují pouze v sociálních [vztazích](#), avšak postoje člověk zaujímá i mimo ně.

Postoj odráží [rozumovou](#) i [emocionální](#) stránku jedince; vychází z vnitřních hodnot jedince, které jsou stálejší, i momentální [náladu](#), která je proměnlivější. Je závislý na stupni otevřenosti či uzavřenosti člověka vnějšímu světu, na jeho [temperamentu](#) i materiální a sociální [determinaci](#). Je ovlivňován [morálkou](#) společnosti, tedy tím, co se od něho očekává, ale také svým vztahem k této společnosti.

Postoj je praktické přesvědčení, spojující vědomí a činnost člověka

Je to projevující se součást [vědomí](#) člověka. Je proměnlivější než [znalosti](#), [zkušenosti](#) či [světový názor](#), avšak vždy z nich vychází. Člověk neustále zaujímá postoje ke svému vnějšímu prostředí, hmotnému i sociálnímu, k informacím i dezinformacím, často dříve, než si na ně vytvoří názor. Člověk zaujímá postoje i jen podle svých zásad, pokud nějaké má.

Stálost, soudržnost, a tím i předvídatelnost postojů určují charakter člověka

Postoje člověka se vyvíjejí v průběhu života v souladu s přibývajícím znalostmi a zkušenostmi, ale i s ubývajícím silami a schopnostmi ve vyšším věku. Jsou závislé na zdravotním stavu i sociálním postavení člověka, na jeho měnící se roli v životních situacích, na hmotných [podmínkách](#) a stupni uspokojení jeho potřeb.

Kolísavost postojů podle momentálních tlaků či nálad je bezzásadovostí a [oportunismem](#) v běžném životě i v politice. Postoje zaujímají i kolektivní orgány [politických stran](#) a [států](#) a platí o nich totéž.

Krátkodobé postoje vycházející pouze z emoci jsou afektem a většinou rychle pomíjejí. Pokud jsou vědomě, s určitým záměrem prodlužovány, mění se v pózu a jsou základem [populismu](#). Člověk, který pak svým emocím uvěří, se stává [fanatikem](#).

Póza je deklarovaný postoj bez následných účelných činů

Marxismus vede člověka k racionálním, stálejším postojům jen tehdy, odpovídá-li jeho sociální zkušeností. Sám o sobě jen pouhou teorií.

A když byla potopa za čtyřicet dnů na zem, tedy rozmnoženy jsou vody,
až i vynesly koráb, a vznesly jej od země.

Genesis VII:17

Potopa světa

V mnoha kulturách všech kontinentů existují báje a pověsti o potopě světa, podobné svým velkým rozsahem a zkázou. Při všech se zachránilo jen několik lidí, kteří se pak stali základem nového rodu.

Ano, tak probíhal vývoj. Obrovské záplavy statisíce lety formovaly dnešní podobu Země, vytvářely rozsáhlé nížiny, hluboká údolí, nová jezera i moře, a spolu s vulkanickými procesy zásadně měnily životní prostředí našich formujících se prapředků. A protože žili jen v malých skupinách a na malém prostoru, vnímali zákonitě každou velkou záplavu jako zkázu svého celého světa.

Potopa světa obsažená v legendách neměla globální charakter, zachycuje mnoho lokálních katastrof na různém území v rozdílném čase

Ústním předáváním z generace na generaci narůstaly rozměry i důsledky těchto katastrof, při migraci si tyto legendy lidé přenášeli na obrovské vzdálenosti, přizpůsobovali místním [podmínkám](#), svému [způsobu života](#) i rozvíjející se lidské představivosti.

Biblická potopa je pouze jednou z mnoha těchto legend, která, poprvé zachycena v písemné podobě, nabyla ustálenou formu a rozšířila se spolu s [Bibli](#)

Je planým úsilím hledat důkazy o její existenci, protože sama může být souhrnem různých legend, pocházejících z odlišných míst a různé doby. Důkazů [věda](#) nachází mnoho, ale musí je zařazovat do konkrétních historických [souvislostí](#), a nikoliv přiřazovat k existujícím legendám.

Nepochybné je, že rozsáhlé záplavy provázely vývoj člověka, a ovlivňovaly jej stejně tak, jako formování zemského povrchu. Nebyly projevem nadpřirozených sil, ale důsledkem [zákonitostí](#) vzájemného střetávání sil přírodních. Člověk se stával nešťastnou hříčkou těchto střetů až do doby, kdy se naučil živly v malém rozsahu regulovat.

Pak ale nabyl dojmu, že už zvítězil. Počal si stavět obydlí přímo na březích regulovaných řek a potoků, města v údolích a nížinách vzniklých záplavami, překlenul vodní toky svými díly v bláhové naději, že už to vše skončilo a nic se mu nemůže stát.

Pokoru člověka vůči přírodě nahradila zpupnost

Ale přírodní procesy pokračují; někdy ztlumené činností člověka, ale někdy i znásobené. Probíhají miliony let, a není důvod, aby se zastavily. Lokální záplavy, které v minulosti vyhubily celé rody, tedy desítky či stovky lidí, dnes dokáží zničit desetitisíce životů.

Je jen otázkou času, kdy to budou miliony

Uspokojení potřeby vede u člověka na rozdíl od zvířete k vytvoření potřeby vyšší kvality.
To znamená, že člověk má v sobě vnitřní pružinu, která ho vede k tomu, aby pracoval.
Egon Bondy

Potřeby

Člověk žije tak, že uspokojuje své potřeby. Jsou objektivní, nezáleží na tom, zda si je uvědomujeme, či ne. Pokud si je uvědomíme, jsou pocitem nedostatku něčeho. Jsou nezávislé na našem [vědomí](#).

Potřeby jsou objektivním vztahem k materiálním podmínkám života lidí

Jejich základem jsou potřeby hmotné, avšak z nich vyplývají i potřeby další. Potřeba sexuálního partnera, sociálních kontaktů a poznání patří k těm nejdůležitějším. I nehmotné potřeby jsou ale nakonec materiálně podmíněné.

Potřeby jsou závislé nejen na materiálních podmínkách našeho života, ale také na naší činnosti, kterou tyto podmínky měníme. Potřeby uspokojujeme prací, která se tím stala „*první potřebou*“ člověka, jak to vyjádřil Karel Marx.

Základní potřeby jsou ovlivněny způsobem obživy

Někdo potřebuje k obživě lopatu, jiný klavír. Avšak jakmile si klavír koupíme, i když jej nepotřebujeme k obživě, stane se součástí našeho hmotného prostředí a vzniká tím potřeba mít noty, znát je a naučit se hrát. Čím složitější život žijeme, tím složitější máme potřeby. Potřeby se reprodukují jejich uspokojováním, a při tom se rozrůstají. Uspokojovat je můžeme pouze s ohledem na potřeby budoucí, [plánovitě](#).

Uspokojování potřeb rozvíjí člověka i jeho nové, vyšší potřeby

Potřeby nelze zaměňovat za přání, to je jen subjektivním, zkráceným [odrazem](#) našich potřeb. Svá přání musíme konfrontovat s možnostmi i s prostředky, které máme k dispozici, a podle nich si vytváříme cíle. Teprve své [cíle](#) můžeme uskutečňovat. Tím vším se člověk odlišuje od ostatních živých organismů, které své potřeby pouze reprodukují, nerozvíjejí, a uspokojují je [instinktivně](#), bez účasti vědomí.

Potřeby jsou hnacím motorem aktivity lidí

Člověk je schopen uspokojovat své potřeby pouze ve [společnosti](#) a jen prostřednictvím společnosti, v níž žije. Z toho vznikají i jeho [zájmy](#), které jsou vždy s potřebami spojeny, a uspokojují se společně tak, že se vzájemně ovlivňují.

V prvotní pospolitosti se potřeby lidí v jedné skupině odlišovaly pouze podle biologických rozdílů mezi nimi. Se vznikem [nadproduktu](#), [dělbý práce](#) a [tříd](#) se začaly rychle rozvíjet, měnit a rozrůžňovat. Jsou a budou stále rozmanitější. [Marxismus](#) to respektuje, [rovnostářství](#) nikoliv. Proto je s marxismem neslučitelné. Jednou z chyb [socialismu](#) a příčin jeho pádu bylo, že si to naši vůdci málo uvědomovali.

[Rovnost](#) lidí spočívá ve stejné možnosti uspokojovat své rozdílné potřeby,
nikoli v rovnosti potřeb

Pozitivismus

Pozitivismus je široce rozkošatěný a rozšířený filozofický názor, že předmětem vědy mohou být pouze „pozitivně daná“ fakta, tj. empiricky zjištěitelné, a tedy i měřitelné a matematicky zpracovatelné poznatky, zatímco všechny úsudky, soudy a teorie nad rámec smyslového poznání považuje za metafyziku, do vědy nepatřící.

Zatímco v přírodních vědách sehrál pozitivismus pokrokovou roli tím, že z nich definitivně vytlačil poslední zbytky náboženství, ve společenských vědách je jeho úloha reakční. Požaduje totiž pouze hodnotově neutrální společenskou vědu, společenské jevy přesně popisující, ale nehodnotící, a odmítá normativní složku vědy, ukazující směr využití poznání. Redukuje vědu na fyzikalismus.

**Ani přírodní věda nemůže jen popisovat skutečnost,
musí umět zhodnotit význam svých poznatků, jinak by byla zbytečná**

Ve společnosti rozdělené na třídy s protikladnými zájmy, nutně musí existovat rozdílné zkušenosti s realitou. Na každém společenském stavu či změně vždy někdo vydělává a jiný prodělává, východiska, zájmy i cíle velkých skupin jsou v rozporu, empirické poznatky jsou zcela odlišné a jejich hodnocení nesouměřitelné. Neexistuje soudce, stojící nad rozdělenou společností: nemůže to být věda financovaná mocnými, ani stát, který je jejich nástrojem; nemohou to být vítězové a vládcí, kteří jsou vždy spokojeni, ani poražení a utlačení, kteří jsou samozřejmě nespokojeni.

Hodnotově neutrální společenská věda je v třídně rozdělené společnosti mystifikací

Čím více se společenská věda dotýká rozporných společenských zájmů, tím více je nucena stavět se na jednu stranu a sloužit. Jinak nebude společensky uznávána a financována, budou ji odpírány prostředky popularizace, bude potlačována její výuka na školách, a příslušní vědci budou zákonitě přinejmenším marginalizováni. Kdysi dávno byli upalováni či vyháněni, dnes jsou prostředky masové komunikace zesměšňováni, a ve svém společenském prostředí izolováni.

Tzv. pozitivní, neutrální věda ve skutečnosti přijímá normy vládnoucích tříd

Pozitivismus, jakkoli hlásá neutralitu a jeví se jako nadstranická a objektivní věda, je chtíc i nechtíc nástrojem ideového boje. Jeho pohled na svět je subjektivní a k subjektivismu svádějí. Ne každý hlasatel a vyznavač pozitivismu si to uvědomuje. Mnohý není objektem, ale je subjektem této manipulace. Pevně věří své neutralitě a nadstranickosti, stejně jako kat, vykonávající spravedlnost a věřící, že slouží spravedlnosti. Často je pozitivismus pouhou poslušností či naivitou. Je zkoumáním jevu a odmítáním hledání jeho podstaty, která je ve společenských jevech vždy ukryta, mnohonásobně zprostředkována, kamuflována vlivy vědomí, složitými vztahy a nahodilostmi, a tudíž nikdy není smyslově dostupná, přesně zjištěitelná a měřitelná.

**Pozitivist, pokud nepodvádí, vychází z nepochopení základního faktu,
že skutečnost je daleko složitější, než jeho věda**

Pozitivní a negativní

Jakmile člověk začal věci a jevy poznávat, cítil potřebu je i hodnotit. Vytvářel postupně etické kategorie, např. dobrý a špatný, hodný a zlý, později i estetické a jiné, např. ošklivý - krásný. Jejich pozdějším zobecněním vznikají i filozofické kategorie pozitivní a negativní. Jsou to kategorie subjektivní, hodnotící. Odrážejí vždy jen některé stránky věcí a jevů z hlediska zájmů subjektu. Člověk totiž není schopen hodnotit skutečnost a odhlédnout přitom zcela od svých zájmů. Nemá-li na něčem zájem, nemá potřebu to poznávat. Má-li zájem, potřebuje to hodnotit.

Tyto kategorie odrážejí více než skutečnost vztah člověka k ní

To, co je pro jednoho pozitivní, může být pro jiného negativní. Hodnocení je vždy podmíněno časem i podmínkami, v nichž se zájmy člověka mění. Je podmíněno i měnícím se poznáním, proměnlivostí vztahů, v nichž člověk žije. Záleží vždy kdo, kdy, odkud a na co se dívá, jaké má cíle, ale i náladu. Mění se jeho úhel pohledu, vzdálenost i osvětlení. Negativní se mění v pozitivní a naopak. Hodnocení je vždy jen částečné, neúplné, krátkodobé, vždy akcentuje některé stránky a jiné potlačuje; vždy více přihlíží k jednomu zájmu a druhé přehlíží. Čím širší zájmy bere v úvahu, tím je přesnější, ale nikdy nemůže zohlednit všechny zájmy, protože ty jsou vždy rozporné. Vše je pozitivní i negativní pouze dočasně, relativně. Vše pozitivní má své negativní stránky a obráceně. Jsou to dvě strany téže mince.

Negativní a pozitivní existují pouze v našem myšlení a jen ve vztahu k našim zájmům

Neexistuje nic objektivně pozitivního a negativního. Neexistuje nic absolutně pozitivního či negativního. Vše tzv. pozitivní vždy vyvolává negativní účinky a naopak. Vše člověkem zamýšlené, přináší i vedlejší, nechtěné účinky, jejichž následky pak člověk jen stěží odstraňuje. Svět člověka, tj. řetěz událostí střídavě negativních a pozitivních. Příroda není ani pozitivní, ani negativní, prostě jen existuje. To pochopili i předci v pořekadle „Všechno zlé je k něčemu dobré“, ale i Hegelova dialektika:

„Vše pozitivní je stejnou měrou negativní a naopak“

Podobně chápal tuto problematiku už praotec dialektiky Herakleitos: „*Jedna je cesta nahoru a cesta dolů*“. Tyto dvě kategorie nelze zaměňovat s podobnou dvojicí "progres a regres", které se užívají pouze při posuzování společenského vývoje, a které mají objektivní charakter - hodnotí jevy z dlouhodobého hlediska a s ohledem na zájmy lidské společnosti jako celku.

Optimista vidí jen pozitivní, pesimista jen negativní, ale realista vnímá obojí

V praxi budování socialismu jsme často příliš akcentovali to, co se momentálně zdálo pozitivní, a přehlíželi ono negativní. Přehnaný optimismus je příznačný pro každý bouřlivý rozvoj. Už Marx upozorňoval na to, že každá revoluce v zápalu boje boří mnohé, co pak musí s obtížemi napravovat. Jednou z chyb budování socialismu bylo, že jsme často bořili příliš rychle a zbytečně. Toho se musí vyvarovat každý.

Poznání

Poznání je složitý proces, je to měnící se vztah člověka ke skutečnosti. Jeho jednotlivé formy, metody, stupně a úrovně označují lidé nejrůznějšími, často ne zcela přesnými pojmy, z nichž některé bývají absolutizovány jako jediné správné, což pak vylučuje pochopení tohoto procesu jako celku. V gnoseologii, zabývající se teorií poznání, tak vznikají nejrůznější „ismy“ a nepřehledný zmatek. Senzualismus přeceňuje smysly, racionalismus rozum, empirismus a pozitivismus zkušenost, pragmatismus praxi apod. Ony formy, metody, stupně a úrovně vytvářejí složité řetězce, v nichž je každý článek nezbytný, ale sám o sobě nesmyslný.

Poznání nelze redukovat na kteroukoli z jeho částí

Můžeme rozlišovat různé stupně poznání, např. počitek - vjem – pojem - soud – úsuděk – teorie – věda. Podle intenzity mj. zdání - mínění - názor – přesvědčení. Podle míry shody s realitou je to iluze – domněnka – předpoklad – pravda. Podle formy se odlišuje smyslové poznání – praxe a prožitek – zkušenost – rozumové poznání. Podle hloubky např. vnímání - nazírání – přemýšlení. Podle metod porovnání, analýza a syntéza, indukce a dedukce apod. Žádný z těchto výčtů není úplný a každý článek vytváří spojení i s jinými.

Každý článek procesu poznání je sám o sobě procesem

Každý článek této sítě poznání může být omylem, který je nedílnou součástí poznávání. Vyplyývá ze schopnosti člověka vytvářet abstraktní obrazy, správné či ne.

Každé poznání je u jedince doprovázeno pozitivními či negativními emocemi, které jej usnadňují či ztěžují. I neutrální emoce poznání znemožňují, neboť se projevují lhostejností.

Každé poznání člověk hodnotí a přijímá či odmítá, preferuje či bagatelizuje podle svých potřeb i zájmů. Nejvyšším stupněm odmítnutí poznání je lež, při níž zájmy zcela nahrazují pravdu.

Poznání je procesem odrážení objektivní reality, ale není totožné s vědomím, které je jeho výlučně lidským výsledkem. Procesy poznání probíhají na různých úrovních i u ostatních živých tvorů, třeba jen na úrovni počitků a nepodmíněných či podmíněných reflexů, někdy i s použitím paměti a emocí, ale s výjimkou člověka vždy bez účasti rozumu a myšlení.

Poznání je vztahem člověka ke skutečnosti

Žádné poznání není absolutní a definitivní. Vždy vychází z praxe člověka a k ní směřuje, je podmíněno vývojem poznávané skutečnosti i poznávajícího subjektu.

**Každé poznání, jakkoli probíhá pouze prostřednictvím jednotlivců,
se uskutečňuje pouze ve společnosti, a je procesem společenským**

Práce je proces probíhající mezi člověkem a přírodou, proces, v němž člověk svou vlastní činností zprostředkovává, reguluje a kontroluje výměnu látek mezi sebou a přírodou, je to věčná přírodní podmínka lidského života.

Karel Marx

Práce

Zvíře přírodu spotřebovává, a tím ji přetváří. Člověk postupuje obráceně; nejprve ji přetváří a potom ji spotřebovává. Práce zprostředkovává jeho vztah s přírodou.

Práce je způsobem existence člověka, je jeho první potřebou

V práci se člověk vyvinul ve zcela nový živočišný druh, zásadně odlišný od všech ostatních; vydělil se z přírody, ačkoli její součástí zůstal. Mění přírodu, aby v ní mohl žít. Protože se přemnožil, osídlil i kraje pro původní životní způsob zcela nevhodné a změnil své fyzické vybavení, není schopen ji používat tak, jak se reprodukuje sama, musí ji reprodukovat on. To co potřebuje k životu, nemůže nalézat, musí to vyrábět.

Práce je fotosyntézou společnosti

V práci člověk mění přírodu a práce zpětně mění člověka. Svůj rozum, všechny znalosti, zkušenosti i dovednosti, a veškeré své bohatství člověk získal prací. Už dávno nežije v přírodě, ale v druhé, svou prací přetvořené přírodě. Jeho krajina je kulturní, stejně tak jako živočišné i rostlinné druhy, které jsou jeho obživou, a stejně tak jako všechny předměty, které potřebuje. V nepřetvořené přírodě neumí žít.

Člověk svou prací mění přírodu, sám sebe i celou společnost

Svou prací neustále mění své vztahy k přírodě, ale i vztahy mezi lidmi; musí je této práci neustále přizpůsobovat, tak, aby mohl měnit způsob využívání již spotřebované přírody a uhájit tak svou existenci. Jakmile je přizpůsobí, chtíc i nechtc, jsou tyto vztahy neustálým opakováním práce znovu a znovu reprodukovány.

Práce reprodukuje vztahy, v nichž probíhá

Stále složitější způsob využívání přírody přinutil člověka k dělbě práce, a tím i ke vzájemné spolupráci. Nejdůležitějším krokem při změnách dělby práce bylo relativní oddělení práce fyzické a duševní. Přestože jsou běžně vykonávány jinými lidmi, není toto oddělení absolutní. Jedna vzniká z druhé a mění se spolu s ní, jedna obsahuje i druhou a bez druhé je nemožná. Fyzická práce více mění více přírodu, duševní více společnost, ale jsou od sebe neoddelitelné. Duševní práce člověka má smysl jen tehdy, jsou-li její výsledky fyzickou prací materializovány.

Fyzická a duševní práce se vzájemně podmiňují

Prací není jakákoli činnost člověka, je to jen činnost vědomě a záměrně přetvářející. Práce není jen živá činnost, ale také její výsledky, zdánlivě umrtvené v předmětech, nebo neviditelně ukryté v pracovní síle člověka.

Práce je zdrojem hmotného i duchovního bohatství člověka, a proto jí budiž čest!

Někteří duševní pracovníci pohrdají fyzickou prací. To není přemírou vzdělání, ale jeho nedostatkem.

Autor

Práce duševní

Fyzická práce vytvořila duševní činnost, a když se obě dostatečně rozvinuly, pak se oddělily. Toto oddělení je ale relativní.

Duševní práce se oddělila teprve tehdy, když ji ta fyzická mohla uživit

Fyzická a duševní [práce](#) bývají někdy dávány do protikladu, jedna bývá nadřazována nad druhou. Čím ostřejší třídní protiklady ve společnosti existují, tím více bývá vyhrocován i protiklad obou.

Ve skutečnosti každá fyzická práce obsahuje v určité míře práci duševní a naopak. I primitivní kopáč musí u práce přemýšlet, i matematik musí fyzicky obsluhovat počítač, tedy stroj. Charakteristickým rysem vývoje je prohlubování [dělbý práce](#) a růst podílu duševní složky v každé práci.

Duševní a fyzická práce se vzájemně obsahují a podmiňují, vytvářejí dialektickou jednotu

Duševní práce vytváří duševní hodnoty, které nelze zaměňovat s ekonomickými hodnotami, vznikajícími v materiální výrobě. Duševní pracovník může být na trhu práce pracovní silou, jeho [pracovní síla](#) má [hodnotu](#), může vytvářet [užité hodnoty](#) i [nadhodnotu](#). Výsledky jeho práce mohou mít směnnou hodnotu a stávat se zbožím.

Duševní práce vytváří duchovní hodnoty, které nelze zaměňovat s ekonomickými, [morálními](#), estetickými či jinými hodnotami. Duchovní hodnoty se stávají užitečnými pouze tehdy, jestliže vstupují do života společnosti. Mohou tak činit jedině prostřednictvím lidské práce, která je zhmotňuje, a pak vstupují do výroby i [spotřeby](#) v materiální podobě, anebo prostřednictvím těch, kteří tyto duchovní hodnoty rozšiřují, předávají je společnosti např. formou výuky, a pak s určitým odstupem vstupují do materiální sféry života prostřednictvím vyšší kvalifikace pracovní síly, racionalizace práce či spotřeby.

Výsledky duševní práce mají hodnotu jen tehdy, jsou-li materializovány

Duševní pracovník může pracovat přímo ve výrobě, v níž vykonává [neproduktivní práci](#). Jeho práce vstupuje do hodnoty produkce, je odměňován z nadhodnoty vytvořené produktivními pracovníky a je na výsledcích jejich práce závislý. Pracuje-li v nevýrobní sféře jako vědec, učitel, lékař či tvůrčí umělec, je rovněž neproduktivním pracovníkem a je odměňován z nadhodnoty, přerozdělované státním rozpočtem. V pracovním poměru sám nadhodnotu produkuje. Jeho práce vytváří širší společenské podmínky pro vznik a reprodukci pracovní síly, tvorbu [nadproduktu](#), vytváří duchovní bohatství lidstva, rozvíjí společnost a je užitečná i nutná.

Výsledků duševní i fyzické práce se kapitál zmocňuje rozdílnými formami, ale zmocňuje.

I duševní práce může být v kapitalismu vykořisťována.

Všichni produktivní pracovníci dodávají konec konců za prvé prostředky k placení neproduktivních pracovníků, a za druhé dodávají produkty, které spotřebovávají ti, kteří nepracují vůbec.

Karel Marx

Práce neproduktivní

Dělb práce učinila vztahy mezi lidmi v životě i v práci složitějšími, a čím více se výroba vyvíjí, tím složitější tyto vztahy jsou. V zásadě oddělila práci produktivní a neproduktivní, zdánlivě obě postavila proti sobě, avšak ve skutečnosti nemohou bez sebe existovat. S růstem produktivity práce může růst množství práce neproduktivní.

Produktivní a neproduktivní práce koexistují v dialektické jednotě

Neproduktivní práce není zbytečná práce; je užitečná vždy potud, pokud umožňuje práci produktivní nebo rozvíjí společnost. Je to sice práce neproduktivní, ale nutná. Může zvyšovat hodnotu produkce, v námezdním poměru vytvářet nadhodnotu, může vytvářet nemateriální užitné hodnoty, může mít směnnou hodnotu a její výsledky se mohou stávat zbožím.

Neproduktivní práce nevytváří nadprodukt, může vytvářet kulturní hodnoty i nadhodnotu, a může být užitečná i vykořisťovaná

Neproduktivní práce uvnitř podniku vytváří podmínky pro výrobu a hradí se z kapitálu, tj. nadhodnoty vytvořené v minulosti produktivními pracovníky. Její cena je obsažena v režijních nákladech. Marxovými slovy „*neproduktivní práce jednoho se nemění v produktivní tým, že jinému neproduktivní práci ušetří*“.

Neproduktivní práce učitelů, lékařů, úředníků a spousty dalších pracovníků, jejichž počet s rozvojem společnosti vzrůstá, vytváří širší společenské podmínky pro společenskou výrobu. Hradí se z důchodu prostřednictvím daně a státního rozpočtu, tedy z té části nadhodnoty vytvořené v materiální výrobě, která se státním rozpočtem přerozděluje.

Na úhradu nezbytné neproduktivní práce a souvisejících nákladů, v dopravě, obchodu a službách souvisejících s prodejem zboží, ale také na dosažení zisku v těchto odvětvích, musí podnikatel v materiální výrobě postupovat část své nadhodnoty těm, bez kterých by své výrobky neprodal; například formou marže.

Rozdíl mezi produktivní a neproduktivní prací člověka spočívá podle Karla Marxe v tom, že „*první dodává materiální produkt, druhý nikoliv. Morálka a zásluhy obou nemají s tímto rozlišováním nic společného*“.

Produktivní pracovník směňuje svou práci za kapitál neproduktivní i za důchod

Čím složitější jsou vztahy ve výrobě i společnosti, tím více se konkrétní hranice mezi produktivní a neproduktivní prací rozostřují. S rozvojem společnosti a růstem produktivity práce se podíl neproduktivní práce zvyšuje.

Produktivní práce živí společnost, neproduktivní to umožňuje, a zbytečnou je třeba odstraňovat

Pracovní síla

Při práci člověk spotřebovává suroviny, materiály, nástroje i stroje, avšak svou schopnost pracovat ne. Přijímáním potravy a odpočinkem ji regeneruje.

Pracovní síla je souhrn fyzických a duševních schopností, které člověk používá při práci

Zvláštním rysem pracovní síly není jen to, že se nespotebovává, ale především to, že v pracovním procesu roste. Člověk v něm po celou dobu produktivního věku získává znalosti, dovednosti, návyky a zkušenosti, které akumuluje a používá v další práci. Jsou jeho vlastnictvím, ale využívá je pro svého zaměstnavatele.

**Užitnou hodnotou pracovní síly je schopnost vyrábět užité hodnoty.
Tato schopnost prací roste.**

Pracovní síla má svou hodnotu. Je dána hodnotou prostředků potřebných k její reprodukci nejen krátkodobě, ale zahrnuje i potřebu reprodukce nositele pracovní síly v jeho potomcích. Tato hodnota se mění s rozvojem společnosti a historicky roste tak, jak rostou nároky na schopnost pracovní síly. A spolu s ní roste i její schopnost vyrábět užité hodnoty, zvyšuje se produktivita práce i její užitná hodnota.

Pracovní síla vytváří vyšší hodnotu, než sama má

Pracovník vytvářející nadhodnotu je odměňován ne za vytvořené hodnoty, ale pouze za hodnotu své pracovní síly. Dostává ve mzdě pouze prostředky nutné ke společenské reprodukci své pracovní síly, zatímco jím vytvořená nadhodnota zůstává majetkem vlastníka výrobních prostředků. To je ekonomická podstata vykořisťování. Mzda není hodnotou vykonané práce, ani její cenou, ale pouze cenou pracovní síly.

Rozdíl mezi hodnotou vykonané práce a mzdou je základem vykořisťování

Pracovní síla člověka může být buď produktivní, tj. vytvářející nadhodnotu a odměňovaná mzdou, nebo neproduktivní, nadhodnotu spotřebovávající, vytvářející svou prací širší či užší společenské podmínky nutné pro výrobu nadproduktu a nadhodnoty, a pobírající plat. Jakmile pracovní síla začala vyrábět zboží, sama se stala předmětem obchodu.

V civilizaci se pracovní síla se stala zbožím

V prvotní pospolitosti člověk odevzdával svou pracovní sílu všem, a ti se o něj starali. Otrokář obchodoval s člověkem a musel jej i s potomky živit, feudál obchodoval s půdou, k níž patřil i člověk, a proto musel mu jí kousek pronajmout, aby měla z čeho jeho rodina. Kapitalista obchoduje pouze s pracovní silou lidí, a nestará se o ně.

**Reformisté chtějí společnost s lepšími podmínkami prodeje pracovní síly.
Marxisté usilují o společnost, v níž pracovní síla nebude zbožím.**

Pragmatismus a utilitarismus

Rozvíjející se průmyslová revoluce měnila svět, a spolu s tím se začaly objevovat nové etické a filozofické názory. Kapitalismus otevřel prostor pro prakticky, individuálně a nově jednající část bohatších vrstev měšťanstva i té části šlechty, která pochopila nové společenské poměry, ale také inteligenci z tohoto prostředí pocházející. Individuální aktivita materiálně zajištěných jednotlivců mohla přinášet úspěch, což posilovalo ve vědomí prvky individualismu až egoismu, subjektivního přístupu ke světu pod vlivem individuálního úspěchu. Z toho se zrodil mravní princip utilitarismu.

Utilitarismus považuje úspěch a užitek za základ a kritérium mravnosti

Úspěch a užitek jsou však subjektivním kritériem jedince. Přinášejí uspokojení, což bylo ztotožňováno se štěstím. Vznikaly názory, že dobré je to, co přináší štěstí největšímu počtu jedinců. Avšak štěstí je krátkodobým, subjektivním pocitem, není objektivním společenským kritériem. Pro někoho je štěstím to, že vydělal miliony, pro jiného to, že přežil. Pocit štěstí a uspokojení může přinášet alkohol i drogy.

Mravní názory utilitarismu se přenášely, zejména v USA, i do oblasti poznání. To, co přinášelo úspěch a užitek, začínalo být považováno i za pravdivé. Praxe se za kritérium pravdivosti počala považovat v tom, že ověřovala ne shodu poznatků s realitou, ale shodu poznatků s úspěchem. Co nepřináší užitek, není pravdou. Vznikl a do Evropy se šířil pragmatismus.

Pragmatismus je filozofie poměřující pravdivost poznání užitekem

Je to subjektivistický idealistický až egoistický směr, jehož zdrojem je individualismus, který chápe a určuje pravdu jako praktickou hodnotu a užitečnost. Praktickou užitečností však pragmatismus nerozumí potvrzení objektivní pravdy kritériem praxe, ale pouze to, co vyhovuje subjektivním zájmům jednotlivce.

Skutečnost ztotožňuje s idealisticky chápanou zkušeností

Filosofický pragmatismus chápe člověka nikoli jako myslící, teoretickou bytost, nýbrž především jako bytost jednající. Jednotliví představitelé pragmatismu mají rozdílné názory v chápání a užívání jeho principů, takže vytvářejí pouze určitý myšlenkový směr, nikoli jednotnou či ucelenou filozofii. U nás byl pragmatismem ovlivněn zejména T. G. Masaryk, Karel Čapek a Ferdinand Peroutka. Příznačné pro všechny tři je to, že v průběhu života své názory výrazně měnili.

Jakkoli jednotlivé názory pragmatiků mohou vypadat racionálně a ušlechtilé, lze pragmaticky ospravedlňovat jakékoli bezohledné počínání. V praxi je každý úspěšný zločinec vždy pragmatikem.

**Pragmatismus vznikl jako filozofie úspěšného jedince a dravého kapitalismu;
je teoretickou obhajobou obojího**

Practicismus

Každá činnost člověka je [dialektickou jednotou teorie a praxe](#), bez ohledu na to, co v dané chvíli či u daného jednotlivce převažuje. Tuto jednotu si však člověk dlouhodobě působící ve stejné funkci, ať hospodářské či politické, pomalu přestává uvědomovat, zvláště dosahuje-li dobrých výsledků. Přeceňuje své [zkušenosti](#) a vše nové je připraven řešit po staru. Není-li donucen ke studiu, začíná zaostávat za měnící se skutečností.

Practicismus absolutizuje praxi a podceňuje teorii

Je to jednostranné a přehnané zdůrazňování významu svých vlastních praktických zkušeností a podceňování zkušeností ostatních, zobecňovaných teorií. Vede k ignoraci rozvíjejícího se vědeckého poznání. Za užitečnou považuje jen takovou teorii, která je bezprostředně použitelná, přičemž bezprostředně tu znamená bez přemýšlení a rychle přináší výsledek.

Naproti tomu člověk, dlouhodobě působící v oblasti teorie, která je „jeho praxí“, bývá často odtržen od praxe skutečné, od její rozmanitosti, od jejích problémů a překážek, od nutnosti modifikovat teorii při použití v praxi. Odtrhování teorie od skutečného života bývá nazýváno [akademismem](#).

Akademismus je practicismem teoretika

Practicismus podléhá dočasným a nahodilým faktorům, mění taktiku bez ohledu na strategii. Je to takové zvládnutí [prostředků](#), kdy už je člověku jedno, jaké cíle jimi dosahuje, je to samoučelné používání prostředků.

Practicismus je i absolutizací prostředků a ztrátou cíle

Teoreticky vyjádřen srůstá s pragmatismem, v praxi bývá charakteristický svou [živelností](#). Bývá nazýván rutinérstvím, v umění označován jako macha. Je to dovednostmi zvládnutá živelnost, postrádající hlubší či dlouhodobý záměr.

Practicismus je nakonec vždy překážkou v každé práci, v té tvůrčí a řídicí obzvláště. Dochází při něm k tzv. „provozní slepotě“, kdy se přehlíží drobné, ale vršící se nedostatky a chyby, je to jízda ve stejných kolejkách, která většinou končí [formalismem](#), bezzásadovostí a [oportunismem](#).

Jedinou zbraní proti němu je soustavné studium na jedné straně, a na druhé straně občasné měnění místa práce či funkce. V diplomacii se považuje za samozřejmé, že se vyslanci po několika letech mění, stejně tak jako vrcholový management v kapitalistických podnicích. Omezení délky funkčního období v nejvyšších státních funkcích je běžnou praxí ve vyspělých zemích. To vše je výsledkem odvěké zkušenosti, že se při dlouhodobém působení v jedné funkci ztrácí soudnost. V socialismu byla obměna kádrů teorií, a stárnutí ve funkcích častou praxí.

Rotace kádrů není výmyslem komunistů, ale dávno před nimi osvědčenou praxí

Pravda

[Běžné vědomí](#) chápe pravdu jako něco daného, čeho se musíme poznáním zmocnit. Není tomu tak úplně. Pravda je na jedné straně určena objektivní realitou, kterou popisuje, a na druhé straně soudobými možnostmi lidského poznání. Obojí se však vyvíjí, a proto žádná pravda není dána předem a jednou pro vždy. Pravda se vyvíjí v čase stejně tak jako všechno ostatní.

Pravda je procesem shody našich poznatků se skutečností

Neexistují pravdy věčné, [absolutní](#) či neměnné, a není to tak že každý má svou pravdu. Pravda je jedna. Má objektivní obsah poznávaný subjektivně. Pravda má vždy dvě stránky: Absolutní stránku obsahující poznatky již završené, které už nebudou dalším vývojem poznání měněny a [relativní](#) stránku, která je historicky podmíněna, obsahuje poznatky neúplné, nepřesné, dílčí, které budou dalším vývojem poznání rozvíjeny, opravovány a doplňovány, neboť to současnost zatím neumožňuje.

Pravda je jednotou absolutního i relativního poznání

Tyto dvě stránky nelze oddělit, existují spolu, a jen banální, nic neříkající tvrzení můžeme považovat za absolutní. Pravda je vždy složitější jen zlomkem skutečnosti.

Toto chápání pravdy obsahuje relativismus, ale neredukuje se naň

Každá pravda platí jen v určitých [podmínkách](#) a mezích, které odráží. Rozšíříme-li ji mimo tyto [hranice](#), platit přestává. Nejhorším možným osudem každého poznatku je jeho zveličování, které jej nakonec vždy zdiskredituje. Absolutizací pravdy vznikají nesmysly. Stejně tak nelze pravdu relativizovat proto, že se v čase a souvislostech mění. [Relativizace](#) pravdy je rezignací na poznání.

Žádná pravda neexistuje sama o sobě, ale vždy jen v kontextu s pravdami ostatními; není jedináčkem, má mnoho sourozenců i bratranců. Každá velká pravda se vždy rodí proti přesile, každá je zpočátku rouháním, je [revoluční](#). Vždy když naráží na něčí [zájmy](#), je popírána, zkreslována a odmítána.

Pravdu přijímáme přes cedník vlastních zájmů

Opakem pravdy není lež, ale [omyl](#), který je nezbytným průvodním jevem každého, i vědeckého poznání, jak pochopil už J. A. Komenský: „*I omyl je účasten pravdě*“. Cesta k pravdě nevede nikdy přímo, vede [abstrakcí](#), je to cesta oklikou; proto je tak snadné na ní zabloudit či zůstat v půli cesty.

K pravdě nelze dospět jen pomocí [smyslů](#), ty jsou jen nezbytným prostředníkem. Pravdu lze poznat pouze rozumem a vždy to jde ztuha. Pravdu nelze definitivně potvrdit teoriemi, ty jsou jen pomocníkem při jejím odhalování.

Konečným kritériem pravdy je široká společenská praxe

Pravda dvojí

Existuje rozšířený [omyl](#), že každý má svou pravdu. Zarytí zastánci této teorie by se asi divili, kdyby jim to řekl číšník při reklamaci účtenky, na které byli ošizeni. V žádné [vědě](#) neexistují dvě pravdy, a nemohou existovat ani v životě. Je to logické; kdyby měl každý svou pravdu, bylo by pravdou vše, a tak by vlastně žádná neexistovala; nebylo by co a proč hledat.

Představa dvojí pravdy popírá pravdu vůbec

Každý má pouze svůj [názor](#), a ten může i nemusí být pravdivý. Je jen částečným, předběžným a neúplným poznáním; zpravidla obsahuje i omyly a [iluze](#), nebo často jenom je.

Když se v minulosti začala rozvíjet věda, a dostávala se do [rozporu](#) s [náboženskými dogmaty](#), vznikaly teorie dvojí pravdy: náboženské a vědecké. I tehdy to mělo stejný smysl – obhájit iluze i za cenu, že připustím existenci více pravd.

**Pravda je jedna, ale neustále se vyvíjí,
zatímco názorů, iluzí, omylů a lží je nekonečné množství,
a neustále si vytváříme nové**

Kdyby existovalo více pravd, byla by věda úplně zbytečná. Přesto i vzdělaní lidé, často se sveřepostí malého děcka, na tomto omylu setrvávají. Zřejmě proto, že jejich iluze jsou jednodušší a snáze pochopitelnější než pravda, která je vždycky složitější a proměnlivější, většinou také méně krásná a déle se hledá.

**Takzvanou „svoji pravdu“ si můžeme vytvářet libovolně; je vždy omylem či lží.
Skutečná pravda se musí pracně hledat.**

Na určitém, velmi primitivním stupni vývoje společnosti vzniká potřeba shrnout pod společné pravidlo denně se opakující akty výroby, rozdělování a směny výrobků, postarat se, aby se jednotlivec podřídil společným podmínkám výroby a směny. Toto pravidlo, které je zprvu zvykem, se brzy stává zákonem.
Bedřich Engels

Právo

Právo tu není odjakživa. V prvotní pospolitost regulovala život pouze [morálka](#), tedy panující praxe, vynucovaná celou [společností](#). Její výrazné porušování bylo trestáno vyobcováním z rodu, což se většinou rovnalo smrti.

V okamžiku kdy se počaly vytvářet [třídy](#) vládnoucí a utlačované, nemohly už společnost regulovat pouze vžitě zásady a tradice. Nové postavení lidí bylo třeba stanovit a upevňovat jinak. [Vůli](#) vládnoucí třídy lze prosazovat jenom tak, že ji nejprve někdo zformuluje. Srozumitelně, jednoznačně, konkrétně. Nemusí přitom být deklarovány všechny [cíle](#), ty mohou zůstat skryty. Musí být vyjádřeny konkrétní meze chování a [jednání](#) lidí, tak aby [zájmy](#) vládnoucí třídy nebyly ohroženy. Bylo zapotřebí zachovat denně se opakující akty výroby, [rozdělování](#), směny a [spotřeby](#), umožňující neustále obnovovat existující nadvládu jedněch nad druhými. Proto vzniklo právo, které vůli vládnoucí třídy definuje, a [stát](#), který ji vykonává.

Právo je nástrojem panující třídy a slouží především k potlačení tříd ostatních

Právo je kodifikovanou částí [morálky](#). Upravuje pouze to, na čem má vládnoucí třída zájem. S rozvojem společnosti se tento okruh zájmů rozšiřuje. Na rozdíl od morálky nevyjadřuje právo vůli většiny, ale menšiny. Často zakazuje i to, co je v morálce běžné, někdy i to, co sama vládnoucí třída dělá. Krást se nesmí – [vykořisťovat](#) ano. Uplácet se nesmí [penězi](#), ale funkcemi ano. Podvádět při sčítání hlasů je zakázáno, ale při dávání [předvolebních](#) slibů ne. Koupíte-li kilo chleba, zaplatíte [daň](#), ale za kilovou cihlu zlata se daň neplatí.

Právo bývá i uzákoněnou formou pokrytectví

Ve společnosti je vždy pěstována [iluze](#), že právo stojí nad [společností](#) či [politikou](#), že reprezentuje jakési vyšší, všelidské zájmy a hodnoty. Jménem práva se plenilo, mučilo, popravovalo i upalovalo; byly povražděny miliony lidí. I roboty a [nevolnictví](#) byly podle práva. To, co bylo dříve trestné, je dnes dovoleno a naopak. Právo většinou opožděně konzervuje či zakazuje to, co už ve společnosti vzniklo.

Právo je odrazem společenských vztahů a spolu s nimi se mění; je nástrojem politiky

[Rovnost](#) lidí před právem je pouhou iluzí, stejně tak jako [nezávislost](#) práva na politice. Právo vždy slouží vládnoucí třídě, poskytuje jí zjevné i skryté výhody. Neformuluje [spravedlnost](#), pouze vytváří její [zdání](#). Nechrání všechny stejně, některé více. Je nástrojem potlačování, a potlačuje i ty příslušníky vládnoucí třídy, kteří jednají v rozporu se zájmy této třídy jako celku. Ale to jde ztuhla, neboť jak pochopil už Benedikt Spinoza: „Každý má tolik práva, kolik má moci.“ Bez [moci](#) a peněz je každé právo jen formální, neuskutečnitelné a zbytečné.

Právo nezajištěné mocí a materiálními podmínkami je pouhou literaturou

O věcech řízení rozhoduje Rada bezpečnosti kladnými hlasy devíti členů.
Ve všech ostatních věcech Rada bezpečnosti rozhoduje kladnými hlasy devíti členů,
v tom hlasy všech stálých členů;
Odstavec 2 a 3 článku 27 Charty OSN

„Právo veta“ v Radě bezpečnosti OSN

V běžné propagandě, ale i projevech některých politiků se často vyskytuje iluze spočívající v tom, že prý stálí členové Rady bezpečnosti OSN, tj. USA, Rusko, Čína, Británie a Francie mají tzv. „právo veta“.

V Radě bezpečnosti nikdo právo veta nemá

Toto právo, znamenající „zakazují“ pochází ze starověké Římské republiky a bývá v zákonech přiznáváno jen zcela ojediněle. Dává právo aktivním výrokem zablokovat přijetí rozhodnutí, což v Chartě OSN upravující pravomoci této organizace zakotveno není.

Je tam uplatněna tzv. zásada jednomyslnosti členů, formulovaná v úvodním citátu tohoto hesla. Rozdíl je v tom, že právo veta je třeba aktivně uplatnit, ale je také možné se ho vzdát neúčastí při hlasování nebo zdržením se hlasování.

Zásadu jednomyslnosti takto obejít nelze

Bez přítomnosti stálého člena RB OSN nebo bez jeho vůle vyjádřené zdržením se hlasování nemůže tento orgánů přijmout žádné usnesení, s výjimkou věcí běžného řízení práce tohoto orgánu.

Takovéto ustanovení bylo po 2. světové válce přijato vědomě a záměrně s cílem zabránit zneužití RB OSN k otevřené konfrontaci mezi mocnostmi, která by mohla vyústit v jejich ozbrojený konflikt a tím i nutně v další světovou válku. Prosadil jej tehdejší Sovětský svaz, chtějící zabránit vojenskému konfliktu, zaštitěnému OSN, rozvíjejících se socialistických zemí se zbytkem kapitalistického světa. Vycházel při tom z jejich nesmiřitelných zájmů a sehrál, a dodnes sehrává, významnou roli.

Toto ustanovení však brání Spojeným státům prosazovat silou svou světovou hegemonii, a proto se jej dlouhodobě snaží obcházet či relativizovat. Některé vojenské akce nemající za cíl jejich obranu učinily v rozporu s mezinárodním právem bez souhlasu Rady bezpečnosti, jako např. okupace Iráku či Afghánistánu. K dalším navedly jiné státy a podporovaly je, a některé se snažily zaštitit neplatným rozhodnutím Rady bezpečnosti, přijatým porušením zásady jednomyslnosti velmocí, interpretovaným jako „právo veta“. Patří sem např. Korejská válka, kdy využily neúčasti sovětského zástupce a v rozporu s mezinárodním právem prosadily vojenskou akci pod hlavičkou OSN. Stejně tak postupovaly při vyhlášení tzv. bezletové zóny v Libyi, vyhlášené při absenci hlasů Číny a Ruska, zneužité k rozpoutání otevřené agrese.

Porušování, obcházení a ohýbání práva je základní metodou zločinců a jejich advokátů. Iluze pěstované o právu veta v RB OSN jsou nejen součástí boje, ale i dlouhodobou propagandistickou přípravou k reformě OSN, která by posílila americkou hegemonii ve světě a potlačila vliv Ruska a Číny. Neskákejte jim na to!

Praxe a poznání

Poznávání svého životního prostředí je nezbytnou podmínkou přežití živočichů v něm. Čím složitější je toto prostředí i životní způsob tvora, tím rozvinutější je jeho poznávání. Člověk však obsadil celou planetu, začal využívat všechna prostředí, přizpůsobovat si je i přizpůsobovat sebe jim. Jeho [potřeby](#) a [zájmy](#) postupně překročily všechny dosavadní přírodní hranice. Čím více poznával, tím více poznávat mohl.

Člověk je jediným živočichem, jehož poznání překročilo hranice svého životního prostředí i způsobu života

Vědomí člověka se vytvořilo poznáváním v procesu společenské praxe. Jedinec poznává skutečnost neodtržen od společnosti, jejích potřeb a zájmů, přímo účasten společenské praxi či neoddělitelně, životně s ní spjat.

Jedinec poznává prostřednictvím společnosti a naopak

Základem života společnosti je výroba životních potřeb, [práce](#). Všechna ostatní společenská praxe je jí podmíněna a vychází z ní. Také poznávání je neoddělitelně spjata se společenskou praxí, která podmínky k poznání vytváří spolu s potřebou poznání nového.

Poznání vychází z praxe a praxi slouží

Na tom nic nemění skutečnost, že lidé rozvinuli svou dělbu práce natolik, že zčásti oddělili práci fyzickou a duševní. Toto oddělení je pouze relativní; jen lidé živící se fyzickou prací vyprodukují tolik, že mohou uživit i toho, kdo fyzicky nepracuje. Jen ve výrobě vznikají prostředky a potřeby poznání. Jedinec poznávající zdánlivě sám, izolován od společnosti si může myslet, že poznávání je jeho soukromou záležitostí. [Společnost](#) mu dá prostředky na to, a rozšíří jen to, co sama potřebuje.

Poznání předbíhající společenskou praxi a její potřeby zůstává nepovšimnuto, a musí být časem učiněno znovu

Poznání, objevy i vynálezy jsou často vydávány jen za dílo vynikajících jednotlivců, jejichž prostřednictvím k nim společnost dospěla. Jejich role však většinou byla jen náhodná

Objevy, vynálezy či nové vědy nevznikají proto, že se narodil vynikající jedinec, ale proto, že to společenská praxe umožnila a potřebovala

Poznání i praxe bývají někdy [absolutizovány](#), oddělovány od sebe, povyšovány jedna nad druhou. Teoretici někdy opovrhují praxí a ještě častěji je tomu naopak. Již Leonardo da Vinci přirovnával [practicismus](#) ke kormidelníkovi bez kormidla či kompasu. Poznání je druhou stránkou práce.

Akademismus je absolutizací teorie, practicismus absolutizací praxe

Prekariát

Vztah mezi zaměstnavatelem a zaměstnancem se historicky měnil. Feudál býval dědičným ochráncem svých nejbližších služebníků a naopak, ([nevolníci](#) byli jeho poddanými nikoli zaměstnanci), čeledín měl jistotu práce, ubytování a stravy zpravidla na rok, tovaryš byl odkázán na svého mistra, faktor nebyl svým pracovníkům ničím zavázán, nádeník neměl žádná práva, a tovární dělník si je postupně vybojoval ve staletí trvajících [třídních bojích](#). Jeho pracovní poměr se měnil z týdenního na měsíční, a nakonec zpravidla na dobu neurčitou. Dělnické hnutí si postupně prosadilo zkrácení pracovní doby, nárok na dovolenou a řadu dalších jistot. Pod tlakem existence světové socialistické soustavy, ve snaze utlumit revoluční hnutí vznikala sociální stát. Slábnutím a zánikem této soustavy tlak ustal, a podmínky velké části pracujících se počaly zhoršovat. Pracovní poměr zajišťující sociální jistoty se stal pro [buržoazii](#) překážkou.

Prekarizace je termín označující nahrazování plného pracovního poměru jiným druhem vazby mezi zaměstnancem a zaměstnavatelem

Vznikl tak pojem prekarizace, odvozený od slova „vyprošený, nejistý“, označující postavení zaměstnanců na zkrácené pracovní úvazky, agenturních pracovníků, formálních živnostníků v nepovoleném ale fungujícím „*švarcsystému*“, rozšířilo se zaměstnávání „*na černo*“ apod. Pod pojmem „*flexibilita pracovní síly*“ se rodí novodobé nádenictví. Pracující jsou k dispozici přesně tehdy a tam, kdy je kapitál potřebuje, jinak jsou „*svobodní*“. Zatímco počet zaměstnanců v pracovním poměru klesá, tzv. prekariát roste, a formy jeho útlaku jsou stále rafinovanější. Některými kritiky [kapitalismu](#) bývá označován za rodící se či již existující [třídu](#), což je omyl.

Prekariát není novou třídou, ale sociální vrstvou [proletariátu](#)

Prekarizace nepostihuje pouze dělníky; i vysokoškolsky vzdělaní zaměstnanci jsou nuceni pracovat na zkrácené úvazky či více úvazků, jsou tzv. externisty, roste podíl zaměstnávání na dobu určitou, je snaha zaměstnávat učitele od počátku školního roku do počátku prázdnin apod. Pracovní poměr je nahrazován dohodami o provedení práce či o pracovní činnost, smlouvami o dílo, fungováním jako „*Au pair*“ i jinak.

Zaměstnavatel, který byl ještě nedávno nositelem rizika, a tím zdůvodňoval svůj zisk, se části svého rizika zbavuje na úkor zaměstnanců. Postupně a demokraticky odstraňuje jejich jistoty a zbavuje se jich. Nahrazuje je prekariátem, který není odborově organizován, je na svém pánovi více závislý, ovladatelnější a bezbrannější. [Migrace](#) k tomu poskytuje nevyčerpatelné zdroje.

Prekarizace je nové slovo označující starý jev. [Vlastnictví](#) znamenalo vždy disponování cizí [pracovní silou](#). Vlastníci zvyšovali tlak na tuto pracovní sílu, kdykoli to společenské podmínky dovolily. Marxismus neužívá pojem prekariát; tento jev označil už dávno jako zbídačování, absolutní i relativní. Není třeba vymýšlet nová slova, ledaže bychom chtěli zakrýt starou podstatu.

Podstatou prekarizace je zostření vykořisťování

Privatizace

Privatizace je ekonomický proces, jehož podstatou je převod [výrobních prostředků](#) ze společenského [vlastnictví](#) do vlastnictví soukromého. To odporuje základní tendenci ekonomického vývoje, kterou je zespolečenšťování výroby. Historicky je to krokem zpět. Spolu s ním vždy probíhá i privatizace veřejných služeb a posilování soukromého vlivu na [politiku](#) i [stát](#). Neboť má-li fungovat ekonomika, musí být [ve stejných rukou jako politika](#).

Konečným důsledkem privatizace ekonomiky je privatizace politické moci

Aby byla privatizace pro lidi stravitelnější, používal se nejprve pojem „*odstátnění*“. Teprve když byl národ propagandisticky zpracován, stala se heslem privatizace falešná idea Václava Klause, že se „*soukromý vlastník postará lépe než stát*“. Ano, postará – sám o sebe, to ostatně potvrzoval i dalším heslem, že se „*každý musí postarat sám o sebe*“. Zločinnou povahu tohoto procesu vykecal nakonec jeho spolupracovník Tomáš Ježek slovy „*nejlepší by bylo na chvíli zhasnout*“.

Pod rouškou privatizace byl po [listopadu 1989](#) prodán mnohamiliardový majetek státu soukromým společnostem, často vlastněných i jinými státy. Privatizován byl nesrovnatelně větší majetek, než jaký byl po r. 1948 zestátněn. Byl to výprodej národního majetku, umožňující hrstce nezkušených dobrodruhů vládnout dočasně bez [zadlužení](#). Privatizace proběhla formou podvodné kuponové privatizace, levného rozprodeje - rozdání i rozkradení a [restituce](#).

Podniky, které by zahraniční investoři mohli koupit jen za účelem likvidace konkurence, byly převážně dány do kuponové privatizace tak, aby svou likvidaci provedly samy. Tato forma privatizace se stala celonárodní hrou, do níž se po zaplacení 1 035 korun mohl přihlásit každý občan. Skutečné výnosy drobných účastníků však byly při odečtení následné obrovské inflace nižší, takže si většina z nich na rozkradení majetku své země vlastně připlatila. Na této formě privatizace vydělali pouze dobře informovaní lumpové, které další spolupracovník V. Klause označil slovy „*naši lidé*“, a velké investiční společnosti, které nakonec skončily v zahraničních rukou.

Perspektivní podniky byly nejprve ponechány v rukou správců s úkolem snížit jejich hodnotu a tím i kupní cenu, a poté byly levně prodány do zahraničí. Vedle toho se podobným způsobem levně stali [bohatými](#) i spřízněnci nové [moci](#), kteří vytvořili základ nové české buržoazie. [Kapitalismus](#) se bez [buržoazie](#) vybudovat nedá. Masovou likvidací velkých podniků se otevřel i prsto pro vznik [maloburžoazie](#).

Privatizací se [stát](#) zbavil vlivu na ekonomiku i příjmů z ní, ztratil suverenitu, stal se závislým na úvěru, a tím hříčkou v zahraničních rukou. Ztratil možnost jakéhokoli dlouhodobějšího rozhodování a financování. Vznikli bohatí jednotlivci a chudý stát. Během krátké doby přišla zem o majetek vytvořený mnoha generacemi.

Privatizace byl největší podvod na českém národu v dějinách

Proletariát je ta společenská třída, která si vydělává na živobytí jedině a pouze prodejem své práce a nežije ze zisku z nějakého kapitálu; je to třída, jejíž blaho i zmar, život a smrt, jejíž celá existence závisí na poptávce po práci, tedy na střídání příznivých a nepříznivých hospodářských období, na kolísání nespoutané konkurence. Proletariát je zkrátka pracující třída devatenáctého století.
Bedřich Engels

Proletariát

Proletariátem byla ve starém Římě vrstva, nemající ani 2 jitra polí, což je plocha obdělátná jedním potahem za 2 dny, tedy méně než 1 ha. Nevlastnili [výrobní prostředky](#) dostatečné k obživě rodiny, měli pouze své potomky (lat. proles), a nezbytné spotřební předměty. Zdrojem obživy byl pro ni prodej své [pracovní síly](#) za [mzdu](#).

Proletariát žije jen z prodeje své vlastní pracovní síly

Do obdobného postavení se v raném [kapitalismu](#) se dostávaly masy městských obyvatel, a jsou v něm dodnes, dávno už nejen ve městě, ale i v zemědělství. Proletariát současnosti tvoří kromě [dělnické třídy](#) také masy techniků, technologů a dalších příslušníků sociální skupiny [pracující inteligence](#).

Dělnická třída je pouze jádrem proletariátu

Ti všichni už dávno nepracují pouze v materiální výrobě, ale také v dopravě, obchodu a službách, jejichž tvoří základ. Nejsou už zaměstnání jen ve velkých organizovaných továrnách, ale také ve firmách státu, obcí i měst, u živnostníků, nebo jsou dokonce skryti ve švarcsystému jako „podnikatelé“. Jejich rozlišovacím znakem není to, jak jsou administrativně zařazeni, jaký je podíl jejich duševní práce či poměr mezi znalostmi a zkušenostmi, ale to, zda zvyšují [užitnou hodnotu](#) věcí třeba tím, že je dokončují, upravují a opravují, dopravují blíže ke spotřebiteli a přizpůsobují tak, aby byla možná jejich směna a [spotřeba](#). Proletariát jsou všichni ti, kteří svou práci vkládají do produkce a tím zvyšují její [hodnotu](#).

Proletariát vytváří [nadprodukt](#), který všichni ostatní spotřebovávají

Programátor, technik řídící technologické procesy či pilot se necítí být proletářem, chce být nad ním povznesen; vzděláním, čistotou pracoviště i výší mzdy.

Proletářem člověk zůstává, i když se za toto označení stydí

Zneužíváním [pojmu](#) proletariát v socialismu, jeho nadužíváním a ztotožňováním s dělnickou třídou bylo toto slovo zdiskreditováno. A ještě více polistopadovou [propagandou](#), která jej znevažovala i zesměšňovala. Došlo k tomu, že se dnes tento pojem v propagandě i v teorii raději nepoužívá.

Bez ohledu na to proletariát dále existuje, je pracující třídou nejen devatenáctého století, jak jej charakterizoval Engels, a zůstává jí i v současnosti. Dál tvoří všechno to, co potřebujeme k životu, a mění se spolu s tímto životem. Je třídou [vykořisťovanou](#), i když se jeho životní podmínky historicky zlepšují.

Proletariát zlepšil svůj život bojem těch, kteří si svou příslušnost k němu uvědomovali, nikoli namyšlenosti těch, kteří se k němu nehlásili

Proletářský internacionalismus

Už před více než 150 lety si zakladatelé [marxismu](#) povšimli toho, že [buržoazie](#), soupeřící mezi sebou nemilosrdně uvnitř [státu](#) i mezi státy, dokáže být v rozhodujících věcech zajedno. [Kapitál](#) nemá národnost, prohlašovali. A buržoazie to mnohokrát potom dokazovala svým mezinárodním spojením proti Pařížské komuně, socialistické [revoluci](#) v Rusku i pokusům o ni v řadě evropských zemích. I česká buržoazie svůj buržoazní internacionalismus osvědčila v boji legií proti bolševikům v Rusku, i svou intervencí proti Maďarské republice rad.

Základní [zájmy](#) vlastníků výrobních prostředků jsou mezinárodní

Po druhé světové válce toto spojení ještě zesílilo. Společně vytlačili komunisty z Evropských vlád, synchronizovaně s rozmetáním levice v USA [mccarthismem](#) a studenou válkou. Společně blokovali ekonomiku socialistických zemí zákazem dovozu od vyspělých technologií až po silonové dámské prádlo, společně zakládali mezinárodní organizace známé i neznámé, posilovali jejich vliv i pravomoc natolik, že dnes jsou vlády v řadě evropských zemí, včetně té naší, pouhými loutkami. Společně rozbili jakékoli náznaky socialistické orientace v rozvojových zemích, naposledy v Sýrii, Egyptě a Libyi.

Mezinárodní finanční kapitál vlastní a řídí svět společně

Každý, kdo mu chce klást odpor, musí být mezinárodně organizovaný, jako on, jinak nemá šanci. A to je podstata proletářského internacionalismu; spojenectví všech pokrokových a [protiimperialistických](#) sil v celém světě, bez ohledu na to, co se pod tímto názvem v minulosti skrývalo, nebo co mu bylo [zleva i zprava](#) přisuzováno.

**Proletářský internacionalismus
je jedinou racionální reakcí na mezinárodní spojení buržoazie**

Osamocené [strany](#), hnutí či státy, svářící se mezi sebou, nemají nejmenší šanci uspět v prostředí mezinárodního spojení vládců světa. Proto jsou jejich vztahy záměrně narušovány, podporovány jejich vnitřní rozkladné tendence, jakákoli [opozice](#), včetně té [fašizující](#). Proto je podporován [nacionalismus a šovinismus](#), [náboženská](#), kmenová, [národnostní](#) či jakákoli jiná nesnášenlivost. Proto nakonec vždy ustoupí [konkurenční](#) boj buržoazie i jí ovládaných států, a zvítězí její společný zájem.

Proletářský internacionalismus není prázdným heslem, ale cestou ke změně světa

Pojmy [proletariát](#) i internacionalismus byly v [socialismu](#) teorií i propagandou devalvovány. Staly se bezobsažnými frázemi, za kterými bylo možno skrývat ledacos. Objektivní nutnost [vedoucí úlohy](#) nejsilnější strany v komunistickém hnutí byla zaměňována se slepým podřizováním se. Nevyhnutelná ekonomická a politická [závislost](#) byla nahrazena nadvládou, a doplněna i subjektivní závislostí v [myšlení](#). A to je důvod, proč se k tomuto principu dnes často nehlásí ani pokrokové strany.

Proletářský internacionalismus je zprofanovanou frází i objektivní nutností současně

Kdo uchovává dobré vztahy se mnou, Bůh s ním bude uchovávat pevná pouta,
kdo však se mnou přetrhá vztahy, Bůh přetrhá pouta s ním.
Muhhamad

Prorok

V malých prvotně pospolných, sociálně homogenních rodech stačila vůdci přirozená autorita. Jak se však tato společenství rozrůstala a počínala se vnitřně hospodářsky diferencovat, už tato autorita nestačila. Hlava rodu v té době vykonávala i funkci kněze, tj. zprostředkovatele styku s [božstvy](#), a tak byla nucena si vypomáhat. Svou vůli začala vydávat formou zjevení či proroctví za vůli bohů. [Náboženství](#) se jako forma ovlivňování lidí rodilo ruku v ruce s [politikou](#) a bylo od ní neoddělitelné.

Náboženství bylo prvním politickým podvodem v dějinách

V našich pověstech je toho příkladem Libuše. Zdělila vládu po otci, což už po rozpadu matriarchátu muži těžce nesli; věk a zkušenosti jí na [autoritě](#) nepřidávaly, a tak si pomáhala proroctvím. A když už to nestačilo, poslala formou proroctví koně za Přemyslem. Kůň, stejně jako později pivovarský valach zastavující u každé hospody, šel po naučené cestě tam, kam Libuše za Přemyslem tajně jezdila randit. Základy Českého [státu](#) tak byly položeny.

Většina náboženství vznikala jako soustava nejrůznějších proroctví, zkreslených v legendách

Proroci sami věděli, že podvádějí, a proto často varovali před svou nekalou [konkurencí](#). Nazývali je věštcí, a žádali pro ně kuté tresty. Takže v rozporuplné Bibli se dozvídáme, že proroci se nemají kamenovat, zatímco věštcí ano.

Prorok vystupuje jako Bohem inspirovaný jedinec

Jeho [zprostředkovatelská](#) činnost mezi lidmi a bohy se projevuje především v boji a v politice. Po definitivním rozpadu společnosti na třídy, a po dělbě fyzické a duševní práce se postupně oddělovalo i duchovní a světské vedení společnosti. Vznikají dvorní proroci, sloužící pánovi a hlásající ve jménu božím jeho [názory](#), ale často podvádějící a hájící i [zájmy](#) jiné.

Oproti tomu část vůdců [lidových mas](#), stojících v opozici proti [aristokratické](#), [feudální](#) či [otrokářské moci](#) a vznikající kněžské vrstvě, vystupuje jako proroci, společnost kritizující. Také oni svou osobní autoritu i charismatickou osobnost posilovali zprostředkováváním „vůle boží“. Byli nemilosrdně potíráni, a jejich osud je koncentrovaně vyjádřen v [biblickém](#) příběhu Ježíše Krista.

Proroci zformovali všechna velká náboženství jako nástroj politického boje

Byli legendami idealizováni a stali se součástí posvátných textů. Další proroctví už byla většinou nežádoucí, a např. [křesťanství](#) je zakazovalo. Proto další podobné pokusy nabývaly jinou formu, např. astrologie.

Sláva proroků spočívá v možnosti vyložit jejich slova podle politické potřeby

Nemohu ani v abstrakci oddělit prostor a čas od bytí. Tyto dvě vlastnosti jsou pro bytí charakteristické.
Denis Diderot

Prostor a čas

Vše existuje pouze v prostoru a čase, mimo ně neexistuje nic. Jsou to neoddělitelné vlastnosti hmoty, kvantitativní stránky a způsob její existence. Je mezi nimi tak úzká souvislost, že je věda chápe i jako jediný časoprostor, přičemž čas bývá vnímán jako čtvrtý rozměr prostoru.

Prostor je vztahem hmoty a jejího pohybu

Je vytvářen pohybem hmoty a je na ní závislý. Není důležité pro běžný život zabývat se rozpornými teoriemi fyziků či matematiků a jejich úvahami o vícerozměrných prostorech, o zakřivení či plochosti prostoru nebo o jiných prostorech v nám známém prostoru i mimo něj. Pravdu se lidstvo dozví až daleko později; a určitě bude tak složitá, že se nám nebude chtít jí věřit. Pro nás je důležité, že žijeme v prostoru daném nám přírodou a tím, že jej svou prací měníme, a tak jej pro své potřeby rozšiřujeme. Učením si neustále rozšiřujeme svůj duševní prostor a svými společenskými vztahy si měníme a rozšiřujeme i svůj prostor sociální.

I my jsme hmotou, vytvářející si svůj prostor

Čas je produktem pohybu hmoty v prostoru a je na tomto pohybu závislý. Jakkoliv se nám může zdát teorie relativity času nepochopitelná, i naše vnímání času je relativní. Při nadměrném klidu se nám čas vleče, při pohybu utíká rychleji.

Čas je vztahem pohybu a prostoru

Čas má jen jeden rozměr a jeden směr. Všechny úvahy o zpětném chodu času jsou jen výtvořem lidského myšlení, iluzí, jakých si člověk vytváří spousty. Čas je vytvářen přírodou, která nemá minulost či budoucnost. Ta má jen obrovský komplex pohybů, z nich jeden neustále mění ty ostatní, což vyvolává spoustu dalších účinků. Příroda zná jen měnící se přítomnost. „Čas je pojem odvozený z pohybu“ (Feuebach).

Minulost a budoucnost vytvořil až člověk vybavený pamětí i fantazií, a jenom ve svém vědomí. Tím že si umí zapamatovat část již proběhlého, získal dojem, že se může přesunout do minulosti. Nemůže, zaregistroval ve své paměti jen nepatrné prvky již proběhlého, a to ještě jen ty, které ho zajímají. O miliardách někdejších skutečností vůbec neví. Může zastavit některé jednoduché děje, ty mechanické dokonce vrátit, ale nikdy ne do všech úplně stejných podmínek. Ve své fantazii si člověk umí představit některé procesy, které proběhnout musí či mohou, ale jen ty, které ho zajímají; nikdy ne všechny. Plánuje vždy jen rámcově a musí to vědět. Každý návrat zpět je u člověka jen zdánlivý, omezený a dočasný, stejně tak jako každý plán pro budoucnost může být jen dílčí a neúplný. Čím dále, tím obtížněji se člověk vrací i předvídá. Příroda ale nemá paměť a vůli, nemá vědomí ani sílu překonat setrvačnost nekonečného množství pohybů, které v úzké souvislosti probíhají. A na rozdíl od člověka nemá ani důvod. V přírodě ani společnosti se nic nevrací, vždy se to jenom zdá.

Čas je nevratný, a je to dobře

Duchovní diktatura církve byla zlomena; většina germánských národů ji přímo svrhla a přijala protestanství.
Bedřich Engels

Protestanství

V boji proti zpanštlým špičkám Římskokatolické církve se od 14. století rozvíjelo hnutí za reformu křesťanství, snažící se o návrat k původním kořenům. Nespokojenost s rostoucí mocí a majetkem církevní hierarchie, s církevními daněmi, prodejem odpustků, svévolí a rozmařilostí vyššího duchovenstva, stávajícího se samostatnou politickou mocí, se rozšiřovala ve většině Západní Evropy. Viklefovci, lollardi, valdenští, čeští husité, kalvinisté, luteráni, hugenoti, puritáni, presbyteriáni a mnozí další vytvářeli po staletí široké protestantské hnutí, někdy též zvané evangelické.

Sociální základnou tohoto hnutí bylo rozvíjející se měšťanstvo, řemeslníci a obchodníci, avšak své příznivce nacházelo ve všech nižších vrstvách společnosti, u vzdělanců, včetně části duchovenstva. Přestože to byla hnutí náboženská, měla především svou sociální a politickou podstatu.

Protestanství bylo širokým, lidovým revolučním hnutím

Protože vedlo boj ve společnosti ovládané náboženstvím, vedlo jej ve jménu božím. Protože jej vedlo s nejvyššími církevními špičkami, muselo jej zdůvodňovat z pozice náboženství, a hledalo ideovou oporu v odlišném výkladu náboženských idejí. Náboženství bylo jen prostředím, ve kterém tento boj probíhal, nikoli jeho příčinou.

Náboženské boje jsou vždy sociálně-politickými boji o politickou a ekonomickou moc

Je utrácením času zkoumat věroučné rozdíly mezi katolicismem a jednotlivými větvemi protestantského hnutí. Nejsou podstatou jejich sporu, jsou jen praporem, pod kterým je jejich boj veden.

Protestanství bylo odrazem vyšší ekonomické vyspělosti západní části Evropy a umožnilo její další rychlejší rozvoj, zatímco katolicismus a pravoslaví v zaostalejších částech tuto zaostalost konzervovaly. Reformační snahy byly pokusem změnit společenské vztahy tak, aby více odpovídaly reálným vztahům ekonomickým. V části Evropy včetně Čech se je podařilo na čas zastavit protireformací, avšak tyto snahy neustaly, a později byly Josefínskými reformami potlačovány už jen formou tolerance.

Protestanství vytvořilo předpoklady pro pozdější buržoazně demokratické revoluce

Protestantské hnutí, ačkoli konzervovalo náboženské myšlení, bylo ve své době ve vztahu k mocnějšímu katolicismu relativně pokrokové. Nahloďávalo feudální vztahy i duchovní nadvládu církve, otevíralo více prostoru pro rozvoj výroby i poznání, avšak všude tam, kde se ujalo vlády, zachovalo základní společenskou funkci náboženství, které zůstalo nástrojem ovládnání lidí.

**Protestanství jen mění staré vládce světa za nové;
slouží jim účelněji a méně jim překáží**

Protiklady a jejich pronikání

Protikladem není to, co proti sobě či vedle sebe leží. Ono „proti“ znamená směřování, a směřovat může pouze [pohyb](#). Některé protiklady jsou jen zdánlivé, protože to z jednoho úhlu pohledu vypadá, jako když se potkají, ve skutečnosti se však míjejí. Jiné vznikají tím, že člověk věci ležící vedle sebe staví proti sobě jen v duchu. Takové [abstraktní](#) protiklady může člověk vytvářet, protože jsou krásné, nebo aby mu pomáhaly něco pochopit tím, že vyvolají duševní pohyb. Konkrétní, reálné protiklady jsou však vždy pohybem, a jimi se zabývá [dialektika](#), zatímco [logika](#) se zabývá rozpory logickými, tedy vytvořenými myšlením.

Za protiklady nelze považovat každý rozdíl. Ten je sice předpokladem protikladu, někdy i jeho zárodkem, avšak rozdílnost sama o sobě není protikladná, jen se tak může jevit.

Protiklady jsou hmotné či duchovní pohyby směřující proti sobě

Jakmile se protikladné pohyby střetnou, dochází k [rozporu](#). V něm se počnou [hmota](#), pohyb či myšlenky proměňovat. Jedno proniká do druhého, vyměňuje, rozděluje či spojuje svůj [obsah, mění svou formu](#). Část obsahu se může vytratit a spojit se s jiným, naopak může přibýt nová část převzatá z okolí, neboť každá změna vyvolává nové vnější rozpory a bývá složitějším procesem.

Protiklady jsou vyvíjejícím se [vztahem](#). Zpočátku působí [kvantitativní](#) změny, ale jejich vyvrcholení v rozporu vždy přináší změnu kvality.

Vše nové vzniká střetem protikladů a vše staré jím zaniká

Ve vzájemném střetu protiklady pronikají do sebe, mění svou intenzitu či místo ve vzájemném vztahu a stávají se něčím jiným. Staré protiklady v rozporu zmizí a vytvoří se nové, nebo se vzájemně [energie](#) jejich pohybů vyrovnává a vzniká dočasný a zdánlivý [klid](#). I ten je však protikladem, a tudíž zárodkem nového vývoje. Nezmizí však žádná hmota a energie, pouze změní svou formu a místo. Výsledkem rozporu je odraz, tedy změna.

Odraz je změna pohybu, hmoty či myšlení vzniklá ve střetu protikladů

Protiklady neexistují samy o sobě, jen ve vzájemném vztahu. Avšak vše existuje pouze ve vzájemném vztahu s něčím jiným, a tak je nutně vše protikladem k něčemu jinému. Protože svět je vyplněn pohybující se hmotou, stejně tak jako naše [vědomí](#) je vyplněno myšlenkami, neexistuje nic neprotikladného vůči ničemu. Cokoli nového vzniká, rodí se jako vnitřní i vnější protiklad, jako podmínka dalšího vývoje. Protiklady mohou být [hlavní i vedlejší](#), podstatné i nepodstatné, vnitřní i vnější. Jejich charakter se mění, stejně tak jako jejich intenzita, jsou [poznatelné](#), měnitelné, ale neodstranitelné. [Svět](#) je a zůstane protikladný.

Rozumět světu znamená rozumět jeho protikladnosti

Provincialismus a metropolitismus

Některé [vztahy](#) jsou ve [společnosti](#) poměrně rozšířené, ačkoliv [pojmy](#), které je označují, se užívají jen zřídka. Patří mezi ně i lokální vztahy jednotlivých vrstev uvnitř států, i jejich vnější vztahy k podobným vrstvám v nejbližším sousedství, které jsou důsledkem nestejného stupně rozvoje jednotlivých území, i nevraživosti či závisti z toho vyplývající. Zpravidla odrážejí určité [zájmy](#) spíše majetnějších vrstev; jsou postojem [maloměšťáka](#). Mají většinou konkrétní názvy, vyjadřující více zvláštností než zobecňující pojmy. Odrážejí častěji emotivně než racionálně existující vztahy, jsou užívány více jako odsudky, jsou historicky pomíjivé. Takovými vztahy se proto spíše zabývá umění a [propaganda](#), než [společenská věda](#).

Takové pojmy vždy subjektivně odrážejí objektivní územní závislost a útlak

Nejrozšířenějším takovým pojmem je provincialismus, nebo provincialismus. Odráží na jedné straně určitou lokální omezenost vyšších a středních vrstev mimo centrum, a na druhé straně pocit nadřazenosti a praxi těch v centru.

Provincialismus je odsudek těch, kteří žijí mimo střed dění

Má v praxi mnoho podob i názvů, a často to ani vžitě názvy nemá. Kdysi to označovalo pohrdání těmi, kteří používali češtinu a ne němčinu, ještě před tím pohrdání venkovskou či českou šlechtou a vždy to bylo posměchem pro mimopražskou inteligenci či ekonomickou a politickou [konkurenci](#). Za první republiky se za tím skrýval i český vztah k Moravě, Slovensku či Zakarpatské Ukrajině. Dnes je to i vztahem k těm, kteří se neradi podřizují Evropské unii či zájmům NATO.

Protikladem provincialismu, i když se tento pojem normálně neužívá, je myšlení a jednání vyšších společenských skupin, zainteresovaných v politických, ekonomických a kulturních územních centrech. Jejich metropolitismus mívá vždy konkrétní historické názvy, k nimž se nehlásí, a pro své postoje mají vždy „ušlechtlejší“ zdůvodnění a pojmenování. U nás to tradičně bývá pragocentrismus, dříve i rakušáctví, kolaborace, dnes např. eurohujerismus i další, mnohem expresivněji nazývané snahy. Je nutno přiznat, že podobné tendence v socialismu se často skrývaly i pod racionálním pojmem „[proletářský internacionalismus](#)“. Vždy jde o posilování a zdůvodňování závislosti na silném centru, přičemž se za objektivními zájmy vždy skrývají i zájmy subjektivní a [konformismus](#) ctižádostivých.

Metropolitismus jsou ideje a praxe vrstev, jejichž zájmem je existence silného centra

Bez ohledu na to, jakých konkrétních pojmů se užívá, jsou vždy nástrojem v ideovém, politickém a ekonomickém [boji](#), jsou odrazem konkurenčních vztahů jednotlivých vyšších vrstev společnosti, vyplývajících z konkurenčních vztahů území.

**Širší lidové vrstvy, zabývající se každodenní prací mívají zpravidla jiné starosti.
Avšak takové ideje a pojmy jsou mezi ně vnášeny vždy, když se bojuje o moc.**

Ale je to smutná epocha, kdy je snadnější rozbít atom, než zničit předsudky.
Albert Einstein

Předsudek

Člověk nemůže poznat vše najednou, úplně a přesně. Jeho poznání je dlouhým procesem shromažďování, třídění a vyhodnocování jednotlivých poznatků, vytváření logických vazeb mezi nimi a neustálého korigování všech omylů a iluzí. Na počátku si vytváří soudy, úsudky, mínění a předpoklady z prvních, většinou povrchních informací, z částečných a zjednodušených zkušeností, z nichž později vzniká podrobnějším zkoumáním [názor](#) a ještě později přesvědčení. Je-li první dojem posilován jednostrannými zkušenostmi nebo neustálým opakováním vlastním i z vnějšku, a není-li korigován poznáváním dalších souvislostí, zakoření ve vědomí člověka, stává se předsudkem a brání skutečnému poznání. Důvodem může být nedostatek informací, stejně tak jako pohodlnost v myšlení či snaha racionálně zdůvodnit své emoce.

Předsudek je názor, který se nestal východiskem poznání, ale přesvědčením

Předsudek je soud vzniklý nikoli vlastním poznáním, ale opakovaným přebíráním soudů cizích. Může být pozitivní, pak z toho vzniká nekritický obdiv, [popularita](#) a v nejvyšší, masově šířené formě [kult osobnosti](#). Je-li vytvářen pouze z negativně zkreslených informací, pak nabývá podoby toho, co je většinou předsudkem nazýváno. Předsudek je negativní [iluze](#).

**Předsudek je dlouhodobý záporný [emotivní vztah](#),
vzniklý rychlým a neodůvodněným zobecněním negativní stránky jevů**

Pod tímto pojmem se většinou skrývá záporný postoj k osobám, skupinám či [idejím](#), založený na pověře, nekritické víře, opakovaně přijímaných jednostranných, a pouze negativních [informacích](#), bez snahy ověřit je, doplnit o širší souvislosti a příslušné [kauzální řetězce](#).

Nejběžnější jsou předsudky ve vztazích k etnickým a náboženským skupinám.

Evropská historie je plná předsudků, do [společenského vědomí](#) uměle vnášených propagandou vůči ženám, pohanům, židům, protestantům, domorodcům v koloniích, Rusům, komunistům a v poslední době proti muslimům. Vždy to posilovalo něčí vládu nebo boj o ni.

Předsudky nevznikají z potřeby jednotlivců, ale jako nástroj politického boje

Racionálně uvažující člověk si ze svých [vjemů](#) vytváří [soudy](#), [úsudky](#), [mínění](#) a [názory](#), které neustále koriguje a rozšiřuje v procesu všestranného poznávání skutečnosti. Čerpá ze své [zkušenosti](#) i ze společenského vědomí kriticky a řadí své poznatky do logických řetězců odpovídajících těm reálně existujícím [souvislostem](#). Žádné poznání nepovažuje za definitivní, pouze za východisko k dalšímu hledání [pravdy](#). To znamená, že myslí, což je něco úplně jiného, než vytváření si, přejímání, zdůvodňování a šíření předsudků.

Nejhorším předsudkem je považovat své předsudky za zdroj pravdy

Život sám o sobě není tak lehký. Proč do něho vnášeti prvek tragické předtuchy, který v něm není?
André Maurois

Předtucha a tušení, obava a strach

Život žádného organismu není bezpečný. Příroda totiž plodí příliš mnoho organismů, než by všechny mohly přežít. Člověk, jakmile si vytvoří vědomí, si to začne uvědomovat. [Znalosti a zkušenosti](#) uložily do jeho paměti spoustu informací, spojených s prožitky a [emocemi](#). Vždy, když se setká s něčím novým nebo nebezpečným, nachází v paměti dostatek negativních podnětů, vyvolávajících jeho negativní emoce. I tehdy, když si jenom představí, že by někoho z jeho blízkých mohlo potkat něco nebezpečného, má o něho obavu, pociťuje úzkost. Silnější obava je strachem, strach z něčeho, co si neumí vysvětlit [rozumem](#) a neumí to odvrátit je to hrůznou, nebo také děsem. To vše dělá člověka člověkem.

**Obava a strach jsou negativní emoce chránící člověka.
Nesmí jej však pohltnout.**

Obavy se většinou nenaplní. Avšak naplní-li se někdy, většinou [náhodně](#), má člověk tendenci připisovat svým předchozím obavám zvláštní význam. Nazývá to tušením nebo předtuchou. Vidí v tom své zvláštní, podvědomé síly, a pak má strach i sám ze sebe. Začíná věřit v [osud](#), který sám přečetl, připisuje si věštecké schopnosti, ztrácí soudnost a stává se [idealistou](#).

Předtucha je vždy plodem idealistického chápání skutečnosti

[Materialistické](#) vysvětlení je jednoduché. Člověk si většinou uvědomuje [možnosti](#) i chybějící [podmínky](#) k jejich uskutečnění. Pokud známe konkrétní rizika, vyhneme se jim. Nevelí nám tak předtucha, obava či strach, ale [rozum](#).

Mnohokrát denně máme obavu či strach z něčeho [možného](#), většinou zbytečně. Protože i když to opravdu hrozí, je v lidských silách to odvrátit. A když se pak opravdu někomu něco stane, většinou jsme před tím obavou neměli.

**Když se náhodou naše obavy vyplní, je to předtucha.
A když se většinou nevyplní, pak jsou to zbytečné obavy.
Předtucha neexistuje.**

Předtuchou a tušením se seriózní [věda](#) příliš nezabývá. Je to téma spíše pro šarlatány a pro [umění](#). Citlivý jedinec s tím může mít problémy. Těžko se odstraňují [myšlením](#), protože čím více o svých obavách přemýšlíme, tím jsou silnější.

Předtuch a tušení, zbytečných obav a strachu se nejlépe zbavíme prací

Přerůstání a skok

Některé [filozofie](#) zjednodušeně absolutizují určitou fázi vývojového procesu. [Evolucionismus](#) např. přeceňuje pozvolné kvantitativní změny a vidí v nich jediný zdroj vývoje, katastrofismus naopak stejně posuzuje vývojový skok. Vývoj je však daleko složitější, než aby jej bylo možno redukovat na tyto dvě fáze. Začneme-li jej zkoumat od [vývojového skoku](#), vytvářejícího novou [kvalitu](#), pak zjišťujeme, že tato nová kvalita vstupuje do nových vnějších [rozporů](#), ty přerůstají do rozporů vnitřních rozporů jiných kvalit, tam způsobují kvantitativní změny přerůstající ve změnu kvality, která pak vyvrcholí novým vývojovým skokem, a poté se tento řetězec opakuje. Důležitou roli v něm hraje „přerůstání“, které bývá většinou filozofií opomíjeno.

Přerůstání jsou procesy spojující kvalitativní skoky

Přerůstají rozpory [vnější ve vnitřní](#) a naopak, protiklady ve svůj opak, pohyb do jiných pohybů, hmota do jiné hmoty, staré v nové, jedny kvantitativní stránky v jiné kvantitativní stránky a kvantita v kvalitu, hlavní ve vedlejší či obráceně, jednoduché ve složité, neživé v živé nebo zpět, rozpor v [odraz](#) nebo opačně, [zvláštní v obecné](#) či naopak, poznatky z jedné [vědy](#) do druhé, stejně tak jako déšť přerůstá v povodeň anebo přátelství v lásku.

Zatímco pojmy kvantita a kvalita vyjadřují určité fáze vývoje, pojem přerůstání tyto fáze spojuje, sleduje určitou vývojovou linii, umožňuje pochopit procesy komplexněji a neodděluje jejich jednotlivé [části](#).

Svět je propleten, a současně rozdělen

Mezi jednotlivými věcmi, ději či myšlenkami nejsou ostré [hranice](#). Odděluje je spektrum přechodů, z něhož ostré hranice pouze abstrahujeme myšlením.

Přerůstání [zprostředkovává](#) různé vývojové fáze dějů

Pochopit procesy přerůstání ve vývoji každého konkrétního procesu, znamená vyvarovat se [metafyzického](#) přístupu, zjednodušování a vulgarizace. Ale vidět jenom přerůstání je stejným omylem.

Řada důležitých [dialektických pojmů](#), které klasikové používali s naprostou samozřejmostí a nevysvětlovali je, protože byly dostatečně známy z předchozí Hegelovy dialektiky, zůstávala pozdější marxistickou teorií a hlavně její výukou poněkud opomenuta. Vznikal tak falešný [názor](#) na dialektiku jako na něco od reality odtrženého, neživotného, formálního a zbytečného. Dialektika je právě tak abstraktní i užitečná, jako matematika a logika. Ale člověk si z nich nesmí pamatovat jen kousek.

Dialektiku nelze redukovat na jednoduché zákony a pojmy, postihující jen jednotlivé stránky složitého světa

Přesvědčení

Poznání je procesem probíhajícím ve vědomí jednotlivce v nejrůznějších formách. Seřadíme-li je podle intenzity a stálosti, pak někde mezi prvními rozumovými formami bude povrchní mínění, uprostřed komplexnější názor, a kdesi v hlubinách vědomí najdeme přesvědčení.

Přesvědčení je spojení poznání, zkušeností a víry

Je to rozumově emotivní postoj, jímž subjekt uznává určitý názor, koncepci nebo ideu za správnou, a je osobně připraven jednat podle ní. Přesvědčení je silnější než pouhá znalost či běžná víra. Ty se stávají přesvědčením teprve tehdy, když se člověk celou svou osobností, rozumově i citově, teoreticky i prakticky postaví za určitou koncepci, již pokládá za pravdivou a správnou. Přesvědčení je poznání, ke kterému člověk dospívá samostatně na základě získaných informací, rozumovými důkazy a vlastní zkušeností. Je to nejsilnější, nikoli nutně pravdivá forma poznání. Ve spojení se zájmy se mění v postoj, a ve spojení s aktivitou člověka v materiální sílu.

Přesvědčení se upevňuje i ztrácí v boji. Sílí aktivitou a slábne pasivitou.

Z přesvědčení se formuje světový názor člověka tak, že se jednotlivá přesvědčení zobecňují, seskupují, a vytvářejí buď ucelený nebo neucelený komplex, logicky skloubený nebo chaoticky nesourodý, pravdě odpovídající či neodpovídající. Ten pak je pro člověka základní životní orientací, jen velmi pomalu se vyvíjející.

Přesvědčení není totéž co fanatismus. Přesvědčený člověk věří tomu, co ví, fanatik tomu, co neví. Z přesvědčení se člověk může stát hrdinou, z fanatismu jen zločincem. Přesvědčení je člověku prospěšné, ale fanatismus škodí jemu i ostatním.

Přesvědčení člověka je nutné respektovat, fanatismus nikoli

Respekt k přesvědčení toho druhého nespočívá v tom, že budeme přijímat jeho názory, ale v tom, že s nimi budeme bojovat, aniž bychom je zesměšňovali, trestali za ně či vylučovali spolupráci s ním. Přesvědčovat slovy lze pouze klidnými, pravdivými, životu odpovídajícími argumenty. Ale nejpádňějším argumentem zůstane život sám.

Přesvědčený nepřítel je spolehlivější než laxní spojenec

Přesvědčení, to není věznice, jak se domníval Nietzsche, ale motor, který může člověka pohánět i brzdit. Tento motor však byl při výstavbě socialismu stále více podceňován a zaměňován za pouhou příslušnost ke straně, verbální souhlas a poslušnost. Skutečně přesvědčení postupně stárlí a většinu funkcí obsazovali mladší, od kterých už nebyla vyžadována skutečná osobní angažovanost, kteří neměli možnost posilovat své přesvědčení v boji, protože se nesetkávali s odporem. Politické přesvědčení, pokud bylo, sláblo, a při prvním velkém odporu se to projevilo.

Politiku musejí dělat lidé přesvědčení a přesvědčující, jinak ji jen komplikují a klamou

Převrat, puč a kontrarevoluce

V historii je mnoho politických zvrátů, okolo kterých jsou vědomě a záměrně šířeny iluze; jsou hanobeny či oslavovány podle toho, jak se komu hodí. Jejich podstata bývá zakrývána, a z novin i učebnic dějepisu se zpravidla vytrácí. Bývají hodnoceny podle jevu, ačkoli jejich skutečný historický význam lze hodnotit pouze s ohledem na to, jak posunují skutečnou [rovnost](#) a nerovnost lidí, zda jsou [revolucí](#) či nikoliv.

Politické převraty je nutné hodnotit podle toho, komu moc berou a komu ji dávají

Mnohé převraty neberou [moc](#) žádné třídě, pouze ji přesunují uvnitř [třídy](#) z jedné [skupiny](#) na druhou. Takové převraty lze uskutečnit i zdánlivě [demokraticky](#), například [volbami](#). Lze je uskutečnit i za účasti širokých [mas](#), a pak bývají chybně nazývány třeba i revolucemi, i když společenský řád nemění. Pokud je to rychlé převzetí moci jinou skupinou uvnitř stejné třídy, jde vždy ve své podstatě o puč. Probíhá-li bez účasti [lidových mas](#), jde o palácový převrat. Bere moc vládnoucím jednotlivcům či [skupinám](#), nikoli vládnoucí třídě.

Puč nemění společenský řád, jen jeho formu

Politický převrat přesunující moc z jedné třídy na druhou, přičemž posunuje vztahy nerovnosti směrem ke skutečné, nikoli jen zdánlivé rovnosti, je sociální revolucí. Ta je dlouhodobým procesem, politickým převratem pouze začíná revoluční vývoj.

Revoluce mění politické vztahy proto, aby demokratizovala vztahy ekonomické

[Politické](#) převraty směřující proti této tendenci, ačkoli také bývají nazývány revolucí, ať sametovou, oranžovou či jinou, jsou protirevoluční, jsou vždy jen kontrarevolucí. Jsou snahou vrátit politickou, a tím i ekonomickou moc třídě dříve od moci odstraněné, ať jsou zakrývány čímkoli.

Kontrarevoluce je proces potlačení revoluce a jejích výsledků

Kontrarevoluce je procesem směřujícím proti historickým tendencím vývoje lidské společnosti, proti [pokroku](#), proti širokým lidovým masám. Proto se k tomuto názvu nikdy nehlásí a vždy sama sebe nazývá jinak.

Zásadní politické převraty nemohou být posuzovány nestranně, protože se dotýkají celé společnosti. Tedy i těch, kteří je provádějí, zkoumají a posuzují, kteří jsou jejich vítězi či obětí, kteří o nich píšou knihy a vyučují na školách. Ti všichni jsou v této společnosti zařazeni, jsou na ní závislí, mají v ní své společenské zájmy, ať je utajují či nikoli. Nemohou je nemít, nemohou být nestranní, ač o tom přesvědčují jiné či dokonce sami sebe. I [společenská věda](#) je [stranická](#).

Politici, novináři i historici používají pojmy převrat, puč, revoluce i kontrarevoluce nikoli podle jejich skutečného historického obsahu, ale jen podle toho, na čí straně sami stojí

Příčina a účinek

Vše na světě má svou příčinu, neexistují jevy bezpříčinné. Poznávání, to znamená odhalování příčin, život je využíváním jejich účinků. A práce, jako lidská forma života, je vědomým vytvářením příčin předem očekávaných účinků. Plánování, které je charakteristickým rysem jednání člověka, je odhalování budoucích účinků na základě existujících příčin, a také vědomé a účelné vytváření příčin nových.

Běžné vědomí chce mít všechno jednoduché, snadno srozumitelné. Hledá zpravidla jedinou příčinu. Ale to nestačí. Čím složitější jsou jevy, tím komplikovanější bývají jejich příčiny. Působí vedle sebe i za sebou, vytvářejí složité kauzální řetězce, z nichž jediná, izolovaná příčina je pouhou abstrakcí.

Každá nová skutečnost má vždy nejméně dvě příčiny

Příčiny mají vždy hmotnou povahu. Ideové a sociální příčiny jevů mají vždy hmotný základ, který je přetvářen činností a vědomím člověka. Je-li příčinou čehokoliv člověk, musíme za ním vidět jeho potřeby, vyplývající z jeho materiálních podmínek, a také jeho zájmy, vyplývající ze sociálních podmínek jeho života. Teprve potom jej jako příčinu pochopíme. Příčiny jsou vždy pohybem.

Příčina předchází účinku, ale ne vše co mu předchází, je příčinou.

Příčiny jsou vztahem podmínek, v nichž změna probíhá, a které ji současně vyvolávají. Příčiny jsou užší než podmínky, jsou projevem nutnosti z podmínek vznikající.

Příčinný pohyb vyvolává rozpor a účinek je jeho odrazem

Účinek je vždy bohatší, širší a složitější, než jeho příčiny. Čím složitější, organizovanější jsou podmínky, v nichž účinek nastává, tím více oněch účinků vzniká současně. Při jednání člověka jsou to vždy účinky hlavní, chtěné, ale současně s tím vždy vznikají účinky vedlejší, nechtěné. Ale více účinků vzniká i v přírodních procesech, z čehož pramení základní tendence vývoje hmotného světa, totiž jeho rozrůžňování.

Příčiny působí vždy více účinků současně.

Vývoj probíhá nejen tak, že příčina vyvolává účinek, příčina se při tom vždy mění. Stane-li se muž otcem, tedy příčinou svého syna, obráceně teprve onen syn z pouhého dárce spermatu dělá otce, mění jeho život, myšlení a postavení. Je-li zhoubné bujení příčinou smrti, pak ona smrt zpětně svou příčinu ničí, zhoubné bujení zastavuje.

Účinek vždy zpětně mění svou příčinu

Svět, to je nekonečné množství kauzálních řetězců, mezi sebou vzájemně propletených. Chce-li člověk v tomto světě přežít, tj. rozvíjet se, musí v těch řetězcích neustále nacházet ony hlavní a nezabývat se příliš těmi vedlejšími. Příčina a účinek jsou kategorie, které zkoumají vztah minulosti, přítomnosti i budoucnosti.

Přirozené a nepřirozené

Pojem přirozenost se rozšířil jako teologický termín ve snaze odůvodnit boha stejně samozřejmého jako příroda, přičemž jeho přírodní původ se nehodil. Co odporovalo bohům, bylo nepřirozené. Poté se rozšířil i do dalších oblastí společenského vědomí a stal se zaklínadlem. Každý, kdo něco požaduje či prosazuje, to vydává za přirozené, a naopak vše co odmítá, považuje za nepřirozené.

Přirozené je pouze to, co vytvořila samovolně příroda bez zásahu člověka

Pojem „přirozené“ se upevnil zejména v oblasti etiky a morálky, a také v právu, jež je jejich třídně modifikovaným výrazem. Vyvinul se v něm samostatný směr, tzv. jusnaturalismus, obhajující přirozené právo jako nadřazené právu psanému, pozitivnímu. Vychází z ideje jakési abstraktní spravedlnosti, vytýká pozitivnímu právu přílišný formalismus a oprávněně reaguje na to, že každé právo vždy může být a vždy bylo zneužito. Hájí tzv. přirozená práva člověka, která však nejsou produktem přírody, ale člověka, vybaveného vědomím.

Ani právo na život není přirozené, protože v přírodě žádné právo na život neexistuje

Přirozené je pouze pěstní právo, právo silnějšího, které je ale zákonem džungle, ne lidské společnosti. Právní naturalismus tak v dobré víře vychází z iluzí nechápaje, že i tzv. přirozená práva mohou být zneužívána stejně jako právo pozitivní.

Člověk se natolik vzdálil přírodě a stal se natolik složitým, že toho v jeho životě už mnoho přirozeného není. Navíc ta nejpřirozenější věc, jakou je smrt, se mu vůbec nelíbí, stejně tak jako jeho závislost na společnosti. A tak si smrt oslazuje náboženskými představami a neuznává Einsteinův poznatek:

„Závislost jedince na společnosti je přirozené povahy“

U člověka je přirozená snaha přežít, získat obživu, přizpůsobit se podmínkám života, rozmnožit se a pečovat o potomky. S tím vším se rodí. Přirozené jsou i jeho nepodmíněné reflexy, ale také kolektivismus a altruismus, které po statisíce let jeho vývoje pomáhaly přežít ne jedinci, ale jeho rodu. Naopak nepřirozené jsou jeho reflexy podmíněné, získané lidskou činností a také sobectví a individualismus, vypěstované až na vysokém stupni jeho vývoje v třídní společnosti.

Přirozená je snaha člověka přizpůsobit se společnosti, uplatnit se v ní a vyniknout, i odpor proti útlaku. To vše se vyvíjelo současně s ním. Nepřirozená je snaha zneužívat ke svému prospěchu druhé, protože ta se vyvinula a umožňovala některým přežít až na konci biologického vývoje člověka, v třídně rozdělené civilizaci.

Přirozená je touha člověka být roven ostatním, nepřirozená je snaha být stejný

S pojmem „přirozené“ by se mělo šetřit, a „nepřirozené“ by nemělo být nadávkou. Člověk je dialektickou jednotou obojího.

Empirie, která pohrdá jakoukoli teorií a nedůvěřuje veškerému myšlení,
vede k nejjalovější ze všech pověr.
Bedřich Engels

Racionalismus a empirismus

Po staletí se ve vývoji teorie poznání projevují v nejrůznějších podobách spory o cestu vedoucí k [pravdě](#). O to, zda je zdrojem našeho poznání [rozum](#) nebo [zkušenost](#). Tyto jednostranné [názory](#) jsou obsaženy v mnoha [materialistických](#) i [idealistických filozofiích](#), řada z nich přinesla ve své době pozoruhodné výsledky, avšak žádná z nich nedokázala pochopit nesmyslnost takových gnoseologických absolutizací.

Empirismus ve všech svých podobách uznává za jediný zdroj pravdivého poznání zkušenost. To hrálo svou pozitivní roli v boji proti spekulativním idealistickým koncepcím, proti [klerikálnímu](#) pojetí přírody i společnosti. Empirismus odmítá spekulace vytvářené rozumem, avšak odmítáním rozumu vytváří spekulace nové. Zkušenost člověka není vždy stejná, a nikdy neodráží celou skutečnost, vždy jen její část, jev, a nikoli jeho podstatu. Empirismus není jen historickým [názevem](#), je součástí celé řady soudobých filozofií, z nichž nejrozšířenější je [pozitivismus](#).

Empirismus je jednostrannou absolutizací zkušenosti v procesu poznání

Krajní podobou empirismu je [senzualismus](#), nespolehnající se ani na zkušenost, ale pouze na [počítky](#). V nejkrajnější podobě pak dochází až k [agnosticismu](#), tvrdíce, že počítky nejsou jen zdrojem poznání ale základem světa.

Senzualismus je subjektivně idealistický empirismus

Oproti empirismu racionalismus zkušenost podceňuje, a schopnost odhalovat pravdu a ověřovat ji přiznává pouze rozumu a myšlení. I [racionalismus](#) obsažený v mnoha materialistických či idealistických filozofiích byl ve své době zdrojem dílčího [pokroku](#), avšak pravdivé poznání není schopen přinášet.

Racionalismus je jednostrannou absolutizací rozumu v procesu poznání

Nedostatky obou předchozích gnoseologických koncepcí zdánlivě překonává tzv. [kritický racionalismus](#) K. R. Poppera, který však ve skutečnosti chyby obou spojuje. Pod názvem racionalismus bojuje proti empirismu a empirismem zůstává, předstíraje že oponuje pozitivismu, vytváří jeho modernější formu.

Kritický racionalismus je soudobou formou empirismu

[Dialektický materialismus](#) jakékoli absolutizace odmítá. Považuje smyslové poznání za základ, z něhož se vyvinulo poznání rozumové. Jedině obě formy ve vzájemném spolupůsobení mohou člověku poskytovat pravdivý obraz světa, vzájemně se korigovat a ověřovat. Vzájemně se podmiňují a rozvíjejí, a teprve obě společně dělají člověka člověkem. Ani rozum ani zkušenost samy o sobě k pravdě nedospějí.

Cesta k pravdě je dialektickou jednotou empirického a rozumového poznání

Radikalismus a pseudoradikalismus

Radikalismem byly původně nazývány politické proudy, požadující zásadní společenskou změnu, zahrnující v různé míře i změnu sociálního řádu. A jak už to v [politice](#) bývá, začal být tento pojem brzy zneužíván a falšován, používán jako kamufláž i jako nadávka. Jako radikalismus je dnes označován každý hlasitější odpor proti stávajícímu pořádku, radikalismus bývá směřován s [extremismem](#), a co není [konformní](#), je pro vládnoucí politiku i jí sloužící sdělovací prostředky radikální. V této podobě pak [pojem](#) vstupuje i do [společenského vědomí](#).

Radikalismus je politickou snahou řešit podstatu společenských problémů, odstraňovat jejich prvotní příčiny, nikoliv opravovat jev jako jejich následek

Radikalismus je tak poctivou politikou usilující o skutečnou změnu, nikoliv snahou o zachování stavu a vylepšení jeho fasády. Proto je vládnoucími silami každý radikalismus v samém zárodku špiněn, zesměšňován i potlačován.

Radikalismus nelze zaměňovat s pseudoradikalismem, který je na jedné straně předstírá všemi [populisty](#), a jindy brán vážně všemi [fanatiky](#), [voluntaristy](#), [teroristy](#) či „zdivočelými [maloměšťáky](#)“, jak to nazýval Lenin; avšak u nich je vždy jen dočasný.

Být radikální znamená být nebezpečný pro vládnoucí [moc](#)

Komunistické hnutí vzniklo jako radikální politický proud, a jako radikální se oddělilo od [sociální demokracie](#), která svůj radikalismus ztratila. Nahradila jej snahou o zlepšení podmínek prodeje [pracovní síly](#), zatímco komunisté usilovali o zrušení prodeje [pracovní síly](#). My, komunisté jsme pak skutečný radikalismus ztratili během svého vládnutí, a nahradili jej [pragmatismem](#) všedního dne. Radikálními jsme byli jen ke svým odpůrcům, nikoli vůči poměrům, které jsme sami nastolili. Radikálně jsme používali některé prostředky k udržení poměrů, nikoliv k jejich změně. Zapomněli jsme na [dialektiku](#); na to že chceme-li cokoli uchovat, musíme to měnit. Marxismus je radikální a současně [humanistický](#), a obojí si musí uchovat.

Ztráta radikalismu znamená ztrátu podpory utlačených lidových mas

V něčem jsme se, my komunisté, poučili, v tomhle moc ne. Náš program příliš radikální není, protože kdyby byl, ze zákona nás zruší. A naše praktická politika radikalismus také postrádá. Často jsme k nerozeznání od sociální demokracie, která se radikalismu zřekla. Často jsou radikálnějšími naši odpůrci všeho druhu, většinou z krajní [pravice](#). Jejich radikalismus o ovšem jen dílčí, podstatu moci neohrožující. Ale je to pseudoradikalismus, a může se rychle stát přijatelným pro [masy lidí](#), může se stát materiální silou. Politická síla bez radikalismu je vhodná pouze k dočasnému udržování stávajících pořádků. K tomu je ale ochotných vždycky dost.

Bez radikalismu je politická strana zbytečná, ale má-li pouze jej, je nebezpečná; sama sobě i celé společnosti.

Rasa a rasismus

Rasy jsou zjednodušením nesmírné genové pestrosti lidstva na umělé rozdělení podle barvy pleti. Tyto změny se u velkých skupin lidí vytvářely asi 30 tisíc let; přesto zůstaly otevřenými systémy, mezi nimiž nejsou žádné genetické překážky. Pár desítek tisíc let bylo dostatečně dlouhou dobou na vytvoření odlišností, ale příliš krátkou dobou na to, aby [vznikl nový druh](#). Genetické rozdíly mezi tzv. rasami jsou menší než uvnitř.

Rasa je nevědeckým pojmem

Podmínkou vzniku biologických odlišností byla migrace malých skupin do nehostinných oblastí či výrazná změna klimatických [podmínek](#). To neumožňovalo usazení, a tím i časně ochočení zvířectva a jeho domácí chov jako v oblastech příznivějších. Naopak některé skupiny žily v tak dobrých podmínkách, že domestikace zvíře vůbec nebyla nutná. Taková společenstva pak získala daleko pozdější zkušenosti s důsledky uzavřeného chovu, a proto později ve svých rodinách omezila [incestní rozmnožování](#). To vedlo ke vzniku i ustálení individuálních a nahodilých rysů, odlišností označených později za rasy. Práce a oheň však postupně umožňovaly snadnější přežití, rychlý rozvoj, růst počtu lidí a jejich život ve velkých skupinách, v nichž příbuzenské množení ztratilo vliv. Rozrůžňování ras tím bylo zastaveno, neboť biologický [vývoj člověka](#) byl dříve či později předstížen rozvojem sociálním.

Všechny tzv. rasy jsou produktem izolace a příbuzenského rozmnožování

Po vzniku ras dochází k dalšímu rozmnožení lidského druhu, zaplňování obyvatelných území a postupně ke zpětným kontaktům mezi rasami i k jejich vzájemnému míšení. Vědomí, které tomu bránilo, tam kde byly životní podmínky odlišné, tomu nepřekáželo, tam kde byly tyto podmínky shodné, kde již vzniklé rasy žily ve společném či blízkém prostoru a jiný nebyl k dispozici. Tam mají i společný hospodářský život, což znovu vede ke stírání rozdílů mezi rasami, k vytváření mezistupňů - míšenců všude tam, kde jsou pro to odpovídající antropogeografické a sociální podmínky, a kde tomu nebrání [náboženství](#), jiné [konzervativní](#) ideové systémy či uměle vytvořené sociální a politické přehrady. Tam se formuje i [morálka](#), v níž je míšení ras běžné. Rozdíly v životních podmínkách lidí a z toho vyplývajícího [vědomí](#) jsou totiž větší než jejich biologická odlišnost. To, co rasy kdysi rozdělilo, je může opět spojovat. Tam, kde jsou rovné ekonomické podmínky, nezařazuje barva pleti nikoho do určité třídy; tam kde nejsou, je tomu naopak, a je to zdůvodňováno rasismem. Volnost, rovnost a bratrství tak nemusejí být pro každého.

Rasismus je pseudobiologický [determinismus](#), vědecky neodůvodnitelná [ideologie](#) a [politika](#), snažící se vysvětlovat a prosazovat nadřazenost některých etnik nad jinými. Absolutizuje nepatrné biologické rozdíly mezi nimi a vymýšlí si jiné, popírá jejich rovnost a obhajuje jejich vykořisťování. Je produktem novodobého [otrokářství](#) a [kolonialismu](#) 18. století, ekonomického útlaku jedněch druhými, a poté i odporu vůči tomuto útlaku. Je to falešný odraz falešné společnosti ve [vědomí](#) lidí.

Rasismus je [kosmopolitním šovinismem](#), neslučitelným s marxismem

Dějiny jsou výsledkem působení mnoha protikladných sil; co chce jeden, maří druhý,
a výsledkem je vždycky to, co nikdo nechtěl.
Bedřich Engels

Reálný socialismus

Po obou [světových válkách](#) vyvolaných [kapitalismem](#) se ve světě vzedmula vlna popularity idejí socialismu. I ti, kteří s tím sovětským nesouhlasili, museli přitažlivost idejí [socialismu](#) pro široké masy uznat. U nás tak učinili Masaryk i Beneš, i když se jejich slova na toto téma nepřipomínají. K idejím socialismu a [komunismu](#) se přihlásily i široké vrstvy inteligence v celém světě, které měly nejrůznější představy o tom, jak cílů dosáhnout a jak nové poměry uspořádat.

Socialismem se počalo nazývat ledacos, byla to dobrá značka. Dokonce i Hitler neváhal svůj [fašistický](#) režim označit za „národní socialismus“. Po jeho porážce se objevilo mnoho socialismů: demokratický, skandinávský, arabský, Lybijský „zelený“, specifický čínský, [eurokomunismus](#) aj. Mnohé rozvojové země přijaly socialistickou orientaci a kráčely po ní svéráznými cestami. Socialismem bylo zaštiťováno ledacos.

Ve snaze odlišit se od [utopíí](#), kamufláží i nepřijatelných metod boje za socialismus prosadilo sovětské vedení název „reálný socialismus“. Tedy skutečný, existující, nemající nic společného s [voluntarismem](#) těch, kteří se k socialismu také hlásili. Vyvolalo to kritiku zprava i zleva. I dogmatici tvrdili, že socialismus žádný přívlastek nepotřebuje, že socialismus je jen jeden.

Socialismus není a nebude jen jeden; bude jednotný i mnohotvárný současně

Jde jen o to, zda socialismem, tedy přechodnou fází, umožňující přechod k beztřídní společnosti, je, anebo není; jestli dosažení cíle umožňuje či znemožňuje.

Chybou nebyl název „reálný“, chybou byl jeho obsah, který se pod vlivem objektivních i subjektivních faktorů, vnějších i vnitřních příčin v mnohém rozešel s [marxismem](#), opustil jeho myšlenky [samosprávnosti](#), demokratičnosti i [humanismu](#), a dopouštěl se hrubých, neodpustitelných chyb, které jej zdiskreditovaly. Chybou byla především absence silné zpětné vazby ve formě kritiky uvnitř komunistických stran i uvnitř společnosti. Chybou byla [konformita](#) funkcionářů, tuhý [centralismus](#) i poddajnost marxistických teoretiků, kteří místo aby na chyby upozorňovali a hledali cesty k nápravě, tak je zdůvodňovali. Socialismus tak byl sice reálný, ale neduživý.

Není chybou dělat chyby, ale vymýšlet na obhajobu svých chyb novou vědu

Každý nový pokus o vybudování spravedlivější společnosti nutně narazí na ozbrojený odpor dosavadních majitelů světa, a bude provázen bojem, o jehož počestnosti si nikdo nemůže dělat [iluze](#). Každá [revoluce](#) plodí kontrarevoluci, a každá musí být připravena se bránit, jinak bude nemilosrdně utopena v krvi. A každá bude provázena chybami, vynucenými i nevynucenými, starými i novými. Vyhnout se tomu lze jen tím, že budeme socialismus buď předstírat jako to dělají [reformní](#) hnutí, nebo o něm jen snít, jako eurokomunisté.

Jen kavárenští socialisté a komunisté se naivně domnívají, že oni by chyby nedělali

Redukcionismus a holismus

Svět je složitý, a člověk jej svým vlastním počínáním činí ještě složitějším. Není lehké pochopit vše, co nás obklopuje. K poznávání vyvinul člověk mnoho postupů, které zčásti správně odrážejí některou stránku skutečnosti, avšak často zvolený postup absolutizují, což vede k jednostrannosti, a tudíž k nepochopení [pravdy](#).

Jednou z takových krajností je redukcionismus, mající svůj kořen v antickém atomismu. Snaží se pochopit svět pouhou analýzou, rozkládající celky na jednotlivé části, a vysvětlovat jej z nich.

Redukcionismus absolutizuje analýzu a část

Nejde při tom jen o hmotné části, ale i o složky procesů. Takový postup je redukcí vnitřního na samostatné, odhlíží od vnitřních vztahů, omezuje se na zkoumání [kvantitativních stránek](#) a podceňuje kvalitu, vznikající vnějšími vztahy. Vše vyšší redukuje na nižší, takže např. sociologické jevy redukuje na biologické, a ty pak na fyzikálně chemické apod. Takový postup je vždy spjat s vulgárním [materialismem](#) a [pozitivismem](#).

Redukcionismus je mechanickým materialismem

Obráceným myšlenkovým přístupem je holismus, který vznikl jako krajní reakce na omezenost redukcionismus. Sám sebe označuje za [filozofii](#) celistvosti. Snaží se vše vysvětlit z [celku](#), považuje věci za nevysvětlitelné vnitřním. Celek chápe jako neanalyzovatelný, kauzálně nevysvětlitelný, a jeho podstatu vidí jako nemateriální.

Holismus absolutizuje syntézu, kvalitu a celek

Přeceňuje poznání kvality, kterou však vidí jako celek bez [vnějších](#) souvislostí. Podceňuje vnitřní kvantitativní stránky a do celku vkládá mystický obsah, který jej určuje, přisuzuje mu nadpřirozené, nepoznatelné [vlastnosti](#). Nevidí, že celek je nejen souhrnem svých součástí, ale i svých vnitřních a vnějších [vztahů](#).

Holismus je idealistickým protikladem redukcionismu

[Dialektický materialismus](#) odmítá obě tyto krajnosti jako omezené metody poznání a výkladu světa, neboť vždy musí dospět k [iluzím](#). Vycházejí sice stejně jako on z pochopení nekonečné strukturovanosti světa, ale jednostranně, mechanicky, zjednodušeně a nedialekticky ji vysvětlují.

Celek i část jsou jen dílčím pohledem na svět. Jeho pravdivé poznání je možné pouze při pochopení jejich vzájemného vztahu, jednoty vnitřního a vnějšího, kvantity i kvality, i dialektiky [struktury a funkce](#) a ostatních dialektických souvislostí.

Pravdivé poznání je jednotou analýzy a syntézy; je pochopením dialektiky světa

Sotva lze popřít, že ty nejobecnější základy nejvyšší nervové činnosti jsou u vyšších živočichů a u lidí stejné. Mechanismus podmíněných reflexů je u člověka stejný jako u psa.

Ivan Petrovič Pavlov

Reflex podmíněný a nepodmíněný

Reflex, to je odraz, univerzální vlastnost přírody, jejíž každá část je schopna reagovat na vnější podněty, a každý celek i na podněty vnitřní. [Přerůstání kvantitativních](#) změn ve změnu kvality je toho důkazem.

Živý organismus odráží podněty vnitřní i vnější

Zatímco nepodmíněné reflexy jsou [zprostředkovány](#) účelným spojením tělesných orgánů, podmíněné reflexy jsou zprostředkovány pamětí, aniž by probíhaly vědomím, které ostatně živí tvorové mimo člověka nemají. Ale mají paměť, v níž se ukládají prožitky, tj. [zkušenosti](#) spojené s [emocemi](#). A tyto podmíněné reflexy zprostředkované pamětí pak ovlivňují chování zvířat a umožňují i jejich výchovu.

Stejně to probíhá i u člověka, avšak ten do všech svých úkonů automaticky zapojuje rozum, třeba jen dodatečně, a uvědomuje si své poznatky. Může s nimi i pracovat, spojovat je, ale nemusí vždy. Jeho [zvyky, návyky](#) i dovednosti jsou souhrnem podmíněných reflexů.

Výchova dítěte i pracovníka jsou vytvářením podmíněných reflexů

V paměti uložené poznatky se pak učí racionálně spojovat, odráží společně nejen momentální podněty vnějšího světa, ale i dřívější uložené podněty vnitřní. Tak se učíme chodit, mluvit i myslet. Tyto procesy se po čase natolik zautomatizují, že se stávají podmíněnými reflexy. Triviální slinění Pavlovových psů při zazvonění zvonečkem se tak stalo klíčem k pochopení daleko složitějších procesů, jejichž vyvrcholením byl vznik lidského [vědomí](#). Každé učení, ať tělesných či duševních činností je vlastně vytvářením nepodmíněných reflexů. Čím bohatší a skloubenější systém si vytvoříme, tím je vyšší naše obratnost i inteligence. A geny, zděděné po předcích, nám mohou obojí jen usnadnit nebo ztížit.

Marx umožnil lidstvu pochopit vědomí jako odraz bytí, Pavlov odhalil mechanismus, který to zprostředkuje

Pro některé moderní psychology jsou podmíněné a nepodmíněné reflexy obehnanou písničkou, která byla šlágrem v době socialismu, protože pocházela od ruského vědce I. P. Pavlova. A tak se raději věnují [podvědomí, předvědomí, nevědomí, intuici](#), pudům, instinktům, vrozeným vzorcům chování či jiným tajemným, a uniká jim při tom jedna prostá skutečnost, vyslovená již Pavlovem v uvozujícím citátu.

Pavlov naučil psy reagovat na signály zvonku, a naši rodiče i učitelé nás naučili reagovat na signály pojmů. Nejen první, ale i druhou signální soustavou.

Myšlení je, při vši úctě k jeho vznešenosti a výjimečnosti,
jen nekonečně složitým komplexem učením podmíněných reflexů,
který si celý život budujeme ve své paměti, abychom ho využívali a umřeli s ním

Ti, kteří vytýkají komunistům nereformovatelnost, o ni nestojí. Nechtějí totiž změnu formy, ale obsahu.
Kdyby to řekli otevřeně, tak by mi tolik nevadilo.

Autor

Reformismus

V souvislosti s [oportunismem](#) a [revizionismem](#) vznikl na přelomu 19. a 20. století v dělnickém hnutí politický směr, odmítající nutnost [třídního boje](#), socialistické [revoluce](#) a [diktatury proletariátu](#), hlásající spolupráci antagonistických [tříd](#) a usilující cestou dílčích reforem v rámci legality transformovat společnost ve společnost "všeobecného blahobytu" a "sociální spravedlnosti". Jeho sociální základnou byly politické špičky v poslanceckých funkcích, dělnická aristokracie, stranická i odborová [byrokracie](#) a maloburžoazní vlivy v dělnickém a socialistickém hnutí. V plné podobě se rozvinul v sociálně demokratických stranách II. internacionály. Po Říjnové revoluci se přeměnil v samostatný směr v dělnickém hnutí, vystupující proti komunistickým stranám. Po 2. světové válce se oficiálně rozešel s marxismem a vyhlásil za svou doktrínu "demokratický socialismus" jako protiklad [vědeckého komunismu](#). Jeho podstatou je politické přizpůsobování dělnického hnutí za kapitalismu novým podmínkám. Reformismus stává [odrazem](#) krátkodobých [zájmů](#) tzv. středních vrstev a obhajobou dlouhodobých zájmů [buržoazie](#).

Reformismus je výsledkem oportunismu a revizionismu v dělnickém hnutí

Je to oficiální ideologie a politická praxe současné [sociální demokracie](#), která přestala být radikální revoluční stranou a stala se státotvornou součástí buržoazního politického systému. Přestala usilovat o odstranění vykořisťování, a počala vytvářet podmínky pro lepší prodej [pracovní síly](#) vlastníkům výrobních prostředků. Do stejné pozice se staví i některé další strany s odlišnými názvy, ale podobnými stanovisky. Všechny tyto strany se dále hlásí k [levici](#) a používají levicovou rétoriku. Ve skutečnosti však opustily ideu sociální [rovnosti](#), a přešly na pozice na stejné pozice jako pravice, tj. obhajobu formálně právní rovnosti lidí.

Reformismus není levicí, ale centristem

Při své obhajobě [kapitalismu](#) tyto strany v Evropských zemích dosáhly značného [pokroku](#) při zlepšování životních podmínek pracujících. Přičítají je samy sobě, a neuznávají skutečnost, že jich bylo dosaženo nejen jejich politikou, ale především existencí SSSR a světové socialistické soustavy, jejich značný inspirující vliv musel evropský kapitalismus eliminovat neúměrným poskytováním sociálních výhod pracujícím. Bylo to na úkor [vykořisťovaných](#) rozvojových zemí a současně za cenu [nesplacitelného zadlužení](#) vlastního státu i demoralizace části nezaměstnaných.

Reformismus není odpůrcem, ale údržbářem kapitalismu

Komunisté usilují bez ohledu na častou [antikomunistickou](#) rétoriku i praxi o akční jednotu i s reformními stranami v zápase za mír, proti [fašismu](#) a jiným krajně pravicovým silám. Usilují o jednotu všech demokratických sil, přičemž pozitivně oceňují některé kroky a úspěchy socialistických a sociálně demokratických stran.

Za jednotu však nelze považovat podřízení se reformismu a vzdání se vlastních cílů

Relativismus

Relativismus je pojem, zahrnující široké spektrum [názorů](#), absolutizujících skutečnost, že vše existuje vždy jen ve vztahu k něčemu jinému a vždy jen dočasně. Bývá obsažen v mnoha filozofiích i praktických postojích, avšak zpravidla není schopen vytvořit sám o sobě ucelený, vnitřně skloubený systém, filozofii či teorii.

Relativismus absolutizuje dočasnost věcí i poznatků a jejich závislost na jiných

Teoretický relativismus zpravidla zdůrazňuje omezenou platnost poznání a v krajních podobách dochází k neplatnosti všech poznatků, tedy k [agnosticismu](#), k neuznávání objektivitu [pravdy](#).

Praktický relativismus zpochybňuje platnost [morálních](#) či [právních](#) norem, kulturních a jiných hodnot, vytvořených v konkrétní době a v konkrétní [společnosti](#).

Podstatou relativismu je abstraktní přístup ke konkrétním problémům

Vytrhávání jevů a procesů z konkrétních podmínek jejich vzniku a existence vede vždy k možnosti dokazovat jejich neplatnost či nesmyslnost v [podmínkách](#) zcela jiných. Jedinou obranou proti relativismu je konkrétně historický přístup.

Vše je skutečně [relativní](#), tj. existuje to pouze v konkrétních vztazích a v závislosti na nich. Avšak absolutizace tohoto faktu vede k iluzi. Nic není absolutní, ani relativnost věcí, jevů a procesů. Ani relativismus nelze absolutizovat. Relativnost věcí je jejich [závislostí](#) na věcech jiných, zcela [konkrétních](#).

Nestačí říci, že je něco relativní, je nutno dodat ve vztahu k čemu a proč

Ve [společenském vědomí](#) i [vědomí](#) jedinců relativismus zpravidla sílí v obdobích krizí a úpadku, je jejich průvodním jevem, reakcí na ně a pokusem o smíření se s nimi. Zpochybňování všeho bývá obhajobou neznalosti, neschopnosti a bezradnosti, nebo také špatných úmyslů.

Gnoseologickým kořenem relativismu je zpravidla subjektivní [idealismus](#), jeho sociálním kořenem je sociální neukotvenost jedince či rozvrat společnosti

Relativismus se většinou nevyskytuje sám o sobě, spíše jako prvek jiných názorů, postojů a [filozofií](#). Historicky se objevoval v nejrůznějších podobách, v současnosti je silně obsažen v mnoha filozofiích, zvláště v [pozitivismu](#), [pragmatismu](#) a [existencialismu](#).

Relativismus, stejně jako každá jiná absolutizace, je klamáním jiných, často i sebe samého

Roste třída, či lépe řečeno vrstva rentiérů, tj. lidí, kteří žijí ze „stříhání kupónů“, kteří nejsou činní v žádném podniku a jejichž zaměstnáním je zahálka.
V. I. Lenin

Renta a důchod

Pojmy renta a důchod bývají používány všelijak, přičemž je vlastně vždy zakrývána jejich podstata a původ. Jsou to zpravidla dlouhodobé a pravidelné příjmy. Důchod je nejširším pojmem, zahrnuje [platy](#), [zisk](#), úrok, [daň](#) a rentu. V nejširším pojetí do něj bývá zahrnována i [mzda](#), což ale hrubě zkresluje jeho podstatu. Důchod je bezpracným příjmem, ať je jeho jevová forma jakákoli.

Důchod je příjmem subjektu vzniklým z práce někoho jiného

Je to [nadprodukt](#) přeměněný v [nadhodnotu](#), rozštěpenou na různé části. Je vytvářen pouze lidskou prací. Je to nově vytvořená [hodnota](#), která nebyla spotřebována v procesu výroby, [rozděluje](#) se v reprodukčním procesu a přerozděluje se [státním rozpočtem](#).

**Každý důchod pochází z nadhodnoty, vytvořené cizí pracovní silou.
Je příjem plynoucím z postavení ve společenských vztazích.**

Renta je jednou z forem důchodu. Je vyplácena vlastníkově jako podíl na zisku z jeho majetku, který využívá někdo jiný. Může mít podobu nájemného, pachtovného, dividend, tantiém, úroků, výnosů z dluhopisů, stálých plateb z podílu na dědictví, některých požitků plynoucích z pojištění či jinou. Jev je rozmanitý, podstata stejná:

Renta je pravidelný bezpracný příjem pocházející z vlastnictví zápůjčního kapitálu

Je součástí rozdělované nadhodnoty vytvořené cizí pracovní silou, je příjmem bez vlastní ekonomické činnosti. Pokud se stává hlavním zdrojem obživy, je její příjemce nazýván rentiérem. Či spíše byl, dnes se tohoto označení neužívá, neboť, i když jen částečně, odhaluje pravý význam tohoto slova: příživník. Renta odvádí značnou část společenského [bohatství](#) do sféry marnotratné spotřeby a brzdí rozvoj.

Různé apologetické ekonomické teorie obhajující kapitalismus se snaží zdůvodňovat tuto formu ekonomického parazitismu. Staví na roveň mzdu jako platbu za práci a zisk v jeho nejrůznějších podobách jako platbu za [kapitál](#), zakrývají společnou podstatu mnohotvárných jevů a především způsob, jakým vznikají v kapitalistických [výrobních vztazích](#).

Renta v jakékoli podobě pochází z vykořisťování lidské práce

Marxismus nehanobí toto parazitování. Pouze odhaluje jeho podstatu, stejně tak jako biologie nehanobí parazity, ale jen odhaluje jejich místo ve složitých přírodních vztazích. Pokud se však parazité přemnoží a škodí to ve svých důsledcích lidskému společenství, pak je úkolem biologie nalézt způsob, jak se jich zbavit, aniž bychom poškodili celý přírodní systém.

To je podstatou marxismu při nápravě společenských vztahů

Historické křivdy nelze napravit uvedením do původního stavu, tím pouze vznikají křivdy nové.
Autor

Restituce

Restituce je právní pojem znamenající návrat do předešlého stavu. [Abstraktně](#) to hezky vypadá, někdy se to může zdát i možné a [spravedlivé](#), avšak každý návrt do minulého stavu je jen zdánlivý a částečný, neboť [čas](#) je nevratný. Vše se vyvíjí nepřetržitě, každý předchozí stav byl jen dočasný.

Restituce je vždy jen bojem zájmů o to, který předchozí stav se vezme v úvahu

Svět člověka není světem věcí, je světem jeho vztahů zprostředkovaných věcmi. Věci lze částečně vrátit do původního stavu, možná i na původní místo, avšak nikdy ne do vztahů mezi lidmi, které [zprostředkovaly](#) a kvůli kterým existovaly.

Restiturovat lze pouze majetek a [moc](#)

Avšak i majetek je relativní. Pár hektarů polí bylo kdysi majetkem, který při tvrdé práci na něm přinášel živobytí a existenční jistotu pro celou rodinu. To už neexistuje, neboť podmínky výroby a života lidí se změnil natolik, že stejných pár hektarů je už možné jen pronajmout či prodat pod cenou, a přilepšit si tak na vánoce.

Restituce nepředává výrobní prostředky do rukou původních, ale větších vlastníků

Také moc je pomíjivá, neboť je proměnlivým vztahem v měnící se společnosti. Mění se spolu s ekonomikou, z níž vyvěrá. Velké [bohatství](#), které bylo pramenem moci kdysi, je dnes při pokračující akumulaci, koncentraci a centralizaci kapitálu tak malé, že už jen umožňuje přiživovat se na ekonomice těch větších a jejich moci sloužit.

Církevní restituce mohou církvi usnadnit její úlohu při službě ekonomicky silným, avšak nemohou ji vrátit její středověkou vládu nad světem

Společenské vztahy nelze uvádět do minulého stavu. Člověk je neustále nucen vytvářet si vztahy nové, tak aby odpovídaly jeho životním, a především výrobním [podmínkám](#). Staré vztahy jsou po čase nemožné.

Společenské vztahy nelze restituovat, stejně jako vraždu či nevěru

Každý pokus o navrácení do předešlého stavu naráží na změněné podmínky. Může být úspěšný jen částečně a zdánlivě, ale vždy je brzdou dalšího rozvoje. Může být prosazen jen násilím vůči jiným, většinou těm, kteří už s oním „předchozím“ stavem nemají mnoho společného, kteří důvod restitucí nezpůsobili, a jimž jakýkoli krok zpět působí „v zájmu [spravedlnosti](#)“ újmu.

Žádná restituce nebyla nikdy krokem vpřed, byla jen marným pokusem zvrátit čas. A každá přinesla jiné výsledky, než se od ní očekávalo.

Dialektika dějin je taková, že teoretické vítězství marxismu nutí jeho nepřátele, aby se přestrojovali za marxisty.
V. I. Lenin

Revizionismus

Na přelomu 19. a 20. století [radikální](#) sociálně demokratické dělnické hnutí v Evropě zesilovalo. Nebylo jej už možné přehlížet či zakazovat, bylo legalizováno, a tak se jeho vůdcové dostávali do [parlamentů](#), nebo se stávali uznávanými novináři. To se mnohým zalíbilo. Získávali postavení podobné vyšším vrstvám, nebo alespoň naději na něj. Přijímali některé prvky života těchto vrstev a s nimi zákonitě i jejich názory. Přizpůsobovali se. Radikalismus, který je vynesl do funkcí, už jim začínal překážet. Vzdalovali se svým původním ideálům a zpanštěli.

Z těchto sociálních kořenů vyrůstal v dělnickém hnutí praktický politický [oportunismus](#), který však byl v rozporu s teorií [marxismu](#). Nebylo lehké ji náhle odmítnout, a tak ji bylo nutné postupně přizpůsobovat a revidovat. Mezi prvními to byli němečtí [sociálně demokratičtí](#) předáci Eduard Bernstein a Karl Kautsky a po nich následovali další. Z marxistů se stávali revizionisté, rozkládající marxismus zevnitř.

Revizionismus je teoretickým zdůvodňováním oportunismu

Revizionismus formálně zůstává na půdě marxismu, avšak vyklešťuje jeho revoluční podstatu. Odmítá [třídní boj](#) a hlásá spolupráci [tříd](#), přeceňuje parlamentní politiku a pokojnou cestu k [moci](#), a ve svých důsledcích přestává bojovat proti kapitalismu a chce pouze opravovat jeho největší, zjevné nedostatky. Nechce tento systém odstranit, ale jen [reformovat](#). Formálně stojí na půdě dělnického hnutí, avšak rozkládá toto hnutí zevnitř. Ve skutečnosti je jen dočasně skrývaným [antikomunismem](#).

Revizionismus a oportunismus zplodily reformismus

Sociálním kořenem revizionismu jsou [maloburžoasní](#) vrstvy a s nimi spjatá [inteligence](#) uvnitř dělnického hnutí. Teoretickým kořenem jsou pak [omyly](#) při hodnocení nových společenských jevů v marxistické teorii.

Aby se jakákoli věda mohla rozvíjet, musí v ní dialekticky probíhat dvě tendence: kontinuita a diskontinuita. Zatímco dogmatismus přeceňuje vnitřní kontinuitu a nedoceňuje nové jevy, revizionismus postupuje obráceně. Využívá chyb dogmatismu, podceňuje vnitřní kontinuitu a přeceňováním nových faktů ji popírá. Jeho základem je stejně tak jako u [dogmatismu](#) povrchní přístup, který se podle „počasí“ naklání [napravo či nalevo](#). Za [socialismu](#) to bývalo často nalevo, ale sociální kořeny byly stejné: zpanštělí funkcionáři. A tak byl občas za revizionismus vydáván i jakýkoli pokus o rozvinutí marxismu. Revizionismus je kavárenské revolucionářství.

V důsledku oportunismu a revizionismu se dělnické hnutí rozštěpilo hnutí na socialistické, reformní, které dnes představuje [sociální demokracie](#), a revoluční, které tvoří [komunisté](#). Sociální demokracie opustila své ideály, zradila marxismus a stala se údržbářem [kapitalismu](#).

Každé revoluční hnutí si musí dát pozor na to, aby jeho špičky nezpanštěly

Historie vědeckého a společenského vývoje nás poučuje, že ve všech oborech vývoj se děje nejen povlnně a klidně, nýbrž revolucemi.
T. G. Masaryk

Revoluce

Kvalitativní skoky ve vývoji společnosti či poznání se nazývají revolucemi. Ty jsou Marxovými slovy „*lokomotivami dějin*“. Boří překážky dalšího vývoje, odhalují nové obzory, otevírají nové možnosti a cesty vpřed. Vždy narážejí na odpor zastánců starých poznatků či pořádků a na zájmy mocných; vždy poškozují menšinu, ale většinu ve svých důsledcích slouží. Ve vývoji přírody se tento pojem neuzivá.

Revoluce je vývojový skok vpřed, měnící nejen podstatu, ale i široké souvislosti

Lidstvo prožilo ohromné množství revolucí, i když je často tak nenazývá. Probíhaly a probíhají ve všech oblastech jeho života, a většinou jsou to skoky v poměru k délce života tak dlouhé, že si je jedinec ani neuvědomuje. Jedny skoky vyvolávají jiné, spojují se s nimi nebo se vzájemně dostávají do rozporů, vyvolávajících skoky nové. Často za revoluční skok považujeme jen nový objev či změnu, které trvá dlouho, než se prosadí v tak široké míře, aby to ovlivnilo život lidí.

Revoluce je stejně jako každý jiný skok procesem

Díličí revoluce probíhají neustále. Komplexní změny společnosti vyvolané podstatnou změnou výrobních sil, vynucující si změnu výrobních vztahů, jsou méně časté. Nazývají se sociálními revolucemi, v nichž společenské vědomí předbíhá skutečnost, zatímco za normálních okolností má tendenci za ní spíše zaostávat.

Sociální revoluce je kvalitativní skok ve vývoji společnosti jako celku, měnící základní společenské vztahy v důsledku rozvoje výrobních sil

„Revoluce se nedělají úmyslně a libovolně, nýbrž všude a v každé době byly nutným důsledkem okolností zcela nezávislých na vůli a vedení jednotlivých stran i celých tříd“, napsal kdysi Marx. Na jiném místě to charakterizoval slovy: „Na jistém stupni svého vývoje se materiální výrobní síly společnosti dostávají do rozporu s existujícími výrobními vztahy, nebo - což je jen právní výraz toho - s vlastnickými vztahy, uvnitř nichž se dosud pohybovaly. Z forem vývoje výrobních sil se tyto vztahy mění v jejich pouta. Nastává pak epocha sociální revoluce.“

Sociální evoluce nelze dělat libovolně, je to řetězová reakce, ke které musí být podmínky; bez nich je každý revoluční pokus jen nezodpovědným sociálním hazardem. Objektivní podmínkou je revoluční situace, charakterizovaná Leninem: „Je to stav, kdy „*utlačující už nemohou postaru vládnout a utlačovaní postaru žít*“

Avšak musí být splněna i subjektivní podmínka, kterou je existence hegemonu, tj. takové síly, která dokáže sjednotit úsilí mas a zvrátit výsledky revoluce v jejich prospěch. Jinak se najde jiná síla, která prostřednictvím mas zvítězí. Každá revoluce však zboří i leccos, co bylo životaschopné, a to pak musí dlouho a těžce napravovat.

Revoluce se nedělají s pomocí zákonů, nedělají je revolucionáři, ale lidové masy

Romantismus

Vždy, když se společnost nadchne novými nadějemi, dochází po čase ke zklamání její části nad skutečnými výsledky. Bylo tomu tak i po vítězství [buržoazních revolucí](#), kdy heslo „Volnost, rovnost, bratrství“ zůstalo nenaplněno, staré formy útlaku se změnily v nové, [feudální](#) okovy nabyly ekonomickou podobu a všichni neúspěšní byli rozčarováni. Z toho vznikal myšlenkový a umělecký směr nazývaný romantismem. Odrážel prohloubení protikladů mezi individuem a [společností](#), ideálem a skutečností. Jeho prvky však byly ve [společenském vědomí](#) obsaženy daleko dříve; Objevovaly se vždy, když se dostavilo zklamání z nové sociální skutečnosti.

**Romantismus je iracionální, emocionální reakcí části zklamané společnosti.
Je únikem do světa fantazie, idealizované minulosti, nebo do vzdálených zemí.**

Romantismus je reakcí na soudobé události, jakými bylo nastolení [kapitalismu](#), napoleonské války, Velká francouzská buržoazní revoluce a vznik národně osvobozeneckých hnutí. Na dobu, ve které peněžní vztahy rozhodují o všem, ve které se lidé dělí podle majetku. Osvícenský optimismus pokroku vystřídalo zoufalství bezmoci a odhodlání k marné oběti. Romantičtí hrdinové jsou silní jedinci, vyznačující se vášnivou citovostí. Člověk se cítí osamělý; chce se uplatnit, ale stojí proti celému světu, proti organizované a mocí vybavené společnosti, a jeho vzpoura končí nezdarem. Romantik se pokouší podrobit si svět podle své představy revoltou proti společnosti, jejím zákonům a konvencím. Jeho myšlení je subjektivistickým a [individualistickým](#) chápáním světa, které reaguje na nové sociálně ekonomické poměry.

Stavebními kameny romantismu jsou cit a individualita prožitku

Není to jen myšlenkový, [umělecký](#) a [filozofický](#) směr, je to i životní styl a snaha o přetvoření světa nerealistickými prostředky, která se odráží v revolučním romantismu. Romantici se bouří proti konvencím a zákonům, stávají se vydědenci, zbojníky, vězni, žebráky, tuláky a poutníky. Žijí podle svých [idejí](#) a dávají na vědomí svůj nesouhlas s uspořádáním světa.

Romantismus, přestože jeho éra v umění skončila, není ohraničen časem. Projevoval se jako idealizace feudalismu v pohádkách, první republiky v propagandě, vnějšího kapitalismu za [socialismu](#). Dnešní názory „to by se na Západě nemohlo stát“ uvnitř části [pravice](#), idealizace poměrů za socialismu uvnitř části levice, upírání nadějí k Rusku, Číně či jinam jsou také romantismem, stejně jako vášnivé snahy o jakoukoli změnu poměrů ihned, aniž jsou k dispozici reálné prostředky.

Dnešními romantiky jsou [anarchisté](#), [teroristé](#), pseudorevolucionáři, ultralevičáci, [nacionalisté](#), squatteři, fotbalový výtržníci, žoldáci i mystici. Ti pasivnější volí spíše citem než [rozumem](#) nově vznikající [politické strany](#) v bláhové naději, že přece jen budou lepší. Romantici jsou i ti, kteří utíkají k idejím [utopického komunismu](#).

Každé úsilí o přetvoření světa má své romantiky, kteří však svět k lepšímu nepřetvoří

Skutečným obsahem proletářského požadavku rovnosti je požadavek odstranění tříd.
Každý požadavek rovnosti, který jde za to, končí nutně v absurdnu.
Bedřich Engels

Rovnost a nerovnost

Lidstvo vzniklo v prvobytně pospolné společnosti, v níž si byli všichni rovni. Své místo ve [skupině](#) si jednotlivci postupně vytvářeli pouze na základě svých schopností a výsledků svého počínání ve prospěch druhých. Také dnes se jedinci rodí jako rovni ostatním příslušníkům své rodiny, a tuto svou rovnost mohou v normálně fungující rodině ztratit pouze vlastním zaviněním.

**Rovnost byla přirozeným stavem člověka.
Je to shoda v podstatném, a tím je pro člověka zdroj obživy.**

Při rozpadu prvotní pospolitosti však tato rovnost zanikala. Vznikaly [třídy](#), jejich existence už jakoukoli rovnost znemožňovala. Bezprostřední výrobci vlastnili pouze svou vlastní [pracovní sílu](#), a sami byli majetkem těch, kteří si výsledky jejich [práce](#) přisvojovali. Rovnost a nerovnost mají ekonomický základ. A celé dějiny lidské [civilizace](#) jsou dějinami boje o získání rovnosti či uchování nerovnosti. Za největší vymoženost civilizace je dnes vydávána ekonomická nerovnost, doplněná formální rovností před zákonem, která je stejnou fikcí, jako rovnost lidí před bohem.

Nerovnost je produktem třídní společnosti, dědičným spolu s výrobními prostředky

Rovnost neznamená stejnost. Lidé jsou rozdílní fyzicky i psychicky, mají ve společnosti odlišnou úlohu, vykonávají rozmanité činnosti a mají nestejně [potřeby](#) a [zájmy](#). Ani naše děti, ačkoli jsou si rovny, nemohou být stejné.

Odlišnost lidí je přirozeným stavem, stejně jako jejich rovnost

Přehlížení odlišnosti lidí je rovnostářstvím, které nemá nic společného s [marxismem](#) či [komunismem](#). Představy o společenství stejných lidí jsou nesmyslem, který při pokusech o praktickou realizaci vede vždy k potlačování a odporu druhých.

Rovnost je uskutečnitelná, rovnostářství nikoli. Rovnost je dcerou revoluce.

Vztah k rovnosti byl vždy dělítkem mezi základními politickými představami a směry v rozdělené společnosti, mezi [pravíci a levíci](#), bez ohledu na to, jak byly tyto směry ve své době nazývány, nebo jak se samy nazývaly a co hlásaly. Důležité bylo vždy to, co prakticky uskutečňovaly. Zatímco jedni v nejrůznějších formách o rovnost bojují, druzí tyto snahy potlačují. A na obou stranách jsou vždy nesmyslné [absolutizace](#), vedoucí vždy k rozvratu společnosti a zločinu. Komunismus je hnutím za odstranění nerovnosti lidí, tedy za odstranění tříd. Nerovnost nelze odstranit zaváděním nerovnosti jiné, ani umělým zestejňováním lidí.

**Komunismus nemůže být společností lidí s rovnými potřebami a spotřebou.
Může být pouze společností lidí s rovným přístupem k uspokojování odlišných potřeb.**

Demokratická rovnost nepřipouští sociální šlechtu.
T. G. Masaryk

S rozdíly v rozdělování se objevují třídní rozdíly. Společnost se dělí na třídy privilegované a poškozované, vykořisťující a vykořisťované, vládnoucí a ovládané.
Bedřich Engels

Rozdělování

Vše, co společnost vyrobí, se rozděluje. Rozdělování je součástí reprodukčního procesu, v němž cyklicky probíhají jednotlivé, od sebe neoddelitelné fáze: výroba, [rozdělování](#), směna a [spotřeba](#). Původně se rozdělovaly pouze výrobky samy, avšak se vznikem [nadproduktu](#), obchodu čili směny, [tříd](#) a [peněz](#) představujících [hodnotu](#), se počala [rozdělovat](#) především tato hodnota, a teprve jejím prostřednictvím výrobky. Následně je ale vytvořená hodnota přerozdělována prostřednictvím [daně](#) a [státního rozpočtu](#).

Rozdělování výsledků práce je důsledkem rozdělení výrobních prostředků

Vychází z [výrobního způsobu](#), určuje [politiku](#) a je určováno politikou. Zatímco v prvotní pospolitosti řídily rozdělování výrobků tradice, vytvořené celou [společností](#), v třídní společnosti rozhoduje o rozdělování [vlastník výrobních prostředků](#). Rozdělování je nedílnou součástí [výrobních vztahů](#), jimž musí odpovídat.

Vytvořená hodnota se rozděluje na [mzdu](#), pocházející z nutného produktu, a [zisk](#), [rentu](#) a úrok, jež jsou rozdělováním nadproduktu. To vše dohromady tvoří prvotní důchod společnosti. Rozdělováno může být pouze to, co bylo vyrobeno, a musí být rozděleno vše, co bylo vyrobeno. Rozdělování je tedy přímo závislé na výrobě a zpětně ji ovlivňuje. Ekonomicky je na výrobě zainteresován ten, kdo z rozdělování nejvíce získává, tedy ten, kdo [vykořisťuje](#) bezprostřední výrobce.

Způsob rozdělování je politickým faktorem reprodukčního procesu

S rozdělováním vycházejícím ze soukromého vlastnictví výrobních prostředků vznikla politika, tedy boj o to, jakým způsobem bude rozdělován vytvořený nadprodukt, a hlavně v čí prospěch bude rozdělován. Lidstvo po zániku prvotní pospolitosti objevilo pouze tři způsoby rozdělování.

1. Podle vlastnictví výrobních prostředků, což bylo základem otrokářského, feudálního a kapitalistického způsobu výroby. Tento princip byl a je akceptován utlačovanými jen potud, pokud jim poskytuje relativně postačující zdroje obživy.
2. Podle množství, kvality a společenského významu vykonávané práce, což byl ne zcela důsledně dodržovaný princip [reálného socialismu](#). Byl s reptáním uznáván většinou společností, a ono reptání neustalo ani po jeho zrušení restaurovaným [kapitalismem](#).
3. Podle potřeb, což je předpokládaný princip dosud nikde neuskutečněného [komunismu](#). Bývá odmítán jako nerealizovatelný těmi, kdož nerozlišují mezi [potřebami](#) a přáními, ale i oni jej vyžadují při každém ulehnutí v nemocnici.

Rozdělování výrobních prostředků a výsledků práce je předmětem [politického boje](#). Ať se v něm kdokoli zaštiťuje jakkoli vznešenými ideály, nakonec vždy jde jen o podíl na společensky vytvořeném nadproduktu. Neboť [peníze](#), jak pravil jeden samolibý klasik, „jsou vždy až na prvním místě“.

Rozpor a jednota

Každý [odraz](#) vzniká v rozporu, je jeho výsledkem. Rozpor je vlastně střetem [pohybů](#), nejen mechanických, ale všech existujících. Je konfliktem změn. A protože se mění vše, a přitom vše vzájemně souvisí, je rozpor univerzální vlastností všeho.

Rozpor je způsobem existence všeho

Každý rozpor má nejméně dvě stránky, dva protiklady, to je střetávající se pohyby, tendence, působící proti sobě a vzájemně se jakoby vylučující, potírající. V běžném vědomí chápeme rozpor jako cosi špatného, škodlivého, zničujícího. Ve skutečnosti je rozpor především konstruktivní, neboť vše zdánlivě rozporné ve skutečnosti vytváří jednotu. A naopak vše zdánlivě jednotné je vytvořeno rozporem. Nic existujícího není bezrozporné. Tam, kde vnitřní rozpory mizí, přestává věc či jev existovat a stává se něčím jiným, s jinými rozpory.

Každá jednota je tvořena rozpory, vytvářejícími souvislosti a tím sjednocujícími

Chceme-li pochopit cokoli, musíme nalézt ony [protikladné](#) stránky, vytvářející jednotu. Hlavními jsou vždy rozpory [vnitřní](#), od nich musíme začít věci zkoumat. Svým myšlením musíme v [abstrakci](#) vyjmout jednotlivé protiklady, studovat je samostatně, ale poté je musíme vrátit do onoho rozporu a zkoumat je ve vzájemném působení.

Vše je pochopitelné ze svých vnitřních rozporů

Avšak vnitřní rozpory nejsou osamoceny. Vznikají vždy [přerůstáním](#) vnějších rozporů dovnitř jevu. Chceme-li pochopit jev, musíme začít vnitřními rozpory, a pak teprve hledat, jak byly vnitřní rozpory utvářeny těmi vnějšími. Začneme-li obráceně, zůstanou nám skutečné, tj. vnitřní příčiny všeho skryty.

Vnější rozpory jsou důležité tím, jak přerůstají do rozporů vnitřních

Vnitřní i vnější protiklady mezi sebou bojují a tento boj vytváří jednotu. Podle toho, jak je kdy silnější jeden z protikladů, se věc mění. I věci zdánlivě klidné, se vždy skládají z pohybů. Klid spočívá jen v tom, že protikladné pohyby se zatím vyrovnávají, boj protikladů je dočasně nerozhodný a energie obou pohybů je ukryta uvnitř.

Klid, to je dočasná rovnováha rozporů, akumulovaný pohyb

Jakmile jeden z protikladů začíná vítězit, věc se začíná měnit. Protikladů vždy existuje více současně, jsou [hlavní i vedlejší](#), podstatné i nepodstatné, silné i slabé. Avšak vzájemně se prolínají, potírají i spojují, tím se mění jejich intenzita a vývoj daného jevu. Výsledkem je nový pohyb - odraz vedoucí k celkové změně. Pochopit jakoukoliv změnu je možné jen z protikladnosti minulého.

**Rozpor je zdrojem jakéhokoli vývoje a každého pohybu,
neboť každý pohyb je odrazem pohybů předchozích**

Usilujeme o společnost, kde všestranný rozvoj každého jednotlivce bude podmínkou rozvoje všech.
Karel Marx

Rozvoj

Pod pojmem rozvoj je vždy chápáno soustavně zlepšování, zdokonalování stavu věcí. V přírodě probíhá živelně, za cenu obrovských ztrát, a pouze jako převládající, jen dlouhodobě postižitelná tendence.

Stejně tak se ve svých počátcích rozvíjel i člověk. Jeho postupně rozvíjející se vědomí však záhy počalo ovlivňovat a urychlovat jeho rozvoj, avšak ztráty vznikající živelností příliš neodstraňovalo, v některých fázích, například ve válkách, je dokonce zvyšovalo. Člověk byl nucen ke svému rozvoji svým rozvojem. Čím více se totiž rozvíjel, tím více spotřebovával a devastoval své životní prostředí, tím více musel měnit způsob jeho využívání, a tím více se rozvíjel. Rozvoj na jedné straně vždy urychluje rozvoj na straně jiné. Lidé a jejich skupiny nedostatečně se rozvíjející v důsledku působení přírodního výběru rychleji vymírali.

Opakem rozvoje člověka není stagnace, ale degenerace

Základem rozvoje člověka se stal rozvoj schopnost lépe využívat a měnit způsob využití svých zdrojů, tedy rozvoj výrobních sil, který umožňoval a vynucoval rozvoj všech ostatních stránek jeho života.

Rozvoj výrobních sil je způsob i podmínka existence člověka

Čím rychlejší byl rozvoj, tím rychleji spotřebovával člověk své zdroje, a tím více komplikací musel řešit. Čím byl pomalejší, tím méně vyžadoval dlouhodobé, komplexní plánování, a umožňoval řešení problémů teprve tehdy, když nastaly.

Nadměrný, jednostranný a neplánovaný rozvoj vede k degeneraci společnosti stejně tak, jako její stagnace

Rozvoj jedněch skupin však často probíhal na úkor skupin jiných. Vedl k odnímání životních zdrojů slabším, k jejich podřizování a vykořisťování, což vždy nakonec vedlo k válkám a vnitřním bouřím, které ve svých důsledcích rozvoj brzdily či dokonce zastavovaly. Vedly k zániku vyspělejších civilizací, přičemž se pokrok začal prosazovat jinde či jinak.

Nerovnoměrnost rychlého rozvoje je dnes největší globální hrozbou

Poznání těchto prostých skutečností, vyplývajících z historie, vedlo ke vzniku marxismu, který chce odstranit nerovnoměrnost vývoje způsobenou soukromým vlastnictvím výrobních prostředků, a z něho vyplývající živelností výroby i příkrých vnitřních a vnějších rozdílů. O sto let později počaly vznikat i teorie trvale udržitelného rozvoje, které však nespátřují základní příčinu budoucích hrozeb v soukromém vlastnictví výrobních prostředků, a řešení hledají pouze v regulaci rozvoje.

Přežít, znamená zvládnout odpovídajícím způsobem svůj vlastní rozvoj

Vše, co zapadá do našich představ vyplývajících z našich potřeb a zájmů, označujeme jako řád. Opakem tohoto slova je „neřád“.

Autor

Řád světa a „Nový světový řád“

Všemu, co člověk dělal, se snažil vtisknout nějaký řád. Nemohl si jej vymýšlet libovolně, musel se podřizovat [zákonům](#) přírody a využívat jejich působení, jinak by mu nic nefungovalo. A vždy, když se mu podařilo přizpůsobit se těmto zákonům a uspokojit přitom své [potřeby](#) a [zájmy](#), domníval se, že vytvořil řád věcí. To byla [iluze](#), neboť tento řád nebyl produktem jeho vědomí, ale produktem přírody.

Člověk nevytváří řád svého světa, pouze jej objevuje

Jakmile člověk podlehl iluzi, že vytváří řád všeho, co dělá, počalo mu vrtat hlavou, kdo vytváří řád toho, co v přírodě vzniká a existuje samo nezávisle na jeho [vědomí](#). Počal hledat vědomí vyšší, než je to jeho, a vznikli všemocní [bozi](#) určující řád světa. Vznikl [idealismus](#).

Idealismus hledá řád světa jinde než v přírodě

Každý řád vzniká jako výslednice působení přírodních zákonů, uplatňujících se v daném prostředí. I tyto zákony a jejich spojení, tj. zákonitosti, vznikají samy. Každé nové prostředí či nový produkt přírody, jakmile vzniknou, si je vytvářejí. Nepotřebují k tomu vědomí člověka či bohů, neboť zákony, zákonitosti a řád jsou existujícími vztahy, které ve složitých rozporech nakonec zvítězí a převládnu jako funkční. Každý řád vzniká v boji [protikladů](#). Platí to o prostředí přírodním i společenském. Prostor, který si svůj funkční řád nevytvoří, je neschopné existence, zaniká, a z jeho trosk vyrůstá řád nový.

Člověk nemůže měnit řád věcí, avšak může měnit prostředí, v němž vzniká

Nový světový řád, jako idea jednotné vlády, vznikající po druhé světové válce, není ničím novým. Už Lenin měl představu o tom, že svět všude fungovat jako jedno velké družstvo. Jeho myšlenka vycházena na jedné straně z pochopení Marxova objevu [dialektiky](#) rozšiřování [výrobních](#) sil vynucujícího si rozšiřování [výrobních, a tím i ostatních společenských vztahů](#), a na druhé straně z pochopení potřeb a zájmů nejširších vrstev lidí, chtějících důstojně přežít. Ideje „Nového světového řádu“ také vycházejí z dialektiky výrobních sil a vztahů, i když o tom nemluví, avšak na druhé straně reprezentují zájmy nikoli [mas](#) výrobců, ale velkých vlastníků, jimž by jednotná světová vláda vyhovovala. Řídili by ji tak, jak dnes řídí stovky vlád menších, a bylo by to pro ně jednodušší. Zjevně i skrytě takový řád reagující na procesy [globalizace](#) ve zjevných i skrytých rozporech vzniká.

Ideje nového světového řádu odrážejí existující prostředí, tj. globalizovaný [kapitalismus](#), a zájmy velké [buržoazie](#), v tomto prostředí vládnucí. Jsou proto objektivní, a tudíž v tomto prostředí realizovatelné.

**Marxismus nehodlá měnit zákonitosti a řád daného kapitalistického prostředí;
chce toto prostředí zrušit a nahradit lepším**

Rozvoj práce nutně přispíval k tomu, že sblížoval členy společnosti, poněvadž se častěji vyskytovaly případy vzájemné podpory, společné součinnosti a probouzelo se vědomí užitečnosti této součinnosti pro každého. Zkrátka nastávající lidé došli až k tomu, že si navzájem měli co říci.

Bedřich Engels

Řeč

Předchůdce člověka se kdysi, stejně jako ostatní živočichové, dorozumíval všelijak. Vábivé i varovné posunky a skřeky k tomu postačovaly. Řeč nemohla vzniknout dříve, než byl donucen změnami svého životního prostředí čerpat své zdroje obživy z přírody jinak, než pro něho bylo přirozené, než začal přírodu přetvářet, tedy pracovat. To neuměl jinak než ve společnosti v níž žil, tedy společně s ostatními. Řeč jako produkt jednotlivce je absurdnost, stejně tak jako produkt zahálky.

Řeč je produktem práce ve společnosti

Řeč je stejně tak stará jako vědomí, je to praktické vědomí existující i pro jiné lidi. K jejímu vzniku, tedy k přeměně jednoduchých, neartikulovaných skřeků v artikulovaný jazyk, vytvářející určitý systém, docházelo postupně asi před sto tisíci lety.

Vědomí a řeč vznikaly v dialektické jednotě společně

Řeč umožňovala rozvoj vědomí jen do té míry, do jaké byla sama rozvinuta, a naopak vědomí se rozvíjelo podmíněně s rozvojem řeči. A obojí se rozvíjelo současně s rozvojem práce, který umožňovalo, a který byl současně výsledkem rozvoje řeči.

To vše se mohlo rozvíjet pouze v dialektické jednotě s rozvojem společenských vztahů, které se měnily v důsledku změn společné práce. Stávaly se složitějšími, společnost se měnila v organizovanější a diferencovanější. A řeč se měnila podle toho.

Řeč je odrazem života společnosti

Řeč je aktivním odrazem života společnosti, je jím nejen měněna, ale sama jej měnit pomáhá. K lepšímu i horšímu.

Hrubne-li společnost, hrubne i její řeč

Řeč, formulující a sdělující myšlenky, je výlučnou schopností člověka, stejně tak jako vědomí, které pomáhala vytvořit, a které by bez ní nemohlo vzniknout. Pokud někdo zkoumá dorozumívací soustavy zvířat a nazývá je řečí, dopouští se omylu, kterým devaluje člověka a především sebe samého.

Řeč je integrujícím prvkem, základem i nezbytnou podmínkou vzniku společenského vědomí. Spojuje vědomí jednotlivce s vědomím společnosti, které je jeho zdrojem. Spojuje nejen vědomí ale především práci všech. Umožnila vznik složitého procesu výroby, rozdělování, směny a spotřeby, od něhož se odvíjí celá společnost.

Řeč je integrujícím prvkem společnosti

Samopohyb

Prastaré [idealistické](#) koncepce světa hledaly příčiny [pohybu](#) světa mimo tento svět; viděly je ve vnějším působení [boha](#), [idejí](#) či jiných nadpřirozených sil, a odvozeně pak ve vnějším působení vůbec. V opozici k tomu vznikaly [materialistické](#) teorie samopohybu, hledající příčiny pohybu uvnitř všech věcí samých.

Obě tyto teorie jsou absolutizací jedné stránky skutečnosti

Také některé zjednodušené výklady marxismu, opírajíce se o známý Leninův citát uvedený nad tímto článkem, sklouzávaly k [absolutizaci](#) vnitřních zdrojů pohybu a vzbuzovaly dojem, že Leninovo slovo „zdroj“ znamená příčinu. To by však Lenin objevil perpetuum mobile, a na takové nesmysly byl příliš vzdělán.

Slovo zdroj nikdy neznamena [příčinu](#). Studna je zdrojem vody, ale voda v ní nevzniká; akumulátor je zdrojem elektrické energie, ale musí se nejprve nabít a noviny jsou zdrojem informací, ačkoli si ve slušných redakcích [informace](#) nikdo nevymýšlí. Zdroj je místem, kde se [hmota](#), energie či informace shromažďují, mění svou [formu](#) tak, aby byly člověkem využitelné, a z takto vzniklého zdroje je potom čerpáme.

I [rozpor](#) je zdrojem, v němž se střetávají pohybující se hmota či myšlenkový pohyb, mění svou formu, a výsledkem je odraz – nová forma hmoty, pohybu či myšlenek. Každá hmota i její pohyb, stejně tak jako každá myšlenka, jsou výsledkem mnoha předchozích [vnějších](#) rozporů přerůstajících do rozporů vnitřních. Jsou neustále se vyvíjejícím [odrazem](#) předchozích forem [nekonečného](#) světa.

Rozpor je zdrojem, nikoli příčinou všech existujících forem hmoty, pohybu i idejí

Nic na světě se nepohybuje a nevyvíjí jen ze svých vnitřních zdrojů; vše jen v dialektické jednotě vnitřních a vnějších rozporů. [Kvalita](#), jak poznamenal Bedřich Engels, „se může měnit jen v důsledku kvantitativních změn, a ty vznikají pouze přidáním či ubráním hmoty, respektive pohybu“. Logicky z toho plyne, že přidat je možné pouze zvenčí, a odebrat pouze předáním navenek.

Pohyb i vývoj z něho plynoucí jsou dialektickou jednotou vnitřních a vnějších rozporů

Při hledání příčin změn je však nutné začít rozpory vnitřními, které jsou podstatné a nutné. Teprve poté lze zkoumat, jak rozpory vnější přerůstají do rozporů vnitřních, které teprve potom vedou ke kvantitativním a kvalitativním změnám. Začneme-li obráceně, u rozporů vnějších, které jsou rozmanitější a [nahodilejší](#), budeme zahlceni jejich pestrostí, a podstaty změn se nedobereme.

Lenin měl pravdu, že rozpor je zdrojem pohybu, ale také říkal „*absolutizuj pravdu a dostaneš hloupost*“. Neabsolutizujme nikoho, ani klasiky.

Filozofie, hledající konečnou příčinu existence hmoty a pohybu v nekonečném světě, je pouhou nevědeckou spekulací

Samospráva

Člověk vyrobil nekonečné množství [nástrojů](#), strojů, přístrojů i zařízení, a všechny se je naučil ovládat tak, aby sloužily jeho [potřebám](#). Jsou čím dál tím složitější, vzájemně propojené s ostatními tak, že vytvářejí systém, v němž porucha jedné části vyvolává poruchu [celku](#). Protože žádná z těchto částí nepracuje sama, nezávisle na chování člověka, a protože žádná nemůže pracovat jinak, než s ohledem na potřeby člověka, je člověk nucen neustále přizpůsobovat svou organizaci systémům svých výtvorů, jejichž se stal součástí.

Od svých výtvorů se však člověk výrazně odlišuje: má svůj rozum i nerozum, [emoce](#) a [zájmy](#), [fantazii](#) a [iluze](#), dopouští se [omylů](#), které jsou nepředvídatelné, a tudíž každý systém, jehož součástí je člověk, se stává nevypočitatelným, stochastickým. Aby se tomu předešlo, zachází se s člověkem stejně jako s věcí, a jeho osobnost se ze systému vylučuje v míře co největší. Dochází k [odcizení](#). Takový člověk ale přestává být tvůrcem, který je schopen přinášet něco nového a přispívat k [rozvoji](#).

Ovládání hmotných procesů je zprostředkováno ovládáním lidí

K tomu, aby byl člověk nejen ovládán, ale současně tvořil, je třeba jeho ovládání přizpůsobit pouze na míru účelnou. Nestačí jej jako pasivní článek řídit a regulovat, spravovat a vést; musí se sám na těchto procesech aktivně a [iniciativně](#) podílet, být člověkem nejen ovládaným, ale i samosprávným.

Samospráva prolíná všemi formami a úrovněmi ovládání, řízení, regulace a správy

Jak a do jaké míry, to nemůže být dáno pouze matematickými metodami kybernetiky, k tomu je třeba využít poznatků všech věd, ale také rozporných zkušeností, které s uplatňováním samosprávy jsou. Vyžaduje vysokou míru schody zájmů a [cílů](#) uvnitř příslušné [skupiny](#), určitou jednotu [znalostí a zkušeností](#) dané problematiky a kolektivní [vedení](#). Nenahrazuje [demokratický centralismus](#), je pouze jednou z jeho forem. Nenahrazuje řízení a regulaci, které musí fungovat nad ní i pod ní, nevylučuje osobní [autoritu](#) volitelných a odvolatelných jednotlivců, naopak ji předpokládá, a musí si vytvořit autoritu svou vlastní. Neruší osobní odpovědnost vedoucích a řídicích pracovníků, je jejím garantem. Nevylučuje jejich rozhodovací pravomoc, je její zpětnou vazbou. Nemůže přejímat [vlastnické funkce](#), jejichž dopad přesahuje rámec správy, a nevymyká se celospolečenským normám. Neprosazuje skupinové zájmy proti zájmům vyšším, je jejich regulátorem. Působí pouze v rámci daných pravidel a respektuje je. Její prvky pronikají celým systémem řízení, jsou jeho částí, nikoli nezávislým celkem. Samospráva je řízením vnitřních vztahů, jehož smyslem je podněcovat a usměrňovat [aktivitu](#) lidí. Více vede, než ovládá.

Samospráva může ovládat vztahy mezi lidmi, byť zprostředkované věcmi, nemůže ale řídit složité hmotné procesy

Význam samosprávy byl pochopen až na sklonku [socialismu](#), jenže počal být uplatňován jako volba ředitelů podniků. Strana si jej nevyzkoušela uvnitř sebe samé.

Seberealizace a frustrace

Člověk vznikl v historicky velmi dlouhém procesu socializace, v němž byl nucen v důsledku neustále se měnícího způsobu obživy navazovat stále nové a nové společenské vztahy, významně odlišné od těch, které panovaly v živočišné říši. Účelně se začleňovat do těchto [vztahů](#) bylo a zůstává podmínkou úspěšného přežití jedince, který není schopen existovat sám. Je to jeho [potřebou](#), protože to vyplývá z materiálních podmínek jeho života, ale současně je to i [zájmem](#), vyplývajícím se společenských vztahů, v nichž žije. Procesy socializace, s nimiž dialektickou jednotu tvoří i seberealizace, tvoří podstatnou část výchovy člověka od nejútlejšího věku. Jakmile si dítě začne uvědomovat samo sebe, začne mít přání, [cíle](#) i [vůli](#), a není-li mu seberealizace umožňována, začíná zlobit.

Uvědomovat si a hledat své místo ve společnosti, odpovídající schopnostem, je seberealizací jednotlivce

Člověk, který nemůže své místo ve [společnosti](#) nalézt, uplatnit v ní své schopnosti, který nemá možnost je rozvíjet podle nich a být společností [aktivní](#), užitečný, a také úměrně tomu být společností uznáván a oceňován, se cítí v této společnosti nespokojen, vyvržen; žije na jejím okraji a je sociálně frustrován.

Frustrace je stav závažného neuspokojení individuálních potřeb, k nimž patří i seberealizace

Jedinec, který nemá možnost realizovat sám sebe v dané skupině či oblasti, v nichž působí, hledá únik do jiných skupin a oblastí. Má pocit [odcizení](#) a nutkání se jej zbavit. Hledá náhradní řešení svého problému tam, kde je mu seberealizace umožněna, ať je to [zájmová činnost](#) či kriminální [skupina](#). Chce být rovný s ostatními uplatnit se a vyniknout, chce být respektován a uznáván. Neumožňuje-li mu to jeho společnost, hledá jinou. Seberealizace poskytuje člověku štěstí i [svobodu](#).

Sociální frustrace jednotlivce je chybou společnosti

Hlavní formou seberealizace člověka je [práce](#). Ačkoli je především zdrojem jeho obživy, nemůže být redukována pouze na to. Musí být organizována tak, aby seberealizaci umožňovala, aby nebyla zdrojem frustrace. [Ztráta práce](#) je pro člověka problémem ekonomickým, který může společnost zmírnit, avšak je především problémem psychologickým, který společnost zpravidla neřeší. Osamělý jedinec jej pak často řeší alkoholem, drogami či jinými únikovými aktivitami. Mnohdy je únikem i náboženský či politický [fanatismus](#), vrcholící v současnosti [terorismem](#).

Sebeobětování je krajní formou seberealizace

Socialistická společnost na jedné straně poskytovala lidem seberealizaci v řadě oblastí, na druhé straně však člověka aktivního a iniciativního svazovala mnoha, často zbytečnými limity [byrokratickými](#), politickými, ideovými, kádrovými stropy a cenzurou. Seberealizaci člověka sice umožňovala, ale současně příliš řídila a málo využívala.

Sebeurčení národů v programu marxistů nemůže mít z hlediska historicko-ekonomického jiný význam, než jako politické sebeurčení, státní samostatnost, utvoření národního státu.

V. I. Lenin

Sebeurčení národů

V procesu vývoje lidstva se neustále střetávají dvě protikladné tendence. Na jedné straně je to objektivní růst vzájemné závislosti uvnitř každé skupiny, odrážený subjektivní snahou těchto skupin o samostatnost, nezávislost na těch druhých, o možnost řešit si své problémy vlastními silami a po svém. V rozporu s tím je ale druhá, objektivní tendence, neustále rozšiřující a prohlubující vzájemnou vnější ekonomickou závislost skupin mezi sebou.

Centralizace a decentralizace jsou protikladné, nutné tendence, odrážející dialektický rozpor vývoje lidstva

Tyto dvě tendence se historicky projevovaly jako boj a srůstání rodů, kmenů a jejich svazů, později národností, a po vzniku kapitalismu i jako protikladné vztahy mezi jednotlivými utvářejícími se národy.

Lidská rozmanitost, vzniklá bojem o přežití při působení přírodních zákonů, spěje k jednotě složitými cestami boje o přežití k jednotě v důsledku působení zákonů společenského vývoje.

Sebeurčování národů je střetem dvou historických tendencí v období kapitalismu

Marxismus chápe národ jako historický, přechodný, stupeň společenského vývoje, jako stav, který je nutné respektovat. Marx a Engels působili v západoevropském prostředí rozvíjejícího se kapitalismu, který už dávno nastoupil cestu sjednocování národa v hranicích národních států, a proto se tímto problémem příliš nezabývali. V době, kdy se kapitalistické výrobní vztahy významněji šířily do střední a východní Evropy už působil v marxistickém hnutí V. I. Lenin, a právě on formuloval marxistický přístup v otázce národů:

**Marxismus vychází z rovnoprávnosti národů i jejich jazyků.
Bojujíc proti útlaku třídnímu, musí bojovat proti útlaku národnímu.**

Přiznává všem národům právo na jejich sebeurčení až do úplného odtržení od národů jiných. Toto respektování však nesmí znamenat odmítnutí druhé, objektivní vývojové tendence k jejich ekonomickému sjednocování.

**Národ silnější i jeho komunisté musí prosazovat právo na úplné sebeurčení národů,
národ utlačovaný a jeho komunisté musí prosazovat jejich jednotu**

Teprve v takové dialektické jednotě je možné udržet svobodu národů i historický pokrok. Proces utváření národních států je objektivní tendencí kapitalistického výrobního způsobu. Jeho zrušením v socialismu převládla tendence k jednotě, avšak zánikem socialismu na rozsáhlých územích tato tendence přestala převládat, a projevilo se to mj. rozpadem Sovětského svazu, Jugoslávie i Československa. Odráží se to také v mnoha konfliktech současných i budoucích.

Sebevědomí

Vědomí člověka vzniká v procesu odpředměňování nahromaděním takového množství pojmenovaných vjemů, které už je možné a nutné v procesu abstrakce zobecňovat. To samozřejmě není možné jinak než ve společenských vztazích, prostřednictvím kterých se jedinec zobecňovat učí. Mění některá jména v pojmy, tj. odděluje jejich mnohotvárný obsah od mnohotvárně se jevící skutečnosti a uchovává v paměti jen jejich obsah podstatný. Nazírání se začíná měnit v abstraktní myšlení, k čemuž u dítěte dochází někdy okolo tří let. Prvním výsledkem takového abstraktního oddělování vjemů a jejich názvů bývá oddělení sebe samého od složité reality, spojené mnoha vztahy, a vytvoření pojmu „já“.

Vědomí je uvědomění si sebe samého i sebedůvěrou

Sebevědomí je tedy abstraktním oddělením sebe samého od ostatní skutečnosti. Může být vytvořeno jedině uvědoměním si některých svých potřeb, zájmů, schopností a vlastností, které daného jedince odlišují od ostatních, a spolu s nimi se mění, roste a rozvíjí se. Je nezbytnou podmínkou hledání si svého místa ve společnosti, prosazování sebe samého v materiálních i sociálních vztazích, tedy v procesu socializace člověka. Je jeho vztahem ke světu i k sobě samému.

Sebevědomí tvoří dialektickou jednotu se schopnostmi člověka

Umožňuje uplatnit je ve společnosti, a naopak je jimi determinováno. U zdravě se vyvíjejícího jedince, žijícího ve společnosti pokládající jej za sobě rovného, jsou obě tyto složky člověka v přibližné rovnováze. Je-li však člověk marginalizován, pak podle svého emotivního založení buď ztrácí sebevědomí, anebo hledá své uplatnění ve společenství jiném. Je-li však nadměrně přeceňován, jeho sebevědomí nezdravě roste.

**Nedostatečné sebevědomí snižuje skutečné schopnosti člověka,
nadměrné sebevědomí brání společnosti tyto schopnosti přijímat a využívat.
V extrémních případech obojího se člověk stává zbytečným a směšným.**

Sebevědomí není jen nezbytnou součástí vědomí individuálního; vznikalo spolu s vědomím společenským, a z něho znovu a znovu u každého jedince čerpá. Svě sebevědomí mají i skupiny, národy i třídy. Je to vědomí odlišnosti potřeb a zájmů, schopností i vlastností každé skupiny, které tuto skupinu spoluvytváří.

Jakákoliv skupina bez společenského sebevědomí je jen evidenční jednotkou

Každý kolektiv, skupina, třída i národ si své sebevědomí vytváří, mění a obnovuje v procesu svého života a svých vztahů s ostatními stejně tak jako jednotlivci. A stejně tak v ní platí dialektický vztah mezi schopnostmi a sebevědomím: Musí si vzájemně odpovídat.

**Společnost bez sebevědomí je zbytečná, s nadbytečným sebevědomím je trapná.
Platí to o fotbalových klubech, politických stranách, národech i třídách.**

Sektářství je dětství proletářského hnutí, tak jako astrologie a alchymie jsou dětstvím vědy.
Karel Marx, Bedřich Engels

Sektářství

V každém organizovaném myšlenkovém proudu, [kulturním](#), [náboženském](#) i [politickém](#), se občas, zvláště v počátcích a v obdobích prudkých společenských změn se objevují [skupiny](#), absolutizující určitou část [idejí](#) či požadavků, vytrhnou je z původního obsahu a tím i ze souvislostí, a oddělí se ideově od původního proudu.

Ideové oddělení se uvnitř hnutí vytváří frakci

Ideové oddělení se uvnitř jedné organizace však vede k nejednotě a ke ztrátě akceschopnosti. Výsledky pak nemůže dosahovat ani [celek](#), ani oddělená část. Nedojde-li ke shodě, je nutným výsledkem i oddělení se organizační, tedy osamostatnění.

Sekta, to je ideové i organizační odštěpení

Odpovídá-li to [zájmům](#) širších vrstev lidí, získává je pak odštěpená skupina na svou stranu, a stává se samostatným politickým či náboženským proudem. Nereflektuje-li to však tyto zájmy, zůstává taková skupina v izolaci a stává se sektou.

Sektářství je spojením absolutizace a izolace

Sekta se obvykle chápe jako produkt odlišných idejí. Ve skutečnosti bývá výsledkem odlišných zájmů, které vedou k rozdílné interpretaci idejí. Její izolace vede k uzavřenosti a naopak, obojí se projevuje rostoucí nesnášenlivostí navenek a upevňováním kázně uvnitř. Považuje se za lepší než původní hnutí, za vyvolenou.

Vynucovaná vnitřní jednota brání řešení vnitřních [rozporů](#), hledání nových cest a proměně; sekta se zakonzervuje, [nevyvíjí](#), což prohlubuje její neschopnost dosahovat vnějších [cílů](#). Izolace brání širšímu spojení, skupina se soustřeďuje na vnitřní život a rituály, ztrácí širší společenský význam a stává se samoučelnou.

Sekta se realizuje uvnitř sebe samé

Charakteristickým rysem sekty je i to, že chce dobro či osvobození jiných proti jejich [vůli](#). Nepřihlíží k jejich skutečným zájmům a prosazuje pouze zájmy své. [Absolutizuje](#) je, posvěcuje, ztrácí na své reálnosti a stávají se kultem. Posilují ve svých členech vědomí výlučnosti, kterou pak jednotlivci chtějí prosazovat za každou cenu. Původní snaha o změnu společnosti se pak mění v pseudorevolucionářství.

Sekta pak nakonec bojuje se svými potenciálními spojenci, místo aby je získávala

Skutečně [revoluční](#) hnutí nemůže být sektou, stavící se proti všem. Chce-li dosáhnout širší společenské změny, může ji dosáhnout pouze společně s [masou](#) ostatních. Chce-li dosáhnout osvobození, nemůže osvobodit samo sebe jinak než tím, že osvobodí i ostatní.

Komunistické hnutí nemůže být sektou

Tak se mi stále více, z různých a doplňujících se úhlů ukazovala západní Evropa, poválečná Evropa, Evropa úchvatných gotických katedrál a zároveň Evropa ohrožená procesem sekularizace.

Jan Pavel II.

Sekularizace a sakralizace

Ve vyspělých zemích dosáhly ve středověku církve, sloužící vládnoucí třídě, samy velkého majetku a [moci](#). Sakralizovaly téměř veškerý život [společnosti](#), a často svou mocí převyšovaly panovníka a nejvyšší [šlechtu](#). Staly se [konkurencí](#). A jako s konkurencí s nimi vládnoucí třída zacházela vždy, když přestávaly sloužit jí a začaly sloužit samy sobě. Zabavovala jejich majetky a zbavovala je moci. Rozprášeny byly např. řády templářů i jezuitů, zrušen byl řád křižovníků s červeným srdcem, panovníci [privatizovali](#) dokonce celé [církve](#), jako např. anglikánskou. Církve byly vytlačovány z [ekonomiky i politiky](#), začaly probíhat procesy sekularizace, tj. zesvětšťování společnosti.

Sekularizace je obranou společnosti proti sakralizaci

S nástupem [kapitalistického výrobního způsobu](#) tyto procesy zesílily. V evropských zemích byla v 18. a 19. století vyvlastňována církevní půda, církev byla zbavována vlivu na politiku, vědu, školství zdravotnictví i [umění](#) a podřizována státní moci. Současně s tím byla prosazována [náboženská](#) tolerance. Nejsilněji tyto procesy probíhaly ve vyspělé Západní Evropě.

Sekularizace je spojena s nástupem buržoazie k moci

Jen za Josefínských reforem bylo v monarchii zrušeno 600 klášterů, stovky kostelů i dalších církevních staveb a byly rozparcelovány církevní velkostatky. Daleko důsledněji proběhly procesy sekularizace v západoevropských [buržoazních revolucích](#), kdy např. Francouzská revoluce zabavila církvi i kostely, za něž dosud [stát](#) vybírá symbolické nájemné.

V českých zemích, podléhajících rakousko-uherské monarchii, proběhly tyto procesy nedůsledně, a po smrti Josefa II. byly nejen zastaveny, ale zčásti i vráceny zpět. Církvím zůstalo omezeno dispoziční právo s majetkem. Teprve po 1. světové válce pokračovaly procesy sekularizace Masarykovou pozemkovou reformou, kdy zákon z 16. 4. 1919 stanovil zábor pozemkového majetku nad 150 ha zemědělské půdy nebo nad 250 ha půdy vůbec. Většina pravomocí církve přešla na stát.

Avšak církvím, stejně jako vysoké šlechtě, zůstal i v první republice značný vliv, který byl postranními cestami uplatňován zdržováním výkonu pozemkové reformy natolik, že musela být důsledně dokončena až po 2. světové válce. Navíc svůj vliv počala uplatňovat i prostřednictvím křesťanských [politických stran](#).

Procesy sekularizace byly v Československu dovršeny až po r. 1950. V evropském kontextu probíhaly opožděně. Výjimečné nebyly ani tak svou intenzitou, jako tím, že bylo důsledně zabráněno církvím, zejména katolické, v pokusech o opětnou sakralizaci ekonomiky, politiky a veřejného života. To se ale změnilo po listopadu 1989, kdy se těmto pokusům znovu otevřely cesty.

Církevní restituce jsou počátkem pokusů o resakralizaci

Sensualismus a smyslové poznání

Každý živý organismus má tolik smyslů kolik jich potřebuje ke svému životu, a má je vyvinuty různou měrou podle svých životních podmínek a [způsobu života](#). Umožňují mu přežít a rozmnožit se, ale nic víc. Smysly odrážejí objektivní realitu a získané poznatky ve formě vjemu ukládají do paměti, kde dochází k interakci s podobnými vjemy. Je to proces mezi objektivní realitou a pamětí.

Smyslové poznání je vzájemným odrazem aktuálních vjemů a vjemů uložených v paměti spolu s prožitkem a emocemi ve formě zkušenosti. Je to učením podmíněný systém [reflexů](#).

[Neexistuje jiný způsob](#), kterým by člověk mohl [odrážet](#) objektivní realitu, v níž žije. Dokázal sice mezi sebe a svět vložit obrovské množství nástrojů a přístrojů, které možnosti smyslů [zprostředkovávají](#), rozšiřují a prohlubují, ale nahradit je neumí. [Absolutizací](#) tohoto faktu vznikl senzualismus, gnoseologický [názor](#) odmítající schopnost [rozumu](#) poznávat dalším zpracováním poznatků získaných počítky a spoléhající pouze na ně. Na jedné straně tento názor [pokrokově](#) odmítal [náboženské](#) formy poznání, jako je vnuknutí, rozjímání, kontemplace či zjevené pravdy, na druhé straně se však stavěl proti rozumu a odmítal hypotézy, teorie, abstrakci a další formy myšlení, jimiž k [pravdě](#) dopívá [věda](#). Přiznává rozumu pouze schopnost poznatky třídit, avšak odmítá možnost, že by k nim rozum přidal něco nového. Je jednou z forem empirismu. Objevoval se v [idealistických](#) i [materialistických filozofiích](#).

Sensualismus redukuje poznání na registraci počitků, směřuje pocitování s poznáním

Vznikl již v antice a později se rozvíjel především v Anglii jako reakce na hospodářský rozmach, kde byl spjat s novou pokrokovou třídou - [buržoazií](#). Bojuje z materialistických pozic proti středověké strnulosti, v níž hlavním zdrojem poznání byla [Bible](#), avšak na druhé straně poznání brzdí.

Senzualismus byl vývojem vědy překonán

Přestože byl senzualismus vědou odmítnut, jeho prvky neustále přežívají i v novějších filozofických směrech, jako je např. [pragmatismus](#), instrumentalismus, personalismus a [existencialismus](#). Na tento přístup do značné míry navazuje i [pozitivismus](#). Jeho prvky se vždy objevují tam, kde je třeba vysvětlit něco nového, ale nechce se to vysvětlovat z pozic [dialektického materialismu](#).

Mnoho teorií majících vědeckou i okultní formu zkoumá tzv. [mimosmyslový přenos myšlenek](#). Hledají nebo si vymýšlejí senzory v lidském těle, schopné fungovat mimo známé smyslové orgány a přijímat myšlenky, avšak nenalézají je.

Poznání je dialektickou jednotou smyslového vnímání a rozumu

Nejsou-li pravdivé smysly, je každý soud také klamný
Lucretius

Sionismus je založen na prastarých tradicích, současných potřebách a budoucích nadějích mnohem zásadnějšího významu, než jsou touhy a újmy 700 000 Arabů, kteří nyní obývají tuto prastarou zemi.

Arthur Balfour

Sionismus

V období [kapitalismu](#) volné soutěže, kdy vznikl buržoasní [nacionalismus](#) prosazující národní [státy](#), počalo vznikat i obdobné hnutí židovské [buržoazie](#) v Evropě, která svůj vlastní, národní stát neměla. Jakmile po I. světové válce přišla Osmanská říše o území Palestiny, které bylo Organizací spojených národů svěřeno pod britskou správu, počaly špičky britské židovské buržoazie prosazovat vznik židovského státu na tomto území. Svou podporu získaly i v obdobných kruzích v USA a dalších zemích. Vznikl sionismus, ke kterému se přidávala i část [maloburžoazie](#) a s ní spjaté židovské [intelligence](#), žijící rozptýleně po světě.

Sionismus je nacionalistická ideologie a politika židovské buržoazie

Teprve po 2. světové válce, pod dojmem z nesmírného utrpení Židů, se podařilo vznik židovského státu prosadit na historickém území, v němž Židé ve starověku žili. Protože ale toto území bylo už téměř dvě tisíciletí osídleno Araby, vyvolalo toto rozhodnutí výrazný odpor Arabů proti novému Státu Izrael, který trvá dodnes.

Sionismus je státní politikou státu Izrael

Izrael vznikl jako poslední výsledek [koloniální politiky](#) vyspělých zemí, zvyklých po staletí rozdělovat si svět podle svých zájmů bez ohledu na obyvatelstvo. Tato velmocenská bezohlednost je patrná i z výše uvedeného citátu, jehož autor, britský hrabě, ministr zahraničí a premiér, byl spolu s lordem Rothschildem jedním z duchovních otců židovského státu.

Sionismus organizuje a zdůvodňuje přistěhovalectví Židů do Izraele i potlačování původního arabského obyvatelstva. Evropská a americká velkoburžoazie se však do nehostinného a neustálými boji zmítaného Izraele nestěhuje. Vojensky i politicky jej podporuje a používá jako nástroj prosazování svých [zájmů](#) na Blízkém a Středním východě, čímž rozpoutává konflikt mezi [muslimy](#) a ostatním světem.

Izrael a sionismus jsou čím dál tím více nástroji amerických velmocenských zájmů

Židovský stát vznikl na půdě Arabů, kteří ji dodnes brání. Byla mu přidělena úrodnější část Palestiny přiléhající k moři, zatímco původní obyvatelstvo je vytlačováno do neúrodných oblastí ve vnitrozemí. Původně slibovaný samostatný Stát Palestina je stále ještě jen ve stádiu zrodu a nemá přesně definované hranice, což ponechává prostor pro další územní výboje Izraele. Většinu Palestinců potkal stejný osud, jako před dvěma tisíci let Židy. Miliony jich žijí v uprchlických táborech v okolních arabských zemích, většinou bez jakékoli státní příslušnosti, a mnoho dalších je rozptýleno po celém světě. Mnoho z nich se se svým osudem nesmiřuje, a proti svému útlaku bojují prostředky často stejně nevybíravými, jaké byly užívány proti nim. Sionismus se stal [šovinismem](#) a vyprodukoval celosvětový problém na další stovky let.

Boj proti sionismu nelze zaměňovat s [antisemitismem](#)

Skupina

Vše existující je možno rozřídít do určitých skupin podle zvolených znaků. Tak vznikají evidenční či statistické skupiny, jejichž základem je [podobnost](#) určitých rysů či vývoje, navzájem se prolínající podle rysů jiných, někdy i jen zdánlivých, jako např. souhvězdí. Takové skupiny vytvářejí jen zdánlivé [celky](#).

Statistická skupina je pouhou množinou

Vedle toho však vznikají skupiny nikoli na základě podobnosti, ale určitých vzájemných [vztahů](#), spojené [pohybem](#) a z něho vznikajícími [rozpory](#). V neživé přírodě jsou to např. sluneční soustava, atom, molekula či krystal. I člověk svou prací vytváří takové skupiny, v přírodě neexistující a člověku sloužící; vyrábí funkční celky. Každý lidský produkt je nově vytvořenou skupinou

Živé organismy se však ve skupinách rodí. Některé z nich se rychle osamostatňují a nové vytvářejí krátkodobě jen v souvislosti se svým rozmnožováním, jiné v nich žijí dlouhodobě. Mnohé, sociálně organizované, však umějí přežívat pouze ve skupinách, protože k individuálnímu životu nejsou vybaveny.

Člověk se vyvinul ve skupině, a jen v ní dokáže uhájit svou existenci

Primární skupinou člověka byl zvířecí houf, později se jí stala a dodnes zůstala rodina. Měnila svou podobu, velikost a vztahy, avšak základní, tj. reprodukční a hospodářská funkce přetrvává.

Primární skupinou člověka je rodina

Tak, jak se způsob obživy člověka stával stále složitějším a rozmanitějším, měnil se i [způsob jeho života](#). Vytvářel skupiny stále nové a nové, pracovní i zájmové, z nichž některé se stávaly i důležitějšími než původní rodina. Vznikala a měnila se hierarchie těchto skupin, s růstem počtu lidí, rozvojem výroby i směny se vyvíjely vztahy uvnitř i mezi nimi; vznikala společnost.

Společnost není souhrnem jednotlivců, ale organickým celkem lidských skupin

Člověk není součástí své společnosti přímo, ale vždy jen prostřednictvím nejrůznějších skupin. Zatímco ostatní živí tvorové vytvářejí zpravidla jednu, biologicky organizovanou skupinu, člověk je vždy součástí více skupin, vznikajících na nejrůznějších základech, majících různou funkci, odpovídající [potřebám](#) a [zájmům](#) lidí. Každá z nich si vytváří své hodnoty a [cíle](#), své skupinové vědomí i [strukturu](#), [vnitřní i vnější](#) vztahy, a každá z nich se podílí na formování člověka.

Skupiny zprostředkovávají vztah člověka a společnosti

Člověka nelze pochopit jako pouhé individuum, ale ani jako prostou součástku své [společnosti](#). Je sice tvorem společenským, ale jen [prostřednictvím](#) svých skupin.

Obchodníci a kramáři jsou jen hráči, kteří mezi sebou hrají o výsledky práce chudáků a sami nic nevytvářejí, jsou jen tepny, různými směry rozdělují výživné látky společenského organismu, tj. produkty zemědělství a průmyslu.
William Petty

Směna a obchod

Vždy, když skupiny lidí ve vrcholné fázi své prvotní pospolitosti počaly vytvářet [nadprodukt](#), vznikala možnost tento přebývající výsledek společné práce směňovat s jinými rody a kmeny za jiné hmotné statky, jim nedostupné. S prohlubující se specializací i rostoucím objemem nadproduktu se možnost změnila v existenční nutnost, a směna se stala trvale nedílnou součástí života lidí. Zprvu obchodovaly skupiny mezi sebou přímo pod vedením svých přirozených vůdců, avšak postupně s rozvíjejícím se soukromým vlastnictvím vznikala vrstva [zprostředkovatelů](#) směny, obchodníků, kteří výrazně přispěli k prohlubování třídní diferenciaci společnosti. Odčerpávali část [nadhodnoty](#), [akumulovali](#) ji stejně jako nejbohatší výrobci a později kupovali i své vlastní výrobní prostředky. Jejich ochota koupit či nekoupit ovlivňovala rozvoj výroby i cenu produkce, a tím rostl jejich vliv v [ekonomice i politice](#). Vyvolávali nabídku i poptávku, potlačovali [vedoucí úlohu](#) velkých výrobců a jejich role rostla. Z prostředků uspokojujících potřeby člověka se stalo zboží.

Ze zprostředkovatelů směny se postupně stali organizátoři hospodářského života

Byli to kupci, kteří kupovali, což byla jejich hlavní společenská úloha; prodej už byl jejich soukromou záležitostí. Není náhodou, že první říše na našem území je pojmenována po franckém kupci Sámovi. Kořeny kapitalismu, vznikajícího v námořních mocnostech, vyrůstaly z obchodu se zámořským světem, a teprve poté z manufaktur.

Obchod byl zpočátku směnný; směňovaly se produkty za produkty. Avšak s jeho rozvojem a rozpadem společnosti na třídy vznikala nutnost všeobecného směnného ekvivalentu - [peněz](#), umožňujících složitější zprostředkování směny a snazší akumulaci [hodnot](#). Jakmile se funkce peněz ustálila, začalo se obchodovat i s nimi. Počal vznikat finanční kapitál, jeho síla rostla od středověku až do období [imperialismu](#), kdy se stal rozhodujícím.

Z obchodníků se zbožím vyrůstali obchodníci s penězi

Současně s tím se odděloval nákup a vlastní distribuce [užitných hodnot](#). Vznikal velkoobchod, ovládající směnu a jejím prostřednictvím i výrobu, a maloobchod, zajišťující konečný prodej spotřebitelům. Vedoucí roli v tomto systému hrál velkoobchod, ovládaný mocnými, podřizujícími si drobné prodejce. Teprve daleko později došlo k částečnému srůstání velkoobchodu a maloobchodu v obchodních řetězcích, vytlačujících drobné prodejce a podřizujících si výrobce.

Obchod a směna jsou nezbytným důsledkem i stimulem procesů rozvoje [výrobních sil](#). Na svou příčinu, na výrobu, zpětně působí; jsou v neustálých rozporech, které jsou důležitým zdrojem [vývoje](#) a společně ovlivňují celý život společnosti.

Kdo ovládá výrobu a směnu, tedy ekonomiku, ovládá i politiku

Je zhola zbytečné se ptát, má-li život smysl či ne. Má takový smysl, jaký mu dáme.
Seneca

Smysl života

Mnoho [filozofií](#) i [filozofů](#) hledalo a dodnes hledá smysl života. Křesťanští filozofové jej vidí v [bohu](#) či v přípravě na posmrtný život, jiní objektivní [idealisté](#) v naplňování jakýchsi věčných pravd, hédonisté v rozkoši, vulgární [materialisté](#) v majetku, subjektivní idealisté v sobě samém, [liberálové](#) jej vidí v hesle „žít a nechat žít“, kolektivisté v práci pro ostatní, workoholici v práci, a [nihilisté](#) tvrdí, že život žádný smysl nemá, protože vše spěje k zániku.

Smysl života je idea odrážející světový názor jedince i jeho skupin

Smyslem čehokoliv je úmysl, který vložil do svého výtvoru tvůrce. Člověk však [nebyl stvořen](#), na svět nás přivedli rodiče, většinou proto, aby v nás pokračoval jejich život. A většinou při tom chtěli, aby náš život byl lepší než ten jejich, aby naše životní podmínky, materiální i společenské byly lepší, abychom i my byli lepší, než byli oni. To je i smyslem našeho života.

Spolutvůrcem svého života jsme však i my sami. Můžeme k tomu ledacos přidat, ale nesmí to být v rozporu s úmysly našich rodičů. Tím by náš život smysl ztratil. Můžeme tu a tam i něco ubrat, ale nesmí toho být příliš, jinak by náš život byl nesmyslný. Můžeme za svůj smysl života považovat ono známé:

Zasad' strom, postav dům a zplod' syna

Musíme přitom ale dávat dobrý pozor, aby ten strom nebyl zakrslý, dům chatrný a syn hloupý. Strom musíme zalévat, dům opravovat a syna vychovávat. Strom musíme zasadit na dobré místo, dům postavit na slunném místě a dětem vytvářet lepší společnost, než byla ta naše. A přitom poznávat a předávat své znalosti těm budoucím. Kdyby takto nežily tisíce předchozích generací, ještě bychom zaháněli mamuty do rokle.

Marxismus se smyslem života nezabývá, zabývá se životem

Aniž Marx hloubal nad smyslem života, jasně vysvětlil, že

*vše co máme k životu, jsme převzali od minulých generací,
a naší povinností je, předat to dalším generacím v lepším stavu,
než jsme to převzali.*

Smyslem života je život sám, a nejenom ten náš, ale především život budoucích generací. Se smyslem života je to stejné jako s jeho délkou: Je zbytečné nad nimi rozjímat, je důležité svůj život žít a smysl mu dát. A filozofové, pátrající po smyslu života, jen svůj čas zbytečně utrácují.

Kdo nenachází smysl života, živoří

Zdalo se mi vždy zbytečné pátrat po smyslu života.
Albert Einstein

Zdá se mi jasné, že socialismus je způsob života, který si přeje většina národa.
Edward Beneš

Socialismus

Slovo socialismus, označující budoucí společnost, používal Karel Marx ještě před napsáním Komunistického manifestu. Časem však dospěl k závěru, že byl tento [pojem](#) zdiskreditován [maloburžoazními](#) i vulgárními socialisty a [utopisty](#), a proto používal slovo [komunismus](#). U Engelse se ještě občas vyskytovala formulace komunismu jako „*vědeckého socialismu*“, či „*revolučního socialismu*“, odlišující jejich učení od [revizionistických](#) postojů vznikajících v sociální demokracii. Oba rozpracovali teorii dvou fází vývoje nové společnosti, z nichž ta první, nebude ještě „*komunismem vyrostlým ze svých vlastních základů*“ a bude jen „*kapitalismem bez buržoazie*“. Pro tuto fázi se zejména po vítězství Říjnové revoluce v Rusku vžilo označení „socialismus“, zatímco buržoazní [propaganda](#) nadále používala název „*komunismus*“.

Podstatou tohoto přechodného společenského uspořádání je získání politické moci, umožňující zespolečnění [výrobních prostředků](#), které je krokem ke zrušení [tříd](#) a odstranění [vykořisťování](#), a tím umožnění [rovnosti](#) lidí. Výstižně charakter takové společnosti charakterizoval Albert Einstein:

„Účelem socialismu je překonat predátorskou fázi vývoje lidstva“

Bedřich Engels toto stádium vývoje popsal slovy „*vláda nad lidmi je vystřídávána správou věcí a řízením výrobních procesů*“. Klasikové však předpokládali, že taková společnost může vzniknout jedině ve všech vyspělých zemích současně, nebo alespoň v krátké době za sebou. Předpokládal to i Lenin v předvečer Říjnové [revoluce](#), kdy se domníval, že příklad Ruské revoluce budou tyto země následovat, a jejich vyspělejší [dělnická třída](#) převezme [vedoucí roli](#) v mezinárodním dělnickém hnutí. Nestalo se tak; [buržoazie](#) se z [marxismu](#) poučila lépe než revolucionáři, a všechny pokusy o revoluci byly krvavě potlačeny. Socialismus zůstal izolován nejprve v Rusku a později v několika socialistických zemích. Ocitl se v mezinárodní izolaci a neustávaly snahy o jeho poražení zvenčí i zevnitř. Obrovský vzestup [fašismu](#) i pozdější studená válka byly jen součástí mezinárodního boje proti socialismu.

Nový společenský řád se musel více bránit, než mohl tvořit

Při té obraně se dopustil mnoha chyb, přesto dosáhl významných úspěchů. Tak významných, že se jej snažila napodobovat nejrůznější hnutí i teoretické směry, s marxismem nemající nic společného. K odlišení se od nich pak vznikl pojem „[reálný socialismus](#)“. Díky svým chybám však nedosáhl dostatečné produktivity práce, ekonomicky zaostával za vyspělým [kapitalismem](#), a proto v souladu s Marxovými názory definitivně nezmohl. Touha lidstva po lepší společnosti však trvá.

Slovo socialismus ani dnes buržoazní [propaganda](#) neužívá. Trvá na pojmu komunismus, čímž vědomě podvádí. Komunismus nikde nebyl dosud. Je ideou, cílem, k němuž nikdo nedošel, neboť je na cestě příliš krátce či na ní byl prozatím poražen. Ale kapitalismus, toto institucionalizované sobectví, si i nadále o změnu systému říká; jen cesta k ní bude těžší.

Je pozoruhodné, jak Darwin poznává ve zvířatech a rostlinách svou anglickou společnost.
U Darwina funguje říše zvířat jako občanská společnost.
Karel Marx

Sociální darwinismus

Sociální darwinismus je koncepce spatřující v boji o život a přirozeném výběru hlavní hybnou sílu vývoje společnosti. Tento myšlenkový směr je starší než skutečný [darwinismus](#), jen ve snaze vypadat vědeckěji přijal Darwinovo jméno. Aniž se k tomu většinou hlásí, vychází z nejtemnějších tezí [malthusiánství](#), jen se tváří poněkud přívětivěji. V politických důsledcích je to reakční teorie, zdůvodňující "právo silnějšího", méněcennost jedněch i agresivitu a expanzi druhých jako biologicky [přirozené](#). Přežití nejschopnějších považuje za správné, přičemž schopnost měří především [bohatstvím](#).

Sociální darwinismus je biologický determinismus v sociologii

Za ideální považuje asociální [společnost](#), v níž dochází k „přirozené selekci“ ve vzájemné konkurenci jedinců. Mezi prvními kritiky takových úvah byl Darwin, který s nimi neměl nic společného. Za to jeho nevlastní synovec ano.

Sociální darwinismus je jen libivější etiketa pro malthusiánství

Je to [ideologie](#) a [politika](#) krajní [pravice](#) a současně i skrytá tvář pravice liberální. Ta se k němu sice otevřeně nehlásí, ale její ideje [liberalismu](#) zformuloval stejný myslitel. Myšlenky sociálního darwinismu poprvé publikoval britský filosof a teoretik liberalismu Herbert Spencer v knize „O zákonech a příčině [pokroku](#)“ v roce 1857, kde mj. používá pojem „přežití nejschopnějších“.

Po 2. [světové válce](#), v níž nabyly myšlenky sociálního darwinismu hrůzných forem, byly vědou i oficiální politikou odsouzeny, přežívají však dále. Mají hluboké kořeny už v [otrokářské](#) společnosti, v iluzích o „modré krvi“ a v praxi dědičné [šlechty](#). Evoluční teorie jim jen dočasně poskytla nový, zdánlivě vědecký rámeček a odůvodnění.

Sociální darwinismus je dnes v teoriích často zašifrován, ale v praxi bývá zjevný

Tento pohled na svět je explicitně či implicitně přítomen v každé [teorii elit](#), ve zdůvodňování [konkurence](#), volného trhu, [kolonialismu](#), [nacionalismu a šovinismu](#), [rasismu](#), [fašismu](#), [imperialismu](#), i každé nadvlády. Je obsažen i v teoriích zdůvodňujících americkou hegemonii, vůdčí postavení euroatlantické civilizace, střet [civilizací](#), i v idejích [trvale dosažitelného růstu](#).

Tento pohled na svět se projevuje škrtním sociálních výdajů, [privatizací](#) školství a zdravotnictví i omezováním ústavů sociální péče. Je obsažen i v pojmu „sociálně nepřizpůsobiví“, který i v ústech uhlazených a [humanistických](#) politiků často zahrnuje každého, kdo ztratil nebo nezískal schopnost pracovat, neboť mu to společnost odepřela. A těchto lidí přibývá. Sociální darwinismus je obsažen v rostoucí míře i ve vědomí mladých a vzdělaných lidí, vychovaných touto dravou společností. Vytváří to podhoubí pro fašismus, který mocní tohoto světa jednou mohou potřebovat.

Sociální darwinismus se nestal vědou, ale morálkou a politikou silných

Jistá část buržoazie by ráda odpomohla sociálním neduhům, aby zajistila trvání buržoazní společnosti.
Karel Marx, Bedřich Engels

Sociální demokracie

Výše uvedený citát pochází z roku 1848 a je obsažen v Komunistickém manifestu. Charakterizuje snahy části [buržoazie](#) reformovat kapitalismus v jeho vlastním [zájmu](#). Tato tendence působí v [dialektické jednotě](#) s tendencí druhou, potlačující nemilosrdně jakýkoli [radikální](#) odpor proti [kapitalismu](#) jako systému. Obě se doplňují, v případě potřeby zesilují či zeslabují, střídají ve vedení. Otevřený [antikomunismus](#) je kombinován s [reformismem](#), a nutno říci, že zatím úspěšně.

Základem reformistických tendencí je snaha oslabit jakékoli revoluční hnutí vytvářením vlastních, umírněných alternativ, měnících jev kapitalismu a neohrožujících jeho podstatu, a na druhé straně zachovávajících jev těchto hnutí, ale měnících jeho podstatu. Projevuje se to pronikáním [idejí](#) i praxe do existujících hnutí, z nichž jsou vykořeňovány revoluční cíle, jsou nahrazovány [kompromisy](#) vedoucími na jedné straně k mírným zlepšením života [tříd vykořisťovaných](#), ale na druhé straně upevňujícími vládnoucí postavení [vlastníků výrobních prostředků](#).

Byly tolerovány, podporovány i vytvářeny nejrůznější odnože socialistického hnutí, skrývající se pod hesly národního, demokratického i náboženského [socialismu](#), snažící se získat na svou stranu [masy](#) a svést je ke skrytým cílům buržoazie. Německý [fašismus](#) nebyl ničím jiným.

Na mírnější linii se podařilo už dávno před tím převést původně radikální sociálně demokratické hnutí. Ustoupilo od svých [revolučních](#) cílů, nehodlá odstranit kapitalismus a [vykořisťování](#) jako jeho podstatu, chce jen zlepšit podmínky prodeje [pracovní síly](#), tedy zůstat v půli cesty vedoucí ke skutečné změně. Z nebezpečného revolučního hnutí se tak pro buržoazii stal neškodný politický partner. Platí to i o jiných hnutích, např. o [eurokomunismu](#).

Sociální revoluce byla odstraněna, a změna se tak stala neuskutečnitelnou utopií

Původní politické požadavky byly nahrazeny požadavky umírněnými, boj byl nahrazen spoluprací a [radikalismus](#) se objevuje jen ve slovech před volbami. Není prostředkem změny, jen prostředkem k oklamání radikálních vrstev obyvatel. Levicová sociální demokracie se stala [centristickou](#). Její [politika](#) se změnila v [politikaření](#).

Z bojovníků proti kapitalismu se stali jeho údržbáři

Skutečně radikální hnutí to mají v tzv. [demokratickém](#) systému složité. Buď zůstanou radikálními, a pak budou vystaveni tvrdému protiútoky, který je odsune do marginality, jako se to stalo v USA, Západním Německu, Chile, Indonésii a mnoha jiných zemích světa, nebo přijmou roli umírněné, kolaborující [opozice](#), a pak skončí na okraji také, protože druhé sociálně demokratické hnutí už je zbytečné.

Vládnoucí buržoazie skutečný odpor nepřipouští; předstíraný odpor toleruje. O tom, kde jsou meze, potlačení nerozhodují. Své místo v těchto mezích hledají i čeští [komunisté](#). Sociální demokracie už si jej našla.

Třídy se nemohou jevit jinak než jako vrstvy; tento jev není totožný se svou podstatou, ukrývá ji.
Autor

Sociální vrstvy

Vedle diferenciacie [společnosti](#) podle [tříd](#), tedy podle vztahu k [výrobním prostředkům](#), se společnost diferencuje i do vrstev podle míry [spotřeby](#), která je z velké části, ale ne zcela, podmíněna příslušností k třídám. Současně s ní je ovlivněna i ekonomickým postavením uvnitř své třídy, poměrem osobní spotřeby k příjmům a individuálními stránkami svého [životního způsobu](#).

Třídy odlišují lidi vztahem k výrobním prostředkům, vrstvy ke spotřebním předmětům

Z pohledu [abstrahujícího](#) od třídní podstaty se pak společnost jeví jako skládající se z prostupných vrstev, mezi nimiž nejsou zcela zřetelné [hranice](#), v níž třídy prolínají jedna do druhé a samy jsou rozvrstveny tak, že zcela mizí. Je to jevová, [smyslová](#) forma poznání zkoumající viditelné, rezignující na hledání [podstaty](#), ale přesněji měřitelná, kvantifikovatelná, a proto zdánlivě vědecktější. Její nevýhodou je to, že kritéria pro zařazení do vrstev jsou vždy volena subjektivně, těchto vrstev může být jakýkoliv počet, a hlavně ztěžují rozeznání skutečných společenských [vztahů](#).

Třídy se navenek projevují jen jako vrstvy, neostře vyjadřující svou podstatu

Vrstvy mají jen společné potřeby, nikoli společné zájmy. Vytváří je společná úroveň spotřeby, zatímco třídy jsou vytvářeny společným vykořisťováním a společným bojem proti němu. Mezi vrstvami jsou rozdíly, zatímco mezi třídami jsou rozpory.

Vrstvy umožňují kvantitativní zkoumání společnosti, třídy zkoumání kvalitativní

Pokud třída bojuje jen o uspokojení svých [potřeb](#), přestává jako třída existovat a rozptyluje se ve stávajících vrstvách, případně vytváří nové. Teprve aktivní politické úsilí při prosazování společných [zájmů](#) ji sjednocuje a vytváří.

Vrstvy sjednocuje spotřeba, třídy jejich [třídní boj](#)

Vrstvy nic nevyprávějí o vzájemné [závislosti](#) lidí, která danou společnost utváří. Proto zkoumání sociálních vrstev zpravidla vždy slouží k zakrývání třídního rozdělení [civilizovaného](#) světa, v propagandě jej nahrazuje a odmítá. Buržoazní [společenská věda](#) tak činí vědomě a záměrně; [marxistická](#) věda toto hledisko často opomíjela, čímž ochuzovala sama sebe. Nejrůznější teorie stratifikace nelze paušálně odmítat, jen je vždy nutné poctivě hledat, co v nich je [pravdou](#), a co ne. Odstraněním tříd v [komunismu](#) sociální rozvrstvení nezmizí: jen se stane spravedlivějším, více závislým na jedinci než jeho rodičích, ale určitě to bude společnost rozmanitější.

Vrstvy jsou odpolitizovaným pohledem na politicky strukturovanou společnost

Zkoumání tříd odhaluje podstatu, zkoumání vrstev poznává jev. Třídy nepostihují plně rozmanitost společnosti, vrstvy odhlíží od [politiky](#) v politicky organizované společnosti. Ani jedno, ani druhé neodhaluje samo o sobě celou pravdu,

kteřá je vřdy složitřjší. Navřc vrstvy existujř stále, zatímco třřdy jen to tř míry, do jaké prosazujř své [zájmy](#). Absolutizovat nebo odmřtat jedno ři druhé je stejnou chybou.

Třřdy i vrstvy reálně existujř, je mezi nimi [dialektický vztah](#), tedy souvislost i rozpor. Jsou jen dvěma dílřími pohledy na společnost, která je diferencována jeřtě daleko složitřji. Nekonečná [strukturovanost hmoty](#) je sice ve společnosti omezena existencř nedělitelných jedinců, kteří ji tvořř, ale je násobena příslušností jedince k mnoha řasto velmi odlišným [skupinám](#) souřasně.

**Vrstvy jsou ve společnosti starřř než třřdy a mají před sebou delřř budoucnost.
V třřdnř společnosti nám ale nesmř zacláněť při hledání její podstaty.**

Komunismus snařřcř se o ekonomické odstraněně třřid nemůže usilovat o odstraněně vrstev. Ty existovaly jřř v prvotně pospolitosti a budou existovat po celou dobu existence řlověka. Jsou jedněm z projevů lidské rozmanitosti, a nemohou zmizet ve společnosti, která bude rovným způsobem uspokojovat rozdřlné potřeby. Jakěkoli snahy o sociální unifikaci společnosti jsou ultralevičáctvřm, a nemají s marxismem nic společného. Musř vřdy skonřit zlořinem a nakonec porážkou.

Protože je napodobitelem moudrého, dostane patrně jakési pojmenování podle něho, a je mi už skoro jasné, že o tom muži je třeba říci, že to je doopravdy ten docela skutečný sofista.

Theaitétos

Sofistika

Sofisté byli ve starém Řecku profesionálními učiteli [společenských věd](#). Učili toho, kdo zaplatil. A protože platili jen ti bohatší, ucházející se o vstup do [politiky](#), vznikla mezi sofisty vrstva méně početná, prodejná, kritizovaná Platónem, která dala tomuto slovu dnešní hanlivý význam. Podle něho byla sofistika „záluďná část umění pracujícího se zdáním, rodu přeludového, kejklířství v řečech.“ Podle Ottova slovníku to je „vědomé dokazování nepravdy všelijakým kličkováním.“

Od tehdejších [filosofů](#) se sofisté odlišovali tím, že se moudrostí a výřečností zabývali pro vřděllek. Byli to učitelé užitečného vzdělání, praktici nepotřebující teoretické poznání. Psali a učili psát řeči pro soudy, projevy, v nichž nezáleželo na [pravdě](#), ale na formální brilantnosti, vnějším lesku. Učili vyhledávat a vyvolávat [rozpory](#), proplouvat v nich, přesvědčovat a získávat, klamat a svádět, přičemž věčná stránka problému byla vedlejší.

Sofistika je kultivovaná demagogie

Je to předstírání [moudrosti](#), na nímž se skrývá záměr. Je to vědomé užití nesprávných argumentů, tzv. sofismat, při řešení sporných otázek. Podstata těchto sofismat spočívá v používání logických klamů a úskoků v procesu usuzování a dokazování, jež jsou maskovány vnější formální správností. Mezi charakteristické rysy sofistické metody patří vytrhování událostí z jejich souvislostí s jinými jevy, přenášení specifických [zákonitostí](#) jedné skupiny jevů na druhou a podobně.

Sofistika je formální správnost a obsahová prázdnota

Sofistika nehledá [podstatu](#), [stačí jí jev](#), nepátrá po [příčinách](#), vystačí s [podnětem](#), nehledá skryté [souvislosti](#), soustředí se pouze na ty zjevné. Nezkoumá to [hlavní](#), protože cosi vedlejší je zajímavější. Zatímco [věda](#) spojuje různorodé [pravdy](#), a vytváří z nich pravdu novou, sofistika spojuje různorodé věty a vytváří z nich [lež](#). Zatímco umění vytváří [iluzi](#) s cílem člověka povznést či pobavit, sofistika tím vědomě podvádí.

Sofisma je vědomě a záluďně použitý logický klam

Žijeme v době, v níž sofistika vzkvívá. Advokáti, novináři, politici by se bez ní většinou neuživilí. I mnohé [filozofie](#) jsou pouhou sofistikou. Knižní i novinový trh je zaplavován banalitami a reklamní trh by bez ní zanikl. Proniká i do společenských věd, které nesmějíce odhalovat podstatu, zabývají se jevem. Celé [teorie elit](#), sociální [stratifikace](#), dokonce i ekonomické teorie jsou pouhou sofistikou. Pod rouškou dokonalosti se skrývá duchovní prázdnota, pod vnějším leskem hluboký úpadek. A slovo sofistika se přestalo používat.

Sofistika degeneruje politiku i žurnalistiku, morálku, právo i [společenskou vědu](#)

Myšlení je spojování pojmů v soudy a soudů v úsudky.
Vzděláváme se proto, aby to přesně odráželo skutečnost, a aby to tím nekončilo.

Autor

Soud a úsudek

Myšlení je podmíněno bohatstvím smyslových odrazů, jejichž zobecnováním se člověk naučil vytvářet pojmy. Tak začalo vznikat vědomí. Vzniklo pouze u člověka, protože pouze člověk byl svými životními podmínkami nucen přírodu nejen spotřebovat, jako ostatní živí tvorové, ale přetvářet ji. Nejen to; protože byl svou bezbranností, vzniklou opuštěním původního životního prostředí – stromu, nucen přežívat ve společnosti ostatních, naučil se přetvářet přírodu v těsné a všestranné pospolitosti s ostatními jedinci svého druhu, nevystačil už z původními varovnými a vábivými skřeky, a byl přinucen vytvořit si řeč. Jejím základem se stal zobecňující pojem, který není produktem jednotlivce, ale vznikl jeho soužitím ve společnosti.

Spojováním pojmů vzniká soud odrážející realitu, ale i vztah člověka k ní

Soud je nejjednodušší myšlenka, vznikající spojením dvou pojmů, z něhož vzniká krátká oznamovací věta. Je odrazem vnějších vlivů i vnitřních poznatků uložených v paměti jako zkušenost či znalost. Tento odraz probíhá ve vědomí a vyjadřuje jednoduché vztahy mezi pojmovými odrazy. Přesnost soudů je závislá na přesnosti pojmových odrazů.

Soud je základním aktem myšlení

Vyvozením soudu z jiných soudů, uložených v paměti vzniká úsudek. Existují induktivní úsudky, které směřují od zvláštních případů k obecnému poznání i deduktivní úsudky, směřující obráceně od obecného ke zvláštnímu či jednotlivému. Jejich přesnost je závislá na správnosti či nesprávnosti zobecnění. Nejméně přesný bývá úsudek z analogie, tj. porovnání směřující od zvláštního k zvláštnímu, protože člověka svádí porovnávat v z mnohotvárných jevů vše, nikoli jen to důležité.

Úsudek je rozvinutým myšlením, spojujícím jednotlivé soudy

Rozumová výchova dítěte postupuje tak, jak vznikal rozum u člověka během jeho prehistorického vývoje. Seznamuje se s jednoduchými pojmy, s nimiž má každodenní zkušenost a poté přejímá jednoduché soudy. Až později si bude vytvářet další soudy sám, ale musí být při tom korigován společností, stejně tak jako byl korigován pračlověk. Jinak nepřežije, což se pralidem stávalo běžně.

Správností soudů a úsudků i jejich formami se zabývá logika, která však nezkoumá pravdivost a přesnost pojmů, z nichž soudy a úsudky vycházejí. Nemůže ani postihovat emocionální i sociální podmíněnost těchto procesů a jejich vývoj.

Soudy i úsudky, stejně tak jako vysoká inteligence, jsou člověku k ničemu, pokud nevycházejí z pravdivých a přesných pojmů

Poznání nekončí soudy a úsudky; teprve z nich člověk vytváří vyšší formy myšlení, jako např. hypotézy, teorie a vědu.

Souvislost

Věci i procesy existují a jsou člověkem odráženy jen ve vzájemných vztazích; skutečných i domnělých. Míra pravdivosti poznatků o těchto vztazích je vždy mírou pravdivosti celého poznání. Souvislost je minulou, současnou či budoucí závislostí.

Souvislost je objektivním, univerzálním vztahem materiálního světa

Souvislost je takovým vztahem, kdy změna jednoho objektu či procesu vyvolává změnu druhé entity. Je produktem pohybu hmoty. Jeho střety vznikají rozpory i jejich odrazy, strukturu celků a částí, kvantitativní i kvalitativní změny, kauzální řetězce příčin a účinků. Souvislostí nejsou vztahy zdánlivé, domnělé či ty, které odrážejí pouze náhodnou časovou shodu či podobu.

Souvislost je způsobem existence hmoty stejně tak jako pohyb, který ji vytváří

Protože pohyb světa je univerzální, je i jím vytvářená souvislost materiálního světa všezahrnující.

Souvislost je univerzálním spojením pohybů

Toto spojení bývá někdy zdánlivě bezprostřední, ve skutečnosti je vždy něčím zprostředkováno. Může nabývat nekonečné množství podob i složitých řetězců, v nichž je souvislost zjevná i skrytá. Také množství souvislostí je nekonečné; některé z nich vytvářejí podstatu a jiné jev, některé jsou vnější a jiné vnitřní.

Pojmy souvislost a vztah bývají často užívány velmi volně, překrývají se či zaměňují. V některých případech jsou k jejich označení používány i jiné pojmy. Například klid je také souvislostí; je spojením protikladných pohybů, jejich dočasným vyrovnáním. I rozpor je souvislostí, je střetem pohybů, a stejně tak je souvislostí i odraz jako výsledek tohoto střetu. Souvislost vyjadřují také pojmy možnost a skutečnost, příčina a účinek, nutnost i nahodilost, stejně tak jako všechny ostatní korelativní kategorie. Různé formy souvislosti odrážejí i termíny závislost, součinnost, sounáležitost, kauzalita, poměr, relace, soulad, souběh a mnoho dalších.

Vědomí člověka vytváří abstraktní souvislosti, které sice odrážejí objektivně existující svět, ale svou podstatou jsou ideální. Jsou odrazem objektivního světa i lidského myšlení. Základním prvkem, pojmenovávajícím abstraktní souvislosti, je pojem, který Lenin nazval „*uzlovým bodem v síti lidského poznání*“.

Proces lidského poznání, jakkoli se jeví jako poznávání existujících objektů, je především poznáváním souvislostí. Nejběžnější formou omylu je chybné poznání souvislostí a nejčastější formou lži je vymyšlení si souvislostí neexistujících.

**Univerzální souvislost světa
je odrážena univerzální souvislostí pojmů svět odrážejících,
ale i univerzální souvislostí poznatků rozvětvené vědy**

V dějinách společnosti je opakování poměrů výjimkou, nikoliv pravidlem,
a kde se taková opakování přece jenom objeví,
nedějí se nikdy přesně za týchž okolností.
Bedřich Engels

Spirocykličnost a cykličnost vývoje

Už od dob Pythagora se objevují [názory](#), že vývoj probíhá tam a zpět, ode zdi ke zdi, nahoru a dolů či v kruhu, tedy že se vše opakuje. Tomu oponovali Marx, Engels i Lenin s tím, že každé opakování je jen zdánlivé, protože každé takové opakování je vždy něčím novým, probíhajícím ve zcela jiných [podmínkách](#). Avšak v několika případech použili v opozici proti obraznému vyjádření vývoje „v kruhu“ jiné obrazné vyjádření – „spirála“, charakterizující onu novost situace, v níž by každý nový „závit“ musel být vyšší a širší, než ten předchozí. A právě ona „spirála“ se stala východiskem [dogmatiků](#), považujících každé Marxovo, Engelsovo či Leninovo přirovnání za obecně platný [zákon](#). Ani ne tak v teorii, jako při praktické výuce zjednodušeně používali onu spirálu k výkladu zákona [negace](#)-negace, čímž dospěli k nesmyslným, nedialektickým a nemarxistickým závěrům, že jakási spirála je obsahem tohoto zákona. Byla absolutizována Leninova slova: „... vývoj, abych tak řekl, ve spirále, nikoli v přímce“.

Vývoj po spirále je obrazným vyjádřením, nikoli zákonem

Návrat některé stránky, popřené negací, není zákonem. Taková stránka může, je-li schopna dalšího rozvoje, ale nemusí zůstat jednou z [možností](#), která bude či nebude dalším vývojem využita. Povyšovat tuto možnost na [nutnost](#) je nedialektické.

**Opakovatelnost není nutností, je jen možností;
nikdy se přitom neopakuje jev celý, pouze jeho jednotlivé stránky
a vždy je to v jiných podmínkách, z jiných příčin a s jinými důsledky.**

Teorie spirocykličnosti jsou v naprostém rozporu s poznatky klasiků marxismu, což lze dokázat celou řadou jejich citátů. Např. v dopise svému otci Marx píše o „[zdání zpětného chodu dějin](#)“ a daleko později to vysvětluje přesněji: „*Obvyklým osudem naprosto nových dějinných výtvorů je, že bývají mylně považovány za období starších, dokonce přežitých forem společenského života, kterým se [snad poněkud podobají](#).*“

Také Lenin odmítal jakékoli nutnosti opakování, např. slovy: „*Pohyb se nemusí opakovat, nemusí se navracet k východiskům, avšak život rostlin, živočichů i člověka, to vše vtloukalo lidstvu do hlavy [ideu](#) pohybu s návraty k východiskům.*“ Nesmyslnost výkladu zákona negace negace jako zákona návratu je jasně patrná i z jeho slov:

Negace negace je zdánlivý návrat ke starému

Vyznavači spirály jako zákona vynucujícího si návrat beztřídní společnosti nepochopili, že pokud by to bylo zákonem, musela by poté znovu následovat [otrokářská](#) a [feudální](#) forma uspořádání společnosti. Marxismus, stejně jako žádnou jinou vědu, nelze vulgarizovat.

**Dějiny se nevracejí zpět,
to jen lidé zapomínají, jako to doopravdy bylo**

Společenské vědomí

Vědomí je vlastností lidského jedince. Avšak všechny prvky tohoto individuálního vědomí se odlišnou měrou a různě kombinovány opakují u více jedinců, jsou v rozdílné míře společné velkým skupinám lidí, a tyto skupiny spojují.

Společenské vědomí jsou opakující se prvky vědomí individuálního

Toto opakování vzniká zákonitě v důsledku společných životních podmínek, vzájemnými kontakty lidí, učením se jednoho od druhého, ale i napodobováním. Společenské vědomí je odrazem společenského bytí a spolu s ním se mění. Obsahuje prvky minulosti, současnosti i budoucnosti, pravdivé poznatky, zkušenosti, iluze i omyly. Může za bytím zaostávat, může jej předbíhat, ale nemůže se od něj odtrhnout.

Zdánlivě je společenské vědomí vytvářeno sčítáním vědomí individuálního, ale opak je pravdou. Vědomí jedince vzniká z vědomí společnosti, které je kontinuální, uchovává poznatky a názory mnoha předchozích generací a předává je novým jedincům. Ti jej pak částečně mohou zpětně ovlivňovat, aniž se mohou závislosti na společenském vědomí zcela zbavit. Obojí je materiálně i sociálně podmíněno.

Individuální a společenské vědomí tvoří dialektickou jednotu

Množiny jednotlivců se mění ve skutečné skupiny tím, jak si vytvářejí své vlastní společenské vědomí. Bez něho jsou pouhými shluky. Teprve odraz ekonomických a sociálních pout ve společném vědomí dotváří skupinu, spojuje ji a činí akceschopnou. Stejnou měrou, jakou společenské vědomí skupinu spojuje, ji také odděluje od ostatních skupin.

Společenské vědomí spojuje i rozděluje společnost

Společenské vědomí je složitým, bohatě strukturovaným jevem, a jeho složitost bývá větší než mnohotvárnost skutečných materiálních a sociálních podmínek. To je dáno právě rozdílností jejich vnímání.

Společenské vědomí má rozdílné úrovně, v nichž společnost odráží skutečnost. Prvotní, povrchní a z hlediska poznání nejnižší úrovní je sociální psychika a běžné vědomí, odrážející empiricky a emocionálně životní podmínky dané skupiny a obsahující její nálady, zvyky, tradice, iluze i zaměření. Nejvyšší úrovní společenského vědomí je věda, odrážející nikoli jevy, ale jejich podstatu. Společenské vědomí se bohatě člení podle svého obsahu, existuje vědomí třídní, národní, náboženské, technické, právní, ekonomické a mnoho jiných forem. Společnost je složena z různých skupin, a každá si vytváří vědomí své. A to vše dohromady se vzájemně prolíná a ovlivňuje; vzniká to ze života, život to ovlivňuje a činí bohatším.

**Bez pochopení společenského vědomí nelze pochopit společnost,
avšak společnost nelze vysvětlovat z jejího vědomí**

Neboť vzdělaný se vyznačuje tím, že v každém oboru vyžaduje jen takovou přesnost, jakou povaha předmětu připouští.
Aristotelés

Společenské vědy

Některé vědy to mají jednoduché. Všechno dovedou změřit, zvážit, spočítat a dokázat. Jsou to exaktní, přesné vědy. Odhalují zákony působící vždy stejně, provádějí pokusy s ověřitelnými výsledky, zkoumají systémy vypočítatelně se chovající. Při zkoumání společnosti to nejde. To proto, že je příliš složitá na to, abychom mohli přesně zadat potřebná data, ale hlavně proto, že ve společnosti se vše prosazuje pouze prostřednictvím činnosti lidí, majících své zájmy, zvláštnosti, vědomí a emoce, dopouštějících se chyb a omylů, chovajících se občas iracionálně. Společnost je nevypočítatelná a věda o ní nemůže být exaktní; přesto je vědou.

Společnost je stochastickým systémem

To ale neznamená, že její chování není podřízeno žádným zákonům. Ty samozřejmě existují, ale je jich příliš mnoho, a jsou ovlivněny mnoha proměnlivými okolnostmi. Stejně jako v přírodě okolnosti i působení odlišných zákonů vždy modifikují působení zákonů druhých. I meteorologie má své zákony, ale předvídat může pouze tendence, neboť i její zákony se také projevují pouze jako zákonitosti.

Společenské zákony se projevují pouze jako tendence

Přírodní zákony působí slepě a se železnou nutností. Avšak působí zde i velké množství nahodilostí. Přesto se vždycky nakonec dříve či později stane to, co je nutné, protože nahodilosti se vzájemně vyruší a zvítězí nutnost. I ve společnosti to tak probíhá, pouze těch nahodilých, vedlejších a nepodstatných vlivů je příliš. Každý chce něco jiného, všichni o něco usilují, s někým bojují a ve všem je chaos. Bedřich Engels to charakterizoval slovy:

„Co chce jeden, máří druhý a výsledkem je vždy to, co nikdo nechtěl.“

I ve společnosti se protikladné zájmy a nahodilost vždy nakonec vyruší a zvítězí to, co je v daných podmínkách nutností. Často to dlouho trvá, cesta k výsledku je klikatá a čas nejistý. Popisuje to i úsloví o božích mlýnech, které melou pomalu. Vše je ovlivňováno vědomím lidí, které se často zdá tím určujícím faktorem; ale není.

Ve společnosti vždy nakonec vítězí materiálně podmíněná nutnost

Takovou společnost zkoumají společenské vědy; nejistou, vrtošivou a těžko uchopitelnou. Nemohou dělat žádné experimenty, protože to by většinou končilo zločinem. Předmět zkoumání se navíc na rozdíl od přírody daleko rychleji mění.

Pokud je společnost rozdělena protikladnými zájmy, je rozdělena i věda, která ji zkoumá. Ať si to přiznává či ne, vždy je nakonec stranickou vědou, protože jedné velké skupině nutně straní, třeba jen tím, že odhaluje někomu nepříjemnou pravdu.

Společenská věda, která nic neodhaluje, jen cosi popisuje, není vědou, ale naukou

Společnost a společenstvo

Mnozí lidé přemýšlející o společnosti se dopouštějí omylů. Jedním z těch častých, vyskytujících se zvláště mezi biology a chovateli, je zaměňování a směšování pojmu společnost a společenství, případně komunita. Vznikají tak nejrůznější vulgární teorie, považující člověka na pouhý živočišný druh. Vycházejí sice stejně jako marxismus z poznání, že společnost je vysoce organizovaná biologická hmota, ale tím jejich poznání končí. Zbytek je doplňován iluzemi a vzniká behaviorismus.

Prapředci člověka původně žili ve společenstvích s dalšími jedinci stejného druhu, organizováni podobně jako ostatní živí tvorové. Spojovala je stejná závislost, způsob obživy ze stejných zdrojů, strach ze stejných predátorů i vzájemné, ničím a nikým nezprostředkované kontakty jednotlivých individuí.

Společenstvo je biologický pojem vzniklý při zkoumání živé přírody

Člověk se však ve svém vývoji počal odlišovat. Vytvořil si řeč, počal směňovat své výrobky a prostřednictvím obojího zprostředkoval své kontakty i s těmi, které osobně neznal. Zprostředkoval je i s předchozími a budoucími generacemi. Jedinci překonávající větší vzdálenosti dokázali své poznatky přenášet do vzdálených příbuzných společenství, a získané poznatky předávat zpět společenství svému. Své individuální zkušenosti dokázal převyprávět jiným, stejně tak jako svými výrobky jim usnadňoval život. To žádný jiný tvor nedovede. Z takto zprostředkovaných kontaktů, mimobiologických i neosobních, nepřímých vztahů vznikal z běžného živočišného druhu člověk a ze společenstva společnost.

Společnost, to je způsob existence člověka

Společnost, to jsou materiální podmínky přetvářené prací, a z toho vznikající materiální vztahy. Z nich se odvíjejí vztahy sociální a to vše se odráží ve společenském vědomí v dialektické jednotě s vědomím individuálním.

Společenstvo živočichů nemá společenské vědomí, má jen společné pudy

Společnost, to není jen skupina fyzicky se stýkající, osobně se znající a pospolně žijící, spojená stejnými potřebami a zájmy.

Společnost je skupina skupin, nekonečně propojených i promísených, spojených napříč generacemi i územími mnoha ekonomickými a z nich vyplývajícími sociálními, právními, politickými, kulturními i jinými vztahy, přičemž potřeby a zájmy jedinců, žijících současně i postupně ve více skupinách, či jejich biologické a emocionální vztahy jsou již jen druhořadé

Včelař, který neustále připodobňuje člověka k včelám a hledá v nich vysvětlení lidské společnosti, po čase nutně sklouzne k tomu, že začne připodobňovat včely k člověku; nepochopí lidskou společnost a nakonec přestane chápat i včely.

Spotřeba

Spotřeba je uspokojování lidských potřeb, je závěrečnou fází reprodukčního procesu, v níž se výrobky stávají předmětem používání. Zdálo by se, že je fází konečnou, avšak je jen impulzem k opakování celého procesu. Člověk nemůže své potřeby uspokojit pro vždy, jsou obnovovány. Spotřebou člověk reprodukuje svou pracovní sílu.

Spotřeba reprodukuje potřebu

Člověk svou prací, ale i svou spotřebou mění přírodu i sám sebe, mění nejen svůj svět, ale i své potřeby v něm, činí je, stejně tak, jako sám sebe, všestrannějšími a složitějšími. Působením zákona negace negace směřuje vývoj od jednoduššího ke složitějšímu, od nižšího k vyššímu, a platí to i o spotřebě. Čím více člověk rozšiřuje kvantitativně i kvalitativně svou výrobu, tím více rozšiřuje i svou spotřebu.

Rozšířená reprodukce rozšiřuje spotřebu

Spotřeba probíhá i ve výrobě. Spotřebovávány jsou přírodní zdroje a s nimi práce zhmotnělá v surovinách, materiálech, pracovních předmětech i pracovních prostředcích. Taková spotřeba je buď produktivní, tedy vstupující přímo do výroby, anebo neproduktivní, výrobě jen nepřímou sloužící. Jejich poměr je různý, o to, aby obojí spotřeba byla účelná.

I výroba je spotřebou

Existuje spotřeba veřejná, tj. spotřeba státu a jeho institucí. Je neproduktivní, avšak zčásti je nezbytná pro vytváření širších společenských podmínek výroby, jako např. tvorba infrastruktury. Je vždy hrazena z nadhodnoty vytvořené materiální výrobou a přerozdělené daněmi a státním rozpočtem.

Společenská spotřeba uspokojuje individuální potřeby jednotlivců, kterou zprostředkuje stát či různé instituce ze společenských fondů. Hrazena je z nadhodnoty přerozdělené státním rozpočtem. Jde např. o zdravotnictví a školství.

Individuální spotřeba je plně na rozhodnutí jednotlivců, uspokojuje jejich osobní potřeby a je hrazena z příjmů, které jim byly poskytnuty při rozdělování. Její rostoucí částí je u spotřeba neproduktivních členů společnosti hrazená z úspor vlastních, či společensky organizovaných např. systémy pojištění.

Výroba a spotřeba tvoří způsob života člověka a mění jej

Spotřeba není samoučelná; je to cyklus reprodukcí život. Spotřební společnosti není ta, která spotřebovává hodně, ale zbytečně, ta, která spotřebu mění z prostředku v cíl; v níž je spotřeba uměle zvyšována jen pro dosažení vyšších zisků, v níž se stává kultem a falešným symbolem hodnoty člověka.

V racionální společnosti vysoká spotřeba člověka rozvíjí, ve spotřební společnosti jej degeneruje

Naše nesmírně produktivní ekonomika požaduje, abychom z konzumace učinili náš životní program, abychom konvertovali koupě a používání věcí do rituálů, abychom v tom spatřovali naši duchovní útěchu, posílení našeho ega - tím, že budeme konzumovat. Potřebujeme věci konzumovat, spálit, vyhodit, nahradit stále rychlejším tempem.

Victor Lebeau

Spotřební společnost

Spotřební společnost je jedna z podob vrcholného kapitalismu, v němž se v důsledku územně a třídně nerovnoměrného rozdělení bohatství vytváří v části světa taková hojnost, že se úroveň spotřeby stává hlavním kritériem kvality života a samoučelným cílem. Spotřeba přestává uspokojovat lidské potřeby, stává se symbolem a uspokojuje především zájmy. Člověk pak nakupuje spotřební předměty, ne protože je potřebuje, ale kvůli své prestiži a nakonec i ze zvyku, zcela bez potřeby; stává se to způsobem jeho života. Věci reprezentují jeho společenské postavení, nakupováním si před jinými ale i sám před sebou dokazuje své schopnosti a uspokojuje více než své potřeby své emoce.

Spotřební společnost je taková, v níž hmotná spotřeba převyšuje hmotnou potřebu

Spotřeba je absolutizována jako základní společenský vztah; věci už vztahy mezi lidmi nezprostředkovávají, ale nahrazují je. Produkty lidské práce se stávají modlou, smyslem života a často i vyšším cílem, než je reprodukce vlastního rodu. Racionálně vyráběné zboží je iracionálně spotřebováno a člověk snižuje počet svých potomků jen proto, aby mohl spotřebovávat ještě více. Prioritou přestává být spotřeba nezbytná a stává se jí spotřeba viditelná; z prostředků se stává cíl. V širokém spektru lidských schopností je nejvíce oceňována schopnost nakupovat.

Člověk je degradován na sběratele sbírajícího nové věci, aby je mohl vyhodit

Nic z toho není člověku vrozeno, není to ani produktem hojnosti samé. Je to plodem ekonomických vztahů, v nichž výroba není diktována potřebou, ale ziskem soukromých vlastníků. Všudypřítomná reklama je schopna přehlušit rozum i vzdělání širokých mas, a dokonce jejich pud sebezáchovy. Lidé si půjčují peníze na věci nepotřebné, přičemž jim věci potřebné často chybí; stávají se otroky – producenty splátek, závislími na svém zaměstnavateli nejen pro dnešek, ale i pro dalekou budoucnost. Přinášejí současně zisk průmyslovému, obchodnímu i finančnímu kapitálu tím, že si odříkají uspokojení potřeb nevěcných.

Konsumní společnost je vychovávána reklamou

Spotřební společnost vede k nesmírnému plýtvání přírodními zdroji i lidskou prací. Je jedním z projevů zahňívání a odumírání kapitalismu. Může existovat jen jako důsledek svého protipólu – masové chudoby tam, kde to není vidět. Marxismus usiluje o společnost, v níž podle Marxe „*bohatství poteče plným proudem*“, ale ne samoučelně a marnotratně.

Nastupující generace nejmladších zcela logicky vidí globalizovaný konzum a demokracii jako spojitě nádoby, takže jak u nás, tak na Západě spíše vznikají podmínky pro radikální revoltu, která bude bojovat s obojím.

Jiří Pehe

Spravedlnost

Spravedlnost je jedním z útvarů [společenského vědomí](#). Je to historicky podmíněná etická a právní idea [rovnosti](#), konfrontující představy a praxi dané doby. Je vždy [determinována zájmy](#) těch, kteří ji formulují. Neexistuje spravedlnost jako taková, jednou provždy někým nebo něčím daná, jen její proměňující se, různě nespravedlivé podoby.

Věčná spravedlnost je výmyslem lidí

V prvotní lidské společnosti bylo jako spravedlivé chápáno vše, co umožňovalo a usnadňovalo přežití rodu, byť to pro jednotlivce mohlo být i velmi kruté. Spravedlnost byla [přirozeným](#) stavem, který nebylo třeba nijak zvlášť definovat. Teprve [civilizovaná](#) společnost, která vytvořila ekonomickou nerovnost lidí, vyprodukovala i zájem rozlišit rozdíly mezi spravedlivým a nespravedlivým; a takto rozdělená [společnost](#) počala chápat spravedlnost rozdílně. Spravedlnost přestala být objektivním stavem a stala se subjektivním [názetem](#).

Spravedlnost je subjektivním odrazem objektivních vztahů

Spravedlnost i nespravedlnost počaly být zdůvodňovány, obhajovány a zkreslovány, vždy na základě protichůdných, především ekonomických zájmů [tříd](#). Vítězné zájmy si vytvářely [právo](#), a do něho vkládaly svůj výklad spravedlnosti, přičemž vždy tvrdily, že ta jejich spravedlnost je věčná, přirozená a pochází od [boha](#). A stejně tak činili i jednotlivci. Původní [rovnost](#) byla nahrazena právem a spravedlností.

Spravedlnost je pocitem vítěze

Obsah [pojmu](#) spravedlnost je historicky proměnlivý, a je podmíněn skutečným stavem společnosti. To, co je v dané praxi spravedlivé, bývá většinou chápáno jako samozřejmost, a není to příliš vnímáno. Naopak vše, co potlačuje rovnost lidí, bývá vnímáno velmi silně a narušuje přirozený kladný [vztah](#) lidí ke společnosti, v níž žijí.

Spravedlnost se mění spolu s lidmi a se společností

[Idea](#) věčné spravedlnosti odráží prostý fakt, že ačkoliv lidé nejsou stejní, jsou si od přírody rovni. Vše co respektuje tuto rovnost, bývá většinou společností nazýváno spravedlností. Popírání a nerespektování této elementární rovnosti vždy vyvolává odpor u těch, kterých se dotýká, a je i u malých, ještě nerozumných dětí vnímáno jako nespravedlnost. Tyto subjektivní pocity, odrážející sociální realitu, stmelují či rozdělují společnost.

Spravedlnost není abstraktní, je vždy konkrétní

Skutečně spravedlivé je vše, co v dané době a podmínkách umožňuje dlouhodobé přežívání lidské pospolitosti, a přitom nepotlačuje elementární rovnost lidí. S vývojem společnosti se to mění, a stává čím dál tím složitějším.

Spravedlnost se zobrazuje jako slepá, ale ne hluchá - musí slyšet, odkud cinká měšec

Srpen 1968

V roce 1960 prosadil Antonín Novotný, tehdejší hlava strany a státu, pod dojmem [avanturistických](#) idejí sovětského vůdce Chruščova dovršení výstavby [socialismu](#) v Československu. Namísto očekávaného vzestupu však nastala ekonomická, sociální a kádrová stagnace, která spolu s arogantním přístupem Novotného ke vztahu Čechů a Slováků vyvolala rozpory ve vedení strany a vyvrcholila jeho odvoláním. Ve vedení strany vykrytalizovaly dvě názorově odlišné [skupiny](#), které se nemohly dohodnout na jeho nástupci, a tak nakonec s převahou jediného hlasu zvítězil slabý a váhavý slovenský politik Alexander Dubček, o kterém se obě skupiny domnívaly, že jim nebude překážet. Vědom si své slabé pozice hledal oporu ve [veřejném mínění](#), a tak se místo odborné diskuse a racionálního řešení problémů rozpoutala populistická diskuse ve sdělovacích prostředcích s iracionálními výsledky. Po léta málo informovaná veřejnost byla probuzena a počala podléhat těm největším populistům. Potřebná snaha reformovat společnost se zvrhla v neřízený proces s nedohlednými důsledky, jenž naivní Dubček chápal jako své vítězství.

V této situaci sílily projevy [antikomunismu](#) a antisovětismu podporované sdělovacími prostředky, v nichž strana ztrácela vliv, a zvedala hlavu dosud skrytá antikomunistická opozice, podporovaná ze Západu. Vedení KSSS to těžce neslo, několikrát upozorňovalo na rostoucí nebezpečí hrozící [kontrarevoluce](#), avšak nejednotné vedení řízené neschopným Dubčkem nebylo schopné na nic účinně reagovat. Za této situace, v rozporu s mezinárodním právem i v rozporu se zásadami vztahů komunistických stran vstoupila do Československa Sovětská armáda, symbolicky doplněná vojsky dalších čtyř socialistických zemí.

Vstup sovětských vojsk byl masově odmítnut veřejností i stranou

Vyvolal silný antisovětismus a posílil antikomunismus, a těžce zpochybnil myšlenky socialismu u nás i ve světové veřejnosti. Jen díky rozvaze tehdejšího prezidenta Ludvíka Svobody nedošlo ani na jedné straně sporu ke krajním [voluntaristickým](#) řešením, které by další rozvoj socialismu u nás zcela znemožnily.

Neschopnost vedení KSČ a radikalismus vedení KSSS způsobily tragédii

Složité [kompromis](#) vyvrcholil změnami ve vedení strany a státu, přítomností Sovětských vojsk v Československu a následnými procesy normalizace. Nové Husákově vedení za cenu ohromných ztrát, s chybami ale důsledně vyřešilo situaci, kterou nezavinilo. Postupně obnovilo vliv strany i rozvoj země, avšak po čase se znovu projevila ekonomická, sociální a kádrová stagnace, která vyvrcholila v roce 1989.

Socialismus byl v roce 1968 ohrožen

Byl ohrožen v důsledku dlouhodobých systémových chyb: Tuhého [centralismu](#) ochromujícího společenskou aktivitu, [byrokracie](#) nepřipouštějící [iniciativu](#), opuštění marxistických principů [demokracie](#) a samosprávnosti. Objektivní, vědecké zhodnocení každé historické události je však možné až tehdy, zemřou-li všichni pamětníci.

Stalin je příliš hrubý a tento nedostatek, který se jakž takž dá trpět ve styku mezi námi komunisty, nelze trpět u generálního tajemníka. Proto navrhuji soudruhům Stalina z této funkce přemístit, a nahradili ho člověkem, který by byl snášenlivější, loajálnější, zdvořilejší, méně náladový atd.
V. I. Lenin

Stalinismus

V pohádkách jsou bytosti dobré a zlé, černé a bílé - v životě je každý tak trochu šedivý, nebo strakatý; někdo víc, někdo méně. J. V. Stalin patřil mezi ty hodně strakaté. Stalinismus je vžitě pojmenování jeho nevybíravých, krutých metod vlády.

Zatímco Marx prosazoval kolektivní vedení uvnitř strany, v jejímž čele nebude stát předseda, a tajemník bude pouhým výkonným orgánem, zatímco Lenin odsuzoval „*přednostování funkcionářů, komunistickou nadutost*“, a s frakcionáři uvnitř strany diskutoval, Stalin své odpůrce ve straně nechával popravovat. Pošlapal [humanismus](#) a demokraticismus klasiků a stal se diktátorem. Poškodil tím dobré jméno [komunismu](#) a [marxismu](#) ve světě, zejména u [intelligence](#).

Nepramenilo to pouze z jeho hrubosti a dalších osobních vlastností, které u něho zřetelně viděl Lenin, a před kterými ve své politické závěti varoval. Bylo to vyvoláno i objektivními vnějšími a vnitřními podmínkami, tradicemi carského despotismu, nedostatkem zkušeností z fungování [demokracie](#), zděděnou zaostalostí, rozporuplností země i neustálými vnitřními a vnějšími tlaky.

V období občanské války i za 2. světové války bylo Stalinovo nastolení tvrdé vlády nutností, avšak mimo toto období bylo jednoznačně škodlivé. Jeho vinou byl [demokratický centralismus](#) nahrazen tuhým, [byrokratickým](#) centralismem, což se stalo počátkem stagnace společnosti.

Jeho metody byly napodobovány uvnitř země a opakovaly se různou měrou ve většině zemí. Vážně tak poškodily komunistické hnutí v celosvětovém měřítku. Zavedl faktickou přímou podřízenost komunistických stran Sovětskému svazu, a jakákoliv neposlušnost vyústila v ekonomické, politické i jiné sankce a končila roztržkou. Slepá poslušnost uvnitř země i v mezinárodním hnutí pak přetrvávala i po jeho smrti, a stala se hlavní příčinou rozpadu světové socialistické soustavy.

Diktátorské metody práce jsou neslučitelné s marxismem

Bylo by však nehistorické hodnotit Stalina pouze takto jednostranně. Na druhé straně dosáhl ohromných úspěchů. Slovy W. Churchilla „*převzal svou zemi v bídě a dovedl ji až k atomové zbraní*“. Přes krutost svého počínání se stal symbolem národní hrdosti nejen Rusů, ale i dalších národů Sovětského svazu.

Stalinismus je nevědecký, ale vžitý pojem současné [propagandy](#), která Stalinovy negativní stránky i kruté chyby absolutizuje. Stal se nadávkou odsuzující vše komunistické. Této jednostrannosti se nedopouštěli ti, kteří jej všestranně znali. Např. penzista W. Churchill v době, když už byl Stalin dávno mrtev a on ho nepotřeboval:

„Pro Rusko bylo velkým štěstím, že v době zatěžkávajících zkoušek v jeho čele stál genius a neochvějný vojevůdce J. V. Stalin. Byl vynikající osobností, imponující naší těžké době, ve které žil. Byl to diktátor, který rdousil své nepřátele rukama svých nepřátel.“

Všude tam, kde trvá soukromé vlastnictví a kde všichni všechno měří penězi, stěží může nastat, aby byl stát zřízení spravedlivé a prospěšné.

Thomas More

Stát

V prvotně pospolné, rodové společnosti sobě rovných neexistoval stát. Ten začal vznikat v důsledku ekonomické činnosti lidí až v době rozpadu této pospolitosti, kdy lidé začali mezi sebou bojovat o vytvářený nadprodukt, a vznikly protikladné třídy. Stát vznikl z potřeby „*udržet na uzdě třídní protiklady*“, jak to charakterizoval Engels.

Stát, to je organizované násilí vládnoucí třídy

Obsahem státu jako formy je diktatura třídy ovládající ekonomiku; je to její stát, hájí její zájmy. Byl vytvořen spolu s politikou a právem. „*Moderní státní moc je jen výborem, který spravuje společné záležitosti celé buržoazní třídy*“, napsal Karel Marx.

Stát je nástrojem politiky té třídy, která vládne ekonomice

Aby bylo možné tento stát udržet pohromadě nejen mocí, jsou vždy vytvářeny iluze o tom, že stát chrání všechny obyvatele, že hájí jejich zájmy a pečuje o ně. K udržení poslušnosti vždy sloužilo i náboženství, které nebylo-li této službě schopné, bylo vždy nahrazováno jiným.

Stát hájí zájmy vládnoucí třídy, je její diktaturou

Stát potlačuje a udržuje v poslušnosti nejen pracující masy svých obyvatel, ale i ty příslušníky vládnoucí třídy, kteří svým chováním ohrožují zájmy vládnoucí třídy jako celku. Vždy, když nepochopíme čím je to stát, čím hájí zájmy, zdá se nám jeho počínání jako iracionální, nevysvětlitelné a nesmyslné. Teprve tehdy, pochopíme-li zájmy za tím stojící, můžeme pochopit stát. Je to orgán mocensky zajišťující nerovnost.

Stát zprostředkovává vztah politiky a ekonomiky. Dbá na to, aby nadprodukt společností vytvořený byl rozdělován především ve prospěch třídy vládnoucí tak, že vytváří právní záruky ekonomické nadvlády. Avšak aby byl tento nadprodukt co největší, musí současně vytvářet podmínky pro rozvoj ekonomiky. Státní moc, která nečiní obojí současně, vždy po čase nutně padá a je nahrazena jinou.

Své hlavní funkce plní stát v ekonomice

Stát udržuje pořádek a spravuje věci veřejné, což před jeho existencí vykonávala sama společnost bez zvláštní politické instituce. Kdysi dávno byla tato správa ve prospěch všech, stát tak činí především ve prospěch ekonomicky nejsilnějších. A to je důvod, proč marxismus předpokládá v budoucnosti zánik státu, jako nástroje politické moci jedněch nad druhými. To ale neznamená, že zanikne správa věcí veřejných. Bude mít pouze jinou formu a bude čím dále tím složitější.

Marxismus usiluje o budoucí zánik státu a jeho nahrazení samosprávnou společností lidí sobě rovných

Státní dluh, tj. zcizování státu. Jediná část takzvaného národního bohatství, která je skutečným společným majetkem moderních národů, je – jejich státní dluh.

Karel Marx

Státní dluh

Stát, to není národ, ani vláda. Není to ani vládnoucí třída, je to samostatný subjekt, který jí slouží. A mezi těmito subjekty probíhají podivné, neprůhledné ekonomické transakce, z nichž je viditelná pouze část celkového výsledku, tj. státní dluh. Ostatní výsledky těchto procesů zůstávají skryty uvnitř jevu a tvoří jeho podstatu.

Vlády si půjčují peníze proto, aby mohly vládnout. Půjčují si na delší dobu, než je jejich funkční období, takže splácení připadne až na vlády budoucí. Tím se zbavují odpovědnosti za důsledky svého vládnutí a přenechávají je vládám příštím. Při střídání vlád v parlamentní demokracii to určitě budou vlády vytvořené dnešní opozicí.

Státní dluh zavazuje vládu i její nástupce

Půjčují si je především od těch, v jejichž prospěch vládnou. A ti jim půjčí pouze pod podmínkou, že budou vykonávat jejich politiku. Pokud nevykonávají, přestanou dostávat další úvěry a bude vynucováno splácení dluhů. Finanční kapitál si tak kupuje stát.

Státní dluh je legalizovanou korupcí celých vlád

Vlády ale státní dluhy neplatí; pokud ano, pak zpravidla tak, že je splatí z dalších úvěrů. Vlády platí pouze úroky. Platí je z části nadhodnoty, vytvořené masami pracujících a odevzdané státu formou daně. Platí je na úkor budoucího rozvoje.

Lid státní dluhy nedělá, lid je platí

Státní dluh je nástroj finančního kapitálu v boji o část budoucí nadhodnoty, která bude vytvářena na území státu a přerozdělována státním rozpočtem. Touto formou se vlastně stát stává akciovou společností vlastněnou kapitálem, většinou zahraničním. Funkce valné hromady pak vykonávají nadnárodní finanční korporace, a vlády se mění v pouhý management, kdykoli odstranitelný.

„*Systém veřejného úvěru, tj. státních dluhů, se během manufakturního období zmocnil celé Evropy*“, napsal kdysi Karel Marx. Dnes už se zmocnil celého světa, jehož vlastníci zůstávají skryti za nepřehlednou sítí ekonomických institucí. Státní dluh je nástrojem ovládnutí celého světa. Projevu se mj. inflací.

Státní dluh mění v nevolníky celé národy

Marx kdysi napsal: „*Věřitelé státu ve skutečnosti nedávají nic, neboť zapůjčená suma se proměňuje v lehce přenosné dluhopisy, které v jejich rukou fungují dál úplně stejně, jako by to byly hotové peníze*“. Věřitelé tak mohou půjčovat bez ohledu na nesplacitelnost dluhů. Půjčují bohatým i chudým státům, protože je potřebují ovládat všechny. Půjčují i tehdy, jsou-li sami zadluženi. Neboť státy jsou už zprivatizovány.

Kapitalismus tak existuje pouze na dluh

Rozpočet by měl být vyvážený, státní pokladna by se měla znovu naplnit, veřejný dluh by se měl snížit, arogance úřednictva by se měla zmírnit a být pod dozorem, a pomoc cizím zemím by se měla omezit, pokud Řím nemá přijít na mizinu.

Marcus Tullius Cicero

Státní rozpočet a přerozdělování

Když si jedinci, [skupiny](#) a nakonec [třídy vládnoucí ekonomice](#) počali vytvářet [stát](#) jako nástroj své [moci](#), museli jeho fungování nějak zaplatit. Nechtěli vše platit ze svého, a tak vymysleli [daně](#). A protože se daně nemohly utratit najednou, aby stát mohl fungovat i zítra, musel vzniknout státní rozpočet. Tato instituce existuje dodnes.

Státní rozpočet je nástrojem vládnoucí třídy

Shromažďuje daně a další příjmy státu, a rozpočítává je na jednotlivé účely. Protože ale představuje velké [bohatství](#), bojuje vládnoucí třída mezi sebou o to, která skupina z něj získá nejvíce. Cesty k tomu jsou různé: dotace, subvence, daňové úlevy, státní zakázky, půjčky i podvod. Třídy potlačené by však také něco chtěly, třeba jen občasnou nuznou pomoc. I úředníci a armáda by chtěli více, a tak všichni bojují.

Státní rozpočet je předmětem politického boje

K zakrytí těchto protikladných [zájmů](#) jsou vytvářeny [iluze](#), že státní rozpočet je zdrojem veřejného blaha. Není; je obrovskou nádrží, do níž se formou daní svádí velká část [nadhodnoty](#) vytvořené celou společností, aby se o ní poprali ti nejbohatší.

Státní rozpočet přerozděluje část společensky vytvořené nadhodnoty

Ze státního rozpočtu je více než veřejné blaho financován veřejný útlak a [války](#) v zájmu mocných. Je to téměř nevyčerpatelný zdroj, protože daně je kdykoli možné zvýšit. Stát se jeví jako nezničitelný, trvalý a spolehlivý obchodní partner. A proto je důvěryhodným klientem pro zápůjční [kapitál](#), když mu dochází finance. Je to dobrý dlužník, spolehlivý producent splátek úvěru, u něhož jsou menší rizika insolvence než u kohokoliv jiného. V nejhorším případě si půjčí na splátku úroků. Však on to z těch chudých nějak vyždímá a nějak to zdůvodní. Stát si půjčuje velké částky, na dlouhou dobu, zaplatí slušný úrok a představuje pro věřitele větší jistotu, než nějaké rizikové podnikání. Čím vyšší [státní dluh](#), tím lépe; dokonce ani nevadí, když je nesplatitelný. Na úrocích se to vrátí.

Stát funguje jako spořitelna vládnoucí třídy

Kdo půjčuje státu, chce od něj nejen úrok, ale i nějaké výhody. Změny [práva](#), funkce pro své lidi, výhodnější daňové sazby, vliv na přidělování zakázek a spoustu jiných věcí. Nelze to označovat za [korupci](#), neboť to probíhá podle předem připravených zákonů a podle řádně schváleného státního rozpočtu.

Když chudne stát, bohatí bohatnou. Bohatnou na válkách, i na těch prohraných; bohatnou na [krizích](#), i na těch dlouhých. A státní rozpočet bude příští rok nový.

Stát je majetkem bohatých a platí jej chudí

Stranickost vědy

Věda původně vznikala v antickém světě z materiální výroby a ve spojení s ní. Byly to poznatky těch, kteří měli dostatek výrobních prostředků na to, aby už na nich nemuseli do úpadku pracovat a měli volný čas na přemýšlení, ale zároveň tak málo, že sami museli řídit jejich využívání. Svou inspiraci k poznávání hledali v praktickém životě, a výsledky svého poznání ve výrobě uplatňovali, sloužily jim. Teprve později, s prohlubující se dělbou práce a specializací i s rostoucí výrobou nadproduktu se mohla vyčleňovat část společnosti, potomků otroků i otrokářů, specializovaných na řízení a bádání. Výsledky rozvíjející se vědy však sloužily i potom především těm, kteří jich byli schopni materiálně využívat, tedy především vlastníkům výrobních prostředků.

Věda slouží člověku jen do té míry, do jaké využívá její výsledky

Je-li společnost rozdělena na protikladné třídy, slouží věda především třídám vládnoucím. Je jejich materiální silou i zbraní. Ačkoli je zdánlivě nestranná, stojí v rozporné společnosti vždy na straně těch, kteří vládou materiální produkci. Může sice usnadňovat život všem, avšak miliardy přináší jen některým; a vědci to nejsou.

Nestrannost vědy je jevem, stranickost podstatou

Ve společenských vědách se to projevuje ještě ostřeji. Na pravdivém poznání společnosti má vládnoucí třída zájem jen do té míry, pokud jí to pomáhá k udržení svého výsadního postavení. Jakékoli odhalování příčin třídní nerovnosti, forem vykořisťování i metod svého vládnutí je pro ni nepřátelské, a proto je potlačuje.

Kdo vládne materiální produkci a distribuci, vládne i produkci duchovních hodnot

Společenské vědy nemohou být v rozdělené společnosti nestranné. Vědec se výsledky své práce užívá jen tak, že mu někdo bádání umožňuje, platí jej za výsledky a podle toho zda je využije, zda mu slouží či zda se obrací proti němu, jej zaměstnává či ne. Vědec je v rozdělené společnosti sociálně zakotven, někde vyrostl, sdílí společenské zájmy s ostatními, a není schopen se nad tom vše povznést, vžít se do role nestranného boha, jemuž jsou protikladné společenské zájmy cizí. Čím více se jeho věda těchto protikladných zájmů dotýká, tím méně může svou nestrannost předstírat. Stranickost, tj. zapíraný, odsuzovaný, ale jediný možný postoj vědy při zkoumání rozdělené společnosti; nadstranickost je její duševní sterilitou.

Společenská věda buď slouží vládnoucí moci, nebo stojí proti ní

Filozofové byli prvními vědci, kteří byli vypovídáni ze svých zemí, exkomunikováni či upalováni; přírodovědci přišli teprve po nich. Společenská věda může svou nestrannost v rozdělené společnosti jen předstírat, ale nestranná být nemůže a nesmí. Každá pravda se totiž vždy rodí proti přesile a je tudíž zpočátku rouháním. A to se nepodporuje, ale trestá.

Marxismus není první stranickou vědou; je první, která to otevřeně přiznává

Struktura a funkce

Svět celků a částí má svou strukturu, tedy vztahy mezi nimi a jejich rozmístění v prostoru, které je výsledkem těchto vztahů. A se protože vztahy mění, mění se i struktura. Žádný obsah nezůstává nestrukturován a žádná struktura není věčná.

**Struktura je způsob uspořádání obsahu,
jeho vnitřní forma vznikající a měnící se pohybem**

Struktura nevzniká jen nahodile, její formování má své zákonitosti, vyplývající z vnitřních vlastností celků i částí. Vzniká vždy účelně, jinak celek nemůže dlouhodobě existovat. Vše je totiž v pohybu, ve složitých vnějších vztazích, vše existující má svou funkci, tzn., že působí na své okolí. Svou strukturu nemá jen hmota, ale také pohyb a vztahy, které jsou stejně nekonečně strukturované navenek i uvnitř.

Funkce je vnější působení obsahu, je to vztah kvalit

Struktura musí respektovat vnitřní zákonitosti obsahu, avšak je nucena neustále se přizpůsobovat funkci, tedy svému působení ve vnějších vztazích. Není-li toho schopna, začíná být vnější působení obsahu jiné, nebo vnějšímu působení podléhá a rozpadá se.

Struktura a funkce vytvářejí vnitřně rozpornou jednotu

Vše co není strukturou účelně přizpůsobeno vnějšímu působení, se z ní uvolňuje, z obsahu odpadá a stává se součástí jiných struktur. A naopak vše účelně přizpůsobené své místo ve struktuře upevňuje. Vše nové v obsahu své místo ve struktuře musí nalézt, zařadit se do ní, jinak není součástí celku; je jen jeho cizorodým, překážejícím prvkem.

V přírodě všechny tyto procesy probíhají automaticky a dlouholetý vývoj v ní vytváří obdivuhodně účelné vztahy, v nichž vše má své místo a nic není zbytečné. Cokoli člověk vytváří, snaží se tuto účelnost napodobovat, jinak se jeho dílo nedaří.

Vše existující je účelným spojením funkce a struktury

I člověk je prvkem systému, součástí struktury své společnosti, v níž má svou funkci. Na rozdíl od ostatních součástí přírody však se svým místem ve struktuře a se svou funkcí může být nespokojen, může se snažit je změnit. Respektuje-li při tom zákonitosti svého prostředí, tedy společnosti, a využívá-li je, může se mu to dařit. Avšak neumí-li je či nechce poznat, nerespektuje-li je, pak se dostává na okraj své společnosti, stává se nefunkčním, zbytečným, je nespokojen, obrací své úsilí proti společnosti a škodí tím jí i sám sobě.

**Život člověka, to je účelné přetváření společenských struktur, v nichž žije,
a hledání svého místa v nich**

Střet civilizací

Hlavním rozporem současného světa, v němž převládá kapitalistický [výrobní způsob](#), jsou vnitřní rozpory tohoto systému. Jsou to rozpory mezi vládnoucími třídami jednotlivých států a jejich skupin, které si rozdělily svět. Tyto rozpory byly už dvakrát řešeny světovou válkou. Výsledky těchto válek však nebyly pro kapitalismus příznivé. Po té první vznikl socialistický stát, který se stal velmocí, po té druhé dokonce soustava takových států. Vznik zbraní hromadného ničení a možnost jejich rychlého globálního transportu však znemožnily další podobné řešení problémů kapitalismu pro budoucnost. Stalo se existenční nutností řešit tyto rozpory pouze [ekonomicky a politicky](#), potichu a nenápadně ve stínu jiného rozporu, který by se stal formálně hlavním, a rozpory uvnitř kapitalismu navenek zakrýval. Současně, aby nepřišli zkrátka vlastníci stále mocnějšího zbrojního průmyslu, bylo nutno hledat nového nepřítele.

Tím se logicky stala světová socialistická soustava. Po jejím rozpadu musel funkci hlavního nepřítele převzít někdo jiný. A tak se jí staly národně demokratické, většinou [sekulární](#) režimy rozvojových zemí. K jejich porážce však bylo nutno vytvořit silného vnitřního nepřítele, a tak započalo masivní vyzbrojování domácí opozice i zahraničních skupin, schopných infiltrace. Všude, kde se jim podařilo zvítězit, byla rozbita jediná organizovaná síla v zemi, tj. armáda. V takto destabilizovaných, třídně, etnicky, kulturně i nábožensky rozdělených zemích pak funkci ideového a politického hegemonu nemohl převzít nikdo jiný, než převládající Islám.

Porážka socialismu i domácích pokusů o něj však znamenala konce podpory vyspělého Západu. V takových rozvojových zemích přestal být Západ zdánlivým ochráncem a spojencem; stal se zrádcem a tím, čím byl už před tím: nemilosrdným vykořisťovatelem. Zmocňoval se ekonomických zdrojů a vydělával. Stal se nepřítelem, proti němuž se počali spojovat i ti, kteří rozvojové země opustily, a žili jako levná, často nezaměstnaná, druhořadá pracovní síla ve vyspělých zemích.

Rozrůstá se konflikt, jehož řešení je v nedohledu a důsledky nelze předvídat. Pro kapitalismus se stává stejně ohrožujícím, jako předchozí světové války. Rozpoutal jej a potřebuje ho ospravedlnit. Přináší ohromné výdaje a potřebuje je zdůvodnit. A tak je to vysvětlováno, jak se dá. Tu bojem za demokracii a lidská práva, jindy za náboženský či kulturní konflikt, za obranu těch či oněch hodnot s výjimkou obrany hodnot ekonomických. Skvělou záminkou je boj proti odpudivému [terorismu](#), který se často stává jedinou možnou, i když neúčinnou formou odporu.

Vrcholem demagogie je výklad tohoto konfliktu jako střetu [civilizací](#). Ty byly od svého vzniku rozdílné; spojovalo je jen jediné: byly to civilizace, tedy třídně rozdělené společnosti. A mezi sebou je nesmiřitelně rozdělovalo opět jediné: protikladné zájmy vládnoucích tříd. Nikdy spolu nebojovaly o nic jiného, než o materiální zdroje a vládu nad nimi, ať to bylo zdůvodňováno jakkoliv. Ideje, bozi, morálka, kultura, tradice či jazyky jsou stejně rozdílné mezi civilizacemi, jako uvnitř jich samých.

**Nikdy se nestřetávaly civilizace,
vždy jen protikladné ekonomické zájmy jejich vládnoucích tříd**

Svědomy

Svědomy bývá vydáváno za jakýsi vnitřní hlas, který nám radí, jak máme žít. V tomto smyslu bývá ztotožňováno i zaměňováno se [světovým názorem](#) člověka. Od pradávna bývalo vysvětlováno i jako hlas boží v člověku samém.

**Svědomy není vnitřním hlasem, ani hlasem božím,
je to hlas společnosti, jehož se obáváme**

Svědomy je konfrontací našeho minulého, současného i zamýšleného jednání s převládajícím názorem té části společnosti, v níž žijeme, a kterou pokládáme nebo jsme nuceni pokládat za svou. Vždy, když se naše jednání dostává do rozporu s [morálkou](#) společnosti, ozývá se svědomí. Ale protože každá skupina ve společnosti má svou morálku, která je v rozporu s morálkou jiných [skupin](#); a protože člověk žije vždy současně ve více skupinách, je jeho svědomí [rozporné](#).

Čisté svědomí je souladem našeho jednání s morálkou společnosti

Svědomy se vytváří z rozporu mezi vlastním hodnocením minulých i zamýšlených skutků člověka a morálkou skupiny, v níž žije, a která bude jeho jednání hodnotit jinak. Vychází z protikladu mezi světovým názorem člověka a [společenským vědomím](#), mezi hodnotovými systémy jedince i společnosti, mezi jedincem a jeho společenskou [determinací](#). Na jedné straně vytváří zábrany před činy, které by společnost odsoudila, na druhé straně emoce - lítost nad takovými činy minulými, stud a pocit viny.

Náboženská víra nemá se svědomím mnoho společného; i věřící páchají činy, které jim jejich náboženství zapovídá. Před bohem je podle své víry ukrýt nemohou, ten jim nevdá; ukývají je před tou částí společnosti, která by na to negativně reagovala. Svědomí je vztah individuálního vědomí k panující společenské praxi, k morálce.

Svědomy je strach ze studu

Svědomy je vztah individuálního [vědomí](#) jedince k vědomí společenskému, rozpor myšlenkových pohybů člověka vycházející z rozporu mezi individuálními a skupinovými [zájmy](#). Je to [etická kategorie](#) pro produkt [sebeuvědomění](#) a sebereflexe, schopnost hodnotit své jednání ve vztahu k ostatním.

Svědomy je individuálním odrazem morálky společnosti

Tak jak se mění zařazení člověka ve společnosti, společnost a člověk sám, mění se i jejich hodnotový systém. Obsah a úroveň svědomí jedince nejsou neměnné, vyvíjejí se spolu s ním i společností.

**Ačkoli je tento pojem součástí právního řádu, je právně nedefinovatelný.
Svoboda svědomí je vydávána za jakési lidské právo, což je nesmysl.**

Svět

Svět je životním prostředím člověka. Každý živý tvor má svůj omezený svět, pouze ten lidský je univerzální. Člověk obsadil celou pevninu, vstupuje do hlubin země i oceánů, do atmosféry i kosmického prostoru. Kam zatím nemůže osobně, vysílá své stroje či alespoň signály; mezi své smyslové orgány a [vědomí](#) vkládá stále složitější přístroje, a jejich prostřednictvím vstupuje jeho [rozum](#) do nitra [hmoty](#) i kosmických dálav. Na rozdíl od ostatních živočichů proniká i do vzdálené minulosti a budoucnosti.

Na své cestě světem člověk neustále objevuje něco nového. Jeho svět se stejně jako svět dítěte neustále rozšiřuje a prohlubuje, čím více jej poznává, tím více objevuje nepoznaného. Vždy se mu zdá, že existují [hranice](#), za které nemůže, ale pokaždé je nakonec překoná, i když to někdy trvá staletí. Vše, co se zdálo nepoznatelné, je po čase poznáno. Řečeno Leninovými slovy:

**Na světě existují věci poznané a dosud nepoznané.
Neexistují věci nepoznatelné.**

Mnozí [filozofové](#) v poznatelnost světa nevěří. Považují svět za produkt lidských myšlenek, za pouhý odraz našeho vědomí. Ponořili se do svého vlastního já natolik, že jim uniká svět skutečný. Hloubají ve svém nitru, hledají v něm vysvětlení světa. [Příčiny](#) všeho hledají ve vědomí člověka, v jeho schopnostech či špatnostech, [znalostech](#) i [omylech](#), přičemž každý z nich přeceňuje své vlastní individuum a uniká mu skutečný svět. Tomu se říká [subjektivní idealismus](#).

Ještě více je filozofů, kteří v poznatelnost světa sice věří, ale považují vše za produkt určitých [idejí](#), existujících kdesi mimo člověka, ať mají podobu [bohů](#), nadpřirozených, věčných principů, osudu či jakéhosi světového vědomí. Velmi rozšířené jsou tyto [názory](#) u lidí, ovlivněných [biblickými náboženstvími](#), tedy [křesťanstvím](#), judaismem a [islámem](#). Mezi ně ale patří většina vědců na světě, i když zpravidla nezkoumají vůli boží, ale skutečný hmotný svět. Vždy, když si neví rady, vloží své ideje do světa, a jejich prostřednictvím vykládají to, co zatím nemohou vyložit svým rozumem. Takové filozofické názory jsou nazývány [objektivním idealismem](#).

Svět je procesem přeměny hmoty a vztahů

Jakmile ale lze poznáním nahradit ideje uměle vložené do světa, jakmile jsou nalézány hmotné příčiny či hmotná podstata jevů, bývá idealismus v daném prostoru nahrazen výkladem světa ze světa samého. Idealismus je tak neustále vytlačován [materialismem](#) do nových, dosud nepoznaných oblastí, a zůstává pevně zakořeněn v prostředích, které jsou exaktnímu poznávání přístupné jen velmi těžko, protože jsou člověku příliš blízko. Materialismus nejobtížněji proniká do společenských a humanitních věd, v nichž se [iluze](#) a omyly udržují nejpevněji, a často jsou vědomě a záměrně udržovány.

**Pokud nějaký myšlenkový směr svět jen popisuje, nepřetváří, ale konzervuje,
či jej chce dokonce vracet zpět, pak je jen impotentní [naukou](#), a ne vědou**

Příští válka, do které bude zapojena Anglie, vznikne-li, bude nutně válkou světovou.
Bedřich Engels

Světová válka

Výše uvedenými slovy předpověděl Bedřich Engels vznik světové války, tedy něčeho, což se tehdejšímu světu zdálo naprostým nesmyslem. Engels ale pochopil, že zájmy Anglie jsou globální, a svět je již mezi mocnosti rozdělen. A protože věděl, že války vznikají z ekonomických zájmů, pochopil, že to musí být válka mezi mocnostmi, peroucími se o tento rozdělený svět. O něco později to charakterizoval Lenin, když vysvětloval, co to je imperialismus: „svět, v němž je rozdělení světa mezi mocnosti ukončeno, a dále je možné svět už jen přerozdělovat“. O pár let později světová válka začala. Nebyli to jasnovidci, pouze jasně viděli, jaká je podstata kapitalistického světa.

První světová válka nezačala kvůli sedmi výstřelům v Sarajevu, to byla jenom záminka, podnět, nikoli příčina. Vznikla by i bez náhodného sarajevského atentátu, neboť její příčiny byly hlubší a trvalejší: Byl to boj o ekonomické zdroje na územích obsazených někým jiným. Stály v něm proti sobě dva silné bloky mocností, soupeřících o vládu nad světem, které do tohoto boje zatáhly všechny ostatní, neboť jejich protichůdné zájmy prolínaly celou planetou. Neválčila se pouze v Antarktidě, protože tam ještě žádné použitelné zdroje nebyly. Válku nevedli staří a dosluhující feudální mocnáři, kteří už byli jenom symbolem moci. Vyvolala ji a vedla dravá buržoazie v obou blocích, která na ní bohatla. Když se Tomáš Baťa dozvěděl o sarajevském atentátu, uštval několik párů koní, aby byl včas ve Vídni a získal vojenskou zakázku na boty, v nichž pak zemřeli všichni ti, kteří mají v každé české vesnici pomníček. Z majitele malé firmy o 120 zaměstnancích se tak i přes prohranou válku stal velkokapitalista. Kdo tohle nechce vidět, může i nadále obdivovat jeho pracovitost a podnikavost.

První světová válka byla bojem o kolonie, zdroje surovin, odbytiště a trhy, kterou vyvolala buržoazie těch zemí, které měly toho všeho málo

Svět byl přerozdělen jen částečně, a na mnohé se nedostalo. Proto vypukla světová válka podruhé. Bojovaly v ní stejné mocnosti a stejné zájmy, jen ruská buržoazie chyběla, což bylo skutečnou příčinou ohromného vítězství Sovětského svazu. I na této válce bohatla buržoazie bez ohledu na to, kdo vyhrál, a pomníčky se stavěly zase jenom těm chudým, jejichž potomci zchudli ještě více. Největší zisky a nejméně pomníků měli Američané. Zvýšila se síla jejich buržoazie, avšak její ekonomické zájmy nebyly poválečným přerozdělením světa uspokojeny.

**Druhá světová válka měla stejné příčiny, jako ta první.
Nezpůsobil ji jeden německý šílenec nastrčený buržoazií, ale buržoazie sama.**

Poválečné přerozdělení světa neuspokojilo ani německou, francouzskou a britskou buržoazii. To je příčina všech mezinárodních konfliktů po roce 1945 v celém světě. Žádné ideje, lidská práva, demokracie či humanismus, ale zase jenom peníze.

Čtvrtá světová válka bude vedena klacky.
Albert Einstein

Světový názor

Vědomí člověka je velmi složitě strukturované. Obsahuje mnoho vrstev, rovin a složek, z nichž některé se týkají jen něčeho, jiné vytvářejí metody myšlení; některé jsou jen velmi povrchní, krátkodobé a jiné hlubší a stálější. A kdesi uvnitř je ukryt světový názor člověka.

Světový názor je nejhlubší a nejstálější součástí vědomí člověka, je jeho jádrem

Světový názor je nejobecnějším názorem člověka na svět a na jeho místo v něm. Obsahuje nejenom obecné poznatky, ale také jejich osobní hodnocení, vztah k nim, zkušenosti a prožitky spojené s emocemi, vztah člověka ke světu, k ostatním lidem i sobě samému. Vytváří systém, jakým si člověk zvykl poznávat, reagovat na něj a přizpůsobovat se mu nebo jej měnit.

Světový názor je integrující součástí vědomí

Tento názor na svět si člověk nevytváří jen znalostmi, ale především jejich uplatňováním, svým praktickým životem a skutečnými vztahy. Buduje si jej od prvních fází života, a v dospělosti už ho jen pomalu a těžce mění. Vše nové přijímá, hodnotí a zařazuje do paměti jeho prostřednictvím, a vždy, když mu chybí dostatek informací, opírá se především o něj.

Intuice je přímou konfrontací zcela nového poznatku se světovým názorem, jejímž výsledkem je rychlé a správné hodnocení bez účasti myšlenkových postupů

Každý normálně vyvinutý dospělý jedinec má svůj světový názor, i když o tom neví a nikdy jej nijak neformuloval. Kdyby tak učinil a v ucelené, logický skloubené podobě jej sepsal, vznikne tím jeho filozofie.

Světový názor je osobní filozofií jednotlivce

Světový názor si člověk vytváří v aktivní činnosti a v konkrétních společenských vztazích. Není mu vrozen či vnuknut, nepřejímá jej plně od rodičů, formuje si jej déle, než trvá rodičovský vliv. Vzniká celoživotním, především pracovním kontaktem s přírodou i společností, a je výlučnou reakcí člověka na ně.

Světový názor je sjednocující složkou myšlení a chování člověka

Světový názor je součinem působení společnosti na jedince a naopak jedince na společnost, je odrazem dosavadního života a kompasem života budoucího. Je duchovním kořenem osobnosti. Čím je blíže pravdě, čím je širší a hlubší, čím je stejnorodější a důslednější, tím lepším člověkem je jeho nositel.

Světónázorově vyhraněný člověk je stabilnější, vyrovnanější a odolnější při všech životních nárazech, je integrovanější osobností

Slovo svoboda se musí používat velmi opatrně, protože žádný jiný pojem neprošel takovým množstvím změn.
Frank Thiess

Svoboda

Pojem svoboda vytvořili lidé tehdy, když je společenské vztahy počaly tísnit. A jejich pojetí svobody se vždy zužovalo právě na to, co je tísnilo. V rozdělené společnosti však každou třídu tísnilo něco jiného, a proto i pojetí svobody bylo vždy různé, protikladné, vzájemně se vylučující. Tak jak se vyvíjel život společnosti, měnil se i obsah tohoto slova. Neexistuje svoboda absolutní, abstraktní, jednou pro vždy daná či definovaná, existují jen iluze o ní. Útlak vždy omezuje i svobodu utlačovatelů.

Svoboda je historicky a materiálně podmíněný společenský vztah

Komunistům bývá často připisována zjednodušená představa Benedikta Spinozy o tom, že „svoboda je poznaná nutnost“. Přesněji to vystihují Engelsova slova: *Svoboda vůle neznamená nic jiného, než schopnost rozhodovat se se znalostí věcí.*

Kdo nemá vůli, nemá svobodu. Marxismus chápe svobodu ne jako pasivní, ale aktivní vztah člověka ke světu, v němž žije, a v němž je nutně materiálně i sociálně determinován. Svoboda, je účelným zpětným, vědomým působením člověka na příčiny. Je to schopnost předvídat nutnost a předem měnit podmínky, nikoli reagovat na ně jen dodatečně, slepě, jako ostatní příroda, v níž žádná svoboda neexistuje.

Svoboda, to je aktivní poznávání a tvůrčí přeměňování možností ve skutečnost

Člověk nedosáhne svobody, jestliže odmítá nutnost a chce jí vzdorovat. Nutnost však může využívat, pozná-li ji, a může ji měnit, pochopí-li, za jakých podmínek platí a za jakých ne, naučí-li se měnit podmínky svého života a vytvářet nutnosti jiné. Svoboda je vědomé, záměrné, tvůrčí využívání nutnosti a nahodilosti i vytváření nových nahodilostí a nutností. Je to historicky, sociálně i individuálně podmíněná schopnost účelně jednat v souladu se svými zájmy a cíli. S rozvojem lidstva přibývá možností, které člověk má, ale na druhé straně přibývá i toho, co jej omezuje. S rostoucí nezávislostí na přírodě roste i jeho závislost na společnosti. Čím více odstraňuje své bariéry v přírodě, tím více si jich vytváří ve společnosti.

Svoboda člověka není dána jen mírou jeho determinace, ale znalostmi a aktivitou

Míra jeho svobody závisí na způsobu obživy, a na jeho postavení ve společenských vztazích, při tom vznikajících. V čase, kdy je nucen získávat prostředky ke své obživě, svoboden většinou není. Jeho svobodu představuje volný čas, avšak jen tehdy, je-li využit k vlastnímu rozvoji. Čas, v němž pouze pasivně regeneruje své síly, svobodou není, stejně tak jako čas strávený bezúčelně. Svobodu člověka lze např. zvyšovat prolomením bariéry mezi pracovním a volným časem, tak aby se i při práci mohl rozvíjet, a mezi volným časem a odpočinkem tak, aby se mohl rozvíjet i při obnovování svých sil. Svoboda, to je možnost seberealizace.

**Komunisté usilují o společenství lidí, majících srovnatelné životní podmínky,
a tudíž i přibližně shodnou míru svobody**

Šlechta

Při rozpadu prvotní pospolitosti se moci ujímali náčelníci rodů a kmenů, dosud volení a uznávaní všemi, nyní nejsilnější a tudíž nejbohatší. Jejich rostoucí majetek se dědil, a spolu s ním i vydobytá [moc](#). Obklopovali se ozbrojenou družinou, která jejich moc šířila a udržovala. Na určitém stupni vývoje prohlásil náčelník i dobytá území za svá, a spolu s nimi si přivlastňoval i území tradiční. Probíhalo to na různých místech v různých dobách a odlišnými formami, ale [podstata](#) byla stejná.

Příslušníky své ozbrojené družiny odměňoval za věrné služby podílem na kořisti, ale také tím, že jim část území propůjčoval. Zprvu doživotně, ale později si tyto dočasní majitelé na vládcu vymohli dědičnost tak, jak tomu bylo o něho. Dědilo se jen ono propůjčení, které bylo vázáno lénem, tedy slibem věrnosti, vojenské a finanční pomoci vládcu. Taková půda mohla být i prodána, ale i s lénem. Vznikala rodová šlechta. A aby měla z čeho žít, zaváděly se [nevolnictví](#), robota a nejrůznější dávky pro rolníky, kterým šlechta půdu dále dědičně pronajímala. Vznikl [feudalismus](#).

Šlechta je třída pozemkových vlastníků žijících z výnosů půdy

Odepření poslušnosti vládcu znamenalo ztrátu půdy. Zemřel-li, skládal se slib novému [vlastníkovi](#), stejně tak, jako byl-li panovník poražen v boji a vystřídán jiným. Ten pak půdu zabavoval nepoddajným a přiděloval ji i s lénem novým věrným. Po celé věky se tak šlechta měnila, její dědičná linie byla mnohokrát přerušována.

Šlechta, to nejsou potomci nejschopnějších, nejstatečnějších a nejušlechtilejších, ale potomci těch nejposlušnějších a nejpřízřusivějších

Procesy diferenciací rozrůžňující celou společnost se nevyhnuly ani šlechtě. Uvnitř této [třídy](#) se vyvinula špička nejbohatších a nejvěrnějších, kteří zůstávali nablízku panovníkovi, a byli odměňováni nejštědřeji. Vznikala hierarchie [bohatství](#), moci a titulů s ním souvisejících. Na jejím vrcholu byla privilegovaná aristokracie

Aristokracie je spoluvládající špička šlechty

Tyto procesy měly nejrůznější podobu, jejich podstata byla stejná. Šlechtické tituly se přidělovaly za životy padlých poddaných při feudálních výbojích, nebo se kupovaly za [peníze](#) vydržené z jiných. Povýšen nebyl ten, kdo padl za krále, ale ten, kdo se tomu uměl vyhnout; často i ten, kdo včas jiného zradil.

Na počátku šlechtických rodokmenů bývá často obyčejný lump

Šlechta byla panující třídou feudalismu. Své výsadní postavení udržovala krutou mocí, své bohatství založila na bezohledném [vykořisťování](#) a obojí zdůvodňovala iluzemi o svých přirozených schopnostech a výjimečnosti, dědičnými právy i vůlí boží.

Dnešní šlechta nemá být na co hrdá. Její bohatství, moc a sláva pocházejí z krve, potu a slz milionů nevolníků, kteří se na ni po celé generace dělali.

Talent

Lidské [jednání](#) je stále rozmanitější, a výkony, které v ní člověk dosahuje, jsou stále rozdílnější. V některých specializovaných činnostech, kde se snadno a viditelně poměřují výkony jednotlivců, zejména ve sportu a [umění](#), bývají špičkové výkony natolik odlišné od běžných, že se zvláštní lidské schopnosti dosahovat je říká talent. V [běžném vědomí](#) převládá [názor](#), že je vrozený, geneticky získaný po předcích. Avšak pátraje po předcích, vždy nakonec dojdeme k poznání, že to tak není. Dokonce ani nemůže být, protože jednotlivé lidské činnosti jsou daleko mladší, než naši předci.

Talent nepochází od boha, ale od lidí

Po předcích dědíme různě zkombinované soubory předpokladů; [možnosti](#), které se mohou, ale nemusí realizovat. Jsou to vlohy, velmi neurčité a zpočátku neznatelné náznaky schopností, které se skutečnou schopností stávají teprve tehdy, jsou-li společností objeveny a za aktivní účasti jedince rozvíjeny. Vloha se ve schopnost mění pouze tehdy, je-li doplněna o další vlohy potřebné ke špičkovému výkonu určité činnosti a společně vytvářejí nadání.

Vloha a nadání jsou dědičné, schopnost se vytváří

Vlohy i nadání musí být společností objeveny a rozvíjeny, jinak u člověka postupně zanikají. Jejich rozvoj je možný pouze učením, získáváním dovedností a opakováním. K tomu všemu ale musí společnost vytvořit [podmínky](#), především takové materiální a sociální [vztahy](#), v nichž se vrozené dispozice mohou doplňovat se získanými a rozvíjet se spolu s nimi. Sám, bez společnosti nikdo žádnou schopnost nezíská.

Schopnosti člověka jsou produktem jeho společenských vztahů

Schopnosti člověka se rozvíjejí i tehdy, jsou-li genetické předpoklady k nim malé. A naopak nevznikají samy o sobě ani tam, kde jsou mimořádně velké. Většina lidí tak vykonává v životě činnosti, k nimž nemá vrozené dispozice a naopak většina vrozených dispozic u lidí zůstává nevyužita a nemění se v talent.

Vloha je produktem přírody, talent je produktem vztahu jedince a společnosti

Velkým problémem [civilizované](#) společnosti je to, že využití geneticky získávaného potenciálu lidstva je trvale omezováno sociálními vlivy. [Patriarchální](#) společnost vlivem předsudků tisíce let odmítala využívat genetický potenciál celé poloviny lidstva, tedy žen. [Třídně](#) rozdělená společnost neumožňovala až na nepatrné výjimky využívat vlohy většiny potlačeného obyvatelstva. [Nábožensky](#) rozdělená společnost odmítala genetické možnosti utlačených náboženství, [rasismus](#) potlačoval rozvoj vloh u osob odlišných barvou, [nacionalismus a šovinismus](#) u jiných [národů](#), a tržní společnost u lidí chudých a ze společnosti vyřazených.

Většina talentu v historii zůstala nevyužita. Změnit se to může pouze tehdy, bude-li svobodný rozvoj každého jedince podmínkou svobodného rozvoje všech.

Technokracie dokáže takovým způsobem vyzvedávat z rozumu jeho chytrost, že tím dokonale potlačuje jeho moudrost.
Jan Keler

Technokratismus

Technokracie bývá charakterizována jako vláda techniků a manažérů, jakoby snad v posledních staletích vykonával moc někdo jiný, než technici moci a manažeři, i když se jim tenkrát tak neříkalo. Richelieu, Bismarck, Napoleon, Hitler, Stalin či Churchill, to byly jen nástroje v rukou vládnoucích tříd, odlišující se sice svými cíli, mírou úspěšnosti, voluntarismu a sveřeposti, ale přece jen nástroje, odvržené vždy, když přestaly být užitečné. Byli to technici moci.

Technokracie není vláda někoho, ale způsob vládnutí

Je to způsob posuzování světa, myšlení a jednání, který není vlastní jen vyvoleným, ale je docela běžný. Je to strohé soustředění se na základní zájem, zadání, a podřízení všeho ostatního tomuto zájmu. Je to podcenění zájmů vyšších i ostatních, přičemž ideje a emoce jsou také jen nástrojem. Technokratismus není levicový ani pravicový, je vždy sobecký a bezohledný. A úspěšný může být jen dočasně.

Technokracie je mocenský pragmatismus

Má stejně jako každá podstata mnoho odlišných jevů, ovlivněných nahodilostmi. Mění své formy podle okolností, může být oblíbená i neoblíbená, ale vždy má něco společného. Nespolehá na tvůrčí schopnost člověka, ale na jeho poslušnost, přizpůsobivost a automatismus moci. Nevyužívá člověka, jen jeho vlastnosti, které se právě hodí.

Technokrat nemění lidi, on je využívá a vyměňuje

Svým přístupem k lidem je vždy sebevědomým individualismem a elitářstvím. Je to úsporný systém počínání, nemá čas na detaily, ty přenechává jiným.

Ve vztahu k lidem vždy nabývá podobu byrokracie

Zatímco byrokrat dodržuje předpisy bez ohledu na jejich účel, technokrat předpisy s ohledem na svůj účel obchází a hledá cestu k jejich změně. Výsledkem je stejné pohrdání právem. Východiskem bývá mechanický determinismus.

Technokrat přistupuje k lidem podobně jako ke strojům

Technokratický přístup absolutizuje strohá fakta. Nehledá za nimi široké souvislosti, nevidí jejich podmíněnost a proměnlivost. Přeceňuje absolutní stránku poznání, a pod rouškou vědeckosti přehlíží jeho relativní stránku. Spolehá na hlavní a neuznává jeho relativitu, přeceňuje nutnost a přehlíží nahodilost. Zjednodušuje si svět, v němž mu člověk více či méně překáží, a podle toho s ním zachází.

Technokracie byla jednou z chyb socialismu. I ve stranickém aparátu počali převažovat tzv. odborníci, jejichž oddanost byla posuzována jen podle poslušnosti. Racionálně legitimaci nejprve přijali a stejně racionálně ji pak odhazovali.

Deismus, alespoň pro materialistu, není nic více než pohodlný a povrchní způsob, jak se zbavit náboženství.
Karel Marx, Bedřich Engels

Teismus, fideismus a deismus

Náboženství, jako víra v nadpřirozeno, provází člověka od toho stupně vývoje, na němž se vyvinulo jeho vědomí. Měnilo své formy tak, jak se vyvíjel člověk a jeho společnost, bylo falešným odrazem měnící se skutečnosti v jeho měnícím se vědomí. Z původních mlhavých forem animismu a pozdějšího polyteismu se vyvinul monoteismus, tedy uznání jediného zosobnělého boha, mocnějšího než tehdejší jedynovládci třídních centralizovaných říší.

Teismus je náboženský světový názor uznávající boha jako absolutní osobnost přebývající vně světa, která svět stvořila a do jeho běhu zasahuje

Teismus se stal základním principem judaismu, křesťanství, islámu a mnoha dalších náboženství i jejich odnoží. Vedle něho však existují náboženství neteistická, která nadpřirozeno nepersonifikují, jako např. buddhismus a taoismus. Funkci nástroje ovládání lidí vládnoucími silami však náboženství plnilo bez ohledu na svou formu.

Náboženský výklad světa se postupně stále více dostával do rozporů s rostoucími poznatky a rozvíjející se vědou. Zasahování boha do běhu světa bylo čím dál tím méně zdůvodnitelné a obhajitelné; věda jej vyvracela nově objevovanými přírodními zákony. Ve snaze uchovat náboženství jako nástroj moci byla proto šířena teologicko-filozofická koncepce fideismu, uznávající rozumové poznání v oblasti jevů a druhotných příčin, avšak neodstraňující boha jako podstatu a příčinu všeho. Odmítá řešit rozpor mezi vědou a vírou, protože obojí je božího původu.

Fideismus je náboženský světový názor nadřazující víru vědě

Tradiční náboženský světový názor se přesto pro mnohé racionálně uvažující a vzdělané lidi se stával stále více neudržitelným. Avšak opustit tisíciletou tradici a rozejít se s většinovou společností, která stále věřila, a v níž byla víra nejen konvencí, ale i mocným nástrojem udržení pořádku, bylo ještě obtížnější. Ateismus byl stále považován za zločin či nemorálnost, a tak vznikalo řešení v podobě deismu.

Deismus je kompromis mezi teismem a ateismem, podle něhož bůh svět stvořil, ale pak jej ponechal jeho vlastním zákonům a do jeho běhu nezasahuje

Takový náboženský postoj nevyklučuje vědecké zkoumání světa, nepopírá platnost přírodních zákonů; umožňuje zachovat si náboženské svědomí i vědeckou čest. Avšak i deismus je vyvrácen vědou, a stává se neudržitelným. A tak je nahrazován něčím ještě neurčitějším, což bývá nazýváno něcismem.

Náboženství je ve vše svých formách únikem člověka od reality

Může mu pomáhat tuto realitu snášet, avšak ztěžuje mu tuto realitu měnit. A to je důvod, proč je ekonomickou mocí podporováno a politikou využíváno. Jinak by nepřezívalo tak silně a tak dlouho.

Podle teleologie jsou tu kočky proto, aby chytaly myši, myši proto, aby kočky měly co jíst, a celá příroda byla stvořena jen k tomu, aby dokazovala moudrost svého stvořitele.

Bedřich Engels

Teleologie

Od nepaměti byli lidé uchvázeni neuvěřitelnou harmonií přírody, zejména živé, v níž vše má svou [funkci](#), jedno souvisí s druhým, jedno umožňuje život druhého a vzájemně se doplňuje. Každý živý organismus je vybaven účelně vzhledem ke svému způsobu života, nic mu nepřekáží, všeho využívá. Lidé nebyli schopni pochopit, že se tak stalo miliony let trvajícím vývojem, v němž vše neúčelné zanikalo a dále se nerozmnožovalo. A když to jako první začal chápat Empedokles, zůstal jeho [názor](#) nepovšimnut a Aristoteles, který tento jeho názor zaznamenal, se k němu stavěl negativně. Vše totiž vypadalo, jako když to bylo ve své účelnosti stvořeno, a odpovídalo to mnoha bájím o tom, jak svět byl kdysi stvořen vyšší bytostí, mocnější než člověk.

Teleologie vysvětluje věci a procesy svým účelem, konečným cílem, což je idealismem, neboť to předpokládá, že onen účel i cíl vznikly předem

Tento myšlenkový postup připisuje živým i neživým tvorům schopnost, kterou má výhradně člověk, tj. vytvořit si své cíle předem a řídit se podle nich.

Teleologie činí výklad světa mystickým

Pokládá účel či [cíl](#) za něco, co je obsaženo uvnitř, je to věčné a neměnné, případně za princip, existující kdesi mimo reálný svět přičemž obojí je vysvětlováno jako [příčina](#).

Konkrétních forem tohoto způsobu posuzování světa existovalo mnoho. V ucelené podobě se vyskytují u Aristotela, později je přejímá a šíří [křesťanství](#). Vážnou trhlinu dostávaly s každým vědeckým objevem, ale zpravidla se přizpůsobovaly. Významný zlom přinesla až [Darwinova teorie](#) přirozeného výběru, která přinesla jasné důkazy proti [idealistickým](#) výkladům vývoje, avšak i poté byly vymyšleny teorie nové. K těm současným patří nejrůznější odrůdy [kreacionismu](#), inteligentního designu, připisování účelnosti živých organismů [mimozemským civilizacím](#), které zasáhly do jejich vývoje apod.

Účelnost živé přírody byla vytvořena bojem o existenci, a účelnost věcí vzniká jen lidskou prací a rozumem

Prvky teleologie jsou obsaženy i v běžném vědomí, které často hledá smysl věcí tam, kde není, ale i v mnoha seriózně se tvářících [filozofiích](#) či [uměleckých](#) dílech, pátrajících po [smyslu života](#) či světa samého.

Věci či život nemají smysl či účel, ten jim dává výhradně člověk: svou prací a celým svým životem

Teleologie nehledá příčinu, ale odůvodnění, proto není vědou, ale [iluzí](#) nebo záměrně šířenou [propagandou](#).

Telepatie a mimosmyslové vnímání

Představa o možnosti mimosmyslových kontaktů je stará, jako lidstvo samo. Nabývala nejrůznějších podob v bájích, [náboženství](#), zabývala se jí magie, esoterika a podobné tajemné disciplíny. Po vzniku [vědy](#) se nositelé těchto představ snažili dát svým úvahám formální podobu vědy i název, který by vědeckost naznačoval. Žádný rozvoj poznání tyto snahy neukončil, naopak každý nový poznatek otevřel dveře úvahám novým. Všechny tyto různorodé představy vycházejí z předpokládané možnosti mimosmyslového vnímání, která má být založena na dosud neznámých [smyslech](#), popřípadě síle neznámé povahy, která přenos [informace](#) umožňuje.

Nic takového ale věda neprokázala

Telepatie je předpokladem cítění na dálku. Tato vědě a přírodě odporující představa přenosu informací mimosmyslovým vnímáním je v tzv. vyspělé západní kultuře velmi rozšířeným bludem. Lidé v pověrách nevzdělaní si ji pletou s telestézií, co že jiný obor parapsychologie či psychotroniky.

Telestézie či radionika, na první pohled důvěryhodné názvy pro tajuplné praktiky využívající pomůcky při zjišťování informací mimosmyslovými cestami, k věštění, případně i k léčení. Namísto proutku a křišťálové koule dnes využívají pomůcky vypadající moderněji. Jde o prosperující obor podnikání, který nemá s vědou nic společného.

Telekineze, psychokineze, mesmerismus, juvenologie, psychoenergetika, telegnose, metapsychologie, alternativní věda, retrokognice, prekognice, kryptestézie, dermooptické vnímání, teleportace, jasnovidnost, radiestéze, bioaktivace, biotronika a spousta jiných disciplín se snaží vědeckými i nevědeckými postupy prokázat mimosmyslové schopnosti vědomí. Zabývají se tím šarlatáni i lidé s vědeckým vzděláním, snílci i houževnatí pátrači po [pravdě](#), teoretici i praktičtí kšeftaři.

Pavěda se rozkošatila stejně jako věda

Přes intenzivní výzkum se nepodařilo nikdy nalézt [prostředky](#), nástroje ani důkazy schopnosti mimosmyslového vnímání. Ale vědě často trvá velmi dlouho, než něco vyvrátí či potvrdí. Každá pravda byla zpočátku rouháním. A mnoho objevů bylo učiněno náhodou; i tehdy, když se vycházelo z nesprávných předpokladů.

I při bloudění lze něco nalézt

[Socialismus](#), v němž určujícím myšlenkovým směrem byl dialektický a historický materialismus, teorie paranormálních jevů nepropagoval, ale nepotíral je. Dával jim prostor na několika vědeckých pracovištích, která byla zrušena až po [Sametové revoluci](#). Marxistický přístup k této problematice je stejný, jako ve všem ostatním:

Bádejte, třeba něco najdete. Ale nedělejte senzaci a kšeft ze svých domněnek!

Temperament

Lidská psychika je složitý, dosud málo probádaný komplex [pohybů](#), jejichž prostřednictvím člověk odráží svět. Má mnoho součástí a stránek, které je možné zkoumat z různých pohledů, přikládat jim různou důležitost, můžeme je zkoumat odděleně i komplexně, avšak vždy se projevují všechny najednou, vzájemně se ovlivňují a podmiňují, vytvářejí [dialektickou jednotu](#). Proto i seriózní [věda](#) dochází často k odlišným výsledkům.

Jednou ze stránek lidské psychiky je temperament, který sám o sobě bývá také různě chápán. Není součástí [vědomí](#), ale vždy jej doprovází a ovlivňuje, stejně tak jako jeho chování a činnost. Je krátkodobě modifikován momentálními [náladami](#).

Temperament je dlouhodobě posuzovaná míra vzrušivosti člověka

Vzrušivost člověka je způsob, jakým člověk vytváří a prožívá své [emoce](#), jak je dává najevo a jak ovlivňují jeho [myšlení](#) a [jednání](#). Část vědců se domnívá, že je to dáno geneticky, a tudíž trvalé a neměnné, avšak trvalého a neměnného je na toho na člověku jen málo. I své [emoce](#) člověk umí potlačovat i podněcovat, sdělovat i zatajovat, a tak lze předpokládat, že se vyvíjejí v průběhu života, tak jako člověk sám.

Temperament byl popsán a klasifikován mnoha způsoby, z nichž nejznámější a nejstarší je ten Hippokratův a Galénův, tj. rozlišování jeho 4 základních typů, které jsou ovšem jen [abstrakcí](#), a konkrétně se vyskytují pouze ve vzájemné kombinaci. Přesněji odrážejí skutečnost pouze tehdy, jestliže jsou k jejich definování užity pouze dva základní rysy, tedy intenzita a stálost emocí.

- Cholerik, emoce silné a nestálé
- Melancholik, emoce silné a stálé
- Flegmatik, emoce slabé a nestálé
- Sangvinik, emoce slabé a stálé

Jakmile začneme připisovat těmto typům jiné konkrétní [vlastnosti](#), např. morálně volní či charakterové tak jak to činil i Hippokrates sám, začneme toto rozdělení znevěrohodňovat, stává se neurčitým a pravdě neodpovídajícím. A jestliže psychické vlastnosti začneme porovnávat s jakýmikoli tělesnými znaky, dojdeme k úplným nesmyslům.

Člověk je kombinací mnoha vlastností, které se v průběhu jeho života vyvíjejí, reagující tak na měnící se materiální i sociální [podmínky](#), mění se věkem i způsobem obživy a jím ovlivňovaným [způsobem života](#). Člověk je souhrnem toho všeho, a jedinečným v celém komplexu je možné jej pochopit.

Posuzovat člověka podle toho, jak projevuje svůj temperament, je vždy jednostranné. Tím spíše že těžko poznáváme, kdy jej skrývá, předstírá či kdy mu podléhá.

Teokracie a klerikalismus

Náboženství si živelně vytvářeli lidé z přirozených potřeb hledat jistotu v nejistém světě, věřit něčemu silnějším a stálejším, než jsou oni sami, k vysvětlení zatím nevysvětlitelného. Jakmile se však jejich společnost počala sociálně diferencovat, začala být víra v nadpřirozeno využívána proroky k ovládnutí ostatních. S postupující dělbou práce se oddělilo politické a duchovní vedení společnosti, avšak zůstalo ve vzájemné dialektické, tj. rozporné jednotě. Náboženství sloužilo politické moci, ale současně s ní bojovalo o svůj podíl na ní. Podle momentálního skóre v tomto zápase, i podle intenzity s jakou byly politické ambice náboženské hierarchie přiznávány, se utvářela celá řada forem vlády i boje o ní. Vznikala teokracie.

Teokracie je forma vlády, která se přímo odvolává na božskou moc a božské právo

Pokud v tomto zápase o moc profesionální vykladači náboženství dočasně zvítězili, vznikla hierokracie, tj. přímá vláda kněžské aristokracie. Daleko častějším jevem však jsou dílčí úspěchy a snaha náboženské hierarchie o přímý podíl na moci.

Klerikalismus, tj. snaha prosazovat zájmy náboženství v politice státu

Někteří „vzdělanci“ vytýkají nesprávné používání pojmu klérus a jeho odvození i ve vztahu jiným než křesťanským náboženstvím s odůvodněním, že tamní duchovní nenesou kleriku. Ona slova pocházejí z řeckého kléros, což je povolání, takže tento pojem odpovídá, neboť úkolem vědy je hledat podstatu a zobecňovat, nikoli vytvářet nová jména podle toho, jaký oděv kdo nosí.

Klerikalismus usiluje o přímý podíl duchovních na politické moci. Buď otevřeně, kdy politické zájmy hájí kněz ve svém oděvu, anebo skrytě, kdy život společnosti ovlivňuje světský kněz, dříve nazývaný abbé, žijící civilním životem a věnující se profesionálně vědecké, pedagogické, kulturní či politické činnosti.

Snahy náboženství o ovládnutí společenského života jsou v rozporu s historickými tendencemi vývoje lidstva. Jsou vždy konzervativní, brání pokroku, a vymknout se tomu může jen výjimečně jednotlivec, který se pak dostává do rozporů se zájmy své organizace a bývá postihován.

Klerikalismus je vždy reakční a antikomunistický

Náboženství je postupně vytlačováno z vědy, umění i politiky, ale vždy má tendenci se tam vracet. Hledá stále nové a nové cesty, a když to nejde jinak, vrací se ke starým. Když to nejde veřejně, vrací se potají. A při tom neustále hledá cesty, jak udržet a zesílit svůj ekonomický vliv, který zpravidla bývá rozhodující. Snaží se sloužit moci a mít moc. Ve světě přesto pomalu, ale jistě, vítězí tendence sekularismu.

V třídní společnosti jsou však sekulární tendence omezeny, neboť náboženství, ať se to přiznává či ne, zůstává nástrojem udržení poslušnosti širokých lidových mas

Teologie a religionistika

Teologie je [nauka](#) o [Bohu](#), bohosloví. Vědeckou formou zkoumá falešný [odraz](#) skutečnosti ve [vědomí](#) lidí, aniž připouští, že ten odraz je falešný. Vědeckou metodou se snaží zdůvodnit existenci boha, aniž je schopna přiznat, že jde o [iluzi](#). Tuto iluzi upevňuje, přičemž se tváří jako [věda](#). Je to nejrozšířenější, nejvytrvalejší a nejpočetnější [šarlatánství](#).

Žádná teologie není vědou, každá je pouhou naukou

Dokud [náboženství](#) nebylo zneužíváno k ovládnutí lidí, nepotřebovalo teologii. Stačily mu báje a tradice, z nichž vznikalo. Jakmile se však počala rozpadat prvotní pospolitost, [proroci](#) přetvářeli náboženství v nové formě a za novým účelem. Už nemohlo vysvětlovat pouze přírodní jevy, utlačující člověka. Muselo začít vysvětlovat jeho útlak sociální, zahalit jej do mlhavého oparu, smířit s ním člověka a učinit jej poddajným. Jakmile se počaly formovat vědy, bylo nutné přizpůsobit náboženské [ideje](#) této teoretické formě vědomí a bojovat s ní. Z pověr, tradic a bájí se počala formovat teologie.

Teologie, ať se tváří jakkoli, je služkou politiky

Postupem času, tak jak se rozšiřovaly mezinárodní obchodní vztahy, počaly do vyspělých zemí pronikat i vlivy jiných náboženství. Bylo potřeba bránit víru nejen proti vědě, ale i proti jiným náboženstvím. Na půdě teologie se proto postupně začalo formovat samostatné odvětví, porovnávající jednotlivá náboženství, sledující jejich historický vývoj a vliv na život lidí. Protože hranice teologie jsou příliš úzké, tento nový obor, religionistika se snaží je překročit a vybojovat si nezávislost na teologii.

Zatímco teologie zkoumá náboženství zevnitř, religionistika jej zkoumá zvenčí

Tento proces osamostatňování je ale komplikovaný, tím spíše, že zakladateli této disciplíny byli především teologové. Religionistika se snaží vědecky zkoumat a porovnávat různá náboženství, přičemž existence či neexistence boha pro ni není podstatná. To se ale jen stěží může dařit, vyučuje-li se tato věda na teologických fakultách či se jí zabývají věřící, nebo dokonce teologové. Jenže podstatou vědy je hledání [pravdy](#), a [ne popisování stavu](#). Pravdu hledá vědecký [ateismus](#), který byl zavržen.

Věda, snaží-li se být neutrální k pravdě, stává se pavědou

Ve snaze zachovat si vědeckost se religionistika rozštěpila na mnoho samostatných disciplín, zkoumajících náboženství z tak úzkých hledisek, že se do nich otázka existence boží už ani nevejde. Jednou z nich je např. sociologie náboženství.

Religionistika může být vědou, studuje-li především politické zneužívání víry, které z náboženství činí významnou společenskou sílu.

V té míře, v jaké se soustředí na víru samu, na její odlišnosti, psychologické aspekty, obřady, historická jména a data, přestává být vědou a stává se naukou o nauce.

Teorie a praxe

Vývoj lidské [společnosti](#) má dvě protikladné stránky, existující v [dialektické jednotě](#), vzájemně se podmiňující a ovlivňující: materiální a duchovní. Jedna bez druhé nemůže existovat, mohou se dočasně předbíhat, ale nikdy se od sebe nemohou odtrhnout.

**Teorie a praxe jsou souvztažné kategorie,
odrážející dialektiku materiálního a duchovního vývoje společnosti**

Teorie je systém zobecnělého poznání určité části skutečnosti, opírající se o konkrétní ověřené poznatky a vytvářející z nich [logický abstraktní](#) celek, odhalující [kauzální vztahy](#) mezi dílčími poznatky. Pokud nejsou nalézána jiná vysvětlení, je teorie přijímána, pokud jsou jiná vysvětlení možná, jde o hypotézu.

Teorie vznikají z praktických důvodů

Praxe je opakovanou, vědomou a záměrnou činností, která odráží okolní svět a při tom zajišťuje existenci společnosti tím, že přírodní a společenskou skutečnost přetváří. Základní formou praxe je materiální výroba, která tím efektivnější, čím lépe využívá teorii. Čím obecnější je teorie, tím více může praxi sloužit.

Nejpraktičtější věcí je dobrá teorie

Teorie se rodí jako důsledek praxe a praxi slouží. Bez poznatků praxe nemůže teorie vznikat a praxe si vznik teorie vyžaduje. Praxe vytváří možnosti pro nové teorie, a naopak. Žádné [ideje](#), tedy ani teorie, nemohou nic samy uskutečnit; k tomu je třeba lidí, kteří vynaloží svou energii. Teorie nemění [svět](#), svět mění lidé.

Teorie se stává materiální silou, jestliže podle ní žijí a pracují masy lidí

Teorie nemůže být založena na idejích. Žádné [náboženství](#) a mnoho [filozofií](#) nejsou teoriemi, i když se jim vnější formou podobají. Protože nejsou opřeny o poznání, ale o pouhé [zájmy](#), jsou pouhými spekulacemi.

**Teorie praxi vysvětluje a obohacuje ji,
praxe teorii potvrzuje, vynucuje a umožňuje její rozvoj**

Jakkoli se s postupující dělbou práce od sebe teorie a praxe zdánlivě vzdalují, jsou vykonávány v jiných podmínkách a jinými lidmi, jakkoli se vzájemně předbíhají a zabývají odlišnými problémy, jsou neoddělitelné. V jejich jednotě je koncentrována jednota [smyslového](#) a [rozumového](#) poznání, znalostí a zkušeností, [duševní](#) a fyzické práce, stejně tak jako jednota [cílů a prostředků](#), [potřeb](#) i zájmů lidí. Teorie, třebaže vznikají prostřednictvím jednotlivců, jsou stejně tak společenským produktem jako kterákoli jiná duchovní i materiální produkce.

**Praxe je materiálním i duchovním zdrojem, východiskem i cílem teorie;
je kritériem její pravdivosti**

Teorie elit

Od vzniku tříd se lidem společnost jevila jako kužel, na jehož vrcholu stojí vládnoucí hrstka vyvolených, a jehož základnu tvoří [masa](#) bezmocných. Vysvětlení tohoto jevu bývala nejrůznější; vždy krásná, ale vždy zakrývající ekonomickou podstatu věci.

Elita je jev, jehož podstatou je [třída](#)

Zpočátku stačila vysvětlení bájná, [náboženská](#), ale s rozvojem vědy byla pocíťována nutnost vysvětlit tento jev vědecky. A tak přišla na pomoc biologie: Nestejnost lidí byla prohlášena za přirozenou [nerovnost](#), ospravedlňující nerovnost ekonomickou a sociální. Stejně tak jako u [šovinismu](#) a [rasismu](#).

Teorie elit jsou biologickým determinismem, zakrývajícím determinismus hmotný

Elity, stojící na vrcholu, jsou důsledkem předchozího ekonomického vývoje, nikoliv jeho příčinou. Skutečné elity vznikají z [majetku](#), a ten se dědí podle předem stanovených pravidel, zatímco vlastnosti lidí se dědí podle zákonů genetiky a náhodně.

Teorie elit jsou jedním z mnoha pokusů obhájit sociální nerovnost bez použití pojmu třída

Aby pochopení podstaty bylo ještě těžší, jsou vedle skutečných ekonomických elit společnosti vytvářeny i další, virtuální elity v podobě [politiků](#), [umělců](#) či jiných celebrit, přičemž rozhodujícím kritériem je [popularita](#), uměle pěstovaná bez ohledu na jejich schopnosti. Takové elity pak zakrývají skutečné vládcy, vytvářejí [iluzi](#), že na onom vrcholu společenského kužele stojí někdo jiný, a že tam může stanout v podstatě každý. Kritéria pro zařazení do takto viditelných elit jsou subjektivní, zatímco u skutečných vládců světa je ono kritérium objektivní – je jím [ekonomická moc](#).

Ačkoliv základem těchto teorií je biologický [determinismus](#), odkazující si na dědičné, tedy nezměnitelné vlastnosti člověka, jsou vždy provázeny vytvářením iluzí, že zařazení člověka mezi elity je možno dosáhnout jeho vlastní pílí.

Teorie elit jsou idealistickým absolutizováním individua podle libovolných pravidel

Těchto teorií je mnoho, běžně se vyučují ve [filozofii](#), sociologii či [politologii](#), zkoumají se jejich rozdíly a nehledá se jejich společná podstata, kterou je obhajování existujícího společenského řádu.

Všichni tvůrci, propagátoři i zastánci
nejrůznějších teorií elit se dopouštějí stejné chyby:
Zařazují do elit především sami sebe a nevidí,
že skutečným mocným ne slouží, ale jen posluhují.

Terminologie společenských věd

Každá [věda](#) má svou terminologii, tedy názvosloví, které se vyvíjí spolu s ní. [Pojmy](#) jsou postupně upřesňovány, hierarchicky seskupovány, opouštěny a vytvářejí se nové. Žádný z nich není věčný. Tak, jak se věda na jedné straně specializuje a na druhé straně sjednocuje, odlišuje se či shoduje používání pojmů v různých vědách. Je to obtížné, ale nutné.

Pojmy se přejímají z jiných jazyků, v nichž mají často odlišný význam. V přírodních vědách sjednocující roli sehrává latina, v technických vědách angličtina, avšak [společenské vědy](#) vycházejí často z již mrtvé latiny a starořečtiny, a vedle toho z živých jazyků evropských, v našich podmínkách historicky z němčiny. Bývá to zdrojem zmatků.

V ostatních vědách probíhá proces sjednocování různých škol, zatímco ve společenských vědách tomu tak není. Různé školy odrážejí protikladné přístupy k rozdělenému světu, a podle toho používají pojmy. Vznik jednotné společenské vědy dokonce není oficiálně podporován, ale tlumen, neboť by nutně směřovala k odhalování nemravnosti společnosti založené na útlaku jedněch druhými.

Zmatenost názorů, usnadňující vládu silnějším, vede ke zmatenosti pojmů

Zcela jednotná není ani [marxistická](#) terminologie. Klasikové používali pojmy tak, jak bylo v jejich době běžné, jak to odpovídalo tehdejšímu stupni vývoje společnosti a poznání. Někdy byly tyto pojmy upřesněny jejich pokračovateli či jinými vědci, jinde jsou však zatemňovány [revizionistickými](#) či [dogmatickými](#) přístupy, ale i nevhodným přejímáním z jiných oborů, z [běžného vědomí](#) či chybnou interpretací.

Věda, má-li zůstat vědou, musí směřovat ke sjednocení terminologie uvnitř i navenek

Ve společenských vědách to bude dlouhý proces i při sjednocování nejzákladnější terminologie. [Filozofie](#), sociologie, [politologie](#), sociální psychologie i další vědy se více vracejí ke svým kořenům, než by kráčely vpřed, více popisují měnící se skutečnost, než pronikají k její podstatě; více obhajují některé [zájmy](#), místo aby je odhalovaly. Na pozici vědy ve školách a výzkumných pracovištích proniká stále častěji mediální, sociální a masová komunikace, marketing, public relations a další disciplíny, které jsou více manipulativními technikami, než vědou. Jejich kategoriální aparát tomu odpovídá. To vše je živná půda pro rozvoj a rozšiřování mystiky, esoteriky i nových forem [náboženství](#), nahrazujících skomírající společenskou vědu, a přinášejících pojmy zcela nevědecké. A mocným to vyhovuje.

Pravdu lze nejnázve utopit v džungli mnoha názorů a zmatené terminologie

Teror, to jsou většinou zbytečné ukrutnosti páchané pro vlastní uklidnění lidmi, kteří sami mají strach.
Bedřich Engels

Terorismus

Politický boj vždy započal násilím utlačujících, tedy vládnoucích, a přirozenou reakcí na to bylo násilí potlačovaných. Po dlouhá staletí to však byl boj proti utlačovateli známému, konkrétnímu a zosobněnému. V období koncentrace kapitálu a moci se však konkrétní utlačovatel vzdaloval utlačovanému, je skryt za složitou sítí kapitálových a mocenských vztahů, většinou za hranicemi. Jeho útlak a vykořisťování je skryto za nepřehlednou strukturou zprostředkování; jsou neosobní, neviditelné a nepostižitelné. Přímoý boj proti útlaku se tak stává nemožným.

Terorismus je produktem rozvinutého kapitalismu

Podstata tohoto jevu bývá ukrývána, mj. i tím, že tímto pojmem bývá označován každý násilný odpor, a někdy i běžný zločin. Mezinárodní definice terorismu nebyla nikdy přijata, neboť se mnohé státy obávají, že podle každé definice by mohly být posuzovány i jejich činy, jako např. masové bombardování měst za účelem zastrašení vlád. Skrývá se skutečnost, že podstatou terorismu není násilí, ale násilí na nevinných.

Terorismus je politické hnutí, používající jako bojový prostředek či cíl osoby v konfliktu přímo nezúčastněné s cílem ovlivnit chování osob přímo účastněných

Je lhostejné, jakým způsobem je ten který terorismus teoreticky zdůvodňován. Jeho psychologické kořeny spočívají v sociální frustraci mas, které jsou nuceny bojovat proti svému útlaku, ale nedosáhnou na konkrétního nepřítele. Sociálním zdrojem, z nichž terorismus čerpá, jsou především lidé sociálně nezakotvení, neprovázaní se společností, mladí, individualisté, zhrzení intelektuálové a vyřazení příslušníci maloburžoazie, kterým terorismus dává pomyslnou důstojnost a uplatnění.

Terorismus je utopie; odpor, který ničí jednotlivce, nikoliv systém.

Terorismus je formou extrémismu, která používá nadbytečné prostředky nevedoucí k cíli, odrazující od jakýchkoli cílů i ty, kteří by mohli být spojencem. Je to akce individuálních hrdinů, kteří se pro něco obětují, ve skutečnosti jsou ale obětováni. Je to zneužíváním vyvržených. Je to zbraň bezradných, organizace neorganizovatelných. Za ním jsou skryty něčí ekonomické zájmy. Místo nich jsou prezentovány zájmy jiné, přitažlivější, např. národní a náboženské. Nejsou nikdy příčinou, jsou zástěrkou k oklamání mas těmi, kteří zpovzdáli terorismus organizují a podporují. V okamžicích, kdy už svých cílů dosáhli, podporu takovým hnutím odpírají, a ta se staví i proti nim. Lidé, kteří v teroristických akcích ztratili základní lidské charakteristiky, se stávají bezcitnými fanatiky a jsou nebezpečím pro celou společnost. Mohou jen destruovat, nemohou tvořit. Jsou jen manipulovanými nihilisty.

Terorismus není projevem psychické poruchy jednotlivce, ale poruchy společnosti

Ve válce proti utlačovateli se z teroristy stává bojovník za svobodu.

Karl von Clausewitz

Totalita je bezobsažná nadávka, vypovídající pouze o vztahu k určitému systému, ne o systému samém.
Autor

Totalita

Slovo totalita znamenalo veškerost, úplnost a celistvost [jevů a podstaty](#), [celků a částí](#), [nutnosti a nahodilosti](#), a používalo se ve [filozofii](#). Teprve s nástupem [fašismu](#) se v literatuře počal tento pojem užívat v části odborné literatury v souvislosti s [politikou](#), a do širokého povědomí se dostal až poté, co Hitler v důsledku vojenských neúspěchů prohlásil svou válku za „*totální*“, tedy úplnou, všezahrnující a absolutní. V politické teorii se však tento termín prosadil až díky knize zakladatele [kritického racionalismu](#) K. Poppera „*Otevřená společnost a její nepřítelé*“, která se stala teoretickým zdůvodněním studené války. Autor zde srovnává sovětský režim s fašismem, proti kterým je nutné vést boj. Z bezvýznamného spisovatele se tak stal módní a oficiální [filozof](#), jehož význam zanikl s koncem tohoto historického úseku dějin.

Totalitarismus je pseudovědecký, propagandistický pojem

Tento pojem se počal od té doby užívat jako pejorativní označení pro formu vlády, neumožňující silný vliv na národní ekonomiku vlastníkům [výrobních prostředků](#), především nadnárodním. V tomto smyslu jde o opravdu totální, úplnou vládu, zatímco vláda nemající kontrolu nad národní ekonomikou je jen vládou neúplnou, poloviční; je jen loutkou.

Totalitou je nazývána ekonomická suverenita vlády

Diktatury ponechávající v ekonomice volné pole mezinárodním monopolům takto nazývané nejsou. Totalitou je označována neskrývaná vláda [politiky nad ekonomikou](#); v tomto smyslu je opakem liberální demokracie, v níž ekonomika vládne politice skrytě. V obou případech však je ekonomická a politická [moc](#) v jedné ruce, jinak by společnost nemohla dlouhodobě fungovat.

Totalita neznamena diktaturu

Žádný diktátorským režim minulosti či současnosti není nazýván totalitou, pokud prosazoval [zájmy](#) vládnoucí třídy, ať to byli [feudálové](#) či [buržoazie](#). Totalitou je nazýván pouze tehdy, jestliže se této moci vzbouří.

Totalita neznamena nadvládu ideologie

Žádný politický systém minulosti či současnosti není nazýván totalitou proto, že je vázán na určitou oficiální ideologii, ať světskou či náboženskou. Všechny evropské feudální státy historie měly svá státní [náboženství](#), [ideologicky](#) hájící zájmy vládnoucí [třídy](#). Všechny existující státy mají svou státní ideologii, nemilosrdně ovládající [společenské vědomí](#); a buržoazní [liberalismus](#) není výjimkou.

Žádný diktátorský režim není nazýván totalitou, pokud hájí zájmy amerického a jím ovládaného nadnárodního kapitálu. Mnohé diktátorské režimy byly dokonce za tímto účelem vytvořeny.

Totalita, to je nadávka pro vzpouru proti americké [hegemonii](#)

Totožnost a odlišnost

Vše konkrétní je vždy souhrnem, dialektickou jednotou obecného, zvláštního a jednotlivého. Není nic v přírodě, ve společnosti i v myšlení člověka, co by neobsahovalo tyto tři součásti. Každý takový konkrétní souhrn, každý jednotlivý jev či proces je proto vždy podobný jevům jiným a současně je od nich odlišný.

**Vše existující je ve svých detailech podobné jinému,
jako celek je však jedinečné a neopakovatelné**

Totožnost je pouhou mírou shody s ostatními podobnými jevy, je to abstrakce. Pouze v matematice, která se zabývá jen abstraktními, myšlenkovými konstrukcemi, vytvořenými vědomím člověka, a odhlíží od všech konkrétních vlastností reálného jevu, je možné uvažovat o absolutní totožnosti. Ta ve skutečnosti neexistuje. Vše reálně existující je konkrétní, má mnoho vlastností, existuje v čase, prostoru a pohybu, má svou vnitřní strukturu, a je součástí struktur vyšších, existuje v konkrétních rozporech a mění se odlišně od ostatního. Ve spoustě podrobností se proto vždy liší od všeho podobného.

**Shodné mohou být podstaty, zdánlivě i jevy,
nikdy však není shodné, zcela totožné vše.**

Člověk se často mýlí tím, že jevy podobné považuje za totožné, a takto k nim přistupuje. Nerespektuje jejich skutečné odlišnosti, přezírá je a v praxi chybje. I drobná odlišnost se může v určitých vztazích projevit jako důležitá, což je projev např. při zkoumání padělku. A nic na tom nemění fakt, že padělek může být lepší i horší než originál.

**Totožnost a rozdílnost neexistují samy o sobě,
jsou to jen míry podobnosti a odlišnosti,
mající své proporce. Jen je přesně poznat a pochopit jejich význam.**

Chybný je i takový přístup, kdy jednotlivé odlišnosti přeceňujeme, kdy se nám za nepodstatnými odlišnostmi ukrývají podstatné shody, což je pravidlem např. u rasismu či nacionalismu, náboženského či politického dogmatismu, sektářství, ale i formalismu a perfekcionismu.

**Absolutizace odlišnosti je stejnou chybou
jako absolutizace totožnosti**

Ani odlišnost nelze absolutizovat, vše má něco společného s čímkoli jiným. Např. v tom, že je to hmotné, pohybující se a vyvíjející se, je to rozporné, současné, poznatelné apod. Totožnost a rozdílnost nejsou abstraktními, nesmiřitelnými, vzájemně se vylučujícími protiklady, ve skutečnosti existují vždy jen společně, a vytvářejí dialektickou jednotu.

**Vše reálně existující je souhrnem obecného, jednotlivého a zvláštního,
je jednotou totožného a odlišného, a je jedinečné a neopakovatelné**

Soudruh Trockij je snad nejschopnější člověk v nynějším ÚV, ale zároveň je přespříliš sebevědomý a příliš se nechává unášet čistě administrativní stránkou věci.

V. I. Lenin

Trockismus

Lev Davidovič Trockij byl ruským marxistickým revolucionářem, vrstevníkem a spolupracovníkem Lenina i Stalina. S oběma byl často ve sporu, protože byl [radikálnější](#) než Lenin a vzdělanější než Stalin. Ale to v dobách Leninových nevadilo; spory byly důležitým prvkem diskuse, hledáním optimálních cest a nástrojem řešení rozporů. Trockij byl schopným a důsledným marxistou, a to bylo hlavní. Jeho [maloburžoazní](#) radikalismus, který Lenin nazval „neobolševismem“ byl eliminován většinou.

Po nástupu Stalina k moci se situace změnila. Lenin, ačkoli oba považoval za věrné spolupracovníky, varoval před jejich vyzdvižením do nejvyšších funkcí. Jejich osobní vlastnosti, silné ambice a vzájemné rozpory mohly ohrozit stranu, což se nakonec stalo. Trockij se stal silným kritikem Stalina, a ten se jej, jako všech svých kritiků, zbavil. Byl vypuzen ze země a jeho odpor byl nazván „*trockismem*“.

Onen „*trockismus*“ [není revizí marxismu](#), není zvláštní [ideologií](#), je jen jiným, Marxovi bližším [názorem](#) na způsob uplatňování [moci](#), na cestu vpřed. Silné osobní averze obou nakonec přerostly ve vzájemné obviňování, v němž nechybělo ani zkreslení podstaty sporu. [Individualismus](#) a [voluntarismus](#) však nechyběl, stejně jako část pravdy, na obou stranách. Nejpřesněji podstatu věci charakterizoval S. K. Neuman slovy:

Trockismus je vzpoura inteligentů

Trockij pak působil jako marxistický revolucionář na Západě. Byl mimořádně aktivním a brilantním spisovatelem, což přispělo k popularitě jeho názorů mezi marxisty po celém světě. Prosazoval maximální [centralizaci](#) a kladl důraz na úlohu státního hospodářského [plánu](#). Odmítal veškeré náznaky tržního hospodářství,

Pokud s ním někdo polemizoval, uchýloval se Trockij k osobnímu napadání a zesměšňování. Nikdy neustupoval, v osobním styku byl velmi chladný a strohý, a tak si postupně vytvořil příliš mnoho nepřátel, ačkoliv jeho myšlenky jinak byly schopny oslovovat mnoho lidí po celém světě.

Bývá obviňován z [terorismu](#), což je nepravdivé. Trockij terorismus kritizoval, odhaloval jeho sociální kořeny i neúčelnost, jeho odtrženost od revoluční [třídy](#) i neschopnost změnit svět pomocí individuálních hrdinů a mstitelů. Jeho chybou bylo, že přeceňoval násilný [revoluční akt](#) a vojenské metody politického boje bez respektování objektivních a subjektivních [podmínek](#) revoluce.

Trockij bojoval proti Stalinovi, proti jeho metodám, ale i proti němu osobně. Trockismus není žádná zvláštní teorie, je to rozporuplná praxe marxisty Trockého.

Jen pokud se člověk k přírodě, prvnímu zdroji všech pracovních předmětů i prostředků, chová předem jako vlastník a nakládá s ní, jako by mu patřila, potud se jeho práce stává zdrojem užitných hodnot, tudíž i bohatství.

Karel Marx

Trvale udržitelný rozvoj

Vztahem [člověka a přírody](#) se zabývají environmentalismus a ekologie ve svých nejrůznějších variantách. A všechny tyto vědy zatajují, že prvním, kdo se začal tímto problémem zabývat jako vědec dávno před nimi, byl Karel Marx. Dlouho po něm vznikla celá řada tzv. „zelených“ politických směrů a teorií, navazujících na jeho zatajované myšlenky, ale i ze starší zkušenosti lidstva, z níž vycházel i on. Již Velký zákon irokézské konfederace říká: „Musíme ve všech svých úvahách brát ohled na následky našich rozhodnutí na následujících sedm generací.“

Všechny teoretické úvahy o vztahu člověka a přírody mají své kořeny v marxismu

Člověk své zdroje vyčerpává a musí hledat jiné. Vyspělé [kapitalistické](#) státy už dávno vyčerpaly své domácí zdroje a hledají je v rozvojových zemích. Postupují při tom tak, že ze společenských prostředků těmto zemím „pomáhají“ udržet v nich poddajné vládnoucí režimy, a [zisky](#) tam dosahované transportují do soukromých rukou na Západě. Potlačují rozvoj chudého Jihu, aby zabezpečili rozvoj svůj.

Politika imperialismu podporuje nerovnoměrný rozvoj světa

Ten však plodí ostré sociální konflikty uvnitř těchto zemí, ale i mezi nimi a vyspělým světem. To je zdrojem rizik pro celou planetu; vedle pokračujícího vyčerpávání zdrojů roste hrozba rozsáhlých vleklých [válek](#) a masové [migrace](#). I uvnitř vyspělých zemí pokračuje nerovnoměrný [rozvoj](#). [Bohatství](#) chudých roste pomalu, někde i klesá, ale bohatství nejmocnějších roste rychle, bez ohledu na nejrůznější [krize](#). Tím vzrůstá riziko ostrých sociálních konfliktů a úpadku i uvnitř vyspělých zemí.

Nerovnoměrný vývoj není trvale udržitelný

Bez ohledu na vyčerpávání zdrojů populace na Zemi vzrůstá. Komunisty vedená Čína to řeší její politickou regulací, vyspělý Západ podporou lokálních válek. [Humanisté](#) mohou diskutovat o tom, co je humánnější, avšak nakonec se musí shodnout na tom, že ani jedno nestačí. Při vítězství soukromých [zájmů](#) to nakonec musí vyvrcholit jen [globální](#) sociální katastrofou. [Kapitalismus](#) umí existovat pouze při rychlém, živelném, a tudíž nerovnoměrném rozvoji. Jde mu jen o vlastní rychlý rozvoj.

Rychlý a živelný rozvoj není trvale udržitelný

Jedinou cestou k dlouhodobě udržitelnému rozvoji na Zemi je jeho zpomalení ve vyspělém světě, vyrovnaní největších rozdílů mezi chudými a bohatými, omezení zbrojních výdajů a [plánovitá](#) regulace populace i hospodaření s dostupnými zdroji. Nic z toho ale kapitalismus neumí. Není schopen se řídit Marxovou radou:

„Tuto planetu jsme převzali od svých předků, a je naší povinností řádného hospodáře předat ji svým potomkům nejméně v tak dobrém stavu, v jakém jsme ji převzali.“

Triáda: teze, antiteze a syntéza

Už od pradávna pozorovali lidé vnitřní [rozpornost](#) a vzájemné střetávání se všeho, včetně našich myšlenek. Vznikaly tak první náznaky dialektického přístupu ke světu, chápání vzniku nového z boje dosavadních protikladů. Vznikaly nejrůznější ideje o triádách, tedy trojkrocích, z nichž první dva byly zpravidla [protiklady](#), a třetí byl výsledkem. První náznaky toho se projevují u filozofů již před Sokratem, systematicky se onou „trojitostí“ vývoje zabýval Platón a Proklos, z českých myslitelů i J. A. Komenský. Tyto myšlenky byly devalvovány křesťanským učením o „svaté trojici“. Vrátila se k nim až německá klasická filozofie, v níž se rodila novější forma [dialektiky](#), především Hegel. Avšak ve schematické podobě „teze, antiteze a syntéza“ sebou nesla rysy [formalismu](#), který marxismus nepřevzal, a přijal pouze její výchozí [ideu](#) protikladnosti.

Ideje trojjedinosti jsou počáteční formou vývoje dialektiky

Schéma třístupňového vývoje [pojmu](#), idejí či dokonce hmotných objektů lze přijmout pouze jako prvotní pomůcku pro pochopení problému, kterou nelze absolutizovat na zákon [poznání](#) nebo vývoje. Jakákoli „triáda“ postihuje vždy jen částečně mnohostrannost [vývoje](#), odhlíží od vnitřní rozpornosti, od [podstaty a jevu](#), redukuje nekonečnou spojitost světa na opakující se trojici a je vždy zjednodušením, svádějícím k mechanickému chápání světa.

Triáda není zákonem

Neplatí totiž, že každá teze musí mít antitezi. Ludolfovo číslo, Archimedův zákon a tisíce jiných poznatků ji nemají. Stejně tak neplatí, že antiteze působí zákonitě na vývoj teze; mnohé antiteze žijí svým vlastním životem bez ohledu na tezi a naopak. Nikdy se nestřetávají pouze dvojice, ale většinou více protikladů. Syntéza není vždy výsledkem teze a antiteze, ale může být produktem zcela odlišných poznatků.

Střetnutím teze a antiteze nevzniká automaticky pravda

Z rozporu teze a antiteze nemusí být něco nového, výsledkem může být naopak zánik jedné z nich či obou. Výsledkem střetu teze a antiteze může být zcela nový poznatek, naprosto odlišný od obou výchozích.

Triáda, to může být vnější popis jevu; je jen jednou z [možností](#), je [nahodilostí](#) [nikoli nutností](#), je obrazným vyjádřením vývoje, ale není jeho [zákonitostí](#).

Zaměňování triády jako jevu s podstatou není dialektikou, ale metafyzikou

I ve výkladu marxismu se občas objevila některá zjednodušení, vedoucí k omylům [spirocykličnosti](#) vývoje, jako např. výklad „triády“: beztřídní společnost, třídní společnost a [komunismus](#), svádějící k jakémusi dějinnému automatismu, který je vlastně [fatalismem](#). Svět je příliš složitý na to, aby se dal vtěsnat do jakékoli triády.

Je-li v obci ve vážnosti bohatství a boháči, ztrácí z vážnosti ctnost a lidé dobří, taková obec není jedna, nýbrž nutně dvě, jedna chudých a druhá boháčů, usazených na témže místě a stále si strojících úklady.
Platón

Třídní boj

Už Platón uviděl ve [společnosti](#) to, co dnešní [politici](#) i režimní sociologové a [politologové](#) vidět nehodlají - boj tříd. Také Niccolo Machiavelli jej viděl a pochopil: „Odsuzujeme-li boje mezi urozenými a lidem, odsuzujeme podle mého názoru první příčinu, proč se udržela římská svoboda. Všimáme si tak více povyku při takových bojích, než jejich dobrých účinků“. I Masaryk jej nepřehlížel. Ale česká vládnoucí garnitura jej nejenže nevidí, ale dokonce nepovoluje. I slova o něm mohou být trestána, neboť český trestný řád stíhá šíření [třídní nenávisti](#). Jenže nenávist a [boj](#) není totéž, proto je zakázána spíš ta nenávist. Skutečný boj mezi velkými skupinami lidí nevzniká z nenávisti, ale především z materiálních důvodů. Nejen mezi třídami, ale i uvnitř tříd.

Nenávist je v každém boji špatným rádčem; je spíš jeho výsledkem než příčinou

Boj tříd nevyvolává třída utlačená, ale její útlak, který je také bojem. Teprve útlak vyvolává odpor, protože zákon akce a reakce platí i ve společnosti. A útlak mezi velkými skupinami lidí má vždy své ekonomické příčiny, ať je zakrýván čímkoli. On totiž každý útlak něco stojí, a nikdo by do něho neinvestoval, kdyby na druhé straně neočekával daleko vyšší [zisk](#). Útlak je prostředkem i formou [vykořisťování](#).

Třídní boj je veden o způsob vytváření [nadproduktu](#) a jeho [rozdělování](#)

Boj tříd vznikl spolu se třídami a jedině s jejich zánikem může zmizet. Mezitím může jeho intenzita klesat i stoupat, může mít podobu zjevnou i skrytou násilnou i nenásilnou. Dokonce se může i zdát, že na čas ustal, ale to je jen klam. Vykořisťování, tedy boj vládnoucí třídy ustát nemůže, to by tato třída přestala ekonomicky existovat.

O intenzitě třídního boje rozhoduje míra vykořisťování

Boj tříd sehrál v dějinách lidstva [pozitivní](#) roli. Bez něj by nezaniklo [otrokářství](#) ani [nevolnictví](#), bez něj by nevznikla vysoká [životní úroveň](#) ve vyspělých [kapitalistických](#) zemích. Má svou rovinu ekonomickou, politickou a ideovou. Boj tříd je projevem hospodářské nelidskosti a obranou lidstva proti ní.

Celé dějiny civilizace jsou dějinami třídních bojů. Ať nabyly tyto boje podobu [náboženskou](#), [rasovou](#), [národnostní](#) či jakoukoli jinou, vždy v nich šlo jen o společenskou [bohatství](#). O to, jak jej koncentrovat v rukou úzké [skupiny](#) lidí a o to, jako tomu zabraňovat. Ten, kdo to nechce vidět, nechce chápat společnost, zpravidla proto, že se chce přiživovat. A armády úředníků, politiků, právníků, společenských vědců a novinářů se přiživují. Čím vydatněji, tím více boj tříd odsuzují a popírají.

Boj tříd lze odstranit jedině rovnoměrným rozdělením práce a bohatství, tedy zrušením tříd. A tomu se říká komunismus!

Ano, probíhá třídní válka, ale moje třída, tedy těch bohatých, v ní vítězí
Warren Buffett

Třídní rozdíly sociální nepovažují za oprávněné, a konec konců mám za to, že spočívají na násilí.
Albert Einstein

Třídy

Poté, kdy prvotní pospolitost začala trvale vyrábět více, než sama potřebovala ke své reprodukci, započal uvnitř společnosti boj o tento vytvořený [nadprodukt](#). Jakmile v něm zvítězila jedna velká skupina, rozpadla se společnost na třídy. Marxismus jejich existenci neobjevil, dokonce je ani nepojmenoval. Existovaly dávno před ním v nejrůznějších podobách a pod nejrůznějšími jmény. Marx pouze objasnil jejich ekonomický základ, mechanismus jejich vzniku a jejich společenskou úlohu.

Třídy jsou produktem ekonomické činnosti lidí

Vytvářený nadprodukt si může jedna třída přivlastňovat pouze tak, že násilím potlačuje ty ostatní. Tím vytváří svůj protiklad, ale také zárodek své budoucí porážky. Hlavní třídy jsou ty, bez nichž je daný výrobní způsob nemožný, tj. třídy [vlastníků](#) a vykořisťovaných, tedy třídy zcela protikladné, antagonistické, tvořící základ sociální [struktury](#) společnosti. Vedle nich existují mezitřídy, jejichž postavení je dvojaké, tzn., že zčásti samy [vykořisťují](#) a zčásti jsou samy vykořisťovány; jsou ovládající i ovládané. Za [kapitalismu](#) je to hlavně [maloburžoazie](#), za [feudalismu](#) to byli měšťané. Další, vedlejší třídy existují přechodně, jsou pozůstatkem staré společnosti či zárodkem společnosti nové. Třídy jsou historickým produktem a neexistují věčně.

Třídy jsou skupiny lidí, z nichž jedna si může přivlastňovat výsledky práce druhé, protože zaujímá jiné místo v určité soustavě společenského hospodářství

Třídy jsou velké skupiny lidí, které se od sebe liší:

- svým místem v historicky daném [způsobu výroby](#);
- z toho plynoucím vlastnickým vztahem k [výrobním prostředkům](#) většinou mocensky zajištěným;
- z něho vyplývajícím postavením ve společenské organizaci [práce](#);
- a tudíž i způsobem nabývání a velikostí onoho dílu společenského [bohatství](#), jímž disponují

Společnost se tak dělí na vykořisťující a vykořisťované

Žádný z jednotlivých rysů sám o sobě ještě třídu nevytváří. Vzniká až spojením všech znaků, vytvářejících podstatu. A z této podstaty pak vyplývají další, jevové rysy tříd, jako je odlišný [způsob života](#), obživy, přístup ke vzdělání, zajištění zdraví i stáří, a úplně vedlejší rysy, jako je např. způsob bydlení, [spotřeby](#) či trávení [volného času](#). Jednotlivá individua tvoří třídu jen potud, pokud musí vést [společný boj](#) proti jiné třídě; jinak si navzájem [konkurují](#) jako nepřátelé. Jsou třídou jen do té míry, do jaké si uvědomí své společné [zájmy](#), formulují je v [ideologii](#) a hájí je v [politice](#). Pokud jsou pasivní, stávají se statistickou skupinou, beztvarym objektem působení tříd jiných.

Třídní příslušnost se dědí spolu s majetkem, což je ta největší nespravedlnost.

Marxismus neusiluje o fyzickou likvidaci tříd, ale o zrušení ekonomických vztahů, z nichž vznikají. Jeho cílem nemůže být odstranění [sociálních vrstev](#).

Tři zdroje a tři součásti marxismu

Marxovy a Engelsovy práce obsahovaly většinou souhrnně jejich poznatky filozofické, ekonomické i sociálně politické. Neoddělovali je, ale spojovali v jeden skloubený celek, přičemž jedny navazovaly na druhé, prolínaly se s nimi a doplňovaly. Tak vznikl [marxismus](#). Jeho sociálními kořeny byl [kapitalismus](#) a jeho [rozpory](#).

Ve skutečnosti jej tvoří tři relativně samostatné teoretické disciplíny, které mají své gnoseologické kořeny v poznání předchozích generací, svou vlastní [strukturu](#) i logiku. Je nutné studovat je odděleně, avšak chápat ve vztahu nejen s těmi ostatními, ale i ve vztahu se vším poznáním vědy. Stejně tak, jako u každé vědy.

[Marxistická filozofie](#) je nejobecnější součástí marxismu, jeho teoretickým základem

Studuje [zákony a zákonitosti](#) platné v celé přírodní i společenské skutečnosti, a obdobně i v lidském [myšlení](#), které je odrazem této skutečnosti. Je to [dialektický](#) a [historický materialismus](#), vycházející z předchozích poznatků [filozofie](#), především z německých klasických autorů. K jejím hlavním kořenům patří materialismus Ludwiga Feuerbacha, očištěný od jeho [metafyziky](#), a současně dialektika G. W. F. Hegela, zbavená jeho idealismu. Spojení materialistického a dialektického pojetí světa pak v marxismu vzniká pojetí nové, odrážející poznání přírodních věd a vytvářející reálný, nezkrácený základ nově se formujících [společenských věd](#).

[Politická ekonomie](#) studuje [hospodářské vztahy, vytvářející vztahy mezi lidmi](#)

Je to ekonomická věda nezkoumající [kvantitativní](#) stránku hospodářských vztahů, ale jejich kvalitativní podstatu. Navazuje na anglickou buržoazní politickou ekonomii, vrcholící v dílech Adama Smithe a Davida Ricarda. Rozvíjí ji v [podmínkách](#) strojové velkovýroby a teoreticky ji prohlubuje.

[Vědecký komunismus](#) zkoumá [politické vztahy](#)
v epoše přechodu od kapitalismu k vyšší formě společenského uspořádání

Je to sociální věda zkoumající především politické [vztahy](#) rozhodujících společenských skupin, tříd. Jejimi gnoseologickými kořeny jsou díla [utopických socialistů a komunistů](#), z nichž nejvýznamnější byli Thomaso Campanella, Thomas Moore, Henri de Saint-Simon, Charles Fourier a Robert Owen. Navazuje na jejich cíle, avšak odhaluje jejich utopičnost, spočívající v nereálných prostředních jejich dosažení. Vysvětluje, že spravedlivějšího uspořádání společnosti a rozdělení [výrobních prostředků](#) nelze dosáhnout výchovou a osvětou, ale jedině převzetím politické moci.

Marxismus je jednotou těchto tří součástí

V období socialismu, kdy byl marxismus vyučován a studován, docházelo u jeho teoretiků k nutné specializaci, která však často vedla k podceňování ostatních součástí, k jejich nerovnoměrnému vývoji a ve svých důsledcích i k chybám.

Umění a kýč

Ještě v pravěku dosáhl člověk schopnosti vyrábět nadprodukt, tj. více, než sám potřeboval ke své prosté reprodukci. Tím získal volný čas, který si navíc prodlužoval světlem ohně a zkracováním doby trávení při požívání tepelně zpracované potravy. Měl dostatek energie a času, které musel využívat, a také spoustu nových schopností. To vše se začalo projevovat tím, že zdobil své vyráběné předměty.

Umění je spojením lidské tvořivosti a volného času

Umění je záměrně zkreslený odraz skutečnosti vědomím, specifický druh práce, při němž člověk nepřetváří přírodu k uspokojení svých hmotných, ale duchovních potřeb. Přetváří více člověka než přírodu. Rozvinulo se v samostatnou činnost, která přispívá k rozvoji svého tvůrce, ale současně k rozvoji dalších jedinců, které takto vzniklé výtvořiny vnímají. Umění je produktem i spolutvůrcem rozvoje člověka.

Umění povznáší svého tvůrce i vnímatele

Umění odráží osobnost tvůrce, ale i společenské podmínky, v nichž vzniklo; buď proti nim bojuje, nebo je upevňuje. Třeba jen tím, že činí svět krásnějším a snesitelnějším, než opravdu je. V rozdělené společnosti se tak umění, třeba i nevědomky, staví na některou stranu. Umělec slouží nebo živoří.

Umění může sloužit, nesmí však posluhovat

S rozvojem dělní práce se umění oddělilo od materiální výroby a nabylo podobu práce duševní. Zdánlivě stojí nad společností, ve skutečnosti je však na ní závislé. Hmotné i duchovní zdroje čerpá pouze ze společnosti, a svou funkci může plnit jedině v ní. Uměním se stává pouze tak, že je společnosti předáváno, což po vzniku směny znamená to, že je prodáváno. Umělec tak žije v rozporném postavení jako maloburžoazie: konkuruje jiným, vydělává a současně na něm vydělává někdo jiný.

V tržní společnosti se umění stalo zbožím

Tím se umění dostalo i do dalšího rozporu: má-li povznášet svého vnímatele, musí mít vyšší duchovní úroveň než on. Má-li však být prodejné, musí se přizpůsobovat předpokládané úrovni svého vnímatele. Tak vzniká kompromis, zejména u umění, které je určeno k masovému šíření. Zvítězí-li požadavky trhu, vzniká kýč. Zatímco umění hledá skrytou podstatu, kýč hledá jenom efektní jev.

Opakem umění je kýč, který osobnost tvůrce i vnímatele nepovznáší, ale ubíjí

Je formálně podobný umění, podbízí se však vkusu průměrného i podprůměrného diváka či posluchače. Je obhajován tím, „že to lidé chtějí“, je obchodem s laciným, nekvalitním zbožím. Degraduje svého tvůrce i vnímatele.

Stává-li se kýč standardem, je to projevem společenského úpadku

Únor 1948

S přijetím Košického vládního programu v roce 1944 začíná probíhat v Československu národně demokratická [revoluce](#). Jejím obsahem je národní osvobození a [demokratizace](#) poměrů v zemi, znamenající omezení vlivu velké [buržoazie](#). Byly k tomu mimořádně příznivé podmínky: Silná německá buržoazie musela opustit prostor, židovská buržoazie byla Němci zdecimována a česká buržoazie se zčásti zkompromitovala spoluprací s Němci. Naproti tomu výrazně zesílila prestiž Sovětského svazu, a v čele státu stál umírněně socialisticky orientovaný prezident Beneš. Neměl dobré zkušenosti s velkou buržoazií před [válkou](#) i při ní, ani s buržoazními stranami a s jejich hašteřivostí. Věděl, že v republice měl větší vliv ředitel Živnobanky než on, a že emigrující buržoazie se starala více o své majetky než o svou zemi. Měl trpké zkušenosti se západními spojenci, kteří nás zradili v Mnichově, uznali jeho vládu v exilu později než SSSR a vydírali ji zadržením měnového zlata. Věděl, že si Británie nechala naši vojenskou účast ve válce nemilosrdně zaplatit, zatímco Sověti ji financovali ze svého. Věděl, že [pravici](#) šlo o majetky a moc, zatímco levice stála nekompromisně za programem osvobození. Věděl, že [fašismus](#) byl proti všemu levicovému, stejně tak jako domácí i zahraniční buržoazie a celá pravice. Znal [náladu](#) většiny obyvatel země a uznával rozhodující vliv SSSR na našem osvobození.

Za této situace jmenoval na základě výsledků voleb vládu Národní fronty se silným vlivem levice, která však nenašla pochopení na Západě ani u zbytků domácí buržoazie. Spolu s ní uskutečnil mohutnou socializaci ekonomiky i politického života, proti čemuž se prozápadně orientované síly stavěly. Vyvrcholilo to pokusem pravicových politiků o zvrát výsledků voleb demisí pravicových ministrů v Únoru 1948. Nešlo o ojedinělý akt, bylo to součástí Američany řízené snahy vytlačit komunisty z vlád ve všech evropských zemích, což se jinde podařilo, ale u nás ne.

Únor 1948 byl neúspěšným pokusem o pravicový [puč](#) v Československu

Pravice řízená ze zahraničí počítala s tím, že se k demisi připojí Jan Masaryk, který však touto částí vlády pohrdal pro její amaterismus a [voluntarismus](#). Nepřipojil se ani bezpartijní ministr obrany Svoboda, a žádné podpory se pučistům nedostalo ani ze strany Beneše. Demisi tak nepodala nadpoloviční většina vlády, což byla podmínka pro sestavení vlády nové. Podle Ústavy pak Beneš demisi přijal a na návrh předsedy vlády Gottwalda a za masové podpory lidu ji doplnil o levicově orientované ministry ze stejných stran. To vyvolalo odpor domácí i zahraniční pravice, která to interpretovala jako prezidentovu zradu tak silně, že to stárnoucího a nemocného Beneše přimělo k rezignaci a psychicky labilního Jana Masaryka, trpícího po matce schizofrenií, k sebevraždě. Respektovali [lid](#) a ztratili své dosavadní přátele.

Únorem 1948 se vytvořily podmínky pro přerůstání národně demokratické revoluce v revoluci socialistickou

[Podmínky](#) pro tento zásadní politický zvrát byly tak příznivé, že se už v naší historii nebudou opakovat. Strana je, bohužel, postupně prohospodařila.

V našich očích jsou utopisté ti, kdo odtrhují politické formy od jejich společenských základů a hlásají je jako obecná, abstraktní dogmata.

Karel Marx

Utopický komunismus a socialismus

Uprostřed nespravedlivé, civilizované, tj. třídní společnosti vznikaly od nepaměti myšlenky na uspořádání spravedlivější a lepší. Byly to jednak bájně vzpomínky na rovnost prvotní pospolitosti, ale i myšlenky zcela nové. Počínaje rokem asi 1500 měly zprvu literární podobu. K nejznámějším dílům tohoto druhu patří „Sluneční stát“, jehož autorem byl italský mnich Thomasso Campanella a „Utopie“ významného anglického politika Thomase Mora. Tam vznikl utopický komunismus.

Je to široký myšlenkový proud, který byl později doplňován i některými drobnými praktickými pokusy o skutečné vytvoření nové společnosti, které však vždy selhaly. Patřili k němu i Jean Meslieu, Morreli či Gracchus Babeauf.

Utopický komunismus pochopil nutnost odstranění soukromého vlastnictví jako zdroje nerovnosti a bídy

Nerozlišoval však vlastnictví osobních předmětů a výrobních prostředků, předpokládal minimalizaci potřeb a vlastně nivelizaci bídy, vycházel z rovnostářství místo z rovnosti, a měl naivní představy o budoucí asketické společnosti a kasárenském komunismu. To vše vycházelo z tehdejšího rozvoje výrobních sil, které skutečnou přeměnu společnosti neumožňovaly.

V období průmyslové revoluce 19. století pak vznikaly i další teorie i praktické pokusy, které však byly stejně neúspěšné. Vycházely z utopických komunistů, ale i z buržoazních osvícenců, což je výrazně poznamenalo. Vznikl utopický socialismus.

Utopický socialismus opustil myšlenku zrušení soukromého vlastnictví

Byl kritický ke kapitalismu a rozvíjel myšlenky francouzské revoluce zejména tam, kde je buržoazie opouštěla. Byl teoreticky na vyšší úrovni, než předcházející utopický komunismus. Patřili k němu např. francouzský hrabě Saint-Simon, Charles Fouriere, Robert Owen, Etien Cabet a další. Převzali některé chyby předchozích utopistů, avšak na druhé straně pochopili nutnost rozvoje výrobních sil jako podmínku k vybudování společnosti lepší. Na tyto myšlenky dnes navazuje sociální demokracie.

Chybou obou utopistických směrů byla představa, že lepší společnosti lze dosáhnout pokojnou cestou, přesvědčováním bohatých a výchovou chudých, bez revolučního převzetí politické moci potlačenými, kterým má být svoboda „dána“.

Utopičnost obou nespočívala v cílech, ale v neznalosti prostředků, jak jich dosáhnout

Utopický komunismus a socialismus byly ve své době přínosem k poznání společnosti a k rozvoji myšlení. Tehdejší nositelé těchto názorů byli pokrokoví, jejich následovníci v dnešní době jsou reakční.

Utopický socialismus a komunismus patří ke kořenům marxismu

Kapitalista chce vyrobit nejen užitnou hodnotu, nýbrž zboží, nejen užitnou hodnotu, nýbrž hodnotu, a nejen hodnotu, nýbrž také nadhodnotu.

Karel Marx

Užitná hodnota

Užitná hodnota je ekonomická kategorie představující užitečnost věci, její schopnost uspokojovat určité [potřeby](#) buď při výrobě, nebo při [spotřebě](#). Spolu s [hodnotou](#) tvoří dvě stránky zboží. Ve vztahu k hodnotě vystupuje užitná hodnota jako její věcný nositel. Užitná hodnota je tvořena konkrétní, produktivní prací v materiální výrobě. Je základním předpokladem směnitelnosti zboží, ale není podmíněna zbožní výrobou. Vzniká v jakékoli formě výroby, i když produkt nevstupuje do směny.

**Užitná hodnota je schopnost uspokojovat potřeby;
je nositelem hodnoty a směnné hodnoty**

Tento ekonomický [pojem](#) nelze zaměňovat s duchovní, etickou, estetickou, kulturní aj. hodnotou, kterou také výrobek může mít. Duchovní hodnoty a výsledky [duševní práce](#) nabývají užitnou hodnotu pouze tehdy, jsou-li zhmotněny [prací](#).

Duchovní hodnoty mají užitnou hodnotu pouze tehdy, jsou-li materializovány

Užitnou hodnotu mají i věci, které nejsou produktem lidské práce, které jsou pouhým přírodním produktem bez zásahu lidí. V prvotním stádiu vývoje člověka sběrače či lovce představovaly veškeré jeho bohatství. S vývojem lidstva se však jejich podíl na celkové spotřebě neustále snižuje. [Rozvoj](#) výroby a změna způsobu života lidí vedou k zániku jedněch a vzniku nových užitných hodnot.

Každá užitná hodnota není zbožím

Ale každé zboží musí mít užitnou hodnotu, jinak by bylo neprodejné. Užitečnost produktů pro člověka není podmíněna skutečnou potřebou, ale může být vyvolána i zdáním potřeby. Není závislá na prospěšnosti jedinci či společnosti, člověk se umí mýlit a považuje za užitečné i to, co jemu či společnosti škodí. [Kapitalismus](#) vyrábí užitné hodnoty ne kvůli nim, ale jen pro dosažení [zisku](#).

Úkolem reklamy je vzbudit zdání potřebnosti a tedy užitné hodnoty věcí

Užitná hodnota věcí je proměnlivá časem, místem i subjektem; vyplývá z materiálních i sociálních [vztahů](#), v nichž člověk žije i ze subjektivního [odrazu](#) těchto vztahů. Je nezávislá na hodnotě výrobku či měně, za kterou se směňuje. Je závislá na způsobu obživy a [způsobu života](#) člověka, a spolu s nimi se mění.

Užitná hodnota všeho se mění i s rozvojem poznání. To, co bylo kdysi pro člověka neužitečné, se s novými poznatky může stát užitečným a naopak. To, co bylo vytvořeno za jedním účelem, může být při změně poznatků využíváno i jinak. Veškeré [bohatství](#) jedince i společnosti je souhrnem užitných hodnot jeho výrobních prostředků i spotřebních předmětů; vývojem se rozšiřuje a rozrůžňuje.

Užitná hodnota je jediná jevová forma hodnoty, a proto s ní bývá zaměňována

Válka

Válka je [konkurenčním](#) bojem vládnoucích tříd různých zemí o [nadprodukt](#) již vytvořený, ale především o zdroje, z nichž bude nadprodukt vytvářen v budoucnosti. Je to zahraniční [politika](#) používající otevřenou sílu. Začíná vždy tam, kde vládnoucí [třída](#) jednoho [státu](#) neumí potlačit vládnoucí třídu druhého státu jinak. Válka má vždy své ekonomické příčiny a cíle, je materiálně podmíněna a ideově zdůvodňována. Ačkoliv je vyvolána [zájmy](#) vládnoucí třídy, je vždy vydávána za obhajování zájmů celého [národa](#). Lidé by málokdy bojovali dobře, kdyby věděli, proč opravdu bojují.

Válka je ekonomický boj zaštiťovaný idejemi

Ve válce bývá jedna strana přepadena. Nemusí to být právě ta, která vystřelila první. Z hlediska obou stran je válka zdůvodňována jako [spravedlivá](#). Z hlediska historie nikoliv. Ale historii píše vítězové. Válku neospravedlňují [ideje](#), kterými se zaštiťovala, ale jen vítězství. Válka likviduje obrovské společenské síly, ale na druhé straně nutí společnost vytvářet síly nové. Válka může být zdrojem [pokroku](#) jen mimořádně, oslabí-li historické síly, které jsou na ústupu a posílí síly nové. Činí to však za cenu takových obětí, které, kdyby byly využity účelněji, dosáhly by pokroku většího a rychlejšího.

Válka je jednou z forem politiky

Má vždy hospodářský základ. Je to rozměrná ekonomická transakce, ve které jsou investicí osudy národů. Je to [boj](#) o majetek a území nepřítele, v němž jde o tak velké hodnoty, že v porovnání s nimi ztrácí svou cenu nejen lidský život, ale i životy statisíců. Válka není výsledkem činnosti politiků, i když i oni v ní mohou mít své vlastní zájmy. Válku vyvolá vždy ten, kdo na ní chce vydělat.

**Žádnou válku nevybojovali generálové;
vybojoval ji, a největší oběti v ní vždy přinesl lid**

Válka je produktem rozporů vládnoucích tříd a tyto rozpory řeší na úkor ostatních. Válku nelze zakázat, postavit mimo zákon. Ale lze odstranit takové uspořádání společnosti, ze kterého vzniká, to je uspořádání třídní, v němž může být [vykořisťována](#) nejen třída třídou, ale i národ národem, stát státem.

Války lze odstranit pouze odstraněním tříd

Válka vždy zpočátku otupuje vnitřní [rozpory](#) a poutá pozornost mas k rozporům vnějším. Tyto vnitřní rozpory však nemůže odstranit, nakonec vždy propukají znovu v průběhu války či po válce prohrané i vyhrané. Vedlejším důvodem války na straně silnějšího občas bývá právě potlačení svých vnitřních problémů, ale řešení je to vždy jen dočasné. Chceme-li pochopit kteroukoliv válku v dějinách či současnosti, nesmíme se příliš zabývat prapory a idejemi, kterými se v ní mává, ale ekonomickými zájmy, které ji vyvolaly.

Idea, podle níž bojují masy lidí, se stává zbraní, nikoli příčinou války

Věda

Praktické poznatky mnoha generací, vytvořené a ověřené nespočtelným množstvím lidí počaly být již ve starověku skládány mnohými mysliteli v ucelené, logicky skloubené [celky](#), vysvětlující svět jinak, než dosud činily mytologie a náboženství. Začala vznikat věda. V antickém světě, který čerpal i ze starších poznatků starověkého Egypta a pravděpodobně i jiných [civilizací](#), se tak stalo formou vzniku [filozofie](#), vševědy, z níž se postupně oddělovaly v relativně samostatné celky specializované vědy.

Věda bývá považována za činnost vynikajících jednotlivců, obyčejným lidem nedostupnou. Ačkoliv je to vysoce specializovaná [duševní činnost](#), vychází z praxe širokých [mas lidí](#) a její výsledky jsou určeny především jim. Věda může stoupat vzhůru jen do té míry, do jaké v duchovní i materiální podobě proniká mezi široké vrstvy, tvořící materiální i personální podmínky pro její další [rozvoj](#).

Věda je nejvyšší formou vědomí společnosti

Věda byla zpočátku individuální činností, stejně tak jako řemeslná práce. Skutečného rozvoje dosáhla, stejně tak jako [práce](#), až tehdy, když se stala činností kolektivní. Teprve ukončením izolace jednotlivých poznávajících individuů, širokou popularizací jejich poznatků, jejich vzájemným spojením pomocí knih a odstraněním bariér mezi jednotlivými odvětvími dosáhla věda skutečného rozvoje.

Věda je týmová práce. Hlavním motivem poznávajících jedinců je vždy touha po poznání, která však sama o sobě nikdy nestačí. Musí být materiálně podpořena [společností](#), která z ní činí věc společenskou, potřebuje-li ji.

Největším stimulem rozvoje vědy jsou materiální potřeby

Věda po staletí své existence žila na okraji společnosti, a proto se rozvíjela jen velmi pomalu. S rozvojem průmyslu, který její poznatky materializoval, se její vývoj urychlil a stala jedním z rozhodujících činitelů rozvoje společnosti.

Věda uplatněná ve výrobě se stává novou výrobní silou

Zde je nutno upozornit na jedno Marxovo zjednodušení, kdy v geniální předpovědi poznamenal, že se „*věda stane bezprostřední [výrobní silou](#)*“. Nevstoupila však do výroby bezprostředně, ale jen prostřednictvím nových výrobních prostředků, kvalifikovanější pracovní síly a nového spojení těchto dvou faktorů, tj. prostřednictvím nových technologií.

Vědecké poznání bývá považováno za něco, co člověk vymyslí či objeví nezávisle na ostatních. Nikdy tomu tak není. Každé poznání navazuje na to předchozí, je jeho pokračováním na vyšší úrovni i překonáváním jeho chyb.

Věda je i vykrádáním pravdy z cizích omylů

Teprve až přírodověda a historická věda pojmu do sebe dialektiku, bude celý ten filozofický brak - mimo čisté učení o myšlení – zbytečný a zmizí v pozitivní vědě.
Bedřich Engels

Věda a filozofie

Filozofie a věda patří spolu s uměním a náboženstvím k formám společenského vědomí, odrážejícím skutečnost. Odlišují se od sebe mírou obecnosti a racionality, předmětem i metodami svého zkoumání, a proto dosahují velmi rozdílných výsledků. V počátcích byla filozofie vševědou. Z jejího lůna se počaly oddělovat specializované vědy, které se pak dále štěpily. A ve filozofii zůstávaly jen nejobecnější otázky, na něž není schopna dávat odpověď žádná úzce specializovaná vědecká disciplína.

Ve vědách i filozofii vznikaly a zanikaly různé školy a směry, posuzující problémy odlišně. Byly často spojeny se svými zakladateli, mysliteli, kteří svými objevy či názory otevírali nové prostory pro hledání. Zatímco tendencí vědy bylo vždy po vzájemném štěpení se sjednocovat cestou vylučování omylů, filozofie se ubírala cestou opačnou. Měla tendenci zakonzervovat všechny existující názory, a dospěla tak ke značné, dodnes trvajícím roztříštěnosti, a nikoli k jednotě.

Vědní obory se na rozdíl od filozofií rozvíjejí i po smrti svých zakladatelů, a vždy bez ohledu na jejich omyly

Jednotlivé filozofie byly vždy ve své době vědou jen tehdy, pokud korespondovaly s poznatky ostatních věd, pokud je dokázaly zobecňovat, inspirovat vědu a orientovat ji správným směrem na hranicích dosud poznaného a nepoznaného. Avšak jejich konzervativnost a přílišné spojení se jmény svých zakladatelů jim v tom nakonec vždy bránily, neboť věda se vždy rozvíjela rychleji. Teprve marxismus zformoval filozofii ve skutečnou vědu, která je schopna rozvíjet se i po smrti svých zakladatelů bez ohledu na jejich omyly.

Filozofie i věda nakonec vždy musely sloužit zájmům vládnoucích tříd. Věda svými výsledky, uplatňovanými v praxi, a filozofie obhajobou vládnoucích zájmů. Zatímco věda nemusela dávat najevo, komu slouží, filozofie musela. Vědě stačilo, že slouží; filozofie aby mohla přežít, musela často i posluhovat. S podporou mocných tak často prosluli i ti, kteří se mýlili, nebo dokonce vědomě vytvářeli iluze.

Věda se svých šarlatánů zbavuje, filozofie si je hýčká

Marxova filozofie byla charakteristická tím, že se formovala pod vlivem minulého i soudobého vědeckého poznání. V přírodních vědách to bylo vcelku jednoduché; při zkoumání společnosti musela tvrdě bojovat proti názorům idealizujícím soudobou společnost, které postupně ovládly společenské vědy. A tento stav trvá dodnes. Dialektický a historický materialismus jsou vědou i bojující filozofií. Spolu s matematikou a logikou patří mezi tzv. formální vědy, zabývající se nejobecnějšími zákonitostmi skutečnosti. Ostatní filozofie jsou pouhými stránkami dějin poznání.

Marxistická filozofie vznikala jako jednota světového názoru a vědeckého poznání. Vznikala tedy jako věda. Takové postavení si může udržet jen tehdy, pokud budou marxisté tuto jednotu neustále obnovovat.

Věda, nauka a praxe

Nauka je soubor poznatků nashromážděných mnohaletým vývojem v určitém oboru poznání. Nemusí obsahovat pouze pravdivé informace; v různé míře přejímá také [omyly](#) a [iluze](#), poznání nutně doprovázející. Jsou i nauky složené výhradně z iluzí, či dokonce falzifikací, seskupených s určitým záměrem. To, že je něco naukou, není zárukou pravdivosti. I hlouposti jsou vyučovány.

Nauka je logicky skloubený soubor [informací](#) určený k výuce

Nauka je vyučována, a to v sobě obsahuje nebezpečnou konzervativní tendenci. Učitelé ji učí tak, jak se jí naučili, a žáci, pokud si jí pamatují, ji znají v její již překonané podobě.

Nauka je zakonzervovaná teorie

Na straně učitele i žáka bývá na škodu odtržení od vědy, ale i od [praxe](#). [Vědu](#) naopak posiluje to, jestliže ji její nositelé vyučují. Na jedné straně je to nutí k přehlednému, srozumitelnému formulování nauky, a na druhé straně pro vědu získávají nové adepty. Stejně tak aktivizuje vědu její sepetí s praxí, která otevírá nové problémy a vědu inspiruje. Vědcem není ten, kdo ve svém oboru všechno ví, kdo to vyučuje, ale ten, kdo alespoň malým dílem dokáže posunout lidské vědění vpřed.

Věda je procesem přeměny dosud nepoznaného v nauku

Věda nemůže vzniknout z ničeho; vzniká přetvářením a rozvíjením nauky, a naopak nauka nemůže být pravdivá, nečerpá-li neustále z vědy.

Mezi skutečnou vědou, pravdivou naukou a praxí existuje dialektický vztah

Jednou z chyb socialismu bylo, že se snažil svou marxistickou teorii zakonzervovat, a udělat z ní nauku, zabývající se pouze názory svých zakladatelů, což ale bylo v příkrém rozporu s pojetím Marxe, Engelse i Lenina. Všichni tři předpokládali nutnost dalšího rozvoje této teorie tak, aby byla v souladu s rozvíjejícím se poznáním vědy i požadavky praxe. Všichni tři předpokládali nutnost korekce svých názorů, které nepovažovali za dovršení pravdivého poznání. Avšak byrokratické praxi to nevyhovovalo. Každý pokus o krok vpřed v teorii byl rizikem, neboť býval často označován za revizionismus. A tak se z živého marxismu stala mrtvá nauka, obohacovaná často pochybným opěvováním panující praxe.

**Marxismus je věda, nikoli nauka,
což ale neznamená, že jej není třeba se učit.**

Socialismus, jakmile se stal vědou, žádá od nás, abychom se k němu jako k vědě chovali, to je, abychom jej studovali.
Bedřich Engels

Vědecký komunismus

Jednou ze tří součástí marxismu je vědecký komunismus. Vychází z historického materialismu, avšak nestuduje nejobecnější zákonitosti vývoje společnosti, ale pouze jejich působení a projevy v období snahy lidstva o překonání kapitalistické společensko-ekonomické formace, zvláštnosti tohoto období a zákonitosti vzniku společnosti nové.

Vědecký komunismus zkoumá zákonitosti politických vztahů při přechodu společnosti od kapitalismu ke komunismu

Zabývá se teorií třídního boje, socialistické revoluce a vývoje socialismu. Jeho teoretickým zdrojem je utopický socialismus a komunismus, od nich se však zásadně odlišuje především cestou k vytvoření nové společnosti. Nevidí je nerealisticky, pouze v osvětě, výchově, přesvědčování, které samy o sobě ke změně společenského systému nemohou vést, ale v revolučním převzetí politické moci. Jeho vědeckost spočívá v tom, že našel prostředky a reálnou cestu k cíli.

Marxův vědecký komunismus zkoumá strategii revoluční přeměny světa

Je to filozofická, tj. obecná disciplína, nemohoucí zkoumat taktiku, vyplývající z rozmanitosti podmínek a rozdílnosti času, v němž je strategie uplatňována. Je to jen teoretické východisko, které nelze opustit, ale které samo o sobě nestačí. Taktiku musí každý subjekt sám s ohledem na teorii, na zkušenosti ostatních, ale především na podmínky, v nichž působí, a to vždy tak, aby mu to neznemožňovalo dosažení strategických cílů. Vědecký komunismus hledá strategii.

Vědecký komunismus byl směřován jako strategie i taktika, a tak nebyl ničím

Každá teorie se musí rozvíjet. Klasikové pouze načrtli obrysy a vědomi si složitosti budoucího vývoje odmítali podrobně určovat, jaká má být nová společnost. Ale nová teorie se téměř nerozvíjela, přestala být předvojem i kritikem praxe. Z politiků se postupně stávali kněží, celebrující své mše bez ohledu na počasí a teoretikům přisoudili role ministrantů. Některým to i vyhovovalo. Politici teorii často příliš neznali, v lepších případech ji jenom podceňovali; překážely jim jakékoli kritické hlasy a umlčovali je. Vědecký komunismus přestával být vědou a stával se náboženstvím. Socialismus přestával být studován; byl jenom oslavován. Teorie uvízla v několika starých pojmech nehledíce na to, že život vytvořil potřebu formulovat nové.

Vědecký komunismus musí ze svých základů položených Marxem znovu vyrůst. Vzhledem k tomu, jak byl vývojem dehonestován, by bylo možná lepší, kdyby se jmenoval jinak. Třeba však ožijí jeho podupané kořeny, a své jméno si ponechá, ale zatím se o to málokdo snaží. Možná z něj vznikne marxistická politologie, ke škodě věci dosud nezformovaná - možná to bude jiná disciplína.

Ale každý komunismus musí zůstat vědeckým a marxistickým, jinak bude utopickým

Vědomí je od počátku společenským produktem, a zůstává jím, pokud vůbec existují lidé.
Karel Marx, Bedřich Engels

Vědomí

Člověk je vybaven schopností [odrážet](#) myšlenkami existující svět, zatímco jiné bytosti tuto schopnost nemají. Nebyl tak obdarován přírodou či bohy, vytvořil si vědomí svou [aktivní](#) činností v přírodě a svým kontaktem s ostatními lidmi. Tuto schopnost nedědí tak, jako jiné vlastnosti, získává ji vždy znovu a znovu od společnosti, v níž žije. [Společnost](#) vědomí vytvořila [práci](#), a každé dítě zpočátku onu práci nahrazuje hrou.

Vědomí je produktem práce a společnosti; obsahuje poznání, hodnocení i cíl

Zvíře tuto schopnost nemá, ačkoli to tak někdy může vypadat. Má jen v určité míře rozvinuté některé základní kameny, psychické procesy, na nichž je vědomí vystavěno; především smyslové vnímání, paměť a [emoce](#). Jsou to hmotné procesy, vytvářející hmotné podněty a u člověka i nehmotné obrazy.

Vědomí je výlučně lidskou schopností, dědičné jsou jen podmínky k jeho vzniku

Vědomí je především schopnost oddělit [abstrakcí](#) sebe samého od okolního světa, pochopit svou vlastní existenci a své místo v něm je to [sebevědomí](#).

Vědomí je aktivním subjektivním odrazem objektivního bytí, vztahem člověka k světu

Je to odraz [počítků](#), kterými smyslové orgány zaznamenávají současně desítky jednoduchých podnětů. Ty se skládají ve vjemy a jako celek vstupují do paměti. Tam se konfrontují s jinými, podobnými [vjemy](#) i prožitky a emocemi uloženými spolu s nimi, tedy se [zkušenostmi](#). Podle výsledku této konfrontace reagujeme, zatím stále bez účasti vědomí. Tak si vedle nepodmíněných [reflexů](#), které jsme geneticky zdědili jako účelné spojení smyslových a výkonných tělesných orgánů, vytváříme i reflexy podmíněné, které jsou spojením poznatků. Ty jsou však krátkodobé, neboť je musí uchovávat paměť, a trvaleji si je můžeme zapamatovat pouze opakováním, učením.

Vědomí vzniká až po nahromadění mnoha rozmanitých nepodmíněných reflexů

Avšak ani to nestačí. Aby člověk své v důsledku práce čím dále tím složitější přírodní i společenské prostředí vtěsnil do své paměti, musel vše pojmenovat. To se týkalo i jeho rozmnožujících se výtvorů. Aby se dorozuměl s ostatními, byl přinucen rozvíjet své dorozumívací prostředky. Nestálo už jen pár skřeků a gest, chtěl-li spolu s ostatními přežít, nezbylo mu než měnit své hlasivky a vyvinout artikulovanou [řeč](#), která to vše byla schopna vyjádřit.

Řeč je nezbytnou podmínkou i důsledkem vzniku vědomí

Rozrůznující se životní prostředí a rozmnožující jména přinutila člověka zobecňovat jména, naučit se [abstrahovat](#) a vytvářet [pojmy](#). Z odrazů mezi pojmy, probíhajících uvnitř paměti, se pak počalo vytvářet vědomí. Je to aktivní paměť.

Teprve abstraktní myšlení v pojmech vydělilo člověka z přírody a vytvořilo vědomí

Vedoucí úloha, hegemonie

Každé množství živých tvorů se stává skupinou ne tehdy, když se jakýmkoli způsobem shromáždí, ale teprve tehdy, když v ní začnou na základě společných [potřeb](#) či [zájmů](#) vznikat určité [vztahy](#). Všichni jednotlivci nejsou stejní, a vlastnosti některých jim umožňují lépe reagovat na situaci. Pak jsou ostatními napodobováni. Ať chtějí či nechtějí, přebírají ve skupině [vedení](#). Reagují-li na tuto novou skutečnost správně, mění své chování vůči ostatním a přestávají k nim být lhostejní. Získávají přirozenou [autoritu](#) a prosazují ji. Jestliže ji neprosazují, přebírá tuto roli někdo jiný, a pak se mění chování [skupiny](#). Nenajde-li se nikdo takový, skupina se rozpadá.

Vedoucí úloha je uplatňováním přirozené autority

Platí to i při seskupení již existujících skupin. Vždy některá je silnější, jednodušší a organizovanější, a potom se stává skupinou vedoucí. Aby tuto roli mohla hrát, musí prosazovat určité společné zájmy více skupin, avšak vedle toho prosazuje i své zájmy dílčí. Sjednocuje ostatní, aniž s nimi splývá. Není-li společný zájem, není třeba ani hegemonie a skupina se rozpadá. Vytvoří se jiné skupiny s jinými zájmy a jiným hegemonem. Vedoucí úloha subjektu to je jeho neformální autorita uvnitř společnosti, je to jeho vlastnost. Takový subjekt vždy existuje; ne-li, pak si jej příslušné společenství vytvoří, neboť je to objektivně zapotřebí k jeho existenci.

Hegemonie je vedoucí úloha určité skupiny mezi ostatními skupinami

Takové vztahy vznikají objektivně a nutně v každé společnosti. Samy o sobě nejsou škodlivé; škodit začínají v okamžiku, kdy jsou zneužívány proti zájmům ostatních, kdy je vedoucí postavení prosazováno nadměrnými [prostředky](#), neodpovídajícími cílům, či ve věcech netýkajících se společného zájmu. Hegemonie je vlastností subjektu; musí být uplatňována, nikoli zdůrazňována. Hegemon nesmí být malicherný, nemůže podléhat pokušení uplatňovat své postavení vždy a ve všem, jinak o toto postavení přijde. Musí sjednocovat, nikoli zotročovat.

Hegemonie vyžadující slepou poslušnost se mění v diktaturu

Před socialistickou revolucí v Rusku pochopil Lenin, že jejím uskutečněním převezme jeho strana dočasně vedoucí úlohu v mezinárodním dělnickém hnutí. Předpokládal ale, že bude následovat revoluce ve vyspělejších zemích, a pak tuto roli převezmou jejich strany. Tyto revoluce však byly potlačeny a vedoucí role zůstala sovětským komunistům. To nebylo chybou; chybou bylo to, jak byla uplatňována.

Za socialismu formalizovala svou vedoucí úlohu v Ústavě KSČ, a spoléhala na to; měla ji mít ale ve skutečnosti, ne na papíře. Za [kapitalismu](#) je vedoucí úloha některé strany nepřípustná, neboť by kolidovala s ekonomicky zajištěnou vedoucí úlohou buržoazie. A ta je zajištěna ústavní nedotknutelností soukromého [vlastnictví](#).

Vedoucí úloha subjektu je objektivní a nutný společenský vztah, je to postavení toho, kdo je v daných podmínkách schopen vést

Velký třesk a rudý posuv světla

Teorii Velkého třesku pojmenoval výše uvedený vědec, ačkoli ji sám nikdy neuznával. Je to představa o tom, že vesmír vznikl explozí velkého množství [hmoty](#) soustředěné v malém prostoru, a od té doby se vesmír rozpíná. Ačkoli věda nachází určité indicie potvrzující tuto teorii, existují i indicie obrácené. V porovnání s předchozími [idealistickými](#) teoriemi o stvoření světa je tato teorie krokem vpřed, i když se nakonec nemusí potvrdit jako pravdivá. Má své příznivce i odpůrce, je jen určitou orientací k dalšímu postupu vědy, a nelze z ní dělat žádné zásadní světonázorové závěry.

Velký třesk je teorií [materialistickou](#) a [dialektickou](#)

[Marxismus](#) ponechává bádání na přírodní vědě, polemizovat však musí s některými nevědeckými interpretacemi této teorie. Například s tím, že vesmír vznikl „z [ničeho](#)“, nebo že tento třesk je božím aktem [stvoření světa](#). Jsou to výklady dost rozšířené, protože i mezi fyziky je velké množství věřících. Sama teorie rozpínání má počátek u kněze – astronoma, a není náhodou, že se k velkému třesku s nebývalou rychlostí přihlásila ústy papeže Pia XII. i jinak neskutečně [konzervativní](#) církve.

Pro mnohé vědce představuje tato teorie skrytou formu [kreacionismu](#)

Tuto teorii má mj. potvrzovat i tzv. rudý posuv světla, který je pozorovatelný, a je vysvětlován rozpínáním vesmíru. Vychází to však z metafyzického předpokladu, že světlo je věčné a neměnné, že má po téměř 14 mld. let stále stejnou frekvenci, a že na něj nemá žádný vliv vesmírný prostor, kterým prochází, přestože je zaplněn volnými atomy plynů, gravitací, mnoha formami záření, a podle některých předpokladů i dosud neznámou „*temnou hmotou*“. Gravitace však prokazatelně frekvenci světla snižuje, což je prokázáno průchodem gravitačním polem hvězdy, která světlo vyzařuje. Takže s rostoucí vzdáleností jsme schopni zaznamenávat pouze větší hvězdy s větší gravitací, a tudíž vyšším rudým posuvem. Frekvenci světla mění i jeho průchod vodními parami apod. Vidíme to každý večer při západu Slunce, jehož světlo k nám dopadá pod ostřejším úhlem, takže prochází déle atmosférou, navíc vlhčí v důsledku vyššího vypařování vody ve dne. Takže rudý posuv světla dokazující „velký třesk“ může nakonec dokazovat jen naši neznalost jeho proměn při putování vesmírem.

To, co dosud věda skutečně objevila, nevyvrací v žádném případě dialekticko-materialistické, tj. marxistické pojetí světa, ale potvrzuje jej. Je to dokladem univerzální souvislosti světa i jeho rozpornosti, nekonečného množství forem hmoty a jejího pohybu, neustálé proměnlivosti a dočasnosti všeho existujícího.

Před vědou v tomto smyslu stojí obrovské množství neznámého, a s každým objevem jej přibývá. Což ale neznamená, že jde o problémy nepoznatelné. I zde má [pravda](#) svou absolutní a relativní stránku.

Velký třesk je krokem vědy na cestě poznání, který bude v mnohém korigován;
je to nutné ťapkání malého děčka, kterým se jedině naučí chodit

Veřejné mínění často není vůbec veřejné a ještě častěji není ani míněním.
Benjamin Franklin

Veřejné mínění

Ačkoli se denně dozvídáme ze sdělovacích prostředků něco o tom, jaké je veřejné mínění, jen stěží se někde dočtete o tom, co to vlastně vůbec je. Wikipedie i některé další internetové slovníky se tomuto heslu vyhýbají. Jen velmi neurčitě se dočtete, co je to vůbec mínění, a stejně vágně je užíván i pojem veřejnost. Přesto existují desítky institucí, které tento neurčitý jev vědeckými metodami zkoumají, a ještě více je institucí, které jej nejprve vytvářejí a poté formulují a interpretují. Je to do společnosti vnesená a poté reálně existující idea. A idea, „*podle níž žijí a pracují masy lidí, se stává materiální silou*“, jak už dávno pochopil Marx.

Veřejné mínění je nálada ve společnosti, formovaná a poté formulovaná profesionály

Tak jako každá součást [společenského vědomí](#) je to idea, opakující se různou měrou u velkého množství jedinců. Je momentálním [odrazem](#) jejich společného bytí, přesněji řečeno působením společenských vlivů na ně. Nejsilněji působícím společenským vlivem současnosti jsou hromadné sdělovací prostředky, prosazující momentální zájem vládnoucích společenských sil a šířící tomu odpovídající nálady do společnosti. Protože se některé [zájmy](#) rychle mění, mění se i toto působení, a proto i veřejné mínění. Stává se imaginární masou, jejímž jménem lze ospravedlnit cokoli. Je to nej povrchnější a nejproměnlivější součást [společenského vědomí](#).

Veřejné mínění je organizované [zdání](#)

Je to iracionální, emotivní a rozporuplný odraz skutečnosti společenským vědomím, ovlivňovaný momentálními událostmi a jejich převládající interpretací. V praxi vzniká tak, že je kdesi v úzkém kruhu vládnoucích sil formulováno to, co si lidé mají myslet, a poté to vhodně interpretují příslušní politici a masově rozšiřují sdělovací prostředky. Ihned na to jsou zveřejňovány názory těch, kteří si to opravdu začali myslet, čímž vzniká dojem, že jde o [názory](#) převládající. Poté přicházejí na řadu instituce, které to u vhodně zvolených vzorků respondentů potvrdí, a výsledky takto vytvořených průzkumů jsou znovu prezentovány sdělovacími prostředky a [politiky](#), čímž se legitimizují. V důsledku nezbytné [konformity](#) jedinců na společnosti závislých se pak jakákoli idea může stát opravdu převládající součástí společenského vědomí.

Veřejné mínění se stává organizovaným podvodem; [ideou](#), která je materiální silou

Pochopila to už dávno před vznikem filmu, rozhlasu a televize celá řada moudrých mužů, avšak jejich citáty jakoby upadly v zapomnění. Nevyučují se, nepublikují, přestože zachycují [pravdu](#). Prostě nejsou vhodné. Jedním z nejvýstižnějších je poznatek Františka Vymazala, významného českého [intelektuála](#) z přelomu 19. a 20. století:

Veřejné mínění plodí moc a moc plodí veřejné mínění

Nálady veřejnosti nevznikají samovolně.
Formují se na podkladě informací z masových sdělovacích prostředků.
Prof. Oskar Krejčí

Veřejnost

Mnoho v současnosti frekventovaných společenských pojmů má jen velmi mlhavý obsah. Jejich neurčitost je často přímo úměrná jejich frekvenci. Jedním z nich je slovo veřejnost. Původní význam tohoto slova se vlastně vytratil.

**Veřejnost je anonymní soubor osob,
majících v daném čase a prostoru o danou problematiku zájem**

Veřejnosti, tedy těm, kteří mají nebo by mohli mít [zájem](#), sloužily veřejné produkce, plakátovací plochy, odpadkové koše, telefonní budky, ale i veřejné domy a záchodky. Kdo měl zájem, využil je.

Veřejnost bylo možné rozdělovat na laickou a odbornou. Mezi odborností tématu a poměrem obou skupin bývala přímá úměrnost. Ale ani v tom případě veřejnost netvořili všichni; jen ti, kteří měli [informaci](#) o existenci dané záležitosti. S rozvojem masových sdělovacích prostředků a jejich koncentrací ve stejných rukou se to ale změnilo. Informaci o čemkoli mohla dostávat převážná většina.

Za veřejnost začalo být, a dodnes je často vydáváno obyvatelstvo

Pojem ztratil svůj smysl, je směřován a zaměřován i s dalšími pojmy jako např. [lid](#), [národ](#) či „všichni“ a stává se tak neurčitým, že je ve vědě nepoužitelným. Zato jeho použitelnost v [politice](#), propagaci a [propagandě](#) vzrostla.

Postupem času se totiž z veřejnosti vyvinulo zaklínadlo, podobné bohům. Politici tvrdí, že slouží veřejnosti a hájí její zájem, novináři šíří špínu s odůvodněním, že to veřejnost zajímá a umělci vytvářejí [kýč](#) pod [záminkou](#), že to veřejnost chce. Veřejnost se stala předmětem obchodu, tak jako cokoli jiného.

**Veřejnost je dnes imaginární masa, jejímž zájmem lze ospravedlnit cokoli.
Stačí vytvořit z ní reálnou materiální sílu vhodným veřejným míněním.**

Za veřejností se může skrýt každý, kdo disponuje sdělovacími prostředky. Slovo je sice svobodné, ale sdělovací prostředky ne. Mají svého vlastníka, a ten má své zájmy. Je součástí [třídy vlastníků](#), a ti mají své společné zájmy. Je logické, že každý své zájmy hájí. Někdo slovem, jiný novinami.

Veřejnost je vytvářena a měněna v souladu s nejsilnějšími společenskými zájmy

Děje se tak každodenně, případ od případu, podle momentální potřeby. Není-li o něco zájem, lze jej vzbudit; třeba lží, podvodem či uměle vytvořenou senzací. Rázem vznikne [veřejnost i její mínění](#). Čím mlhavěji je tato veřejnost definována, tím lépe. A tak se tento pojem vymkl [vědě](#). Zato politika jej má pevně v rukou.

Veřejnost se stala nedefinovaným a nedefinovatelným pojmem, zaklínadlem

Pouze šarlatáni jsou si něčím jisti. Pochybnost není právě příjemným stavem, ale jistota je směšná.
Voltaire

Víra a pochybnosti

Pod pojmem víra se zpravidla myslí víra v [bohy](#), avšak ta je pouze jednou z mnoha projevů daleko hlubší podstaty, která nutí člověka neustále něčemu věřit. Už ve svém zvířecím stavu byli předchůdci člověka jako tvorové slabí a bezbranní, neschopni přežít v přírodě individuálně. Byli závislí na svém společenství a mohli přežívat jen tak, že se na ně spoléhali. To se nezměnilo ani dalším vývojem, při němž se u lidí vyvinulo [vědomí](#). Pouze si tuto závislost začínali uvědomovat a jejich instinktivní spoléhání se na společnost se změnilo na víru v ní.

Víra je odrazem závislosti ve vědomí člověka, je jeho biologickou potřebou

Ztratí-li člověk víru ve své okolí, vyrazuje se ze společnosti. A naopak zbaví-li společnost člověka této víry, což je častější případ, vyřadí jej ze svého středu; a v obou případech se člověk stává asociálním.

**Dítě se stává člověkem vírou ve svou společnost,
a potom potřebuje něčemu věřit, aby zůstalo člověkem**

Ani naše [rozumové](#) poznání nemůže probíhat mimo víru ve způsobilost učitele a pravdivost učebnic. Čím více toho člověk ví, tím více tomu musí věřit, jinak jsou jeho [znalosti](#) zbytečné. Čím více toho člověk činí, tím více musí věřit ve své spolupracovníky, nadřízené, předpisy, v pravdivost zákazů, příkazů, upozornění a stovek dalších [informací](#), denně jej zaplavujících. Bez víry v jízdní řád a strojvedoucího nelze nastoupit do vlaku; bez víry ve schopnosti ostatních řidičů by nám strach nedovolil usednout za volant. Bez víry v úspěch neuděláme a nepoznáme nic.

Vědění je vždy provázeno vírou, ale víra jej nemůže nahrazovat

S objemem vědění a zkušeností však rostou i pochybnosti; odůvodněné i neodůvodněné. Vytvářejí rozpor mezi vědění a vírou, obojí mohou tlumit ale i rozvíjet. Většina vědeckých poznatků vznikla z pochybností o správnosti poznatků předchozích. Avšak pochybovat o všem znamená nepoznat nic.

Pochybnosti musí být počátkem nového zkoumání, nikoli jeho náhražkou

Kdo pochybuje o všem, stává se skeptikem, kdo věří všemu, stává se dogmatikem.

Pochybnosti i víra z nás dělají člověka

Vědění, víra i pochybnosti jsou nedílnou součástí našeho vědomí i života. Moudrý člověk ví, věří i pochybuje; hlupák ne. Míra těchto jednotlivých složek našeho vědomí je individuální, proměnlivá u jednotlivých témat, věkem i zkušenostmi, avšak vždy tvoří vnitřně rozpornou jednotu, která z nás dělá to, za co nás považuje naše okolí a nikoliv to, za co se považujeme sami. Kdo ztratil víru, neměl žádnou.

Člověk bez víry je stejně nelidským, jako člověk bez rozumu

Vládnutí a panování

Vše na světě je přechodné a pomíjivé, nic není věčné. Ani [moc](#), tedy [vůle](#) opřená o sílu. Vždy něčím začíná a něčím končí. Tato moc bývá označována nejrůznějšími pojmy, které často znamenají totéž, ale jindy pohled na totéž z jiných úhlů. Mezi tyto pojmy patří i vládnutí a panování. V běžné řeči, ale i ve [společenských vědách](#) většinou splývají; nerozlišuje se to, co vlastně označují, a nelze vyloučit, že i v této publikaci jsou často použity nepřesně. Většinou tyto pojmy nerozlišují formy či intenzitu moci, ale stupeň její pomíjivosti a způsob jejího předávání.

Moc nevychází z [lidu](#), jak se často tvrdí, nebo z vůle boží, jak se tvrdilo dříve, ale z [ekonomické síly](#), z držení rozhodujících [výrobních prostředků](#), jejichž prostřednictvím je společnost existenčně ovládána. A tyto výrobní prostředky jsou dědičné.

Vláda se získává a ztrácí, panování se dědí

Oba tyto pojmy odlišují souvislosti moci. Vládnutí odráží spíše vztahy politické, technické a organizační, panování je výrazem souvislostí ekonomických. Obojí je vždy ukotveno právními vztahy.

Vládnutí je vždy držením [výkonné moci](#). Aby mohlo být úspěšné, musí vždy být opřeno o moc soudní, a obojí musí být v souladu s mocí zákonodárnou, byť je vykonávána jinými osobami či orgány. Podstatnou stránkou vládnutí je služba ekonomické vládnoucí síle a současně s tím ovládnutí ozbrojené moci.

Pro posouzení skutečného stavu není nikdy rozhodující, jak, čím a kým je panování a vládnutí [zprostředkováno](#). Není důležité, zda vládnou jednotlivé osoby formou diktatury či skupiny formou [demokracie](#). Není podstatné, do jaké míry je panování a vládnutí sloučeno a do jaké míry odděleno.

Každá panující třída volí jiný způsob panování a vládnutí s ohledem na historické tradice i současné podmínky. Jsou-li úspěšné. Nemění je, nejsou-li úspěšné, mění je pouze pod ekonomickým či masovým politickým tlakem, který je ekonomickými vztahy vyvoláván.

Panovník může být pouze symbolem, reprezentujícím panující [třídu](#), a nemusí mít žádnou výkonnou moc. Potom je ale pouze panovníkem a nepanuje, což je běžnou formou konstitučních monarchií, pod jejichž rouškou běžně panuje [buržoazie](#), vládnoucí prostřednictvím [politických stran](#). Používání slov při tom není rozhodující.

Jednotlivé formy vládnutí či panování studuje [politologie](#), soustředící se právě na tyto jevové formy, jejich účinnost a vazby, přičemž zpravidla vždy opomíjí skutečnou podstatu těchto procesů, kterou se pak zabývá spíše [filozofie](#).

**Opravdu panuje ten, do má zajištěnu mezigenerační kontinuitu ekonomické moci
a skrytě či otevřeně vládne**

Vlastenectví, patriotismus a fangličkářství

Klasici bývají považováni za neomylné. Jejich myšlenky, podmíněné dobou i účelem výkladu, v němž jsou obsaženy, bývají vytrhávány ze [souvislosti](#), [absolutizovány](#) a vydávány za posvátné. Výše uvedený citát patří k nim. Nezahrnuje další vysvětlení, s nímž tvoří vnitřně rozpornou [jednotu](#), ale je potvrzován životy milionů běženců, hledajících podmínky k životu obživy jinde, než se narodili.

Vlast je prostor, z něhož člověk čerpá zdroje své obživy, a tím i svého poznání

Je to individuální [vztah](#) člověka k zemi, kterou považuje za svou vlastní. Nemusí to být jeho rodná země, je to ta, v níž našel domov, a která jej nejvíce zformovala. Tento vztah vychází ze skutečného života, ze společenských vztahů, jichž je každý jedinec součástí, z místa, které mu poskytuje obživu i z jazyka, jehož prostřednictvím člověk udržuje své pracovní vztahy a myslí. Při dlouhodobé změně prostředí je vztahem vnitřně rozporným. Vztah k vlasti je součástí osobnosti člověka, jeho charakteru, je nedílnou součástí sítě vztahů, jimiž je se společností spjat. Jeho vztah k rodině, pracovní skupině, k obci logicky vrcholí i vztahem k vlasti.

Vlastenectví je vnitřně rozporný komplex rozumových a citových vztahů k vlasti

Bývá nazýván i patriotismem; nelze jej ztotožňovat s [nacionalismem](#). Je to spíše defenzivní postoj, oddanost místu a způsobu života, který jedinec povyšuje nad ostatní. Nelze jej směšovat ani se šovinismem, který je militantní formou nacionalismu.

Patriotismus na rozdíl šovinismu nevyklučuje úctu k jiným zemím a národům

Okázale projevované vlastenectví, které se pojí k jediné situaci a není provázáno širšími a hlubšími souvislostmi, bývá považováno za fangličkářství, za přetvářku. Jsou to povrchní, nabubřelé a rychle mizící vnější projevy vlastenectví, vyvolané momentálním stavem. Nemají hlubší kořeny v [národu](#), ale čerpají svou sílu z [davu](#). Prostě: „*Kdo neskáče, není Čech*“.

Fangličkářství je laciné vlastenectví

Vládnoucí třídy, a s nimi spjaté [skupiny](#) sloužící [inteligence](#), čerpají své životní zdroje už od starověku z daleko širších prostor, než jaké obývá [národnost](#) či národ, z nichž pocházejí. Jakékoli hranice jsou jim překážkou, překračují je, boří je i mění. Nemají a většinou nepotřebují svou vlast, jsou [kosmopolitní](#), povýšeni nad jakékoli rozumové i [emocionální](#) kořeny a sociální vazby, neboť je se světem spojují především peníze.

Marxismu je cizí kosmopolitismus i [nacionalismus](#). Jeho postojem je [proletářský internacionalismus](#), zahrnující vlastenectví, ale neabsolutizující jej. Je to uznání zdrojů, z nichž člověk vyrůstá, ale i uznání vývoje, který činí tyto zdroje stále omezenějšími, rozšiřuje je a směřuje nezbytně k vytváření stále širších a širších společenství.

Vlastnické funkce

Na počátku soukromovlastnických [výrobních vztahů](#) jsou [výrobní prostředky](#) poměrně malé, lokální, takže je vlastník může spravovat a řídit sám, nanejvýš se svými pomocníky. Jakmile se však počnou rozrůstat, diverzifikovat ve svém účelu i prostoru, není už fyzicky schopen plnit své [vlastnické a řídicí funkce](#) sám; je nucen oddělovat je, a na řízení i správou pověřovat jiné osoby. Zprvu to byli rodinní příslušníci, členové jeho družiny, zasloužilí bojovníci, spolehliví otroci či bohatší nevolníci, a nakonec si vlastník počal najímat námezdní [pracovní síly](#). Tak vznikala vrstva [pracující inteligence](#). Čím rozsáhlejší je [vlastníkův](#) majetek, čím větší je vzdálenost mezi ním a majetkem, mezi jeho znalostmi a složitostí produkce, tím více se musí soustředit pouze na výkon vlastnických funkcí, tedy činností vlastníka.

Vlastnické funkce to je takové rozhodování, které vlastník nemůže nikomu svěřit, aniž by fakticky přestal být vlastníkem

Je to rozhodování o účelu, rozvoji, prodeji či zániku vlastnictví, o využití [zisku](#) z něho plynoucích a o osobách za toto vlastnictví zodpovědných. Ostatní funkce může přenášet na management, jemuž dává jen rámcové pokyny a přenechává mu řízení a správu.

Oddělení vlastnických a řídicích funkcí vytváří rozpor

U vlastníka převažují za normálních okolností dlouhodobé [zájmy](#), vyplývající z jeho postavení ve společenských vztazích. Má zájem na dlouhodobém trvalém rozvoji, který bude zdrojem příjmů nejen pro něho, ale i pro jeho potomky. Preferuje [akumulaci kapitálu](#), jeho zhodnocování a trvalou prosperitu. Čím větší majetek má, tím méně ohrožuje krátkodobý pokles osobních příjmů jeho [životní úroveň](#), je ochoten dočasně snášet i ztrátu, přinese-li to budoucí [rozvoj](#).

U vlastníka převažují dlouhodobé zájmy nad každodenními [potřebami](#)

Naproti tomu u řídicího aparátu převažují zájmy střednědobé. Bývá najímán na dobu určitou či propouštěn vždy, když se nedaří. Má více informací o současném stavu i budoucích rizicích než vlastník, obává se, že při příliš velkém rozvoji bude vystřídán někým schopnějším a při stagnaci také. Volí zlatou střední cestu, neboť jeho životní úroveň i společenské postavení jsou více závislé na současném stavu, má tendenci vylepšovat jej i na úkor budoucnosti. Čím níže v hierarchii řízení stojí, tím více se stává spíše správcem, údržbářem současného stavu s krátkodobými zájmy. U řadových zaměstnanců, závislých na každodenní [mzdě](#) pak převažují zájmy každodenní.

U námezdních pracovníků klesá časový horizont zájmů úměrně s jejich postavením

V kapitalismu vede velké množství [akcionářů](#) k oslabení vlastnických funkcí a krátkodobému horizontu zájmů. Musejí být omezováni v rozhodování a naopak nejvyšší management posilován vysokou hmotnou zainteresovaností tak, aby se choval jako vlastník. Někteří [levicoví](#) teoretici sní o výkonu vlastnických funkcí v [socialismu](#) pracujícími a tuto rozdílnost obou funkcí i zájmů podceňují.

Nám komunistům se vytýkalo, že prý chceme odstranit osobně nabyté, vlastní prací získané vlastnictví; vlastnictví, které je základem veškeré osobní svobody, činnosti a samostatnosti. Nechceme naprosto odstranit toto osobní přivlastňování výsledků práce, sloužící bezprostředně k reprodukci života, nevytvářející žádný přebytek, který by mohl vytvořit moc nad cizí prací.

Karel Marx, Bedřich Engels

Vlastnictví

Vlastnictví bývá chápáno úzce jako právní vztah, jako vláda člověka nad věcmi. Ve skutečnosti jde vždy o vztah mezi lidmi. Vlastnictví existovalo již v prvotní pospolitosti jednak jako společné, což zahrnovalo všechny existenční, tedy výrobní prostředky, což bylo odrazem společné závislosti, a vedle toho vlastnictví osobní, v němž byly všechny spotřební předměty, což odráželo individuální svobodu jedince. Teprve při rozpadu prvotní pospolitosti a vniku tříd se začalo formovat vlastnictví nové – soukromé, odrážející závislost pracovní síly na vlastníkově výrobních prostředků.

Běžné vědomí, právo a propaganda nerozlišují osobní a soukromé vlastnictví, a tím znemožňují pochopit jejich podstatu. Zatímco osobní vlastnictví umožňuje člověku disponovat užitnými hodnotami, soukromé vlastnictví umožňuje jedinci přisvojovat si společensky vytvářený nadprodukt, a v jeho přeměněné formě nadhodnotu.

Soukromé vlastnictví je disponování cizí pracovní silou

Osobní vlastnictví neruší rovnost lidí, přestože jim neposkytuje stejné možnosti. Soukromé vlastnictví však vytváří základní vztah nerovnosti, podřizuje jednoho druhému a společnost rozděluje. Proto marxismus usiluje o jeho zespolečenštění.

Osobní vlastnictví umožňuje člověku žít, soukromé vlastnictví vykořisťovat druhého

Osobní vlastnictví se běžným užíváním spotřebovává, zmenšuje. Naproti tomu soukromé vlastnictví při běžném užívání roste. Zvětšuje se o nadhodnotu vytvořenou jinými, která je zdrojem bohatství. To považuje marxismus za nespravedlivé.

Rozdíly v osobním vlastnictví, pokud jsou vytvářeny rozdílnými schopnostmi lidí, považuje marxismus za přirozené. Jsou obsaženy i v zásadě „*každému podle potřeb*“, neboť rozdílné schopnosti vyvolávají rozdílné potřeby.

Marxismus odmítá pouze vlastnictví soukromé, což před ním a vedle něho vyjádřili mnozí myslitelé. „*Bůh dal svět lidem společně*“, napsal John Locke, „ *jste ztraceni, jestliže zapomenete, že ovoce patří všem a země žádnému*“, tvrdil Jean Jacques Rousseau. Étienne Cabet to vyjádřil slovy: „*Rozdělila příroda zem mezi lidi? - Jistě ne. Dala zem celému lidskému rodu a nikomu neoznačila její díl!*“ Antimarxista T. G. Masaryk totéž vysvětlil docela marxisticky: „*Vyšší nadání a takzvané štěstí neopravňují nikoho k vykořisťování méně nadaných a méně šťastných*“.

Všechny pokusy v historii, směřující k zespolečenštění spotřebních předmětů, tedy k odstranění osobního vlastnictví, ztroskotaly, neboť byly v rozporu se zájmy většiny. Takových omylů se dopouštěli nejen husité, ale i soudobí ultralevičáci.

Komunismus nikomu nebere možnost přivlastňovat si společenské výrobky, bere jen možnost zotročovat si tímto způsobem cizí práci

Tam, kde není co ukrást, jsou všichni poctiví. V nových vztazích se objevují nové vlastnosti.
Autor

Vlastnost

Vše existující má své vlastnosti. Jsou to takové vnitřní [vztahy hmoty](#) a jejího [pohybu](#), které určují charakter věci, její podstatu, odlišnost od věcí s jinou podstatou. V chápání těchto vlastností se však různé [filozofie](#) odlišují.

Vlastnost je objektivní souhrn kvantitativních stránek, projevujících se v rozporu s jinou kvalitou

To ale subjektivně idealistické filozofie neuznávají. Vlastnost považují za výsledek lidského vnímání, existující závisle na tomto vnímání či na jeho způsobu.

Popírání objektivnosti vlastností je subjektivním [idealismem](#)

Naproti tomu objektivně idealistické filozofie oddělují vlastnosti od hmoty i jejího vnitřního pohybu a domnívají se, že existují obecně, jako samostatné substance, nezávisle na entitách, ve kterých jsou obsaženy.

Oddělování vlastností od hmoty je objektivním [idealismem](#)

Vlastnost je ale [konkrétní](#), neoddělitelně spjatá se svým nositelem; izolovat ji od něho lze pouze myšlenkovým postupem, abstrakcí. Navenek se však projevuje pouze v určitých vnějších vztazích, v kontaktu s jinou součástí světa, jinak zůstává ukryta uvnitř jako souhrn [kvantitativních](#) stránek. Existuje závisle na svých současných vnějších vztazích; vytváří se jen spojením vnitřních stránek vyvolaných vnějšími [rozpory](#).

Vlastnost je vztahem [vnitřního a vnějšího](#)

Žádná vlastnost neexistuje sama o sobě; zjiřitelná je pouze v takových vnějších vztazích, které ji vytvářejí. Tvrdost látky není poznatelná jinak, než v kontaktu s látkou tvrdší či měkčí; mimo tento kontakt neexistuje. Avšak nemůže to být pouhý kontakt, musí to být [pohyb](#) vyvolávající [rozpor](#). Vlastnosti lze zjiřovat pouze empiricky, pokusem, a teprve poté lze usuzovat v jiných případech srovnáváním.

Věci jsou poznatelné pouze prostřednictvím pohybu a ve vztazích

V přírodě je to poměrně jednoduché, pokud se vlastnosti neprojevují, nejsou využitelné a nezajímají nás. Posuzujeme je podle vlastností jiných, využitelných. Ve vztazích mezi lidmi je to složitější. Člověka posuzujeme podle vzhledu, běžného chování v normálních situacích a máme tendenci přisuzovat mu vlastnosti, schopnosti spíše podle řeči než činů, protože ty nevidíme. Avšak poctivost člověka se projevuje pouze tehdy, když má možnost něco ukrást, dovednost když něco dělá, znalosti když je musí uplatnit, charakter když je mu nabízena zrada, odvaha jen ve střetu s protivníkem. Vlastnosti člověka nelze poznat v [klidu](#), v nečinnosti, v pohodě a předstírání, podle řeči, vzdělání, dotazníku či životopisu.

Vlastnosti člověka a jeho skupin jsou poznatelné pouze v konfliktu s překážkami

Vnější a vnitřní

V praktickém životě člověk neustále pozoruje vnější působení na věci, které jej obklopují, i na sebe samého. Náš život je také naším nepřetržitým působením na vše v okolí, které si přizpůsobujeme, ovlivňujeme a podmaňujeme. Tyto vnější vlivy jsou snadno vnímány našimi [smysly](#), a proto je zpravidla přeceňujeme. Je jich více, neboť vnější prostředí je nekonečné, jsou rozmanitější a nahodilejší.

Mechanické vidění světa absolutizuje vnější

Naopak to, co působí uvnitř, většinou nevidíme, zůstává skryto našim smyslům a je přístupné pouze [rozumem](#). Avšak rozumuje-li člověk příliš a zapomíná při tom na skutečný svět, dopouští se obrácené chyby: hledá [příčiny](#) všeho uvnitř, zveličuje je a izoluje od okolního světa. Patrné je to především při posuzování lidí, což vede ke zveličování či nedoceňování jejich vlastností, schopností a skutečného podílu na událostech.

Subjektivismus a subjektivní [idealismus](#) absolutizují vnitřní

Ve skutečném světě však jsou vnitřní i vnější pouhými dvěma stránkami téhož, neexistují samostatně, vzájemně se podmiňují a ovlivňují; jsou projevem univerzální souvislosti světa. Jedno je příčinou druhého a naopak.

Vnitřní a vnější spolu vytvářejí rozpornou jednotu

Chceme-li jakýkoliv děj správně pochopit, nemůžeme začít vnějším, které je patrné; zůstali bychom u něho, je přece tak bohaté, mnohotvárné a rozmanité a zdánlivě srozumitelné. Skutečné poznání začíná uvnitř, hledáním vnitřních [rozporů](#), [podstaty](#) a [příčin](#) daného jevu. Teprve potom můžeme přejít k vnějšimu a hledat, jak se vnější vlivy projeví v tom vnitřním, jak a proč jej ovlivnily.

Vše existující je tvořeno vnitřními rozpory, které při vzniku věci byly důsledkem rozporů vnějších a ochranou před nimi. Změna věci či její zánik je vždy narušením vnitřní rovnováhy rozporů udržujících dosavadní [jednotu](#) a zdánlivý [klid](#). Teprve tehdy, kdy vnější rozpory přerostou do těch vnitřních a změní je, dochází ke změně věci jako takové. Nepřerůstají ale vždy, neboť každý celek má [vlastnost](#) klást jim do jisté míry odpor.

Vnější se stává rozhodujícím teprve tehdy, přeroste-li do vnitřního

Tyto vztahy jsou ale [relativní](#), neboť svět je nekonečně strukturovanou jednotou celků a částí, v níž je vše vnější v jiných vztazích současně vnitřním a naopak. Příroda, [společnost](#) i [myšlení](#), jejich [celky i části](#) jsou svými vnějšími i vnitřními vztahy vzájemně propojeny; nic nelze izolovat, to dokážeme pouze my svým myšlením, ale nesmíme při tom podléhat [iluzi](#), že to tak opravdu je.

**Svět je procesem přerůstáním vnějších rozporů do vnitřních a naopak.
Jeho pravdivé [poznání](#) spočívá v hledání toho, proč a jak se to děje.**

Spojení obrovského vojenského establishmentu a rozsáhlého vojenského průmyslu je pro Ameriku novou zkušeností. Celkový ekonomický, politický, dokonce duchovní vliv je pociťován v každém městě, státě, v každém vládním úřadu. Musíme střežit, aby nedošlo k nabytí neoprávněnému vlivu vojensko-průmyslovým komplexem, ať už získaného záměrně či bezděčně. Možnost katastrofálního vzestupu moci ve špatných rukou existuje a bude přetrvávat
Dwight David Eisenhower

Vojensko-průmyslový komplex

To jsou slova amerického prezidenta z projevu k [národu](#) při odchodu z funkce v roce 1960. Bývá považován za jeho politickou závěť, v níž varuje před růstem moci finančních skupin, ovládajících americký zbrojařský průmysl, spojených s generalitou, majících rostoucí vliv na americkou vnitřní i zahraniční politiku.

Věděl, o čem mluví. Byl před tím pětihvězdičkovým generálem americké armády, vrchním velitelem spojeneckých vojsk v Evropě za druhé světové války, a po ní velitelem americké okupační zóny v Německu a prvním vrchním velitelem NATO. Znal sílu a [zájmy kapitálu](#) těžícího ze zbrojení, jeho provázanost s nejvyššími vojenskými činiteli i zpravodajskými službami, jeho vliv ve státním aparátu i politických stranách. Proto varoval.

Marně. Jeho nástupci zavlekli pod tlakem vojensko-průmyslového komplexu USA do řady [válek](#), v nichž umírali i chudli chudí a bohatli bohatí. Za americké zájmy už čím dál tím častěji bojují jiní. I naši vojáci. Ale bohatnou stále titíž.

O vojensko-průmyslovém komplexu se dnes mlčí, jakoby neexistoval. Ale v americké politice se dnes skrývá za běžně užívaným označením „Jestřábi“. A ve světě se pojem „Americký imperialismus“ používá dál.

Volby, u nich předem není zajištěn výsledek, by se vůbec neměly konat.
Winston Churchill

Volby

Volba, to je rozhodnutí se mezi několika [možnostmi](#), jejichž důsledky můžeme předpokládat. Nemůžeme-li je předpokládat, jde o loterii. Na té vždy musí vydělat ten, kdo ji organizuje. Pro účastníky je to zábava, pro pořadatele [zisk](#).

Volby, to je formální výběr vykonavatelů [politiky](#) v [demokratické](#) společnosti, kterému předchází důležitější výběr kandidátů a sestavování jejich pořadí, což je proces neformální, tedy [boj](#). V něm nevíteží ti nejschopnější, ale ti nejznámější, kteří mohou přinést nejvíce hlasů, a ti nejzavázanější, kteří mohou přinést nejvíce peněz. Komu a jak jsou zavázáni, to se voliči nikdy nedozví. Ti, kteří si své kandidáty zavazují, mají zpravidla dost peněz na to, aby si je zavázali na více stranách. Ti, kteří mají [peněz](#) nejvíce, tak zvítězí, ať vyhraje kdokoli.

Volič je ve volbách vydáván za subjekt politiky, ve skutečnosti je objektem hry

Část lidí k volbám nepřichází. Pochopili, že jimi nemohou nic změnit. Jsou to nevoliči, ale poražené strany je označují za nedisciplinované voliče. Jiní naopak přicházejí pravidelně, a vždy volí stejně. Protivníci je označují za disciplinované voliče, ve skutečnosti jde o lidi, kteří něčemu věří. Většina ostatních přichází jak kdy, a volí pokaždé toho, koho mu doporučí sdělovací prostředky, ovládané skutečnou, tj. ekonomickou mocí. Jsou to ti, kteří se nechali ovlivnit a přiklánějí se na stranu předpokládaného vítěze.

Volby rozhodují ti zmanipulovaní; jsou pilířem buržoazní demokracie

Volby totiž nejsou soubojem stran, osob, myšlenek či programů, jsou bojem peněz, za nimiž jsou skryty zájmy. Jsou soubojem mediálních agentur, v němž vítězí ta nejlépe zaplacená. Výsledky voleb jsou předurčeny volební kampaní, jejíž náklady jsou pro přímo úměrné očekávaným profitům z [vládnutí](#).

Ve volbách vítězí peníze

Výsledek voleb je pak podle potřeby korigován koaličními jednáními, přeběhlictvím, resignacemi, lobbváním i [korupcí](#), párováním, absencí při hlasování, poradami jednotlivých klubů, jejich tichými dohodami, obstrukcemi a mnoha dalšími mechanismy parlamentní demokracie. Nepomáhá-li to, přijde na řadu dehonestace nevhodně zvolených osob, probíhající za masové podpory vždy připravených prodejních novinářů.

Novináři jsou roztleskávačky politiky

Volby probíhající jinak jsou označovány za nedemokratické. Volby mohou změnit politiky a jejich politikaření, taktiku, metody vládnutí, ale nemění vládnoucí třídu, ani podstatu, zdroje a strategické cíle politiky. K tomu dochází jen [revolucí](#).

Volbami se společenský řád nemění, ale udržuje

Volný čas

Zvíře v přírodě nemá volný čas; svůj život tráví fyziologickými činnostmi: opatřováním si a trávením potravy, hledáním partnera, rozmnožováním a péčí o potomky, hájením svého teritoria a nutným odpočinkem. Dokáže si z přírody osvojit pouze to, co potřebuje k životu. Nic víc nestíhá a neumí.

Člověk si volný čas vytvořil až na vysokém stupni svého vývoje použitím ohně, který zkrátil čas potřebný k trávení již tepelně zpracované potravy a prodloužil jeho den i život, dělbou práce a výrobou nástrojů. Člověk jako jediný živočich tak dokázal vyrobit více, než potřeboval k uhájení existence své i svého rodu. Vyrobil nadprodukt, a tím získal volný čas.

Volný čas je výsledkem efektivního využití času produktivního

Tento čas začal člověk využívat i práci zdánlivě nepotřebné, např. ke zdobením svých výrobků, což jej dále rozvíjelo. Vzniklo umění. Čas, který už nepotřeboval k trávení potravy hmotné, mohl využít i k trávení „potravy“ duchovní. I ta potřebuje čas a klid, aby si člověk mohl poznatky získané v každodenním existenčním shonu urovnat, přetřídit, spojit s ostatními a vyvozovat z nich nové soudy a úsudky.

Volný čas umožnil přemýšlení

Mlád'ata zvířat i lidí tráví svůj volný čas hrou, která je přípravou na jejich budoucí existenční zápas. I děti ve volném čase přemýšlejí a kladou otázky, neboť se potřebují rozvíjet. Jejich volný čas je v dialektické jednotě s jejich budoucím časem produktivním.

Není-li volný čas v dialektické jednotě s časem produktivním, což zprostředkovává poznání, nevede k rozvoji člověka, ale k jeho degeneraci

Největším škůdcem společnosti jsou komerční žrouti volného času, jako např. alkohol, drogy, herny a bulvár. Zbytečně, netvůrčím způsobem trávený volný čas, který člověka tělesně či duševně nerozvíjí, vyvolává potřebu vydat svou energii jinak. Je zdrojem činností, které ve svých důsledcích škodí společnosti i jedinci samému. Věznění o samotě s přebytkem volného času bývá pro člověka nejtěžším trestem. A stejně degenerujícím faktorem je jeho dlouhodobá nezaměstnanost. Karel Marx chápe volný čas jako sféru lidské svobody, svobodného rozhodování a svobodné činnosti. Práci charakterizuje jako říši nutnosti, volný čas jako říši svobody.

Volný čas prožitý užitečně, je největším potenciálem k rozvoji jedince a jeho prostřednictvím k rozvoji celé společnosti. Neboť, řečeno Marxovými slovy, rozvoj každého jedince je podmínkou rozvoje všech. A stejně tak platí i další Marxova slova:

*Volný čas, který člověk využije ke svému rozvoji,
je největší výrobní silou budoucnosti*

Voluntarismus

Jako [odraz](#) působení silných panovníků a jejich slávy v antických centralizovaných říších se počalo rodit přesvědčení, že [vůle](#) jedince je ve světě podobně důležitá, jako vůle [bohu](#). Z toho se vyvíjely nejrůznější názory vůli člověka přeceňující, které až daleko později dostaly název voluntarismus.

Voluntarismus je produktem úspěchu a slávy

Voluntarismus považuje přání člověka nebo jeho vůli za rozhodující základ [vědomí](#). Ve skutečnosti je to ale obráceně. Vůle není jádrem člověka, jak se domníval sv. Augustin, jeho jádrem je vědomí, a teprve to utváří vůli.

Vědomí je podstatou vůle a ta je projevem vědomí

[Pojem](#) vůle bývá někdy zjednodušeně chápán pouze jako duševní i fyzická houževnatost a vytrvalost. Z toho pak vyplývá označení pevná či slabá vůle. V tomto smyslu může být voluntaristou označován jen ten s pevnou vůlí.

Voluntarismus se domnívá, že pravdu lze verifikovat pouze vůlí, v čemž se mílí. O [pravdě](#) a nepravdě nerozhoduje vůle jednotlivce, ale proces jeho poznávání, který je verifikován až širokou společenskou praxí.

Voluntarista se domnívá, že on má vždycky pravdu

Voluntarismus byl původně nevinným [omylem](#), pokládajícím vůli za složku vědomí, nikoli za jeden z jeho projevů. V podání nejrůznějších [filozofií](#) se pak stával iracionálním principem, jemuž se musí podřizovat i [morální](#) normy, nebo dokonce subjektivisticky pokládal vůli za základ světa. Nejvíce se to projevovalo ve filozofiích Artura Schopenhauera a Friedricha Nietzsche, který se stal jedním z duchovních předchůdců německého [fašismu](#).

Voluntarismus je vždy idealismem, neboť povyšuje vůli nad skutečnost

Existuje ještě jeden podobný pojem, kterým je voluntarismus s tvrdým „y“. Ten je novější a nepochází z latiny, ale z angličtiny, a označuje něco jiného.

Voluntarismus má svou teoretickou i praktickou podobu. Voluntarismus v životě jednotlivce znamená vždy přecenění sebe samotného a končí zpravidla osobní tragédií. Voluntarismus těch, kteří ovládají společnost, vždy vyvrcholí tragédií společenskou. Nevyhnulo se mu ani revoluční hnutí vycházející s marxismu. [Stalinova](#) politická praxe či teoretické úvahy Chruščova o brzkém překonání [kapitalismu](#) a nastolení [komunismu](#), stejně jako Brežněvovy úvahy o existenci jednoho sovětského [národa](#) byly voluntarismem, který ve svých důsledcích toto hnutí jen poškozoval.

Voluntarismus povyšuje vůli svého nositele nad objektivní zákony vývoje světa, dostává se s nimi do rozporu a nakonec vždy končí nezdarem

Vůle

Slovo vůle bývá často užíváno jako synonymum úmyslu, záměru, snahy, přání, chtění či úsilí či schopnosti ovládat své [jednání](#). Pojmu používá jinak [filozofie](#), medicína, psychologie i [politologie](#), a v publicistice si tradičně každý používá [pojmy](#) po svém. Všichni však tuší, co to je. Je to schopnost dosahovat možného a nutného.

**Vůle je schopnost vybrat uskutečnitelné cíle svého snažení
a odpovídajícími prostředky jich dosahovat**

Kdo vybírá nerealizovatelné [cíle](#), či nereálné prostředky k jejich dosažení, neprojevuje vůli, pouze působí chaos. Kdo nemá cíle ani prostředky, kdo ustupuje před překonatelnými překážkami, je zbytečný. Vůle je dominancí [vědomí](#) nad praxí.

Vůle je schopnost ovládat svět, sebe i jiné

Vůli můžeme projevovat pouze svou činností. Kdo je nečinný, nemá vůli, stejně tak jako ten, do je činný pouze z vnějšího donucení. Svou vlastní činností však člověk většinou málo zmůže. Ke všemu většímu potřebuje i součinnost ostatních.

Vůle opřená o sílu je mocí, opřená o důvěru je autoritou

Psychologizující a individualizující směry myšlení připisují vůli především jedincům. Společnou vůli však mají i skupiny; a to z nich skupiny tvoří. Jednotlivcům ani u skupinám není vůle vrozena. Vzniká a formuje se postupně uvědomením si své existence i odlišnosti svých [zájmů](#). Formuje se pouze [aktivitou](#). U zdravého jedince tomu bývá mezi dvěma až třemi lety, u aktivních skupin rozumných jedinců už vznikem skupiny. Svou vůli mají i velké skupiny lidí, kteří se osobně neznají, ale mají své společné zájmy i cíle. I [třídy](#) mají svou vůli; pokud ji neprojevují, pak neexistují.

Aktivita vůli posiluje, pasivita ji ubíjí

[Idealistické](#) filozofie a politické proudy chápou vůli pouze jako přání subjektu. [Existencialismus](#) toto přání staví subjektivně do protikladu s objektivní realitou, [konformismus](#) naopak potlačuje subjektivitu jedince a přizpůsobuje ji převládajícím [autoritám](#) i chování většiny. Mechanický [determinismus](#) a [fatalismus](#) vůli člověka potlačují, a odevzdávají jej do rukou slepých přírodních sil, nebo ideálních sil nadpřirozených. [Voluntarismus](#) naopak vůli absolutizuje, odmítá přihlížet k objektivním [podmínkám](#), [možnostem](#) a [nutnostem](#).

**Vůle je aktivní znalost podmínek, možností a příčin změny,
eliminace nahodilostí a využívání nutnosti.**

**Nic z toho není člověku vrozeno, vše si vytvořil a denně obnovuje
svým aktivním přístupem ke světu**

A až půjdete [volit](#), nechte si namluvit, že uplatňujete svou vůli. Je to vůle těch, kteří vám kandidáty vybrali a vsugerovali. Na konec totiž i ti zvolení podléhají nutnosti.

Všechny formy vykořisťování se od sebe liší jen různým způsobem přivlastňování nezaplacené práce.
Bedřich Engels

Vykořisťování

Vykořisťování je soustavné odnímání hodnot závislému subjektu. Je nejrozšířenějším ekonomickým procesem na světě. Bez něho by se výroba v [kapitalistické](#) společnosti zastavila, neboť by zmizel důvod podnikání. Současně je ale také nejtajnějším hospodářským faktorem v této zemi; ve statistikách se neeviduje, v novinách se o něm nepíše, ve školách se o něm nic neučí, a podávání informací o něm podléhá trestnímu ustanovení o šíření [třídní](#) nenávisti. Pokrytecká společnost dělá, že neexistuje, neboť vytvářený nadprodukt je ve složitých hospodářských a účetních vztazích přeměňován v [nadhodnotu](#), kamuflován jako přidaná hodnota a nabývá formu [zisku](#). Pokud se to zdá nesrozumitelné, je třeba pochopit pojmy [pracovní síla](#), [mzda](#) a [nadprodukt](#), ale nejlépe je prostudovat [politickou ekonomii](#).

Vykořisťování je základem [civilizace](#). Spočívá v tom, že většina lidí [pracuje](#), vytváří nadprodukt, a menšina vlastníci [výrobní prostředky](#) si jej присvojuje. Každý živnostník, zaměstnávající alespoň jediného dělníka, to ví a umí, jinak by byl odkázán pouze na svou vlastní práci, a tou se nezbohatne. To zase vědí všichni ti, kteří pracují.

Vykořisťování je proces odnímání nadproduktu vytvořeného vlastníkem pracovní síly a jeho akumulace v rukou vlastníka výrobních prostředků

Vykořisťování se odehrává v materiální výrobě. Avšak vlastník výrobních prostředků si nemůže ponechat výsledky vykořisťování sám, musí se o ně rozdělit se všemi podnikateli, kteří jeho výrobky přepravují, prodávají, dělají jim reklamu, zajišťují mu služby a půjčují [peníze](#). Jinak by to nedělali.

A tak se do procesů vykořisťování zapojují téměř všichni: Jedni jsou vykořisťováni, druzí vykořisťují a třetí se přizívají tak, že se z vytvořené nadhodnoty snaží získat co nejvíce, přičemž rozhoduje vždy jen to, kdo je silnější. Velkovýrobci vykořisťují malovýrobce, zpracovatelé prvovýrobce, dodavatelé odběratele i obráceně, a na to vše dohlížejí banky, půjčující všem a vykořisťující všechny. Velké [státy](#) vykořisťují ty malé, vyspělé ty rozvojové, bohatý sever loupí na chudém jihu.

Vykořisťování je metabolismem civilizace

Nad těmito procesy se klene nadstavba [propagandy](#), [práva](#) i ekonomické vědy, která je zakrývá, a zatemňuje jednu prostou skutečnost, že:

Jedinec není schopen vyrábět více, než sám spotřebuje ke své reprodukci.

Potřebuje k tomu celou společnost, která mu to umožňuje.

Není proto spravedlivé, aby si výsledky této společné práce individuálně přisvojoval.

Vykořisťování není výmyslem Karla Marxe či blábolem komunistů. Jsou to reálné procesy, na nichž je po staletí postaven civilizovaný svět, a které mění svou formu současně s rozvojem výrobních sil člověka. Přivedly člověka až k neuvěřitelným schopnostem, dokonce i ke schopnosti přivodit si svou vlastní zkázu. Ale i k myšlence, jestli by to nešlo nějak jinak. Právě tím se zabývá [marxismus](#).

Každá výrobní síla je nabytou silou, produktem dřívější činností lidí.
Karel Marx

Výrobní síly

Základem života člověka jsou materiální podmínky, které přetváří, a čerpá z nich vše potřebné k životu. Je to pracovní síla, tedy souhrn schopností člověka, a výrobní prostředky, tj. jeho pracovní prostředky, to čím působí na přírodu, a také pracovní předměty, ony části přírody, které svou prací mění. To vše je živou i zhmotnělou prací, která je jediným zdrojem hodnot a bohatství, a která tvoří výrobní síly společnosti.

Výrobní síly jsou dynamickou jednotou práce živé a zhmotnělé, účelným spojením pracovní síly a výrobních prostředků

Výrobní síly			
Pracovní síla		Výrobní prostředky	
Zkušenosti	Specializace Kooperace	Pracovní předměty	Pracovní prostředky
Znalosti			
Dovednosti			
Návyky			

Pracovní síla je vlastnictvím pracujícího jedince; získal ji předchozí prací. Pokud pracuje s cizími výrobními prostředky, svou pracovní sílu dává nebo prodává svému zaměstnavateli. Má tu vlastnost, že se prací nespotebovává, ale vzniká a roste. Výsledky její práce si však přisvojuje zaměstnavatel, který poskytuje svému zaměstnanci pouze prostředky nezbytné k reprodukci pracovní síly, a vytvořený nadprodukt si ponechává, což je vykořisťování.

Specializace a kooperace jsou součástí pracovní síly; neexistují samy o sobě. Jsou to vztahy pracovních sil, zvyšující jejich produktivitu, umožňující dosahovat větší nadprodukt. Ten však nezíská vlastník pracovní síly, ale vlastník výrobních prostředků.

Pracovní předměty jsou součástí přírody, vytržené člověkem z jejich původních souvislostí. Vznikly bez lidského přičinění, ale vlastníky výrobních prostředků si je přisvojuje. Tak jak je poté přetváří lidská práce, mění se postupně v surovinu, materiál, polotovár či součástku, a stávají se prací zhmotnělou.

Pracovní prostředky, to jsou původně pracovní předměty, které již byly lidskou prací přeměněny natolik, že samy mohou být použity k dalšímu přetváření přírody. Je v nich zhmotnělé velké množství přechodící práce.

Výrobní síly jsou výsledkem i předpokladem práce

Byly vytvořeny těmi, kdo pracují, nikoli těmi, kdo je pouze vlastní. Jsou základním zdrojem existence člověka a určujícím faktorem pro rozvoj jeho společnosti. Ten, kdo ovládá výrobní síly, ovládá jejich prostřednictvím celou společnost.

Boj o ovládnutí výrobních sil je podstatou politiky

Souhrn výrobních vztahů tvoří ekonomickou strukturu společnosti, reálnou základnu, nad níž se zvedá právní a politická nadstavba, a které odpovídají určité formy společenského vědomí.
Karel Marx, Bedřich Engels

Výrobní vztahy

Svým evolučním vývojem se člověk naučil zprostředkovávat svůj život, tj. výměnu látkovou, pouze přes společnost. Sám to dokáže pouze mimořádně a krátkodobě. Zatímco jiní živí tvorové jsou odkázáni na produkty odnímané přírodě svou vlastní činností, člověk je závislý na produktech ostatních lidí. Bez nich neumí přežít. V procesu výroby a její distribuce tak vznikají základní, existenční vztahy lidí, vztahy výrobní.

Výrobní vztahy, to jsou objektivní vztahy mezi lidmi zprostředkované věcmi

Tyto vztahy si člověk nemůže vytvářet libovolně. Chce-li přežít, musí tak činit vždy s ohledem na své výrobní síly, tedy na přírodní zdroje, své vlastní síly a schopnosti, i na prostředky, které si vytvořil k usnadnění práce.

Své výrobní vztahy musí člověk uzpůsobit tak, aby mu umožňovaly co nejlépe využít svých výrobních sil

Své přírodní zdroje však člověk vyčerpává, a tak je vždy nucen své výrobní síly rozvíjet, aby mohl přírodu využívat jinak, nově a efektivněji. To ale naráží na staré vztahy, které si vytvořil v jiných podmínkách, a proto s měnícími se materiálními podmínkami musí měnit i své výrobní vztahy.

Výrobní vztahy vytvářejí s výrobními silami dialektickou jednotu

Základem výrobních vztahů jsou vlastnické vztahy k výrobním prostředkům. Jejich kvalita a rozsah neumožňují jakýkoliv vlastnický vztah. Malé a levné výrobní prostředky je možné vlastnit individuálně, velké a drahé už ne. Rozsáhlé výrobní prostředky s širokou společenskou působností jednotlivcům nedokáže vlastnit, a pokud by to dokázal, stává se pro společnost potenciálním nebezpečím. Ve svém i společenském zájmu se vlastníci musejí sdružovat. Čím širší jsou zdroje výroby a její společenský dopad, tím širší musí být vlastnictví.

Zespolečenšťování výrobních sil vede k zespolečenšťování výrobních vztahů

Rozvoj výrobních sil mění vlastnické vztahy k výrobním prostředkům. Ne proto, že si to někdo přeje, ale proto, že je to nutností. Každá podstatná a masová, tj. revoluční změna výrobních sil si vynutila dříve či později revoluční změnu výrobních vztahů, a tím i ostatních společenských vztahů a společenského vědomí.

Sociální revoluce jsou změnou výrobních vztahů v důsledku změny výrobních sil

Výrobní vztahy jsou základem všech ostatních vztahů ve společnosti, které jsou nuceny se jim přizpůsobovat tak, aby jim odpovídaly, aby nebrzdily rozvoj výrobních sil. Vytvářejí společenskou základnu, z níž vyrůstají ostatní vztahy jako nadstavba, která je zpětně ovlivňuje. Předurčují tak celý výrobní způsob.

Když lidé získávají nové výrobní síly, mění svůj výrobní způsob, a tím že mění způsob, jak si získávají obživu, mění všechny své společenské vztahy.

Karel Marx

Výrobní způsob

Člověk nemůže čerpat z přírody stále stejným způsobem, rychle by ji vyčerpal. Chce-li přežít, musí [rozvíjet](#) své schopnosti a měnit způsob využívání přírody. Jak ale mění své [výrobní síly](#), je nucen přizpůsobovat i své [výrobní vztahy](#), aby umožňovaly co nejúplnější využití výrobních sil a nebrzdily rozvoj. Je nucen měnit výrobní způsob.

Výrobní způsob je historickou jednotou výrobních sil a výrobních vztahů

Na počátku lidstva byl prvotně pospolný výrobní způsob, založený na společném [vlastnictví](#) výrobních prostředků, společné práci a osobním vlastnictvím spotřebních předmětů. Vyhovoval jen do té míry, dokud byly výrobní síly skromné, člověk uměl vytvořit jen velmi malý [nadprodukt](#), a to ještě jen velmi nepravidelně. Lidé si v takové společnosti byli [rovní](#), což neznamenovalo, že byli stejní. V tomto stavu, za velmi pomalého rozvoje, prožilo lidstvo většinu své existence.

**Prvotně pospolný výrobní způsob
byl založen na společném vlastnictví výrobních prostředků**

Když své výrobní síly člověk rozvinul natolik, že mu umožňovaly dosahovat nadprodukt vyšší a pravidelný, počal [zotročovat](#) své zajatce, nutit je k [práci](#) a odnímat jimi vytvořený nadprodukt. Změnily se vlastnické vztahy, vznikly [třídy](#), [vykořisťování](#) a [civilizace](#). Jejich základem bylo fyzické přinucení člověka k práci.

Hlavní výrobní silou otrokářského výrobního způsobu se stal vykořisťovaný otrok

S dalším rozvojem výroby už tento způsob výroby nestačil. Otrok neměl zájem na výsledku své práce a poznávání nového, bouřil se a prodražoval produkci, která nestačila uživit rostoucí počet obyvatel. Otroctví se přestalo vyplácet, a tak byla půda, hlavní výrobní prostředek, pronajímána [nevolníkům](#), zainteresovaným na své práci. Vznikl [feudální](#) výrobní způsob. Fyzické přinucení k práci bylo doplněno ekonomickým.

Hlavní výrobní silou feudalismu byla půda a vykořisťovaná práce nevolníka

Postupný rozvoj výroby vytvořil zcela nové podmínky, vrcholící zaváděním strojů. Fyzické přinucení k práci už bylo zcela neefektivní. Bylo zcela nahrazeno přinucením ekonomickým tak, že člověk byl zbaven svých výrobních prostředků a tím přinucen prodávat svou [pracovní sílu](#). Vykořisťování nabylo jiné formy, stalo se efektivnějším, a ekonomické přinucení počalo být doplňováno tlakem [morálním](#).

Hlavní výrobní silou kapitalismu je vykořisťovaná nájemná pracovní síla

Rozsah a dosah výrobních sil dále roste, a stále více si vynucuje plánování v co nejširším měřítku, čemuž překáží individuální [vlastnictví](#). Lidstvo je nuceno hledat nový výrobní způsob. [Marxismus](#) jej nazval [komunismem](#), v němž výrobní prostředky budou společné, odpadne vykořisťování a morální přinucení k práci bude tím jediným.

Vývojový skok a míra

Vztahy mezi [kvantitativními](#) vlastnostmi a kvalitami věcí nejsou libovolné, zcela náhodné. Mají své [zákonitosti](#), vyplývající z jejich vzájemného působení. Obě strany téže mince nemohou existovat odděleně; vytvářejí jednotu daného jevu, v němž změny na jedné straně vždy vyvolávají změny na straně druhé.

Každá kvalita má své hranice; míru kvantitativních změn, za níž už přestává existovat

Méně důležité kvantitativní stránky mají rozmezí širší, podstatné [vlastnosti](#) vytvářejí [hranice](#) užší. V těchto mezích se mohou měnit, aniž dochází ke změně kvality. Ani tyto hranice však nejsou zcela ostré a pevné, pohybují se pod vlivem vnějších i vnitřních vlivů tak, jako se bod varu mění v závislosti na čistotě kapaliny či vnějším tlaku. Vývoj všeho začíná vždy změnou kvantitativních stránek, měnících se relativně pomalu pod vnějšími vlivy. Tím se uvnitř dostávají do vzájemného rozporu jednotlivé kvantitativní stránky, a na druhé straně roste rozpor mezi nimi a kvalitou. Jakmile tyto změny dosáhnou hranice míry, naruší se dosavadní jednotu kvantity a kvality, kvalita puká, dochází k jejímu rozpadu a v důsledku kvantitativních změn dochází k vytvoření kvality nové nebo ke vzniku více nových kvalit. Tento skok ruší některé kvantitativní stránky a vytváří nové.

Kvantitativní změny vedou ke změně kvality skokem

Tento skok je relativně kratší, než předchozí kvantitativní vývoj, avšak nelze jej chápat jako okamžik. V kosmologických, geologických či geografických procesech trvá miliony let, v biologickém vývoji řadu generací, v poznání i dlouhá léta. I narození či smrt člověka, tyto nejdůležitější kvalitativní skoky trvají řadu minut.

I skok je procesem

V [běžném myšlení](#), ale i v řadě [filozofií](#) bývá považována za vývoj jen jeho jedna stránka. Charles [Darwin](#) např. absolutizoval pomalý, pozvolný vývoj biologických změn za jediný, evoluční způsob vývoje. „Příroda skoku nečiní“, tvrdil. Nepochopil, to byl právě od sám, kdo ve vývoji živé přírody tento skok objevil a popsal. Vznik nového druhu je oním vývojovým skokem, i když trvá velmi dlouho, ale jak sám popsal, je kratší než vývoj předchozí.

Evolucionismus absolutizuje kvantitativní stránku vývoje

Naproti tomu jiní tvrdí, že ke skutečnému vývoji dochází pouze náhlými, prudkými změnami, katastrofami, válkou a revolucemi, zatímco všechny ostatní změny jsou nedůležité. To je absolutizace přetržitosti vývoje a vývojového skoku.

Katastrofismus absolutizuje kvalitativní stránku vývoje

Navzdory tomu je však každý skutečný vývoj jednotou obojího, přičemž kvantitativní vývoj vyvolává změnu kvalit, je jednotou přetržitosti a nepřetržitosti.

Nevkládali bychom naděje v učení, výchovu a vzdělání, kdyby se omezovalo jen na školu a bylo odtrženo od rušného života.

V. I. Lenin

Vzdělání a vzdělanci

Vzdělání bývá vysvětlováno jako přenos myšlenek z jedné osoby na druhou. Ona prvá osoba ale až na výjimky tento proces pouze zprostředkovává. Navíc může přenášet nejen pravdivé poznatky, ale též iluze a omyly, což vzděláváním není.

Vzděláním čerpá individuum znalosti ze společenského vědomí

Malé dítě, stejně jako živočich, zpočátku čerpá jen ze společenské praxe. Pouze napodobuje chování své skupiny, čímž získává zkušenosti a ukládá je jako vjemy do paměti. Jejich součástí jsou i jednoduché, neutříděné znalosti nevytvářející systém. Teprve tehdy, když se začíná formovat vědomí, tj. abstraktní myšlení pracující s pojmy, může být vzděláváno, tedy může začít chápat jednoduché kauzální i další souvislosti.

Cílem vzdělání není znát všechny souvislosti, ale chápat ty podstatné

Vzděláním překonáváme běžné nazírání a učíme se hledat v jevech podstatu. Smyslem není uložit do paměti všechny informace o rozmanitosti jevů, ale především informace obecné a zvláštní, s rozlišením jejich významu.

Cílem vzdělání není znát rozmanitost jevu, ale pochopit jeho podstatu

Aby mohla být paměť využívána, musí být zaplněna a využívána. Není účelem vzdělání „nabířovat se“, ale bez toho to nejde. Není to cílem, je to prostředkem. Škola nemůže naučit logicky myslet, když není o čem. I vysokoškolsky vzdělaní hlupáci si někdy myslí, že vzdělání není pamatovat si informace, ale pamatovat si, kde je nalézt. To je ale málo. Vzdělání nás učí hledat ve své paměti, ale před tím ukládat si do ní.

Předpokladem vzdělání je rozvíjení paměti

Podstatou vzdělání není zaplnit paměť, ale naučit se jí využívat. Poznatky musí být propojeny a vytvářet systém, v němž jeden zapomenutý článek může být znovu odvozen od těch dalších. Musí být propojeny tak, jak jsou vzájemně závislé jejich reálné zdroje. Vzděláváním si člověk vytváří účelný systém podmíněných reflexů mezi svými znalostmi a zkušenostmi uloženými v paměti, mezi svými názory a světovým názorem, mezi úsudky a soudy, myšlením i zájmy, rozumem a emocemi.

Dialektika myšlení musí odpovídat dialektice světa

Vzdělání je celoživotní proces. Může se projevit jedině tak, že jej člověk používá ve svém jednání. Jinak je zbytečné. Pokud člověku slouží v praktickém životě, je ostatními uznáváno. Pokud je pouze předkládá k obdivu, bývá směšný.

Vzdělaný člověk proměňuje znalosti v činy, vzdělanec jenom ve slova

Hlavním cílem vzdělání není vědění, nýbrž jednání.

Herbert Spencer

Marx správně předpokládal, že se věda stane bezprostřední výrobní silou. Bohužel se jí stala tak, že člověk je své vědění nucen prodávat, aby se uživil.

Autor

Vzdělanostní společnost

Od poloviny minulého století se tento pojem počal objevovat v řadě idealistických teorií, hledajících podstatu společnosti nikoli v dialektické jednotě výrobních sil a výrobních vztahů, ale především ve vzdělání, tedy ve vědomí. To však je pouze důsledkem hmotné potřeby člověka přežít v měnících se podmínkách.

**Vzdělanostní společnost není společností vzdělanou,
jen se v ní vzdělání stalo soukromým statkem a zbožím**

Vzdělání je vydáváno za lidský kapitál, do kterého musí každý investovat. Ve skutečnosti je to zboží, které se prodává pracovní síle, aby byla prodejnější. Kdo si koupí studium, právem očekává, že je to včetně absolvování. Prodávají se seminární, diplomové, rigorózní i disertační práce, prodávají se diplomy. Bohatší si kupují již hotové vysokoškoláky i vědce. Chudoba jednotlivců i celých národů je vysvětlována jako důsledek nedostatku investic do vzdělání a neochoty k těmto investicím.

Vzdělání je kapitálem pro kapitalistu, nikoli pro pracovní sílu

Charakteristickým rysem takové společnosti je, že vzdělání a kvalifikace bývají zaměňovány a ztotožňovány. Jenže zatímco vzdělání dává člověku rozhled a osvobozuje jej, úzká odbornost jej svazuje a jeho rozhled omezuje. Pracovní síla se širokým rozhledem a mnoha zájmy je neposlušná, diskutuje, není ochotna hájit omezené zájmy, vyvolává konflikty, a tím je nepotřebná. Užitečnější je pouze kvalifikovaná, tj. specializovaná část populace, která se stahuje do svých soukromých ulit ve snaze prodávat co nejdéle svou pracovní sílu a udržet si ekonomickou existenci.

**Kvalifikace, to je schopnost člověka slušně pracovat.
Vzdělání je jeho schopnost slušně žít.**

Vzdělání se přestalo podřizovat potřebám společnosti a podřizuje se trhu. Vychovává disciplinovaného, flexibilního specialistu s požadovanými znalostmi a vlastnostmi, který je schopen vytvářet zisk, ale nemá dostatek širšího vzdělání, vůle a obrazotvornosti k tomu, aby se dožadoval společenské nápravy. Není schopen intelektuálního odstupu, jeho osobní morálka i odpovědnost, a často i politické postoje se podřizují zájmům organizace, pro níž pracuje.

Průmyslová společnost určovala pracovní pohyby člověka, vzdělanostní i myšlení

Formalismus této společnosti neustále zvyšuje podíl vysokoškoláků, avšak zabíráním stále širší oblasti Gaussovy křivky přirozeného rozložení schopností populace automaticky snižuje úroveň vysokoškolské vzdělání, což vede k polovzdělanosti. A to vše za situace, kdy mladí přestávají číst, a jako oběti informační společnosti degenerují u svých elektronických pojítek. To je „vzdělanostní“ společnost.

Hrozím situace, kdy se potkají nečtoucí učitelé s nečtoucími studenty.

Miloslav Ransdorf

Vztah

Tím že se vše pohybuje, vstupuje vše do nových vztahů s ostatním. Vše existuje pouze v síti těchto vztahů; [svět](#) je jen [hmota](#) a její vztahy. I [prostor a čas](#) jsou vztahem.

Vztah je pohybem či spojením [pohybů](#)

Některé vztahy vznikají [náhodně](#) jako podobnost nesouvisejícího, jsou jen [zdánlivé](#). Bez hlubokých znalostí věcí to nerozeznáme. Některé jevy předcházejí jiným jevům a zdají se být jejich [příčinou](#). Jiné probíhají současně, ale jsou spojeny jen zdánlivě, pouze časem. Jeví se jako vztah, ale nemají [souvislost](#). Před tím ještě neznámá proto, současně ale neznámá vždy spolu.

Mnohé vztahy vznikají pouze v myšlení, jako spojení myšlenkových pohybů, poznatků i o fyzicky nesouvisejících věcech a procesech. [Abstraktní](#) vztahy [pojmu](#) a symbolů nemusejí odrážet reálnou souvislost; jsou ideální, vystihují jen náš pohled na svět, mohou být i strnulé. Konkrétní vztahy jsou hmotným a objektivním pohybem.

Souvislost, to jsou konkrétní vztahy a jejich řetězce

Žádný vztah neexistuje sám o sobě. Vše je současně ve více vztazích, v nichž se pohyby protínají, prolínají, míjejí, spojují, brzdí i zesilují; jedny odcházejí a druhé přicházejí, některé nutně a jiné nahodile. Proto je každý vztah vlastně změnou, pohybem, a tudíž [rozporem](#), nikoli [klidem](#). Jen vztah abstraktních pojmů či veličin se může jevit jako stálý; ten je jen spojením myšlenek o neexistujícím.

Každý vztah je vždy proměnlivý a dočasný

Pouze vztahy abstrahované ze skutečnosti existují v našem vědomí zdánlivě izolovaně od ostatních. Ve skutečnosti vždy s nimi vytvářejí nekonečně složitou a měnící se síť celkové souvislosti. Každý takový vztah je jen myšlením vytržená součást univerzální souvislosti světa, v němž se jednotlivé vztahy vzájemně ovlivňují.

Cokoliv vytrhneme ze souvislostí, je iracionální a nepochopitelné

Nikdy nestačí znát jen fakta. Poznání je pochopením souvislostí, které jsou často skryté. Ve společnosti, v lidských vztazích je to složitější; tam jsou souvislosti nejen skryté, ale hlavně skrývané a vymyšlené. Fakta totiž zpravidla nelze popřít, ale lze je obalit vyprávěním. Nejčastější formou [lži](#) je vymyšlení souvislostí.

Poznat, znamená pochopit objektivní vztahy, tedy souvislosti

Vztah, to je široký pojem, zahrnující objektivní i zdánlivé souvislosti, pravdivé i falešné [odrazy](#) skutečnosti, abstraktní obrazy našeho [vědomí](#), výtvořů přírody i [rozumu](#). Tento pojem bývá užíván velmi volně a nelze jej zaměňovat se souvislostí.

Vztah to je společný pohyb či jeho zdání

Xenofobie a etnocentrismus

Slovo xenofobie pochází z řečtiny a znamená „strach z cizího, neznámého.“ Je to odpor, nepřátelství, nedůvěra ke všemu cizímu a strach před ním. Je to přirozený pud každého živočicha, umožňující mu přežít, je to negativní [emoce](#). Člověk není výjimkou, vývojem se však naučil své pudy korigovat, rozpoznávat nebezpečí a užitek nejen [smysly](#) a [pudem](#), ale i [rozumem](#). Současně si ale počal vytvářet také [iluze](#), negativní i pozitivní, a potom musel překonávat i je. Jakmile si cokoli osvojil, strach pominul. Podobný vývoj můžeme pozorovat i u dítěte, kde se zhruba ve třech měsících začíná objevovat strach z cizích tváří. Později, častým stykem s větším množstvím lidí a s podporou rodiny, která i s cizími vychází dobře, postupně většinou mizí. Avšak obava z každého, kdo je výrazně cizí a odlišný, zůstává. Je to podporováno i výchovou, která odůvodněně zakazuje dětem stýkat se s cizími, neznámými lidmi.

Strach z cizího a neznámého je přirozenou vlastností člověka

Tak jak si člověk osvojoval přírodu, slábl jeho strach před ní; tak jak začínal obchodovat s cizími, slábl i strach z nich, a byl schopen se s nimi i rozmnožovat. Avšak na druhé straně čím více se člověk rozmnožoval a zaplňoval obyvatelný prostor, tím více se stávali ti cizí ohrožením jeho [potřeb](#) a [zájmů](#). Se vznikem [otrokářství](#) pak k tomu přibyl i strach ze zotročení. Jak se zotročovaly třídní protiklady, tak rostl strach z cizinců.

Xenofobie je produktem přírody i [třídních](#) rozporů

S třídními [rozpor](#)y se zvyšovala úloha [náboženství](#) při ovládnutí společnosti. Boje mezi domácími a cizími počaly probíhat pod praporem náboženství, jehož [ideologie](#) počala sjednocovat velké [skupiny](#) a stavět je proti jiným v souladu se zájmy vládnoucích tříd. Náboženství počalo vytvářet negativní předsudky vůči cizímu, budilo obavy lidí i tam, kde k nim nebyl důvod, jen aby uhájilo své postavení i zájmy mocných. Xenofobní chování je založeno na [rasových](#), etnických, [kulturních](#) a náboženských [předsudcích](#), zakořeněných, ale nespolehlivě zdůvodněných [názorech](#), většinou negativního rázu, která si jedinec osvojuje pod vlivem prostředí či je přejímá jako svůj postoj od vnější [authority](#).

Xenofobie je často pěstována jako politický nástroj ovládnutí lidí

Člověk je od přírody etnocentrický, protože je na společnosti [závislý](#). Svou rodinu, společnost, bohy, způsob života i tradice považuje za ty nejlepší, protože si na ně zvykl, protože mu umožňují žít. Jeho xenofobie vychází i z tohoto etnocentrismu. Xenofobie a etnocentrismus existují v dialektické jednotě. A toho využívá [politika](#). Čím [pravivější](#), tím více. Každý [nacionalismus](#), [šovinismus](#), rasismus, [fašismus](#) i [populismus](#) je xenofobní. [Marxismus](#) není xenofobní, ale každý marxista se musí neustále xenofobním postojům bránit, chce-li marxistou zůstat.

**Xenofobie a etnocentrismus jsou přirozenými pudy člověka.
Pokud jakékoli pudy rozdmýchává politika k prosazení svých omezených zájmů,
je to politika zavrženíhodná.**

Největší výrobní silou budoucnosti je volný čas, který člověk využije ke svému všestrannému rozvoji.
Karel Marx

Zájmová činnost

Člověk, který se vyvinul jako univerzální tvor, je postupující dělbou práce částečně deformován. Jeho univerzálnost není využita, naopak je zaměstnáván čím dál, tím více jednostranně, ať při duševní či fyzické práci. Úzká specializace člověka omezuje, nerozvíjí všestranně, a tím poněkud degeneruje. Člověk se tomu vědomě i podvědomě brání tím, že využívá svůj volný čas a energii k jiným činnostem.

Většina nových činností člověka, počínaje uměním, vznikala jako zájmová

Tyto činnosti nejsou nutné k uhájení existence, jsou projevem přirozené potřeby člověka uplatnit a rozvíjet své schopnosti. Jsou důsledkem volného času, a vedle studia i nejdůležitější formou jeho využití.

Zájmová činnost je komplexem gnoseologických, relaxačních i produkčních funkcí

Specializace a kooperace mají spolu s intenzifikací práce vedle svých pozitivních důsledků i ty negativní. Omezují sociální kontakty člověka na nezbytné minimum a zbavují jej pocitu radosti nad celkovým výsledkem svého úsilí. Člověk konečné výsledky často buď ani nevidí, nebo je jeho podíl na nich tak nepatrný, že se v něm ztrácí, že na něj ani nemůže být hrdý. Jedinec se tak v podstatě ztrácí i ve společnosti.

**Zájmová činnost je jednou z forem seberealizace člověka
v oblastech nevytvářejících základní společenskou strukturu**

Potřeba nových sociálních kontaktů i společenského uznání, potřeba prokázat sobě i jiným své schopnosti, potřeba být užitečný a tvořit jej vede do stále nových a nových oblastí, v nichž nachází svůj prostor.

I prostřednictvím individuální zájmové činnosti člověk hledá své místo ve společnosti

Zájmová činnost je procesem uspokojování potřeb a zájmů člověka. Vyrůstá z objektivních podmínek jeho života, a jakkoliv se jeví jako subjektivní a individuální, má objektivní společenský význam. Rozvíjí jedince, což je podmínkou rozvoje celé společnosti.

Bývá společností často podceňována, někdy i zesměšňována. Profesionálové v daném oboru na ni zpravidla hledí s despektem, stejně tak jako nezasvěcení. Při tom zpravidla zapomínají na to, že:

**Na počátku všeho byl samouk, amatér, využívající svůj volný čas.
Teprve potom se tím mohli živit profesionálové,
a úplně nakonec profesori.**

Zájmy

Život člověka je determinován jeho vztahy k přírodě, z čehož vznikají jeho potřeby, ale také vztahy ke společnosti, v níž tyto potřeby uspokojuje. Tyto vztahy jsou objektivní, nezávislé na tom, zda si je člověk uvědomuje či ne, Vyrůstají z dělbý práce, která vytváří složitý systém vzájemné závislosti lidí, mezi něž je práce rozdělena. Jsou projevem reálných ekonomických vztahů dané společnosti. Člověk je často, zaslepen svými přáními, nechápe. Hájí je, až když jsou ohroženy.

Zájmy jsou společenskými potřebami jednotlivců i skupin, jsou odrazem jejich vztahů

V prvotní pospolitosti existovaly pouze zájmy jednotlivců a zájmy rodu jako celku, celospolečenské. Ty druhé byly silnější, protože zajišťovaly existenci všech. Zájmy jednotlivců se mohly projevovat jen okrajově, a jejich význam rostl až s tvorbou nadproduktu. Po rozdělení společnosti na třídy vyrostly i zájmy třetí, protikladné, které se staly určujícími. Zájmům třídy potlačených bylo především přežít, což někdy znamenalo tiše trpět a jindy vzdorovat. Zájmům třídy utlačovatelů se stalo vyrábět co nejvíce, tedy co nejvíce utlačovat. Dělbá práce tak vytvořila rozpor zájmů uvnitř společnosti. Vládnoucí třídy vydávají své zájmy za zájmy celospolečenské.

**Zájmy vládnoucí třídy se staly hnacím prvkem výroby,
zájmy tříd utlačených motorem sociálních změn**

Dělbá práce tak vytvořila rozpor mezi zájmy jednotlivců, tříd a celé společnosti. S postupující dělbou práce pak vznikaly i další, zvláštní zájmy, to je zájmy skupinové, vyplývající z diferenciaci jednotlivých tříd. Byly to specifické zájmy rodiny uvnitř rodu či rodu uvnitř kmene, později i kmene uvnitř kmenového svazu. Formovaly se zájmy jednotlivých výrobních odvětví, skupin výrobců i skupin bezprostředních výrobců. A mezi oběma hlavními třídami vždy stály zájmy skupin, nepatřících ani do jedné z nich.

**Zájmy jsou vztahy utvářející společnost; spojují ji i rozdělují;
jsou vztahem člověka ke společenským podmínkám jeho života**

Člověk, třídy i skupiny, ať jsou jejich přání jakákoli, jsou vždy konec konců nuceni jednat podle svých zájmů. Ne podle svých přání, která jsou subjektivní.

Zájmy a jejich střety vytvářejí společenskou nutnost

Třídy, které ve společnosti vládou, mohou prosazovat své zájmy jedině tak, že je vydávají za společné zájmy všech. Své zájmy člověk vždy prosazuje spolu se svými potřebami, vždy s větším či menším ohledem na ně. Život společnosti, to je boj zájmů, v němž prohrává ten, kdo je podceňuje. Ty své, ale i zájmy svých spojenců; tím si občas vytváří nové protivníky. Socialismus neuspokojoval potřeby a zájmy lidí lépe než vyspělý kapitalismus, a to bylo jednou z vážných příčin jeho pádu.

**Marxismus preferuje zájmy celospolečenské,
ale současně respektuje zájmy skupinové a individuální**

Zaklínadla

Klín je nejstarším [nástrojem](#), který si člověk vyrobil. Používal jej k sekání, bodání i řezání, k úpravě ulovených zvířat nebo k oddělení masa od kůže. Byl nástrojem i zbraní. Z něho se vyvinuly např. sekera a nůž, schopné rozdělit to, co člověk potřeboval. Později se stal i prvním jednoduchým strojem; to když si člověk povšiml jeho schopnosti vyvinout na bočních stěnách větší sílu, než byla vynaložena na straně tupé. To bylo základem pro výrobu hřebíku, vrutu, šroubu a mnoha dalších zařízení, schopných upevňovat a spojovat to, co člověk vyráběl.

Daleko později člověk vytvářel i ideje, a ty také bylo třeba upevnit ve vědomí ostatních lidí. Vymyslel a vrazil mezi lidi zaklínadlo, které mělo stejně jako klín schopnost působit silněji než síla vynaložená, které, stejně jako to uměl klín s věcmi, dokázalo lidi rozdělovat i spojovat.

Zaklínadlo je slovo nebo spojení slov, nad jejichž obsahem se nepřemýšlí, protože mu některá [autorita](#) dala vyšší sílu, než by měla myšlenka

Zaklínadla se mezi lidmi rozšířila spolu s [náboženstvím](#) a jeho nejrůznějšími odštěpkami, jako je čarodějnictví, magie a mnoho jiných praktik, sloužících k ovládnutí lidí. Stačí pár slov, někdy dokonce jenom jedno, a je vše vyřešeno či vyjasněno. Ačkoli nemají reálný obsah, pro praktickou potřebu postačují.

Nejrozšířenějším zaklínadlem je [bůh](#)

Proti všem pověrám počala vystupovat rodící se [věda](#), avšak neubránila ani sama sebe. I do ní pronikaly pověry všude tam, kde bylo cosi nevysvětlitelného, nedokazatelného a praxí nepostižitelného. A tak si věda vytvářela [abstraktní](#) konstrukce, spekulace často sice užitečné, někdy později vyvrácené či potvrzené, ale mnohé přetrvávající. Např. biologie má svou [evoluční teorii](#), astronomie [velký třesk](#) či rudý posuv světla, teoretická fyzika svou relativitu, pomocí kterých vysvětluje dosud nevysvětlené.

Věda neužívá pojem zaklínadlo, má svá paradigmata

Nejučenlivějším žákem ve vytváření zaklínadel je však [politika](#). Neustále plodí nová, aktualizuje jejich obsah a šíří je všemi dostupnými prostředky. Z původně racionálního principu se stává bezobsažná, vše vysvětlující a vše zdůvodňující fráze, kterou lze ospravedlnit cokoli: [svoboda](#), [národ](#), [demokracie](#), [lidská práva](#), boj proti [terorismu](#), [integrace](#) a mnoho dalších pojmů se stalo zaklínadlem. Politici, novináři i velká část společenskovední [inteligence](#) si málokdy dovolí proti tomu protestovat.

U politických zaklínadel je onou posvěcující autoritou nedefinovatelný vyšší zájem

I [marxismus](#) měl svá zaklínadla. Ne proto, že je vytvořili jeho zakladatelé, ale protože je do něj vsouvala praktická politika, s teorií se příliš nezátěžující. Jde o to zbavit se těchto zaklínadel a nahradit iluze Marxovou racionalitou a [humanismem](#).

Zákon a zákonitost

Zákony [dialektiky](#) jsou vlastně nejobecnější zákony vývoje přírody, [společnosti](#) a [myšlení](#), jimž podléhá vývoj všeho existujícího. Říká se jim vývojové či dialektické zákony. Ten první, zákon [rozporu](#), nebo také zákon jednoty a boje protikladů, odhaluje příčiny vývoje a nachází je právě v rozpornosti světa. Druhý, zákon vztahu [kvantity a kvality](#), nebo také zákon přechodu kvantitativních změn ve změny kvalitativní skokem, hledá způsob vývoje a nachází jej v jednotě kvantitativních a kvalitativních změn. Tím třetím je zákon [negace - negace](#), který hledá převládající způsob vývoje a nachází jej v rozrůžňování světa. To jsou univerzální zákony hmotného světa.

Zákony, to jsou obecné, podstatné, nutné, relativně stálé a opakující se vztahy v určitém prostředí

Každé prostředí má své vlastní zákony, které zkoumá příslušná [věda](#). Nelze je vymyslet, jsou objektivní, působí nezávisle na lidském vědomí bez ohledu na to, zda je člověk zná či uznává. Nelze je vytvořit, vznikají samy současně s prostředím, v němž působí; nestojí nad ním, jsou jeho součástí. Člověk je nemůže měnit jinak než změnou prostředí, v němž tyto zákony platí. Dialektické zákony jsou těmi nejobecnějšími, působícími v celém světě, tj. v přírodě, společnosti i myšlení.

Avšak v každé prostředí má své zvláštnosti a působí v něm i jiné, zvláštní zákony. Např. na nebeských tělesech působí gravitační zákony, v tekutinách, plynech, vodičích elektřiny jsou zákony další, každá forma [hmoty](#) i [pohybu](#) má své vlastní zákony. Všechny tyto zákony mají různé stupně [obecnosti](#) a žádný z nich nepůsobí samostatně, izolovaně, nýbrž vždy jen společně se všemi ostatními. Vzájemně se nepopírají, ale vždy se ovlivňují, své působení ve svých vztazích modifikují, tak jako zákony aerodynamiky neruší zákony gravitace, jen jejich výslednice jsou jiné.

Věda, to je hledání existujících zákonů, a praxe člověka je jejich využíváním

Zákony v důsledku svého spolupůsobení s ostatními nepůsobí přímo, mechanicky či automaticky, jeden je zprostředkováván druhým, a výsledek jejich společného působení je proto vždy složitější než zákon sám, projevuje se jako nutná tendence. Čím složitější prostředí je, tím více zákonů v něm existuje, a tím komplikovanější je výsledek jejich působení, jako např. v meteorologii, která proto nemůže být exaktní vědou.

Zákonitost, to je nutná tendence, projevující se jako výsledek společného působení více zákonů různého stupně obecnosti

Nejsložitějším prostředím je lidská [společnost](#), skládající se z ohromného množství jedinců a jejich skupin, spojených nekonečným množstvím vzájemných vztahů, [zájmů](#), [emocí](#) a rozdělených rozdílným stupněm materiálních [podmínek](#) i poznání.

Zákony společenského vývoje se proto vždy projevují pouze jen jako zákonitosti

Závislost a nezávislost

Lidé se rodí závislí na své společnosti a setrvávají v tomto stavu po celý svůj život. Závislost na druhých je formuje jako lidi; mimo tento vztah žít neumějí, protože k tomu nejsou vybaveni. Svou závislost na přírodě zprostředkovávají pomocí závislosti na společnosti. Formy této závislosti se mění spolu s člověkem - evolučním vývojem i věkem.

Závislost je přirozeným vztahem člověka

Tento vztah má svou materiální podstatu: člověk neumí svou výměnu látkovou uskutečňovat jinak než společně s ostatními. Základem tohoto procesu je materiální výroba, to je obstarávání společné životních potřeb.

Hmotná závislost je podstatou, závislost na lidech je jevem

V tomto procesu si člověk vytvořil vědomí, jehož podstatou je abstraktní oddělení se od ostatních, uvědomění si své existence jako zdánlivě samostatné, individuální. Jak se formy závislosti mění, stávají se složitějšími a zprostředkovávají jedna druhou, uvědomování si své existence i závislosti se od sebe vzdaluje, odděluje. Roste relativní samostatnost jedince, ale také abstraktní iluze o ní.

Závislost je realita vytvořená přírodou, nezávislost je iluze vytvořená vědomím

S postupujícím evolučním vývojem člověk mění své formy závislosti na přírodě. Jakkoli se zbavuje své závislosti na přírodních podmínkách, roste vždy jeho závislost na svých vlastních produktech. Ty si však obstarává pouze prostřednictvím společnosti; je jich čím dál tím více a získává je stále složitějším způsobem.

**Evolučním vývojem klesá závislost člověka na přírodě
a roste závislost na společnosti**

Spolu s tím, jak společnost člověka „osvobozuje“ od přírody, jej na druhé straně stále více omezuje. Tyto tlaky jsou organizační a morální, s nástupem civilizace i třídní, politické a právní. Zpočátku to bylo jen omezování hmotné, avšak postupně stále více přibývá tlaků duchovních; formálních i neformálních, otevřených i skrytých. Společnost formuje nejen chování, ale i myšlení jedince, a jejich závislost je stejně jako v přírodě oboustranná. Závislost je jen jednou z forem univerzální souvislosti světa.

Člověk od nepaměti touží po nezávislosti a bojuje o ni. Zbavuje se jedné závislosti, ale většinou získává novou. Popíraje jednu závislost, upadá do jiné. Toužíc po nezávislosti dovede jen měnit formy své závislosti. Odstraňuje závislost otevřenou a nahrazuje ji závislostí skrytou. Mění svůj život i své iluze. Absolutní nezávislost neexistuje. Bez touhy po ní by ale člověk nebyl člověkem, stejně tak jako bez závislosti.

**Nezávislost je idea jednotlivců i skupin žijících v závislosti.
Je-li absolutizována, vede k izolaci; je-li odmítána, vede k porobě.
Je to dialektický odraz rozporu bytí a vědomí.**

Zisk

Zisk je ekonomickou kategorií zboží výroby, kterou nelze zaměňovat se vším, co člověk získá. Takové pojetí neumožňuje pochopit jeho podstatu. A tím znemožňuje pochopení společenského systému, v němž je zisk smyslem a cílem výroby, základem všech společenských vztahů, faktorem urychlujícím i brzdícím rozvoj.

Zisk není ani souhrnem kladných a záporných čísel, tak jak jej chápe účetnictví. Takové pojetí, v praxi sice důležité, neodhaluje jeho podstatu, ale chápe jej pouze jako měřitelnou veličinu, samočinně vznikající přebytkem výnosů nad náklady, která je výsledkem úspěšného podnikání. Zisk je společenský vztah.

Zisk je přeměněná část nadhodnoty vytvořené společenskou nadprací, které se při rozdělování zmocňuje soukromý vlastník

Zisk je plodem té části lidské práce ve zboží peněžních vztazích, která není zaplacená. Bez ní není v kapitalismu možné žádné podnikání či účetnictví. Zisk je účelem podnikání. Nemůže vzniknout jinak, než z nezaplacené práce; nevytvoří jej nic jiného, než vykořisťovaná pracovní síla. A teprve když takto vznikne, může nastat ekonomická hra čísel, jev, v němž se zisk jeví jako výsledek práce vlastníka či ekonoma, jako výtěžek peněžních operací, které jej nikdy nevytvářejí, jen rozdělují.

Zisk jednoho je ztrátou druhých

V rozvinuté společnosti jedinec sám nic nevyrobí, to může jen v širokých společenských vztazích. Výsledek, vytvořený nadprodukt je vždy kolektivním výtvozem, na němž se podílí přímo či zprostředkovaně, současně či postupně celá společnost. Přeměna tohoto společensky vytvořeného nadproduktu v nadhodnotu a poté v zisk, je však v rukou jednotlivců, ovládajících ekonomické procesy.

Zisk je privatizovaná nadhodnota

Na podstatě zisku nic nemění to, zda jej vlastník použije ke své spotřebě, či zda jej akumuluje do výrobních prostředků či užije k nákupu pracovní síly, vytvářející další zisk.

Zisk je hnacím motorem kapitalistické společnosti, v níž je rozhodující jen jeho výše. Na jedné straně vede k nesmírně rychlému rozvoji výrobních prostředků, na druhé straně k obrovskému mrhání zdroji. Není důležitá užitná hodnota produkce, jen její ziskovost. Není podstatná cesta vedoucí k zisku, jen dosažený výsledek. Nejsou určující druhotné následky pro společnost, ale zisk sám. A tak se zisku dosahuje běžně podvodem, krádeží, daňovými úniky, válkou a čímkoli jiným, co umožňuje zmocnit se zdrojů, odbytišť nebo již vytvářené či budoucí nadhodnoty a přeměnit ji v zisk.

Nepochopení podstaty zisku je nepochopením společnosti, v níž žijeme

Komunismus neusiluje o společnost nevyrobějící nadprodukt, ale o společnost, v níž nebudou socializovány náklady a privatizována nadhodnota.

Zkušenosti a znalosti

Člověk svým učením získává znalosti, svou praxí zkušenosti, dovednosti a [návyky](#), bez nichž by nemohl žít. To vše, je-li v harmonickém souladu, vytváří způsobilost člověka k životu. V pracovních vztazích to vše tvoří jeho kvalifikaci, tedy způsobilost k [práci](#).

Znalosti jsou [informace](#) získané učením. Učení není procesem sestavování slovníku v našem [vědomí](#), postupné řazení informací podle libovolného klíče nebo bez něj. Jsou to poznatky ukládané do paměti v logicky spojených [celcích](#), v nichž jedna informace rozvíjí druhou, a v nichž pak ztráta jedné informace může být zpětně vyvolána, protože byla organicky spojena s informacemi ostatními. Tím se naše paměť liší od paměti strojů. My zapomínáme, stroje své ztracené informace neobnovují.

**Znalosti, to je souhrn účelně spjatých,
využitelných informací**

Studium, to je právě proces onoho účelného spojování poznatků, který však nemůže probíhat jinak než se současným rozvíjením paměti. Povrchní kritiky školního biflování jsou stejně hloupé jako podceňování soustavného čtení a komunikace.

**Nerozvinutá paměť, slovní zásoba a schopnost vyjadřovat se
limitují naše znalosti více než geneticky získané předpoklady**

Ne všechny informace jsou využitelné. Denně jsme zaplavováni spoustou zbytečností, které jen naše znalosti zatlačují do pozadí. Reklama a bulvár na tom pracují ve dne i v noci. A abychom je nezapomněli, opakují je neustále.

Ne všechny užitečné informace, tedy znalosti, jsou využívány, a pak je zapomínáme. To je způsob přežití našeho vědomí, bez toho by bylo zahlceno. Jen idiot si pamatuje všechno, co se kdy naučil, aniž by to někdy potřeboval.

Nepoužívané znalosti mají stejnou váhu jako ty, které nemáme

Svou praktickou činností získáváme také poznatky. Spojíme-li je s předchozími znalostmi, stávají se jejich součástí. Nespojíme-li je, protože to neumíme, nebo protože předchozí znalosti nemáme, získáváme jen zkušenost. Ta je povrchnější než znalost, ale je stálejší, protože je spojena s [emocemi](#), s pocitem úspěchu či neúspěchu i s okolnostmi a lidmi, za nichž a s nimiž vznikala.

**Zkušenost, to jsou poznatky spojené s prožitkem,
a proto jsou z člověka na člověka nepřenositelné**

Znalosti a zkušenosti spolu tvoří soulad i [rozpor](#). Jedno opravuje, rozvíjí či potlačuje to druhé. Posiluje [víru](#) v pravdivost poznatků, nebo vyvolává pochybnosti.

Znalosti bez zkušeností jsou stejně zbytečné jako zkušenosti bez znalostí

Zobrazení a výraz v umění

Každý umělecký artefakt, tedy výtvar umění zhmotnělý či živý, je jednotou mnoha stránek, jimiž jeho tvůrce odráží předmětnou skutečnost. Ona skutečnost je sama mnohostranná; tvoří ji úzký fakt, který je uměním zobrazován či popisován, široké souvislosti dané dobou, v níž tento fakt existuje, ale její součástí je i umělec sám.

Umění je jednotou skutečnosti i svého tvůrce

Neexistuje umění, které by bylo bezpředmětné, nezabývající se ničím, neodrážející nic. Ať je realitě sebevíce vzdáleno, vždy na ni reaguje; stejně tak jako sebeabstraktnější věda musí mít oporu v realitě, jinak je pouhým bezobsažným blábolem. Vyjadřuje však tuto realitu neobvyklými formami, čím vytváří úplně nový pohled na svět.

Umění je jednotou obsahu a formy

Obsahem uměleckého síla je sdělení skutečnosti a vztahu umělce k ní. Odrážení skutečnosti je objektivní stránkou každého umění, byť je tato skutečnost jakkoli přetvořena, zjednodušena či záměrně zkreslena. Tvoří onu stránku umění, která je nazývána zobrazením. Jeho druhou, subjektivní stránku tvoří vztah tvůrce ke skutečnosti, který je uměleckým výtvozem sdělován, a tvoří výraz.

Umění je jednotou objektivního a subjektivního, zobrazení a výrazu, a má smysl pouze tehdy, sděluje-li obojí svému vnímání

Aby sdělení bylo srozumitelné, používá umění nadsázku, zdůrazňuje některé stránky skutečnosti či vztahu tvůrce k ní, avšak nesmí je absolutizovat. Čím podstatnější rysy skutečnosti tvůrce zdůrazňuje v zobrazení či výrazu, tím je umění pravdivější. Zdůrazňuje-li však rysy nepodstatné, vedlejší, stává se jeho výtvar nepravdivým. Nesděluje, ale klame.

Umění musí sdělovat, třeba vytvářením iluzí, ale nesmí klamat

Tvůrce, který nic nesděluje, není umělcem, stejně tak jako ten, který sděluje to, co už všichni vědí. Podstatou umění je přinášet nové úhly pohledu na skutečnost, nikoli tuto skutečnost zcela opomíjet. Umění ani práce nejsou samoučelné.

Tvůrce odrážející pouze své postoje ke skutečnostem je jen exhibicionistou

Umělcem není ten, kdo tvoří sám pro sebe, ale ten, kdo tvoří pro společnost. Tím jí, ať chce či nechce, slouží. Třeba tak, že je k ní kritičtější než politika či žurnalistika. Ale stejně tak jako ony slouží, a stejně tak jako ony nesmí posluhovat. Jeho zobrazení i výraz musí být krásné, aby to bylo uměním. Jedno nesmí potlačovat, ale umocňovat to druhé. Je to obtížné, a proto je skutečných umělců málo.

Umění se nestává nadčasovým tím, že skrývá dobu, v níž vzniklo, ale tím, že ji přibližuje i generacím příštím

Zprostředkování

Vše, co se při běžném pozorování jeví jako přímý důsledek něčeho předcházejícího, považujeme za bezprostřední. Ve skutečnosti je však všechno daleko složitější; je vždy zprostředkováno něčím jiným. Mezi dvěma ději, prostory či časovými úseky neexistují ostré [hranice](#) a přímá návaznost, vždy je mezi nimi jiný prostor, proces či časový úsek, který je zprostředkovává. Stejně tomu je ale mezi procesem zprostředkovávaným i zprostředkujícím, a tak bychom mohli postupovat dále, hlouběji až do nekonečna. To by nás však odvádělo od podstaty věci a zavádělo do neuvěřitelných podrobností, a ve své podstatě úplně jinam. [Hmota](#), [čas i prostor](#) jsou [nekonečně](#) dělitelné. A zprostředkování vytváří univerzální [souvislost](#) světa.

**Zprostředkování vytváří složité kauzální řetězce probíhající za sebou i vedle sebe.
Vše je zprostředkováno a současně zprostředkující.**

[Běžné](#), prvotní poznání, vedoucí k vytváření [názorů](#) plných [iluzí](#), se zpravidla zprostředkujícími činiteli nezabývá. Pro základní pochopení [podstaty jevu](#) většinou postačí zabývat se zprostředkováním prvním. Avšak věda postupující řetězcem zprostředkování stále hlouběji, nevystačí s jedinou vědeckou disciplínou.

Pochopit souvislost znamená pochopit, čím a jak je zprostředkována

Tak jako den a noc jsou odděleny soumrakem či svítáním, tak i příčina nepůsobí nikdy účinek přímo, nýbrž zprostředkovaně, prostřednictvím něčeho jiného, stejně tak jako nutnost je zprostředkována nahodilostí atd. Mezi Zemí a vesmírem leží například gravitační pole, magnetosféra či atmosféra členěná na další vrstvy, a to vše zprostředkovává naše vztahy s vesmírem. Člověk zprostředkovává své vztahy s přírodou svou [prací](#), tu zprostředkovává svými pracovními prostředky, ale vždy současně i vztahy s jinými lidmi, a ty jsou zpravidla zprostředkovány věcmi i [řečí](#).

Vše co se jeví jako vztah člověka k věci, vždy zprostředkovává jeho vztah s lidmi

[Společenská věda](#) nemůže zkoumat věci, to dělají jiné vědy. Věda o společnosti za věcmi vždy hledá vztah mezi lidmi; věci jsou důležitým, ale jen zprostředkujícím svědectvím o člověku, jsou odrazem jeho společenských [vztahů](#).

**Příroda zprostředkovává své vztahy jen materiálně,
ale člověk současně s tím také svým vědomím**

[Vědomí](#) zprostředkovává téměř všechny naše vztahy k přírodě i společnosti, protože jen zcela nepatrnou část těchto vztahů zprostředkovávají [instinkty](#). Při tom samo vědomí je složitým řetězcem zprostředkování počínajícím [počítkem](#), který je však sám článkem složitých procesů.

**Zprostředkované i zprostředkující na sebe vždy působí obousměrně,
jedno mění druhé, a vždy spolu existují v dialektické jednotě**

Zpředměťňování a odpředměťňování

Činnost či jednání člověka je procesem, v němž člověk z přírody či společnosti vyjímá svým vědomím existující předměty a vztahy, v procesu abstrakce je přetváří, svou fantazii je spojuje s jinými předměty a vztahy, jejichž obraz je uložen v jeho paměti, a pak je svou vůlí do přírody či společnosti opět vrací.

Zpředměťňování a odpředměťňování jsou vztahem subjektu a objektu

Zpředměťňování je proces přeměny znalostí, schopností, tvůrčích sil a fyziologické energie v energii kinetickou, která mění, zlidštuje svět. Nedochozí k němu jen při fyzické práci, tj. hmotném působení na přírodu, ale i při práci duševní, přetvářející společnost.

Zpředměťňování je vědomým přetvářením přírody a společnosti

Odpředměťňování je proces poznávání, získávání znalostí a zkušeností, dovedností a schopností získaných činnostmi, uchovávaných se v člověku.

Odpředměťňování je procesem přeměny sebe samého poznáním

Oba tyto procesy jsou podstatou vědomého jednání člověka, jsou výlučně lidskou formou vztahu jedince s vnějším světem. Oba probíhají v dialektické jednotě, vzájemně se podmiňují a ovlivňují, jeden nemůže existovat bez druhého.

Činnost člověka je jednotou zpředměťňování a odpředměťňování

Základem procesů zpředměťňování a odpředměťňování je materiální výroba, v níž tyto procesy vznikly. Vše, co člověk užívá ke svému lidskému způsobu života, je zpředměťňování lidské práce. A všechny znalosti, kterých nabyl, vznikly odpředměťňováním hmotné skutečnosti.

Práce je zpředměťňováním schopností člověka

Oba tyto pojmy vznikly v idealistické Hegelově filozofii, chápající skutečnost jako výtvar ducha. Teprve jejich materialistické Marxovo pojetí odhaluje jejich racionální základ.

Zpředměťňování a odpředměťňování zprostředkovávají vztah bytí a vědomí

V procesech odpředměťňování a zpředměťňování se formovalo lidstvo ve zvláštní živočišný druh, odlišující se od všech ostatních v přírodě. Ač se tyto pojmy téměř neužívají, jsou klíčem k pochopení vývoje člověka a jeho života.

Lidé jsou vytvářeni okolnostmi, stejně tak jako okolnosti jsou vytvářeny lidmi.
Karel Marx, Bedřich Engels

Způsob života

Lidé nevolí svůj způsob života libovolně; je určován materiálními [podmínkami](#), v nichž žijí, způsobem obživy a sociálními [vztahy](#), v nichž své existenční prostředky získávají. Zatímco u ostatních biologických druhů se životní způsob odvíjí pouze od způsobu [spotřebovávání](#) přírody, člověk, který přírodu nejen spotřebovával, ale počal ji i přetvářet a při tom se měnit, si vytvořil zcela odlišný životní způsob. Způsob života je určován [způsobem výroby](#), kterou člověk musí [rozvíjet](#), aby přežil.

Způsob života lidstva je práce, poznání a rozvoj

Zpočátku, v prvotní pospolitosti, byl způsob života jednotlivců velmi podobný. Rozlišoval se jen podle biologických předpokladů, věku a pohlaví. Společně produkovali své živobytí i svůj život. Rozpadem této pospolitosti a vznikem [tříd](#) se však způsob života jednotlivců výrazně diferencoval. Jedni především vyráběli, a druzí především spotřebovávali. Historicky se měnily formy tohoto vztahu, podstata zůstala.

Způsob života je determinován třídní příslušností

Zatímco u pracujících tříd převládaly především kolektivistické prvky životního způsobu, podmíněné jejich kooperací a společným odporem proti útlaku, u tříd společnost ovládající se počaly vyvíjet výrazně [individualistické](#) prvky života, vyplývající z jejich vzájemné [konkurence](#).

Uvnitř každé společensko-ekonomické formace se dále diferencoval životní způsob jednotlivých tříd, [vrstev](#) a povolání, životní způsob městský a vesnický, lidí fyzické nebo [duševní práce](#), životní způsob založený na [práci](#) či parazitování.

Způsob života je podmíněn sociálně třídními, materiálními faktory, a teprve poté individuálními zvláštnostmi jednotlivců

Teprve lidé materiálně a sociálně [determinovaní](#) mohou sami ovlivňovat svůj životní způsob, vnášet do něho prvky své osobnosti spolu se zvláštnostmi menších skupin, k nimž patří. Omezení společností a jejich podmínkami volí [podmínky](#) své: rodinné poměry a druhotné sociální vztahy, způsob bydlení a trávení [volného času](#), a z toho všeho vzniká jejich poměr ke společnosti a hodnotová orientace, jejich osobní forma životního způsobu, která je jeho formální, [etickou](#) a [estetickou](#) stránkou.

Podmíněni způsobem života své třídy si vytvářejí lidé svůj životní styl

[Marxismus](#) usiluje o jednotný způsob života ve společnosti bez protikladných tříd, o život lidí založený na práci a poznání; lidí nerozdělených, a přesto nestejných.

Marxisté neusilují a nesmí usilovat jednotný životní styl

Samotný člověk, který je pokládán jednoduše za fakt existence pracovní síly, je předmětem přírody, věcí, třebaže živou, sama sebe si uvědomující, a práce je věčným projevem této síly.

Karem Marx

Zvěcnění a fetišismus

Na rozdíl od zpředmětnění, při kterém člověk mění své myšlenky ve věci, probíhají i procesy opačné. Jsou produktem [třídní](#) společnosti a trvají pouze v ní. Člověk, odtržený od [vlastnictví výrobních prostředků](#), se sám stává ve společenských [vztazích](#) věcí. Projevuje se jako pouhý prostředník mezi věcmi, vykonává netvůrčí činnosti, stává se součástí stroje a je tak společností chápán a chápe tak i sám sebe. [Odcizuje](#) se své společnosti i sám sobě, cenu nemá on sám, ale pouze jeho [mzda](#).

Zvěcnění je stav, při kterém dochází k odosobnění lidí a zosobnění věcí

Depersonifikace člověka je současně provázána personifikací věcí, při které jsou lidským výrobkům přisuzovány, vlastností lidí. Dochází ke zbožnímu fetišismu, který je odlidštěným vztahem mezi výrobcí, spjatými spolu nikoli lidskými, ale pouze věčnými vztahy. Tento společenský charakter práce se však projevuje pouze na trhu, kde osud zboží určuje i osud samotného výrobce. Zboží je pak uctíváno jako božstvo, nikoli jako produkt lidské práce, jako věc schopná uspokojovat potřeby lidí.

V konzumní společnosti dochází i ke spotřebnímu [fetišismu](#), k zbožštění předmětů osobní [spotřeby](#) jako něčeho, co činí člověka lepším. Člověk pak neposuzuje sebe i ostatní podle lidských [vlastností](#), ale podle vlastností věcí, které kdo vlastní. Zboží pak neslouží k uspokojování [potřeb](#), ale k posilování společenské prestiže a [sebevědomí](#) lidí. Na tyto jevy spoléhá reklama, která je pak činí intenzivnějšími; vnucuje člověku pocit potřeby a nabízí štěstí v podobě věcí.

Tyto procesy jsou důsledkem deformace společenských vztahů, které pak deformují jednotlivce i celou společnost

K podobným jevům docházelo již po rozpadu prvotní pospolitosti, avšak člověk většinou proti svému postavení [bojoval](#), nesmiřoval se s ním, i když v něm musel žít. K masovému a intenzivnímu rozšíření zvěcnění i fetišismu dochází až v [kapitalismu](#), současně se vznikem strojové velkovýroby, kdy už se jimi mohla a musela zabývat i Marxova teorie.

V období [socialismu](#) se teoretici většinou spokojili tím, že jsou to jevy vlastní pouze [kapitalismu](#), a praktická [politika](#) se tím ani nezabývala. Přesto tyto jevy existovaly a zesilovaly spolu s prohlubující se [dělbou práce](#) a růstem [životní úrovně](#). Společnost pak byla posuzována ne podle sociální jistot, které poskytuje, ne podle bohatosti společenských vztahů, které umožňuje, ale podle nízké kvality a nedostatku zboží bez ohledu na stupeň uspokojení skutečných potřeb.

Odosobnění člověka a zosobňování věcí nezmizí automaticky změnou [výrobních vztahů](#) a společenského řádu, bude dlouhodobě složitým [rozporem](#), který bude muset být po generace citlivě a racionálně překonáván změnami společenské [dělby práce](#) i ostatních společenských vztahů.

Zvyk a návyk

V určitých situacích se většina lidí chová stejně. Je to tím, že si stykem se společností vypěstovali podmíněný [reflex](#). Nemají pro něj jiné zdůvodnění, než že se tak chovají ostatní. Zvyk se stává druhou přirozeností, je bezmyšlenkovitě opakován, často po generace. Je součástí [morálky](#), tedy panující společenské praxe. Bývá-li společností význam zvyku zdůrazňován, nazývá se zpravidla obyčejem. Každá skupina si své zvyky vytváří, jsou jejím sjednocujícím prvkem. Ať je to pozdrav, oslovení, oblečení či jiný vzorec chování, má svou sociální roli. Je odrazem lidské pospolitosti. Jestliže o něm jedinec nepřemýšlí, stává se formou, z níž se opakováním vytratil obsah. Ve společenských vztazích je to základem [konvence](#).

Zvyk je společenskou stránkou jedince

Některé zvyky si však člověk vypěstuje sám, individuálně, odlišně od jiných. Pak se jim zpravidla říká návyk. Ani bez návyků člověk nemůže žít. Musí si vytvořit návyky ve stravování, oblékání, v péči o své tělo, při učení, ve vyjadřování i v pracovní činnosti, kde jsou nezbytnou součástí jeho způsobilosti k [práci](#). Návyk se stává [zkušeností](#), z níž se bezmyšlenkovitým opakováním vytrácejí znalosti. Je to subjektivní [odraz](#) přírodní i společenské reality obklopující jedince.

Návyk je individuální stránkou člověka

Ne všechny návyky jsou prospěšné a společností oceňované. Pak se jim říká zlozvyky. Každý je má a většinou je považuje za samozřejmé, často si je ani neuvědomuje. Jejich jediným zdůvodněním je, že to dělá už dlouho. Vždy komplikují jeho život i vztahy se společností.

Zlozvyk je škodlivý návyk

Ustálené chování jedince ve společnosti se vždy skládá ze zvyků, návyků i zlozvyků, které fungují převážně mimo [vědomí](#) a ve svém souhrnu charakterizují jednotlivce i jeho postavení ve společnosti.

Zvyky, návyky i zlozvyky nejsou výsadou člověka. Vznikají i u ostatních živých tvorů žijících ve [společenstvech](#), kde jsou také společenstvem [determinovány](#), respektovány i odmítány, kde také jedince vřazují do pospolitosti či z ní vyřazují.

**Jedinou výsadou člověka je, že své zvyky, návyky i zlozvyky
může kontrolovat rozumem, i když tak zpravidla nečiní**

Zvyk, to je zkušenost, z níž se opakováním vytratila [pravda](#). [Practicismus](#), to je [zkušenost](#), z níž se bezduchým opakováním vytratily znalosti; je to provozní slepota absolutizující jednoduchost opakování a nerespektující složitost měnících se podmínek.

Vysoká životní úroveň spočívá v tom, že vydáváme peníze, které ještě nemáme, za věci, které nepotřebujeme, abychom imponovali lidem, které nesnášíme.

Orson Welles

Životní úroveň

Životní úroveň je mírou uspokojování hmotných a duchovních [potřeb](#) v dané [společnosti](#). Zároveň je to i souhrn životních a pracovních [podmínek](#), za nichž jsou tyto potřeby uspokojovány. Je to tak rozsáhlý souhrn ukazatelů, že je jako celek neměřitelná. Měřitelná je pouze část jejich [kvantitativních](#) stránek, které však samy o sobě nemají vysokou vypovídací hodnotu. Životní úroveň zahrnuje stupeň výživy, odívání, bydlení, vzdělání a [kultury](#), zdravotní a sociální péče, hygieny, ale i podmínky vzdělání, pracovní i mimopracovní podmínky, jako např. stupeň zaměstnanosti, délku pracovní doby i dovolených, fyzickou i duševní náročnost práce, její bezpečnost a kulturu, délku a možnost využití volného času aj. Je nesmyslem hovořit o vysoké životní úrovni [nezaměstnaných](#), když práce je první potřebou člověka.

Životní úroveň je kvalimetrická veličina

Potřeby jsou odlišné u jednotlivců i skupin, avšak míra možnost uspokojovat své rozdílné potřeby je v celé společnosti pociťována daleko jednotněji. Je objektivizována znalostmi [možností](#), daných celkovým stavem [výrobních sil](#) a skutečnostmi, vyplývajícími z výrobních a dalších společenských vztahů. Vytváří u jednotlivých skupin a tříd celkový pocit spokojenosti či nespokojenosti, což je sice subjektivní, avšak ve svém souhrnu reálné. Míra spokojenosti jednotlivých [tříd](#) a [skupin](#) lidí je tak daleko přesnějším měřítkem jejich životní úrovně než jakýkoli souhrn ukazatelů vytržených ze souvislosti.

Životní úroveň jednotlivých tříd je vždy odlišná

Aby úroveň životních podmínek byla úrovní a nikoli krátkodobým stavem, musí mít tyto podmínky trvalejší charakter a nesmí se příliš zhoršovat v čase. Jejich stabilita či zlepšování musí být pociťováno jako určitá, i když ne absolutní jistota. Životní úroveň je tím vyšší, čím vyšší vzbuzuje optimismus. Hodnoty představují jen kvantitativní stránku, jistoty v daleko větší míře určují kvalitu. Životní úroveň udržovaná na dluh je pouhou krátkodobou [iluzí](#), stejně tak jako je-li posuzována nikoli podle uspokojování objektivních potřeb, ale podle subjektivních přání.

Životní úroveň je jednotou hodnot a jistot

Člověk však neuspokojuje pouze své potřeby, ale i své [zájmy](#). Jejich bohatství a stupeň uspokojování vytváří spolu se životní úrovní, sociálními [vztahy](#), demografickými faktory a psychickou pohodou kvalitu života. Oba tyto [pojmy](#) bývají v teorii i praxi, ale hlavně v propagandě občas směřovány či zaměřovány.

Životní úroveň je determinována stavem výrobních sil i vztahů a determinuje je

Životní úroveň neposoudí žádná statistika. Za [socialismu](#) jsme si o ní vytvářeli iluze vysokou spotřebou masa a mléka, dnes možností koupit si cokoli na dluh. Ale jde o úroveň života, ne o hru čísel. Život je složitý a spočítat se nedá.

Závěr

Mnozí považují za marxismus jenom to, co napsali Marx a Engels, případně Lenin. Redukují tuto vědu na uzavřenou sbírku spisů, a to dělá z každé vědy pavědu, z každé filozofie pouhou literaturu. Neboť literatura smrtí svého tvůrce končí, zatímco věda se začíná rozvíjet.

Klasikové implicitně vycházeli ze všeho předchozího i současného, po tisíciletí se rozvíjejícího poznání, a reagovali na něj, na celou historii i na svou současnost zcela nově: dialekticky a materialisticky. Vytvořili tím zcela nové, proměňující se pojetí proměnlivého světa, viděné probuzenýma očima neprivilegovaných, tvořících zatím jen tiše pracujících a reptajících většinu. Jejich vidění světa vyrůstalo ze všeho lidského poznání a zůstalo s ním spjato. Předkládali jej svým následníkům ne jako dogma, ale jako návod k myšlení a jednání, k hledání pravdy ve světě samém a k jeho přeměně.

To je i dnes marxismus. Jinak by to byla jen nezajímavá kapitola z tlusté knihy dějin filozofie.

Marxismus připadá obstarožní jen tomu, kdo o něm nic neví.
Josef Skála